Nr VII do Ustawy
1904.2267 I B2

POWSZECHNE

PRAWO KRAIOWE

DLA

PAŃSTW PRUSKICH.

NOWE WYDANIE.

Część druga, Tom pierwszy.

POZNAŃ, 1826.
Czcionkami Wilh. Dekera i Spółki.

KAISER·WILHELM·BIBLIOTHEK·POSEN.

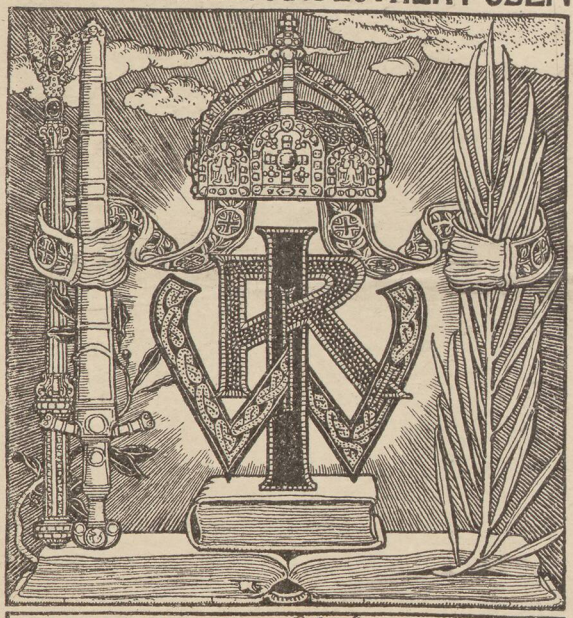

GESCHENK des Königl. Amts-
gerichts Wollstein. 1904.

E. D. 83. 1898

IB2

1430946

Nro VII do Ustawy z 1904.2267 I B2

POWSZECHNE

PRAWO KRAIOWE

DLA

PAŃSTW PRUSKICH.

NOWE WYDANIE.

Część druga, Tom pierwszy.

POZNAŃ, 1826.
Czcionkami Wilh. Dekera i Spółki.

KAISER-WILHELM - BIBLIOTHEK
POSEN

BIBLIOTEKA UNIWERSYTECKA
POZNAŃ

Lc 1240 / 2,1

PRAWO KRAIOWE.

Tom trzeci.

POWSZECHNE
PRAWO KRAIOWE
DLA
PAŃSTW PRUSKICH.

TOM TRZECI.

CZĘŚĆ DRUGA.

TYTUŁ PIERWSZY.

O małżeństwie.

§. 1.

Głównym celem małżeństwa iest spłodzenie i wychowanie dzieci.

§. 2. Dla samego nawet wzaiemnego wsparcia ważne małżeństwo zawarte być może.

ODDZIAŁ PIERWSZY.

O przymiotach ważnego małżeństwa.

§. 3. Małżeństwa pomiędzy krewnymi w linii wstępnéy i zstępnéy zupełnie są zabronione. Zakaz małżeństwa dla bliskości pokrewieństwa.

§. 4. Również małżeństwo pomiędzy rodzeństwem rodzoném i przyrodniém w małżeństwie lub bezżennie spłodzoném, niema mieysca.

§. 5. Oyczym i macocha, tudzież rodzice, niemogą zawierać małżeństwa z pasierbami lub małżonkami ich dzieci bez różnicy stopnia.

§. 6. Zakazy takowe (§. 5.) trwaią chociaż małżeństwo, przez które związek takowy pozostał pomiędzy rodzicami, pasierba-

mi i małżonkami ich dzieci, przez śmierć lub wyrok sądowy zerwane zostało.

§. 7. W wszelkich innych stopniach pokrewieństwa i powinowactwa, małżeństwo iest dozwolone i niepotrzeba na to żadnéy dyspensy.

§. 8. W tym tylko razie, gdy kto siostrę swego oyca lub matki lub dalszego krewnego w linii wstępnéy, wiekiem od niego starszą chce poiąć w małżeństwo, wyiednać musi zezwolenie na to rządu.

§. 9. Zezwolenie to z ważnych tylko przyczyn, i gdy małżeństwo takowe dla obu stron iest korzystne, udzelone być ma.

Dod. §. 62. Małżeństwo pomiędzy małżonkiem iednym i dziećmi przed témże małżeństwem bezżennie z innego oyca lub matki spłodzonémi dziećmi drugiego małżonka, pospolicie iest zabronione. W przypadkach nadzwyczaynych dyspensa u Panuiącego poszukiwaną być musi.

§. 10. W stopniach ustawami nieodzownie zakazanych (§. 3—6.) żadna od kogokolwiek bądź dyspensa z prawnym skutkiem udzieloną być niemoże.

§. 11. Jak dalece katolicy w przypadkach ustawami dozwolonych, podług zasad ich wyznania powinni wyiednać dla siebie dyspensę swych zwierzchności duchownych, to ich zostawia się sumnieniu.

§. 12. Małżeństwo iednak ustawami dozwolone przez nieposzukiwanie lub odmówienie dyspensy zwierzchności duchownych, nie utraca niczém swéy prawnéy ważności.

Dod. §. 63. Nie czyni to żadnéy różnicy, czyli iedna tylko z stron czyli też obydwie do wyznania katolickiego należą.

§. 13. Pomiędzy osobami, z których iedna drugą przysposobiła sobie, żadne ważne małżeństwo dopóty zawarte być nie może, dopóki przysposobienie w prawny sposób uchylone nie zostało. Pomiędzy rodzicami i dziećmi przysposobionemi.

§. 14. Opiekun przez czas trwania opieki ani sam, ani dzieci swoie bez poprzedniczego śledztwa i zezwolenia sądu opiekuńczego nie może połączać małżeństwem z osobami poruczonemi iego pieczy. Pomiędzy opiekunami i pieczy iego poruczonymi.

§. 15. Zakaz takowy nie ściąga się do kuratorów, którzy są przydani małoletnim do poiedyńczéy tylko czynności z ciągłą administracyą nie połączoney.

§. 16. Mąż z iedną tylko żoną, a żona z iednym tylko mężem w tymże samym czasie przez małżeństwo złączeni być mogą. Zakaz wielożeństwa.

§. 17. Przystępuiący do drugiego lub do dalszego małżeństwa, tak xiędzu zapowiedź, iak i xiędzu ślub dać maiącemu, winien złożyć dowód zerwania poprzedzaiącego małżeństwa. O małżeństwie osób, iuż dawniéy żennych.

§. 18. Gdy pochodzące z poprzedzaiącego małżeństwa dzieci, z powodu małoletności lub dla innych przyczyn, same sobą zarządzić nie są zdolne, albo prawne zaspokoienie onychże udowodnione, albo przynaymniéy zezwolenie sądu opiekuńczego przed ślubem złożone być musi.

§. 19. Wdowy lub rozwódki, które podług własnego zeznania lub powszechnéy wiadomości, zostaią w ciąży z poprzedzaiącego małżeństwa, czekać muszą rozwiązania swoiego.

§. 20. Oprócz takowego przypadku, wdowy i rozwódki nie prędzéy iak w dzie-

więć miesięcy po rozwiązaniu przeszłego małżeństwa, za mąż poyść nie mogą.

Do d. §. 64. Wdowa, która stawszy się brzemienną po śmierci swego męża, przed upłynieniem dziewięciu miesięcy chce się połączyć małżeństwem z mniemanym sprawcą swéy ciąży, gdy domaga się dyspensy, taż iéy niezawodnie udzieloną być winna, byleby dziecku zastrzeżone zostały swe prawa na przypadek, iż czas urodzenia stawia domniemanie, iż toż w czasie małżeństwa przez śmierć rozłączonego spłodzone być mogło; w którym to razie wybór korzystnieyszy dla dziecka zawisł od władzy opiekuńczéy.

§. 21. Jeżeli iednak małżeństwo poprzedzaiące rozłączone zostało na zasadzie złośliwego opuszczenia, strona rozwiedziona zaraz po prawomocności wyroku, do powtórnego małżeństwa może przystąpić.

§. 22. W innych także przypadkach, właściwy sędzia wdowy lub rozwódki może dozwolić dalszego zamęścia przed upłynieniem dziewięciu miesięcy, gdy podług okoliczności lub zdania znawców brzemienność nie iest prawdo-podobną.

§. 23. Jednak dyspensa takowa, przed upłynieniem trzech miesięcy po rozłączeniu przeszłego małżeństwa, nigdy udzieloną być nie może.

§. 24. Wdowiec dopiero po upłynieniu sześciu tygodni po zeyściu przeszłéy małżonki, na nowo ożenić się może.

Zakaz małżeństwa pomiędzy cudzołożnikami.

§. 25. Osoby dla cudzołostwa rozwiedzione, nie mogą się połączyć małżeństwem z tymi, z którymi tegoż się dopuściły.

§. 26. Również ci, którzy przez podeyrzane obcowanie lub niesnaski z nich pocho-

dzące dali powód do rozwodu, z osobą rozwiedzioną małżeństwem połączyć się nie mogą.

§. 27. Jeżeli iednak cudzołostwo, lub podeyrzane obcowanie, lub niesnaski nie były przedmiotem sprawy rozwodowéy, albo też przez sąd za przyczynę wyznaczonego rozwodu uznane nie zostały, doniesienie o tém następne na żaden wzgląd nie zasługuie.

§. 28. Gdy z cudzołostwem lub podeyrzaném obcowaniem połączone było nastawanie na życie drugiego małżonka, więc pomiędzy winnym małżonkiem i iego spólnikiem, małżeństwo i wtenczas nie ma mieysca, chociażby poprzedzaiące przez śmierć rozłączone zostało.

§. 29. Owszem sędzia odebrawszy doniesienie o takowym przypadku, winien rzecz dochodzić z urzędu, tak iak to względem każdego mu doniesionego występku uczynić iest obowiązany.

Zakaz małżeństwa z powodu nierówności stanu.

§. 30. Szlachcic z niewiastą stanu włościańskiego lub niższego mieyskiego stanu, małżeństwo na rękę prawą zawierać niemoże.

§. 31. Do wyższego stanu mieyskiego w tym względzie się liczą, wszyscy urzędnicy publiczni (wyiąwszy niższych subalternów, których dzieci pod kanton podpadaią), uczeni, kunsztmistrze, kupcy, przedsiebercy znacznych fabryk, i ci, którzy w społeczeństwie obywatelskim równe z nimi maią uważanie.

§. 32. Sąd kraiowy sprawiedliwości w prowincyi, może dać dyspensę na nierówne małżeństwo szlachcica (§. 30.) gdy tenże

dowiedzie, iż trzech naybliższych krewnych iego imienia i stanu na to zezwala.

§. 33. Gdy zezwolenie takowe złożyć nie zdoła lub pomiędzy krewnymi z zezwalaiącym w równym stopniu będącymi niema zgody, dyspensa bezpośrednio przez Panuiącego tylko udzieloną być może.

Małżeństwo woyskowych.

§. 34. Officerowie w czynnéy służbie woyskowéy będący, bez zezwolenia królewskiego, małżeństwa zawierać nie mogą.

Dod. §. 65. Patrz ustawę cyrkularną względem żenienia się officerów i legitymacyi dzieci bezżennie spłodzonych, z dnia 1. Września 1798. r.

§. 35. Co do podofficerów, żołnierzy i tych wszystkich, którzy porówno z nimi przysięgali na chorągiew, potrzebne iest zezwolenie szefa lub kommendanta pułku, batalionu, albo korpusu do którego należą.

Potrzeby ważnego małżeństwa pod względem wyznania wieku,

§. 36. Chrześcianin nie może zawierać małżeństwa z osobami, które podług zasad wyznania swoiego, nie mogą się poddawać prawom chrześciańskiego małżeństwa.

§. 37. Męszczyzni przed skończeniem ośmnastego a niewiasty przed skończeniem czternastego roku, do małżeństwa przystępować nie maią.

Dod. §. 66. Wyiątek od przepisu takowego ma mieysce wtenczas, gdy sąd opiekuńczy pomimo zbyt młodego wieku małoletniego uznaie małżeństwo za dogodne, a nowożenka i oyciec iéy zezwalaią na związek, który podług Prawa kraiowego Części 2. Tyt. 1. §. 1002. w ciągu sześciu miesięcy po skończonym ośmnastym roku odwołanym być może.

§. 38. Bez wolnego zezwolenia stron obydwóch, żadne małżeństwo nie iest obowięzuiące. wolnego zezwolenia,

§. 39. Jak dalece oświadczenie woli w ogólności nie iest obowięzuiące dla niedostatku zdolności osobistych, dla przymusu, boiaźni lub podstępu, tak dalece małżeństwo pod temiż okolicznościami zawarte, także iest nieważne czyli żadne. (Cz. 1. Tyt. 4. §. 31. seq.)

§. 40. Jak dalece wszelkie oświadczenie woli z powodu omyłki iest nieważne, tak dalece omyłka podobna uchyla także zezwolenie na małżeństwo, gdy zaszła omyłka w osobie przyszłego małżonka lub w stósunkach osoby iego takich, które przy zawieraniu podobnego małżeństwa domniemywać się zwykły. (Tamże §. 75—83.)

§. 41. Małżeństwo dziełem przymusu, podstępu lub omyłki będące, staie się obowięzuiącém, gdy toż po odkryciu omyłki lub podstępu, albo po ustaniu przymusu wyraźnie stwierdzone, albo toż więcéy sześć tygodni potém prowadzone zostało.

§. 42. Jeżeli strona mniemanie przymuszona, oszukana lub omyłką zwiedziona umarła bez nastawania o nieważność małżeństwa, toż przez dziedziców iego iuż naruszone być nie może.

§. 43. Jeżeli iednak z małżeństwa dziełem przymusu być maiącego żadnego niema dziecka, dziedzice strony niewinnéy mogą skarzyć o nieważność takowego małżeństwa.

§. 44. Czas służący ieszcze spadkodawcy rachuie się podwóyny dla dziedziców od dnia śmierci onegoż.

zezwolenie oyca,

§. 45. Dzieci z małżeństwa na prawą rękę, bez zezwolenia ich oyca ważnie małżeństwo zawierać nie mogą.

§. 46. Dzieci, które iuż były w ślubach małżeńskich, tudzież synowie uwolnieni z pod władzy oycowskiéy i cory więcéy dwadzieścia pięć lat wieku maiące, niemniéy dzieci z małżeństwa na lewą rękę zawartego, także winne poszukiwać zezwolenia oyca.

§. 47. Osoba formalnie przysposobiona do małżeństwa swoiego, potrzebuie zezwolenia tego, który go sobie przysposobił.

§. 48. Dzieci opuszczone przez ich naturalnych rodziców i przez innych przyięte do małżeństwa swego, potrzebuią tylko zezwolenia tych, którzy opiekuiąc się nimi wstąpili w mieysce ich rodziców. (Tyt. 2. Oddz. 12.)

matki, dziadów i opiekuna.

§. 49. Dla małoletnych niemaiących oyca, potrzebne iest zezwolenie matki i opiekuna.

§. 50. Jażeli także i matka nie żyie, w mieysce iéy zezwolenie dziadów poszukiwane być musi.

§. 51. Pomiędzy kilku dziadami, ci maią pierwszeństwo, którzy dziecko wzięli do siebie i oneż wychowali.

§. 52. Zresztą dziad przed babką, a z strony oyczystéy przed linią macierzystą ma pierwszeństwo.

§. 53. Jeżeli dziadów i bab niema przy życiu, samo zezwolenie opiekuna wystarcza.

§. 54. Opiekun nie może udzielać swóy konsens bez zezwolenia sądu opiekuńczego.

§. 55. Przepisy powyższe o małoletnich (§. 49—54.) ściągaią się również i do tych, którzy zostawszy sądownie za marnotrawców uznani pod opiekę oddani zostali.

§. 56. Gdy ten, którego zezwolenie iest potrzebne, sam zostaie pod opieką, lub pobyt iego iest niewiadomy, tenże za niebyłego uważa się.

§. 57. Zezwolenie rodziców i dziadów za Europą mieszkaiących, zastąpione być może przez sąd opiekuńczy w tym razie, gdyby dobro dziecka zabieraiącego się do małżeństwa na oczekiwaniu tamtego mogło ponieść uszczerbek.

§. 58. Ci, których zezwolenie podług powyższych przepisów iest potrzebne (§. 45. seq.) bez ważnéy przyczyny z udzielenia go wymawiać się nie maią.

Powody, dla których zezwolenie odmówionym być może.

§. 59. Ważnemi powodami są te wszystkie, które wskazuią rozumną i prawdopodobną obawę, iż przyszłe małżeństwo nieszczęśliwe i nieukontentowane być może.

§. 60. Szczególniéy do tego liczą się, gdyby przyszłym małżonkom miało zbywać na potrzebnych utrzymywania sposobach.

§. 61. Tudzież, gdy druga strona prawomocnym kryminalnym wyrokiem, na karę hańbiącą, lub też choć tylko w pospolitém zdaniu haniebną została skazaną.

§. 62. Niemniéy, gdy tenże podpada marnotramstwu, trunkowi, rozwiozłości lub innéy grubéy wadzie.

§. 63. I wtenczas, gdy zostawszy rozwiedzionym, w wyroku rozwodowym na stronę winną został uznanym.

§. 64. Lub, gdy wielką chorobą, suchotami, weneryczną lub inną zaraźliwą chorobą iest złożony.

§. 65. Nakoniec, gdy osoba małoletnia stanu szlacheckiego lub wyższego mieyskiego, chce zawrzeć małżeństwo z osobą podług powyższych przepisów (§. 30. 31.) do klassy niższéy należącą.

§. 66. Rodzice i dziadowie dobrém prawem zezwolenie mogą odmawiać, gdy przez drugą stronę obelgami lub czynnie grubo skrzywdzeni zostali.

§. 67. Lub gdy dzieci usiłowały wymusić taiemném zaślubieniem, wykradzeniem lub innemi niepozwolonemi sposoby zezwolenie, o które nie prosiły, lub które im zostało odmówione.

Zastąpienie zezwolenia które bezzasadnie odmówione zostało.

§. 68. Gdy rodzice lub dziadowie wzbranią się zezwolenie udzielić na wniosek dziecka lub drugiéy strony, prawność takowego wzbraniania się, przez właściwy sąd rozsądzoną być musi.

§. 69. Gdy opiekun odmawia zezwolenie, toż przez prostą rezolucyą sądu opiekuńczego zastąpione być może.

§. 70. Jeżeli opiekun iednak obstaie przy swém wzbranianiu się, wolno mu domagać się rozprawy i sądowego wyroku.

§. 71. Toż samo i ten uczynić iest mocen, któremu małżeństwo z osobą pod opieką zostaiącą, przez sąd opiekuńczy za lub bez przystępu opiekuna lub krewnych iest zabronione.

§. 72. Gdy kilku opiekunów nie są zgodnymi, zdanie sądu opiekuńczego rzecz rozstrzyga.

§. 73. Jak dalece zezwolenie państwa włości iest potrzebne, oznaczone iest w tytule o prawach i obowiązkach poddanych gruntowych. (Tyt. 7. Oddz. 4.)

§. 74. Prawne skutki zaniedbania powyższych przepisów względem zawarcia ważnego małżeństwa, oznaczone są w dziesiątym oddziale.

ODDZIAŁ DRUGI.

O zaślubieniu.

Przymioty ważnego zaślubienia.

§. 75. Zaślubienie iest umową, którą dwie osoby płci różnéy zaręczaią sobie nawzaiem poiąć się następnie w małżeństwo.

§. 76. Pomiędzy osobami i w przypadkach, gdy ważne małżeństwo niema mieysca, również żadne ważne zaślubienie zawarte być niemoże.

§. 77. Zaślubienie w początku nieważne żadnéy przez to nie nabywa mocy obowięzuiącéy, iż zakaz małżeństwa trwaiący w czasie zawarcia onegoż, przez dyspensę lub w inny sposób uprzątniony został.

§. 78. Gdy przeciwnie przeszkoda małżeństwa zasadza się tylko na niedostatku zezwolenia tych, których konsens do ważności małżeństwa iest potrzebnym, więc aż do osiągnienia tegoż zezwolenia, zaślubienie iest nieobowięzuiące dla tego tylko, dla którego toż iest potrzebne.

§. 79. Strona druga dopóty od niego odstępować nie może, dopóki osoby, na których zależy zezwolenie, w téy mierze nie oświadczyły się. (Cz. 1. Tyt. 5. §. 13.)

§. 80. Dopóki trwa zaślubienie prawnie zawarte, żadna z stron do drugiego zaślubienia przystępować niema. (§. 132. 133. 134.)

§. 81. Nie potrzeba aby zaślubienie formalne poprzedzało każde małżeństwo.

Forma onegoż.

§. 82. Jeżeli zaślubienie ma nadać prawo do skargi o zawarcie małżeństwa, toż albo sądownie, albo przed kommissarzem sprawiedliwości i notaryuszem zdziałane i opisane być musi.

§. 83. Ludzie prostego gminu zaślubienia swe przed sołtysem i ławnikami sporządzić i opisać dać mogą.

§. 84. Za przyięcie piśmienne prostego przyobiecania sobie małżeństwa, w mieyscu zwyczaynego posiedzenia sądowego żadna niema być wymagana opłata.

§. 85. Przy spisaniu zaślubienia, strony osobiście znaydować się muszą.

§. 86. Gdy strony obydwie nie w iedném są mieyscu, zaślubienie w mieyscu pobytu oblubienicy spisane być powinno.

§. 87. W razie tym oblubieniec czynność przez sądownie ustanowionego pełnomocnika zawrzeć iest mocen.

§. 88. Oblubienica pełnoletnia i iuż nie będąca pod władzą oycowską, stawać musi z assystentem płci męskiéy przez nią samą obranym.

§. 89. Sędzia lub kommissarz sprawiedliwości przed spisaniem umowy, winien dowiedzieć się, czyli nie zachodzą przeszkody małżeństwa.

§. 90. Jakie skutki za sobą pociąga zamilczenie istotnych przeszkód małżeństwa

dla tego, który go się dopuścił, w swém mieyscu iest postanowiono. (Oddz. 10.)

§. 91. Zaślubienia, względem których prawne formalności nie zostały zachowane, uważaią się tylko za proste układy.

§. 92. Jeżeli iednak za zezwoleniem oboyga stron iuż nastąpiła zapowiedź, natenczas pomiędzy nimi też same prawa i obowiązki, co z formalnego zaślubienia maią mieysce.

Dod. §. 67. Chociaż tylko iedna lub dwie zaszły zapowiedzie, też same stąd, iak z formalnego zaślubienia, wynikaią obowiązki.

§. 93. Przez przystępuiące cielesne obcowania, nie zostaią uprzątnione wady naprzeciw ważności formalnego zaślubienia stawaiące.

§. 94. Jakie w ogólności są skutki obcowania cielesnego dopełnionego pod przyrzeczeniem małżeństwa, niżéy będzie postanowione. (Oddz. 11.)

Zaślubienie warunkowe.

§. 95. Zaślubienie, którego dopełnienie przywiązane zostało do warunku zawieszaiącego, przez każdą z stron, choć iednostronnie, dopóki warunek się nie ziścił, odwołane być może.

§. 96. Toż samo rozumie się o zaślubieniu, którego dopełnienie na czas niepewny iest oznaczone, dopóki czas ten nie nadszedł.

§. 97. Jeżeli w umowie nic nie iest postanowione względem czasu zawarcia małżeństwa, strona iedna za drugą dwa lata tylko czekać iest obowiązaną.

§. 98. Toż samo ma mieysce, gdy zawarcie małżeństwa w niepewnych wyrazach,

według możności lub pory iakiéy umówione, lub toż do wolności iednéy lub drugiéy strony wyraźnie zostawione zostało.

Spełnienie zaślubienia.

§. 99. Zresztą żadna z stron niema odstępować wbrew woli drugiéy, bez prawnego powodu od ważnego zaślubienia.

Powody odstępowania.

§. 100. Powody do rozwodu zawartego małżeństwa, usprawiedliwiaią także odstępowanie od zaślubienia. (Oddz. 8.)

§. 101. Choć same tylko podeyrzane obcowanie, mnieysze czynne obrazy, postępowanie krzywdzące, chociażby nie były wystarczaiące do zerwania małżeństwa iuż zawartego, przecież do zerwania zaślubienia dać powód mogą.

§. 102. Wady w moralném zachowaniu się którego z zaręczonych, dla którego rodzice podług §. 61. 62. 63. zezwolenie swe odmawiać mogą, nadaią drugiemu prawo do odstąpienia od zaślubienia, gdy wady takowe dopiero powstały po zaślubieniu, lub do iego wiadomości doszły.

§. 103. Dla obrzydliwéy, zaraźliwéy a szczególniéy wenerycznéy, tudzież dla każdéy nieuleczonéy choroby, któréy z stron dopiero po zaślubieniu odkrytéy, druga cofnąć może swą obietnicę małżeństwa.

§. 104. Toż samo rozumie się o znakomitéy straszności ciała lub innéy ułomności obrzydzenie i wstręt sprawuiącéy, którą ieden drugiemu przed zaślubieniem zataił.

§. 105. Omyłka co do maiątku po zaślubieniu odkryta, usprawiedliwia odstąpienie od zaślubienia w tym tylko razie, gdyby przyszłym małżonkom zbywać miało na sposobie potrzebnego utrzymania.

§. 106.

§. 106. Wszelki podstęp, chociaż tylko co do maiątku przez którego z nowożeńców lub iego rodziców dopełniony, upoważnia drugiego do zerwania zaślubienia.

§. 107. Odmiany po zaślubieniu w osobie lub w okolicznościach osobistych, albo maiątkowych którego z oblubieńców wydarzaiące się, upoważniaią tego do zerwania zaślubienia, który, gdyby był mógł przewidzieć przypadek, prawdopodobnie zaślubienia nie byłby zawarł.

§. 108. Odmiana religii nie odmieniaiącemu, lecz tylko drugiéy stronie nadaie prawo do cofnięcia.

§. 109. Gdy iedna z stron nie iest w stanie wypełnienia obowiązków w akcie zaślubienia lub w umowie małżeńskiéy wyraźnie przyiętych, drugi cofnąć się może.

§. 110. Przeciwnie sama małoletność nie daie prawnego powodu do zerwania zaślubienia zresztą prawnie zawartego.

§. 111. Gdy okoliczności dla których rodzice, dziadowie lub opiekuni zezwolenie mogą odmawiać, dopiero następnie wydarzaią się lub staią wiadomemi, ciż udzielone iuż zezwolenie cofnąć są mocni.

Skutki odstąpienia bezzasadnego.

§. 112. Kto bez prawnego powodu uporznie wzbrania się dopełnić zaślubienia lub sam do tego niesposobnym się czyni, ten nietylko utraca dane drugiemu dary, lecz od niego nabyte musi powrócić, i wszystkie z powodu zaślubienia wynikłe wydatki ponosić.

§. 113. Jeżeli na przypadek cofnięcia kara umowna zastrzeżoną została, taż oprócz tego zapłaconą być musi.

§. 114. Gdy kara umowna nie iest zastrzeżoną, strona winna oprócz wynagrodzenia w §. 112. oznaczonego, obowiązana iest stronie niewinnéy czwartą część wiana lub przywianku (czyli oprawy) w akcie zaślubienia lub w oddzielnéy umowie małżeńskiéy naznaczonego.

§. 115. Jeżeli ani wiano ani przywianek naznaczony nie iest, lecz tylko stronie niewinnéy na przypadek przeżycia pewna w sobie oznaczona summa lub rzecz na dziedzictwo zapisaną została, natenczas może żądać czwartéy części oneyże iako wynagrodzenie.

§. 116. Jeżeli w miarę różnych przypadków, różne summy oznaczone zostały, wynagrodzenie składać się będzie z summy nayniższéy.

§. 117. Gdy odstępuiący nie iest w stanie uskutecznić z własnego maiątku wynagrodzenie drugiéy stronie podług tychże przepisów przypadaiące, natenczas rodzice iego, ieżeli zezwolili na zaślubienie i sprawili lub przystali na zerwanie onegoż, uskutecznić ie są obowiązani.

§. 118. Jeżeli żaden z powyższych nie zachodzi przypadków dla oznaczenia wynagrodzenia dla strony niewinnéy, tenże winien wprawdzie zaprzestać na samém wynagrodzeniu w §. 112. oznaczoném;

§. 119. Jednak w razie takowym strona bez prawnego powodu od zaślubienia odstępuiąca, w miarę okazanéy lekkomyślności i obrazy przez to opuszczonéy oblubienicy zrządzonéy, stósunkową karą pieniężną lub więzienia złożony być musi.

§. 120. Gdy oblubieniec przez moralne zachowanie się swoie po zaślubieniu zniewala drugiego do cofnięcia się, ten tu mocen iest żądać wynagrodzenia w §. 112—119. oznaczonego. Skutki odstąpienia z przyczyn ważnych.

§. 121. Jeżeli iednak powód odstąpienia zasadza się na okolicznościach, które iuż były przed zaślubieniem, a przed drugą stroną podstępnie zataione nie zostały, więc stronie odstępuiącéy należy się tylko wynagrodzenie w §. 112. oznaczone.

§. 122. Gdy zaślubienie zrywa się za zgodą obu stron, lub z innych prawnych powodów, tak iż na iedną lub drugą stronę większy ciężar winy nie spada, więc podarunki z obu stron powrócone być muszą. Skutki niewypełnienia bez winy iednéy lub drugiéy strony.

§. 123. Jeżeli spełnienie zaślubienia zostaie zwątlone przez śmierć iednego z zaślubionych, pozostaiący podług wyboru swoiego, albo dane mu podarunki zotrzymać albo ie oddać i zwrotu swych domagać się może.

§. 124. Prawa żądania wynagrodzenia w §. 112—119. oznaczonego, pospolicie nie przechodzi na dziedziców. Prawa i obowiązki dziedziców z zaślubienia spadkodawców.

§. 125. Jednak strona niewinna żądać go może od dziedziców strony winnéy, gdy taż na zaskarzenie z mocy zaślubienia zaniesione, sądownie lub też piśmiennie tylko oświadczył, iż małżeństwa niechce zawierać.

§. 126. Również gdy strona winna przed swą śmiercią z kim innym zawarła małżeństwo.

§. 127. Przeciwnie dziedzice strony niewinnéy wynagrodzenia od winnego tak dalece tylko domagać się mogą, ile toż spadkodawcy iuż prawomocnie przysądzone zostało.

Przedawnienie prawa z zaślubienia.

§. 128. Kto od upłynienia czasu w zaślubieniu na spełnienie onegoż wyznaczonego w przeciągu roku nie wzywa drugiego, aby mu zadośćuczynił, iuż prawa do skargi z niego niema.

§. 129. Gdy czas niebył oznaczony, a w ciągu dwóch lat od dnia zawarcia zaślubienia żadna z stron po dopełnienie go u drugiéy niezgłosiła się, tem samem zaślubienie swą moc utraciło. (§. 97.)

§. 130. Oprócz tego skarga o dopełnienie takowego zaślubienia upada po upłynieniu roku, od czasu ostatniego bezskutecznego wezwania.

§. 131. Kto sam prędzéy zawiera małżeństwo, iak strona druga, iuż żadnéy z zaślubienia skargi, ani nawet o wynagrodzenie podnosić niemoże.

§. 132. Prawo żądania zwrotu podarunków w skutek zerwanego zaślubienia (§. 122. 123.) po upłynieniu roku upada.

O kilku zaślubieniach.

§. 133. Kto będąc prawnie zaślubionym, inną osobę do późnieyszego naprowadza zaślubienia, względem teyż, na przypadek cofnięcia się wszystko to dopełnić musi, co w §. 112—119. iest postanowione.

§. 134. Jeżeli iednak późniéy zaślubiony miał wiadomość o dawnieyszém zaślubieniu drugiego, z późnieyszego zaślubienia żadne nie wynikaią prawa ani obowiązki.

§. 135. Każde zaślubienie późnieysze upoważnia wprzód zaślubionego nie tylko do zerwania zaślubienia pierwszego, lecz i do żądania tak wynagrodzenia, iak wszystkiego tego, co z mocy ustaw mu się należy.

ODDZIAŁ TRZECI.

O zawarciu ważnego małżeństwa.

§. 136. Małżeństwo ważne zawiera się przez ślub duchowny.

§. 137. Pomiędzy osobami wyznań obcych w kraiu tolerowanych, zawarcie ważnego małżeństwa li tylko uważa się podług obyczaiów wyznania onychże.

§. 138. Ślub każdy powinny poprzedzać zapowiedzie. Zapowiedzie.

§. 139. Zapowiedzie muszą nastąpić w parafii obu zaślubionych.

§. 140. Nienależący do żadnéy parafii, winien przecież dać uskutecznić zapowiedzie w kościele, do którego mieysce iego zamieszkania należy.

§. 141. Kto nie zostaie od roku w mieyscu obecnego pobytu, musi być także zapowiedziany w kościele zamieszkania przeszłego.

§. 142. Czeladź niemaiąca ieszcze nigdzie stałego zamieszkania, oprócz w teraźnieyszéy parafii w mieyscu także urodzenia, bez względu na czas oddalenia się ztamtąd, zapowiadaną być musi. (Tyt. 11. Oddz. 5.)

§. 143. Także obcy, chcąc przystąpić do ślubu w kraiach państwa, w parafii pochodzenia swoiego musi być zapowiedziany.

§. 144. Jeżeli to uskutecznić nie może, świadectwem sądownie lub przez notaryusza sprawdzoném musi dowieść, iż w mieyscu pochodzenia iego żadnéy niema wiadomości o przeszkodzie małżeństwa dla niego.

Do d. §. 68. Co do nowo przybyłych osadników (kolonistów) ieszcze od roku w kraiach

państwa niebędących, wystarcza przysięga, iż są bezżennemi, i iż im niewiadomo o inney iakiey przeszkodzie do małżeństwa.

§. 145. Gdy zagraniczny osiadłszy w kraiu tuteyszym iuż więcey rok w nim zostaie, zapowiedzie tylko, iak względem kraiowca w tuteyszey parafii iego są potrzebne.

Dod. §. 69. Ile upłynęło czasu od istotnego osiędzenia na przeznaczonym lub obranym sobie mieyscu, to iest oboiętne.

§. 146. Skoro plebanowi uskutecznić maiącemu zapowiedzie, akt zaślubienia w formie wierzytelney, nie zostanie przedstawionym, tenże stósownie do powyższych przepisów powinien badać, czyli niemasz iakich przeszkód do małżeństwa.

Dod. §. 70. Królewscy urzędnicy cywilni przed zapowiedzią i ślubem winni dowieść: iż uzyskali zezwolenie ich przełożonego na małżeństwo.

§. 147. Pleban znayduiąc iaką wątpliwość, do przełożonych swych po bliższą informacyą udać się ma.

§. 148. Zapowiedzie tym czasem odbywać się mogą, sam iednak ślub aż do nadeyścia odpowiedzi wstrzymanym być winien.

§. 149. Pleban który zaniechał przyzwoite uczynić zapytanie lub pominął lekkomyślnie wiadomą mu przeszkodę do małżeństwa, za to stósunkową fiskalną karą ma być złożony.

§. 150. Zapowiedzie wyraźnie z wymienieniem stanu, imienia i nazwiska obu stron i rodziców oblubienicy uskutecznione być powinny.

§. 151. W trzy niedziele po sobie z ambony czytane być muszą.

§. 152. Kto dwa razy tylko zamiast trzech chce być zapowiedzianym, temu w miarę okoliczności, władza przełożona plebana dyspensę na to może udzielić.

§. 153. Na iedne tylko zapowiedzie dyspensa u dworu poszukiwaną być musi.

Do d. §. 71. Skoro oblubieniec kościoła luterskiego lub francuskiego, uzyskał uwolnienie od trzech zapowiedzi, nie potrzeba szczególnéy dyspensy z strony oblubienicy.

Do d. §. 72. Co do dyspensy na zapowiedzie, względem nowożeńców woyskowych przepisy regulaminu woyskowo-konsystorskiego w swéy zachowuią się mocy.

§. 154. Niezachowanie powyższych przepisów względem zapowiedzi nieuniewaźnia wprawdzie małżeństwa;

§. 155. Strony iednak i pleban ślub daiący, w miarę winy zaniechania i uszczerbku ztąd dla kogożkolwiek wynikłego, zawinili karę fiskalną pieniężną lub uwięzienia.

§. 156. Lecz i kara takowa niema mieysca, gdy dla niebespieczeństwa śmierci ślub wymagał pospiechu, i żadne nie zachodziły okoliczności zastanowienia godne, a czas nie dozwalał oczekiwać zadecydowania przełożonych.

§. 157. Toż samo ma mieysce, gdy oblubieniec w interesie rządowym przedsiewziąć musi daleką i niebespieczną podróż tak nagle, iżby czas nie wystarczył na zapowiedzie lub uzyskanie dyspensy.

§. 158. Chcący założyć oppozycyą, uczynić to tylko może na zasadzie dawniey- Oppozycya.

szego zaślubienia formalnego lub brzemienności skutkiem obietnicy małżeństwa będącéy.

§. 159. Skoro plebanowi takowe formalne zaślubienie przedstawione zostanie, tenże zapowiedzie i ślub wstrzymać natychmiast powinien.

§. 160. Jeżeli ciąża pod obietnicą małżeństwa nastąpiona ma być zasadą oppozycyi, skarga o to u zwierzchności mieysca, gdzie zapowiedzie i ślub maią nastąpić uzasadnioną i przez też władze zapowiedzie dalsze i ślub zakazane być powinny.

§. 161. Gdy ztąd urodzi się sprawa, rostrzygnienie oneyż należy do sądu, któremu strona oskarzona w przedmiotach zaślubienia i małżeństwa podlega.

§. 162. Strona oskarzona oświadczaiąc, iż skarzącéy poiąć niechce w małżeństwo lecz raczéy na gorszym przypadku wynagrodzić ią tylko podług ustaw i wyroku sądowego, w tym względzie winien dostateczne postawić bespieczeństwo.

§. 163. Skoro to tylko nastąpiło, dalsze zapowiedzie i ślub mogą mieć mieysce.

Do d. §. 73. Pomimo ślubu, bezżennie brzemienna zachowuie dla siebie prawa względem noszenia nazwiska sprawcy ciąży iéy służące.

§. 164. Gdy oppozycya następnie zostanie uznaną za bezzasadną, zakładaiący ią iako obraziciel surowo ukarany być ma.

§. 165. Gdy sędziemu przed ślubem wiarogodnie doniesiono zostanie o przeszkodzie iakiéy do małżeństwa dotąd niewiadoméy, tak zapowiedzie iak ślub zakazane być powinny.

§. 166. Zniesienie zakazu takowego nie prędzéy ma mieysce, aż przeszkoda albo uchyloną albo wyrokiem za nieważną uznaną nie zostanie.

§. 167. Osoby prywatne przy ślubie przez pełnomocników zastąpione być nie mogą. Ślub.

§. 168. Do którego plebana ślub należy, to wedle zasad poniżéy przepisanych wyrozumiane być powinno. (Tyt. 11. Oddz. 6.)

§. 169. Spełnienie ślubu przed niewłaściwym plebanem, nieunieważnia samego małżeństwa.

§. 170. Kto iednak w zamiarze zwątlenia ustaw kraiowych, ślub bierze za granicą, oprócz innych prawnych skutków żadności lub nieważności małżeństwa takowego (Oddz. 10.) zawinił karę fiskalną dziesięciu do trzechset talarów.

§. 171. Wydatki na zapowiedzie, ślub i wesele, małżonkowie obay ponoszą wspólnie, ieżeli wyraźnie inna nie zaszła umowa lub zwyczay w mieyscu zamieszkania oblubienicy pomiędzy klassą, do któréy taż należy, co innego nie stanowi.

§. 172. Własność darów weselnych staie się wspólną dla obu stron, ieżeli wola darodawcy lub przymiot daru inaczéy nie stanowi.

ODDZIAŁ CZWARTY.

O prawach i obowiązkach małżonków co do ich osób.

§. 173. Prawa i obowiązki małżonków zaraz po ślubie swóy biorą początek. Wspólne prawa i obowiązki

małżonków.

§. 174. Małżonkowie winni sobie w wszelkich przygodach podług sił swoich wzaiemną udzielać pomoc.

§. 175. Obowiązani są złącznie żyć z sobą, i samowładnie związku swego zrywać nie mogą.

§. 176. Dla złych nawet przygód nie iest im wolno siebie opuszczać.

§. 177. Czynności publiczne, nagłe interesa prywatne i podróże dla zdrowia, stawaią za wymówkę niebytności.

§. 178. Nie wolno małżonkom odmawiać sobie ciągle dopełniania powinności małżeńskiéy.

§. 179. Nie może iednak być żądane, gdyby dopełnienie iéy iednemu lub drugiemu mogło być szkodliwe na zdrowiu.

§. 180. Małżonki karmiące prawnie obcowania z nimi wzbraniać się mogą.

§. 181. Obay małżonkowie winni sobie nawzaiem wierność małżeńską.

§. 182. Przestąpienie oneyż z strony iednego małżonka, nie upoważnia drugiego do podobnego postępku.

§. 183. Muszą nawet wystrzegać się czynów, któreby mogły wzbudzić podeyrzenie podobnéy obrazy.

Prawa i obowiązki męża.

§. 184. Mąż iest głową towarzystwa małżeńskiego, i głos iego stanowczym w interesach spólnych.

§. 185. Obowiązany iest żonę stósownie utrzymywać.

§. 186. Żona musi zaprzestać na utrzymaniu potrzebném, gdy mąż stósownego udzielić nie zdoła.

§. 187. Do utrzymania żony należą także wydatki na leczenie i processa. (§. 229. 230.)

§. 188. Mąż ma obowiązek i prawo bronienia osoby, sławy i maiątku swéy żony, w sądzie i zasądownie.

§. 189. Pospolicie więc żona bez przybrania i zezwolenia męża z innymi w sądzie rozprawiać się niemoże.

§. 190. Naprzeciw sprawom nawet o obrazę zaniesionym, mąż żonę swym nakładem bronić iest obowiązany.

§. 191. W sprawach kryminalnych naprzeciw żonie, mąż niewinny od ponoszenia kosztów sprawy z własnego maiątku, tak dalece staie się wolnym, ile występek popełniony przez żonę upoważnia go do zażądania rozwodu.

§. 192. Żona przez małżeństwo na prawą rękę zawarte, dostępuie nazwiska męża. Małżonki.

§. 193. Należy do praw stanu iego, ile też nie są przywiązane wyłącznie do iego osoby.

§. 194. Winna zatrudnić się domem podług stanu i stopnia męża.

§. 195. Nie wolno iéy wbrew woli męża oddzielny dla siebie prowadzić proceder.

§. 196. Żona bez zezwolenia męża nie może przystawać na warunki, któremiby prawa do iéy osoby naruszone zostały.

§. 197. Również mąż bez zezwolenia swéy żony, nie może wchodzić w związki, przez które osoba iéy stałaby się odpowiedzialną.

§. 198. W wszelkich przypadkach, gdy żona w czasie trwaiącego małżeństwa ma być

zaobowiązaną dla męża lub na iego korzyść, do czego iéy ustawy nieobowięzuią, umowa lub czynność sądownie zdziałaną być musi.

§. 199. Z zasądowych więc umów pomiędzy mężem i żoną zawartych, prawa tylko dla niéy lecz żadne obowiązki powstać nie mogą.

§. 200. Do sądowych nawet czynności żony z mężem, przybranie assystenta albo przez nią obranego, albo przez sąd dla niéy ustanowionego iest potrzebne.

§. 201. Wszelakoż i sam sędzia z urzędu zważać na to powinien, aby żona w czynnościach takowych, ani nagloną, ani oszukaną nie została.

§. 202. Gdy mąż się oddalił, nie uczyniwszy żadnych rozporządzeń względem swych interessów, i pobyt iego nie iest wiadomy, żona wszystko działać iest mocna, czego do porządnego i zwyczaynego zarządu maiątkiem potrzeba.

§. 203. Toż samo ma mieysce względem takowych czynności, przy których zachodzi niebespieczeństwo z przewłoki, w tym nawet razie, gdy pobyt męża wprawdzie wiadomy, tak iest oddalonym, iż iego oświadczenie woli zasiągnione być niemoże.

§. 204. Jak dalece żona pod niebytność męża iest upoważnioną do prowadzenia w iego mieyscu czynności sądowych, na mocy pełnomocnictwa z prawa domniemanego, iest postanowiono w ordynacyi processowéy.

ODDZIAŁ PIĄTY.

O prawach i obowiązkach małżonków względem ich maiątku.

§. 205. Przez zawarcie małżeństwa, maiątek żony przechodzi pod zarząd męża, ieżeli zarząd takowy żonie ustawami lub umowami wyraźnie zastrzeżonym nie został.

§. 206. Do maiątku z mocy ustaw zastrzeżonego, należy to wszystko, co z natury swéy iest przeznaczone na użytek dla żony. Zastrzeżony maiątek żony.

§. 207. Tudzież wiano przy zawarciu małżeństwa przez męża przyobiecane.

§. 208. Co oprócz tego ma być maiątkiem zastrzeżonym, umowami wyraźnie na ten koniec przeznaczone być musi.

§. 209. W miarę, ile takowa umowa przed lub po ślubie zostaie zawartą, przepisy §. 82. seq. lub też §. 198. seq. zachowane być winny.

§. 210. Co ani umowami takiemi ani przez ustawy (§. 206. 207.) dla żony nie iest zastrzeżone, ma naturę wniosku. Wniosek.

§. 211. Cokolwiek żona w czasie trwaiącego małżeństwa nabywa, toż nabywa pospolicie dla męża. (§. 219. 220.)

§. 212. To iednak, co w czasie trwaiącego małżeństwa nabywa przez dziedzictwo, podarowanie lub przypadki szczęścia, liczy się do wniosku.

§. 213. Ruchomości także i rzeczy kosztowne w rzeczoném nabyciu obięte w tym tylko razie, gdy maią przeznaczenie w §. 206. wytknięte, za zastrzeżone uważaią się.

§. 214. Postanowienie, iakie względem przedmiotów takowych uczynił spadko- lub darodawca, służy w téy mierze za zasady.

§. 215. Małżonkowie także wyraźnemi pomiędzy sobą umowami mogą odmienić powyższe ustawy. (§. 210—212.)

§. 216. Gdy iednak nieruchomości lub kapitały z mocy prawa należące do zastrzeżonego maiątku, przez umowy takowe maią i względem trzeciego nabyć naturę zastrzeżonego dla żony maiątku, też na imie iéy zapisane być muszą.

§. 217. Cokolwiek żona oszczędza z dochodów zastrzeżonego maiątku, to do tegoż przybywa.

§. 218. Jednak oszczędzenie takowe w czasie rozłączenia maiątku obu małżonków, wpisane być musi na imie żony, lub w inny sposób być iawném, iż oszczędzone rzeczy lub pieniądze z iéy posiadania nie wyszły.

§. 219. Nieruchomości i kapitały, które z dochodów oddzielnego żony procederu nabyte i w czasie rozłączenia maiątku na iéy imie są wpisane, należą także do maiątku żony.

§. 220. Jeżeli iednak proceder nie samym tylko zastrzeżonym żony maiątkiem był utrzymywany, lub wyraźnie co innego postanowione nie zostało, też nieruchomości i kapitały do wniosku się liczą.

Prawa żony w zastrzeżonym maiątku.

§. 221. Względem zastrzeżonego maiątku żonie służy zarząd, wszechużytek i wolne rozporządzenie, ieżeli się iednego lub drugiego wyraźnie nie zrzekła.

§. 222. Pospolicie więc rozrządzenia żony poczynione względem zastrzeżonego maiątku, i bez zezwolenia męża są ważne.

§. 223. Wszelakoż nikt o drogie kamienie, złoto, śrebro i inne do okazałości przeznaczone rzeczy bez względu, czyli należą do zastrzeżonego maiątku lub nie, niema się wdawać z żoną bez wiedzy męża w umowy o zastaw lub zbycie onychże.

§. 224. Gdy żona staie się podeyrzaną nierządnego postępowania względem maiątku prawnie zastrzeżonego, mąż zaradcze naprzeciw temu środki przedsiewziąć iest mocen.

§. 225. Co do maiątku iednak umową zastrzeżonego, mąż żonę wtenczas tylko w iéy zarządzie ograniczyć iest mocen, gdy taż istotnego dopuszcza się marnotrawstwa.

§. 226. W takim przypadku teyż, iak innym marnotrawcom kurator sądownie wyznaczony być musi.

§. 227. Pospolicie mąż iest obowiązany podiąć się kurateli, i z tąż, co do zastrzeżonego maiątku przeiąć wszystkie obowiązki obcego kuratora.

§. 228. Ciężary i koszta z powodu prawnie zastrzeżonego maiątku, mąż ponosić musi w wszelkich przypadkach, gdy żona niema zastrzeżonych dla siebie kapitałów lub dochodów.

§. 229. Przeciwnie ciężary i koszta maiątku przez umowę zastrzeżonego, z tegoż maiątku przez żonę opędzane być muszą.

§. 230. Spory prawne tyczące się maiątku umową zastrzeżonego, żona ważnie bez przybrania męża prowadzić iest mocna.

Prawa męża w maiątku wnioskowym.

§. 231. Co do maiątku wnioskowego, mąż wszelkie ma prawa i obowiązki wszechużytkownika. (Cz. 1. Tyt. 21. Oddz. 1.)

§. 232. Mąż bez wyraźnego pozwolenia żony, nie może ani sprzedawać, ani zastawiać, ani ciągle trwaiącym ciężarem realnym obciążać nieruchomości i prawa, które do wnioskowego maiątku należą.

§. 233. Również nie może bez zezwolenia żony ani ściągać, zastawiać, zbywać lub w inny sposób pozbyć się kapitałów, które na iéy imie lub iéy spadko- lub darodawców są wpisane.

§. 234. Żona tak dalece tylko obowiązana iest zezwolić na zbycie i zastaw nieruchomości i kapitałów wnioskowych, tudzież na podniesienie kapitałów, ile tego wymagaią potrzebne saméy istoty rzeczy dotyczące się wydatki, które z wszechużytku ponoszone być niepowinny.

§. 235. Również i wtenczas, gdy mąż dla obawy niepewności znayduie potrzebę ściągnienia kapitału;

§. 236. Także i w tym razie, gdy sam dłużnik kapitał wypowiada;

§. 237. Lub, gdy mąż znayduie porę użycia w inny sposób kapitału.

§. 238. Wszelakoż w trzech na ostatku rzeczonych przypadkach, mąż obowiązany iest, takowy kapitał na nowo na imie żony swoiéy, albo u siebie, albo u trzeciego za dostatecznym bespieczeństwem ulokować.

§. 239. Gdy żona odmawia zezwolenia w przypadkach, gdy go udzielić iest obowiązana, toż przez sąd nadopiekuńczy po poprzedniczém śledztwie zastąpione być może.

§. 240.

§. 240. Nieruchomości i prawa w czasie trwania małżeństwa z wnioskowego maiątku żony nabyte lub wypożyczone z takowego maiątku kapitały, tak dalece staią się własnością żony, ile na imie iéy zostały wpisane.

§. 241. Oprócz tego przypadku, żona względem summ takowych, uważa się tylko za wierzycielkę męża.

§. 242. Jednak teyż służy w téy mierze pierwszeństwo dla wnioskowego maiątku w ogólności przed innymi męża długami w ustawach nadane.

§. 243. Gdy kapitały do wnioskowego maiątku należące, bez zezwolenia żony ściągnione zostały, taż naprzód męża trzymać się musi.

§. 244. Jeżeli iednak przez niego zaspokoioną być nie może, mocna iest domagać się wynagrodzenia od przeszłego dłużnika, który bez iéy zezwolenia uskutecznił wypłatę.

§. 245. Czynności sądowe tyczące się maiątku wnioskowego, przez męża za przybraniem tylko żony załatwione być mogą.

§. 246. Jednak w przypadkach w swém mieyscu oznaczonych, ma po sobie domniemanie pełnomocnictwa od żony. (Część 1. Tyt. 13. Oddz. 1.)

Prawa względem wniesionych i zastrzeżonych ruchomości.

§. 247. Ruchomości wnioskowe podpadaią pod wolne rozrządzenie męża.

§. 248. Ruchomościami zastrzeżonemi za zezwoleniem tylko żony rozrządzać iest mocen.

§. 249. Jednostronne rozporządzenia męża względem ruchomości z prawa zastrzeżonych (§. 206.) są nieważne.

§. 250. Przeciwnie co do ruchomości zastrzeżonych umową a iednostronnie przez męża sprzedanych, żona tak dalece tylko zwrotu onychże żądać może, ile prawo takowe służy każdemu właścicielowi względem trzeciego posiadacza. (Cz. 1. Tyt. 15.)

Odmiana ustaw przez umowy.

§. 251. Co raz przeznaczone zostało na maiątek wnioskowy lub zastrzeżony, zostaie niem, dopóki wyraźnemi umowami co innego postanowione nie zostanie.

§. 252. Jednak umowy takowe nie mogą uwłaczać trzeciemu praw iuż do takiegoż maiątku nabytych.

§. 253. Również natura maiątku z mocy ustaw zastrzeżonego, przez podobne umowy na szkodę trzeciego odmienioną być nie może.

Prawa żony co do wniosków na maiątku męża.

§. 254. Gdy mąż posiada nieruchomość, żona bez szczególnego iego zezwolenia może prawa iéy co do wniosków iéy służące podać do księgi hipotecznéy.

§. 255. Prócz tego przypadku żona dla swych wniosków szczególnego zabezpieczenia wtenczas tylko żądać może, gdy się wydarzaią okoliczności daiące wstęp do prawdopodobnéy obawy zagrażaiącéy straty.

§. 256. Dopóki mąż daie żonie swoiéy i spłodzonym z nią dzieciom stósowne do ich stanu utrzymanie potrzebne, żona zarządu i wszechużytku swych wniosków odbierać mu niemoże.

§. 257. Wierzyciele więc choć iednostronni męża, tegoż wszechużytku trzymać się mogą.

§. 258. Gdy iednak mąż iuż nie zdoła takowy (§. 256.) wypełnić obowiązek, żona

mocna iest żądać powrócenia swych wniosków, i nawet otworzenia konkursu nad maiątkiem iéy męża domagać się może.

§. 259. W iakim porządku żona z massy zaspokoioną być powinna, w ustawie konkursowéy iest przepisane.

§. 260. Sam kwit męża nie wystarcza naprzeciw iego wierzycielom za dowód wprowadzonych wniosków.

§. 261. Zarząd i użytek z ocalonych z konkursu wniosków, powraca do żony.

§. 262. Jednak z dochodów onychże potrzebne utrzymanie męża, tudzież opatrzenie i wychowanie spłodzonych z nim dzieci, ile ich na to potrzeba i są wystarczaiącemi, opędzane być muszą.

§. 263. Zarząd żony w takowym razie, podlega tymże samym ograniczeniom z strony męża, które co do zarządu męża z strony żony maią mieysce. (§. 232. seq.)

§. 264. Mąż przyszedłszy do lepszego maiątku, żądać może, aby mu zarząd i użytek z wniosków napowrót był oddany.

§. 265. Jednak żona temu sprzeciwić się może, gdy pierwszy męża upadek maiątku był skutkiem iego niebacznego lub marnotrawnego gospodarstwa.

§. 266. Jak dalece mężowi pod konkursem będącemu przez ustawy lub umowami zabespieczone zostało prawo dziedziczenia w wnioskach, którego odięcie nie zależy od woli żony, taż wydania ich za stawieniem dostatecznego bespieczeństwa tylko domagać się może.

§. 267. Niemogąc takowe stawić bespieczeństwo, zaprzestać musi na tém, iżby ka-

pitał na iéy zaspokoienie wystarczaiący pozostał w massie aż do rozłączenia małżeństwa, i aby aż dotąd tylko z niego procent pobierała.

§. 268. Gdy żona przed lub przy zawarciu małżeństwa, w prawnie ważnéy umowie zastrzegła dla siebie wolność rozrządzenia podług swéy woli tąż częścią maiątku, na przypadek otworzenia konkursu nad maiątkiem męża, taż nie iest obowiązana, ani ią pozostawić w massie, ani za nią stawiać bespieczeństwo.

§. 269. Prawa służące żonie względem bespieczeństwa iéy wniosków na maiątku męża, służą iéy także co do przyrzeczonego przez męża lecz ieszcze niewypłaconego wiana.

§. 270. Również co do maiątku zastrzeżonego, a iuż wytycznie (in natura) nie exystuiącego, którego posiadanie i zarząd w czasie trwaiącego małżeństwa mąż obiął, służy także żonie dla iéy zabespieczenia pierwszeństwo przed innymi wierzycielami w ustawie konkursowéy bliżéy oznaczone.

§. 271. Jeżeli iednak z swego zastrzeżonego maiątku summy na procent pożyczyła mężowi, porządek iéy pomiędzy innymi wierzycielami uważa się li tylko w miarę zabespieczenia dla niéy zamówionego.

§. 272. Żona praw swych pierwszeństwa z mocy ustaw w maiątku męża iéy służących nie inaczéy, iak tylko sądownie ważnie zrzec się może.

§. 273. Gdy żona zrzeka się pierwszeństwa z mocy ustaw iéy służącego na korzyść wierzyciela mężowskiego, bez względu na

to, czyli własność w księdze hipoteczney iest zapisana lub nie, napomnienie przepisane przy zaręczeniach uczynione iéy być musi. (Cz. 1. Tyt. 14. §. 229. 230)

§. 274. Przeciwnie żona utraca swe pierwszeństwo i po wszystkich idzie wierzycielach męża, gdy pod iego niebytność źle zarządzała maiątkiem i przez to dała powód do iego upadku.

§. 275. Tudzież gdy mąż przez nią do marnotrawstwa naprowadzonym został.

O skarbie dziedzicznym.

§. 276. Rodzice, krewni i przyiaciele, chcąc cokolwiek małżonkom udzielić z swoiego maiątku, mogą także postanowić warunki, pod któremi małżonkowie toż maią posiadać i używać.

§. 277. To, co podług takowego postanowienia ma być zachowane na korzyść dzieci z tegoż małżeństwa spłodzonych, zowie się skarbem dziedzicznym.

§. 278. Krewni i obcy wszystko co udzielaią małżonkom, mogą przeznaczyć na skarb dziedziczny.

§. 279. Toż samo prawo służy także rodzicom z wyłączeniem iednak wyprawy i z zastrzeżeniem dla dzieci ich, cząstki obowiązkowéy.

§. 280. Skarb dziedziczny w pewnéy tylko oznaczoney summie naznaczonym być może.

§. 281. Same naznaczenie w każdym przypadku piśmiennie zeznane być musi.

§. 282. Gdy nadaiący chce zarazem zabespieczyć skarb dziedziczny na nieruchomościach lub wypożyczonych kapitałach, toż nastąpić musi sądownie.

§. 283. Gdy summa na skarb dziedziczny przeznaczona, zostanie przekazaną na nieruchomość iaką, sędzia mieć o to powinien staranie, aby taż w księdze hipotecznéy zapisaną, i to, iż iest skarbem dziedzicznym, przy niéy wyrażone zostało.

§. 284. Gdy kapitał zostaie przeznaczonym na skarb dziedziczny, toż na samym zapisie długu, a ieżeli tenże iest zahipotekowanym, i w księdze hipotecznéy wpisane, i dłużnik o tém uwiadomionym być musi.

§. 285. Mieysce zachowania zapisów względem skarbu dziedzicznego, zawisło od woli nadaiącego.

§. 286. Jeżeli w téy mierze swéy woli nie oświadczył, zachowanie należy do tego, któremu służy użytek skarbu dziedzicznego.

§. 287. Zarząd i użytek przez czas trwania małżeństwa, dla którego skarb dziedziczny naznaczonym został, należy do męża, ieżeli nadaiący wyraźnie nie postanowił inaczéy.

§. 288. Po rozłączeniu małżeństwa, użytek spada na pozostaiącego lub niewinnego małżonka. (§. 541. seq.)

§. 289. Również i własność na niego spada, gdy z małżeństwa, dla którego skarb dziedziczny naznaczony został, żadne nie pozostały dzieci.

§. 290. Jeżeli iednak są dzieci, te dostępuią własności onegoż podług postanowień w następnym tytule obiętych.

§. 291. Małżonek prawo wszechużytku maiący, co do zarządu skarbem dziedzicznym, też same ma prawa, które służą mę-

żowi względem wnioskowych kapitałów swéy żony.

§. 292. Pod temiż samemi okolicznościami, pod któremi kapitał takowy przez męża pomimo woli żony podniesionym być może, użytkownik skarbu dziedzicznego tenże podnieść iest mocen.

§. 293. Jeżeli iednak skarb dziedziczny w moc §. 282. seq. był zabespieczonym sądownie, tenże w ten sam sposób tylko podniesiony i dalsze zabespieczenie także sądownie urządzone być musi.

§. 294. Dopóki nadaiący iest przy życiu, tenże z przybraniem małżonków może uchylić naturę skarbu dziedzicznego i tenże przeistoczyć na maiątek wnioskowy lub zastrzeżony.

§. 295. Całkowite cofnienie skarbu dziedzicznego może tylko nastąpić przez wierzycieli nadaiącego i w tych tylko okolicznościach, dla których darowizna z powodu długów odwołaną być może. (Cz. 1. Tyt. 11. §. 1129. seq.)

§. 296. Gdy summa przeznaczona na skarb dziedziczny została powierzoną mężowi bez szczególnego zabespieczenia oneyże, do stawienia bespieczeństwa w tym tylko razie zniewolonym być może, gdy takowe za wnioskowy maiątek żony stawić iest obowiąnym.

§. 297. Jednak co do zahipotekowania takowego skarbu dziedzicznego na ruchomościach męża, wszystkie przepisy względem zahipotekowania wnioskowego maiątku maią mieysce. (§. 254. 255.)

§. 298. Po śmierci nadaiącego iuż istota skarbu dziedzicznego, za zgodą nawet obu małżonków, ani zbytą, ani zastawioną, ani w inny sposób zmnieyszoną być nie może.

§. 299. Jednak małżonkowie obay w tym zgodni, połowę skarbu dziedzicznego mogą obrócić na wyprawę dla dzieci.

§. 300. Gdy z małżeństwa, dla którego skarb dziedziczny został naznaczonym, żadne nie są dzieci, ani też podług biegu przyrodzenia z względu na podeszły wiek obu małżonków żadne spodziewane być nie mogą, tenże za wspólnem zezwoleniem zniesionym być może.

§. 301. W wszelkich przypadkach, gdy po zeyściu nadaiącego odmiana iaka względem skarbu dziedzicznego, uczynioną być ma, sędzia winien przybrać będące wówczas dzieci pełnoletnie, lub gdy są małoletni, kuratora, który dla nich ustanowionym być powinien.

§. 302. Gdy skarb dziedziczny nie został żadnemu z małżonków do rąk oddanym, lecz raczéy u trzeciego przekazanym na nieruchomość lub kapitał, tenże w przypadku otworzenia konkursu nad maiątkiem którego z małżonków pociągniony do massy być nie może.

§. 303. Jeżeli iednak dłużnik podpadły pod konkurs, skarb dziedziczny miał w ręku, temuż to samo, co dla wniosków służy pierwszeństwo, ieżeli lepsze bespieczeństwo wyraźnie dla niego zastrzeżone nie zostało.

§. 304. Gdy massa nie wystarcza na zaspokoienie razem skarbu dziedzicznego i

wniosków, reszta massy podzieli się pomiędzy oboie w stósunku ilości onychże.

§. 305. Skoro tylko otworzy się konkurs nad maiątkiem zarządzcy i użytkownika skarbu dziedzicznego, a sąd o exystencyi takowéy fundacyi powezmie wiadomość, z urzędu o to starać się powinien, aby dla niéy kurator został ustanowionym.

§. 306. Na kuratora tegoż przechodzi zarząd skarbem dziedzicznym.

§. 307. Dochody onegoż wedle postanowienia nadawcy, a w niedostatku onychże wedle przepisów ustaw na opędzenie ciężarów małżeństwa, szczególniéy na utrzymanie i wychowanie dzieci obrócone być powinny.

§. 308. Gdyby co ieszcze pozostało z dochodów, to należy do wierzycieli użytkownika pod konkurs podpadłego.

§. 309. Wierzyciele mogą także trzymać się samego skarbu dziedzicznego, gdy tenże następnie iako wolna własność spada na ich dłużnika.

O darowiznach pomiędzy małżonkami.

§. 310. Darowizny pomiędzy małżonkami równie są ważne, iak pomiędzy obcymi.

§. 311. Odwołanie ich także tylko dla tych powodów ma mieysce, dla których obcy darodawca odwołać ie może.

§. 312. Jednak darowizny małżonka pod konkurs podpadłego, które tylko zasadzaią się na prostéy szczodrobliwości, mogą być odwołane przez wierzycieli onegoż bez różnicy czasu, w którym też uczynione zostały.

Dod. §. 74. Wyraz, bez różnicy czasu, ściąga się tylko do §. 1129. aż do 1132. Tyt. 11. Cz. 1. Prawa kraiowego, lecz nie do §. 1133. rzeczonego prawa, a zatém wierzyciele nie mogą odwoływać darowizny choć pomiędzy małżonkami zeznane, gdy też prędzéy iak w trzy lata przed otworzeniem konkursu prawnieważnie uczynione zostały.

§. 313. Lecz gdy iest pewną, iż darowizna nastąpiła w czasie, gdy daruiący małżonek ieszcze nie był zadłużonym nad swóy maiątek, więc odwołanie tak dalece tylko ma mieysce, ile dar znayduie się ieszcze w maiątku obdarowanego małżonka, lub tenże iest ieszcze istotnie w posiadaniu korzyści skutkiem darowizny będącéy.

§. 314. Co mąż w ubiorach lub innych rzeczach dał żonie do przyzwoitego iéy utrzymania, staie się wolną własnością oneyże.

§. 315. Takowe szczegóły przez wierzycieli nawet męża pod pozorem darowizny odwołane być nie mogą.

§. 316. Co do drogich kamieni, złota, śrebra lub co w inny sposób mąż dla okazałości dał żonie, w przypadku rozłączenia maiątku domniemywa się, iż to wszystko pożyczone iéy tylko zostało.

§. 317. Gdy iednak udowodnione być może, iż darowane zostały, więc przepisy o darowiznach pomiędzy małżonkami, także do onychże się ściągaią.

O długach małżonków.

§. 318. Żona zastrzeżony swóy maiątek, i bez zezwolenia męża długami może obciążać.

§. 319. Jednak pożyczaiący na zastrzeżony maiątek żony, chcąc być pewnym poszukiwania swéy należytości w czasie trwaiącego małżeństwa, powinien zobowiązać sobie takowy maiątek zahipotekowaniem swéy pożyczki lub oddaniem mu zapisu dłużnego albo rzeczy ruchomey.

§. 320. Co do maiątku wnioskowego, wszystkie przez żonę w czasie małżeństwa bez zezwolenia męża zaciągnione długi są żadne.

§. 321. Co żona dla zwyczaynych domu potrzeb, w towarach lub rzeczach na kredyt wybrała, to mąż za swóy dług uznać iest obowiązanym.

§. 322. Gdy żona długi podobne poczyniła, pomimo że iéy mąż udzielił potrzebnych do gospodarstwa pieniędzy, tenże z zastrzeżonego żony maiątku, a w niedostatku onegoż z iéy wniosków wynagrodzenia domagać się może.

§. 323. Gdy tego uczynić niechce lub niemoże, wolno mu dla zapobieżenia zaciąganiu przyszłych pożyczek podobnego rodzaiu, wyiednać pomoc sądową za pośrednictwem publicznego obwieszczenia.

§. 324. Jeżeli żona pożyczywszy pieniądze lub rzeczy, takowe dla wspólnego obu małżonków dobra wydała, dług przez to staie się obowięzuiącym. (§. 322. 323.)

§. 325. Gdy żona, któréy mąż pewny oddział swego procederu polecił, w czasie iego niebytności długi na ten koniec zaciągnęła, też są ważne, chociażby istotnie na proceder nie były wydane, ani też spodziewana z nich korzyść nie wynikła.

§. 326. Jeżeli mąż się oddalił, dostatecznych nie poczyniwszy rozporządzeń względem utrzymania familii lub prowadzenia swego procederu, długi, które tym końcem zaciągnęła żona, za swe własne uznać musi.

§. 327. Toż samo ma mieysce, gdy mąż dla ciągłéy choroby zostaie niesposobnym do przedsiewzięcia potrzebnych rozporządzeń domowego gospodarstwa lub prowadzenia swego procederu.

§. 328. W przypadkach powyżéy zmiankowanych (§. 321—327.) wierzyciel względem długów przez żonę zaciągnionych, męża trzymać się może.

§. 329. Za taki nawet dług swéy żony, na który mąż tylko zezwolił, osoba iego i maiątek wierzycielowi są w odpowiedzi.

§. 330. Wyięty iest przypadek, gdy mąż udzielaiąc zezwolenie wyraźne, zobowiązanie siebie samego wyłączył.

§. 331. W tym iednak razie mąż w skutek zezwolenia swoiego musi na to przystać, iżby wierzyciel należytości swéy na żonie drogą nawet osobistego aresztu poszukiwał.

§. 332. Gdy wierzyciel za dług przez żonę zaciągniony, dał zeznać dla siebie prawo zastawu w iéy maiątku, pomimo zezwolenia przez męża udzielonego, maiątek tylko żony mu odpowiada.

§. 333. W wszelkich przypadkach, gdy mąż w skutek tylko zezwolenia swoiego musi dług żoniny zapłacić, przepis §. 322. ma mieysce.

§. 334. Gdy dług żony dla niedostatku zezwolenia męża całkiem iest nie ważny, wierzyciel zwrotu tylko tego domagać się

może, co istotnie ieszcze znayduie się z danych rzeczy lub pieniędzy, albo co użytecznie obrócone zostało. (Część 1. Tyt. 13. Oddz. 3.)

§. 335. Gdy żona sama dla siebie utrzymuie proceder wymagaiący kredytu i pożyczenia, na takowe iéy długi w żadnym razie zezwolenie męża nie iest potrzebne.

§. 336. Owszem wierzyciele oneyże mogą poszukiwać exekucyą w wszelkim iéy maiątku a nawet i na iéy osobie.

§. 337. Mąż im także iest w odpowiedzi, ieżeli żona dochodów takowego oddzielnego procederu wyraźnie dla siebie nie zastrzegła.

§. 338. Względem długów przedślubnych żony, wierzyciele bez wszelkiego ograniczenia iéy osoby i maiątku trzymać się mogą.

§. 339. Jeżeli takowe przez żonę zamilczone długi zmnieyszaią iéy maiątek wnioskowy, mąż domagać się może, aby ubytek z zastrzeżonego maiątku był zastąpionym.

§. 340. Toż samo ma mieysce, gdy żona z dobrą wiedzą wniosła cudze rzeczy mężowi iako swe własne i też w czasie małżeństwa na powrót oddane być musiały.

O zaręczeniach żon.

§. 341. Wszystkie przepisy ustaw względem zaręczeń niewiast w ogólności, także co do zaręczeń żony zachowane być muszą. (Cz. 1. Tyt. 14. §. 221. seq.)

§. 342. Gdy za zaręczenie na korzyść obcego zeznane ma także odpowiadać wnioskowy żony maiątek, do tego iest potrzebne zezwolenie męża.

§. 343. W wszelkich przypadkach, gdy żona w czasie małżeństwa zaręcza za męża, długi iego przeymuie, lub swego pierwszeństwa na rzecz iego wierzycieli się zrzeka, czynność nietylko sądownie, lecz oraz za przybraniem ustanowionego dla niéy prawoumnego assystenta zdziałaną być musi.

Dod. §. 75. W mieyscach gdzie się nie znayduią prawoumni assystenci, zamiast nich inni rozsądni, doświadczeni i w czynnościach obywatelskiego pożycia poznanie maiący mężowie iako assystenci żon w przypadkach takowych dopuszczeni być mogą.

§. 344. Również w wszelkich podobnych przypadkach przepisane ustawami napomnienie uczynione iéy być musi, chociażby toż co do niewiast bezżennych nie było potrzebne.

ODDZIAŁ SZÓSTY.

O wspólności maiątku pomiędzy małżonkami.

Jakim sposobem utwarza się wspólność maiątku.

§. 345. Wspólność maiątku pomiędzy małżonkami tam tylko ma mieysce, gdzie ustawami prowincyonalnemi lub statutami iest zaprowadzoną.

§. 346. Sama tylko wspólność statutowa nie ściąga się do małżonków, którzy wprawdzie zamieszkuiąc w mieyscu przez statut rządzoném, dla ich stanu są wyięci z pod zwyczayney jurysdykcyi mieysca.

§. 347. Gdy kto podwóyney jurysdykcyi podpada, a w iedney z nich wspólność maiątku ma mieysce, w drugiéy go niema, przyimuie się, iż pomiędzy tymiż małżonkami nie zachodzi wspólność maiątku.

§. 348. Gdy pod iedną jurysdykcyą wspólność wszystkiego maiątku, pod drugą wspólność tylko dorobku ma mieysce, na ostatku rzeczona wspólność pomiędzy małżonkami iest tylko ważna.

§. 349. Jeżeli w obu jurysdykcyach taż sama zachodzi wspólność, lecz różne tylko względem niéy postanowienia maią mieysce, te są prawem, które naywięcéy zgadzaią się z przepisami obecnego oddziału.

§. 350. Ustawami prowincyonalnemi i statutami wspólność maiątku tam tylko utworzoną zostaie, gdy w mieyscu obranego pierwszego po ślubie przez małżonków zamieszkanie takowe ustawy są prawem.

§. 351. Odmiana tegoż pierwszego zamieszkania pospolicie nic nie zmienia w prawach, którym naprzód małżonkowie się poddali.

§. 352. Jeżeli iednak małżonkowie przenieśli się z mieysca, w którém żadna nie zachodzi wspólność maiątku, na mieysce gdzie taż iest prawem, wszelkie w naostatku rzeczoném mieyscu przedsięwzięte czynności w stósunku do trzeciego uważane być muszą wedle zasad o wspólności maiątku.

§. 353. Przepisy powyższe względem odmiany zamieszkania małżonków ściągaią się również do odmiany jurysdykcyi, któréy małżonkowie w czasie zawarcia ślubu byli podległymi.

§. 354. W mieyscach, gdzie wspólność maiątku nie zachodzi z mocy ustaw prowincyonalnych lub statutów, taż tylko przez umowę przed ślubem zawartą, zaprowadzoną być może.

§. 355. Gdy iednak małżonkowie przenieśli się z mieysca, gdzie żadna nie zachodzi wspólność maiątku, na mieysce inne, gdzie taż iest prawem, pod względem oraz dziedziczenia przez umowę, teyż wspólności poddać się mogą. (§. 352.)

§. 356. Wszelka umowa przez którą ma być zaprowadzona wspólność maiątku, sądownie zawartą być musi.

Dod. §. 76. Potwierdzenie i obwieszczenie umowy o wspólność maiątku zawartéy, należy do sądu obwodu tego, w którym nowożeńcy po zawarciu ślubu swe obieraią zamieszkanie.

§. 357. Do czynności takowéy pospolicie oyciec nowożenki przybranym być powinien.

§. 358. W niedostatku oyca prawoumny assystent żonie przydany być musi.

§. 359. Gdy podług treści umowy zachodzi wątpliwość, czyli wspólność wszystkiego maiątku, czyli też tylko zaprowadzoną być miała wspólność dorobku, domniemanie stawa za naostatku rzeczoną wspólnością.

I. Prawa przy wspólności wszystkiego maiątku.

§. 360. Gdzie umowy, statuta lub ustawy prowincyonalne wyraźnie inaczéy nie stanowią, tam względem wspólności maiątku i prawnych iéy skutków, następuiące ogólne przepisy maią mieysce.

§. 361. Wspólność maiątku bierze swóy początek zaraz po ślubie.

§. 362. Jeżeli dopiero w czasie małżeństwa przez umowę zaprowadzoną zostaie, zaczyna się od dnia oświadczenia sądownie zeznanego.

§. 363.

§. 363. Wspólność maiątku rozciąga się do wszystkiego tego, co podpada pod nieograniczone rozporządzenie każdego z małżonków.

§. 364. Jednak potrzebne do ubioru żony suknie z pod niéy są wyięte.

§. 365. Gdy ieden z małżonków posiada nieruchomości w jurysdykcyi, gdzie wspólność maiątku niema mieysca, w takim razie wspólna własność z mocy ustaw mieysca zamieszkania przypadła na drugiego małżonka, w księdze hipotecznéy zapisaną być winna.

§. 366. Toż samo nastąpić musi względem wszystkich nieruchomości, gdy zaprowadzenie iest tylko skutkiem umowy.

§. 367. Jeżeli zahipotekowanie zostało zaniechane, wspólność maiątku nie może stawać na szkodę trzeciego, który wdał się w umowy lub inne czynności względem takowych nieruchomości podług zasad pospolitego prawa.

§. 368. Gdy nieruchomości takowe znayduią się za granicą, umowa przed tamteyszemi sądami i podług praw mieysca ogłoszoną być winna.

§. 369. Jeżeli podług ustaw osobistéy jurysdykcyi małżonków wspólność maiątku pomiędzy nimi niema mieysca, taż również nie rozciąga się do nieruchomości zagranicznych chociażby w mieyscu położenia ich zachodziła wspólność maiątku.

§. 370. Z takich nawet nieruchomości, które same z siebie nie podpadaią pod wspólność (§. 363), użytki, pospolicie należą do wspólnego maiątku.

§. 371. Dorobek obu małżonków przybywa do wspólnego maiątku.

§. 372. Co w czasie małżeństwa spada na którego z małżonków przez los szczęścia, darowiznę, dziedzictwo lub legat, a z swéy natury do wspólności może należeć (§. 363.) staie się wspólném.

§. 373. Jednak nadaiący tym sposobem któremu z małżonków nieruchomość lub wypożyczony kapitał, przez wyraźne oświadczenie może od wspólnéy własności drugiego małżonka wyłączyć.

§. 374. Starać się iednak w tym razie o to powinien, aby wyłączenie takowe w księdze hipoteczněy zapisane lub dłużnikowi kapitału sądownie doniesione zostało.

§. 375. Jeżeli nadanie nastąpiło w ostatecznem rozporządzeniu woli, sędzia ogłaszaiąc ie, winien żonie w miarę iéy interesu ustanowić kuratora dla dopilnowania hipoteki lub doniesienia.

§. 376. Gdy zahipotekowanie lub doniesienie zostało zaniedbane, wyłączenie wspólności wprawdzie pomiędzy małżonkami, lecz względem trzeciego mieysca niema.

§. 377. Zarząd maiątku wspólnego należy do męża.

§. 378. Nieruchomości iednak i praw bez zezwolenia żony ani zastawić, ani zbywać niemoże.

§. 379. Również niemoże bez zezwolenia żony ani wypowiadać, ani podnosić kapitały, które są wpisane na imie żony, iéy spadko- lub darodawcy, lub obu małżonków.

§. 380. Oprócz tego, wszelkie przez męża względem wspólnego maiątku choć ie-

dnostronnie poczynione rozporządzenia są ważne i maiątek ten odpowiada za wszystkie długi w czasie małżeństwa przez niego zaciągnione.

§. 381. Przeciw darowiznom męża, które z wspólnego poczynił maiątku, pospolicie tak dalece tylko może powstawać, ile by iéy służyło z mocy ustaw prawo odwołania, gdyby ie sama była zeznała.

§. 382. Gdyby iednak mąż darowiznami z saméy tylko szczodrobliwości pochodzącemi, bez zezwolenia żony zeznanemi, wspólny maiątek tak dalece wyczerpał, iżby taż po rozłączeniu małżeństwa nie odebrała tyle napowrót, ile wniosła do wspólności; żona ma prawo do odwołania podobnych darowizn w miarę ilości do wniesionego maiątku niedostawaiącéy.

§. 383. Jednostronne darowizny męża, które żona podług zasad powyższych była mogła odwołać, w przypadku nieodwołania onychże przy rozłączeniu maiątku pomiędzy małżonkami rachuią się na dział męża.

§. 384. Kary pieniężne, na które mąż zostaie skazanym, tudzież przypadaiące na niego koszta indagacyi naprzeciw niemu wytoczonéy, z wspólnego maiątku ściągane być mogą.

§. 385. Jednak rzeczone kary pieniężne i koszta indagacyi w razie zniesienia wspólności na część męża porachowane być muszą.

§. 386. Jednostronne długi męża, któreby tenże przy rozłączeniu maiątku na dział swóy dać porachować był obowiązanym, w tym tylko razie poszukiwane być mogą w nieruchomościach i prawach przez żonę do

wspólności wniesionych, gdyby inny wspólny maiątek na ich zapłacenie nie wystarczył.

§. 387. Gdy żona sprzeciwienie się swoie czynności męża wyraźnie temu oświadczyła, z którym taż ma być zawartą, oczekiwać potrzeba zastąpienia przez sąd zezwolenia oneyże.

§. 388. W wszelkich przypadkach, gdy żona swe zezwolenie odmawia, toż przez sąd opiekuńczy zastąpione być może, gdy się okaże po uczynioném śledztwie, iż rozporządzenie męża według okoliczności iest potrzebne, lub nie uwłacza interesowi żony.

§. 389. Długi żony w wspólności maiątku żyiącéy są tylko ważne w przypadkach w §. 322. 325. do 328. wytkniętych, i obowięzuiące wspólny maiątek.

§. 390. Jednak co do kar pieniężnych i kosztów indagacyi, na które żona została skazaną, toż samo, co w téy mierze w §. 385. względem męża postanowiono, ma mieysce.

§. 391. Długi także przedślubne oboyga małżonków, pospolicie staią się wspólnemi, tak iż wierzyciele względem nich wspólnego trzymać się mogą maiątku.

§. 392. Jeżeli iednak ieden z małżonków więcéy długu niż maiątku wniósł do wspólności, drugi małżonek w ciągu dwóch lat po zawarciu małżeństwa odłączenia maiątku domagać się może.

§. 393. Natenczas wierzyciele, których długi pochodzą z przed czasu ślubu, trzymać się tylko mogą odłączonego maiątku swego właściwego dłużnika.

§. 394. Dla długów iednak w czasie małżeństwa zaciągnionych, w tym razie wspólny maiątek iest w odpowiedzi.

§. 395. Po upłynieniu rzeczonych dwóch lat, ani przy rozłączeniu maiątku zadłużonemu dłużnikowi lub iego dziedzicom z powodu długów przedślubnych nic na część iego potrącone być nie może.

II. Wspólność dorobku.

§. 396. Gdy umowami, ustawami prowincyonalnemi lub statutami ustanowiona iest tylko wspólność dorobku, taż pospolicie rozciąga się do ogólnego dorobku oboyga małżonków.

§. 397. Zaraz przy wstępowaniu w wspólność takową, spis maiątku każdego z małżonków sporządzony być winien.

§. 398. W spisie takowym rzeczy tak ruchome iak i nieruchome w celu przyszłego rozdziału, na cenę pewną oszacowane być maią.

§. 399. Spis takowy albo w sądzie, albo przynaymniéy przez obu małżonków, z przybraniem prawoumnego assystenta dla żony podpisany być winien.

§. 400. O wszystkim, co tymże spisem nie iest obięte, a iednak istotnie znayduie się, rozumie się, iż należy do dorobku.

§. 401. Gdy spis żaden sporządzony nie został, rozumie się iż wszystko, co iest przy podziale, do dorobku należy.

§. 402. Spadki lub legata przypadaiące na którego z małżonków, nie liczą się do wspólności dorobku.

§. 403. Toż samo rozumie się o darowiznach, które tylko z saméy szczodrobliwości pochodzą.

§. 404. Wszystkie inne po zawartéy wspólności wydarzaiące się szczęścia przypadki, bez wyiątku do dorobku należą.

§. 405. Również użytki z wszelkich przedmiotów z siebie samych nie obiętych wspólnością, iednak do wspolnego dorobku się liczą.

§. 406. Wspólność dorobku nie obowięzuie żadnego z małżonków do zapłacenia oddzielnych długów drugiego z istoty swego maiątku.

§. 407. Przeciwnie wierzyciele męża względem swych długów, czyli przed, czy po ślubie powstałych, trzymać się mogą wspólnego dorobku.

§. 408. Także wierzyciele żony, pretensyi swych mogą na dorobku dochodzić, ieżeli też podług §. 389. są ważne lub pochodzą z przed czasów małżeństwa.

§. 409. Gdy wspólny dorobek zostaie uszczuplonym przez pretensye szczególnych wierzycieli iednego z małżonków, drugi wynagrodzenia z właściwego tamtego maiątku domagać się może.

§. 410. Jeżeli zadłużony małżonek żadnego nie wniosł własnego maiątku, drugi w ciągu dwóch lat po zawarciu wspólności domagać się może podziału dorobku lecz tylko z względem na przyszłość.

§. 411. Oprócz postanowień powyższych (§. 402—410.) względem praw i obowiązków małżonków przy wspólności dorobku, też same, co względem wspólności maiątku przepisy §. 378—388. maią mieysce.

§. 412. Wspólność maiątku lub dorobku wyłączoną być może przez umowy przedślubne. Wyłączenie i zniesienie wspólności.

§. 413. Przeciwnie w ciągu małżeństwa uchylenie podobnéy na ustawach prowincyonalnych lub statutach zasadzaiącéy się wspólności, za zezwoleniem nawet obu małżonków pospolicie mieyscą niema.

§. 414. Nawet małoletni nie mogą po doyściu lat odwoływać takową wspólność, ieżeli taż przez zawarcie małżeństwa raz iuż powstała.

§. 415. Jak dalece iednak zaprowadzenie wspólności przy małżeństwach osób małoletnich płci żeńskiéy zostaie wstrzymane, w swém mieyscu iest postanowiono. (Tyt. 18. Oddz. 8.)

§. 416. Małżonkowie przenosząc się z mieysca, w którém żadna wspólność maiątku nie iest prawem, na inne, gdzie taż iest zaprowadzoną, skutki ztąd podług §. 352. wynikaiące przez umowę mogą wyłączyć.

§. 417. Gdy przeciwnie przenoszą się z mieysca, w którém iest zaprowadzona wspólność maiątku lub dorobku, na inne, gdzie taż prawem nie iest: powstała pomiędzy małżonkami wspólność, przez umowę uchyloną być może.

§. 418. Zgoła wolno w każdym czasie małżonkom uchylić lub odmienić umowami skutki wspólności, ile też iedynie tylko do przyszłego ich po sobie dziedziczenia ściągaią się.

§. 419. Wspólność przez umowę tylko utworzona, w każdym czasie przez umowę znów uchyloną być może.

§. 420. Na iednostronny wniosek iednego małżonka, w przypadku §. 392. 410. wspólność uchyloną być może.

§. 421. Również wtenczas, gdy ieden z małżonków podpadł pod konkurs, a drugi od wspólności chce na przyszłość odstąpić.

§. 422. W wszelkich przypadkach, gdy wspólność maiątku lub dorobku wyłączoną, lub zniesioną być ma, toż sądownie ogłoszone, i po trzy razy w ciągu czterech tygodni w gazetach lub pismach intelligencyinych prowincyi do wiadomości podane być powinno.

§. 423. Oprócz tego obwieszczenie takowe co do kupców po miastach handlowych, na giełdzie lub przez starszych kupiectwa, a względem osób do cechu należących przez starszych cechu ogłoszone być musi.

§. 424. Również wyłączenie lub uchylenie wspólności zapisane być musi w hipotece wszystkich nieruchomości, któreby do wspólności mogły należeć.

§. 425. W przypadku §. 417. obwieszczenie nastąpić powinno w mieyscu przeszłego zamieszkania.

§. 426. Gdy małżonkowie, którzy wspólność w mieyscu ich pierwszego zamieszkania prawem będącą przez umowę wyłączyli, przenoszą się na mieysce, gdzie taż także iest prawem: obwieszczenie umowy wspólność wyłączaiącey tamże powtorzone być musi.

§. 427. Uchylenie wspólności w czasie małżeństwa, obiawia swe skutki względem samych małżonków od dnia oświadczenia sądownie zeznanego.

§. 428. Względem trzeciego iednak, który o rychleyszą wiadomość przekonanym być nie może, skutki takowe obiawiaią się dopiero po upłynieniu czasu czterech tygodni do obwieszczenia oznaczonych.

§. 429. Jeżeli obwieszczenie nie nastąpiło w sposobie w §. 423. oznaczonym, wyłączenie lub zniesienie wspólności nie może stawać naprzeciw tym, którzy o tém w przepisany sposób uwiadomieni być byli powinni.

§. 430. Gdy nie nastąpiło zapisanie w hipotece §. 424. przepisane, uchylenie wspólności nie może uwłaczać trzeciemu w czynnościach takowych nieruchomości tyczących się.

§. 431. Zgoła i po zniesieniu wspólności, wierzyciele względem pretensyi z czasów trwania oneyże pochodzących, zachowuią dla siebie niezmiennie swe prawa do maiątku niegdyś wspólnego.

§. 432. W wszelkich innych przedmiotach prawa i obowiązki małżonków tak względem siebie iako i względem innych uważaią się tak, iak gdyby żadna pomiędzy nimi wspólność nie zachodziła.

§. 433. Przepisy względem rozłączenia i oddziału maiątku, znayduią się w oddziale następnym.

ODDZIAŁ SIÓDMY.

O rozłączeniu małżeństwa przez śmierć.

§. 434. Gdy małżeństwo przez śmierć zostaie rozłączone, przeżyiący małżonek zmarłego przyzwoicie musi kazać pochować. Pochowanie.

§. 435. Jeżeli wydatki na ten koniec z spadku opędzone być nie mogą, pozostaiący małżonek takowe z swego maiątku, ile tenże wystarcza, łożyć iest obowiązanym.

Żałoba. §. 436. Wdowa niech rok cały, a wdowiec pół roku odprawi żałobę za zmarłego małżonka.

Dod. §. 77. Regulamen żałobny z dnia 7. Października 1797. r.

§. 437. Zawarcie powtórnego ważnego małżeństwa w ciągu żałoby, kończy żałobę.

Dziedziczenie. §. 438. Prawa przeżyiącego do maiątku zmarłego małżonka, naprzód podług umów, ieżeli iakie zaszły, w ich niedostatku podług ważnie zdziałanych ostatecznych rozporządzeń; gdy i tych niema, według ustaw oznaczone być winny.

I. Z umów. §. 439. Małżonkowie tak przed ślubem, iako i po ślubie mogą względem dziedziczenia zawierać umowy.

§. 440. Przepisy o umowach względem dziedziczenia w ogólności, a o umowach pomiędzy zaślubionymi lub małżonkami w szczególności, ściągaią się również do zmiankowanych tu umów. (Cz. 1. Tyt. 12. Oddz. 2.)

§. 441. Wszelakoż umowa o dziedziczenie pomiędzy małżonkami w tym tylko razie sądownie zdziałaną być musi, gdy żona w skutek oneyże ma co utracić z praw z mocy ustaw iéy służących.

§. 442. Gdy umowy o dziedziczenie pomiędzy małżonkami zawarte, za wspólném zezwoleniem znów uchylone być maią; zezwolenie takowe musi być sądownie zeznane,

ieżeli żona w stósunku praw umową iéy zabezpieczonych ma cożkolwiek utracić.

§. 443. Dopóki nie nastąpiło takowe zezwolenie sądowne, umowa podobna o dziedziczenie zostaie w swéy mocy, chociażby z małżeństwa tego były dzieci spłodzone, które ieszcze przed rodzicami zmarły.

§. 444. Jeżeli iednak przy śmierci iednego z małżonków powstały dzieci lub dalsze z tegoż małżeństwa potomki, a względem nich nic nie iest postanowione w umowie o dziedziczenie; też same przepisy maią mieysce, co w przypadku, gdy testament nie zawiera żadnego postanowienia względem dzieci pogrobowych. (Tyt. 2. Oddz. 5.)

§. 445. Gdy z treści umowy o dziedziczenie zawartéy wynika wątpliwość: czyli przeżyiący małżonek wyznaczoną mu z niéy summą lub rzeczą całkiem zaspokoiony lub też naprzód legowaną mu być miała, domniemanie stawa za pierwszém.

§. 446. Jeżeli iednak nieboszczyk różny posiadał maiątek, n. p. lenno i wolną własność, a umową postanowione iest tylko, co pozostaiący z iednego lub drugiego ma dostać; więc prawa sukcessyi do drugiego mu służące zostaią nietknięte.

§. 447. Gdy treść umowy zostawia wątpliwość, czyli małżonkowie chcieli zawrzeć umowę o dziedziczenie, czyli też tylko wzaiemny testament, domniemanie stawa za testamentem.

§. 448. Jeżeli iednak dziedziczenie rzeczywistą umową oznaczone zostało, natenczas nie iest w mocy przeżyiącego małżonka

odstąpić od umowy i w to mieysce obrać dział z ustaw przypadaiący.

§. 449. Wszelakoż wybór takowy w saméy umowie przeżyiącemu zastrzeżony być może.

§. 450. Bez tego nawet zastrzeżenia wybór takowy służy przeżyiącemu, gdy umową wyraźnie rozporządzoną spadkiem nieboszczyka na rzecz pewnéy oznaczonéy osoby, a taż w przypadku wydarzaiącéy się śmierci iuż nie żyie.

§. 451. Jak dalece w umowie o dziedziczenie nie iest nic postanowiono względem oddzielnie własnego maiątku przeżyiącego małżonka, tak dalece do niego ściągaią się przepisy ustaw o prawném dziedziczeniu.

Zapis małżeński.

§. 452. Część ta maiątku, którą żona mężowi przez umowę zapisuie na przypadek śmierci, zowie się zapisem małżeńskim.

§. 453. W czasie życia oboyga małżonków, mąż z powodu zapisu małżeńskiego, żadnych niema szczególnych praw w maiątku żony.

§. 454. Gdy mężowi rzecz oznaczona lub summa w sposobie zapisu małżeńskiego zapisaną została, względem dziedziców żony uważa się za legataryusza.

§. 455. Jeżeli iednak zapis małżeński składa się z pewnéy względem całości spadku oznaczonéy części onegoż (pars quota), służą mężowi prawa i obowiązki współdziedzica.

Oprawa, dożywocie i dochód wdowy.

§. 456. Co mąż żonie na przypadek śmierci zapisuie na własność z swoiego maiątku, oprawą się zowie.

§. 457. Zapisanie żonie tylko wszechużytku pewnych dóbr lub kapitałów, zowie się dożywociem.

§. 458. Roczna summa żonie z spadku męża na utrzymanie iéy w czasie wdowieństwa naznaczona, nazywa się dochodem wdowim.

§. 459. Gdy summa oprawy nie iest oznaczona umową, z treści iéy iednak i z okoliczności okazuie się zamiar kontrahentów, aby taż stósowała się do wniesionego przez żonę maiątku, oprawa ustanowi się na połowę wniosku.

§. 460. Jeżeli wzgląd takowy na ilość wniosku nie daie się poznać z umowy: oprawa oznaczy się podług ilości zapisu małżeńskiego.

§. 461. Gdy niema oznaczonego zapisu małżeńskiego, więc naznaczenie oprawy bez oznaczenia pewnéy summy żadnego niema skutku, i żona przeżyiąca żądać tylko może prawnego dziedziczenia.

§. 462. Gdy summa dochodu wdowiego w umowie oznaczoną nie została, sąd winien tenże oznaczyć z względu na potrzebne utrzymanie podług stanu żony, ile dochody własnego iéy na to nie wystarczaią maiątku.

§. 463. Chociaż żona takowe potrzebne utrzymanie mieć może z własnych funduszów, iednak w przypadku w §. 462. wymienionym, dopominać się iest mocna z spadku męża czwartéy części summy przez sąd umiarkowanéy.

§. 464. Jeżeli summa pewna na dochód wdowy zapisaną i tylko na użytki gruntu lub procent kapitału przekazaną została, gdyby toż niedostarczaiące być miało, summa brakuiąca z reszty spadku męża zastąpioną być musi.

§. 465. Żona dla korzyści, które iéy przypadek śmierci męża umowami przed- lub poślubnemi zapisane zostały, toż samo ma prawo żądania od męża zabezpieczenia onychże, iakie iéy służy względem iéy wnioskowego maiątku.

§. 466. Również na przypadek niewypłacalności męża, należy iéy się w ustawie konkursowéy bliżéy oznaczone pierwszeństwo.

§. 467. Jak dalece iedak mąż w czasie nadania rzeczonych korzyści iuż był zadłużonym na swóy maiątek, żona po wszystkich dopiero wierzycielach następuie.

§. 468. Gdy korzyści takowe są tylko oznaczone na część spadku męża w stósunku do całości iego ustanowioną (pars quota), żona w przypadku niewypłacalności męża, żadnéy ztąd pretensyi rościć nie może.

§. 469. Oprawa staie się po śmierći męża wolną i nieodwołalną własnością żony.

§. 470. Przeciwnie dożywocie i dochód wdowy, po śmierci żony powracaią do dziedziców męża lub iego następców w lennie albo w fideikomisie.

§. 471. Również dożywocie i dochód wdowi ustaie z powtórném zamęściem żony.

§. 472. Zakaz odmienienia stanu wdowiego, żonie za warunek położony, nietylko co do dożywocia i dochodu wdowiego lecz i co do korzyści przez trzeciego pod tymże warunkiem iéy naznaczonych, oprócz przypadku rzeczywistego zamęścia, tylko wtenczas za przestąpiony uważa się, gdy taż sądownie o to przekonaną została, iż dopuści-

ła się wszetecznego pożycia z powszechném zgorszeniem.

§. 473. Prawo raz utracone, przez powtórne zamęście, w następnym stanie wdowim do swéy nie powraca mocy.

§. 474. Gdy żona w zamianę uzyskania dożywocia lub dochodu wdowiego, wniosek swóy całkiem lub w części musiała pozostawić w massie męża, teyż korzyści takowe nawet dla przyczyn w §. 471. 472. wytkniętych odięte być nie mogą.

§. 475. Gdy żonie zostawiony został wybór, odebrania napowrot swego maiątku lub zażądania dochodu wdowiego, nie ma obowiązku oświadczenia się z nim przed upłynieniem roku żałobnego.

§. 476. Potem iednak raz uczyniwszy wybór, iuż od niego odstępować nie może.

§. 477. Cokolwiek w tym przeciągu czasu odebrała z pozostałości męża, to w miarę iéy oświadczenia, albo na iéy wniosek lub też na dożywocie albo dochód wdowy porachowane iéy zostanie.

§. 478. Umowa którą małżonkowie z własnego maiątku ustanawiaią skarb dziedziczny, waży tylko iako umowa o dziedziczenie.

§. 479. Ustanowienie więc takowe w ciągu życia oboyga małżonków, każdego czasu za wspólną ich zgodą, a ieżeli tylko przez iednego z nich iednostronnie nastąpiło, przez nadawcę też iednostronnie odwołane być może.

§. 480. Po śmierci iednak iednego z małżonków, względem sukcessyi w skarbie dziedzicznym przepisy §. 541. seq. maią mieysce.

II. Z rozporządzeń ostatecznych.

§. 481. Gdy niemasz umów względem dziedziczenia stanowiących, natenczas służy za zasadę zostawione przez zmarłego małżonka ostateczne rozporządzenie woli.

§. 482. Małżonkom tylko wolno wzaiemne względem swéy pozostałości testamenta sporządzać. (Cz. 1. Tyt. 12. §. 614. seq.)

§. 483. Dla zapobieżenia podstępom i zdradzie, także tylko testamenta za wzaiemne uznane być maią, które razem w iednym akcie sporządzone zostaną.

§. 484. Skoro testamenta takowe przez obie strony podpisane i sądowi podane zostały, okoliczność ta, kto sam akt pisał, iest oboiętną.

§. 485. Takowe testamenta wzaiemne, ieżeli nie zostały zawarte iako rzeczywista umowa i nie są zdziałane w formie względem umów o dziedziczenie przepisanéy, nie ważne się staią przez odwołanie choć tylko iednego z małżonków.

§. 486. Jeżeli iednak drugi małżonek ani wyraźnię nie odwołał, ani też innego ostatecznego swéy woli rozporządzenia nie zeznał: więc legaty te w swéy utrzymuią się mocy, które zapisał w testamencie wzaiemnym innym a nie tym, którzy z samym tylko odwołuiącym zostaią w związku pokrewieństwa lub szczególnéy przyiaźni.

§. 487. Proste tylko odmiany lub dodatki do legatów, lub inne rozrządzenia podobne, w żadnym razie wzaiemnego testamentu nie niweczą.

§. 488. Są iednak nieważne, ile iednostronnie zostały uczynione lub zamierzaią na uszczerbek przeżyiącego małżonka.

§. 489.

§. 489. Gdy małżeństwo pomiędzy małżonkami, wzaiemny testament czyniącymi, rozłączone zostało przez rozwód, cały wzaiemny testament sam przez się upada.

§. 490. I po śmierci iednego małżonka służy przeżyiącemu wybór, przyięcia spadku z mocy testamentu lub nieprzyięcia.

§. 491. Gdy się zrzeka dziedzictwa z testamentu, przepisy Tytułu dziewiątego w Części pierwszéy §. 398. seq. maią mieysce.

§. 492. Przyimuiąc na zasadzie testamentu spadek, iuż niemoże odstępować od rozporządzeń swych własnych, gdy się okazuie z osnowy testamentu lub z okoliczności, że naprzód zmarły małżonek, z względu na rozporządzenia takowe, spadek swóy na niego przelał.

§. 493. Domniemanie takowe ściąga się szczególniéy do takowych rozporządzeń przeżyiącego małżonka, które maią za cel dobro wspólnych dzieci albo krewnych lub szczególnych przyiaciół naprzód zmarłego małżonka.

§. 494. Testamenta wzaiemne, w których obie strony zrzekły się prawa odwołania onychże, maią być uważane, iako umowy o dziedziczenie.

III. Z mocy ustaw prowincyonalnych lub statutów.

§. 495. Jeżeli małżonkowie ani umowami, ani ostatecznémi woli rozporządzeniami nic nie postanowili względem dziedziczenia, natenczas statuta lub ustawy prowincyonalne ostateczney osobistéy jurysdykcyi zmarłego małżonka służą za zasadę.

Dod. §. 78. Postanowieniu takowemu podlega także nieruchomy maiątek małżonków,

chociażby tenże w obwodzie innéy jurysdykcyi był położonym.

§. 496. Jeżeli małżonkowie w czasie małżeństwa swe odmienili zamieszkanie, przeżyiący ma wybór dziedziczenia podług ustaw ostatniéy osobistéy jurysdykcyi zmarłego małżonka, lub też podług ustaw mieysca tego, w którém małżonkowie w czasie zawarcia małżeństwa pierwszy raz zamieszkali.

§. 497. W przypadkach wątpliwych domniemanie ma mieysce, iż dział dziedziczny, temiż ustawami naznaczony dla przeżyiącego małżonka, temuż testamentem ani zmnieyszony, ani wcale odiętym być nie może.

§. 498. Gdy więc testamentem naprzód zmarłego małżonka, przeżyiącemu mniéy iak część iego statutowa naznaczoną została, żądać może, aby niedostawaiąca ilość z reszty spadku zastąpioną została.

§. 499. Testamentami tak dalece tylko przeżyiącemu małżonkowi część iego statutowa zmnieyszoną lub odiętą być może, ile tenże dopuścił się czynów, któreby usprawiedliwić mogły rozwód.

IV. Podług prawa pospolitego.

§. 500. Jeżeli ustawy prowincyonalne lub statuta niezawieraią w sobie żadnych, lub niedostateczne tylko postanowienia względem dziedziczenia po sobie małżonków, natenczas podług następuiących ogólnych przepisów postąpiono być ma.

1) odłączenie przedmiotów, do spadku nie należących;

§. 501. Nasamprzód lenna i fideikommissa w pozostałości będące, oddadzą się z przynależnościami temu, na którego też spadły przez smierć ostatniego posiadacza.

§. 502. Również ci, którzy podług ustaw prowincyonalnych lub statutów maią prawo do pewnych sprzętów do miecza, lub do kądzieli należących, odbierą przedmioty onemiż obięte. 2) sprzętów po kądzieli, po mieczu.

§. 503. Sprzęty po mieczu, czyli woyskowe, zostawia tylko osoba płci męzkiéy naybliższemu krewnemu z téyże linii i płci.

§. 504. Gdy kilku iest krewnych płci męzkiéy w równym stopniu, ten z pomiędzy nich ma pierwszeństwo do sprzętów po mieczu, który zostaie w służbie kraiu woyskowéy.

§. 505. Jeżeli spór pomiędzy kilku równie bliskimi krewnymi podług dopiero rzeczonéy zasady rozwiązanym być niemoże, natenczas pierwszeństwo służy starszemu z wieku.

§. 506. Xięża wyznania katolickiego i kaznodzieie dyssydenci, piastuiący istotny urząd kościelny, ani dostaią, ani zostawiaią sprzętów po mieczu.

§. 507. Wyięci są członkowie duchownych zakonów rycerskich, a nawet katolickich, gdy sami nie są xiężmi.

§. 508. Sprzęty po kądzieli (Gerade) bierze przeżyiąca żona z spadku swego męża.

§. 509. Część onychże (Niftel) zostawia niewiasta osobie płci żeńskiéy, naybliżéy z nią przez niewiasty spokrewnionéy.

§. 510. Gdy kilku iest krewnych płci żeńskiéy równego stopnia, na równe części nimi się dzielą.

§. 511. Córki, z małżeństwa spłodzone, wyłączaią córy bezżennie spłodzone, a te tu wszelkie krewne dalszego stopnia.

§. 512. Prócz w linii zstępnéy, pokrewieństwo przez bezżenne spłodzenie żadnego nie nadaie prawa do takowych sprzętów po kądzieli.

§. 513. Tym, którzy maią prawo do sprzętów po mieczu lub kądzieli, toż ostatecznémi rozporządzeniami odięte być nie może.

§. 514. Jednak sprzedaże, zbywania i inne rozrządzenia pomiędzy żyiącymi, tak względem całości, iak i szczególnych przedmiotów onychże, są ważne.

§. 515. Rozrządzenia podobne, ani pod pozorem symulacyi, ani uszkodzenia znakomitego napastowane być nie mogą.

§. 516. Ani w tym razie umówiona cena lub wartość nie wstępuie w mieysce zbyłego przedmiotu.

§. 517. Ci, którym służy prawo do sprzętów po mieczu lub kądzieli, w przeciągu roku po wydarzonym spadku z swém prawem pod upadkiem onegoż zgłosić się muszą.

§. 518. Kto niema zdolności zostawienia po sobie sprzętów podobnych, również ich po innych dostępować nie może.

§. 519. Do prowincyów lub w mieysca, gdzie dawanie podobnych sprzętów nie iest w zwyczaiu, żadne też wydawane być nie maią.

§. 520. W wszelkich przypadkach, gdy przedmioty rzeczone tym, którzy z mocy ustaw prowincyonalnych lub statutów do nich są powołani, z iednéy lub drugiéy z powyższych przyczyn wydawać niema potrzeby, też nie spadaią na naybliższego po nich, lecz pozostaią w pozostałości.

§. 521. Gdy iednak iedna lub druga z pokrewnionych w równym stopniu osób płci żeńskiéy z powyższych przyczyn zostaie usuniętą od sprzętów po kądzieli, dział iéy drugim przybywa.

§. 522. Gdzie maiątek zostaie wyczerpany długami, tam dawanie wzmiankowanych sprzętów mieysca niema.

§. 523. Sprzęty po mieczu zawieraią w sobie konia naylepszego, pałasz którego zwyczaynie nieboszczyk używał; zupełny ubiór z sukien iego codziennych; pościel pierwszą po naylepszéy, składaiącą się z pierzyny i spodka, wezgłowie, dwóch poduszek, potrzebnych do tego wszystkiego poszwów i dwóch prześcieradeł; obrus z trzema serwetami i dwie miski cynowe lub z innego prostego kruszcu.

§. 524. Co do osób w rzeczywistéy służbie woyskowéy będących i to się liczy do sprzętów po mieczu, czego też na woynie lub w garnizonie do lub przy pełnieniu swéy służby potrzebuią, tak dalece iednak tylko, ile toż istotnie znayduie się i w pułku zostawione być nie musi.

§. 525. Do sprzętów po kądzieli liczą się sprzęty, suknie, bielizna i kosztowności do użycia tylko niewiasty przeznaczone, wraz z schowaniami do onychże.

§. 526. Również to co na bieliznę i suknie iest przykroione i dane lub wzięte w robotę.

§. 527. Przeciwnie dziedzicząca sprzęty po kądzieli, nie ma prawa do kosztowności, które mąż dał żonie do użycia i które podług

powyższych przepisów za pożyczone tylko uważaią się.

§. 528. Ogół sprzętów po kądzieli, na sam przód zawiera w sobie to wszystko, co podług §. 525. 526. do tychże sprzętów w ogólności należy.

§. 529. Prócz tego liczą się do nich ruchomości do codziennego użycia w gospodarstwie domowém przeznaczone.

§. 530. Daléy wszystkie gatunki płótna, czy wyrobione czy surowe, tudzież len i przędza, ile wszystkie te przedmioty są przeznaczone do gospodarstwa.

§. 531. Niemniéy zapasy żywności do użycia domowego przeznaczone.

§. 532. Sprzęty staienne i piwnicze, nie liczą się do sprzętów po kądzieli.

§. 533. Ruchomości do saméy tylko okazałości służące, również nimi nie są objęte.

§. 534. Powóz i konie, których małżonkowie dla swéy osobistéy wygody zwyczaynie potrzebowali, tylko co do osób stanu szlacheckiego do sprzętów po kądzieli się liczą.

§. 535. Pomiędzy kilką przedmiotami tegoż rodzaiu, wybór służy wdowie.

§. 536. Wszystkie postanowienia powyższe o sprzętach po kądzieli i po mieczu, iedynie w tym tylko przypadku ważą, gdy ustawy prowincyonalne lub statutowe co innego wyraźnie nie stanowią.

§. 537. Przepisy ustaw co dopiero rzeczonych ściśle podług słowa zastósowane być winny, i żadne tłómaczenie rozciągaiące niema mieysca.

§. 538. Nieiasne przepisy ustaw rzeczonych, podług zasad ninieyszych Prawa kraiowego wykładane być muszą.

§. 539. W prowincyach, w których sprzęty po mieczu lub kądzieli dotychczas nie były w zwyczaiu, też na zasadzie obecnego Prawa kraiowego zaprowadzone być nie mogą.

§. 540. Również skarb dziedziczny, ieżeli takowy znayduie się, od pozostałości odłączonym być winien.

3) skarbu dziedzicznego,

§. 541. Ani sam skarb dziedziczny, ani użytki z niego nie mogą być porachowane przeżyiącemu małżonkowi na dział iego dziedziczny.

§. 542. Jednak w przypadku §. 463. przy ustanowieniu dochodu wdowiego dla przeżyiącéy żony wyznaczyć się maiącego, wzgląd także mieć należy na służące iéy dochody z skarbu dziedzicznego.

4) oddzielnie własnego maiątku pozostaiącego małżonka,

§. 543. Także maiątek oddzielnie własny przeżyiącego małżonka, od pozostałości zmarłego odłączonym być winien.

§. 544. Przy odłączeniu takowém, w wątpliwym przypadku stawa domniemanie za mężem, iego dziedzicami lub wierzycielami iego, iż, co się znayduie, do iego należy maiątku.

a) zastrzeżonego maiątku żony,

§. 545. Zastrzeżony maiątek żony, pospolicie odebrany być musi w stanie takim, w iakim się znayduie w czasie rozłączenia małżeństwa.

§. 546. Jeżeli mąż przywłaszczył sobie pomimo wiedzy swéy żony lub wcale wbrew woli oneyże rozrządzeniem iéy zastrzeżonego maiątku, za wszelką ztąd wynikłą stra-

tę i szkodę iéy lub iéy dziedzicom, iako nierzetelny posiadacz iest w odpowiedzi. (Cz. 1. Tyt. 7. §. 222. seq.)

§. 547. Gdy żona swóy zastrzeżony maiątek całkiem lub w części oddała mężowi pod zarząd lub inne iego rozrządzenie, takowy względem męża lub iego dziedziców równe iak iéy maiątek wnioskowy, ma prawa.

b) wniesionych pieniędzy i kapitałów,

§. 548. Maiątek, który żona wniosła w gotowiźnie, w równie dobrym gatunku monety, w iakim mąż go odebrał, żonie powrócony lub na iéy korzyść porachowany być musi.

§. 549. Procent z niego nie należy się iednak żonie lub iéy dziedzicom, iak od upłynienia ćwierćrocza, w którém małżeństwo przez śmierć rozłączone zostało.

§. 550. Jeżeli mąż gotowiznę przez żonę wniesioną na iéy imie wypożyczył, żona lub iéy dziedzice maią wybór, albo przyiąć wypożyczony kapitał, albo zażądać gotowéy wypłaty.

§. 551. Gdy iednak żona wyraźnie, choć tylko zasądownie zezwoliła na wypożyczenie pieniędzy na iéy imie, pewnemu oznaczonemu dłużnikowi, kapitał takowy w czasie małżeństwa wypożyczony uważa się tak iak wnioskowy.

§. 552. O kapitałach, które mąż w czasie małżeństwa podniosł i na nowo na imie żony wypożyczył, rozumie się toż samo, co o pieniędzach przez żonę w gotowiźnie wniesionych a przez męża na iéy imie wypożyczonych iest postanowiono.

§. 553. Co do kapitałów istotnie wniesionych lub z temiż w równi będących, mąż

lub iego dziedzice obowiązani są tylko wydać zapisy w téy mierze w ich ręku będące.

§. 554. Wszelakoż mąż lub iego dziedzice są w odpowiedzi za każde mierne uchybienie, którego się mąż tak w wypożyczeniu iak i zarządzaniu kapitałami żony własnemi dopuścił.

§. 555. Jednak w oznaczeniu stopnia przewinienia na osobistą zdolność i wiadomości męża wzgląd miany być musi.

§. 556. Gdy mąż wniesioną gotowiznę lub podniesione kapitały swéy żony na własne wypożyczył imie, wszelka ztąd strata dotyka iego lub iego dziedziców.

§. 557. Gdy kapitały wspólnie na imie obu małżonków są wypożyczone, obay małżonkowie uważaią się za współwłaścicieli.

§. 558. Toż samo więc rozumie się o połowie żony własnéy, co na całym na iéy wyłączne imie wypożyczonym kapitale iest postanowiono.

c) wniesionych ruchomości,

§. 559. Jeżeli żona wniosła ruchomości do męża, a wartość onychże oznaczoną nie została, te tylko przedmioty, które się ieszcze znayduią w czasie rozłączenia małżeństwa, do iéy należą maiątku.

§. 560. Jeżeli w mieysce brakuiących, inne zostały nabyte; żona lub iéy dziedzice też ostatnie w mieysce tamtych mogą napowrót odebrać.

§. 561. Oprócz tego mąż lub iego dziedzice, tak dalece tylko obowiązani są wynagrodzić przedmioty iuż nie znayduiące się, lub w swéy wartości zmnieyszone, gdy też umyślnie lub przez wielkie uchybienie męża

zniszczone, zbyte lub w wartości zmnieyszone zostały.

§. 562. Ruchomości przez żonę z iéy zastrzeżonego maiątku nabyte i do wspólnego oddane użycia, uważaią się tak iak gdyby były wniesone.

§. 563. Jeżeli żona ruchomości wniesione wyraźnie mężowi za pewną cenę sprzedadała, żona lub iéy dziedzice wypłaty tylko zaległéy ceny kupna od męża lub z pozostałości iego domagać się mogą.

§. 564. Gdy ruchomości nie zostały sprzedane mężowi, lecz tylko w pewnéy cenie wniesione, żona lub iéy dziedzice maią wybór pomiędzy samemi ruchomościami lub oznaczoną ich ceną.

§. 565. Obrawszy ruchomości, zasady w §. 559—561. maią mieysce.

§. 566. Gdy cena ich zostanie obraną, żadne potrącenie niema mieysca, chociażby ruchomości iuż całkiem lub w części nie exystowały.

§. 567. Jeżeli iednak żona namyślnie lub przez grube uchybienie, ieden lub drugi przedmiot zniszczyła, albo zmnieyszyła iego wartość lub też zbyła bez zezwolenia męża, oznaczona onychże wartość potrąconą być może.

§. 568. Gdy poiedyńcze tylko przedmioty w oznaczonéy cenie wniesione zostały, względem każdego z nich służy wybór żonie lub iéy dziedzicom, albo odebrać ie napowrót, albo zażądać oznaczonéy wartości.

§. 569. W każdym przypadku względem takowych poiedyńczych szczegółów toż

samo ma mieysce, co powyżéy iest postanowiono o ruchomościach w ogólności.

§. 570. Jeżeli żona wniosła mężowi nieruchomości lub prawa, więc, gdy wprzód umiera, mąż ma wybór, albo oddać nieruchomość do spadku, albo za nią wartość zapłacić. *d*) wniesionych nieruchomości i praw.

§. 571. Gdy nieruchomość podług oznaczonéy wartości wniesioną została, mąż chcąc ią zotrzymać, wartość rzeczoną massie wynagrodzić powinien.

§. 572. Jeżeli przy wniesieniu wartość nie została oznaczoną, dziedzice żony podać ią powinni, a następnie mąż ma wybór, albo za nią przyiąć nieruchomość, albo innym dziedzicom zostawić.

§. 573. Mąż obieraiąc nieruchomość, wartość przez dziedziców ustanowioną do działów wnosić iest obowiązany.

§. 574. Gdy zostawia nieruchomość dziedzicom, taż przy podziale podług ustanowionéy przez nich wartości rachowaną być winna.

§. 575. Wolno dziedzicom żony w celu przekonania siebie o wartości nieruchomości dać sporządzić taxę sądową, przy któréy mąż wiadomości i rachunki u niego będące, taxatorom na żądanie udzielić powinien.

§. 576. Jednak dziedziców takowa taxa nie wiąże, wolno im owszem ustanowić wartość wyższą lub niższą.

§. 577. Gdy kilka współdziedziców żony, względem oznaczenia wartości na iedno nie mogą się zgodzić, taxa sądownie sporządzoną być musi.

§. 578. Takowa taxa służy tylko pomiędzy samymi niezgodnymi dziedzicami za zasadę wartości przez nich podług §. 572. dla męża oznaczyć się maiącéy.

§. 579. Gdy dziedzice dłużéy iak sześć miesięcy, po sądowém ich wezwaniu ociągaią się z oznaczeniem wartości, sąd z urzędu winien kazać taxę sporządzić i mężowi przedstawić do wyboru.

§. 580. Naprzeciw taxie takowéy, dziedzice żadnych wniosków podawać nie mogą.

§. 581. Gdy mąż naprzód umiera, a nieruchomość podług oznaczonéy wartości wniesioną została, więc żonie służy wybór, albo odebrać napowrót nieruchomość, albo oznaczonéy wartości z spadku męża zażądać.

§. 582. Jeżeli zmarły mąż nie przeiął nieruchomości w wartości oznaczonéy, żona musi zaprzestać na odebraniu napowrót oneyże.

§. 583. W wszelkich przypadkach, gdy nieruchomość podług oznaczonéy wartości została wniesioną, taż za zasadę służyć może tylko w oddziale maiątku żoninego.

§. 584. Gdy więc przeciwnie nieruchomości przy spadku zmarłéy żony dla ustanowienia sched działowych rachowaną być ma, żadnego z dziedziców wartość oznaczona nie wiąże.

§. 585. W wszelkich przypadkach, gdy nieruchomość sama żonie lub iéy dziedzicom dostaie się napowrót, taż w stanie takim oddaną być powinna, w iakim się znaydowała w czasie rozłączenia małżeństwa.

§. 586. Mąż lub iego dziedzice tak dalece tylko za polepszenia przez nich poczynione, wynagrodzenia domagać się mogą, ile prawo takowe w ogólności wszechużytkownikowi służy. (Cz. 1. Tyt. 21. Oddz. 1.)

O polepszeniach w przypadku oddania nieruchomości.

§. 587. Zezwolenie żony na uczynienie polepszenia i summę na ten koniec łożyć się maiącą iest ważne, gdy sądownie albo też piśmiennie tylko, w tym tu iednak razie za przybraniem iednego z naybliższych iéy krewnych, lub innego assystenta znawcy zeznane zostało.

§. 588. Gdy żona upornie bez dostatecznéy przyczyny wzbrania się zezwolić na polepszenie widocznie korzystne, zezwolenie takowe na wniosek męża przez sąd opiekuńczy zastąpione być może. (§. 232. seq.)

§. 589. Także mąż względem wynagrodzenia go za to, iż z własnych funduszów uwolnił nieruchomość od ciążących ią kapitałów i innych ciężarów realnych też same, co każdy wszechużytkownik ma prawa. (Cz. 1. Tyt. 21. §. 75—79.)

§. 590. Toż samo rozumie się o powroceniu wydatków na utrzymanie nad dochód z użytku łożonych. (Tamże §. 87. 88. 89.)

§. 591. Jeżeli w skutek łaski Panuiącego wyraźnie wystósowanéy do męża, polepszenia w nieruchomości poczynione zostały, tenże lub iego dziedzice, względem wynagrodzenia onychże maią prawa rzetelnego posiadacza. (Cz. 1. Tyt. 7. §. 204. seq.)

§. 592. Gdy mąż za lub bez zezwolenia żony przyłączył do wniesionéy przez nią posiadłości nowe grunta lub prawa, które od niéy kiedyś były oderwane, mąż lub iego

BIBLIOTEKA UNIWERSYTECKA POZNAŃ

dziedzice żądać mogą zwrotu łożonych na to wydatków.

§. 593. Jeżeli iednak mąż bez zezwolenia żony, nowe nieruchomości lub prawa przykupił, on lub iego dziedzice maią wybór albo zostawić ie przy gruncie, albo odebrać napowrót.

§. 594. Gdy obieraią pierwsze, żona lub iéy dziedzice, obowiązani są tylko powrócić istotną wartość przykupionego przedmiotu, bez względu na połączenie onegoż z główną posiadłością.

O zmnieyszeniach.

§. 595. Zmnieyszenie wniesionéy nieruchomości mąż lub iego dziedzice, tak tylko iak każdy wszechużytkownik zastąpić są obowiązani. (Cz. 1. Tyt. 21. §. 132. seq.)

§. 596. Gdy mąż za zezwoleniem żony zbył przynależności gruntowe, taż i iéy dziedzice żądać tylko mogą zebranéy za nie wartości.

§. 597. Jeżeli sprzedaż przynależności nastąpiła bez zezwolenia żony, taż tu lub iéy dziedzice maią wybór albo zażądania od trzeciego posiadacza zwrotu zaprzedanéy przynależytości, podług przepisu tytułu piętnastego w części pierwszéy, albo też poszukiwania na mężu lub z iego spadku, dowodnéy istotnéy wartości, iaką taż miała w czasie sprzedania oneyże.

§. 598. W wszelkich przypadkach, gdy żona lub iéy dziedzice żądaią od męża lub iego spadku powrócenia wartości iednostronnie sprzedanéy należytości, nakłady z niéy na korzyść żony uczynione naprzeciw niéy lub iéy dziedzicom tak dalece potrącone być mo-

gą, ile żona lub iéy pozostałość przez to ieszcze iest bogatszą. (Cz. 1. Tyt. 13. §. 274.)

§. 599. W ten sam sposób mąż lub iego dziedzice na przypadek, gdy zbyta przynależność zostaie odebraną napowrót, domagać się mogą, aby żona lub iéy spadek przykładał się do wynagrodzenia trzeciego posiadacza, który swego prawa na mężu lub iego spadku poszukuie.

§. 600. Trzeci nawet posiadacz, który przypadaiącego mu wynagrodzenia od męża lub z iego spadku całkiém lub w części uzyskać niemoże, mocen iest żądać go od żony, lub z iéy spadku w sposób w §. 598. oznaczony.

O polepszeniach w przypadku powrócenia wartości.

§. 601. W wszelkich przypadkach, gdy w mieysce nieruchomości oznaczona wartość żądaną lub przyiętą zostaie, taż żonie lub iéy dziedzicom powróconą być musi w umówionym gatunku monety, lub w niedostatku umowy, w grubéy monecie, iaka w czasie oznaczenia wartości była w obiegu.

§. 602. Przy takowym podziale, polepszenia nie stanowią podwyższenia raz oznaczonéy wartości.

§. 603. Również przynależności przydarzone, a przez męża nabyte, niepodwyższaią oznaczonéy ceny na iego lub szkodę iego dziedziców.

§. 604. Jeżeli oprócz tego nowe iakie prawo, lub oddzielna nieruchomość, przybyła w czasie małżeństwa do wniesionéy posiadłości, przybytek takowy uważa się iako wniosek oddzielny.

§. 605. Od żony więc lub iéy dziedziców zawisło, albo odebrać takowy przyby-

tek napowrót, albo go wraz z główną posiadłością zostawić mężowi lub iego dziedzicom.

§. 606. W przypadku na ostatku rzeczonym, wartość takowego przybytku podług taxy sporządzić się maiącéy żonie lub iéy dziedzicom nad oznaczoną wartość główney posiadłości oddzielnie wynagrodzoną być musi.

§. 607. W takim iednak razie dochód przybytku sam z siebie, bez względu na wniosek iego z główną posiadłością, wyrachowany być powinien.

§. 608. Zmnieyszenia w tym tylko przypadku przez męża lub iego dziedziców z oznaczoney wartości potrącone być mogą, gdy część istoty wniesionych posiadłości, bez wielkiego lub miernego uchybienia męża utraconą została.

§. 609. Gdy w przypadku §. 572. mąż zotrzymuie posiadłość za taxę przez dziedziców żony ustanowioną, mocen iest żądać z spadku wynagrodzenia poczynionych przez niego polepszeń, tak iak gdyby sama posiadłość zwróconą była.

§. 610. Jeżeli iednak odbiera od główney posiadłości przynależność przez niego do niéy przyłączoną, za co podług §. 594 wynagrodzenie mu należy się z massy, wartość onéyże nie w związku z główną posiadłością, lecz tylko z siebie saméy ocenioną być musi.

§. 611. Odbieraiącemu nieruchomość lub prawo, należy się ewikcya za wszystko, co podług ustaw za przynależność się uważa.

§. 612.

§. 612. Szczególniéy posiadłość ziemiańska oddaną być powinna z inwentarzem (bydłem) i sprzętami rolniczemi w stanie, iaki był w czasie rozłączenia małżeństwa.

§. 613. Do polepszeń lub zmnieyszeń, iakie się okazuią w porównaniu z stanem w czasie wniesienia, też same zasady maią mieysce, które powyżéy o polepszeniach lub zmnieyszeniach w ogólności przepisane zostały.

§. 614. Wszechużytek służący mężowi na wniosku żony, kończy się z śmiercią iednego lub drugiego z małżonków. e) względem wszechużytku.

§. 615. Tak co do użytków roku, w którym śmierć zaszła, iako i lat przeszłych, wszystko to ma mieysce, co względem rozprawy pomiędzy wszechużytkownikiem i właścicielem po skończonym wszechużytku, iest postanowione. (Cz. 1. Tyt. 21. Oddz. 1.)

§. 616. Jednak z dochodów wniesionéy posiadłości ziemiańskiéy w roku śmierci, procent z takich nawet kapitałów przez żonę dłużnych zapłacony być musi, które nie na saméy posiadłości ciążą; ieżeli długi takowe w ogólności podług przepisów obecnego tytułu i względem męża są ważne, a sam procent nie mógł być zaspokoionym z dochodów innego wnioskowego maiątku.

§. 617. Również w domu, ieżeli iaki pozostał, czyli tenże iest własnością męża lub żony, przeżyiącemu małżonkowi miane dotąd przez niego mieszkanie zostawione być musi przynaymniéy aż do upłynienia naypierwszego ćwierćrocza po tym, w którym śmierć zaszła.

f) względem długów.

§. 618. Z wynalezionéy podług powyższych zasad (§. 543—617.) pozostałości zmarłego małżonka, przed podziałem oneyże długi iego potrącone być muszą.

§. 619. Zapłaty długów, które żona w czasie małżeństwa iednostronnie zaciągnęła za swóy zastrzeżony maiątek, wierzyciel tak dalece tylko domagać się może, ile będący w czasie iéy zeyścia zastrzeżony maiątek na to wystarcza.

§. 620. Jeżeli iednak żona za wiedzą i niesprzeciwieniem się męża szczególny prowadziła proceder, wierzyciele którzy iéy tym końcem kredytowali, w przypadku niedostateczności zastrzeżonego maiątku, po iéy śmierci i iéy wnioskowego maiątku trzymać się mogą.

5) Porządek dziedziczenia.

§. 621. Wynaleziony tym sposobem czysty spadek zmarłego małżonka, dzieli się pomiędzy bliskimi krewnymi i przeżyiącym małżonkiem.

§. 622. Za bliskich krewnych uważaią się ci, którzy od spadkodawcy nie więcéy iak w szóstym stopniu generacyi bądź z obu rodziców, bądź iednego tylko oyca lub matki są oddaleni.

§. 623. Gdy zmarły małżonek zostawia krewnych w linii zstępnéy, przeżyiący część tylko czwartą dziedziczy.

§. 624. Gdy iest więcéy iak trzy linie zstępne, przeżyiący małżonek dziedziczy część przypadaiącą na dziecko.

§. 625. Jeżeli zmarły zostawia tylko krewnych w linii wstępnéy, rodzeństwo lub dzieci rodzeństwa pierwszego stopnia, przeżyiący małżonek dziedziczy część trzecią.

§. 626. Gdy są tylko dalsi krewni: małżonek przeżyiący tylko połowę dziedziczy.

§. 627. Gdy wcale bliskich niema krewnych (§. 622.) pozostaiący małżonek cały spadek odziedzicza.

§. 628. W wszelkich przypadkach, gdy przeżyiący małżonek z krewnymi w linii wstępnéy lub bocznéy do sukcessyi przychodzi, temuż przedewszystkiem należy się z góry wszystka pościel i nakrycie stołowe, która służyła małżonkom do zwyczaynego użycia.

§. 629. Toż samo rozumie się o meblach i sprzętach domowych, ile takowe nie są przynależytością gruntu iakiego lub prawa.

§. 630. Z przedmiotów powyżéy rzeczonych, które przeżyiącemu małżonkowi z góry należą się, tenże tak dalece tylko do zapłacenia długów nieboszczyka przykładać się powinien, ile reszta spadku na to nie wystarcza.

§. 631. Połowa części działowéy ustawami dla przeżyiącego małżonka naznaczonéy, uważa się za cząstkę obowiązkową (legitima).

§. 632. Takową to cząstkę obowiązkową małżonek ieden drugiemu zmnieyszyć lub wcale odiąć może dla takich tylko przewinień, któreby go były upoważniły do zażądania rozwodu.

§. 633. Zresztą do takowéy cząstki obowiązkowéy wszystko to się ściąga, co o cząstce obowiązkowéy w ogólności w następuiącym tytule iest postanowione.

V. W przypadku wspólności 1) maiątku.

§. 634. Wspólność maiątku pomiędzy małżonkami, przez śmierć iednego z nich się kończy.

§. 635. Przedewszystkiem więc maiątek wspólny oddzielonym być musi od tego, który nie wszedł do wspólności.

§. 636. Co z tego tu oddzielną iest własnością iednego lub drugiego małżonka, pod względem dziedziczenia i innym uważa się podług przepisów pospolitego prawa.

§. 637. Z maiątku wspólnego, przeżyiący małżonek połowę iedną odbiera iako swą własność.

§. 638. Druga połowa uważa się za pozostałość zmarłego małżonka.

§. 639. Gdy nieboszczyk zostawia krewnych w linii zstępnéy, którzy z wspólnego maiątku wydzielonymi nie zostali, przeżyiący małżonek zaprzestać musi na swéy połowie.

§. 640. Jednak rzeczy do ubioru, pościel i bielizna do własnego iego przeznaczone użytku, z góry przed działem mu się należą.

§. 641. Przeciwnie dzieciom zmarłego małżonka, dopiero rzeczone do iego osobistego użytku służące przedmioty również z góry przed działem wydane być winny.

§. 642. Gdy nie znayduią się dzieci, któreby wydzielone być musiały, natenczas przeżyiący małżonek, dzieli połowę spadek zmarłego stanowiącą z bliskimi iego krewnymi w tym samym stósunku, iak iest przepisane przy dziedziczeniu podług zasad pospolitego prawa. (§. 625. 626.)

§. 643. W tym iednak razie przeżyiący małżonek oprócz przedmiotów w §. 628. 629. wytkniętych, dostaie i te ieszcze z góry,

które podług §. 640. do iego osobistego użytku są przeznaczone.

§. 644. Wydzielone dzieci co do prawa dziedziczenia w stósunku do przeżyiącego małżonka w równi są tylko z krewnymi bocznymi pierwszego stopnia.

§. 645. W wszelkich przypadkach, gdy przeżyiący małżonek z innymi krewnymi, nie dziećmi ieszcze niewydzielonymi nieboszczyka, do iego spadku przychodzi, zostaie mu wszechużytek dożywotni wszystkiego wspólnością obiętego maiątku.

§. 646. Krewni więc naprzód zmarłego małżonka lub ich natenczas będący dziedzice, wydania ich sched nie prędzéy iak po zeyściu przeżyiącego małżonka domagać się mogą.

§. 647. Gdy niema bliskich krewnych nieboszczyka (§. 622.) wszystek wspólnością obięty maiątek staie się własnością przeżyiącego małżonka.

§. 648. Gdy do wspólnego pod podział przychodzącego maiątku należą nieruchomości lub prawa, przeżyiący małżonek tak iak w przypadku w §. 571. seq. ma wybór, przyiąć ie za taxę, przez innych dziedziców oznaczyć się maiącą.

Dod. §. 79. Oycu, który po śmierci swéy małżonki dzieli się z małoletniemi swemi dziećmi, zostawiona być może bez sądowéy taxy lub subhastacyi własność nieruchomości na imie iego zahipotekowanéy, za wniesieniem ceny nabycia do massy działowéy, pod zastrzeżeniem na nieruchomości zahipotekować się winném, iż w przypadku sprzedaży za cenę wyższą przenosząca cenę nabycia ilość do wspólnéy massy przybyć powinna.

§. 649. Również zależy od woli przeżyiącego małżonka, zatrzymać ruchomości do codziennego domowego użytku przeznaczone (ieżeli mu się takowe w moc §. 644. i tak iuż z góry nie należą) za taxę prywatną, albo wnieść ie do massy działowéy.

§. 650. Co do wszystkich innych ruchomości podług swéy woli albo podziału wytycznego (in natura), albo sprzedaży sądowéy domagać się może.

§. 651. W pierwszym przypadku współdziedzice układaią schedy, z których przeżyiący małżonek wybiera.

§. 652. Jednak w takowym razie współdziedzicom przeżyiącego małżonka część ruchomości na nich przypadaiąca, natychmiast wydaną być powinna i też nie podlegaią wszechużytkowi w §. 645. 646. oznaczonemu.

§. 653. Przeżyiący małżonek zostaie aż do istotnego podziału z krewnymi nieboszczyka w wspólnéy własności massy, iaka w czasie spadku wspólnością była obięta.

§. 654. Wszystko więc co przybywa do wspólnéy massy, lub od niéy ubywa, wszystkich dotyka współwłaścicieli w stósunku ich działu.

§. 655. Czynności rozpoczęte przy rozłączeniu małżeństwa, podług zasad towarzystwa handlowego daléy prowadzone i ukończone być winny.

§. 656. Przeżyiący małżonek zostaie aż do rzeczywistego podziału w posiadaniu i zarządzie wspólnego maiątku.

§. 657. Jeżeli mu podług §. 645. nie służy wszechużytek, więc z zarządu obowiązany iest współdziedzicom złożyć rachunek.

§. 658. Co po rozłączeniu małżeństwa przez sukcessyą, legaty, darowizny lub inne przypadki szczęścia spada na którego z małżonków, to iuż nie należy do wspólnego maiątku.

§. 659. Dzień więc wydarzonego spadku, nie dzień doyścia wiadomości o onymże, iest stanowczy.

§. 660. Cokolwiek przeżyiący małżonek po śmierci zmarłego bez względu na posiadanie massy spadkowéy nabywa, tego do podziału wnosić nie powinien.

§. 661. Względem długów wspólny maiątek ciążących i względem służącego wierzycielom prawa trzymania się choć po uskutecznionym podziale, każdego z interesentów, też same przepisy, co przy podziałach spadku w ogólności, maią mieysce. (Cz. 1. Tyt. 17. Oddz. 3.)

§. 662. Gdy małżonkowie żyli tylko w spólności dorobku, maiątek z każdego z nich oddzielnie własny podług zasad w tytule szóstym przepisanych, od dorobku odłączonym być winien. 2) dorobku.

§. 663. W maiątku nieboszczyka własnym, też same względem dziedziczenia zasady maią mieysce, które są przepisane ustawami na przypadek gdy nie zachodzi wspólność maiątku.

§. 664. Względem wspólnego dorobku przepisy §. 637. seq. obięte, służą za zasadę.

§. 665. Gdy który z małżonków wyrokiem za zmarłego zostanie uznanym, dziedziczenie w iego maiątku ma mieysce w ten sposób, iak gdyby istotnie był zmarł w dzień ogłoszenia wyroku. O uznaniu za zmarłego.

§. 666. Drugiemu małżonkowi wolno w razie takowym w powtórne wniyść śluby małżeńskie, i też są ważne, chociażby uznany za zmarłego następnie się ziawił.

§. 667. Jeżeli iednak powtórne nie nastąpiło małżeństwo, pierwsze na przypadek powrócenia tamtego, za daléy trwaiące zostaie uważaném.

ODDZIAŁ OSMY.

O rozłączeniu małżeństwa przez wyrok sądowy.

§. 668. Małżeństwo z siebie ważne, przez wyrok sądowy rozłączoném być może.

Przyczyny do rozwodu.

§. 669. Wszelakoż rozwody nie inaczéy iak z ważnych tylko przyczyn dozwolone być maią.

1) Cudzołostwo.

§. 670. Cudzołostwo popełnione przez iednego z małżonków, stronę niewinną upoważnia do żądania rozwodu.

§. 671. Gdy iednak żona dopuściła się cudzołostwa, taż pod pozorem podobnego przewinienia, z strony męża rozwodowi sprzeciwiać się nie może.

§. 672. Sodomia i inne nie naturalne przywary tegoż rodzaiu, toż samo maią znaczenie, co cudzołostwo.

§. 673. Toż samo rozumie się o obcowaniu niepozwoloném, które usprawiedliwia wielkie domniemanie obrazy wierności małżeńskiéy.

§. 674. Samo tylko podeyrzenie nie wystarcza na usprawiedliwienie rozwodu.

§. 675. Jeżeli iednak zachodzi pozorny powód do podobnego posądzenia, na żądanie

drugiego małżonka posądzonemu dalsze obcowanie z podeyrzaną osobą zakazane być musi.

§. 676. Gdy tenże nie zważaiąc na zakaz zostaie nadal w poufałém obcowaniu z podeyrzaną osobą, iest to ważną przyczyną do rozwodu.

2) Opuszczenie złośliwe.

§. 677. Również z powodu złośliwego opuszczenia, małżeństwo rozłączone być może.

§. 678. Sama tylko odmiana dotychczasowego pobytu, za złośliwe opuszczenie nie ma być uważaną.

§. 679. Owszem, gdy mąż inne zamieszkanie obiera, żona poyść za nim iest obowiązana.

§. 680. Gdy pomimo zalecenia sądowego to uczynić upornie się wzbrania, mąż mocen iest domagać się rozwodu.

§. 681. Przeciwnie żona niema obowiązku udania się za mężem, gdy tenże dla popełnionych występków lub w inny sposób naprzeciw ustawom oddalił się z kraiu.

§. 682. Tudzież, gdy żona przez umowę przedślubną od zostawania przy mężu uwolnioną została.

§. 683. Pospolicie mąż w wszelkich przypadkach, gdy żona chce udać się do niego na zamieszkanie nowo obrane, przyiąć ią iest obowiązany.

§. 684. Wzbraniaiąc się stale i bez dostatecznéy przyczyny (§. 687.) żonę przyiąć, daie iéy przez to samo prawny powód do zażądania rozwodu.

§. 685. Żonę, która męża wbrew iego woli lub bez prawnéy przyczyny opuszcza, sąd do powrotu znaglić powinien.

§. 686. Gdy rozkaz sądu zostaie bezskutecznym, mąż rozwodu domagać się może.

§. 687. W żadnym przypadku mąż żonę, która własnowolnie i bez prawnego powodu od niego się oddaliła, powracaiącą nie prędzéy przyiąć iest obowiązany, dopóki wiarogodnémi świadectwy nie wykaże się z nienagannego przez ten czas pożycia.

§. 688. Gdy pobyt małżonka, który się oddalił, iest niewiadomy, lub w ten sposób za granicą państwa, iż żadne rozrządzenie sądowe w celu złączenia małżonków skutku mieć nie może, pozostały małżonek publicznego zapozwania tam tego, a gdyby i to było bezskuteczne, rozwodu domagać się może.

§. 689. Wszelakoż uzasadnione być powinny okoliczności oddalenia się takie, które wskazuią wielkie domniemanie zamiaru opuszczenia pozostałego małżonka.

§. 690. Publiczne też zapozwanie dopiero po upłynieniu roku iednego od czasu, gdy oddalenie się dostrzeżone zostało, poszukiwane być może.

Dod. §. 80. Żona zbiegłego żołnierza natychmiast i nie czekaiąc wcale upłynienia iakiegokolwiek czasu, rozwodu domagać się może. Gdy iednak żona oddaliła się, więc tylko w szczególnych przypadkach i dla nader nagłych okoliczności, konsystorz woyskowy mocen iest uwolnić od zachowania przepisów powszechnego Prawa kraiowego i dopuścić zaprowadzenia sprawy o rozwód przed upłynieniem oznaczonego czasu.

§. 691. W ciągu tegoż roku pozostały małżonek wszelkiego winien dołożyć starania, aby się o pobycie nieprzytomnego dowiedział.

§. 692. Gdy z okoliczności wynika, iż nieprzytomny małżonek oddalił się dla ważnych i pozwolonych przyczyn, pozostały małżonek winien czekać upłynienia lat dziesięciu od czasu oddalenia się, i następnie domagać się uznania go za zmarłego.

§. 693. Jeżeli istotne powody pierwszego oddalenia z dostatecznem prawdopodobieństwem wyśledzone być nie mogą, więc skarga o rozwód po upłynieniu dwóch lat od czasu w §. 690 oznaczonego i pod obowiązkiem w §. 691. wyrażonym, zaniesioną być może.

3) Odmówienie powinności małżeńskiéy.

§. 694. Uporne i trwaiące odmawianie powinności małżeńskiéy, ma tak być uznane, iak złosliwe opuszczenie.

§. 695. Małżonek, który przez zachowanie się swoie przy lub po obcowaniu namyślnie przeszkadza osiągnieniu prawnego celu tegoż obcowania, prawny daie powód do rozwodu.

4) Niezdolność.

§. 696. Zupełna i nieuleczona niezdolność do wypełnienia powinności małżeńskiéy, chociażby dopiero była powstała w czasie małżeństwa, również usprawiedliwia rozwód.

§. 697. Toż samo rozumie się o innych nieuleczonych ułomnościach ciała, które wzbudzaią obrzydliwość i wzdryganie się lub całkiem przeszkadzaią dopięciu celu małżeństwa.

5) Szaleństwo i obłąkanie zmysłów.

§. 698. Szaleństwo i obłąkanie zmysłów, w które wpada małżonek, w tym tylko razie usprawiedliwiaią wniosek o rozwód, gdy więcéy iak rok trwaią bez prawdopodobnéy nadziei poprawy. (§. 759.)

6) Nastawanie na życie.

§. 699. Gdy małżonek ieden drugiemu nastawał na życie, lub takich na nim czynności się dopuścił, które życie iego lub zdrowie narażaią na niebezpieczeństwo, obrażony małżonek rozwodu domagać się może.

§. 700. Toż samo rozumie się o grubych i nieprawnych obrazach lub osobistéy wolności drugiego małżonka.

§. 701. Dla obraz ustnych tylko i groźb tudzież z powodu mnieyszych skrzywdzeń czynnych, małżonkowie pospolitego stanu rozwiedzeni być nie mogą.

§. 702. Nawet pomiędzy osobami stanu średniego i wyższego, rozwód w tym tylko razie ma mieysce, gdy obrażaiący małżonek czynności takowych i skrzywdzeń umyślnie i powtórnie się dopuszcza.

§. 703. Niezgoda i zwadliwość staią się prawnym powodem do rozwodu, gdy się posuwaią do tego złości stopnia, iż przez nie życie lub zdrowie strony niewinnéy na niebezpieczeństwo zostaie narażone.

7) Zbrodnie.

§. 704. Grube występki naprzeciw innym, dla których małżonek w skutek wyroku poniósł ciężką i hańbiącą karę domu poprawy lub fortecy, upoważniaią drugiego do żądania rozwodu.

§. 705. Toż samo ma mieysce, gdy małżonek ieden drugiego pomimo lepszéy swéy wiedzy o takowe występki przed sądem obwinia.

§. 706. Rownież, gdy małżonek ieden drugiego przez namyślne niepozwolone czyny naraża na bezpieczeństwo utraty życia, sławy, urzędu lub procederu.

§. 707. Proceder hańbiący, którego ieden z małżonków się chwyta, upoważnia drugiego do zażądania rozwodu.

§. 708. Dla piiaństwa, rozrzutności i nierządnego gospodarstwa iednego z małżonków, małżeństwo nie zaraz rozłączone być powinno. 8) Nieporządne zachowanie się.

§. 709. Jednak sąd na wniosek strony drugiéy, takie ma przedsiewziąć rozrządzenia, aby strona druga naprawioną i szkodliwym skutkom takowego nieporządnego zachowania się, tama położoną została.

§. 710. Gdy strona winna niezważaiąc na to trwa w takowym nierządzie, na dalsze domaganie się niewinnego małżonka rozwód wyrzeczonym być może.

§. 711. Niedostatek utrzymania w tym tylko przypadku żonę upoważnia do rozwodu, gdy mąż dla popełnionych występków, rozwiozłości i nierządnego gospodarstwa sam siebie wyzuł z sposobności używienia oneyże. 9) Odmówienie utrzymania.

§. 712. Gdy iednak mąż żonie utrzymania odmawia, sąd używienie dla niéy podług okoliczności męża oznaczyć i iegoż przymusem do starczenia go znaglić powinien.

§. 713. Mąż gdy pomimo tego trwa w odmawianiu utrzymania żony, taż do skargi o rozwód dopuszczoną być może.

§. 714. Zgoła w wszelkich przypadkach poszukiwania rozwodu, sąd z urzędu o przywrócenie dobrego pożycia pomiędzy niezgo-

dnymi małżonkami i o uprzątnienie powodów niezgody starać się iest obowiązanym.

10) Odmiana religii.

§. 715. Jak dalece różnica wyznania zaraz od początku iest przeszkodą do małżeństwa (§. 36.) tak dalece mąż przez opuszczenie dotychczasowéy swéy religii, daie drugiemu prawny powód do żądania rozwodu.

11) Niezwyciężony wstręt.

§. 716. Małżeństwa zupełnie bezdzietne mogą być rozwiedzione na zasadzie wzaiemnego zezwolenia, skoro tylko ani lekkomyślność lub prędkość, ani ukryty przymus nie zachodzi z iednéy lub drugiéy strony.

§. 717. Oprócz rzeczonego przypadku, rozwód dla podanego samego tylko wstrętu, ieżeli tenże na prawnych nie iest oparty zasadach, pospolicie niema mieysca.

§. 718. *a*. Jednak w szczególnych przypadkach, gdy podług akt wstręt tak iest mocny i wkorzeniony, iż żadna nie pozostaie nadzieia do poiednania i do osiągnienia celów małżeństwa, wolno być ma sądowi takowe nieszczęśliwe rozłączyć małżeństwo.

§. 718. *b*. W takim iednak razie, małżonek obstawaiący tym sposobem bez prawnego powodu przeciw woli drugiego przy wniosku o rozwód, za winną stronę uznany i na karę rozwodu podług §. 786. skazany być musi.

O kompensacyi przy skargach rozwodowych.

§. 719. Gdy strona żądaiąca rozwodu przez własne swe nieobyczayne zachowanie się, powodowała drugiego przy małżeństwie obstawaiącego małżonka do przewinień zasadą skargi będących, skarga o rozwód mieysca niema.

§. 720. Obrazy raz wyraźnie darowane, następnie za przyczynę rozwodu podane być nie mogą. Opuszczenie czyli darowanie obraz.

§. 721. Gdy obrażony małżonek po dowodnem o obrazie przekonaniu się przez rok pozostaie w małżeństwie, to za wyraźne darowanie obrazy się uważa.

§. 722. Z samego tylko dopełniania powinności małżeńskiéy, które obay małżonkowie przed podaniem skargi byli sobie winni, nie wynika zrzeczenie skargi o rozwód.

§. 723. W ciągu sprawy rozwodowéy, strona iedna od drugiéy wbrew iéy woli odłączać się nie może. Co w ciągu sprawy rozwodowéy z prawa wypada.

§. 724. Gdy iednak skarga o rozwód opiera się na przyczynach, z których wypływa zagrażaiące życiu lub zdrowiu strony skarzącéy niebezpieczeństwo, a też iakożkolwiek są uzasadnione: sędzia dozwolić iest mocen, aby strony w ciągu sprawy żyły w rozłączeniu.

§. 725. W tym tylko przypadku żona żądać może, aby mąż używienie dla niéy i w mieysce iéy pobytu dostarczył.

§. 726. Koszta sprawy mąż na żądanie żony z iéy wnioskowego maiątku, a w niedostatku onegoż, z własnych funduszów założyć iest obowiązanym.

§. 727. Gdy skarga o rozwód zasadza się tylko na któréy z przyczyn mniéy ważnych w §. 675. 676. 702. 703. 709. 710. 711. wyrażonych i przy akcie iednania małżonków okazała się iakażkolwiek nadzieia pogodzenia onychże, sąd ogłoszenie wyroku na czas nieiaki, iednak nie dłużéy nad ieden rok odroczyć iest mocen.

§. 728. W tym przeciągu czasu dozwolone być może małżonkom, aby żyli w rozłączeniu.

§. 729. Postanowienia potrzebne względem utrzymania żony, wychowania i utrzymania dzieci i tymczasowego zabezpieczenia maiątku, sąd wedle okoliczności podług umiarkowania słusznego i bez dozwolenia szczególnego processu wydać powinien.

§. 730. Po upłynieniu oznaczonego czasu, ieszcze raz poiednanie z urzędu poszukiwane, a gdy toż iest bezskuteczném, wyrok bez dalszéy zwłoki ogłoszonym być musi.

§. 731. Związek małżeństwa zrywa się w chwili prawomocności wyroku rozwodowego.

Skutki rozwodu.

§. 732. Wyrok takowy sprawuie zupełne względem obydwóch stron zniesienie małżeństwa i wszystkich skutków onegoż.

§. 733. Same tylko odłączenie od stołu i łoża nie może być zawyrokowane, gdy choć ieden tylko z małżonków iest wyznania protestańskiego.

§. 734. Zawyrokowanie separacyi wieczněy od stołu i łoża pomiędzy małżonkami wyznania katolickiego, wszystkie ma skutki cywilnego rozwodu.

Dod. §. 81. Gdy separacya zawyrokowaną tylko została pod zawieszaiącym warunkiem spodziewanego poiednania się, to się uważa iako separacya na czas oznaczony, a zatém sąd cywilny może tylko urządzić intermisticum, ieżeli czyny małżonków nie wyłączaią wszelkiego podobieństwa przyszłego pogodzenia się.

§. 735. Jak dalece iednak rozwiedziony małżonek w skutek wyrzeczonego rozwodu, podług

podług zasad swego wyznania w powtórne śluby małżeńskie wniyść może i wniyść mu iest wolno, to iest zostawione iego sumnieniu.

§. 736. Gdy w sprawie o rozwód ziawiły się okoliczności, dla których powtórne małżeństwo rozwiedzionego małżonka z inną oznaczoną osobą podług przepisów §. 25. seq. niema mieysca, temuż małżonkowi w wyroku rozwodowym wniyście w powtórne śluby małżeńskie w ogólności dozwolone tylko być ma pod zastrzeżeniem zezwolenia oddzielnie wyiednać się maiącego.

§. 737. Jednak zezwolenie takowe przez sąd wyrokuiący rozwód, zaraz udzielone być winno, gdy z akt rozwodowych nie okazuie się, iż osoba, z którą strona rozwiedziona chce się, połączyć małżeństwem, iest obięta wyrażonem zakazem małżeństwa.

§. 738. Żona rozwiedziona pospolicie zachowuie stan dotychczasowy i rangę męża.

§. 739. Gdy iednak wyraźnie za stronę winną uznaną została, spada napowrot do stanu niższego, w którym przed ślubem zostawała.

§. 740. Nie zostawszy za winną stronę uznaną, może wstąpić napowrót do stanu wyższego, który miała przed małżeństwem.

§. 741. Pospolicie żona ma wybór, albo zachować nazwisko rozwiedzionego męża, albo też szczególniéy w przypadku §. 740. przyiąć nazwisko swego urodzenia lub wdowieństwa.

§. 742. Jeżeli iednak wyraźnie za stronę winną została uznaną, wbrew woli męża nazwiska iego przywłaszczać sobie nadal nie może.

Rozstanie się względem maiątku.

§. 743. Po rozłączeniu małżeństwa, byli małżonkowie co do maiątku rozłączeni być muszą.

§. 744. Rozłączenie takowe, gdy ma nastąpić sądownie, należy do właściwego sądu osoby męża.

§. 745. W sprawie rozwodowéy pytanie to, czyli i który z małżonków za winną stronę ma być uznanym, także rozstrzygnione i należyte w téy mierze postanowienie w wyroku rozwodowym wydane być musi.

§. 746. Jeżeli obydwie strony wzaiemnych dopuściły się przewinień, postanowiono być musi, czyli i na którą z stron przewaga winy spada.

§. 747. Przewinienia zawieraiące w sobie bezpośrednią obrazę szczególnych powinności z wiązku małżeńskiego wynikaiących, stanowią przewagę winy względem takich przekroczeń, którémi powinności takowe pośrednio tylko przestąpione zostały.

§. 748. Cudzołostwo (§. 670—673.), złośliwe opuszczenie (§. 677—692.), odmawianie powinności małżeńskiéy (§. 694. 695.), niezdolność skutkiem własnéy winy będąca (§. 696. 697.), nastawanie na życie, zdrowie, wolność i sławę (§. 699. 700.), nierzetelne obwinienie o popełnione zbrodnie, wystawienie na niebezpieczeństwo życia, sławy lub urzędu (§. 705. 706.), w względzie powyższym uważaią się za równie ciężkie przewinienia.

§. 749. Gdy więc ieden z małżonków podobnych przewinień dopuścił się, drugiéy mniéy znacznych stał się winnym, przewaga winy spada na pierwszego.

§. 750. Przy wzaiemnych przewinieniach równego rodzaiu, przewaga winy w tym tylko razie uznaną być ma, gdy iest iawną, że ieden z małżonków takowe namyślnie, drugi z lekkomyślności tylko, z prędkości lub z namiętności popełnił.

§. 751. Gdy w sprawie rozwodowéy, przewaga winy którego z małżonków wykazaną nie została: więc w przypadku, iż nie zachodziła wspólność maiątku, oddział onegoż następuie wprawdzie podług zasad przepisanych na przypadek rozłączenia małżeństwa przez śmierć. a) Gdy żadna z stron za winną uznaną nie została.

§. 752. Jednak w tym razie wybór w §. 564. do 584. zostawiony przeżyiącemu małżonkowi upada, i żona odbiera same przypadaiące iéy przedmioty maiątku.

§. 753. Mąż co do uskutecznionych przez niego polepszeń lub zmnieyszeń wniesionych nieruchomości, ma prawa i obowiązki rzetelnego posiadacza.

§. 754. Każda z stron zotrzymuie podarunki przez drugą przed ślubem lub w czasie małżeństwa udzielone, a podarunki weselne, które nie wyłącznie dla iednego lub drugiego małżonka przeznaczone zostały (§. 172.) za wspólne się uważaią.

§. 755. Jeżeli pomiędzy rozwiedzionymi małżonkami zachodziła wspólność maiątku, każdy z nich odbiera wniesiony przez niego do małżeństwa lub w czasie onegoż sposobem dziedzictwa, przez legata, darowizny lub przypadki szczęścia nabyty, reszta pomiędzy nich na równe dzieli się części.

§. 756. Wszystko, o czém dowiedziono być nie może, iż przez iednego z małżon-

ków do małżeństwa zostało wniesione, za wspólne się uważa.

§. 757. Wszelakoż podział takowy nie narusza w niczém praw wierzycieli względem wspólnego aż dotąd maiątku.

§. 758. Jednak i w tym przypadku przepisy §. 659. maią mieysce.

§. 759. W przypadku rozwodu dla szaleństwa lub obłąkania zmysłów iednego z małżonków, drugi zostaie w obowiązku starania się podług swego maiątku i możności o konieczne potrzeby nieszczęściem dotkniętego, ile też z iego własnego maiątku dlań starczone być nie mogą. (§. 698.)

§. 760. Toż samo ma mieysce, gdy nastąpił dla niezdolności wypełnienia powinności małżeńskiéy nie z winy małżonka, naprzeciw któremu rozwód wyrzeczonym został, pochodzącéy, lub dla innéy ułomności ciała. (§. 695. 696.)

§. 761. Jeżeli na korzyść rozwiedzionego małżeństwa skarb dziedziczny został naznaczonym, własność onegoż spada na dzieci z tegoż małżeństwa spłodzone, a wszechużytek zostaie w równych częściach obu rozwiedzionym małżonkom.

§. 762. Gdy nie znayduią się dzieci, a nadawca żyie ieszcze, tenże wolne ma rozrządzenie nad skarbem dziedzicznym.

§. 763. Jeżeli iuż umarł nadawca, także własność skarbu dziedzicznego na każdego rozwiedzionych małżonków w połowie przypada.

§. 764. Jeżeli iednak skarb dziedziczny szczególniéy na dobro iednego z małżonków został naznaczonym, tenże nabywa własność

całego, a drugiemu zostaie tylko dożywotni użytek połowy.

§. 765. Domniemywa się naznaczenie skarbu dziedzicznego na korzyść iednego z małżonków, gdy nadawcą iest ieden z iego krewnych.

§. 766. Gdy wyrokiem rozwodowym, ieb) Gdy ieдna z stron za winną uznaną została, a wspólność maiątku nie miała mieysca, więc rozdział maiątku następuie we wszystkiem podług zasad w przypadku rozwiązania małżeństwa przez śmierć przepisanych.

dna strona za winną uznaną została. A. W przypadku gdy nie zachodzi tu wspólność maiątku. 1) Rozdział maiątku.

§. 767. Wszelkie korzyści prawem dla przeżyiącego małżonka nadane, w razie tym staią się udziałem strony niewinnéy.

§. 768. W przypadku tylko w §. 573. w mieysce taxy przez dziedziców żony oznaczyć się maiącéy, wstępuie taxa sądowa.

§. 769. Wszechużytek służący mężowi w maiątku żony wnioskowym, w każdym razie kończy się z dniem ogłoszenia wyroku rozwodowego.

§. 770. Strona winna wstrzymuiąc nieuzasadnionemi środkami prawa prawomocność wyroku, żadnéy z takowéy przewłoki ciągnąć nie może korzyści.

§. 771. Czas więc rozwodu na uszczerbek iego, rachuie się napowrót na dzień wyroku rozwodowego pierwszéy instancyi w następnych instancyach potwierdzonego.

§. 772. Gdy mąż uznany został za stronę winną, żona ma wybór albo sama na siebie przeiąć zarząd wniesionéy nieruchomości aż do końca gospodarskiego roku, albo domagać się wyznaczenia wspólnego zarządzcy na koszt męża.

§. 773. Strona niewinna zotrzymuie dane iéy podarunki ślubne, i żądać może zwrotu tych które dała, ieżeli takowe ieszcze istotnie się znayduią.

§. 774. Mąż za niewinnego uznany zotrzymuie wiano, które przyobiecał; a ieżeli ie iuż dał, może ie potrącić iako dług z żony maiątku.

§. 775. Również strona niewinna, dla niewdzięczności przez stronę winną popełnionéy, odwołać może darowizny w czasie małżeństwa zeznane. (Cz. 1. Tyt. 11. §. 1151. seq.)

§. 776. Darowizny dla ślubu lub w inny sposób w czasie małżeństwa przez osobę trzecią uczynione, uważaią się za wspólne, gdy wyraźnie dla iednéy tylko strony lub z natury swéy dla wyłącznego iéy użytku przeznaczone nie są.

§. 777. Z powodu wydatków weselnych w żadnym przypadku wzaiemne poszukiwanie niema mieysca.

§. 778. Jeżeli się znayduie skarb dziedziczny, który przez osobę trzecią został naznaczonym, użytek onegoż zostaie przy stronie niewinnéy, a własność spada na dzieci z rozwiedzionego małżonka spłodzone.

§. 779. Strona niewinna obowiązaną iest, z dochodów skarbu dziedzicznego stósunkowo przykładać się do wydatków na wychowanie i utrzymanie dzieci, ieżeli też całkiem lub w części przez stronę winną opędzone być nie mogą.

§. 780. Jeżeli niema dzieci, a nadawca skarbu dziedzicznego ieszcze żyie, tenże wolne ma rozrządzenie onymże.

§. 781. Gdy nadawca iuż umarł, własność i użytek skarbu dziedzicznego do niewinnego należy małżonka.

§. 782. Jeżeli iednak skarb dziedziczny podług §. 764. 765. naznaczony został na rzecz winnego małżonka, więc dziedzice nadawcy mogą żądać oddania własności napowrót, a małżonek niewinny zachowuie tylko dożywotni onegoż użytek.

2) Zaspokoienie strony niewinnéy.

§. 783. Po rozłączeniu tym sposobem maiątku obu rozwiedzionych małżonków podług powyższych przepisów, winny małżonek niewinnego względem przyszłego dziedziczenia z maiątku swego zaspokoić iest obowiązanym.

§. 784. Na koniec przyimuie się iakoby winna strona była zmarła w dniu ogłoszonego i w moc prawa przeszłego wyroku rozwodowego. (§. 769. 770. 771.)

§. 785. Gdy żadnych niema umów, względem przyszłego dziedziczenia a rozwód nastąpił dla ciężkich przewinień w §. 748. rzeczonych, stronie niewinnéy należy się część czwarta z maiątku winnego małżonka.

§. 786. Jeżeli mnieysze przewinienia były powodem do rozwodu, niewinny małżonek zaprzestać winien na szóstéy części maiątku strony winnéy.

§. 787. Lenna, fideikomissa i wszystko co prócz tego nie podlega wolnemu rozrządzeniu strony winnéy, nie wchodzi w rachunek przy oznaczeniu iego maiątku celem zaspokoienia niewinnego małżonka.

§. 788. Ruchomości, nieruchomości i prawa, ieżeli nie następuie ważny układ

względem wartości onychże, rachowane być tylko powinny podług taxy sądowéy.

§. 789. A zatem i strona winna w żadnym razie nie może być zniewoloną do sprzedania takowych przedmiotów, w celu tylko ustanowienia ich wartości.

§. 790. Te tylko długi potrącaią się z maiątku winnego małżonka, które iuż były w czasie zgłoszenia się do skargi o rozwód.

§. 791. Co się dostaie stronie niewinnéy z skarbu dziedzicznego, w żadnym przypadku na część iego porachowane być nie może.

§. 792. Gdy przyszłe dziedziczenie iest umowami ustanowione: strona niewinna pospolicie dostaie to wszystko, co temiż na przypadek śmierci winnego małżonka zapisane iéy zostało.

§. 793. Jeżeli korzyść umowami naznaczona nie dochodzi ilości tego, co z prawa niewinnemu małżonkowi się należy, w mocy iego iest obierać ostatnie.

§. 794. Gdy iednak z tego małżeństwa są dzieci, strona niewinna musi zaprzestać na mnieyszéy umowami naznaczonéy korzyści.

§. 795. Jeżeli korzyść umowami oznaczona przewyższa część z prawa przypadaiącą, a z małżeństwa rozwiedzionego są dzieci, strona niewinna na tém, co ustawami iest dla niéy przeznaczone, musi zaprzestać.

§. 796. Gdy niema dzieci, strona niewinna wprawdzie trzymać się może umowy.

§. 797. Jednak i w tym przypadku nigdy więcéy nad połowę z istoty lub użytku iego maiątku odięto mu być nie może.

§. 798. Żona za niewinną uznana, w mieysce zażądania tego, co iéy się podług powyższych przepisów z umów lub ustaw należy, domagać się może przyzwoitego iéy utrzymania aż do śmierci z funduszów winnego męża.

§. 799. Takowe utrzymanie przyzwoite, w stósunku procederu lub zarobku, albo innych dochodów winnego męża przez sąd oznaczone być musi.

§. 800. Celem bliższego oznaczenia, wolno każdéy stronie, podać osobę z stanu lub procederu męża, a zdanie ich rozwięzuie wyrok sądowy.

§. 801. Dochody napowrot odebranego wnioskowego maiątku, tudzież użytek skarbu dziedzicznego, ieżeli na nią przypadł, porachowane iéy być powinny na summę dla iéy utrzymania przeznaczoną.

§. 802. Mąż iest obowiązanym pieniądze na utrzymanie żony wskazać z swego naygotowszego maiątku i oneż zabezpieczyć.

§. 803. Gdy mąż do lepszego przychodzi maiątku, żona wprawdzie nie podwyższenia lecz większego zabezpieczenia swéy należytości domagać się może.

§. 804. Zresztą żona rozwiedziona obrawszy raz pieniądze na utrzymanie, iuż wyboru tego cofnąć i do wynagrodzenia prawem lub układem oznaczonego wracać nie może.

§. 805. Dlatego iednak zostaią iéy pieniądze na utrzymanie przeznaczone, chociażby wstąpiła w powtórne śluby małżeńskie.

§. 806. W tym tylko przypadku, gdy przy zeyściu męża tak mało iest maiątku, iż pieniądze na utrzymanie przewyższaią połowę dochodu spadkowego, żona ma wybór, albo przystać na zniżenie swéy pensyi do rzeczonéy połowy, lub też zażądać z maiątku spadkowego raz na zawsze tego, co iéy się z ustaw należy.

§. 807. W oznaczeniu należytości takowéy przyimuie się za zasadę ilość maiątku, iaki był w czasie wyznaczenia rozwodu, lub ilość spadku, w miarę iak tamta lub ta tu mnieyszą była.

§. 808. Przeciwnie iednak pieniądze na utrzymanie przez żonę pobierane aż do śmierci rozwiedzionego małżonka, teyż na należytość iéy porachowane być nie maią.

§. 809. Gdy małżonek niewinny dla wieku, choroby lub innych nieszczęśliwych przygód, sam na swe utrzymanie zarabiać nie może, mocen iest domagać się w mieysce należytości z maiątku winnéy żony dlań przypadaiącéy, przyzwoitego siebie utrzymania.

§. 810. W takim razie wszystko to za nim stawa, co na rzecz niewinnéy małżonki iest postanowione.

B. Gdy zachodziła wspólność maiątku.

§. 811. Gdy rozwiedzeni małżonkowie żyli w wspólności wszystkiego maiątku, strona niewinna może obierać albo połowę wspólnego mienia, albo oddziału onegoż.

§. 812. Obieraiąc ostatnie, oddział stósuie się do przepisów §. 755—758. obiętych.

Dod. §. 82. Wspólny dorobek dzieli się podług zasad §. 822.

§. 813. Z ustanowionego tym sposobem oddzielnego winnéy strony maiątku, taż sa-

ma niewinnemu należytość przypada, którąby miał do żądania, gdyby wspólność maiątku nie miała mieysca.

§. 814. Gdy małżonek niewinny obiera połowę wspólnego maiątku, prócz niéy niczego więcéy żądać nie może.

§. 815. Jednak strona niewinna przy podziale dostaie z góry przedmioty w §. 639. rzeczone.

§. 816. Co do innych przedmiotów ten sam służy iéy wybór, który w §. 648. 649. 650. iest zastrzeżony dla przeżyiącego małżonka.

§. 817. Wartość nieruchomości i praw wspólnym pod podział przychodzącym maiątkiem obiętych, w niedostatku zgody o nią, podług taxy sądowéy porachowaną być winna.

§. 818. Natenczas strona niewinna ma wybór, albo dobra za taxę przyiąć, albo zostawić ie winnemu małżonkowi.

§. 819. Również niewinny małżonek domagać się może prywatnéy pomiędzy nim i winnym sprzedaży.

§. 820. Te tylko długi, które powstały przed zgłoszeniem się do skargi o rozwód na szkodę strony niewinnéy, z wspólnego maiątku potrącone być mogą.

§. 821. Gdy małżonkowie żyli tylko w wspólności dorobku, oddział oddzielnie własnego obu stron maiątku następuie podług przepisu §. 662. seq.

§. 822. Dorobek dzieli się a połowa przypadaiąca winnemu małżonkowi, przybywa do maiątku, z którego należytość prawna niewinnemu zostaie wymierzoną.

C. Gdy strona winna żadnego nie ma maiątku.

§. 823. Gdy winny małżonek zostaie bez sposobności starczenia niewinnemu należytości prawnéy, albo też pieniędzy na utrzymanie, tamten za przewinienia, którémi dał powód do rozwodu, w stósunku wielkości i ciężkości onychże i z względu na inne zachodzące okoliczności, karą więzienia lub pracy na czas dwóch tygodni do trzech miesięcy złożony być winien.

Umowy względem zaspokoienia takowéy należytości.

§. 824. Umowy zasądowe, którémi niewinny małżonek zrzeka się należytości z mocy ustaw mu należnéy, nie są dla niego obowięzuiące.

§. 825. Przeciwnie umowy takie, któremi należytość takowa dla uniknienia zawikłań i sporów na pewne summy lub rzeczy została oznaczoną, tak iak inne pomiędzy małżonkami umowy, są ważne.

§. 826. Jednak takowe umowy ani prawom wierzycieli, ani dzieciom z tegoż małżeństwa spłodzonym, w niczém uwłaczać nie mogą.

Prawa dziedziców.

§. 827. Jeżeli małżonek obrażony umarł dopiero po bezskutecznem stron iednaniu, dziedzice iego mocni są popierać sprawę o rozwód celem podziału maiątku.

§. 828. Mogą nawet skarzyć o wydanie wszystkiego ich spadkodawcy maiątku, gdy przeżyiący małżonek śmierć iego zrządził lub gwałtownemi sposoby przeszkadzał do podania skargi.

§. 829. W obu przypadkach §. 827. 828. oddział maiątku winien być uskuteczniony podług przepisów §. 766. seq., a winny małżonek wszelkie utraca korzyści, którychby

się z spadku nieboszczyka mógł był spodziewać.

§. 830. Przeciwnie dziedzice strony niewinnéy w tym tylko przypadku domagać się mogą należności ich spadkodawcy z maiątku winnego małżonka przypadaiącéy, gdy taż stronie niewinnéy iuż za iéy życia była przyznaną, lub wyrok przed lub po iego zeyściu stał się prawomocnym, albo też zatwierdzonym w instancyach następnych.

§. 831. Jednak w zachodzącéy wspólności maiątku, dziedzicom niewinnego małżonka w wszelkich przypadkach zachowuie się wybór ich spadkodawcy podług §. 811. służący.

§. 832. Jeżeli w mieysce należytości prawnéy, pieniądze na przyzwoite do stanu utrzymanie przysądzone zostały, dziedzice żądać tylko mogą wypłaty zaległości aż do dnia zeyścia spadkodawcy.

§. 833. Gdy winny małżonek przed prawomocném rozsądzeniem sprawy umiera, wszelkie iego rozporządzenia ostateczne, ile maią za cel zmnieyszenie działu z ustaw lub umów należącego się niewinnemu małżonkowi, są żadne.

§. 834. Co przy rozwodach względem wychowania, utrzymania i opatrzenia dzieci zachować należy, obeymuie tytuł następny.

ODDZIAŁ DZIEWIĄTY.

O małżeństwie na lewą rękę.

§. 835. Małżeństwa na lewą rękę, w tem tylko od innych się różnią, iż żona z mocy Znaczenie.

onychże nie dostępuie wszystkich praw stanu i familii, które ustawy nadaią prawdziwéy małżonce.

Przypadki, w których małżeństwa takowe dopuszczone być mogą.

§. 836. Małżeństwa podobne pospolicie nie są dozwolone. Do zawarcia ich w wszelkich przypadkach potrzebne iest bezpośrednie zezwolenie Panuiącego.

§. 837. Pozwolenie takowe przez mężczyzn tylko stanu wyższego, w przypadkach nadzwyczaynych i dla ważnych przyczyn poszukiwane być może.

§. 838. Do ważnych przyczyn należy, gdy mąż dla przyzwoitego utrzymania i opatrzenia żony i familii, dostatecznego niema maiątku lub dochodów.

§. 839. Również, gdy przez powtórne do stanu iego małżeństwo, obawia się obarczyć lub uszczuplić maiątek familiyny, przeznaczony dla dzieci pierwszego małżeństwa.

§. 840. Rzetelność powodów takowych, zaraz uzasadnioną i należycie dochodzoną być musi.

§. 841. Uznanie ważności onychże samemu tylko Panuiącemu iest zostawione.

Czego potrzeba do zawarcia podobnego małżeństwa.

§. 842. Wszystko co przeszkadza zawarciu małżeństwa w ogólności, przeszkadza także zawarciu onegoż na lewą rękę.

§. 843. Nierówność tylko stanu żadnéy tu nie stanowi przeszkody.

§. 844. Ile do ważnego małżeństwa potrzebne iest zezwolenie rodziców i opiekunów, toż samo przy małżeństwach na rękę lewą koniecznie nastąpić powinno.

§. 845. Zezwolenie w razie odmówienia go, w żadnym razie przez Sąd zastąpione być niemoże.

§. 846. Zawarcie małżeństwa na lewą rękę, kontrakt piśmienny koniecznie poprzedzać powinien. Kontrakt małżeński.

§. 847. Przy zawarciu onegoż wszystko to zachowane być musi, co względem zdziałania zaślubin iest postanowione. (§. 82. seq.)

§. 848. Kontrakt małżeński w każdym przypadku zawierać musi postanowienie względem należytości pewnéy dla zaręczonéy, celem iéy należytego utrzymania na przypadek rozwiązania małżeństwa.

§. 849. Należytość takowa może się składać z rocznych wypłat na utrzymanie, albo też z summy kapitalnéy, raz na zawsze wyliczyć się winnéy.

§. 850. Kontrakt także zawierać musi postanowienie względem zabezpieczenia rzeczonéy należytości.

§. 851. Gdy kontrakt w téy mierze nic nie zawiera, też same służą iéy prawa, które przy prawém małżeństwie dla oprawy żony są nadane (§. 466. seq.).

§. 852. Zezwolenie do zawarcia podobnego małżeństwa niema być udzielone prędzéy, dopóki nie zostanie zawartym kontrakt, stanowiący względem rzeczonéy należytości.

§. 853. Gdy po istotnie zdziałanym kontrakcie małżeńskim, iedna lub obie strony przed zawarciem małżeństwa od niego odstępuią, toż samo ma mieysce, co przy zrywaniu ważnych o zaślubieniu umów. (§. 99. seq.)

§. 854. Kto więc cofa się bez powodu, lub staie się przyczyną odstępowania strony drugiéy, musi go wynagrodzić w ilości odpowiadaiącéy czwartéy części kapitału lub

wypłat na utrzymanie w kontrakcie małżeńskim zapisanych, ostatnie na kapitał rachuiąc.

§. 855. Zawarcie małżeństwa na lewą rękę, poprzedzać muszą zapowiedzie tak iak przy prawém małżeństwie.

§. 856. Dość iednak na obwieszczeniu względem każdéy z stron, iż chce zawierać związek małżeński.

§. 857. Nie potrzeba, aby przy zapowiedzi oblubieńca nazwisko oblubionéy, lub przy iéy zapowiadaniu nazwisko oblubieńca było wyrażone.

Zawarcie małżeństwa.

§. 858. Po utrzymaniu zezwolenia Panuiącego, strony obydwie zgłosić się muszą do głównego sądu prowincyi, i kontrakt pomiędzy nimi zawarty podać do zatwierdzenia.

§. 859. Kontrakt takowy muszą przyznać w sądzie lub przed delegowanym onegoż, zapewniaiąc sobie dotrzymanie go podaniem ręki.

§. 860. Po ogłoszeniu takowym, małżeństwo przez danie ślubu na lewą rękę dopełnione być musi.

§. 861. Przy zapisaniu ślubu w księdze kościelnéy wyraźnie dodano być musi, iż małżeństwo na lewą rękę zostało zawarte.

Prawa i obowiązki z tegoż małżeństwa,

§. 862. Wszystkie powinności osobiste wynikaiące z prawego małżeństwa, ściągaią się pospolicie też do osób przez małżeństwo na lewą rękę połączonych.

§. 863. Żona iednak nie dostępuie ani imienia, ani stanu i stopnia męża, zachowuiąc te tylko, które iéy przed małżeństwem służyły.

§. 864.

§. 864. Jeżeli była wdową, obowiązaną iest wrócić się do nazwiska swego urodzenia.

§. 865. Nie wstępuie do familii męża, i tytułu iego i herbu używać nie może.

§. 866. Wszelakoż przechodzi pod jurysdykcyą, pod którą mąż zostaie.

§. 867. Gdy pod opieką zostaie, taż trwa bez wszelkiéy odmiany aż do doyścia pełnoletności.

§. 868. Oprócz tego takowa żona co do władzy zawierania obowięzuiących czynności z innymi, uważa się iako pełnoletnia bezżenna niewiasta.

§. 869. Jednak bez zezwolenia męża nie może w żadne wchodzić związki, któreby zobowiązały osobą iéy w czasie trwania małżeństwa.

§. 870. Żona z lewéy ręki, żądać tylko może od męża utrzymania stósownego do iéy stanu.

§. 871. Wydatki na leczenie témże utrzymaniem są obięte, a koszta processowe tak dalece tylko, ile się saméy tylko osoby iéy tyczą.

§. 872. Mąż tak dalece tylko bez wyraźnego swego zezwolenia obowięzuie żonę na lewą rękę zaślubioną, ile sam iéy czynami zobowiązany zostaie. (§. 322. seq.)

szczególniéy co do maiątku,

§. 873. Gdy żona z lewéy ręki ieszcze iest małoletnią, oyciec iéy lub opiekun daléy zarządza maiątkiem oneyże.

§. 874. Stawszy się pełnoletnią, sama ma nieograniczony zarząd swego maiątku.

§. 875. Mąż w żadnym razie do użytku onegoż prawa rościć nie może.

§. 876. Wspólność maiątku lub dorobku z mocy statutów lub ustaw prowincyonalnych pochodząca, nigdy niema mieysce w małżeństwie na lewą rękę zawartem.

§. 877. Umowami nawet pomiędzy tymiż małżonkami wspólność maiątku zaprowadzoną być nie może.

§. 878. Żona oddawszy cożkolwiek z swego maiątku mężowi do użycia w zachowanie lub zarząd, też same w tym względzie ma prawa do męża, iak naprzeciw obcemu.

§. 879. Jeżeli mąż sobie cożkolwiek samowolnie z iéy maiątku przywłaszczył, może żądać zwrotu w czasie nawet trwaiącego małżeństwa.

§. 880. Gdy mąż podpada pod konkurs, żona względem samowładnie iéy odiętego maiątku też same ma prawa, które służą prawéy małżonce względem iéy zastrzeżonego maiątku.

§. 881. Jeżeli mąż z przywłaszczonego sobie maiątku żony cożkolwiek zużył, zbył lub w inny sposób uronił, albo rzecz uszkodził lub zmnieyszył, wszystko to względem wartości musi zastąpić, do czego nierzetelny posiadacz iest obowiązanym. (Cz. 1. Tyt. 7. §. 222. seq.)

§. 882. Jeżeli iednak ruchomości żony własne w gospodarstwie spotrzebowane lub użyciem onychże upośledzone zostały, mąż pod względem zastąpienia ich uważa się za pożyczaiącego. (Cz. 1. Tyt. 21. §. 248. seq.)

względem podarunków,

§. 883. Dopóki znayduią się dzieci lub wnuki z prawego małżeństwa, mąż żonie swéy na lewą rękę zaślubioney, żadnych podarunków dawać nie może.

§. 884. Wprzód dane podarunki przez następne zeyście rzeczonych dzieci i wnuków staią się ważnemi.

§. 885. Gdy iednak mąż niema krewnych w linii zstępnéy, podarunki żonie z lewéy ręki przez niego dane, równie są ważne, iak między obcymi.

§. 886. Cokolwiek żona dostaie od męża w drogich kamieniach, kosztowności i zgoła dla okazałości, to w razie wątpliwym za pożyczone się uważa.

§. 887. Mąż każdego czasu żądać może zwrotu rzeczy takowych od żony lub od trzeciego, który ie od niéy bez zezwolenia męża otrzymał.

§. 888. Ważne nawet podarunki, ile takowe ieszcze istotnie się znayduią, spadaią napowrót na męża, gdy żona przed nim umiera, żadnych nie zostawiaiąc z swego małżeństwa potomków.

§. 889. Przeciwnie wszystko to, co mąż swéy żonie na lewą rękę w ubiorach, bieliznie lub w innych przedmiotach na stósowne do iéy stanu utrzymanie udzielił, w każdym czasie i w wszelkich przypadkach zostaie iéy nieodwołaną własnością, chociażby to wszystko ieszcze się znaydowało w czasie rozwiązania małżeństwa.

§. 890. Przepisy powyższe §. 883. 884. 885. o podarunkach męża ściągaią się także do podarunków przez żonę mężowi danych, w miarę ile taż ma innych nie z nim spłodzonych potomków, lub ich niema.

względem zaręczeń.

§. 891. Gdy żona na lewą rękę chce za swego męża zaręczyć, przepisy §. 344. 345. zachowane być muszą.

§. 892. Co do zaręczeń za obcych, taż się uważa, iak wszelka inna bezżenna niewiasta.

Rozwiązanie małżeństwa na lewą rękę zawartego, przez śmierć.

§. 893. W przypadku rozwiązania przez śmierć małżeństwa na lewą rękę zawartego, względem pochowania i żałoby wszystko to ma mieysce, co względem prawych małżeństw iest postanowione.

§. 894. Wszelakoż żona na lewą rękę tylko według iéy stanu pochowaną być ma, a po śmierci męża żałobę tylko podług zwyczaiu ludzi iéy stanu nosić powinna.

§. 395. Mąż w spadku żony żadnego prawa dziedziczenia przywłaszczać sobie nie może.

§. 896. Wolno iéy iednak przez umowę o dziedziczenie lub testament, swym spadkiem na rzecz nawet męża rozporządzić.

§. 897. Gdy z małżeństwa na lewą rękę zawartego są dzieci, tymże zostaie należytość w kontrakcie małżeńskim dla ich matki zapisana.

§. 898. Inni dziedzice żony do należytości takowéy prawa rościć nie mogą.

§. 899. Po śmierci męża, żona przeżyiąca odbiera z spadku iako dług należytość, która dla niéy w kontrakcie małżeńskim zastrzeżoną została.

§. 900. Gdy mąż zostawiaiąc dzieci lub wnuki z prawego małżeństwa, nie zostawia tyle maiątku, iżby im wszystkim razem na dział ich dostała się przynaymniéy połowa należytości dla żony na lewą rękę przypadaiącéy; ilość niedostarczaiąca do połowy z należytości takowéy zastąpioną być musi.

§. 901. Toż samo ma mieysce, gdy należytość składa się z wypłat na utrzymanie przeznaczonych, a ilość spadku pozostaiącego dla potomków niedochodzi połowicznéy ilości wypłat rzeczonych.

§. 902. Żonie na lewą rękę zaślubionéy zostaią iednak wypłaty na utrzymanie przeznaczone, chociażby wstąpiła w powtórne śluby małżeńskie.

§. 903. Oprócz należytości takowéy, żona na lewą rękę zaślubiona żadnego niema prawa dziedziczenia w spadku swego męża.

§. 904. Jeżeli mąż w czasie ślubu, żadnych niemiał dzieci żyiących z prawego małżeństwa, tenże umowy o dziedziczenie lub przez testament na korzyść żony, tak iak dla obcego ropzorządzić iest mocen.

§. 905. Gdy przeciwnie takowe były dzieci, mąż, chociażby też zmarły w tymże przeciągu czasu, żonie na lewą rękę zaślubionéy ostatecznem swem rozporządzeniem, nie więcéy iak dziesiątą część swego wyłącznie i udzielnie własnego spadku zapisać iest mocen.

§. 906. W celu ustanowienia massy dla wynalezienia rzeczonéy dziesiątéy części, należytość żonie z kontraktu małżeńskiego służąca, iako dług z massy potrąconym być winien.

§. 907. Takowy ustawami dozwolony legat, żonie więc oprócz rzeczonéy należytości wydać należy.

§. 908. Gdy legat przechodzi dziesiątą część spadku, tenże do téy ilości zniżony być musi.

Przeistoczenie na prawe małżeństwo.

§. 909. Małżeństwo na lewą rękę zawarte, może być przeistoczone na małżeństwo prawne.

§. 910. Do tego potrzeba zezwolenia wolnego obu małżonków, a gdy zupełna zachodzi nierówność stanu, konsensu także naybliższych krewnych. (§. 30—33.)

§. 911. Gdy rodzice zezwolili tylko na zawarcie na lewą rękę małżeństwa, do przeistoczenia onegoż na prawe, powtórne ich zezwolenie potrzebnem się staie.

§. 912. Zgoła w wszelkich przypadkach przystępować musi wyraźne zezwolenie Panuiącego.

§. 913. Zezwolenie takowe Panuiącego nigdy niema być poszukiwane, gdy dzieci z prawego małżeństwa, na których korzyść małżeństwo na lewą rękę zawarte zostało, następnie zmarły lub w inny sposób z tego świata zeszły, a podeyrzenie choć tylko dalekie zachodzi, iż to było skutkiem zaniedbania, złego obchodzenia się, lub innego postępku z strony rodziców.

§. 914. Po udzieloném przez Panuiącego zezwoleniu, mąż przed głównym sądem prowincyi lub delegowanym onegoż osobiście winien oświadczyć, iż żonę teraz za swą prawą uznaie małżonkę i wszystkie ztąd wypływaiące nadaie iéy prawa.

§. 915. Oświadczenie takowe pospolicie żona ososobiście przyiąć iest obowiązaną.

§. 916. Formalna expedycya tegoż oświadczenia wydaną iéy być musi.

§. 917. Ani zapowiedzie, ani powtórny ślub, nie iest potrzebnym.

§. 918. Jednak właściwemu plebanowi doniesienie o tém uczynić należy, dla zapisania go w księdze kościelnéy.

Przez wyrok sądowy.

§. 919. Małżeństwo na lewą rękę zawarte, przez wyrok sądowy w tych tylko przypadkach rozwiązane być może, w których małżeństwo prawe podług przepisów oddziału rozwiązane być może.

§. 920. Wszelako przewinienia, które pomiędzy innymi małżonkami podług §. 699—703. w wyższym tylko stopniu usprawiedliwiają wniosek o rozwód, choć mnieyszego znaczenia będące, upoważniaią męża do zażądania rozwodu małżeństwa na lewą rękę zawartego.

§. 921. Również gdy żona dla ustnych tylko obraz i mniéy znacznych skrzywdzeń czynionych, rozwodu się domaga, sąd na różnicę stanu pomiędzy małżonkami słuszny wzgląd dawać powinien.

Kary rozwodowe.

§. 922. Gdy małżeństwo na lewą rękę przez wyrok rozwiązane, a żona za winną stronę zostanie uznaną; utraca należytość zapisaną dla niéy w kontrakcie małżeńskim.

§. 923. Oprócz tego obowiązaną iest powrócić podarunki ślubne i te, które iéy mąż dał w czasie małżeństwa, ieżeli takowe się znayduią ieszcze lub żona z nich maiętnieyszą się stała.

§. 924. Rzeczy iednak w §. 889. wyrażone i w tym przypadku oddane, powrócone być nie potrzebuią.

§. 925. Gdy żona z swéy strony daie wprawdzie pobudkę do rozwodu bez moralnego iednak iéy przewinienia, więc zotrzymuie podarunki i mąż przyobiecaną w kon-

trakcie małżeńskim należytość wydać iéy musi.

§. 926. Gdy mąż iest winną stroną, sąd oznaczy należytość żonie przypadaiącą.

§. 927. Należytość takowa w miarę zachodzących okoliczności podwyższoną być może do podwóynéy ilości summy kontraktem małżeńskim zapisanéy.

§. 928. Gdy mąż wprawdzie daie pobudkę do rozwodu, bez moralnego iednak z swéy strony przewinienia, przepis §. 925. ma mieysce.

§. 929. W wszelkich przypadkach, gdy żonie w mieysce należytości wypłaty na utrzymanie naznaczone zostały, też iéy zostaią, chociażby wstąpiła w powtórne śluby małżeńskie.

§. 930. Żona domagać się może zahipotekowania wypłat takowych na nieruchomościach męża.

§. 931. W niedostatku takowego zabezpieczenia, wypłaty rzeczone maią pierwszeństwo służące pretensyom opartym na zapisach sądowych.

§. 932. Prawa i obowiązki dzieci z małżeństwa na lewą rękę spłodzonych, oznaczone są w innym oddziale tytułu następuiącego.

ODDZIAŁ DZIESIĄTY.

O prawnych skutkach małżeństw, wbrew przepisom ustaw zawartych.

Znaczenie. §. 933. Małżeństwa, które dla zachodzących ustaw nigdy utrzymać się niemogą, zowią się żadne.

§. 934. Małżeństwa, naprzeciw którym są wprawdzie od początku prawne przeszkody, które iednak następnie, za uprzątnieniem tychże przeszkód, obowięzuiącémi stać się mogą, nazywaią się nieważne.

I. O małżeństwach żadnych.

§. 935. Małżeństwa żadne są te, ktore w stopniach, ustawami zakazanych, zawarte zostały. (§. 3. 4. 5.)

§. 936. Są żadne, przy których zawarciu iedna lub obie strony zostawały ieszcze w innym związku małżeńskim. (§. 16.)

§. 937. Toż samo małżeństwa pomiędzy osobą i rozwiedzioną i tą, która dawszy pobudkę do rozwodu, ustawy zabraniaią małżeńskiego z nią połączenia. (§. 25. 29.)

§. 938. Również małżeństwa są żadne, które zawarte zostały przez osoby woyskowe, bez zezwolenia względem nich podług ustaw szczególnie potrzebnego. (§. 34—35.)

§. 939. Toż samo i w ten czas, gdy różnica wyznań iest ustawami oznaczoną przeszkodą. (§. 36.)

§. 940. Małżeństwa, ustawami dla nierówności stanu zakazane, również są żadne, gdy bez potrzebnéy dyspensy zawarte zostały. (§. 30—33.)

§. 941. Chociażby w przypadkach §. 936, 938, 939, 940, przeszkoda małżeńska następnie uprzątnioną bydź mogła, małżeństwo takowe pospolicie iest nieważném.

§. 942. W iednym tylko przypadku §fu 936, gdy przeszłe małżeństwo dla bezwinnéy omyłki za rozwiązane przyięte zostało, a przecież ieszcze istotnie exystowało, małżeństwo późnieysze nie iest żadne, lecz tylko nieważne.

§. 943. Jeżeli więc przeszkoda małżeńska, stawaiąca naprzeciw późnieyszemu małżeństwu, w czasie zawarcia onegoż, przez następne rozwiązanie pierwszego małżeństwa uprzątnioną została, późnieysze uważa się od początku za ważne.

§. 944. Uważa się za bezwinną omyłkę, gdy istotnie nienastąpiona śmierć przeszłego małżonka prawnie była zaświadczoną, lub gdy małżeństwo przeszłe zostało rozwiązane przez wyrok sądowy, który miał istotną wadę nieważności.

§. 945. Jeżeli iednak strona przed rozwiązaniem pierwszego, przystępuiąca do powtórnego małżeństwa, rozmyślnie lub przez wielkie swe lub mierne uchybienie sama zrządziła wydarzoną omyłkę; małżeństwo zostaie od początku za żadne.

§. 946. Gdy oprócz przypadku §. 936. małżeństwo żadne stać się ma ważném po uprzątnieniu przeszkody: toż w sposób ustawami przepisany uroczyście na nowo zawarte być musi.

§. 947. Dopiero z czasem takowego powtórnego zawarcia, ważność tegoż małżeństwa swóy bierze początek.

§. 948. Małżeństwo w przypadku §. 8. bez potrzebnéy dyspensy zawarte, nie iest żadne, lecz tylko nieważne; stawa się ważném od początku, gdy dyspensa następnie udzieloną zostanie.

§. 949. Jednak w tym przypadku dla przestąpienia prawa zakazuiącego, kary poniżéy ustanowione maią mieysce.

§. 950. Sąd nie iest mocen dozwolić dalszego prowadzenia małżeństw, które są żadne.

§. 951. Owszem gdy tylko o takowych odbierze wiadomość, winien złączonych z urzędu rozłączyć i polecić urzędnikowi fiskalnemu podanie formalnéy skargi o uznanie małżeństwa za żadne.

§. 952. Z takowego więc związku będącego żadnym, nigdy pomiędzy złączonymi niepowstaią ani prawa, ani obowiązki, iak z ważnego małżeństwa.

§. 953. Mąż odebrawszy pod swóy zarząd maiątek żony, winien dopełnić i zastąpić to wszystko, do czego zarządzca cudzego maiątku iest obowiązanym. (Cz. I. Tyt. 13. Oddz. 3.)

§. 954. Jednak nie iest obowiązanym, składać rachunek z mianych w czasie tegoż związku użytków.

§. 955. Owszem użytki takowe potrącaią się z wydatkami na utrzymanie żony.

§. 956. Gdy iednak mąż wiedział o przeszkodzie do małżeństwa, a żona o niéy nie miała wiadomości, tenże uważa się za nierzetelnego posiadacza maiątku żony, który pod swóy zarząd obiął.

§. 957. Musi więc i względem użytków z tegoż maiątku wszystko to zastąpić, do czego nierzetelny posiadacz iest obowiązanym, mogąc to tylko potrącić, co na utrzymanie żony lub w inny sposób wyexpensował na iéy użytek.

§. 958. W wszelkich przypadkach, gdy żona niemiała wiadomości o przeszkodzie do małżeństwa; teyż dla pewności maiątku iéy mężowi oddanego, służy prawo pierwszeństwa piątéy klassy, a to od dnia obięcia zarządu przez męża.

§. 959. Gdy przeszkoda małżeńska żonie tylko lecz nie mężowi była wiadomą, tentu co do zarządu swoiego, wielkie tylko uchybienie zastąpić powinien.

§. 960. Uznanie małżeństwa za żadne, żadnego niemoże przynieść uszczerbku trzeciemu, który o przeszkodzie małżeńskiéy wiadomości niemiał.

§. 961. Kto więc z iednym lub drugim z mniemanych małżonków w dobréy wierze wdał się w czynności, te same z nich ma prawa, iak gdyby małżeństwo było ważne.

§. 962. Jednak w przypadku §. 936. czynności przez trzeciego z mniemanymi drugimi małżonkami zawarte, niemogą naruszać praw pierwszego i prawdziwego małżonka.

§. 963. Gdy która z stron drugą przez zamilczenie lub zataienie zachodzącéy przeszkody małżeńskiéy, lub przez inne podstępne udania nakłoniła do zawarcia małżeństwa żadnego; winny niewinnego wynagrodzić iest obowiązanym.

§. 964. W oznaczeniu takowego wynagrodzenia, służą za zasadę kary rozwodowe, na które przy rozwiązaniu małżeństwa ważnego, strona za winną uznana, dla niewinnéy skazaną zostanie.

§. 965. Pospolicie iednak naywyższy stopień kary rozwodowéy zawyrokowanym być musi.

§. 966. Gdy małżeństwo dla nierówności stanu staie się żadném; strona niewinna ma wybór: czyli, albo iak długo chce oczekiwać wyiednania przez winnego dyspensy, czyli też natychmiast chce domagać się kar rozwodowych.

§. 967. Gdy strona w zawarciu takowego małżeństwa niewinna, w czasie onegoż takich dopuściła się czynów, któreby pociągnęły za sobą rozwiązanie małżeństwa ważnego i skazanie iéy na karę rozwodu; tem samem swe prawo do wynagrodzenia utraca.

II. O małżeństwach nieważnych.

§. 968. Nieważne są te małżeństwa, które sam opiekun lub iego dzieci zawarły z osobami iego pieczy poruczonemi, bez zezwolenia sądu opiekuńczego (§. 14.)

§. 969. Również są nieważne te, które zawarte zostały z osobą przysposobioną, bez poprzedniczego uchylenia przysposobienia. (§. 13.)

§. 970. Także małżeństwa z osobą, która wieku dorosłości niedoszła. (§. 37.)

§. 971. Niemniéy małżeństwa, przy których niedostaie wolnego z iednéy strony zezwolenia. (§. 38—44.)

§. 972. Toż samo rozumie się o małżeństwach, do których nieprzystąpiło zezwolenie osob, których zezwolenie z mocy ustaw iest potrzebne do ważności małżeństwa. (§. 45. 49. 50. 52.)

§. 973. Małżeństwa nieważne tylko na wniosek tego iako żadne uchylone być mogą, którego upoważniaią ustawy do popierania przeszkody małżeńskiéy.

§. 974. W razie uznania nieważności, do takowych małżeństw nieważnych wszystko to się ściąga, co powyżéy w §. 952—965. 985. o małżeństwach nieodzownie żadnych iest postanowiono.

§. 975. Jeżeli iednak następnie uprzątnioną zostanie przeszkoda małżeńska, mał-

żeństwo za ważne od początku uważane być musi.

§. 976. Gdy ten, którego powołuią do tego ustawy, nie popierał przeszkody małżeńskiéy w czasie ustawami oznaczonym, taż za uprzątnioną uważa się. (§. 41—44.)

Szczególniéy o małżeństwach między opiekunami i osobami ich pieczy poruczonemi.

§. 977. Gdy opiekun sam siebie lub dziecko swoie wbrew ustawom połączył małżeństwem z osobą poruczoną iego pieczy; opieka natychmiast mu odiętą i małoletniemu inny opiekun naznaczony być musi.

§. 978. Nowoustanowiony opiekun winien pod dozorem sądu opiekuńczego ściśle badać, czyli osoba małoletnia chce pozostać w małżeństwie i czyli toż dla niéy iest dogodném.

§. 979. Gdy się ztąd wykaże istotna niechęć lub dowodna dla niéy niekorzyść, małżeństwo o nieważność w sądzie zaskarzone być musi.

§. 980. Gdy sąd opiekuńczy dozwala trwania małżeństwa, iednak maiątek żony aż do doyścia pełnoletności pozostaie pod rozrządem nowo oznaczonego opiekuna.

§. 981. Mąż aż do tego czasu tak dalece tylko zażądać może dochodów rzeczonego maiątku, ile też podług zdania sądu opiekuńczego na stósowne do stanu utrzymanie potrzebnemi się okażą.

§. 982. Wszelkie zapisy, które żona poczyniła temuż mężowi swemu w umowie lub testamencie przed doyściem pełnoletności zdziałanych, są nieważne.

§. 983. Po doyściu pełnoletności żona dowolnie postanowić może, co z maiątku swe-

go chce wnieść mężowi, co zastrzedz dla siebie.

§. 984. Jeżeli w czasie małoletności iéy, nieważność zawartego z nią małżeństwa popieraną nie była; zastrzega się iéy saméy prawo do zaniesienia takowéy skargi ieszcze na czas sześciu miesięcy po skończeniu dwudziestego czwartego roku.

Między przysposobionemi rodzicami i dziećmi,

§. 985. Gdy kto wszedł w śluby małżeńskie, z przysposobioném sobie dzieckiem, a toż iest ieszcze małoletnie; ustanowiony być musi dla niego kurator i postąpiono tak, iak w przypadku nieprawnego małżeństwa opiekun z poruczoną iego pieczy osobą.

§. 986. Jeżeli osoba przysposobiona iuż była pełnoletnią, iuż tylko w ciągu sześciu miesięcy po zawarciu małżeństwa, o nieważność onegoż zaskarzyć iest mocna.

§. 987. W wszelkich przypadkach uznania takowego małżeństwa, za nieważne, mąż utraca wszystkie prawa, których z przysposobienia dostąpił nad osobą i maiątkiem przysposobionéy osoby.

§. 988. Przeciwnie osoba przysposobiona, zachowuie dla siebie wszelkie prawa czy z czynności pomiędzy żyiącymi, czy też z mocy zapisów, na przypadek śmierci do maiątku przysposobiaiącego oyca iéy służące.

§. 989. Gdy małżeństwa takowe późniéy staie się ważne, wszystkie prawa i obowiązki wzaiemne, wynikaiące z przysposobienia, za umorzone się uważaią.

z osobami niedorosłemi,

§. 990. Gdy niedoyście lat ustawami przepisanych było przeszkodą do małżeństwa; toż staie się ważném, ieżeli w prze-

ciągu sześciu miesięcy po dostąpieniu przyzwoitego wieku niezostała zaskarzoną.

§. 991. W przypadku, gdyby takowa nieprawnie zaślubiona osoba nie zostawała pod władzą oycowską lub opiekuńczą; sąd odebrawszy o tém wiadomość, natychmiast opiekuna dla niéy wyznaczyć powinien.

§. 992. Tenże opiekun następnie podług §. 978—983. daléy postąpić iest obowiązanym.

gdy niema wolnego,

§. 993. Co do przeszkody małżeńskiéy, wynikaiącéy z niedostatku wolnego zezwolenia któréy z osób ślubem połączonych, zostaie się przy przepisach §. 41—44.

lub rodziców zezwolenia.

§. 994. Nieważność małżeństwa do którego nie przystąpiło zezwolenie oyca któréykolwiek z stron; przez tegoż tylko w ciągu sześciu miesięcy po odebranéy wiadomości o zawarciu małżeństwa, zaskarzoną być może.

§. 995. Gdy to nie nastąpiło, małżeństwo wprawdzie iest ważném.

§. 996. Jednak oyciec iest mocen wydziedziczyć dziecko nieposłuszne, aż do połowy cząstki obowiązkowéy.

§. 997. Gdy syn iuż niezostaiący pod władzą oycowską, albo córka po skończonym dwudziestym czwartym roku weśli w śluby małżeńskie bez zezwolenia oyca, ztąd żadna niewypływa nieważność małżeństwa.

§. 998. Oycu iednak i w tym razie służy prawo wydziedziczenia aż do połowy cząstki obowiązkowéy.

§. 999. Gdy sieroty małoletnie, oyca niemaiące, wstępuią w śluby małżeńskie bez zezwolenia matki, dziadów, lub opiekunów; toż samo ma mieysce, co iest postanowiono w §. 978—

w §. 978—984. względem małżeństwa pomiędzy opiekunem i iego pieczy poruczoną osobą, bez zezwolenia władzy nadopiekuńczéy zawartego.

§. 1000. Dziecko, bądź małoletnie, bądź pełnoletnie, które po śmierci oyca bez zezwolenia matki wstępuie w małżeństwo, może przez nią, równie iak przez oyca, być wydziedziczone do połowy cząstki obowiązkowéy.

III. O przestąpieniu swych ustaw małżeńskich.

§. 1001. Ztąd, gdy kto nierozprawiwszy się wprzód z dziećmi pierwszego małżeństwa, w nowe wstępuie śluby małżeńskie (§. 18.); nie wynika wprawdzie nieważność onychże.

§. 1002. Oyciec iednak utraca zarząd maiątku swych dzieci, i z użytku onegoż tyle tylko żądać może, ile podług umiarkowania sądu opiekuńczego potrzeba dla dzieci na iego ieszcze utrzymaniu będących.

§. 1003. Gdy dzieci są ieszcze małoletnie, sąd opiekuńczy winien z urzędu popierać rozdział onychże z rodzicami w powtórnych zostaiącemi ślubach małżeńskich.

§. 1004. Dopóki maiątek dzieci nie zostanie należycie wykazany i wydany lub zabezpieczony; nowy małżonek żadnych niemoże dostąpić praw w dobrach drugiego na szkodę rzeczonego dzieci maiątku.

§. 1005. Owszem własny maiątek oyczyma lub macochy odpowiada za pewność dzieci w przypadku, gdyby też z maiątku swych rodziców zaspokoione być niemogły.

§. 1006. Gdy wdowiec lub wdowa, albo osoby rozwiedzione przed upłynieniem czasu ustawami oznaczonego w nowe wstępu-

ią śluby małżeńskie (§. 19. seq.); nie wynika ztąd wprawdzie nieważność onychże.

§. 1007. Jeżeli iednak za wcześnie za mąż idąca wdowa lub rozwódka, była w ciąży; natenczas dziecku zastrzegaią się swe prawa, tak co do maiątku iak i w innym względzie podług przepisów tytułu następuiącego.

IV. Kary na przestępuiących ustawy względem małżeństwa.

§. 1008. Jeżeli która z powyższych ustaw małżeńskich przy zawarciu małżeństwa rozmyślnie przestąpioną została, strona winna za przekroczenie takowe dla satysfakcyi publicznéy ukaraną być musi.

§. 1009. Gdy przestąpienie ustawy małżeńskiéy zawiera zarazem występek, który sam z siebie w ustawach iest karą zagrożony, więc zostaie się przytem.

§. 1010. Oprócz tego rozmyślny przestępca ustawy małżeńskiéy w miarę okoliczności, stopnia moralności i szkody z przekroczenia istotnie wynikłéy, a przynaymniéy spodziewanéy, złożony być ma karą pieniężną od dziesięciu do trzechset talarów lub stósunkowego uwięzienia.

§. 1011. Jeżeli w przypadkach §. 971. 972. sama strona niewinna lub oyciec nienastawaią o nieważność małżeństwa, sędzia nie iest mocen indagacyą i ukaranie z urzędu przedsięwziąść.

§. 1012. Zgoła kara upada, skoro ustało prawo do zaskarzenia o nieważność małżeństwa.

§. 1013. Kary duchownych, którzy przestępuiąc lub zaniedbuiąc ustawę małżeńską spełniaią ślubem nieważne małżeństwo, późniéy są oznaczone. (Tyt. II. Oddz. 6.)

§. 1014. Prawne skutki uchylenia nieważnego małżeństwa względem dzieci z niego spłodzonych, oznaczone są w tytule drugim.

ODDZIAŁ JEDENASTY.

O prawnych skutkach bezżennego obcowania cielesnego.

§. 1015. Gdy niewiasta staie się bezżennie brzemienną, sprawca ciąży wynagrodzić ią i dziecko opatrzyć iest obowiązany.

I. Pierwszy rodzay wynagrodzenia, wydatki na połog.

Dod. §. 83. 1) Ilość nakładów na utrzymanie i wychowanie dziecka bezżennie spłodzonego, która w Prawie Kraiowém Części II. Tytułu II. §. 626. 627. podług różnicy przypadków, pod umiarkowanie sądowe oddaną została, ustanawia się na szesnaście dobrych groszy za miesiąc, gdy oycem dziecka iest prosty żołnierz, na dwadzieścia dobrych groszy, gdy nim iest podofficer, a co do officerów podług różnicy stopnia na dwa do czterech talarów na miesiąc.

2) W wydatkach na chrzest i połóg od podoficera i prostego żołnierza nie więcéy iak 1 tal. 8 dgr. do 2 talarów ma być żądane.

3) Względem alimentów na dziecko, z płacy podoficera lub prostego żołnierza nic potrącone być niemoże. Jeżeli więc takowy sprawca ciąży, oprócz żołdu swoiego, innego niema maiątku lub zarobku, matka sama o używienie dziecka starać się, i cierpliwą być musi, aż oyciec bezżenny do lepszego przyidzie maiątku.

4) Takie więc osoby woyskowe, którym, iak codopiero rzeczona, nic z żołdu ich potrącone być niemoże, niemogą też dla tego być pociągnione do tymczasowego złożenia wydatków na chrzest i poług w §. 1020. 1023. przepisanego.

5) Jak się więc podług przepisów Prawa Kraiowego samo z siebie rozumie, iż niewia-

sta wchodząca w niepozwolone pożycie z oficerem, podoficerem lub prostym żołnierzem, i dozwala mu, pod przyrzeczeniem nawet małżeństwa, cielesnego z nią obcowania, niemoże w żadnym razie dopominać się wynagrodzenia, które ustawy zapewniły dla osób pod przyrzeczeniem małżeństwa zwiedzionych i ztąd brzemiennych, ale raczéy wynagrodzenie takowe w tym iedynem tylko przypadku ma mieysce, gdy sprawca ciąży iuż był uzyskał potrzebne zezwolenie do zawarcia małżeństwa, a iednak następnie z nią zawrzeć ie wzbrania się; tak również niema iéy się nawet należeć wynagrodzenie mnieysze w §. 1060. oznaczone, gdy sprawca ciąży był podoficer lub prosty żołnierz. Względem oficerów iednak, którzy rozmaitymi zabiegami, przez udanie iuż poszukiwanego i wkrótce spodziewanego zezwolenia i t. p. skłonili niewinną osobę do cielesnego z nimi obcowania, pozostać się ma przy przepisach Prawa Kraiowego w §. 1065. 1066. i 1067.

§. 1016. Pospolicie każda bezżennie brzemienna żądać może od sprawcy ciąży wydatki na chrzest i na stósowne do iéy stanu utrzymanie przez czas połogu.

§. 1017. Również inne w czasie ciąży lub po urodzeniu wynikłe nieuchronne wydatki, sprawca ciąży ponosić iest obowiązanym.

§. 1018. Gdy ciężarna w czasie połogu umiera, sprawca ciąży musi ponieść koszta pogrzebu, ieżeli też z iéy spadku opędzone być niemogą.

Dod. §. 84. Jeżeli dziecko bezżennie spłodzone umiera w czasie, za który oyciec łożyć na iego utrzymanie był obowiązanym; tenże musi ponieść koszta pogrzebu, a założone przez matkę oneyże powrócić.

§. 1019. O wydatki w §. 1016. rzeczone, brzemienna ieszcze przed urodzeniem zaskarzyć iest mocna.

§. 1020. Gdy brzemienność iest dowiedzioną, a obcowanie cielesne zostało przyznane, lub iakożkolwiek uzasadnione, sędzia ilość wydatków takowych przez tymczasową rezolucyą ustanowić powinien.

§. 1021. Jednak pozwanemu wolno tak ustanowioną ilość złożyć w sądzie, aż do rozwiązania matki.

§. 1022. Jeżeli rozwiązanie nie nastąpi w przeciągu czasu prawnego (§. 1077.), żądać może zwrotu summy złożonéy.

§. 1023. Również zwrot ich żądany być może, gdy koszta na utrzymanie i chrzest z powodu śmierci matki lub dziecka nie były potrzebne.

§. 1024. Zarzut, iż brzemienna dozwoliła i innym cielesnego z nią obcowania, nie uwalnia pozwanego od tegoż pierwszego rodzaiu wynagrodzenia.

Komu się toż wynagrodzenie nie należy.

§. 1025. Niewiasty zostaiące w publicznych bordelach, niemogą się nawet domagać rzeczonego wynagrodzenia.

§. 1026. Toż samo rozumie się o tych, które za zapłatą oddaią się w lubieżność mężczyznom.

§. 1027. Tudzież mężatki żyiące przy ich mężach, gdy w ciągu małżeństwa dopuściły się cielesnego obcowania z innymi.

§. 1028. Niewiasty, które naprowadziły mężczyzn do cielesnego z niemi obcowania, w tym tylko przypadku tegoż mnieyszego wynagrodzenia domagać się mogą, gdy same z własnego swego mienia niemogą ło-

żyć wydatki na urodzenie, chrzest i połóg potrzebne.

Kto na niéy musi zaprzestać.

§. 1029. Na wynagrodzeniu takowém na ich osobę muszą zaprzestać te, które wprzód iuż bezżenne były brzemienne.

§. 1030. Tudzież małżonki, które acz ieszcze w małżeństwie, iednak w rozłączeniu z mężami żyią.

§. 1031. Również i te, które dawniéy zostawały w bordelach, lub są znane z wszetecznego swego pożycia.

II. Drugi rodzay wynagrodzenia.

§. 1032. Kto iednak niepoślakowaną niewiastę bezżenną, w bezżennem obcowaniu płodem obciąża; zupełne, ile być może wynagrodzenie iéy winien.

§. 1033. Wdowy w podobnych przypadkach, uważaią się tak iak panny.

§. 1034. Rozwódkom toż samo służy prawo, ieżeli nie dla popełnionego cudzołostwa rozwiedzione zostały.

1) Gdy małżeństwo zostało przyobiecane i żadnych do tego niema przeszkod.

§. 1035. Jeżeli zwodziciel dopełnił obciążenia płodem pod przyrzeczeniem małżeństwa, i żadne do tego nie zachodzą przeszkody; tenże za przybraniem nawet duchownego, przez sąd serio wezwanym i napomnionym być ma do zawarcia z brzemienną małżeństwa.

§. 1036. Sprzeciwiaiąc się temu opornie, wprawdzie przymus niema być użyty do dopełnienia małżeństwa przez ślub duchowny.

§. 1037. Przeciwnie iednak zwiedzionéy w przyszłym wyroku imie, stan i stopień sprawcy ciąży, zgoła wszelkie prawa rozwiedzionéy, za stronę niewinną uznanéy małżonki nadane być maią.

§. 1038. Prawa takowe rzeczywiście służyć iéy maią w obywatelskiém pożyciu, i wszelkich zachodzących czynnościach.

§. 1039. Również dla iéy wynagrodzenia, ustawami wyrzeczone kary rozwodu z maiątku lub dochodów sprawcy ciąży przyznane iéy być winny.

§. 1040. Oznaczenie kar takowych podług §. 785. na część czwartą, lub podług §. 786. na szóstą tylko część maiątku, zostawia się sądowi z względem na okoliczności każdego przypadku, na większy lub mnieyszy podstęp którego zwodziciel użył, na ilość iego maiątku i stan zwiedzionéy.

§. 1041. Gdy oprócz nierówności stanu (§. 1054.) przeszkody prawne stawaią naprzeciw zawarciu małżeństwa sprawcy ciąży z brzemienną, sędzia zaraz przy przyimowaniu skargi badać powinien, czyli też uprzątnione być mogą. 2) Gdy zachodzą przeszkody do małżeństwa.

§. 1042. Gdy przeszkody takowe podług przepisów ustaw uprzątnione być mogą, sprawcy ciąży naznaczony być musi czas stósunkowy do załatwienia onychże i zawarcia następnie małżeństwa.

§. 1043. Jeżeli uczynić tego niemoże lub niechce, więc wprawdzie zawarcie małżeństwa żądane być niemoże.

§. 1044. Jednak sprawca ciąży winien iest brzemienney celem iéy wynagrodzenia, wypłacić kary rozwodowe podług przepisów §. 1040.

§. 1045. Również iéy wyrokiem nadana być ma wolność noszenia imienia sprawcy ciąży dopóty, dopóki istotnie za mąż nie póydzie.

§. 1046. Z mocy tegoż wyroku służyć iéy maią w pożyciu obywatelskiém wszelkie prawa prawéy, acz rozwiedzionéy małżonki.

§. 1047. Przy używaniu praw takowych, sąd ią naprzeciw każdemu, któryby iéy krok niebaczny zarzucić zechciał, należycie bronić iest obowiązanym.

§. 1048. Gdy zaraz przy przyimowaniu skargi okazuie się, iż sprawca ciąży niemoże lub niechce uprzątnąć przeszkodę (§. 1042.); więc niepotrzeba wprawdzie oznaczać czasu do zawarcia małżeństwa.

§. 1049. Przeciwnie w takowym razie wszystkie także przepisy §. 1044—1047. maią mieysce.

§. 1050. Imie iednak sprawcy ciąży przyznane być niemoże, gdy nader bliskie pokrewieństwo iest przeszkodą do małżeństwa.

§. 1051. W tym także razie niema być przyznane, gdy sprawca ciąży iuż zostaie w związku małżeńskim.

§. 1052. Zgoła, brzemienna sama nie będąc stanu szlacheckiego, w żadnym razie (§. 1037—1045.) stanu i herbu sprawcy ciąży używać nie może.

§. 1053. W wszelkich przypadkach, gdy brzemienney imie sprawcy ciąży nadane być niemoże, za to oddzielnie, oprócz właściwego wynagrodzenia, wynagrodzoną być musi.

3) Gdy nierówność stanu iest przeszkodą do małżeństwa.

§. 1054. Gdy tylko nierówność stanu iest przeszkodą do małżeństwa (§. 30—33.) sprawca ciąży w przeciągu czasu oznaczyć się maiącego, oświadczyć powinien, czyli może lub zechce poszukiwać zezwolenia Pa-

nuiącego do zawarcia z brzemienną małżeństwa na lewą rękę.

§. 1055. Gdy poszukuiąc, uzyska takowe pozwolenie; więc przepisy oddziału dziewiątego służą za zasadę w dalszém postępowaniu.

§. 1056. Niemogąc lub niechcąc takowe zezwolenie wyiednać, lub gdy mu zostanie odmówioném, przepisy §. 1044. 1046. 1047. i 1053. zastósowane być winny.

§. 1057. Też same przepisy służą za zasadę, gdy brzemienna zaraz z początku oświadczyła się naprzeciw małżeństwu na lewą rękę, lub gdy przy przyimowaniu skargi okazuie się z pewnością, iż sprawca ciąży niemoże poszukiwać zezwolenia, lub gdy stale oświadczył, iż o nie starać się nie będzie.

§. 1058. Jednak w obu przypadkach (§. 1056. 1057.), tylko kary rozwodowe podług §. 786. przysądzone być maią.

4) Gdy brzemienna wiedziała o przeszkodzie małżeństwa.

§. 1059. Wszystkie powyższe przepisy (§. 1041—1058.) w tym tylko razie stanowią, gdy brzemiennéy przeszkoda małżeńska wiadomą nie była.

§. 1060. Jeżeli iednak miała o niéy wiadomość, a szczególniéy o tém, iż sprawca ciąży zostaie pod władzą rodziców, opiekunów lub innych osób, bez których zezwolenia tenże ważnego niemoże zawierać małżeństwa, natenczas na prostém wynagrodzeniu musi zaprzestać.

5) Gdy małżeństwo przyrzeczonem niezostało.

§. 1061. Toż samo ma mieysce, gdy obciążenie płodem nie nastąpiło pod przyrzeczeniem małżeństwa i sprawca ciąży niechce z brzemienną wstąpić w związek małżeński.

6) Gdy dziecko nieżywe przyszło na swiat.

§. 1062. Również i wtenczas, gdy z obcowania cielesnego dziecko nieżywe urodzone zostało.

§. 1063. Jeżeli płód umarł w samem urodzeniu lub potém w dwadzieścia cztery godzin; brzemienna, prostego tylko wynagrodzenia domagać się może.

7) Gdy brzemienna sama była zwodzicielką.

§. 1064. Gdy brzemienna sama powodowała sprawcę ciąży do cielesnego z nią obcowania; przepis §. 1028. ma mieysce.

Bliższe postanowienia względem wyposażenia.

§. 1065. Wyposażenie czyli wynagrodzenie w wszelkich przypadkach gdy zostaie zawyrokowaném, podług stanu brzemienney i maiątku sprawcy ciąży oznaczone być musi.

§. 1066. W oznaczeniu takowem szczególniéy na to wzgląd należy mieć, aby zwiedziona mogła mieć nadzieię zawarcia stósownego do iéy stanu małżeństwa.

§. 1067. Gdy tylko dla upornego wzbraniania się sprawcy ciąży ożenienia się z brzemienną, wynagrodzenie dane być musi; toż wyżéy oznaczone być powinno, iak w przypadku prawnych przeszkód małżeńskich. (§. 1059.)

§. 1068. Zwiedziona na mnieyszem powinna zaprzestać wynagrodzeniu, gdy w skutek cielesnego obcowania wprawdzie stała się brzemienną, lecz dziecko nieżywe urodzone zostało. (§. 1064.)

§. 1069. Naywyższe iednak wynagrodzenie nie może przewyższać naywyższéy stopy kary rozwodowéy.

§. 1070. Sąd w miarę okoliczności winien ustanowić, czyli wynagrodzenie brzemienney należne, zaraz iéy wydane, lub tylko sądownie zaspokoione i acz do istotnego

iéy zamęścia procent z niego opłacany być ma.

§. 1071. Gdy brzemienna przez sprawcę ciąży dla niedostatku maiątku w kapitałach podług §. 1066. dostatecznie wynagrodzoną być niemoże; tenże iest obowiązany z swych dochodów lub zarobku téyż rocznie wypłacić summę dochodom odpowiadaiącą, na stósowne do iéy stanu utrzymanie oneyże.

§. 1072. Wypłaty takowe w pewnych częściach, a to w początku każdéy raty z góry uskutecznione być winny.

§. 1073. Tudzież wypłaty takowe dla brzemiennéy naznaczone być muszą w naypewnieyszych i naygotowszych dochodach lub zarobku sprawcy ciąży.

§. 1074. Wypłata takowa zostaie iéy, chociażby istotnie poszła za mąż.

§. 1075. Gdy sprawca ciąży do lepszego przychodzi maiątku, zwiedziona może się domagać powyższenia takowéy wypłaty lub w mieysce iéy, zapłacenia kapitału na zupełne iéy wynagrodzenie wystarczaiącego.

§. 1076. Rodzice zwodziciela, w tym tylko razie winni przykładać się do wynagrodzenia, gdy brzemienna otrzymała wolność noszenia iego nazwiska, a rodzice niechcą na to zezwolić.

IV. Przypadki w których wynagrodzenie upada.

§. 1077. Brzemienna w tym tylko razie ma prawo do powyższych wynagrodzeń ustawami oznaczonych, gdy połóg nastąpił pomiędzy dwóchsetnym dziesiątym i dwóchsetnym ośmdziesiąt piątym dniem po obcowaniu cielesném.

§. 1078. Jednak urodzenie wcześnieysze nie pozbawia iéy prawa do wynagrodzeń

oznaczonych, tudzież i do wyposażenia, ieżeli wiek płodu podług zdania znawców zgadza się z czasem cielesnego obcowania.

§. 1079. Jeżeli zwiedziona po cielesnem obcowaniu takich dopuściła się czynów, któreby usprawiedliwiły rozwód ważnego małżeństwa; taż utraca przez to prawo do skargi o zawarcie małżeństwa lub wyposażenie.

§. 1080. Toż samo ma mieysce, gdy przed zaskarzeniem sprawcy ciąży, wstępuie z innym w śluby małżeńskie.

§. 1081. Gdy sprawca ciąży chce zwiedzioną za żonę poiąć, a ta tegoż się wzbrania; żadnego wyposażenia żądać niemoże.

§. 1082. Jednak ma prawo do wyposażenia w tym razie, gdy sprawca ciąży przez swe postępowanie po obciążeniu iéy płodem, taki dał powód do wstrętu, któryby usprawiedliwił odstąpienie od ważnego zaślubienia. (§. 120.)

§. 1083. Wszelka skarga z brzemienności upada przez niepodanie iéy w ciągu lat dwóch po urodzeniu.

§. 1084. Jeżeli sprawca ciąży w ciągu tychże dwóch lat miał staranie o utrzymywanie zwiedzionéy, taż po upłynieniu onychże iuż wprawdzie nie o zawarcie małżeństwa może skarzyć, lecz tylko o wyposażenie.

§. 1085. Gdy sprawca ciąży w przeciągu tychże dwóch lat z swego oddalił się pobytu; czas, przez który zwiedziona niemiała wiadomości o nowym iego pobycie, potrąca się z czasu na przedawnienie przepisanego.

§. 1086. Zwiedziona na żądanie przysięgą musi stwierdzić dzień, w którym uzyskała

wiadomość o następnym pobycie nieprzytomnego zwodziciela.

§. 1087. Chociaż sprawca ciąży swe zamieszkanie odmienił, brzemienna przecież skargę swą zanieść może do przeszłego iego właściwego sądu.

§. 1088. Dziedzice zwiedzionéy tak dalece tylko wyposażenia od sprawcy ciąży domagać się mogą, ile też iéy w summie kapitalnéy iuż prawomocnie przysądzone zastało.

§. 1089. Przeciwnie, brzemienna może o wyposażenie zaskarzyć dziedziców zwodziciela w tym nawet przypadku, gdyby mogła domagać się od niego zawarcia z nią małżeństwa.

§. 1090. Gdy kilka niewiast skarzy naprzeciw temuż samemu sprawcy ciąży o zawarcie małżeństwa; obowiązek takowy może tylko być wyrzeczonym na korzyść téy z pomiędzy nich, któréy skarga zasadza się na obcowaniu cielesnem naypierw z nią mianém.

§. 1091. Drugie z powodu stawaiącéy ztąd naprzeciw nim przeszkody do małżeństwa muszą na wynagrodzeniu zaprzestać.

V. Domniemania prawne: 1) gdy cielesne obcowanie zostaie zaprzeczone.

§. 1092. Gdy w sprawie o brzemienność toczącéy się, obcowanie cielesne zostaie zaprzeczoném, sąd w niedostatku zupełnego dowodu, prędzéy przysięgę konieczną niż zadaną naznaczyć powinien.

§. 1093. Przysięga zadana więc w tych tylko przypadkach ma mieysce, gdy niezachodzą nawet domniemania, któreby skłonić mogły sędziego do naznaczenia przysięgi koniecznéy.

§. 1094. Czyli skarząca do przysięgi o dopełnienie, lub pozwany do przysięgi oczy-

szczaiącéy przypuszczonym być ma, to się zostawia umiarkowaniu sądowemu podług przepisów ustaw względem przysiąg koniecznych w ogólności.

§. 1095. Jednak sędzia w tym względzie w podanych przypadkach, szczególniéy zważać ma na następuiące domniemania prawne, o ile też przez inne szczególne okoliczności zwątlone nie zostaną.

§. 1096. Gdy iest udowodniono, iż obydwie strony poprzedniczo w poufałem z sobą obcowaniu zostawały, że skarząca zachowywała się nienagannie, a sposób życia pozwanego był taki, iż o czyn podobny posądzić go można, w takim razie raczéy przysięga o spełnienie czynu, niż oczyszczenie się z niego zawyrokowaną być winna.

§. 1097. Toż samo ma mieysce, gdy pozwany zasądownie przyznał cielesne obcowanie, chociaż czas ścisle oznaczonym nie został.

§. 1098. Układy prywatne, w które wchodzono z pozwaną względem zaspokoienia oneyże, wtenczas tyle co zasądowe przyznanie stanowią, gdy dotychczasowe pożycie stron toż domniemanie podpiera.

§. 1099. Jeżeli pozwany chełpił się z lubieżnéy poufałości z skarzącą, może usprawiedliwić przysądzenie iéy przysięgi na dowód spełnienia.

§. 1100. Wybieg, iż oświadczenia takowe były tylko uczynione żartem (§. 1097—1099.) takowemu domniemaniu swéy mocy nie odbiera.

§. 1101. Przysięga oczyszczaiąca szczególniéy wtenczas pozwanemu się należy, gdy

nienaganne dotychczas życie prowadził, skarząca zaś podeyrzenie złego zachowania się na się ściągnęła.

§. 1102. Podeyrzenie takowe (§. 1096—1101.) ściąga się do tych, którzy są przekonani o to, iż wprzód iuż z innemi dopuścili się cielesnego obcowania.

§. 1103. Również do odwiedzaiących domy nierządne, lub o to podeyrzane, swem powołaniem do tego niepowodowanych.

§. 1104. Niemniéy tych, którzy często byli natrafionymi w mieyscach samotnych z podeyrzanemi osobami.

§. 1105. Nakoniec tych, którzy nawykli do nieprzystoynych i lubieżnych mów, poruszeń lub czynów.

§. 1106. Gdy z powodu prawnych domniemań naprzeciw obydwóm stronom stawaiących zachodzi wątpliwość pomiędzy przysięgą o spełnienie lub oczyszczenie się z czynu, zawsze prędzéy tamta, niż ta tu przysądzoną być winna.

§. 1107. Jednak w takowym tyle wątpliwym przypadku, pozwany niemoże być iak tylko skazany na wynagrodzenie w §. 1016. oznaczone, i na mnieysze tylko wyposażenie.

2) Gdy czas obcowania cielesnego iest zaprzeczonym.

§. 1108. Gdy samo obcowanie cielesne iest dowiedzione, podanie skarzącéy względem czasu zaprzeczone tylko zostało, w takim razie również maią mieysce domniemania prawne, z skłonności stron i ich dotychczasowego sposobu życia czerpane.

§. 1109. Skarząca szczególniéy w tym przypadku do przysięgi o spełnienie przypuszczoną być musi, gdy pozwany początkowo wyparł się cielesnego obcowania lub poufało-

ści z skarzącą, następnie iednak do tego się przyznał, lub o to został przekonanym.

3) Gdy zaprzeczone przyrzeczenie małżeństwa.

§. 1110. Jeżeli obciążenie płodem zostało przyznanem lub dowiedzionem, przyrzeczenie iednak małżeństwa iest zaprzeczone; więc skarząca w niedostatku innych dowodów szczególniéy w tym przypadku do przysięgi dopuszczoną być winna, gdy pozwany udał ią za swą własną oblubienicę lub z tém odezwał się do innych, iż ią chce poiąć w małżeństwo.

4) Gdy pozwany twierdzi, iż został naprowadzonym do cielesnego obcowania.

§. 1111. Gdy pozwany twierdzi iż skarząca naprowadziła go do cielesnego z nią obcowania, lub iż przyrzeczenie małżeństwa z niego wyłączone zostało; więc względem przysięgi o spełnienie lub oczyszczenie się, stanowią także domniemania, z dotychczasowego zachowania się obu stron i ich osobistych skłonności czerpane.

§. 1112. Szczególniéy okoliczność ta, iż skarząca będąc pełnoletnią, pozwany doletności ieszcze nie doszedł, stanowi prawne domniemanie naprzeciw skarzącéy.

§. 1113. Jeżeli obydwie strony są ieszcze małoletnie lub też obie iuż pełnoletnie, domniemanie stawa za mężczyzną, ieżeli o rok ieden, dwa, lub więcéy iest młodszym od brzemienney.

§. 1114. Podobne domniemanie stawa za oskarzonym, gdy obcowanie cielesne nastąpiło w iego zamieszkaniu, a skarząca nie zdoła wskazać ważnego powodu, dla którego tamże wtenczas znaydowała się.

§. 1115.

§. 1115. Gdy obcowanie cielesne zostało dopełnione przez zgwałcenie w przeciwném znaczeniu; zwodziciel to wszystko winien dla zgwałconéy, do czegoby był obowiązanym przez brzemienność nastąpioną pod przyrzeczeniem małżeństwa. VI. Skutki cielesnego obcowania przez zgwałcenie dopełnionego.

§. 1116. Zgwałcona niechcąc z nim połączyć się małżeństwem, może żądać karę rozwodową podług stopy naywyższéy.

§. 1117. Mężczyzna zaskarzony o zrządzenie brzemienności, gdy się po podaniu skargi potaiemnie oddala; dopóty uważa się za istotnego oyca, dopóki przeciwnie udowodnioném nie zostanie. VII. Skutki oddalenia się zaskarzonego o brzemienność.

§. 1118. Zostawiony więc przez niego maiątek zostanie zaiętym dopóty, dopoki stawaiące naprzeciw niemu domniemanie nie zostanie uprzątnione albo dopóki brzemienna nie dostąpi należytości prawnéy.

Dod. §. 85. Alimenta, które zbieg dla zostawionego bezżennie spłodzonego dziecka starczyć prawnie iest obowiązanym, również iak względem dzieci małżeńskich, potrącone być muszą wraz z innemi prawnemi długami, z maiątku na kassę inwalidów spadaiącego lub onymże zabezpieczone.

§. 1119. Gdy podany za oyca umiera, nie odparłszy domniemania naprzeciw niemu stawaiącego; matka i dziecko z spadku iego zaspokoione być muszą.

TYTUŁ DRUGI.

O wzaiemnych prawach i obowiązkach rodziców i dzieci.

ODDZIAŁ PIERWSZY.

O dzieciach małżeńskich.

§. 1.

Prawość dzieci które 1) w czasie małżeństwa;

Ustawy wskazuią domniemanie, iż dzieci spłodzone lub urodzone w czasie małżeństwa, przez męża zostały spłodzone.

§. 2. Naprzeciw takowemu prawnemu domniemaniu, mąż w tym tylko razie powstać może, gdy dowodnie potrafi okazać, iż w czasie od trzechset drugiego, aż do dwóchset dziesiątego dnia przed urodzeniem dziecka z żoną cieleśnie nie obcował.

§. 3. Zasadzaiąc się w tym względzie na niezdolności do płodzenia, dowieść musi, iż przez cały rzeczony przeciąg czasu, teyż zupełnéy niezdolności podlegał.

§. 4. Zasadzaiąc się na nieprzytomności, udowodnione być musi, iż w tymże przeciągu czasu tak dalece bez przerwy był oddalony od żony, iż małżeńskiego z nią obcowania dopełnić w stanie niebył.

§. 5. Sam tylko dowód na to, iż matka w czasie poczęcia dziecka popełniła cudzołostwo, nie wystarcza na odięcie dziecku praw prawego urodzenia.

§. 6. Świadectwo matki niema dowodzić ani za, ani naprzeciw prawości dziecka w czasie małżeństwa spłodzonego lub urodzonego.

§. 7. Mąż chcący w ten sposób powstawać naprzeciw prawości dziecka w czasie trwaiącego małżeństwa przez iego żonę urodzonego, w przeciągu roku po odebraniu wiadomości o urodzeniu, sądownie pod utratą swego prawa oświadczyć się powinien.

§. 8. Mąż czyniący oświadczenie to nie w właściwym sądzie mieysca zamieszkania żony, winien starać się o to, aby temuż sądowi bez straty czasu przesłane zostało.

§. 9. Sąd właściwy winien ustanowić kuratora, któryby praw dziecka przestrzegał.

§. 10. Mąż winien łożyć na żywność dla dziecka aż do prawomocnego rozsądzenia sprawy.

§. 11. Gdy dziecko wyrokiem sądowym za bezżennie spłodzone zostanie uznaném; wszelkie prawa rodziców i dzieci pomiędzy tymże i mężem ustaią.

§. 12. Mąż może żądać zwrotu łożonych na dziecko wydatków, od oyca bezżennego, albo też z zastrzeżonego maiątku żony lub z istoty iéy wniosków.

§. 13. Przeciwnie względem oyca i matki dziecko swe zachowuie prawa. (Oddz. 9.)

§. 14. Mąż uczyniwszy stosownie do przepisów §. 7. i 8. oświadczenie należyte, nie uznania dziecka za swe własne, gdy przed skończeniem sprawy umiera; krewni iego daléy popierać ią mogą.

§. 15. Podobna wolność służy krewnym w przeciągu czasu w §. 7. oznaczonego, ieżeli mąż przed upłynieniem onegoż umarł, żadnego nie uczyniwszy oświadczenia.

§. 16. Jeżeli iednak mąż w czasie życia swoiego wyraźnie lub milczeniem dziecko

za swe własne uznał, krewni iego nigdy naprzeciw prawości onegoż powstawać niemogą.

§. 17. Przeciwnie expektanci lenni i fideikomissu ieszcze w przeciągu trzech lat po śmierci mniemanego oyca mogą powstawać naprzeciw prawości dziecka, ile prawo dziedziczenia w lennie lub fideikomissie na téyż prawości zależy.

§. 18. Przyznanie nawet mniemanego oyca niemoże uwłaczać prawom rzeczonych expektantów.

2) po śmierci męża;

§. 19. Dziecko, które się urodziło aż do trzechset drugiego dnia po śmierci męża, uważa się za iego dziecko małżeńskie.

§. 20. Dziedzice męża naprzeciw prawemu urodzeniu takowego dziecka, tylko w tym przeciągu czasu i z tych tylko przyczyn mogą powstawać, w którym i dla których sam zmarły małżonek miałby do tego prawo. (§. 2. 3. 4. 7.)

§. 21. Jeżeli iednak okazuie się z natury zawcześnie urodzonego dziecka, iż podług zwyczaynego biegu przyrodzenia czas spłodzenia go nie trafia na czas życia męża, i ieżeli zarazem żona o poufałe iéy obcowanie z innymi mężczyznami po śmierci męża przekonaną być może, natenczas dziecko za bezżennie spłodzone uznane być powinno.

§. 22. Gdy wdowa niezważaiąc na przepisy ustaw (Tyt. 1. §. 20.) zawcześnie w powtórne weszła śluby małżeńskie, tak dalece, iż nawiia się wątpliwość czyli dziecko urodzone po ślubie powtórnym, w tém lub w przyszłém małżeństwie spłodzone zostało; w takim razie zważać należy na czas zwy-

czayny, to iest na dwóchsetny śiedmdziesiąty dzień przed urodzeniem.

§. 23. Jeżeli dzień ten przypada ieszcze na czas życia przeszłego męża; płód uznaie się za małżeńskie iego dziecko, które do iego familii i spadku należy.

§. 24. Mąż iednak drugiego małżeństwa podawszy przez zawczesne połączenie się z matką, stan dziecka w wątpliwość, wszystkie obowiązki rodzonego oyca względem niego musi wypełnić, nie należąc przecież do żadnych praw nad onémże.

§. 25. Jednak dziecko takowe niema prawa dziedziczenia w spadku drugiego męża.

§. 26. Dziedzice męża po śmierci iego mogą żądać oświadczenia wdowy, czyli mniema być w ciąży.

§. 27. Gdy wdowa twierdzi, lub domniemywa się, iż iest brzemienną; dziedzice ustanowienia ich nakładem przystoyney towarzyszki dla niéy domagać się mogą.

§. 28. Jeżeli po upłynieniu pięciu miesięcy od czasu śmierci męża wdowa obstaie przytém, iż iest brzemienną, na żądanie dziedziców badaniu baby poddać się musi.

§. 29. Toż samo musi nastąpić, gdy wdowa o ciąży wprzód ani dostrzeżoney, ani domniemaney donosi.

§. 30. Jeżeli w obu przypadkach baba żadnych nie znayduie znaków brzemienności, a wdowa iednak przy swoiém obstaie twierdzeniu; więc taż aż do upłynienia prawnego czasu musi pozostać pod dozorem towarzyszki, i śledzwo przez babę od czasu do czasu być powtórzone.

§. 31. Nawet gdy brzemienność iest pewną, dziedzice żądać mogą, aby dozór towarzyszki trwał aż do rozwiązania wdowy, lub upłynienia czasu prawnego.

§. 32. Oprócz tego wolno im domagać się, aby przez sąd ich nakładem wyznaczoną została niewiasta przez wiek i dobrą sławę poważna, i taż aby przy rozwiązaniu była przytomną.

§. 33. Rzeczona niewiasta i towarzyszka podług §. 27. ustanowić się maiąca, powinny być nienagannych obyczaiów, i zgodliwe, z wdową w nieprzyiaźni i wstręcie nie żyiące.

§. 34. Również muszą na to takie być obrane osoby, którymby żadna z stron nie mogła uczynić zarzuty, które naprzeciw wiarogodności świadka wniesione być mogą.

§. 35. Odebranie od nich przysięgi tylko wtenczas iest potrzebne, gdy maią zeznawać względem czynów, które się w czasie brzemienności lub urodzenia wydarzyły.

§, 36. Tak baba iak i towarzyszka, tudzież domownicy wdowy, przy zbliżaiącém się porodzeniu, winni mieć staranie o to, aby osoba przez sąd ustanowiona wcześnie została przywołaną.

§. 37. Ztąd, iż rozwiązanie nastąpiło w niebytności dopiero rzeczonéy niewiasty, wprawdzie wynika nieiakieś podeyrzenie naprzeciw prawości dziecka;

§. 38. Jednak same to podeyrzenie tylko, ieżeli do niego nie przystępuią okoliczności uzasadniaiące dowód popełnionego podstępu, nie wystarcza na obalenie domniemania za dzieckiem stawaiącego.

§. 39. Wdowa iednak, ukrywaiąca rozmyślnie wbrew powyższym przepisom swą brzemienność i porodzenie, skaraną być ma utratą czwartéy części, na rzecz krewnych męża, tego wszystkiego, co z spadku iego dziedziczy.

§. 40. W przypadku rozwiązania małżeństwa przez wyrok sądowy, dziecko następnie urodzone ma prawa małżeńskiemu dziecku służące, ieżeli przyszło na świat aż do trzechset drugiego dnia po prawomocnie wyrzeczonym rozwodzie. 3) po rozwodzie przyszły na świat.

§. 41. W przypadku gdy mąż rozwiedziony dziecko za swe własne uznać niechce; to wszystko ma mieysce, co w §. 2—18. iest postanowiono.

§. 42. Wolno także mężowi przedsięwziąść środki bezpieczeństwa, które podług §. 26. seq. dziedzicom dozwolone zostały.

§. 43. Żona, która iuż przed rozwodem żyła w rozłączeniu z mężem, gdy po takowem odłączeniu spostrzeże brzemienność; zaraz o tém męża sądownie uwiadomić powinna.

§. 44. Natenczas mąż przedsiewzięcia rzeczonych środków bespieczeństwa domagać się może.

§. 45. Zaniechanie rzeczonego uwiadomienia, nie wystarcza wprawdzie na odięcie dziecku praw prawego urodzenia;

§. 46. Matka iednak zaniechaiąca takowe uwiadomienie, nigdy przez dziecko takowe żadnych praw lub korzyści z maiątku rozwiedzionego męża dostąpić nie może.

§. 47. Gdy mąż twierdzi, lub dorozumiewa się, iż rozwiedziona iego żona iest

brzemienną, taż to iednak zaprzecza; mąż domagać się może rewizyi przez przysiężną akuszerkę.

§. 48. Ta gdy żonę za brzemienną uzna, mąż żądać iest mocen, aby dla uniknienia wszelkiego podstępu lub uronienia dziecka, przedsięwzięte zostały środki bespieczeństwa w §. 27. seq. oznaczone.

§. 49. Jeżeli żona pomimo tego dziecko uroniła, za to iako oszust kryminalnie ukaraną być ma.

O dzieciach z małżeństw żadnych i nieważnych.

§. 50. Gdy małżeństwo z powodów w Tyt. I. §. 935. 936. 937. 939. wyrażonych zostanie uznane za żadne, dzieci z niego spłodzone maią iednak wszelkie prawa dzieci małżeńskich względem ich bezpośrednich rodziców.

§. 51. Nie wstępuią iednak do famili, ani iednego ani drugiego z obu rodziców; i niemogą zatem rościć prawa do dziedziczenia po krewnych w linii wstępnéy i pobocznych, ani po potomkach ich rodziców z innego związku pochodzących.

§. 52. Pomiędzy sobą samymi iednak wszelkie maią prawa rodzeństwa małżeńskiego.

§. 53. Dzieciom takowym pospolicie też należy się nazwisko matki.

§. 54. Jeżeli oba rodzice lub też tylko iedno z nich zawarli takowe żadne małżeństwo w przekonaniu o iego nieważności; żadnych przeto nie nabywaią praw rodzicielskich nad dziećmi z tegoż związku spłodzonemi.

§. 55. Jednak gdy się trudnią wychowaniem i utrzymaniem onychże, z tego wzglę-

du należą im się prawa ustawami osobom podobne powinności pełniącym nadane. (Oddział 12.)

§. 56. Gdy małżeństwa są nieważne z powodów, w Tyt. 1. §. 938. 940. wyrażonych; dzieci z takowego związku pochodzące, mają prawa dzieci z małżeństwa na lewą rękę zawartego spłodzonych. (Oddz. 8.)

§. 57. Gdy nieważne małżeństwa następnie zostaną uchylone iako żadne; o dzieciach z takowego związku pochodzących rozumie się to wszystko, co o dzieciach z żadnego z samego siebie małżeństwa spłodzonych iest postanowione. (§. 50—55.)

ODDZIAŁ DRUGI.

O prawach i obowiązkach rodziców i dzieci z prawego małżeństwa pochodzących, dopóki te tu zostaią pod władzą oycowską.

Ogólne prawa dzieci małżeńskich.

§. 58. Dzieci z prawego małżeństwa noszą nazwisko oyca.

§. 59. Dostępuią praw iego familii i stanu, ile ostatnie przez samo urodzenie przenoszone być mogą.

§. 60. Temuż samemu, co oyciec, sądowi podlegaią i zostaią pod nim, po iego nawet zeyściu dopóty, dopóki z pod niego prawnie pod inny nie przeydą.

Ogólne obowiązki onychże.

§. 61. Dzieci winni obu rodzicom uszanowanie i posłuszeństwo.

§. 62. Szczególniéy iednak zostaią pod władzą oyca.

§. 63. Obowiązani są w nieszczęściu i niedostatku wspierać rodziców, podług swych

sił i maiątku, a szczególniéy w chorobach trudnić się ich dozorem i pielęgnowaniem.

Prawa i obowiązki rodziców:

§. 64. Obay małżonkowie w łącznym zawodzie starać się muszą o stósowne do ich stanu utrzymanie i wychowanie dzieci.

1) względem utrzymania dzieci,

§. 65. Szczególniéy iednak oyciec wydatki na utrzymanie dzieci łożyć powinien.

§. 66. Przy matce lub pod iéy zarządem zostaie pielęgnowanie i dozór dzieci, dopóki tego potrzeba.

§. 67. Zdrowa matka sama swe dziecko karmić powinna.

§. 68. Jak długo matka dziecko karmić powinna, to zależy od postanowienia oyca.

§. 69. Gdyby iednak postanowienie to, wystawiało zdrowie matki lub dziecka, oyciec winien się poddać zdaniu znawców.

§. 70. Nim dziecko skończy rok czwarty, oyciec ie wbrew woli matki z pod iéy dozoru i pieczy odbierać niemoże.

§. 71. Co innego gdyby matce schodziło na siłach lub dobréy woli wypełnienia swéy powinności.

§. 72. W razie sporu pomiędzy małżonkami, sąd opiekuńczy po roztrząśnieniu rzeczy, takowy rozstrzygnie nie dopuszczaiąc formalnego o to processu.

§. 73. Do śledztwa takowego przybrany iednak być musi krewny z każdéy strony w mieyscu będący, lub w ich niedostatku, dway znaiomi równego z małżonkami stanu będący.

2) względem wychowania i nauki.

§. 74. Urządzenie sposobu wychowania dziecka szczególniéy należy do oyca.

§. 75. Ten szczególniéy o to mieć staranie powinien, aby dziecko stósownie do stanu

swego i okoliczności odebrało potrzebną naukę w religii i wiadomościach pożytecznych.

§. 76. Gdy rodzice do różnych należą wyznań, więc aż do skończenia czternastego roku, synowie w religii oyca, córy zaś w religii matki nauczane być muszą.

§. 77. Żadne z rodziców niemoże zobowiązywać drugiego nawet umowami nie do odstępowania od co dopiero rzeczonych przepisów.

§. 78. Dopóki iednak rodzice są zgodni względem nauki religiyney, iaka dzieciom dana być ma; nikt trzeci im się w tém sprzeciwić nie może.

§. 79. Zresztą, różnica wyznania żadnemu z rodziców w niczem nieuwłacza w prawach co do wychowania.

§. 80. Po śmierci nawet rodziców dalsze dawanie nauki religiyney, nastąpić musi w wyznaniu tego z rodziców, do którego płci dzieci należą.

§. 81. Na zmianę religi, któraby w ostatniéy chorobie uczynioną została; żaden w téy mierze wzgląd dawany być niema.

§. 82. Jeżeli iednak zmarły małżonek dał dziecko swéy płci przynaymniéy na rok przed śmiercią wychować w nauce religiyney drugiego małżonka, nauka takowa w ten sam sposób i po śmierci iego, a to aż do skończenia czternastego roku dziecku dawaną być winna.

§. 83. Żadnemu towarzystwu kościelnemu nie wolno dziecko przed skończonym czternastym rokiem dopuścić do przyięcia lub publicznego wyznania innéy religii, iak téy, do któréy podług powyższych postano-

wień należy; chociażby nawet rodzice iego płci na to zezwolili.

§. 84. Po skończonym czternastym roku, zawisło od wyboru dzieci, do którego chcą należeć wyznania.

§. 85. Chociaż dziecko inne obiera wyznanie, iak religią oboyga rodziców; ztąd żadna nie następuie odmiana w prawach i obowiązkach rodziców względem wychowania, utrzymania i opatrzenia onegoż.

3) Prawa rodzicielskiéy karności.

§. 86. Wolno rodzicom, dla kształcenia dzieci użyć wszelkich środków karności nieszkodliwych ich zdrowiu.

§. 87. Gdy te nie zdaią im się być dostateczne; sąd opiekuńczy za ich zgłoszeniem, pomoc dodać powinien.

§. 88. Tym końcem sąd dochodzić będzie summarycznie postępowania rodziców i dzieci bez dopuszczenia formalnego processu.

§. 89. Następnie w miarę okoliczności tenże sąd ustanowi sposób i trwanie użyć się maiących środków poprawczych.

§. 90. Gdyby rodzice mieli dokazywać okrucieństwa na dzieciach, lub naprowadzać ie do złego, albo im odmawiać potrzeby do życia, sąd opiekuńczy z urzędu za dziećmi uiąć się musi.

§. 91. W miarę okoliczności w razie takowym wychowanie może być odebrane rodzicom i ich nakładem innym pewnym osobom powierzone.

4) O wychowaniu dzieci z małżeństwa rozwiedzionego.

§. 92. W przypadku rozłączenia małżeństwa przez rozwód, dzieci pospolicie u strony niewinnéy wychowane być powinny.

§. 93. Gdy oyciec iest wprawdzie stroną winną, powód iednak do rozwodu nieu-

sprawiedliwia obawy niedobrego wychowania; żądać może, aby mu wychowanie synów było zostawione.

§. 94. Piecza nad dziećmi, które ieszcze czwartego roku nieskończyły, bez różnicy płci zostaie aż do skończenia rzeczonego wieku przy matce, chociażby za winną była uznaną; ieżeli przyczyny do rozwodu nie dowodzą takiego iéy zepsucia, iżby ztąd powstała słuszna obawa zaniedbania dzieci.

§. 95. Jeżeli żadne z rodziców za winną stronę nie zostało uznane, dzieci aż do skończonego czwartego roku przy matce, potem przy oycu wychowane zostaną.

§. 96. Jednak wychowanie córek w ogólności przez sąd stósownie do okoliczności matce powierzone być może.

§. 97. Urządzenia, które podług powyższych zasad, względem wychowania dzieci u iednego z byłych małżonków poczynione zostały, mogą być cofnięte na wniosek drugiego małżonka, gdy dopiero na przyszłość sprawiedliwa okazuie się obawa zaniedbania lub złego wychowania.

§. 98. Jeżeli przy rozwodzie względem obu małżonków takowa obiawiła się obawa; więc ustanowiony dla dzieci kurator względem wychowania w mieyscu trzeciém swe wnioski podać powinien.

§. 99. W skutek onychże sąd z urzędu winien potrzebne wydać postanowienie.

§. 100. Toż samo może nastąpić bez oczekiwania wniosku drugiego rozwiedzionego małżonka, gdy dopiero po rozwodzie okazuią się lub staią wiadomemi powody do rzeczonéy obawy.

§. 101. Gdy obay rodzice lub iedno z nich zostali od wychowania wyłączeni, przeto im całkiém nie ma być zabroniony przystęp do dzieci.

§. 102. Umiarkowaniu iednak sądowemu zostawia się, iak często i pod iakim dozorem toż ma nastąpić.

§. 103. Wydatki na wychowanie, choć po rozwodzie, głównie przez oyca ponoszone być winny.

§. 104. Żądać iednak może od matki, za winną stronę uznanéy, płacenia dodatku, stósownie do iéy maiątku lub zarobku, który to dodatek niema przecież przewyższyć połowę potrzebnych na ten koniec gotowych nakładów.

§. 105. Gdy pomimo uznania matki za winną stronę, teyż podług §. 94. wychowanie dzieci do czwartego roku zostawione zostaie; taż wydatki na nie sama ponosić iest obowiązana.

§. 106. Gdy piecza nad dziećmi do rzeczonego wieku, innym poruczona być musi, wynikaiące ztąd gotowe wydatki szczególniéy należą do matki.

§. 107. Jeżeli oyciec nie iest w stanie całkiém lub w części opędzić koszta wychowania, w każdym razie i bez różnicy przypadków, dzieciom zastrzega się ich prawo w téy mierze do choć niewinnéy ich matki.

§. 108. Rodzice są obowiązani przysposobić swe dzieci na przyszłych zdatnych członków kraiu, w pożytecznéy iakiéy umieiętności, kunszcie lub procederze.

5) Prawa i obowiązki rodziców przy obieraniu przyszłego sposobu życia dla dzieci;

§. 109. Oznaczenie przyszłego sposobu życia dla synów, nasamprzód na zdaniu oyca zależy.

§. 110. Winien iednak w téy mierze szczególniéy zważać na skłonność, zdatności syna i iego cielesne przymioty.

§. 111. Aż do skończonego czternastego roku syn nieodzownie postanowieniu oyca ulegać powinien.

§. 112. W przypadku trwania natenczas zupełnego wstrętu syna naprzeciw obranemu przez oyca postanowieniu, Sąd opiekuńczy za przybraniem iednego lub dwóch naybliższych krewnych w mieyscu będących i nauczyciela syna, obustronne roztrząśnie powody.

§. 113. Sąd starannie takie przedsięweźmie rozrządzenia, aby obrane zostało postanowienie, odpowiadaiące skłonności i zdatności syna, i stósowne do stanu i maiątku oyca.

§. 114. W przypadkach wątpliwych zaprzestać należy na postanowieniu, przez oyca obranem. W tym tylko razie można od niego odstąpić, gdy się okazuie dowodnie: iżby postanowienie oyca mogło pociągnąć za sobą ważne i trwałe skutki, szkodliwe dla syna.

§. 115. Jednak syn nigdy wbrew woli swéy do wyższych nauk zniewolonym, ani też oyciec do łożenia na ten koniec wydatków wbrew woli swéy przymuszonym być niema.

§. 116. Gdy syn obrawszy za zezwoleniem oyca lub w inny sposób dobrowolnie pewny sposób życia, opuszczaiąc go, chce przeyść do innego, oyciec pospolicie nie iest

obowiązanym łożyć na większe, z powodu takowéy odmiany wynikaiące wydatki.

§. 117. Jeżeli iednak syn ważne w tym względzie potrafi przytoczyć powody, postąpiono być ma podług przepisów §. 112 do 115.

§. 118. Jak dalece po śmierci oyca matce należy się wpływ na wybór sposobu życia dla dzieci, o tém będzie mowa w tytule o opiekach.

6) przy ożenieniu dzieci.

§. 119. Rodzice niemogą zniewalać swe dzieci do wyboru przyszłego małżonka.

§. 120. Jak dalece iednak iest potrzebne zezwolenie rodziców do małżeństwa ich dzieci, lub też zezwolenie przez sąd zastąpione być może, w pierwszym tytule iest postanowiono. (Tyt. 1. §. 45—74.)

7) Obowiązek dzieci do posług domowych.

§. 121. Dzieci obowiązane są, według sił swych, rodzicom w ich gospodarstwie i procederze pomagać.

§. 122. Jednak im przezto nie musi być odięty czas na ich wychowanie i wykształcenie potrzebny.

8) Jak dalece dzieci mogą dla siebie nabywać lub zobowiązywać siebie albo rodziców.

§. 123. Co w takim razie dzieci zarabiaią, to nabywaią dla rodziców.

§. 124. Oprócz tego przy każdéy innéy sposobności dzieci mogą nabywać dla siebie maiątek i prawa, bez przystępu nawet rodziców.

§. 125. Gdy iednak z korzyściami takowemi zarazem maią być przyięte ciężary i obowiązki, prawna ważność czynu dziecka zawisła od poprzedzaiącego, lub przystępuiącego zezwolenia oyca. (Cz. I. Tyt. IV. §. 21. 22. Tyt. V. §. 11. 12. 13.)

§. 126.

§. 126. Jak dalece kto w ogólności zobowiązanym być może przez czyn trzeciego, w skutek danego swoiego zlecenia, zezwolenia, lub na iego pożytek poczynionych nakładów, tak dalece też oyciec czynami swych dzieci zobowiązanym być może.

§. 127. Oyciec daiąc nie w swym domu dziecku swemu pewne przeznaczenie, tém samém przyimuie wszystkie iego czyny i umowy, bez którychby przeznaczenie to przez dziecko dopełnione być niemogło.

§. 128. Ztąd, że oyciec raz lub też więcéy razy długi swego dziecka zapłacił, nigdy niema być wnioskowane przyięcie więcéy lub nowych długów.

§. 129. To tylko, co kto daie dziecku nie w domu oyca, zostaiącemu na konieczne i nagłe potrzeby do życia, w wszelkich przypadkach ma być uważane iako wydane na oyca pożytek.

§. 130. Za rzeczy i pieniądze, które na inne potrzeby dziecka dane i wydane zostały, maiątek oyca w ten czas tylko odpowiada, gdy dzieciom zbywało na sposobności uzyskania potrzebnego wsparcia od niego samego.

§. 131. W wszelkich przypadkach, gdy czyny i umowy dzieci nie są obowięzuiącemi dla oyca, też pospolicie nie obowięzuią ich samych.

§. 132. Dzieci więc po ustaniu nawet władzy oycowskiéy, nie są obowiązane zapłacić długi takowe od początku nieważne.

§. 133. W tych tylko przypadkach, gdy osoby nie będące zdolne do zawierania umów, przecież ogólnemi przepisami ustaw są obowiązane do zwrotu w skutek uczynionego na

ich pożytek nakładu, dzieci także po ustaniu władzy oycowskiéy zwrot takowy z własnego maiątku uskutecznić są obowiązane. (Cz. I. Tyt. 13. Oddz. 3)

§. 134. Twierdzenie to, że kto się udał za iuż nie zostaiącego pod władzą oycowską, nie czyni umowy ani długu ważnemi.

§. 135. Jednak wierzyciel zostawszy bez własnego miernego uchybienia przez takowego dłużnika istotnie oszukany, mocen iest podług ogólnych przepisów ustaw żądać wynagrodzenia z iego maiątku. (Część I. Tyt. V. §. 33—36. Tyt. VI. §. 10. seq.)

§. 136. Długi zaciągnione przez dziecko będące pod władzą oycowską od początku nieważne, staią się ważnemi, gdy dłużnik po ustaniu téyż władzy, ich zapłacenie zapewnia. (Część I. Tyt. V. §. 37. 38.)

§. 137. Jednak takie tylko przyznanie ich iest ważne, które wyraźnie w sądzie lub przed kommissarzem sprawiedliwości zostało zeznane.

§. 138. Cokolwiek na długi dziecka z siebie samych nieważne przed, lub po ustaniu władzy oycowskiéy zostało zapłacone, zwrotu wypłacaiący żądać niemoże.

9) O zobowiązaniach wypływaiących z zakazanych czynów dzieci.

§. 139. Za szkodę skutkiem występków dzieci będącą, oyciec pospolicie nie odpowiada z własnego maiątku.

§. 140. Obowiązany ią iednak zastąpić, gdy dał pobudkę do niepozwolonego uczynku lub swym przykładem dziecko do tegoż naprowadził.

§. 141. Z pochwalenia uczynku po dopełnieniu onegoż wynika domniemanie naprzeciw oycu, iż do tegoż dał powód.

§. 142. Oyciec także odpowiada za szkodę zrządzoną, gdy miawszy sposobność odwrócenia iéy, tego przecież nieuczynił.

§. 143. Również wtenczas, gdy wielce zaniedbał wychowania, nauki i dozoru nad dziećmi.

§. 144. W przypadkach §. 140—142. matka także odpowiada za szkodę, skutkiem występków dziecka będącą.

§. 145. Toż samo ma także mieysce w przypadku §. 143. gdy po zeyściu oyca wychowane dziecko było przy matce.

§. 146. Same dziecko zostaie w obowiązku wynagrodzenia szkody, gdy własny posiada maiątek, lub po ustaniu władzy oycowskiéy takowyż nabywa.

ODDZIAŁ TRZECI.

O maiątku dzieci oddzielnie własnym.

Co należy do wolnego maiątku dzieci,

§. 147. Odrębnie własny maiątek dzieci, nie podległy wszechużytkowi oyca, zowie się ich wolnym maiątkiem.

§. 148. Do wolnego maiątku dzieci należy to wszystko, co też oprócz chodzenia kole interessów oycowskich, nabywaią przez własną pilność i zdolność.

§. 149. Tudzież to, co zarabiaią dla siebie w służbie woyskowéy lub cywilnéy, albo też przy téy porze, dostaią od swych rodziców lub innych osób na oporządzenie lub wspomożkę.

§. 150. Także lenna dzieciom nadane, lub takie, od których za współlenników przybrane zostały, skoro posiadanie ich na też

dzieci przechodzi względnie ich oyca, liczą się do ich wolnego maiątku.

§. 151. Niemniéy nagrody za ich pilność i zdatność udzielane przez rodziców lub też przez inne osoby.

§. 152. Także wszelkie podarunki i legata, pochodzące z wdzięczności za poczynione posługi lub grzeczności.

§. 153. Wszystkie oszczędzenia z tego, co rodzice przeznaczyli na ich utrzymanie nie w domu rodzicielskim, lub też na ich inne wydatki.

§. 154. Nakoniec to wszystko, co im przez rodziców, krewnych lub przyiaciół dane zostało, z wyraźném wyłączeniem z pod użytku oycowskiego.

§. 155. Tylko krewni w linii wstępnéy, którzy swym dzieciom cząstkę obowiązkową zostawić muszą, niemogą wyłączyć oyca od wszech użytku onéyże.

co do niewolnego maiątku należy.

§. 156. Wszystko inne, co się dostaie dzieciom przez proste darowizny, dziedziczenie, legata lub przypadki szczęścia, należy do ich niewłasnego maiątku.

§. 157. Upominki chrzestne także się liczą do niewolnego maiątku dzieci.

I. Prawa oyca i dzieci względem maiątku wolnego.

§. 158. Dzieci do ich maiątku wolnego też same maią prawa, które służą człowiekowi nie zostaiącemu pod władzą oycowską, do iego własności.

§. 159. W czasie ich małoletności, lub ieżeli sami swemi sprawami nie są zdolni zarządzać, zarząd opiekuńczy należy do oyca.

§. 160. Jednak nadaiący takowy maiątek dzieciom, bądź pomiędzy żyiącemi bądź przez rozporządzenie na przypadek śmierci,

mocen iest postanowić, czyli zarząd ma być powierzony oycu, lub też komu innemu i w iaki sposób sprawowany być ma.

§. 161. Oyciec może dochody takowego wolnego maiątku obrócić na utrzymanie i wychowanie dzieci, ile tego wymaga potrzeba podług zdania sądu opiekuńczego.

§. 162. Dochody takowe na ten koniec nie spotrzebowane, przyrastaią do massy maiątku.

§. 163. Po doyściu pełnoletności, lub gdy dla innych powodów ustaie zarząd opiekuńczy, dzieci wolnym swym maiątkiem tak, iak gdyby iuż niezostawały pod władzą oycowską, rozrządzić są zdolne.

§. 164. W tym iednak razie winni na żądanie oyca, dochody tegoż maiątku szczególniéy przeznaczyć na ich własne utrzymanie, ile też na to wystarczaią.

§. 165. Wszelkie umowy po doyściu pełnoletności przez nich względem swego wolnego maiątku zawarte, są ważne bez przystępu oyca.

§. 166. Jednak chcący dać pożyczkę osobie acz doletniéy iednak ieszcze zostaiącéy pod władzą oycowską na iéy wolny maiątek, winien szczególniéy ią dać sobie zabezpieczyć przez zahipotekowanie iéy, lub oddanie zapisu, albo ruchomości zastawionéy.

§. 167. Szkoda, która przez niepozwolony czyn dziecka zrządzoną została; głównie z iego wolnego maiątku wynagrodzoną być musi.

II. Co do maiątku niewolnego.

§. 168. Względem niewolnego maiątku dzieci, przez czas trwania władzy oycowskiéy zarząd i użytek należy do oyca.

Zarząd onegoż.

§. 169. Oyciec iest mocen podnieść kapitały dzieci na długach będące, na nowo rozpożyczyć, lub też samego siebie iako dłużnika zobowiązać; wszystko podług własnego upodobania, ieżeli kapitał takowy niebył szczególnie zapisanym dla bezpieczeństwa dzieci, lub ieżeli zarząd oyca w tym względzie nie iest ograniczony szczególnemi przepisami ustaw, lub ważnémi oświadczeniami woli.

§. 170. Względem innych przedmiotów maiątku, oyciec w czasie trwania niedoletności dzieci, musi zasięgać zezwolenia sądu opiekuńczego do wszelkich odmian istoty rzeczy, które wszechużytkownik bez zezwolenia właściciela przedsiębrać niemoże. (Cz. I. Tyt. 21. Oddz. 1.)

§. 171. Zezwolenie takowe sądu opiekuńczego, szczególniéy musi przystąpić, gdy w czasie małoletności dzieci, nieruchomości lub prawa sprzedawane, zastawiane lub innemi trwaiącemi ciężarami realnemi obciążone być maią.

§. 172. Sąd zezwolenia swoiego odmawiać niemoże, gdy oyciec dowodzi konieczną potrzebę zbycia lub zastawu, lub też ważną ztąd korzyść dla dzieci.

§. 173. Ważność czynności oprócz rzeczonego zezwolenia innych formalności nie wymaga.

§. 174. Gdy potrzeba zbycia zasadza się tylko na korzyści dla dzieci, zebrana cena kupna albo na zakupienie innych nieruchomości na imie dzieci obrócona, albo wypożyczona na hypotekę; albo też przez oyca szczególne zaręczenie zeznane być musi.

§. 175. Jak dalece wszechużytkownik chcący zapewnić dla siebie zwrot wydatków na polepszenie łożonych, potrzebuie na ten koniec zezwolenia właściciela, tyle też oyciec dzieci małoletnich celem uzyskania podobnego wynagrodzenia wyiednać winien zezwolenie sądu opiekuńczego na polepszenia poczynić się maiące.

Prawne pierwszeństwo.

§. 176. Względem pewności maiątku, który po matce spadł na dzieci, też w dobrach oyca toż same maią pierwszeństwo, które służyło matce względem iéy wniosków w maiątku męża. (Tyt. 1. §. 254. seq.)

§. 177. Co do innego niewolnego maiątku, dzieciom służy pierwszeństwo czwartéy klassy w dobrach oyca od czasu, w którym wziął na się maiątek swych dzieci.

§. 178. Oyciec oprócz rzeczonego pierwszeństwa pospolicie nie iest obowiązanym do stawiania szczególnego bezpieczeństwa za poruczony iego zarządowi maiątek dzieci.

Przypadki, w których szczególne bezpieczeństwo postawione być musi.

§. 179. Oyciec wtenczas tylko do postawienia szczególnego bezpieczeństwa pociągnionym być może, gdy tenże wchodzi z wierzycielami w układy, lub poczekania domaga się, gdy zaięcie posiadłości iego lub zagrabienie ruchomości nakazane, lub exekucya wekslowa naprzeciw niemu wymierzoną zostanie i gdy zresztą widocznie zbliża się do upadku maiątku.

§. 180. Również i wtenczas gdy z powodu urzędowania, kassy lub dzierzawy iest odpowiedzialnym skarbowi lub innemu instytutowi podobne prawa maiącemu; lub gdy po odebraniu maiątku dzieci, wchodzi w takowe urzędowanie, kassę lub dzierzawę.

§. 181. Niemniéy wtenczas, gdy w czasie odebrania pod swóy zarząd maiątku dzieci, iuż zostaie w obowiązkach instytutu iakiego, któremu ustawy naznaczaią w dobrach ich urzędników kassowych lub zarządzcy pierwszeństwo czwartéy klassy.

Dod. §. 86. *a*) Pod urzędowaniem rozumie się stósunek służby, w moc którego urzędnik odbiera pod swóy zarząd lub zachowanie pieniądze, lub inne przedmioty maiątku do skarbu lub innego uprzywileiowanego publicznego instytutu należące.

§. 87. *b*) Przepisy takowe niemogą być rozciągle zastósowane do innych, którzy niebędąc urzędnikami kassowymi, lub zarządzcami, mogą dostać do rąk pieniądze skarbowe lub innego uprzywileiowanego instytutu własne.

§. 88. *c*) Wymagane ustawami zabespieczenie nie iest potrzebne, raz, gdy matka testamentem wyraźnie oyca od tego uwolniła; po drugie, gdy skarb w skutek pewnego przez oyca zeznanego zaręczenia, występuie z dawnieyszych z onymże stósunków.

§. 182. Gdy oyciec niechce lub niemoże w przypadkach rzeczonych postawić bespieczeństwa, musi mu być odebrany zarząd maiątku iego dzieci, i oddany szczególnemu kuratorowi pod bliższym dozorem sądu opiekuńczego.

§. 183. W przypadkach §. 180. 181. sąd oyca w tym tylko razie może uwolnić od postawienia bespieczeństwa, gdy iest pewną, iżby urzędowania nieuzyskał, lub niemógł zatrzymać, a iednak bez onegoż niebyłby w stanie należytego utrzymania i wychowania dzieci.

§. 184. Taki iednak oyciec winien rokrocznie złożyć sądowi opiekuńczemu świa-

dectwo przełożoney władzy na rzetelność kassy i rachunków.

§. 185. W razie zaniechania takowego przepisu, według §. 182. naprzeciw niemu postąpiono być ma.

§. 186. Jak dalece kaucya, która za urzędowanie oyca z maiątku na dzieci spadłego zeznaną została, w czasie ich nieletności powinna pozostać lub z maiątku ich na nowo zeznaną być może; to wyrozumieć należy podług zasad w tytule o opiekach na podobny przypadek przepisanych. (Tyt. 18. Oddz. 8.)

§. 187. Oyciec posiadaiący nieruchomości lub prawa, gdy do powtórnego przystępuie małżeństwa, obowiązany iest na nich zahipotekować maiątek swych dzieci z pierwszego małżeństwa.

Dod. §. 89. Dopóki oyciec nie wchodzi w powtórne śluby małżeńskie, dość na tém, gdy w zatwierdzeniu czynności działowéy lub w świadectwie na to wydaném wyraźnie umieszczono zostanie, iż oyciec za maiątek dzieci żadnego niepostawił bespieczeństwa. Duchowny, przed którym małżeństwo takowe przez zapowiedzie i ślub ma być zawarte, winien wcześnie o tém oznaymić sądowi opiekuńczemu.

§. 188. Zahipotekowanie takowe też same tylko prawa za sobą pociąga, co zahipotekowana kaucya opiekuńcza.

Do kogo należy staranie o takowe zabespieczenie.

§. 189. Gdy dzieci są pełnoletnie i zresztą sami w swych sprawach stawać są zdolni, też, choć ieszcze zostaiące pod władzą oycowską, w przypadkach §. 179. 180. 181. 187. same od oyca zabespieczenia domagać się mogą.

§. 190. Oprócz nich nikomu niewolno w też okoliczności się wdawać.

§. 191. Jeżeli iednak dzieci są nieletnie lub dla innych przyczyn swym maiątkiem władać niezdolne, natenczas ustanowiony dla nich przy podziale kurator starać się musi o postawienie bespieczeństwa, a to stósownie do przepisów prawa o opiekach.

§. 192. Skoro się wydarzy przypadek wymagaiący szczególnego zabespieczenia dla dzieci, a tymże kurator nie iest ieszcze przydany, sąd opiekuńczy z urzędu wyznaczyć go iest obowiązany.

§. 193. Doniesienie o tém sądowi szczególniéy należy do matki, a gdyby iéy niebyło, do tego, który po oycu iest naybliższym do dziedziczenia.

§. 194. Gdy tenże sam iest małoletni, naybliższy po nim w iego wstępuie mieysce.

§. 195. Również iest obowiązany urzędników fiskalnych, gdy do ich wiadomości doydzie, przypadek wymagaiący potrzebę stawienia bespieczeństwa przez oyca, donieść o tém sądowi opiekuńczemu.

§. 196. Jeżeli przez doniesienie podobne maiątek dzieci został ocalony od niebespieczeństwa zagrażaiącéy utraty, z dochodów onegoż przyzwoita nagroda urzędnikowi fiskalnemu za iego pilność wyznaczoną być winna.

§. 197. Niemniéy ci, którzy polecaią komu urząd obciążaiący iego maiątek prawném pierwszeństwem, winni o tém donieść właściwemu sądowi osoby urzędnika a to zaraz po installacyi onegoż.

§. 198. Jeżeli doniesienie takowe rozmyślnie lub przez wielkie uchybienie zostało zaniechane; za uszczerbek ztąd dla dzieci wypływaiący odpowiadać muszą.

§. 199. Głównie iednak każdy oyciec maiący w ręku maiątek swych dzieci, winien sam donieść o tém sądowi opiekuńczemu, gdy się wydarzy przypadek, w którym podług ustaw do szczególnego zabespieczenia tegoż maiątku iest obowiązanym.

§. 200. Oyciec zaniechaiący obowiązek takowy rozmyślnie, utraca swe prawo do użytku.

Prawa dzieci względem niewolnego maiątku.

§. 201. Dzieci dopóki zostaią pod władzą oycowską, nie mogą bez przystępu i zezwolenia oyca żadnych ważnych pomiędzy żyiącemi uczynić rozporządzeń względem ich niewolnego maiątku.

§. 202. Owszem, do umów i długów takowych dzieci, to wszystko się ściąga, co iest postanowiono w §. 124. seq. w ogólności względem dzieci ieszcze pod władzą oycowską zostaiących.

§. 203. Zwrot szkody przez niepozwolony czyn dzieci zrządzoney, w niedostatku wolnego maiątku musi nastąpić bezzwłocznie z maiątku niewolnego, ile na ten koniec wystarcza.

O wszechużytku oycowskim.

§. 204. Dopóki oyciec załatwia przyzwoite utrzymanie i wychowanie dzieci, tenże dochodami ich niewolnego maiątku podług swego upodobania rozrządzić iest mocen.

§. 205. Właśnie nawet iego wierzyciele zaspokoienia swoiego z tychże dochodów domagać się mogą.

§. 206. Gdy iednak oyciec podpada pod konkurs lub dla innych przyczyn staie się bezsposobnym do przyzwoitego utrzymania, i wychowania dzieci; tenże utraca zarząd i użytek ich niewolnego maiątku.

§. 207. Tak zarząd iako i użytek spada na dzieci, ieżeli też są pełnoletnie i zresztą zdolne do zawiadywania swém mieniem.

§. 208. W razie przeciwnym wyznaczony im być musi kurator do zarządzania maiątkiem dzieci niewolnym na ich korzyść pod dozorem sądu opiekuńczego.

§. 209. Jednak oyciec w każdym przypadku z dochodów tegoż maiątku potrzebnego na iego utrzymanie wsparcia domagać się może.

ODDZIAŁ CZWARTY.

O uchyleniu władzy oycowskiéy.

Uchylenie władzy oycowskiéy względem syna pełnoletniego;

§. 210. Syn dostąpiwszy pełnoletności, urządzaiąc swe własne od rodzicielskiego odrębne gospodarstwo; przez to samo występuie z pod władzy oycowskiéy.

§. 211. Gdy oyciec niechce go uwolnić z pod swéy władzy, winien swe sprzeciwienie się oznaymić sądowi i wskazać powody wystarczaiące do uznania syna za marnotrawcę.

§. 212. *a*) Syn pełnoletni prowadząc osobny proceder lub piastuiąc urząd publiczny, uważa się za uwolnionego od władzy oycowskiéy.

§. 212. *b*) Trwaiące z strony oyca wsparcie przez stołowanie go u siebie lub

w inny sposób dawane, żadnéy w téy mierze nie stanowi różnicy.

Dod. §. 90. Oficer przez dostąpienie pełnoletności staie się wolnym od władzy oycowskiéy tylko wtenczas, gdy postępuie na stopień, na którym iuż niepotrzebuie wsparcia oycowskiego na swe utrzymanie. Taki zachodzi przypadek, gdy dostaie kompanią lub szwadron, albo gdy zostaie mianowanym rotmistrzem lub kapitanem z pobieraniem gaży do tegoż stopnia przywiązanéy.

§. 213. Gdy syn pełnoletni potrafi się utrzymać swym procederem bez dalszego wsparcia oyca, tenże winien mu dozwolić założenie tegoż procederu i przez to samo z pod swéy władzy uwolnić.

§. 214. Syn nieletni przed skończonym dwudziestym rokiem, za zezwoleniem nawet oyca, z pod władzy iego uwolnionym być niemoże. względem syna małoletniego;

§. 215. Po skończeniu dwudziestego roku, i aż do pełnoletności syna, oyciec niemoże być zniewolonym do wypuszczania go z pod władzy.

§. 216. Jeżeli iednak oyciec w rzeczonym przeciągu czasu oświadcza w sądzie opiekuńczym za przystąpieniem syna swą wolą uwolnienia go z pod swéy władzy, oświadczenie takowe ma wszelkie skutki nadania pełnoletności.

Dod. §. 91. Przepis takowy do uwolnienia córek, anologicznie zastósowanym być niemoże.

§. 217. Z oświadczenia takowego synowi, wierzytelne zaświadczenie przez sąd opekuńczy wydane być musi.

§. 218. Gdy oyciec wyraźnie lub milczeniem zezwala na to, aby syn nieletni prowadził na swą własną korzyść oddzielny proceder, zezwolenie takowe ma skuteczność wyraźnie zeznanego uwolnienia.

§. 219. Piastowanie urzędu publicznego, chociaż połączone z oddzielnie urządzoném gospodarstwem, nieuwalnia syna bynaymniéy z pod władzy oyca.

§. 220. Jeżeli iednak oyciec chce go z niéy uwolnić, takową wolę swoią, podług przepisu §. 216. 217. winien oświadczyć sądownie.

§. 221. Dopóki toż z strony oyca nienastąpi, dopóty syn wprawdzie w interessach swego urzędowania, lecz nie w stósunkach iego prywatnych uważa się za iuż niebędącego pod władzą oycowską.

§. 222. Urzędy kassowe i dzierzawy pociągaiąc za sobą odpowiedzialność dla skarbu lub innego instytutu publicznego, małoletniemu pod władzą oycowską zostaiącemu nie inaczéy poruczone być maią, iak tylko za poprzedniczém przez oyca wyraźnie i sądownie zeznaném uwolnieniem.

§. 223. Ztąd, że oyciec dozwolił swemu nieletniemu synowi założenie oddzielnego gospodarstwa z swego własnego, lub z maiątku swéy żony, nie wypływa ieszcze uwolnienie go od władzy oycowskiéy.

§. 224. Chcący więc wdać się w czynności z małoletnim, oyca ieszcze przy życiu maiącym, winien się przekonać o tém, czyli tenże albo za zezwoleniem oyca oddzielny na swą korzyść proceder prowadzi, albo też

przez oyca wyraźnie z pod iego władzy uwolnionym został.

§. 225. W wszelkich iednak przypadkach, gdy syn rozpocząwszy bez początkowego zezwolenia lub uwolnienia oyca, oddzielne gospodarstwo; toż aż do skończenia dwudziestego czwartego roku daléy prowadzi, a oyciec swego sprzeciwienia się sądownie nie oświadczył, ani też przytrzymał go do opuszczenia rzeczonego gospodarstwa; tenże syn z dostąpieniem doletności wychodzi zarazem z władzy oycowskiéy.

§. 226. Syn w czasie nieletności uwolniony z pod władzy oycowskiéy, wszelakoż swe nieruchomości i prawa nie inaczéy iak za przystąpieniem oyca, zbywać i zastawiać iest mocen.

§. 227. Skoro iednak oyciec sądownie zezwolenie swoie na takowe rozrządzenia oświadczy, śledztwo sądu opiekuńczego i zezwolenie iego iuż nadal nie iest potrzebne.

względem córki.

§. 228. Gdy córka za zezwoleniem przez oyca lub w zastępstwie iego przez sąd udzielonym wstępuie w śluby małżeńskie, tem samem występuie z pod władzy oycowskiéy.

§. 229. Jeżeli iednak ieszcze iest małoletnią, oyciec aż do dostąpienia pełnoletności wszelkie względem niéy zachowuie prawa i obowiązki opiekuna zamężnéy małoletniéy. (Tyt. 18. Oddz. 8.)

§. 230. Córka niezamężna choć pełnoletnia, nie inaczéy tylko za wyraźnem oświadczeniem oyca z pod iego władzy wypuszczoną być może.

Skutki uchylenia władzy oycowskiéy: 1) Wydanie własnego maiątku dzieci. 2) Wyprawa.

§. 231. Po uchyleniu władzy oycowskiéy, obowiązanym iest oyciec dziecku swemu wydać maiątek iego własny dotychczas przez siebie zarządzany, a to podług postanowień oddziału następuiącego.

§. 232. Synowie rozpoczynaiący gospodarstwo odrębne, opatrzeni być muszą w wyprawę końcem pierwszego urządzenia i nabycia sprzętów, do prowadzenia ich procederu potrzebnych.

§. 233. Wyprawa takowa należy się także córkom za mąż idącym w miarę potrzeby na wydatki weselne i urządzenie domowego iéy gospodarstwa.

§. 234. Gdy dzieci maią swóy własny maiątek, z niego wydatki takowe wzięte być mogą.

§. 235. Jeżeli iednak nie maią własnego, albo przynaymniéy dostatecznego maiątku, oyciec wydatki takowe obowiązany iest z swego mienia zastąpić.

§. 236. Gdy iuż oyciec nie żyie, albo sam iest bez sposobu; matka względnie rzeczonego obowiązku w iego wstępuie mieysce.

§. 237. Pospolicie zależy to tylko od umiarkowania rodziców, wiele na rzeczoną wyprawę dzieci, z swego zechcą przeznaczyć maiątku.

§. 238. Gdyby iednak rodzice mieli się od obowiązku tego tak dalece usuwać, iżby dzieciom niedali żadnéy, lub wcale niedostatecznéy wyprawy; wolno dzieciom udać się do sądu opiekuńczego po pomoc.

§. 239. Sąd za wybraniem dwóch krewnych naybliższych lub dwóch rowienników oyca, zważy podług słuszności, ile potrzeba

podług

podług zasad w §. 232. 233. na wyprawę dzieci, i następnie będzie miał staranie, nakłonić oyca do uczynienia takowego wydatku.

§. 240. Jednak ani proces o to dozwolonym, tém mniéy ieszcze oyciec do okazania swego stanu maiątku ma być zniewolonym.

§. 241. Owszem, gdy rodzice zapewniaią na obowiązek i sumnienie, iż nie są w stanie z względu na ich okoliczności i bez istotnego uszczerbku dla siebie i innych swych dzieci, wyznaczyć summę przez sąd opiekuńczy umiarkowaną, tak sąd iako i dziecko na zapewnieniu takowém winni zaprzestać.

§. 242. Dzieci raz iuż wyposażone, pod żadnym pozorem powtórnéy wyprawy domagać się niemogą.

§. 243. Oprócz rzeczonéy wyprawy, dzieci z mocy ustaw niemogą żądać od rodziców żadnéy innéy wypłaty lub posagu.

§. 244. Nawet gdy rodzice przyobiecali posag bez bliższego oznaczenia summy lub rzeczy, winni tylko rzeczoną w §. 232. 233. wyprawę.

§. 245. Jeżeli iednak rodzice dzieciom oprócz wyprawy istotnie z własnéy pobudki dali posag, więc w przypadku wątpliwym domniemywa się: iż takowy został danym z własnego maiątku dzieci, ile tenże na to wystarczył.

§. 246. Gdy dzieci własnego niemaią maiątku, więc domniemywa się, iż posag z mienia oyca został udzielonym.

§. 247. Gdy iuż oyciec nie żyie, więc posag uważa się za dany z maiątku oyca bez przykładania się oyczyma, chociażby tentu na danie go, wyraźnie był zezwolił.

§. 248. Gdy zachodzi wspólność wszystkiego maiątku, w każdym razie domniemywa się, że posag dla dzieci, ieżeli nie był wzięty z ich własnego maiątku, dany został z maiątku wspólnością nabytego.

Prawa rodziców po uchyleniu władzy oycowskiéy,

§. 249. I po uchyleniu władzy oycowskiéy dzieci są winne rodzicom uszanowanie.

§. 250. Obowiązek poszukiwania ich zezwolenia na zawarcie małżeństwa, pomimo uchylenia władzy oycowskiéy w swéy zostaie mocy, (Tyt. 1. §. 1009. seq.)

szczególniéy pod względem wzaiemnego wsparcia,

§. 251. Choć po uchyleniu władzy oycowskiéy, dzieci i rodzice nawzaiem muszą się wspierać i iedno drugiemu bez sposobu będącemu żywności udzielać.

§. 252. Jeżeli niesposobność utrzymania siebie iest skutkiem choroby, nieszczęścia lub innych bezwinnych wydarzeń, dzieci rodzicom, i te tu nawzaiem przyzwoite utrzymanie podług swego maiątku dostarczać są obowiązani.

§. 253. Gdy przeciwnie potrzebuiący wsparcia przez własną winę podupadł, lub względem drugiéy strony tak się sprawował, iż ta tu wydziedziczyć go iest mocna; natenczas zaprzestać musi na dostarczeniu nieruchomych potrzeb do życia.

§. 254. Dzieci, które po ustaniu władzy oycowskiéy ieszcze przez rodziców żywione być muszą, obowiązane są także rodzicom podług sił swych w ich gospodarstwie i procederze dopomagać.

Szczególne przypadki, w których ustaie władza oycowska.

§. 255. Oprócz zwyczaynych przypadków w §. 210—230. oznaczonych, władza oycowska z siebie saméy ustaie, gdy oyciec dla ciężkich występków na surową i hańbiącą

karę w domu poprawy lub fortecy na dziesięcioletnie lub wieczne więzienie, lub na wygnanie z kraiu został skazanym.

§. 256. Tudzież wtenczas, gdy sądownie za marnotrawcę zostanie uznanym.

§. 257. Niemniéy i w tym przypadku, gdy tenże, bez wiedzy rządu, w zamiarze usunięcia się od obowiązków poddańskich z kraiów państwa potaiemnie uchodzi.

§. 258. Nakoniec gdy rozmyślnie zostawia dzieci bez wsparcia i dozoru.

§. 259. W wszelkich tu rzeczonych przypadkach, tenże do swéy władzy nie powraca, chociażby powód utraty oneyże następnie ustał.

§. 260. Przeciwnie, władza iego odpoczywa tylko, gdy tenże został tylko skazanym na zwyczayne lub festunkowe więzienie od więcéy dwóch do dziesięciu lat.

§. 261. Tudzież wtenczas, gdy wpadł w szaleństwo lub obłąkanie zmysłów.

§. 262. Po odniesionéy karze, uzyskaném ułaskawieniu lub odzyskaniu zdrowia tenże wstępuie na nowo w swe prawa.

§. 263. Gdy dzieci są ieszcze małoletnie, w czasie ustania w ten sposób lub zawieszenia władzy oycowskiéy; opiekun im przydany być musi.

§. 264. Użytek z ich maiątku, ile takowy przewyższa wydatki na ich utrzymanie i wychowanie, i na wsparcie ich oyca, przyderza się do massy maiątku.

§. 265. Jeżeli przeciwnie dzieci w tym czasie iuż były pełnoletnie, lub następnie lat doszły; iuż więcéy nie powracaią pod władzę oycowską.

Ograniczenia władzy oycowskiéy.

§. 266. Władza oycowska podlega ograniczeniu co do wychowania, gdy oyciec onęż zaniedbuie, okrucieństwa na dzieci wywiera, do złego ie naprawadza, lub im odmawia potrzebnego wsparcia. (§. 90. 91.)

§. 267. Również względem zarządu maiątkiem dzieci, gdy oyciec niemoże lub niechce szczególne postawić bespieczeństwo, dla prawnych powodów, ustawami wymagane. (§. 79. seq.)

§. 268. Nakoniec taż władza ograniczeniu podlega razem co do zarządu i wszechużytku, gdy oyciec podpada pod konkurs, lub dla innych przyczyn staie się bezsposobnym przyzwoitego utrzymania i wychowania dzieci. (§. 204—209.)

§. 269. Jednak w wszelkich przypadkach uchylenia, zawieszenia lub ograniczenia tym sposobem praw władzy oycowskiéy (§. 255—268.) oyciec i iego maiątek zostaią w odpowiedzi, za wypełnienie powinności z tąż władzą połączonych.

§. 270. Z śmiercią cywilną lub naturalną oyca, kończą się prawa i obowiązki władzy oycowskiéy.

ODDZIAŁ PIĄTY.

O dziedziczeniu dzieci i innych krewnych w linii wstępnéy.

§. 271. Dziedziczenie w spadku zmarłych rodziców albo iest oznaczone umowami, albo w ich niedostatku rozporządzeniami ostatecznémi lub gdy tych niema statutami prowincyonalnemi.

§. 272. Jeżeli statuta lub ustawy prowincyonalne dostatecznych nie zawieraią postanowień; przepisy nastepuiące maią służyć za zasadę.

§. 273. Przedewszystkiem odłączaią się od spadku lenna, fideikomissa i inne szczegóły maiątku, w których podług ustaw lub umów familiynych szczególny porządek dziedziczenia ma mieysce. (Tyt. 1. §. 502—539.) 1) Odłączenie przedmiotów do spadku należących,

§. 274. Pozostaiącemu małżonkowi własny iego maiątek podług przepisów tytułu pierwszego wydanym być winien. (Tyt. 1. §. 544. seq.)

§. 275. Jeżeli nieboszczyk oyciec miał własny iego dzieci maiątek pod swym zarządem, każdego z nich iego własność iako dług spadku wydana być musi. szczególnie maiątku dzieci oddzielnie własnego,

§. 276. Względem dołączenia własnego dzieci maiątku od spadku oyczystego, też same zasady w ogólności maią mieysce, które są przepisane na przypadek, gdy żona po śmierci męża z spadku iego maiątek swoy odbiera. (Tyt. 1. §. 544. seq.)

§. 277. Nieograniczenie własny maiątek dzieci uważa się w téy mierze w równi z zastrzeżonym maiątkiem żony, a maiątek niewolny z iéy wnioskami.

§. 278. W wszelkich przypadkach wybór tam zostawiony żonie, tu służy dzieciom.

§. 279. Ruchomości i rzeczy dziecka własne, które oyciec miał w ręku, w całkowitości powrócone mu być muszą.

§. 280. Gdy iuż nie znayduie się w stanie, w iakim oyciec ie odebrał, powrócona być musi dziecku prawdziwa wartość onychże, iaką miały w czasie, gdy ie oyciec odbierał.

§. 281. Jednak oyciec równie iak każdy inny zachowawca nie odpowiada za stratę lub zmnieyszenie wartości skutkiem przypadku będące.

§. 282. Dozwolone iest oycu mierne używanie rzeczy dzieci własnych, ile to może nastąpić bez spotrzebowania onychże.

§. 283. Chcąc iednak użyć dla siebie ruchomości, które bez spotrzebowania ich użyte być niemogą, winien starać się, aby też sądownie oszacowane zostały.

§. 284. W takim razie przy oddawaniu dziecku iego maiątku, toż ma wybór, albo przyiąć rzeczy w stanie, w iakim się znayduią, albo żądać ustanowioney onychże wartości.

§. 285. Gdy oyciec nie dał rzeczy ocenić, takowe ruchomości używane wynagrodzone być muszą dziecku w wartości takiey, iaką miały rzeczy podobnego gutunku zupełnie zdatne w czasie, gdy ie oyciec odbierał.

§. 286. Oyciec iednak w żadnym przypadku nie iest obowiązany zastąpić spotrzebowanie lub ubytek rzeczy takich, które posłużyły na wyłączne osobiste używanie dla dziecka.

§. 287. Wydatki przez oyca na dzieci łożone, tymże na massę ich własnego maiątku porachowane być niemogą.

§. 288. Toż samo pospolicie też rozumie się o danéy im wyprawie.

§. 289. Gdy iednak oyciec wyraźnie oświadczył, iż nakłady takowe dzieciom na ich własny maiątek porachowane być maią, też muszą na to przystać w miarę, iak nakła-

dy takowe przewyższaią dochód, który z ich maiątku miał oyciec.

§. 290. Potrzeba iednak, aby oświadczenie takowe acz ustne, wyraźnie i z pewnością uczynione zostało.

§. 291. Prosty tylko spis wydatków na dziecko łożonych, nie stanowi przepisanego oświadczenia.

§. 292. Gdy oyciec dzieciom własny maiątek posiadaiącym, przy ich małżeństwie lub inném urządzeniu się, dał ieszcze posag oprócz właściwéy wyprawy; domniemanie prawne ma mieysce, iż danym został z własnego ich maiątku. (§. 245.)

§. 293. Jeżeli więc oyciec wyraźnie i z pewnością inaczéy nie postanowił, dziecko wypłatę takową na swóy maiątek przyiąć iest obowiązane.

skarbu dziedzicznego.

§. 294. Skarb także dziedziczny, naznaczony dla małżeństwa przez śmierć iednego z rodziców rozwiązanego, musi być odłączony od spadku nieboszczyka.

§. 295. Własność onegoż spada na potomków z tegoż małżeństwa podług zasad prawnego dziedziczenia.

§. 296. Każden z nich mocen iest częścią swoią rozrządzić iako swą nieograniczoną własnością, z zastrzeżeniem iednak użytku służącego pozostaiącemu małżonkowi. (Tyt. 1. §. 288. seq.)

§. 297. Jeżeli niektóre z dzieci dostały wyprawę z skarbu dziedzicznego, drugim tyleż z góry przed działem wypłacone być musi. (Tamże §. 299.)

§. 298. Gdy pozostaiąca massa skarbu dziedzicznego, nie wystarcza na porównanie

dzieci, które z niego niedostały wyprawy z temi, które ią odebrały; niedostarczaiąca ilość z maiątku lub spadku wyprawę daiącego iako dług zastąpioną być musi.

§. 299. Gdy to dla niedostateczności maiątku lub spadku nastąpić niemoże, dzieci, które odebrały wyprawę, obowiązane są w stósunku maiątku tyle powrócić, aby drugiemu rodzeństwu równy z niemi dostał się dział w skarbie dziedzicznym.

2) Prawne dziedziczenie dzieci pierwszego stopnia.

§. 300. Gdy więc podług przepisów powyższych (§. 273—299.) od spadku nieboszczyka to wszystko, co do iego dziedzictwa nie należy, zostało odłączone; natenczas wszystkie z małżeństwa prawego spłodzone dzieci w reszcie dziedziczą.

§. 301. Jak dalece pozostaiący małżonek razem z dziećmi do dziedzictwa należą, w Tyt. pierwszym §. 623. 624. iest postanowiono.

§. 302. Dzieci po rodzicach w równych częściach dziedziczą.

Porównanie onychże względem wypraw i innych datków.

§. 303. Jeżeli niektóre z dzieci cożkolwiek od spadkodawcy za iego życia dostały na wyprawę, każdemu z innych tyleż z góry przed podziałem z spadku wydane być musi.

§. 304. Pod wyprawą rozumie się tu wszystko, co dzieci dostały od rodziców przy zawarciu małżeństwa, urządzeniu odrębnego gospodarstwa, przy rozpoczynaniu własnego procederu, lub obięciu urzędowania.

§. 305. Wyprawa dla córek, skarb dziedziczny dla nich lub dla synów z maiątku rodziców naznaczony, zapis małżeński, oprawa czyli dochód wdowi, wydatki łożone na zakupienie dla zaopatrzenia dzieci, prebenda,

lub zabespieczenie innéy wypłaty dożywotniéy, podarunki ślubne, zgoła to wszystko, co rodzice dali dla postawienia w stanie dziecka przystąpienia do ślubu lub obięcia odrębnego gospodarstwa, procederu, lub urzędowania, wszystko to, w tém znaczeniu do wyprawy należy.

§. 306. Przy podziale na tém nie zależy wcale, czyli wyprawa takowa znayduie się ieszcze lub nie. (§. 347.)

§. 307. Jednak ani procent, ani inne z niéy użytki w żadnym przypadku rachowane być niemogą.

§. 308. Wyprawa, która w piśmienney umowie zapewniona, lecz ieszcze istotnie wydaną nie została; potrąca się z spadku iako dług, i zresztą też same ma prawa, co istotnie iuż dana wyprawa.

§. 309. Gdy kilkoro dzieci dostało lecz nie równą wyprawę; te, co mniéy dostały, domagać się mogą przedewszystkiem z spadku, zbywaiącéy do porównania ich z drugiemi ilości.

§. 310. Jeżeli pozostałość zostaie wyczerpaną przez porównanie tych dzieci, które ieszcze żadnéy lub mnieyszą dostały wyprawę z dziećmi sowicie opatrzonemi, te tu od podziału się wyłączaią.

§. 311. Inne ieszcze wcale nie, lub mniéy opatrzone dzieci, dzielą się więc spadkiem w ten sposób, aby, ile być może, naywiększa pomiędzy niemi równość zachowaną została.

§. 312. Dzieci, które za życia spadkodawcy od niego dostały wyprawy, w żadnym

przypadku nie są obowiązane z wziątku co oddawać rodzeństwu.

§. 313. Gdy iednak w spadku nieboszczyka oyca iuż się tyle nie znayduie, aby nieopatrzone ieszcze dzieci mogły z niego uzyskać niezbędnie potrzebną w §. 232. 233. oznaczoną wyprawę; rodzeństwo opatrzone obowiązane iest, niedostarczaiącą ilość dołożyć.

§. 314. Gdy iest kilka iuż opatrzonych dzieci, każde z nich do wyprawy dla nieopatrzonych, w miarę swego wziątku przykładać się musi.

§. 315. Jednak od żadnego nie więcéy żądane być może, iak trzecia część im samym danéy wyprawy.

§. 316. Dopłata takowa, którą iuż opatrzone rodzeństwo dla nieopatrzonego uczynić iest obowiązane; zaraz wprawdzie przy podziale wynalezioną i ustanowioną być musi;

§. 317. Jednak zostaie ona przy tych, którzy ią uskutecznić są obowiązani, a to bez procentu dopłaty, dopóki się niewydarzy potrzeba dania wyprawy nieopatrzonemu rodzeństwu.

§. 318. Dzieci nieopatrzone aż do czasu tego, dla bespieczeństwa takowéy dopłaty, maią od dnia nastąpionego podziału pierwszeństwo piątéy klassy w maiątku opatrzonego rodzeństwa.

§. 319. Gdy dziecko nieopatrzone niepotrzebuiąc wyprawy umiera, dopłata ustanowiona spada napowrót do maiątku tego, który ią uskutecznić był obowiązanym.

§. 320. Toż samo ma mieysce, gdy dziecko nieopatrzone przez sukcessye lub inne przypadki szczęścia, w takim znayduie się

stanie, albo też w nim po śmierci oyca zostanie postawione, iż niepotrzebuie dopłaty rodzeństwa do swéy niezbędnéy wyprawy.

§. 321. Przeciwnie też rodzeństwo, które od spadkodawcy, za czasów iego życia opatrzone zostało, obowiązane iest ponosić wydatki na konieczne wychowanie i utrzymanie ich rodzeństwa, które oyciec bez wychowania i wszelkiego pozostawił wsparcia.

§. 322. Jednak wyrzeczony w §. 313. seq. obowiązek opatrzonego rodzeństwa, do wychowania i utrzymania nieopatrzonego rodzeństwa i dania im wyprawy tak dalece tylko ma mieysce, ile toż wsparcia takowego i od matki uzyskać nie może. (§. 236. seq.)

§. 323. Oznaczone w §. 303. porównanie względem wyprawy należy do samych tylko dzieci pomiędzy sobą, i w niczém nie dotyka współdziedziczącego pozostałego małżonka.

§. 324. Ten więc dział na niego przypadaiący odbiera z massy przed potrąceniem z niéy dopłat na wyprawę dla nieopatrzonych dzieci.

§. 325. Przeciwnie iednak, pozostaiący małżonek niemoże nic potrącać dzieciom opatrzonym, ani żądać od nich zwrotu.

§. 326. Jeżeli iednak mąż w spólności maiątku żyiący, dzieciom swym z przeszłego małżeństwa, w następuiącém bez zezwolenia żony sowitą dał wyprawę, a maiątek wspólny po zeyściu iego, nie wynosi tyle, iżby żona przynaymniéy to, co wniosła, do wspólności mogła odebrać napowrót; w takim razie dzieci rzeczone winny zbywaiącą ilość w tym stósunku powrócić, ile więcéy iak na właściwą potrzebę, dostały na wyprawę.

§. 327. Wszystkie powyższe postanowienia §. 303. seq. względem wyprawy dzieci i równości w tym względzie pomiędzy nimi zachować się maiącéy, ściągaią się również do podarunków, które od spadkodawcy dane im zostały.

§. 328. Jednak to rozumie się tylko o darowiznach takich, których przedmiotem były nieruchomości, prawa, lub kapitały na pożyczkach będące.

§. 329. Na wszystko inne, co iedno lub drugie z dzieci oprócz wyprawy dostały od rodziców w przepisanych darowiznach, nie będzie wzgląd miany przy podziale spadku podług zasad prawnego dziedziczenia.

§. 330. Jednak co do odwołania darowizn zbytecznych, inne dzieci tudzież pozostaiący małżonek też same względem udarowanego dziecka maią prawa, co względem obcéy osoby. (Cz. I. Tyt. 11. §. 1091. seq.)

Zasady postanowienia ilości takowéy wyprawy i podobnych wydatków.

§. 331. Ilość tego, co niektóre z dzieci za życia spadkodawcy od niego dostały, i co drugim dzieciom podług zasad powyższych, z spadku z góry się należy, podług następuiących przepisów oznaczoną być winna.

§. 332. Gdy dane były gotowe pieniądze lub wypożyczone kapitały, właściwa ich ilość wynalezioną być winna.

§. 333. Gdy nieruchomości lub prawa dane zostały bez oznaczenia ich wartości, wartość ta, iaką miały rzeczone przedmioty w czasie dania onychże, podług ich owczasowego dochodu wynalezioną być musi.

§. 334. Gdy dochód takowy dla niedostatku wiadomości z dostateczną pewnością wyśledzony być niemoże, dawnieysza cena

kupna, za którą spadkodawca nabył nieruchomość lub prawo, służy za zasadę.

§. 335. Jednak zostawiony iest stronom dowód, iż i o wiele nieruchomość w czasie posiadania spadkodawcy, aż do chwili nadania iéy dziecku, w istocie swéy polepszoną lub zmnieyszoną została.

§. 336. Jeżeli spadkodawca przy nadaniu nieruchomości lub prawa pewną wartość oznaczył, taż za zasadę przyiętą być musi.

§. 337. Udanie stron, iż wartość ta za wysoko lub za nisko podaną została, pospolicie sobie na wzgląd żaden zasługiwać niemoże.

§. 338. Jeżeli iednak podana wartość tak widocznie iest niską, iż prawdziwa wartość w czasie nadania, tamtę o więcéy nad połowę przewyższa; więc dziecko opatrzone przystać na to musi, aby mu połowa istotnéy wartości w mieysce podanéy porachowaną została.

§. 339. Skoro więc inne dzieci potrafią iakożkolwiek uzasadnić, iż podana wartość od istotnéy znacznie odbiega, też dochodzenia tey tu, podług przepisów §. 333. 335. domagać się mogą.

§. 340. Dziecko, które raz przyięło nieruchomość lub prawo w oznaczonéy przez spadkodawcę wartości, w żadnym przypadku naprzeciw niéy pod pozorem, iż iest przesadzoną, powstawać niemoże.

§. 341. Jeżeli iednak spadkodawca iuż po oddaniu, iednostronnie tylko wartość oznaczył, dziecko domagać się może, aby wartość prawdziwa w czasie nadania wynalezioną została.

§. 342. Natenczas toż dziecko ma wybór, albo zotrzymać nieruchomość w wyna-

lezionéy wartości i przystać na iéy potrącenie dla siebie, albo też oddać samą nieruchomość do massy i następnie z rodzeństwem do równego przystąpić podziału.

§. 343. Obieraiąc ostatnie, obowiązane iest massie wynagrodzić ubytki od czasu obięcia wydarzone, tak iak rzetelny posiadacz.

§. 344. Polepszenia kompensować tylko z ubytkami, lecz wynagrodzenia za nie z massy żądać niemoże.

§. 345. Gdy ruchomości dane zostały na wyprawę i spadkodawca oznaczył wartość onychże celem przyszłego porachowania, taż tylko wartość za zasadę służy.

§. 346. Jeżeli spadkodawca żadnego w téy mierze postanowienia nie uczynił, wartość tylko onychże w czasie podziału, porachowaną być winna.

§. 347. Na szczegóły, które przez używanie lub dla innéy przyczyny bez własnego wielkiego uchybienia opatrzonego dziecka zniszczone lub stracone zostały, wzgląd nie będzie miany przy porachowaniu wyprawy.

3) Prawne dziedziczenie wnuków i innych dalszego stopnia potomków.

§. 348. Wnuki i dalszego stopnia potomki dziedziczą w liniiach, w których od spadkodawcy pochodzą.

§. 349. Gdy więc są dzieci pierwszego stopnia i wnuki lub prawnuki z innych przed spadkodawcą zmarłych dzieci, tyle zrobić należy działów, ile iest linii bezpośrednio od spadkodawcy wychodzących.

§. 350. Toż samo musi nastąpić, gdy wcale niema dzieci pierwszego stopnia, lecz tylko iuż są same dalszego stopnia potomki.

§. 351. Jak główne linie bezpośrednio od spadkodawcy wychodzące w całym spad-

ku dziedziczą, w ten sam sposób dziedziczą także linie pod główną stoiące linią w dziale na tęż główną linią przypadaiącym.

§. 352. Skoro więc bliższy potomek w iedney linii niechce lub niemoże dziedziczyć, iego prawo dziedziczenia spada na dalszych od niego pochodzących potomków.

§. 353. Wnuki zatem dziedziczą po dziadach, chociażby niebyli się stali dziedzicami wprzód zmarłych rodziców.

§. 354. Również i wtenczas, gdy ich rodzice przez dziadów wydziedziczonymi zostali.

§. 355. Niemniéy i wtenczas, gdy rodzice zrzekli się dziedziczenia po dziadach.

§. 356. Jak dalece dziecko może się zrzec dziedzictwa swych rodziców na szkodę swoich wierzycieli, to podług ogólnych zasad o zrzeczeniach wyrozumiane być musi. (Cz. I. Tyt. 16. Oddz. 7.)

§. 357. Gdy dzieci względem ich prawa dziedziczenia w spadku rodzicielskim rozporządziły w umowie z samymi rodzicami, lub też z kim innym zawartéy, a same dożyią otworzenia spadku; potomkowie ich naprzeciw umowie tal:owéy powstawać niemogą.

§. 358. Jeżeli iednak dzieci zawieraiące podobną umowę, zmarły przed istotném otworzeniem się spadku; potomkowie ich, tak dalece tylko muszą dotrzymać umowy, ile się stali dziedzicami swych rodziców.

§. 359. W wszelkich przypadkach, w których podług zasad w §. 303. seq. przepisanych nastąpićby musiało porównanie względem wyprawy, i podarunków pomiędzy dziećmi pierwszego stopnia, toż musi także nastąpić

pomiędzy liniami chociażby w iedney lub drugiey linii dalsi tylko potomkowie przychodzili do dziedzictwa.

§. 360. Tak np. wnuki bezpośrednio dziedziczący po podziale przystać na to muszą, aby wyprawa, którą odebrał ich oyciec, na rzecz iego rodzeństwa porachowaną została.

§. 361. Przeciwnie też wnuki dziecka daney sobie niemaiącego wyprawy, mocni są porachować rodzeństwu oyca to, co toż od spadkodawcy odebrało na wyprawę.

§. 362. Przy porównaniu takowém pomiędzy liniami nie zważa się na to: czyli przychodzącey do dziedzictwa potomkowie dalszego stopnia stali się bezpośrednimi dziedzicami swych rodziców, lub nie.

§. 363. Cokolwiek wnuki lub potomkowie dalszego stopnia, za życia swych rodziców dostali od dziadów, to przy podziale z drugiemi liniami, ani ich rodzicom ani im samym porachowane być niemoże.

§. 364. Gdy iednak dziadowie po śmierci swych dzieci, wnukowi po nich pozostałemu dali wyprawę, lub, w ogólności podarunek w moc §. 328. porachownnym być winny, tenże zaiste porachowany być musi linii téy, do któréy odbieraiący podarunek należy.

§. 365. Pomiędzy uczestnikami iedney i téyż saméy linii porównanie następuie w ten sposób, iak gdyby wnuk udarowany wyprawę lub podarunek był odebrał od swych rodziców.

4) Dziedziczenie potomków w razie zachodzącey wspólności maiątku.

§. 366. Gdy spadkodawca żył w spólności maiątku względem rozdziału pomiędzy pozostałym małżonkiem, i dziećmi maią mieysce przepisy tytułu pierwszego §. 635. seq.

§. 367.

§. 367. W tem co podług tychże przepisów stanowi spadek nieboszczyka, potomkowie dziedziczą podług powyższych zasad pospolitego prawa o prawném dziedziczeniu.

§. 368. Jednak wolno rodzicom iuż za życia zaspokoić swe dzieci względem prawa do dziedziczenia w przyszłym ich spadku.

§. 369. Zaspokoienie takowe w formalnéy umowie o dziedziczenie ustanowione być musi.

§. 370. Pospolicie zaspokoienie to rozciąga się tylko do spadku naprzód umieraiącego z rodziców.

§. 371. Obeymuie iednak wszystek naprzód umieraiącego wolny maiątek, czyli tenże należał do wspólności lub też nie należał.

§. 372. Pospolicie się przyimuie, iż zaspokoienie dzieie się na korzyść przeżyiącego małżonka.

§. 373. Gdy więc które z rodziców takowy układ czyniących umiera, dziecko zaspokoione żadnéy do iego spadku pretensyi rościć niemoże.

§. 374. Owszem to, coby mu się z spadku takowego należało ieszcze, podług zasad o prawném dziedziczeniu, zostaie się przeżyiącemu z rodziców.

§. 375. Po śmierci iednak i tego tu dziecko zaspokoione dziedziczy tak, iak gdyby żaden niebył układ nastąpił.

§. 376. W tym przypadku porównanie pomiędzy dziećmi zaspokoionemi i niezaspokoionemi, co do zaspokoienia pierwszych i działów, które ostatnim przypadły po śmierci naprzód zmarłego małżonka, dzieie się cał-

kiem podług zasad, które w §. 303. seq. względem wyprawy przepisane zostały.

§. 377. Jeżeli dziecko w moc takowego układu o zaspokoienie go, także na korzyść swego rodzeństwa lub trzeciego ma być wyłączone od spadku obu rodziców, umowa ta uważaną być winna podług przepisów o umowach o dziedziczenie pomiędzy rodzicami i dziećmi w ogólności.

5) Dziedziczenie potomków z mocy rozporządzeń ostatecznych.

§. 378. Rodzice rozporządzeniami ostatecznemi mogą odstępować od ustaw powyższych względem dziedziczenia dzieci i dalszych potomków. (§. 300—376.)

§. 379. Jeżeli takowém ostatecznem rozporządzeniem, prawo dziedziczenia dziecku ma być odięte; toż opatrzone być musi w wszelkie potrzeby ważnego testamentu. (§. 431.)

§. 380. *a*) Gdy rozporządzenie dotycze się tylko zasad i sposobu podziału pomiędzy dziećmi; wystarcza, gdy toż przez spadkodawcę własnoręcznie na- i podpisane, lub też przed kommissarzem sprawiedliwości i dwoma świadkami ustnie do protokułu zeznane zostało.

§. 380. *b*) Również do ważności takowego rozporządzenia pomiędzy dziećmi wystarcza, gdy spadkodawca dyspozycyą wprawdzie nie przez niego samego napisaną, iednak na wszystkich kartach i w końcu podpisuie, takową przed kommissarzem sprawiedliwości i dwoma świadkami uznaie za swą własną z zapewnieniem wyraźnem, iż takową wprzód przeczytał, i gdy przyznaie takowe na oryginale należycie zapisane zostanie.

§. 380. *c*) Jeżeli w przypadku §. 380. *b*) rozporządzaiący należy do stanu wieyskiego lub mieszczan niższych, kommissarz sprawiedliwości winien się przekonać o tém, czyli tenże pismo czytać umie i o tém w protokule wzmiankę uczynić.

§. 380. *d*) Jednak nieuczynienie takowéy wzmianki nieuwłacza ważności rozporządzenia, gdy w inny sposób udowodniono być może, iż rozporządzaiący pismo czytać iest zdolnym.

§. 381. Jeżeli takowe rozporządzenie ostateczne sporządzone bez formalności istotnego testamentu (§. 380. *a*. §. 380. *b*.) zawiera postanowienie iakie na korzyść przeżyiącego małżonka lub kogo trzeciego; toż postanowienie za niepisane się uważa.

§. 382. Same iednak rozporządzenie w czém dotycze się dzieci iest ważne.

§. 383. Wolno rodzicom ostatecznémi rozporządzeniami sporządzonémi w kształcie istotnego testamentu lub też uprzywileiowaney dyspozycyi między dziećmi, spadek swóy pomiędzy dzieci w nierównych częściach podzielić.

§. 384. Mogą postanowić, iż dzieci, które niedostały ieszcze wyprawy, albo mniéy iak wydział i podarunki zaopatrzonych, lub wcale nic na ten koniec dostać niemaią.

§. 385. Wolno im oznaczyć, w iakiéy ilości wyprawy i darowizny niektórym z dzieci udzielone, przy podziale z drugiemi porachowane być maią.

§. 386. Mogą włożyć obowiązek na iedno lub drugie z dzieci, aby dały sobie na

dział swóy porachować pieniądze i rzeczy, lub łożone na nie wydatki, na które się nie zważa przy prawném dziedziczeniu. (§. 329.)

§. 387. Rodzice nakazuiąc takowe porachowanie na dział (§. 385. 386.) obowiązani są albo w samém rozporządzeniu, albo też z odwołaniem się do spisu zrobionego dostatecznie oznaczyć summę porachować się maiącą.

§. 388. W niedostatku takowego oznaczenia, rozkaz porachowania za niepisany się uważa.

§. 389. Rodzice iednak ostatecznémi nawet rozporządzeniami niemogą zobowiązywać dziecka do powrócenia czegożkolwiek z tego, co im rodzice dali na własność.

§. 390. Cokolwiek w rozporządzeniu ostatecznem nie iest oznaczone z pewnością, to podług zasad o prawném dziedziczeniu wyrozumiane być musi.

O części obowiązkowéy.

§. 391. Wszystko co powyżéy w §. 383. seq. iest postanowiono względem prawa rodziców, do rozporządzenia do wolnego ich maiątku pomiędzy swe dzieci, rozumie się iednak z zastrzeżeniem należnéy dzieciom części obowiązkowéy.

§. 392. Gdy tylko iest iedno lub dwoie dzieci trzecia część, gdy są troie lub czworo połowa, gdy ich iest więcéy iak czworo, połowa części działowéy podług zasad prawnego dziedziczenia stanowi część obowiązkową.

§. 393. Na tęż część obowiązkową, dzieci obowiązane są dać sobie tylko porachować istotną ilość odebranéy wyprawy i oznaczone w §. 328. podarunki. (§. 331. seq.)

§. 394. Rodzice innémi potrąceniami zmnieyszać iéy niemogą.

§. 395. Jeżeli iednak spadkodawca zapłacił za którego z swych potomków długi, do których przyznania nie obowięzywały go ustawy, wypłatę takową mocen iest porachować mu na część iego obowiązkową.

§. 396. Wszystko, cokolwiek dzieciom udzielaią rodzice pod iakimkolwiek nazwiskiem, na część ich obowiązkową porachowane być winno.

§. 397. Sprzęty domowe albo woyskowe, podług pewnych ustaw naybliższym płci żeńskiéy lub męzkiéy należące się, lenna, fideikomissa i zgoła to wszystko, co dzieci nie od rodziców, lecz przez nich dostaią; nie wchodzą w takowy porachunek.

§. 398. Część obowiązkowa, ani warunkami, ani innémi ograniczeniami obciążoną być nie może.

O wydziedziczeniu.

§. 399. Jednak rodzice mogą dziecko całkiem wydziedziczyć: 1) gdy toż wyrokiem zostało uznane za winne zbrodni zdrady kraiu lub obrażonego maiestatu przeciw osobie Panuiącego.

§. 400. 2) Gdy nastawało na życie rodziców lub oyczymów;

§. 401. 3) Gdy fałszywie pomimo lepszéy wiedzy, posądziło sądownie ktore z swych rodziców o występek, zagrożony ustawami karą cięższą iak pieniężną lub zwyczaynego więzienia;

§. 402. 4) Gdy czynnie dotknęło się którego z swych rodziców, nie będąc w przypadku istotnéy obrony własnéy;

§. 403. 5) Gdy obraziło sławę spadkodawcy ciężkiemi obelgami.

§. 404. Czyli obrazy w §. 400—403. opisane, rodzicom bezpośrednio przez dzieci lub też przez innych zrządzone zostały, to żadnéy nie czyni różnicy.

§. 405. 6) Gdy dzieci z drugim z swych rodziców lub też oyczymów, przestawały w obcowaniu kazirodzkiém albo cudzołożném.

§. 406. 7) Gdy dziecko przez ciężkie występki przyprawiło spadkodawcę o stratę znacznéy części iego maiątku.

§. 407. Szkoda podobna za znaczną uważa się, gdy wynosi przynaymniéy ilość części obowiązkowéy samemu dziecku przypadaiącéy.

§. 408. 8) Gdy dziecko odmówiło wsparcie spadkodawcy będącemu w potrzebie.

§. 409. 9) Jeżeli po odebraném uczciwém wychowaniu zhańbiło się publicznie w oczach swych rowienników, przez grube przywary, niegodziwe sprawowanie się i przez chwycenie się haniebnego sposobu do życia.

§. 410. Tylko z przyczyn tu w §. 399—409. wytkniętych, lecz nie z innych chociażby pozornie podobnych, zupełne wydziedziczenie dziecka wyrzeczone być może.

§. 411. Z tych samych także przyczyn, rodzice mogą dziecku zmnieyszyć część iego obowiązkową.

§. 412. Już w pierwszym tytule w §. 996. 998. 1000. iest postanowiono, iż rodzice mogą dziecko wydziedziczyć aż do połowy iego części obowiązkowéy, gdy toż bez ich lub

przez sąd nastąpionego zezwolenia wstępuie w śluby małżeńskie.

§. 413. Toż samo ma mieysce, gdy dziecko przez dopuszczenie się bezżennego obcowania cielesnego, miało zamiar wymusić zezwolenie rodziców.

§. 414. Wyrzeczone w testamencie wydziedziczenie trwa dopóty, dopóki spadkodawca nie odwoła testamentu, lub wyraźnie nie oświadczy swéy woli cofnięcia wydziedziczenia.

§. 415. Oświadczenie takowe, co do kształtu zewnętrznego przynaymniéy tak zdziałane być musi, iak iest przepisano w §. 980. względem rozporządzenia ostatecznego pomiędzy dziećmi.

§. 416. Samo tylko poiednanie się z dzieckiem i przyięcie go na nowo do domu oyca, nieuważa się za odwołanie wydziedziczenia.

§. 417. Dziecko prawnie wydziedziczone liczy się przy oznaczeniu części obowiązkowéy drugich dzieci.

§. 418. Z tych samych przyczyn, dla których rodzice mogą dzieci pozbawić części obowiązkowéy lub takową im zmnieyszyć, mogą ią także obciążyć warunkami, lub ograniczyć rozporządzenie dzieci tąż częścią obowiązkową, tak pomiędzy żyiącemi iak i na przypadek śmierci.

O wydziedziczeniu w dobrym zamiarze.

§. 419. Oprócz tego rodzice mogą ograniczyć dzieci w rozporządzeniu częścią ich obowiązkową, gdy dziecko tak iest obciążone długami, iżby niemi część iego obowiązkowa wycieńczoną została całkiem, lub przynaymniéy tak dalece, iżby mu niepozostało na potrzebne utrzymanie dla siebie.

§. 420. Również i wtenczas, gdy dziecko prowadzi nierządne i rozrzutne gospodarstwo.

§. 421. Nakoniec, gdy dziecko dla niedołężności lub obłąkania zmysłów, nie iest zdolne do zarządzania swém mieniem.

§. 422. Jednak w wszelkich przypadkach, prawna przyczyna ograniczenia wyraźnie przytoczoną być musi.

§. 423. Dla takowéy prawnéy przyczyny rodzice mogą zabronić dziecku rozporządzenia pomiędzy żyiącemi, nawet względem części obowiązkowéy.

§. 424. Mogą postanowić, iż teraźnieysi i przyśli wierzyciele dziecka, niemaią mieć prawa trzymania się saméy istoty części działowéy.

§. 425. Niemogą iednak pozbawić dziecka użytku części obowiązkowéy.

§. 426. Również mogą dziecko ograniczyć w rozporządzeniu częścią obowiązkową na przypadek śmierci, lecz tylko na korzyść iego potomków.

§. 427. Mogą iednak na przypadek bezpotomnego zeyścia dziecka, podstawić mu iego rodzeństwo i potomków z rodzeństwa w części nawet obowiązkowéy.

§. 428. Gdy rodzice ograniczyli w ten sposób swe dzieci względem ich działu, sąd winien ograniczenia takowe wciągnąć do hipoteki dóbr nieruchomych, do publicznéy wiadomości ie podać, i podług okoliczności wyznaczyć kuratora dla dziecka.

§. 429. Wierzyciele dziecka tak dalece tylko trzymać się mogą użytku, który w moc §. 425. temuż pozostaie, ile takowy dla ko-

niecznego utrzymania dziecka nie iest potrzebnym.

§. 430. Gdy rodzice zostawiaiąc dziecku zupełny iego dział postanawiaią, iż tenże dla wnuków ma być zachowany; dziecko obowiązane iest poddać się takowemu urządzeniu, i w to mieysce części obowiązkowéy obierać nie może.

§. 431. Wszelkie rozporządzenia ostateczne, któremi dzieciom część ich obowiązkowa odiętą, zmnieyszoną, lub obciążoną być ma, pod karą nieważności w formie rzeczywistego testamentu zdziałane być muszą. Nie wystarcza na ten koniec forma uprzywileiowanéy dyspozycyi pomiędzy dziećmi.

Prawne skutki wydziedziczenia niepraw nego lub opuszczenia.

§. 432. Gdy dziecko, które w części swéy obowiązkowéy wydziedziczone lub taż zmnieyszoną albo obciążoną została, twierdzi, iż to nastąpiło dla przyczyny nieprawnéy lub bezzasadnéy; temuż rozprawa o to sądowa odmówioną być niemoże.

§. 433. Sąd znayduiąc skargę sprawiedliwą, dziecku część iego obowiązkowa z spadku wydana lub uzupełniona, albo też nałożony na nią ciężar lub ograniczenie, wyrokiem uchylone być musi.

§. 434. Do wydania lub uzupełnienia temuż to dziecku przypadaiącéy części obowiązkowéy, inni dziedzice i legataryusze w stósunku swych cząstek przykładać się muszą.

§. 435. Jeżeli iednak spadkodawca dział wydziedziczonemu dziecku odięty, wyraźnie któremu z współdziedziców lub legataryuszów zapisał; ten sam za siebie dziecko nie-

prawnie wydziedziczone zaspokoić, iest obowiązanym.

§. 436. W wszelkich innych wydziedziczenia nie tyczących się szczegółach, rozporządzenie ostateczne w swéy zostaie mocy.

§. 437. Przepisy powyższe o wydziedziczeniu dzieci stósuią się także do wnuków i innych dalszego stopnia potomków, ile ciż do prawnego dziedziczenia są powołani.

§. 438. Wydziedziczony, który raz wyraźnie przyznał testament, iuż następnie przeciw niemu powstawać niemoże.

§. 439. Samo tylko przyięcie legatu w testamencie zapisanego, za przyznanie takowe uważane być niema.

§. 440. Gdy wydziedziczony w przeciągu dwóch lat od czasu odebrania wiadomości o rozporządzeniu rodziców, tegoż sądownie nie zaskarzył; prawo swe do tego przez przedawnienie utracił.

§. 441. Jeżeli rodzice wydziedziczyli dziecko, iednak żadnéy do tego lub nieprawną tylko podali przyczynę; przepisy §. 432—436. maią mieysce.

§. 442. Toż samo rozumie się, gdy dziecko lub wnuk, w rozporządzeniu ostatecznem zupełnie milczeniem opuszczeni zostali.

§. 443. Jeżeli iednak dziecko przez testament powołane wprzód niż spadkodawca umarł, potomki tegoż dziecka, chociażby żadna o nich w testamencie wzmianka nie była, w iego mieysce wstępuią.

§. 444. Gdy iest rzeczą iawną, że opuszczenie dziecka lub wnuka ztąd tylko pochodzi, iż o bycie iego niemiał wiadomości,

lub z omyłki miał go za umarłego; natenczas opuszczony tyle ma z spadku odebrać, ile w testamencie dla naymniéy opatrzonego dziecka wyznaczone zostało.

§. 445. Gdy tylko ieden dziecic lub kilku w równych częściach mianowani zostali, opuszczonemu tyle, ile każdemu z tamtych, się należy.

§. 446. Jeżeli dla naymniéy opatrzonego, mniéy iak część obowiązkowa na opuszczonego przypadaiąca, zapisane zostało; temu tu należy się więc część obowiązkowa.

§. 447. Do zaspokoienia takowego mianowani dziedzice i legataryusze podług przepisu §. 434. przykładać się muszą.

§. 448. Testamentem naymniéy udarowany, z którym opuszczony porównanym być ma, w stósunku swego działu do porównania takowego przykładać się musi.

§. 449. W wszelkich innych szczegółach takowe rozporządzenie ostateczne (§. 444.) w swéy zostaie mocy.

§. 450. Jeżeli ten, co przez omyłkę został opuszczonym, po sporządzeniu testamentu powrócił, lub też spadkodawca w inny sposób o iego bycie lub zeyściu dowodnie wiadomość odebrał, spadkodawca iednak przez ciąg całego roku potem nic względem niego nie rozporządził; natenczas testament upada.

§. 451. W takim więc przypadku otwiera się dla dzieci prawne dziedziczenie.

§. 452. Gdy nieprzytomny, który w testamencie został opuszczonym, dopiero po otworzeniu się spadku, wyrokiem zostanie uznany za zmarłego dla tego, iż istotny czas

zeyścia iego wyśledzonym być niemógł; nie wypływa z tądieszcze, iż istotnie dożył otworzenia się spadku.

§. 453. Owszem prawo dziedzicom iego (ieżeli ie zostawił,) z mocy §. 444. do spadku testatora służące, li tylko podług przepisu §. 38. pierwszego tytułu w części pierwszéy wyrozumiane być musi.

§. 454. Gdy po sporządzeniu testamentu urodzą się spadkodawcy dzieci lub wnuki, prawo do bezpośredniego dziedziczenia maiące, i tenże umiera po upłynieniu roku, żadnego względem nich nieuczyniwszy postanowienia; w tym razie przepisy §. 450. 451. zastósowane być winny.

§. 455. Jeżeli iednak spadkodawca umarł przed upłynieniem roku po urodzeniu się takowego dziecka lub wnuka, więc pozostaie się przy przepisach §. 444—449.

§. 456. Gdy kto po sporządzeniu testamentu, kogo innego formalnie za swe dziecko przyiął, (przysposobił sobie) a względem dziedziczenia iego nic nie postanowił; tem samem testament moc swą utraca.

Część obowiązkowa dzieci z małżeństw rozwiedzionych.

§. 457. W iedynym tylko przypadku rodzice obowiązani są za życia część obowiązkową dla swych dzieci wyznaczyć.

§. 458. Mianowicie, gdy w sprawach o rozwód, iedno z rodziców za stronę winną zostaie uznane, musi dzieciom z tegoż małżeństwa pochodzącym, tyle wyznaczyć, ileby wynosiła część obowiązkowa, gdyby małżeństwo przez śmierć było zobowiązane zostało.

§. 459. W oznaczeniu teyż części obowiązkowéy, ten tylko rachuie się winnego

rodzica maiątek, który pozostaie po potrąceniu wynagrodzenia z tegoż stronie niewinnéy należącego się.

§. 460. Gdy się okazuie przy rozwodzie, iż obay rodzice w równym stopniu są winni, więc dzieciom z obuch maiątku część obowiązkowa przekazaną być musi.

Dod. §. 92. W tym tylko przypadku dzieciom z maiątku za winną stronę uznanego małżonka część obowiązkowa przysądzoną być może, gdy niewinny małżonek lub ustanowić się maiący dla dzieci opiekun wyraźnie o to wnosi i twierdzi, a w razie zaprzeczenia zarazem dowodzi, iż winny małżonek stał się podeyrzanym marnotrawienia maiątku.

Wniosek takowy nawet po prawomocnie wyrzeczonym rozwodzie podany być może, gdy małżonek za winną stronę uznany, zostaie przekonanym, iż zaczyna marnotrawić maiątek. Gdy to zostanie udowodnioném, więc przy oznaczeniu części obowiązkowéy tak co do ilości maiątku iak i co do liczby dzieci uważa się na czas, w którym winny małżonek w skutek następnie o to podanego wniosku, sądowym wyrokiem na wyznaczenie z swego maiątku części obowiązkowéy zostaie wskazanym.

§. 461. Takowa dzieciom wyznaczona część obowiązkowa, staie się ich prawdziwą własnością.

§. 462. Jednak ten, z którego maiątku wyznaczoną została, zachowuie zarząd i użytek dla siebie do życia.

§. 463. Do zabezpieczenia iéy w tych tylko przypadkach iest obowiązany, w których oyciec musi zabezpieczyć własny dzieci maiątek.

§. 464. W przypadku niezabezpieczenia dzieci w maiątku wyznaczaiącego część obowiązkową toż samo maią pierwszeństwo, które im nadaią ustawy względem ich własnego niewolnego maiątku w dobrach ich oyca.

§. 465. Dopóki ten, z którego maiątku część obowiązkowa wyznaczoną została, zostaie przy życiu; dzieci ani przez umowy pomiędzy żyiącemi, ani na przypadek śmierci nią rozrządzić nie mogą.

§. 466. Jednak potomkowie ich w niéy po nich dziedziczą, podług zasad prawnego dziedziczenia.

§. 467. Gdy dziecko takowe umiéra bez zostawienia zdolnych do dziedziczenia potomków, część iego obowiązkowa przybywa dla rodzonego iego rodzeństwa i potomków onegoż.

§. 468. Jeżeli niema rodzeństwa, ani z niego potomków, część obowiązkowa powraca do maiątku tego, który ią naznaczył, a drugi z rozwiedzionych małżonków żadnego do niéy prawa rościć niemoże.

§. 469. Gdy dziecko, które ieszcze nie dostało wyprawy, któremu część obowiązkowa naznaczoną została, wychodząc z władzy oycowskiéy, oddzielnie urządza gospodarstwo, żądać może w mieysce należącéy mu się wyprawy, wypłacenia summy, na część obowiązkową wyznaczonéy.

§. 470. W takim razie dostępuie nieograniczonéy własności onéyże.

§. 471. Tymczasowe wyznaczenie części obowiązkowéy niewyłącza dzieci od przyszłego dziedziczenia w spadku rozwiedzionych rodziców.

§. 472. Gdy ten, który część obowiązkową dla nich wyznaczyć był zniewolonym, umarł bez ostatecznego rozporządzenia, więc w spadku iego maią zupełne prawo dziedziczenia porówno z każdym innym krewnym w linii zstępnéy.

§. 473. Gdyby nawet chciał rozporządzić ostatecznie, iednak i takim dzieciom przynaymniéy część obowiązkową z będącego ieszcze maiątku musi zostawić.

§. 474. Część obowiązkowa, przy rozwodzie wyznaczona, iako dług im się z massy należy.

§. 475. W tym tylko iedynym przypadku, gdy iest rodzeństwo przyrodnie, które ich rodzic z innego spłodził małżeństwa, winni są i tę część obowiązkową dać sobie porachować podług zasad, iakie powyżéy względem porachowania wyprawy przepisane zostały.

§. 476. Gdy w czasie rozwodu, dzieci z tegoż małżeństwa pochodzące iuż są pełnoletnie, więc do ich zostawia się woli, iak dalece chcą korzystać z służącego im prawa w domaganiu się wyznaczenia im części obowiązkowéy z maiątku rodzica, za winną stronę uznanego.

§. 477. Gdy iednak dzieci są ieszcze nieletnie, kurator w sprawie rozwodowéy dla nich wyznaczony, obowiązany iest, starać się o wyśledzenie, a w razie potrzeby i o zabezpieczenie teyż części obowiązkowéy.

§. 478. Jeżeli ilość onéyże w układzie pomiędzy stroną winną i niewinną zawartym została oznaczoną, pospolicie kurator na tém zaprzestać powinien.

§. 479. Toż samo ma mieysce, gdy oboie zostawszy za winnych uznani, układ takowy względem obustronnego maiątku zawieraią, i każda z stron ofiaruie w mieysce przysięgi stwierdzić rzetelność tak swego, iak też i wiadomości o drugiéy strony maiątku.

§. 480. Jednak w obu przypadkach prawne posłuchanie kuratora z wnioskiem o bliższe wyśledzenie części obowiązkowéy, odmówione mu być niemoże, gdy tenże potrafi wskazać i uzasadnić prawne powody podeyrzenia, iż dzieci w oznaczeniu iéy przez rodziców skrzywdzone zostały.

Dod. §. 93. Zabezpieczenie nie iest potrzebne, gdy małżonkowie rozwiedzeni na nowo wstępuią w śluby małżeńskie.

6) Dziedziczenie krewnych w linii zstępnéy z mocy umów.

§. 481. Dziedziczenie dzieci także umowami oznaczone być może.

§. 482. Na umowach podobnych, które rodzice pomiędzy sobą lub z kim trzecim zawarły, dzieci muszą zaprzestać, ieżeli przez nie niezostały skrzywdzonemi co do należącéy im się z przyszłego ich rodziców spadku części obowiązkowéy.

§. 483. Z samemi nawet dziećmi rodzice podobne zawierać mogą umowy.

§. 484. Jednak umowy, w moc których dziecko całkiém od spadku rodziców wyłączone, lub część iego obowiązkowa zmnieyszoną być ma, mogą tylko być zawarte z pełnoletniemi, z pod władzy oycowskiéy uwolnionemi dziećmi, i w właściwym ich sądzie.

§. 485. Naprzeciw umowie w ten sposób zdziałanéy, dziecko pod żadnym pozorem, a nawet dla zmiany w stósunkach maiątku

tku rodziców, iuż więcéy powstawać niemoże.

§. 486. Jeżeli iednak drugie dzieci, lub małżonek albo też ten, na którego korzyść takową zawarto umowę, zmarli przed otworzeniem spadku, a rodzic zawieraiący umowę żadnego rozporządzenia ostatecznego nie zostawił; więc dziecko acz wprzód wyłączone, iednak do prawnego dziedziczenia przychodzi.

§. 487. Krewni więc linii wstępnéy lub poboczney, dziecko takowe tak dalece tylko w spadku rodziców mogą wyłączyć, ile umowa z onémże wyraźnie na ich korzyść zawartą została.

§. 488. Dzieci, które w ważnéy umowie swego prawa dziedziczenia się zrzekły, liczą się przy obrachowaniu części obowiązkowéy dla innych.

ODDZIAŁ SZÓSTY.

O dziedziczeniu rodziców i innych krewnych w linii wstępnéy.

§. 489. W niedostatku krewnych w linii zstępnéy, rodzice nieboszczyka dziedziczą z wyłączeniem rodzeństwa. Dziedziczenie rodziców pierwszego stopnia.

§. 490. Gdy oboie rodzice żyią, w równych częściach dziedziczą.

§. 491. Jeżeli iuż iedno z nich tylko żyie, toż cały odziedzicza spadek.

§. 492. Gdy iuż żadne z rodziców nie żyie, rodzone rodzeństwo nieboszczyka i ich potomki wyłączaią dalszych krewnych z linii wstępnéy. dalszych wstępnych.

§. 493. Jeżeli nieboszczyk zostawia tylko rodzeństwo przyrodnie, lub z onegoż potomków; ci z ascendentami dalszych stopni razem dziedziczą.

§. 494. Rodzeństwo przyrodnie i ich potomki w tym razie biorą iednę, a krewni linii wstępnéy drugą spadku połowę.

§. 495. Gdy nieboszczyk wcale żadnego nie zostawia rodzeństwa, ani też z onegoż potomków; krewni w linii wstępnéy, z wyłączeniem wszystkich innych krewnych pobocznych, sami po nim dziedziczą.

§. 496. W iakim porządku rodzeństwo i ich dzieci pomiędzy sobą przychodzą do spadku nieboszczyka, ustanowiono iest w tytule trzecim.

§. 497. Pomiędzy krewnymi w linii wstępnéy, bądź że sami lub też razem z przyrodniém rodzeństwem dziedziczą, zawsze bliższy w stopniu odległeyszego wyłącza.

§. 498. Gdy iest kilku równie bliskich krewnych linii wstępnéy, ciż w dziale na ich linią przypadaiącym w równych częściach dziedziczą.

§. 499. W całém dziedziczeniu w linii wstępnéy i przy podziale spadku pomiędzy krewnymi oyczystymi i macierzystymi, okoliczność ta, z kąd i zktóréy strony maiątek zmarłego dziecka pochodzi, żadnéy nie stanowi różnicy.

Rozporządzenie ostateczne dzieci.

§. 500. Wolno dzieciom odmienić takowe prawne dziedziczenie krewnych w linii wstępnéy przez testament w należytéy formie zdziałany.

Część wstępnych.

§. 501. Jednak takowém rozporządzeniem ostatecznem, część obowiązkową ro-

dzicom i innym z ustaw do dziedziczenia powołanym ascendentom odebrać niemogą.

§. 502. Część obowiązkowa każdego krewnego w linii wstępnéy, bez względu na liczbę, wynosi połowę działu dla niego podług zasad o prawném dziedziczeniu przypadaiącego.

§. 503. Tęż część obowiązkową dzieci ani zmnieyszać, ani ograniczać warunkami, ani obciążać niemogą.

§. 504. Gdy nieboszczyk zostawia wprawdzie krewnych w linii zstępnéy, lecz tych dla prawnéy i prawdziwéy przyczyny wydziedziczył; więc ascendentom tym, których ustawy w niedostatku potomków powołuią do dziedziczenia, część obowiązkową zostawić iest obowiązany.

§. 505. Jeżeli iednak potomkowie nieboszczyka zrzekli się swego prawa dziedziczenia, w takim razie ascendenci, gdy tamci dożyią ctworzenia spadku, tak dalece tylko części obowiązkowéy domagać się mogą, ile zrzeczenie się wyraźnie na ich korzyść zeznane zostało.

Przyczyny do wydziedziczenia.

§. 506. Dzieci mogą i z części obowiązkowéy wydziedziczyć swych rodziców i dalszych ascendentów, 1) gdy ciż zostali osądzeni winnymi zbrodni zdrady kraiu lub obrażonego maiestatu naprzeciw osobie Panuiącego;

§. 507. 2) Gdy nastawali na życie spadkodawcy lub iego małżonka, albo potomków;

§. 508. 3) Gdy przez złe obchodzenie się z spadkodawcą złośliwie zdrowiu iego znaczne i trwałe uszkodzenie zadali;

§. 509. 4) Gdy go fałszywie pomimo lepszéy wiedzy posądzili w sądzie o występek, który w ustawach iest zagrożony karą festunkową lub w domu poprawy.

§. 510. Do przyczyn wydziedziczenia co dopiero w §. 507—509 wytkniętych, stósuie się także przepis §. 407.

§. 511. 5) Gdy wydziedziczony Ascendent z małżonkiem wydziedziczaiącego dziecka w czasie małżeństwa cudzołożył.

§. 512. 6) Gdy wydziedziczony, z względu na wychowanie wydziedziczaiącego, ciężko przekroczył powinności z mocy ustaw na niego włożone.

§. 513. 7) Gdy maiąc sam dostateczny maiątek, rozmyślnie wyłamał się z prawnéy powinności żywienia dziecka, które bez własnego uchybienia wielkiego, wpadło w niedostatek i nędzę.

§. 514. Dla tych samych przyczyn (§. 506—513.) dziecko może także zmnieyszyć część obowiązkową ascendentów, ograniczać warunkami i obciążać.

§. 515. Względem wydziedziczenia ascendentow w dobrym zamiarze, też same zasady maią mieysce, które co do wydziedziczenia podobnego względem dzieci (§. 419. seq.) przepisane zostały.

Skutki nieprawnego dziedziczenia lub opuszczenia.

§. 516. Także o prawie, służącém rodzicom, którzy nieprawnie wydziedziczeni, opuszczeni, lub w części obowiązkowéy obciążeni zostali, wszystko to rozumie się, co na podobne przypadki iest w §. 432. seq. postanowione względem dzieci.

§. 517. Jednak w przypadku, gdy ustanowieni w testamencie rodzice pierwszego

stopnia zmarli przed spadkodawcą, ich dalsi rodzice nie wstępuią w ich mieysce (§. 443.)

§. 518. Ci owszem, ieżeli o nich w testamencie nienastąpiła wzmianka, żądać tylko mogą część obowiązkową, i to tylko tak dalece, ile po zeyściu spadkodawcy niepozostało rodzone rodzeństwo lub z nich potomkowie.

Dziedziczenie w przypadku zachodzącey wspólności maiątku.

§. 519. W mieyscach, gdzie zachodzi wspólność maiątku, przepisy ustaw statutowych lub prowincyonalnych, względem dziedziczenia dzieci wydzielonych lub niewydzielonych w pozostałości, w swéy zachowuią się mocy.

§. 520. W przypadku, gdy też nic szczególnego nieprzepisuią, zasady o prawném dziedziczeniu podług pospolitego prawa ściągaią się również do dziedziczenia krewnych w linii wstępnéy.

ODDZIAŁ SIÓDMY.

O substytucyi pupillarnéy.

Substytucya dla dzieci niedorosłych.

§. 521. Rodzice maią prawo rozporządzenia ostatecznie, tak iak każdy inny spadkodawca, maiątkiem tym, który dzieci po nich dziedziczą, na przypadek, gdyby też lat dorosłości dostąpić niemiały.

§. 522. Prawo takowe służy obu rodzicom, także co do części obowiązkowéy, przez każde z nich dzieciom zostawionéy.

§. 523. Z drugiéy strony oyciec tylko iest upoważnionym do podobnego ostatecznego rozporządzenia właściwym dzieci maiątkiem na przypadek, gdyby też w wieku niedorosłym miały umrzeć.

§. 524. Dzieciom wydziedziczonym oyciec w ten sposób w ten czas tylko innego może podstawić, gdy wydziedziczenie podług §. 419. seq. nastąpiło w dobrym zamiarze.

§. 525. Substytucyą, w §. 523 opisaną, oyciec może zeznać w swém własném rozporządzeniu ostatecznem, byleby toż było zdziałane w formie ważnego testamentu.

§. 526. Wszakże mu też wolno, oddzielny za siebie, a oddzielny za dziecko sporządzić testament.

§. 527. Chociażby nawet nieuznawał potrzeby ostatecznego swym spadkiem rozporządzenia, iednak za dziecko w oddzielném ostatecznem rozporządzeniu postanowić iest mocen.

§. 528. Gdy rozporządzenie oyca względem własnego swego spadku i względem maiątku dziecka, iednym iest aktem obięte, iednak każde z tych rozporządzeń uważa się za dyspozycyą oddzielną.

§. 529. Jeżeli więc oyciec tego, którego swym ustanowił dziedzicem, podstawia także w maiątku dziecka, temu tu wolno iednę tylko z obudwóch pozostałości przyiąć, a zrzec się drugiéy.

W iaki sposób oyciec rozporządzić iest mocen.

§. 530. Maiącym prawo do części obowiązkowéy w spadku dziecka, dział prawny, na nich przypadaiący, niemoże być ani odięty, ani zmnieyszony przez dyspozycyą, którą oyciec za swe dziecko uczynił.

§. 531. Jednak oyciec mocen iest takowego koniecznego dziedzica wyłączyć nawet od części obowiązkowéy z spadku dziecka dla takich przyczyn, dla których same dzie-

cko, będąc zdolném do rozporządzenia, wydziedziczenie wyrzecby mogło.

§. 532. Gdy dziecko ma rodzeństwo rodzone lub przyrodnie, albo dzieci z rodzeństwa, oyciec, oprócz przypadku §. 531, żadnego z nich całkiém od prawnego dziedziczenia wyłączyć niemoże.

§. 533. Może iednak spadek dziecka pomiędzy nie w nierównych częściach podzielić.

§. 534. Musi przecież każdemu zostawić przynaymniéy połowę tego, coby podług zasad prawnego dziedziczenia na nie przypadało.

§. 535. Gdy dziecko niemaiąc krewnych w linii wstępnéy, ani też rodzeństwo, lub z niego dzieci, ma tylko dalszego stopnia krewnych, wolno oycu, pomiędzy tymiż, spadkiem dziecka rozporządzić podług własnego upodobania.

§. 536. W iego więc iest mocy, powołać dalszych w mieysce bliższego, albo też iednego tylko z kilku równie bliskich do dziedziczenia po dziecku.

§. 537. Obcym, w żadnym związku pokrewieństwa z dzieckiem niebędącym, oyciec spadku iego ani całkiém, ani w części oddawać niemoże.

§. 538. Jak dalece oyciec w swém rozporządzeniu, za dziecko uczynioném, takowe prawne ograniczenia przestąpił, toż za niepisane się uważa.

§. 539. Gdy samych tylko obcych do dziedziczenia powołał, rozporządzenie staie się nieważném.

Dopóki trwa ważność substytucyi oycowskiey.

§. 540. Takowe rozporządzenie również swą moc utraca, skoro tylko dziecko, za które ie uczyniono, dochodzi wieku dorosłości.

§. 541. W tym względzie żadney niestanowi różnicy, czyli same dziecko rozporządziło ostatecznie lub nie.

§. 542. Gdy dziecko po uczynioney substytucyi, za zezwoleniem oyca, przez trzeciego formalnie zostanie przysposobioném (adoptowaném), tém samém substytucya ustaie.

§. 543. Gdy podstawiony w spadku dziecka przed niém umiera, prawo z substytucyi na iego nieprzechodzi dziedziców.

Substytucya pupillarna z strony matki.

§. 544. Wszystko, co powyżéy iest postanowiono względem służącéy oycu wolności podstawienia kogo dziecku w iego własnym maiątku, oraz i w odziedziczoney przez nie części obowiązkowéy, ściąga się także do matki co do części obowiązkowéy dziecka, z niéy pochodzącéy. (§. 525—543.)

Substytucya pupillarna za obłąkanych lub niedołężnych na umyśle.

§. 545. Za dzieci, które dla obłąkania lub niedołężności zmysłów, same ostatecznie rozporządzać zdolne nie są, oyciec w ten sam sposób, na przypadek ich śmierci, rozporządzić iest mocen.

§. 546. Toż samo rozumie się o głuchych i niemych, ile sami do sporządzenia testamentu nie są zdolnymi.

§. 547. Jeżeli takowa niezdolność dzieci do samego rozporządzenia ostatecznego (§. 545. 546.) zachodzi w czasie zeyścia oyca, więc podstawienie iest ważne, chociażby w czasie zeznania onegoż podobna niezdolność niebyła miała mieysca.

§. 548. Jeżeli iednak dziecko wprzód sporządziło prawnieważny testament, nim wpadło w niedołężność lub obłąkanie zmysłów, oyciec substytucyą swoią ani względem własnego maiątku dziecka, ni też co do zostawionéy mu części obowiązkowéy, testamentu rzeczonego narzucać niemoże.

§. 549. Jak dalece oyciec iest mocen podstawiać kogo swym dzieciom, niedołężność lub obłąkanie zmysłów cierpiącym lub głuchoniemym, w ich spadku, o tyle toż prawo służy także matce, ieżeli oyciec prawa podstawienia nieużył.

§. 550. Co do tego rodzaiu substytucyi (§. 545. seq.), wszystko to zachowane być musi, co powyżéy na przypadek niedorosłości dzieci postanowione zostało.

§. 551. Substytucya takowa moc swą utraca, gdy dziecko umieraiąc, zostawia małżonkę lub prawne potomstwo. Kiedy takowa substytucya ustaie.

§. 552. Toż samo ma mieysce, gdy dziecko do rozumu powraca i dla tego zostaie uwolnione z opieki.

§. 553. Gdy dziecko z powodu odpadnienia w chorobę, na nowo pod opiekę wzięte być musi, substytucya iednak napowrót nie nabiera ważności, nawet i w tym razie nie, gdyby dziecko w czasie zdrowia żadnego rozporządzenia niebyło uczyniło.

§. 554. Zresztą substytucya pupillarna nieprzeszkadza w niczém rozporządzeniom względem maiątku dzieci, pomiędzy żyiącymi, gdy tego dobro dziecka wymaga.

ODDZIAŁ OSMY.

O dzieciach z małżeństwa na lewą rękę spłodzonych.

§. 555. Wszystko, co powyżéy iest przepisano względem prawych dzieci, stósuie się również do dzieci z małżeństwa na lewą rękę pochodzących, ile ustawy wyraźnie co innego niestanowią.

§. 556. W przypadkach wyraźnie wyiętych, dzieciom takim tylko przez zawarcie prawego małżeństwa lub przez legitymacyą, prawa prawych dzieci nadane być mogą.

Stan i prawa familiyne tychże dzieci.

§. 557. Dzieci z małżeństwa na lewą rękę nie noszą nazwiska oyca.

§. 558 Nie wstępuią one w iego familią ani też do zaszczytów stanu iego i stopnia prawa żadnego rościć niemogą.

§. 559. Przeciwnie należy im się nazwisko rodu matki.

§. 560. Wstępuią w iéy familią, ile matce służą prawa familiyne i toż może przenieść na swych prawych potomków.

§. 561. Co do osoby tychże dzieci oyciec ma wszelkie prawa władzy oycowskiéy, nad maiątkiem ich iednak prawa tego przywłaszczać sobie nie może.

Utrzymanie i wychowanie.

§. 562. Dzieciom z małżeństwa na lewą rękę, należy się od rodziców utrzymanie i wychowanie.

§. 563. Jedno i drugie pospolicie do stanu matki stósować się musi.

§. 564. Gdy iednak matka iest stanu mieyskiego, oyciec utrzymanie i wychowanie winien tylko urządzić w ten sposób, iak

mieszczanin rzemieślnik swe prawe dzieci utrzymuie i wychowuie.

§. 565. Tenże sam stósunek służy za zasadę względem wyboru przyszłego sposobu do życia i wyprawy dla tychże dzieci.

Stósunek względem maiątku.

§. 566. Użytek własnego tychże dzieci maiątku, nie należy do oyca.

§. 567. Służy mu iednak zarząd onymże aż do pełnoletności dziecka.

§. 568. W tym względzie ma prawa i obowiązki opiekuna.

§. 569. Dziecko w czasie swéy małoletności pod względem zdolności zobowiązywania siebie, tak iak żadny inny pod opieką zostaiący uważa się.

Prawa do dziedziczenia po oycu.

§. 570. Gdy dzieci z małżeństwa na lewą rękę, przy śmierci oyca nie odebrały ieszcze wychowania i wyprawy; wydatki na ten koniec potrzebne, naznaczone z spadku i przez dziedziców zabezpieczone być muszą.

§. 571. W razie sporu o ilość wydatków na wychowanie i do którego wieku dziecka rachowane być maią, sąd winien podług słuszności spór takowy rozwiązać z względu na sposób, w iaki oyciec był obowiązany dziecko wychować i na przeznaczenie przez oyca wskazane.

§. 572. W przypadku gdy niema dzieci z prawego małżeństwa, wydatki takowe na wychowanie i wyprawę należą się dzieciom z małżeństwa na lewą rękę pochodzącym, w sposobie długu, zaraz naprzód z spadku.

§. 573. Gdy iednak są dzieci z prawego małżeństwa, więc tamte mogą wprawdzie należący im się podług §. 571. wypłaty domagać się z spadku;

§. 574. Jednak, gdy tenże nie wystarcza, podział tak uskuteczniony być musi, aby każde z prawych dzieci przynaymniéy dostało drugie tyle, ile dziecko z małżeństwa na lewą ręką, z maiątku oyca odbiera.

§. 575. Zresztą pozostaie się przy obowiązku względem rodzeństwa w ogólności w następuiącym tytule przepisanym, podług którego prawe dzieci swe rodzeństwo z małżeństwa na lewą rękę pochodzące utrzymywać powinno.

§. 576. Rozporządzenie, iakie oyciec uczynił względem dziedziczenia tychże dzieci w swym spadku, w swéy zachowuie się mocy.

§. 577. Takiém iednak rozporządzeniem niemoże odeymować dzieciom utrzymanie i wyprawę, które im się podług §. 571. należą.

§. 578. Również niema prawa uczynienia substytucyi pupillarnéy w własnym tychże dzieci maiątku.

§. 579. Jeżeli oyciec żadnego nie uczynił rozporządzenia, a pozostawia potomków z prawego małżeństwa, innym dzieciom żaden dział z dziedzictwa nie należy.

§. 580. Gdy iednak nie zostawia potomków z prawego małżeństwa, dzieci z małżeństwa na lewą rękę pochodzące, ieżeli ich tylko iest troie lub mniéy, część tylko trzecią; gdy ich iest więcéy, połowę dostaią dziedzictwa.

§. 581. Kilku z takiegoż małżeństwa pochodzących potomków, dzielą się pomiędzy sobą częścią na nich przypadaiącą podług zasad w tytule piątym o dziedziczeniu w linii zstępnéy w ogólności przepisanych.

§. 582. Gdy oyciec wprawdzie nie innych potomków, lecz iednak żonę zostawia, dzieci z małżeństwa na lewą rękę dostaią swą część dopiero po odciągnieniu działu na żonę przychodzącego.

§. 583. Również należytość pozostawionéy na lewą rękę zaślubionéy żony, bądź że iest matką dzieci lub nie, potrąca się z dziedzictwa przed porachowaniem części przypadaiącéy na dzieci.

§. 584. Jeżeli niemasz ani żony, ani innych bliskich krewnych (Tyt. 1. §. 622.); więc dzieci z małżeństwa na lewą rękę odziedziczaią całkiem własny dziedziczny spadek ich oyca.

§. 585. W żadnym przypadku oyciec takowych dzieci nie iest obowiązany zostawić im część obowiązkową.

Do spadku matki i iéy krewnych.

§. 586. W spadku matki dziedziczą iéy dzieci bądź z prawego bądź z małżeństwa na lewą rękę spłodzone.

§. 587. Dziedziczą również po krewnych matki, tak iak gdyby pochodziły z prawego małżeństwa.

Dziedziczenie rodziców.

§. 588. Oyciec i iego krewni żadnego niemaią prawa dziedziczenia w maiątku takowego dziecka.

§. 589. Zaś co do dziedziczenia matki i iéy krewnych, też same przepisy co względem dzieci z prawego małżeństwa maią mieysce.

Prawa dzieci w przypadku rozwodu małżeństwa na lewą rękę.

§. 590. W przypadku rozwodu małżeństwa na lewą rękę, matka za winną uznana, w ten sam sposób dzieciom z tegoż małżeństwa część obowiązkową musi wyznaczyć,

iak iest przepisano względem dzieci z prawego małżeństwa.

§. 591. W ten sam także sposób oyciec za winnego uznany, obowiązany iest swym dzieciom z lewéy ręki należącą im się wyprawę z swego wyznaczyć maiątku.

ODDZIAŁ DZIEWIĄTY.

O dzieciach bezżennie spłodzonych.

Uprawnienie dzieci bezżennie spłodzonych za wyrokiem sądowym,

§. 592. Dzieci z bezżennngo cielesnego obcowania spłodzone, w wszelkich przypadkach, gdy matce za wyrokiem sądowym wszelkie prawa istotnéy małżonki sprawcy ciąży zostaią nadane; dostępuią praw dzieci z prawego małżeństwa.

Dod. §. 94. Wszelkie dzieci bezżennie spłodzone odtąd nie na imie ich oyców lecz tylko ich matek (niedostępuiąc iednak ich stanu, ieżeli też są urodzenia szlacheckiego) ochrzcone być maią, tudzież zotrzymać toż nazwisko swych matek i w przypadku udzielenia im legitymacyi téy, która ma tylko za cel byt ich lepszy w pożyciu obywatelskiém, co do cechów, rzemiósł i procederów i uwolnienie ich od zarzutu nieprawego pochodzenia.

§. 593. Prawa te zachowuią i wtenczas, gdy małżeństwo pomiędzy rodzicami dla upornego wzbraniania się oyca przez ślub nie zostaie spełnione.

§. 594. Jeżeli iednak matka w przeciągu czasu ustawami oznaczonego (Tyt. 1. §. 1095.) nie podała skargi o zawarcie małżeństwa, iuż dzieci niemogą w żadnym razie przywłaszczyć sobie przywiązanych do tego praw prawego urodzenia.

§. 595. Jednak dzieci sprawę przez ich matkę rozpoczętą, ieżeli przed rozsądzeniem oneyże umiera, mogą daléy popierać tym celem, aby im prawa dzieci małżeńskich zostały przyznane.

przez ożenienie się z matką,

§. 596. Gdy sprawca ciąży bez sprawy i wyroku brzemienną poymie za żonę, dziecko z bezżennego obcowania spłodzone tem samem dostępuie wszelkie prawa i obowiązki małżeńskiego dziecka, a ktore oddzielnemi ustawami wyraźnie wyięte nie zostały.

przez oświadczenie oyca w sądzie zeznane,

§. 597. Dziecko z rzeczywiście zaślubioną oblubienicą spłodzone, dostępuie praw dziecka małżeńskiego przez proste tylko oświadczenie oyca sądownie zeznane, chociażby małżeństwo z matką istotnie nie zostało zawartém.

§. 598. Gdy uprawnienie bezżennie spłodzonego dziecka, następuie z istotnego ożenienia się z matką; więc ślub a w przypadku §. 597. oświadczenie sądowe oznacza czas, w którym prawa i obowiązki dziecka iako prawego swóy biorą początek.

§. 599. W przypadku iednak §. 592. czas ten oznacza się wstecz na dzień zgłoszenia się z skargą.

§. 600. Jeżeli w czasie zawarcia małżeństwa pomiędzy rodzicami, dziecko z bezżennego obcowania spłodzone, iuż było umarło, pozostawiło iednak prawych potomków, ciż i względem dziadów dostępuią wszelkich praw i obowiązków potomków małżeńskich.

przez deklaracyą zwierzchności.

§. 601. Gdy pomiędzy rodzicami nie przyszło do zawarcia małżeństwa, oyciec o uprawnienie dziecka bezżennie spłodzonego u dworu dopraszać się może.

§. 602. Przy roztrząśnieniu prozby takowéy, trzeba razem zważać na to: czyli uprawnienie iest pożyteczne dla dziecka, a ieżeli w téy mierze iaka okaże się wątpliwość, same dziecko, lub w razie gdy iest małoletnie, wyznaczony dla niego kurator, słuchanym być musi.

§. 603. Przez legitymacyą podobną, dziecko dostępuie stanu oyca i względem niego wszelkich praw i obowiązków dziecka małżeńskiego.

§. 604. Jednak przez to nie wstępuie w familią oyca.

§. 605. Przyięcie do familii, układ familiyny poprzedzić powinien.

§. 606. Jednak pomiędzy prawemi dziećmi legitymuiącego i samym legitymowanym ten sam utwarza się stósunek, co pomiędzy prawem przyrodzeniém rodzeństwem z iednego oyca.

§. 607. Jeżeli oyciec w czasie legitymowania dziecka bezżennie spłodzonego iuż miał potomków małżeńskich, i następnie któremu z nich część tylko obowiązkową zostawia; przy obrachowaniu téyż części, dziecko uprawnione do liczby nie wchodzi.

§. 608. Legitymacya dziecka nastąpiona bez wyraźnego zezwolenia krewnych iego matki, innego pomiędzy nimi i legitymowanym nie utwarza stósunku familiynego, iak ten, co powstał z samego bezżennego urodzenia.

§. 609. Dzieciom z małżeństwa na lewą rękę spłodzonym stan prawych dzieci względem oyca, przez legitymacyą Panuiącego nadany być może.

§. 610.

§. 610. Jeżeli iednak w czasie legitymacyi iuż byli potomkowie z prawego małżeństwa, przepis §. 607. w swéy zachowuie się mocy.

§. 611. Przyięcie ich do familii oyca nastąpić tylko może przez układ familiyny.

Prawa dzieci bezżennie spłodzonych, używienie i wychowanie.

§. 612. Dzieci bezżennie spłodzone, które ani przez następuiące małżeństwo rodziców, ani za wyrokiem sądowym, ani też przez uprawnienie nie dostąpiły praw prawych dzieci; od oyca tylko używienia i wychowania domagać się mogą.

§. 613. Takowy obowiązek ciąży na oycu, chociażby matka podług iedenastego oddziału w tytule pierwszym wcale żadnego, lub tylko naymnieyszego rodzaiu wynagrodzenia domagać się mogła.

§. 614. Skoro sąd opiekuńczy bądź z powodu sprawy pomiędzy rodzicami, bądź z innych wiarogodnych doniesień powezmie wiadomość o bycie dziecka bezżennie spłodzonego, tenże dziecku winien z urzędu opiekuna wyznaczyć.

Dod. §. 95. Gdy matka zostaie ieszcze pod władzą oycowską, więc wystarcza, gdy sąd wezwie oyca matki, aby miał staranie kole dobra wnuka bezżennie spłodzonego.

§. 615. Tenże winien przestrzegać praw dziecka naprzeciw bezżennemu iego oycu, i z obydwiema rodzicami umówić potrzebne rozporządzenia względem wychowania i utrzymania dla dziecka.

§. 616. Opiekun iest mocen i obowiązany czuwać nad dopełnieniem rozporządzeń umówionych, a gdy nie przychodzą do sku-

tku, oznaymić o tém sądowi opiekuńczemu dla przedsięwzięcia dalszych kroków.

§. 617. Gdy podany oyciec wypiera się oycostwa, opiekun, chociażby matka a to w sprawę wdać się nie chciała, iednak dla dobra dziecka nastawać musi o sądową rozprawę i wyrok.

§. 618. W dochodzeniu i rozsądzeniu: czyli dziecko istotnie przez podanego oyca spłodzone zostało, stósować się trzeba do zasad w iedynastym oddziale poprzedzaiącego tytułu przepisanych.

§. 619. Jeżeli matka w czasie tym, na który podług zasad rzeczonych trafia spłodzenie dziecka, z kilku mężczyznami cieleśnie obcowała; więc zależy do stósuiącego się do okoliczności uznania opiekuna, którego z pomiędzy nich zechce naprzód zaskarzyć o dopełnienie powinności oycowskich.

§. 620. Gdyby pozwany uwolnionym został od skargi, lub gdyby niebył w stanie wypełnienia rzeczonych powinności, opiekun i drugich w interesie dziecka zaskarzyć iest mocen.

§. 621. Utrzymanie i wychowanie dziecka aż do skończonego czwartego roku, pospolicie nakładem oyca matce zostawione być musi.

§. 622. Po skończonym czwartym roku zależy od wyboru oyca, albo na siebie utrzymanie i wychowanie dziecka przeiąć, albo zostawić ie nadal matce swym nakładem.

§. 623. Gdy matka swym własnym nakładem chce wychować i utrzymywać dziecko, oyciec temu sprzeciwić się nie może.

§. 624. Sąd opiekuńczy upatruiąc, iż wychowanie dziecka, bez obawy uszczerbku dla niego oycu powierzone być nie może, mocen iest nakładem oyca polecić ie matce.

§. 625. Gdy zachowanie się obu rodziców, iest takie, iż żadnemu z nich wychowanie dziecka powierzone być nie może, natenczas sąd opiekuńczy podług przepisu §. 98. seq. postąpić powinien.

§. 626. W wszelkich przypadkach, gdy nakład na utrzymanie i wychowanie na pieniądze oznaczony być ma, na to tylko zważać należy, coby ludzi wieyskiego lub pospolitego mieyskiego stanu wychowanie prawego dziecka, wraz z wydatkiem na szkoły i nauki kosztować mogło.

§. 627. Przytém wzgląd mieć należy na zwyczayną w każdym mieyscu cenę, i na przybywaiące z wiekiem potrzeby dziecka.

§. 628. Gdy oyciec zostaie bez sposobu utrzymania i wychowania w ten sposób dziecka, obowiązek takowy na iego przechodzi rodziców.

§. 629. Gdyby tych nie było, lub sami nie mieli sposobu; matka i iéy rodzice ten maią na sobie obowiązek.

§. 630. Jeżeli iednak matka tyle posiada własnego maiątku, iż z dochodów onegoż bez uięcia swéy własnéy potrzebie iest w stanie dziecko używić, ona obok bezżennego oyca i szczególniéy przed iego rodzicami do tego iest obowiązaną.

§. 631. Gdy oyciec dziecka bezżennie spłodzonego wynalezionym być niemoże, obowiązek utrzymania i wychowania go bezpośrednio na matkę i iéy rodziców spada.

§. 632. Jeżeli i tych niema, lub zostaią bez spadku; więc rząd musi się starać o utrzymanie i wychowanie podobnych dzieci w domach dla ubóstwa w każdém mieyscu przeznaczonych.

Trwanie onegoż.

§. 633. Obowiązek rodziców do utrzymania dzieci bezżennie spłodzonych, trwa tylko aż do skończenia czternastego roku.

§. 634. Po czasie tym, dzieci o swe utrzymanie same starać się muszą.

§. 635. Jeżeli iednak synowie z bezżennego obcowania spłodzeni, na naukę rzemiosła lub nauki dani zostali, oyciec dalsze na naukę i uwolnienie wydatki łożyć powinien.

§. 636. Gdy oyciec oprócz tego dał dziecko wychować do procederu, o którymby po skończonym czternastym roku ieszcze utrzymać się niemogło, więc oyciec i nadal na to łożyć musi dopóty, dopóki dziecko na obranym przez oyca procederze same używić się nie potrafi.

§. 637. Gdy dzieci takowe dla choroby, lub też ułomności ciała lub zmysłów są bez sposobu zarabiania na swe utrzymanie się, rodzice i dziadowie z starczenia takowych potrzeb na żądanie dzieci wymawiać się niemogą.

§. 638. Z drugiéy też strony dzieci nawet bezżennie spłodzone, obowiązane są wspierać rodziców i dziadów w potrzebie będących, w niedostatku innych pierwszy do tego obowiązek maiących.

Prawa stanu i familii.

§. 639. Dzieci bezżennie spłodzone nie wstępuią ani do familii oyca ni matki.

§. 640. Noszą iednak nazwisko urodzenia matki i należą do stanu, w którym matka zostawała w czasie porodzenia.

Do d. §. 96. Synowie żołnierzy do służby woyskowéy zobowiązanych bezżennie spłodzeni, gdy matka należy do mieysca od powinności takowéy wolnego, iako synowie żołnierscy zostaią pod pułkiem, lub batalionem, do którego oyciec należy. Wybór sposobu życia takiegoż syna zależy od pułku lub batalionu, gdy iest zdatny do służby woyskowéy.

§. 641. Jeżeli iednak matka iest urodzenia szlacheckiego, dziecko iéy bezżennie spłodzone szlachectwa i herbu przywłaszczać sobie niemoże.

§. 642. Dzieci bezżennie spłodzone wychowuią się aż do skończenia czternastego roku w wyznaniu, do którego matka należy.

§. 643. Jednak gdy oyciec iest chrześcianem, a matka do iakiegokolwiek innego wyznania należy; dziecko takowe aż do skończenia czternastego roku w religii chrześciańskiéy wychowane być winno.

§. 644. Dzieci bezżennie spłodzone nie zostaią pod władzą oycowską; lecz tylko pod ustanowioną dla nich od rządu opieką.

§. 645. Prawa osobiste rodziców nie sięgaią daléy, iak ile tego cel wychowania wymaga.

§. 646. Szczególniéy wybór przyszłego przeznaczenia dziecka nie od oyca lecz od opieki zależy.

§. 647. Gdy oyciec przed skończeniem wychowania umiera, dzieci bezżennie spłodzone domagać się mogą, aby potrzebne na ten koniec wydatki z spadku wydane zostały. Prawa do spadku oyca.

§. 648. Jeżeli są dzieci małżeńskie po oycu, wydatki takowe tylko z użytków spadku przeznaczone, i tych przewyższać niemaią.

§. 649. Gdy podobnych dzieci niema, wydatki takowe w razie potrzeby z istoty maiątku czerpane być mogą.

§. 650. Jeżeli wszystkie dzieci małżeńskie lub niektóre z nich również ieszcze wychowane nie są, a użytki spadku, na wychowanie wszystkich nie są wystarczaiące; więc tak urządzić należy, aby dla małżeńskich drugie tyle, iak dla bezżennie spłodzonych wyznaczone zostało.

§. 651. Oprócz tego, gdy oyciec zostawia prawych lub z małżeństwa na lewą rękę potomków, dzieciom bezżennie spłodzonym, żadne nie służy prawo dziedziczenia w spadku ich oyca.

§. 652. Gdy niema podobnych potomków, oyciec też żadnego rozporządzenia ostatecznego nie zostawił; więc dzieciom bezżennie spłodzonym należy się szósta część spadku podług bliższych postanowień w §. 581. 582. 583. obiętych.

Dod. §. 97. Jednak dziecku bezżennie spłodzonemu nie należą się razem alimenta prawne i takie, które przyobiecane zostały, owszem ma tylko wybór pomiędzy temiż alimentami i szóstą częścią spadku.

§. 653. Dzieci, których matka w czasie ich spłodzenia z kilką mężczyznami cieleśnie obcowała, żadnego do takowegoż działu prawa niemaią.

§. 654. Dzieci więc bezżennie spłodzone chcąc mieć prawo do takowego dziedzi-

czenia, albo okazać muszą dobrowolne przyznanie mniemanego oyca, albo złożyć wyrok prawomocny, którym ieszcze za życia oyca podobne prawo dziedziczenia zastrzeżone dla nich zostało.

Do d. §. 98. Od tegoż prawnego przepisu wyiątek niema mieysca w tym nawet przypadku, gdy umarł przed urodzeniem dziecka, i wtenczas ani on, ani matka, o swéy brzemienności nie wiedzieli, lub też inne zachodziły okoliczności, dla których ani przyznanie oyca, ani zastrzeżenie prawa dziedziczenia dla dzieci w prawomocnym wyroku, żadnym sposobem nastąpić nie mogło.

§. 655. W żadnym przypadku oyciec nie iest obowiązany zostawić część obowiązkową dzieciom z niego bezżennie spłodzonym.

§. 656. W spadku matki dziecko bezżennie spłodzone, razem z dziećmi prawemi dziedziczy. Do spadku matki.

Do d. §. 99. Gdy kto żeni się z niewiastą dzieci bezżennie spłodzone maiącą, niedomagaiąc się wydziału i zaspokoienia onychże; też w razie wspólności maiątku odziedziczaią razem z prawymi dziedzicami służącą matce połowę wspólnego maiątku.

§. 657. Dzieciom iednak małżeńskim to wszystko z góry należy się, co matka od oyca tychże dzieci lub wstępnych iego krewnych przez umowy, rozporządzenia ostateczne lub prawne dziedziczenie nabyła.

§. 658. Oyciec od spadku dziecka z niego bezżennie spłodzonego, żadnego niema prawa. Prawo dziedziczenia rodziców w spadku dzieci.

§. 659. Przeciwnie matka w ich spadku, tak iak w spadku swych prawych dzieci dziedziczy.

Prawo dziedziczenia dzieci w spadku krewnych oyczystych i macierzystych.

§. 660. Pomiędzy dziećmi bezżennie spłodzonemi i krewnymi obu rodziców pospolicie prawne dziedziczenie niema mieysca. (Tyt. 3. §. 6. 7. 8.)

§. 661. Dzieci więc takowe żadnego nie maią prawa do części obowiązkowéy w maiątku rodziców ich matki.

§. 662. W stósunkach pożycia obywatelskiego dzieci bezżennie spłodzone równe maią prawa z dziećmi prawemi lub za takie uznanemi.

Legitymacya w celu polepszenia ich losu.

§. 663. Gdy dla polepszenia losu tychże dzieci szczególne w téy mierze zaświadczenie zażądane zostaie, toż przez które z rodziców, lub też przez same dziecko albo iego opiekuna poszukiwane być może.

§. 664. Wydanie legitymacyi takowéy należy do głównego sądu prowincyi.

§. 665. Przez to iednak inne stósunki dziecka względem rodziców i ich rodzin żadnéy nie doznaią odmiany.

ODDZIAŁ DZIESIĄTY.

O przysposobieniu (przybieraniu dziecka za własne).

W iaki sposób przysposobienie nie może nastąpić.

§. 666. Przysposobienie nastąpić tylko może na mocy umowy piśmiennéy.

§. 667. Umowa takowa do roztrząśnienia i zatwierdzenia iéy przedstawioną być musi sądowi głównemu prowincyi, w którego obwodzie przysposobiaiący zamieszkuie.

Dod. §. 100. Udzielenie teyż umowy departamentowi lennemu celem przedstawienia iéy Panuiącemu, w tych tylko przypadkach iest potrzebne:

1) gdy przysposobiaiący iest szlachcicem, a przysposobieniec urodzenia mieyskiego,
2) gdy z przysposobieniem ma być zarazem połączone przyięcie i noszenie nazwiska szlacheckiego i herbu.

§. 668. Osobom tylko, które iuż skończyły pięćdziesiąty rok swego wieku, wolno innych za swe przysposabiać dzieci. Kto iest mocen przysposobiać.

§. 669. Jednak toż i osobom młodszym, lecz tylko za szczególném zezwoleniem Panuiącego, dozwolone być może, gdy podług ich stanu zdrowia i zmysłów spłodzenie dzieci naturalnych po nich spodziewane być nie może.

§. 670. Zresztą ci tylko od przysposobienia są wyłączeni, którzy podług swego powołania są obowiązani dochować bezżeństwa.

§. 671. Maiący przy życiu potomków małżeńskich, przysposobić nie może.

§. 672. Zezwolenie rodziców przysposobiaiącego, pospolicie iest potrzebne.

§. 673. Jednak niedostatek takowego zezwolenia ten tylko skutek sprawia, iż rodzicom zostaie się ich prawo, żądania części obowiązkowéy z spadku przysposobiciela na przypadek iego zeyścia.

§. 674. Niewiasty także przysposabiać są zdolne.

§. 675. Gdy iednak są zamężne, tylko za zezwoleniem męża nastąpić to może.

§. 676. Jeżeli mąż bez zezwolenia żony kogo za swe dziecię przysposobił, żadnéy to nie sprawia odmiany w prawie dziedziczenia żony w przyszłym spadku iéy męża.

Kto przysposobionym być może.

§. 677. Przysposobieniec wiekiem młodszy od przysposabiaiącego być musi.

§. 678. Jeżeli iuż wyszedł z lat niedorosłości, wolne iego zezwolenie iest potrzebne.

§. 679. Gdy oyciec iego ieszcze żyie, potrzeba, aby ten także zezwolił.

§. 680. Jeżeli zostaie pod opieką, zezwolenie sądu opiekuńczego złożone być musi.

Skutki przysposobienia,

§. 681. Z przysposobienia powstaią pospolicie pomiędzy przysposobionym oycem i dzieckiem też same prawa i obowiązki, co między różnymi rodzicami i dziećmi z prawego małżeństwa.

co do osoby,

§. 682. Przysposobieniec przybiera nazwisko oyca przysposobiaiącego.

§. 683. Dostępuie tenże wszelkich praw stanu oyca, ile takowe są przenośnemi w skutek urodzenia z prawego małżeństwa.

§. 684. Jeżeli iednak przysposabiaiący iest szlachcic, a przysposobieniec urodzenia mieyskiego, tentu za szczególném tylko nadaniem Panuiącego, praw i zaszczytów stanu szlacheckiego dostąpić może.

§. 685. Gdy przybieraiący iest stanu mieyskiego, a przysposobieniec urodzenia szlacheckiego; tentu wprawdzie praw szlachectwa nie utraca, obowiązany iest iednak obok nazwiska przysposabiaiącego zachować swéy familii szlacheckie nazwisko. (§. 682.)

§. 686. Jeżeli przysposabiaiący iest w związku małżeńskim, więc pomiędzy żo-

ną iego i przysposobieńcem te same tylko powstaią stósunki, co pomiędzy oyczymem i paśierbem.

§. 687. Gdy przysposobienie nastąpiło wspólnie przez obu małżonków, przysposobieniec też względem obudwóch wstępuie w prawa prawego dziecięcia.

§. 688. Przysposobieniec niewiasty przybiera nazwisko iéy urodzenia i stan, w którym w czasie przysposobienia zostawała.

§. 689. Nazwisko i stan byłego teyż niewiasty męża, przysposobieńcowi dla szczególnych tylko okoliczności wyłączaiących obawę sprzeciwienia się temu familii mężowskiéy, i przez wyraźne tylko zezwolenie Panuiącego nadane być może.

§. 690. Zresztą matka przysposabiaiąca względem przysposobieńca wszelkie nabywa prawa i obowiązki rodzonéy matki.

względem maiątku przysposabiaiącego, i

§. 691. Przysposobieniec tenże do maiątku przysposabiaiących rodziców, ile tenże pod ich wolne rozporządzenie podpada, wszelkich dostępuie praw dziecka z prawego małżeństwa.

§. 692. Wszelkie więc postanowienia względem utrzymania, wychowania, wyprawy i dziedziczenia prawych dzieci, również do przysposobionych zastósowane być winny.

§. 693. Gdyby nawet przysposabiaiącemu po przysposobieniu urodziły się dzieci, przysposabieniec z tymiż względem oyca przysposobiaiącego równe ma prawa.

przysposobionego.

§. 694. Przeciwnie oyciec przysposabiaiący, ani pomiędzy żyiącemi, ani na przypa-

dek śmierci nie dostępuie praw rodzonego oyca w przysposobieniu maiątku.

Dod. §. 101. Maiątek przeto synowi przybranemu w moc uwolnienia go z pod władzy oycowskiéy z strony samego tylko przysposabiaiącego oyca nie może być wydanym, owszem dla iego ustanowienia się, potrzebne iest wydanie uznania go za pełnoletniego podług przepisów Prawa kraiowego Cz. II. Tyt. 18. §. 807.

§. 695. Skoro tylko przysposobieniec staie się pełnoletnim, właściwy iego maiątek w iego zarząd i użytek oddany być mu musi.

§. 696. Jeżeli ieszcze iest małoletnim, tenże iego maiątek pozostaie pod dotychczasowym zarządem oyca lub opiekuna.

§. 697. Lecz i rodzony iego oyciec utraca użytkowanie, do któregoby mógł mieć prawo.

§. 698. Obowiązany więc iest zarządzać maiątkiem dziecka na iego tylko rachunek i dochody z niego na pomnożenie kapitału lub w inny sposób na korzyść dziecka obrócić.

§. 699. Gdy rodzony oyciec przysposobieńca po przysposobieniu umiera, opieka nad tegoż maiątkiem przysposabiaiącemu oycu poruczoną być może.

§. 700. Jednak sądu opiekuńczego wybór iego osoby nie wiąże.

§. 701. Gdy przysposobieniec przed rodzonymi rodzicami umiera, oni, nie przysposabiaiący, w iego dziedziczą spadku.

§. 702. Z drugiéy strony, przysposobieniec zachowuie także służące mu prawo dziedziczenia prawego w spadku swych rodzonych rodziców.

§. 703. Postanowienia powyższe (§. 682—702.) inaczéy oznaczone być mogą w umowie o przysposobienie zawartéy. Bliższe oznaczenia w umowach.

Dod. §. 102. Wolność odmienienia przepisów powyższych w umowie o przysposobienie, niemoże się rozciągać do przepisów §. 684. i 689., ponieważ one stósuią się do praw Panuiącego, które nie mogą być przedmiotem umów prywatnych.

§. 704. Co do stósunków osobistych takowe odmienne postanowienia tak dalece maią mieysce, ile też nie uwłaczaią saméy istocie czynności.

§. 705. Jeżeli prawne względem maiątku przepisy umową zmienione być maią, a przysposobieniec iest ieszcze małoletnim; więc sąd opiekuńczy iest obowiązany zwrócić uwagę na takowe postanowienia odmienne, i czyli dla nich przysposobienie iest dogodne dla dziecka.

§. 706. Umowa przez którą przysposobieńcowi nawet część obowiązkowa z przyszłego spadku rodzonych iego rodziców ma być odiętą, z pełnoletnim tylko zawartą być może.

§. 707. W skutek przysposobienia, iuż będący i następnie spłodzeni potomkowie przysposobieńca, w ten sam wstępuią stósunek względem przysposabiaiących rodziców, iak krewni w linii wstępnéy względem krewnych wstępnych. Stósunki familiyne.

§. 708. Zresztą z przysposobienia żaden nie wynika związek pomiędzy przysposobieńcem i familią przysposabiaiącego.

§. 709. Dzieci nawet naturalne z przysposabiaiącego po przysposobieniu spłodzone,

nie wchodzą przeto z przysposobionym w stósunek rodzeństwa.

§. 710. Gdy przez przysposobienie związek familiyny ma być zawartym, nastąpić to musi w oddzielnym układzie familiynym.

§. 711. Przeciwnie przysposobieniec zostaie członkiem familii, w któréy się tenże urodził.

§. 712. Pomiędzy nim więc i iego naturalnymi krewnymi pozostaią wszelkie prawa i obowiązki tak, iak gdyby przysposobienie nie miało mieysca.

§. 713. Dla zepobieżenia wszelkiéy wątpliwości w téy mierze przysposobieniec iest mocen, obok nazwiska przysposabiaiącego, nosić także nazwisko swéy własnéy rodziny.

Uchylenie przysposobienia.

§. 714. Przysposobienie raz prawnie zdziałane, w ten sam tylko sposób, iak przyszło do skutku, za zezwoleniem stron i przy zatwierdzeniu sądu, uchylone być może.

§. 715. Tem samem wszelką utraca skuteczność, a prawa i obowiązki stron uważaią się tak, iak gdyby nigdy przysposobienie nie było miało mieysca.

§. 716. Władza oycowska z przysposobienia wypływaiąca, w ten sam sposób kończy się i znosi, iak władza rodzonego oyca.

ODDZIAŁ JEDENASTY.

O przysposobieniu pasierbów.

§. 717. Pomiędzy pasierbicami i pasierbami żadne nie zachodzą stósunki familiyne.

§. 718. Stósunki podobne w pewnym względzie przez przysposobienie pasierbów utworzone być mogą.

§. 719. Takowe przysposobienie ma mieysce, gdy z osób wchodzących w związek prawego małżeństwa, iedna lub obydwie maią dzieci z poprzedzaiącego prawego małżeństwa.

Dod. §. 105. Przysposobienie pasierbów, może także mieć mieysce, w trzeciém i następuiącém małżeństwie, z tém ograniczeniem: aby w każdym przypadku unikano naruszenia części obowiązkowéy dzieci następnie przybywaiących iako też i wprzód będących.

§. 720. Zamiar przysposobienia pasierbów iest ten, aby pomiędzy pasierbo-rodzicami i pasierbami też same powstały prawa i obowiązki, iak między rodzonymi rodzicami i dziećmi, tudzież wzaiemne prawo dziedziczenia.

§. 721. Przysposobienie pasierbów utworzone być tylko może przez sądownie zdziałaną i zatwierdzoną umowę.

§. 722. To może nastąpić w umowie przed-małżeńskiéy pomiędzy rodzicami i po iuż zawartém małżeństwie w oddzielnym układzie.

§. 723. Do tego potrzebne iest wolne zezwolenie tak rodziców iak i dzieci połączyć się maiących.

§. 724. Gdy dzieci są ieszcze małoletnie, sąd opiekuńczy za przybraniem kuratora onychże winien roztrąsnąć, czyli przysposobienie takowe i warunki zawartego w téy mierze układu, są dla dzieci dogodne.

§. 725. Każde z rodziców, które swe dzieci do takowego związku wprowadza, musi onymże z swego na ten czas posiadane-

go maiątku summę pewną na przyszły przypadek swéy śmierci z góry naznaczyć.

§. 726. Datek takowy przynaymniéy musi wynosić połowę maiątku, który obustronni rodzice wnoszą do małżeństwa.

§. 727. W oznaczeniu ilości takowego datku, sąd winien zaprzestać na sumiennem podaniu rodziców i niemoże ich znaglać do okazania stanu swego maiątku.

§. 728. Gdy iedno lub drugie z rodziców ma krewnych w linii wstępnéy, zezwolenie ich musi wyiednać.

§. 729. Jeżeli toż nienastąpiło, więc takowym krewnym wstępnym zostaie ich prawo do części obowiązkowéy z przyszłego spadku potomka, układ o przysposobienie pasierbów zawieraiącego.

§. 730. Gdy dzieci złączyć się maiące pochodzą z małżeństwa przez wyrok rozwiedzionego, więc względem uzyskania zezwolenia drugiego z rozwiedzionych małżonków, też same przepisy §. 728. 729. co do krewnych wstępnych zachowane być winny.

§. 731. Skutki prawne przysposobienia pasierbów szczególniéy oznaczaią się, podług brzmienia zawartéy w téy mierze umowy.

§. 732. Jeżeli taż szczególnych postanowień nie zawiera, więc oyczym lub macocha nad osobą złączonych pasierbów, wszelkie maią prawa rodzicom służące.

§. 733. Oyczym iednak nie nabywa do maiątku pasierbów prawa, które oycu pomiędzy żyiącymi służy.

§. 734. Wszakże przecież ztąd powstaią równe i wzaiemne prawa dziedziczenia po-

pomiędzy rodzicami i dziećmi przez przysposobienie pasierbów złączonymi.

§. 735. Prawa te iednak ściągaią się tylko do maiątku, który pod wolne każdego z nich rozrządzenia podpada.

§. 736. Ten także maiątek niepodpada rzeczonemu prawu dziedziczenia, które dzieciom po przysposobieniu ich z kąd inąd, iak od rodziców ten związek czyniących przypadło.

§. 737. W przypadku śmierci którego z rodziców, dzieci iego i pasierby równym prawem w iego spadku dziedziczą.

§. 738. W tym razie iednak dzieci spadkodawcy z przyszłego małżeństwa pobieraią naprzód to, co dla nich podług §. 725. przy zawarciu związku naznaczone zostało.

§. 739. Dzieci spadkodawcy z małżeństwa, dla którego związek ten został zawartym, niemogą rościć prawa do działu, iaki w rzeczonym sposobie dla ich przyrodniego rodzeństwa wyznaczonym został.

§. 740. Owszem spadek zostaiący dzieli się na równe części pomiędzy dzieci i pasierby nieboszczyka, podług zasad prawnego dziedziczenia.

§. 741. Choć same tylko są pasierby, ci przecież wyłączaią krewnych nieboszczyka wstępnych i pobocznych od iego dziedzictwa.

§. 742. Jednak co do części obowiązkowéy należącéy się wstępnym, na przypadek niezezwolenia na przysposobienie pasierbów, zastrzeżenie wyrażone w §. 729. w swéy zachowuie się mocy.

§. 743. Gdy które z dzieci złączonych bez zostawienia prawych potomków umiera,

rodzice i pasierbo-rodzice iego równém prawem po nim dziedziczą.

§. 744. Chociażby tylko oyczym lub macocha byli przy życiu, ciż krewnych dziecka wyłączaią.

§. 745. Takowe prawo dziedziczenia pasierbo-rodzicom służące, ściąga się iednak tylko do wniesionego w tenże związek maiątku.

§. 746. W maiątku podług §. 736. ztąd wyłączonym, prawne dziedziczenie ma mieysce.

§. 747. Jedna z stron niemoże ostatecznémi rozporządzeniami odmieniać na szkodę drugiéy zasad dziedziczenia postanowionych umową.

§. 748. Rodzice zatém mogą rozporządzić ostatecznie względem tego maiątku, który przy zawarciu związku o przysposobienie pasierbów, wyraźnie zastrzeżonym został, a dzieci o to tylko, co podług §. 736. do rzeczonego związku nie wpłynęło.

§. 749. Jednak takowi złączeni rodzice i dzieci dla tych samych przyczyn wydziedziczać siebie mogą, które względem wydziedziczenia rodzonych rodziców i dzieci maią mieysce (§. 399. seq. §. 506. seq.)

§. 750. W przypadku rozwiązania przez wyrok sądowy małżeństwa, dla którego związek takowy został zawartym; tenże związek z wszystkimi swymi prawnymi skutkami sam z siebie ustaie.

§. 751. Oprócz tego przypadku, związek takowy za wolném tylko sądownie zeznaném zezwoleniem wszystkich interessentów uchylony być może.

§. 752. Przysposobienie pasierbów nie sprawia ani pokrewieństwa, ani prawa dziedziczenia pomiędzy złączonymi pasierbami ani z ich lub pomiędzy wzaiemnymi rodzinami.

ODDZIAŁ DWUNASTY.

O wychowańcach.

§. 753. Kto dziecko opuszczone przez iego rodziców w swą odbiera pieczę, dostępuie nad nim praw osobistych rodziców.

§. 754. Winien dziecko wychować w któréy z religii w kraiu przyiętych, i do iakiegokolwiek pożytecznego naprowadzić procederu.

Do d. §. 104. Przyimuiącym pieczę nad wychowańcami, służy prawo oznaczenia religii, w któréy ciż aż do skończonego czternastego roku wychowani być maią, chociażby rodzice wychowańca do innego należeli byli wyznania.

§. 755. Jeżeli rodzice wychowańca są równego lub wyższego stanu iak oyciec go przybieraiący, tentu winien dziecko utrzymać i wychować iak swe własne dzieci.

§. 756. Gdy rodzice są stanu niższego, lub tenże wcale iest niewiadomym, więc sposób utrzymania i wychowania dziecka zależy zupełnie od woli przyimuiącego.

§. 757. Toż same prawo mu służy, względem wyboru przyszłego sposobu do życia dla wychowańca.

§. 758. Jego a nie zezwolenie rodzonych rodziców iest potrzebne, gdy wychowaniec chce wstępować w związek małżeński.

§. 759. Do maiątku iednak wychowańca żadnego nie nabywa prawa.

§. 760. Owszem, do maiątku takowego też same ściągaią się przepisy, które względem maiątku dzieci przysposobionych dane zostały (§. 694. seq.)

§. 761. Pomiędzy rodzicami wychowaiącymi i wychowańcami żadne nie powstaią stosunki prawngo dziedziczenia.

§. 762. Jednak rodzice wychowuiący w razie prawnego dziedziczenia wstępuią w prawa tych krewnych wychowańca, którzy maiąc wiadomość o tém, iż był opuszczonym rozmyślnie go wzbraniali się przyiąć.

§. 763. Również rodzice wychowuiący mogą odebrać napowrót z spadku wychowańca będące w nim podarunki, które mu udzielili oprócz utrzymania i zwyczayney odzieży.

§. 764. Rodzice wychowuiący żądać mogą po wychowańcach, pochodzenia pospolitego lub nieznaiomego, czynienia dla nich posług na wynagrodzenie ich o nie starania.

§. 765. Dziecko w takim razie po skończonym czternastym roku, tyle lat bez płacy służyć musi, ile wprzód utrzymywane było.

§. 766. W ciągu czasu służby dziecka, oprócz potrzebney odzieży taka żywność dawana być musi, iaką pospolicie pełniący podobne posługi, pobieraią.

§. 767. Posługi wychowańców obcym oddawane być nie mogą.

§. 768. Posługi też ustawaią z śmiercią wychowuiących rodziców.

§. 769. Dla nieupłynionego ieszcze czasu służby wychowańca, rodzice wychowu-

iący niemogą mu odmawiać zezwolenia do wstąpienia w śluby małżeńskie.

§. 770. Gdy rodzice wychowuiący nadużywaią praw swych tak dalece, iż życie, zdrowie, sława, obyczaie i wolność sumnienia wychowańca z tąd na niebespieczeństwo narażone zostaną; dziecko od dalszych posług uwolnione być musi.

§. 771. Wszelkie prawa osobiste rodziców do wychowańca ustaią, gdy przed skończeniem iego wychowania swe wsparcie cofaią.

§. 772. Gdy kto dziecko obce, nie będące w przypadku opuszczenia go, na utrzymanie i wychowanie przyimuie; stósunki iego względem dziecka szczególnie podług brzmienia zawartéy w téy mierze umowy uważane być muszą.

§. 773. Jeżeli prawa i obowiązki przyimuiącego nie zostały w ten sposób oznaczone, też nie rozciągaią się daléy, iak ile tego cel podiętego wychowania bezpośrenio wymaga.

TYTUŁ TRZECI.

O prawach i obowiązkach innych członków rodziny.

§. 1.

Osoby przez związek krwi z sobą połączone, do iedynéy liczą się do rodziny. (Cz. I. Tyt. I. §. 42—45.)

W iaki sposób powstaią związki familii.

§. 2. Żona przez zamęście taki tylko dla swéy osoby ma udział w prawach familii męża, ile też prawa przez męża na nią przeniesione być mogą. (Tyt. 1. §. 192.)

§. 3. Jak daleko związki familiyne powstaią lub niepowstaią z spłodzenia i urodzenia z małżeństwa na lewą rękę, z bezżennego obcowania cielesnego, z legitymacyi przez Panuiącego lub zwierzchność nadanéy z przysposobienia lub przysposobienia pasierbów w poprzedzaiącym tytule iest postanowiono.

§. 4. Dzieci z iednego oyca i iedneyż matki w prawem małżeństwie spłodzone lub uprawnione przez takież małżeństwo, maią pomiędzy sobą prawa rodzonego rodzeństwa.

§. 5. Jeżeli tylko od wspólnego oyca, lub wspólnéy matki pochodzą, natenczas są tylko w związku małżeństwa przyrodniego.

§. 6. Dzieci bezżennie z iedneyż matki spłodzone, chociaż wspólnego maiące oyca, dopóty, dopóki rodzice się nie pobiorą za małżonków, uważaią się tylko za przyrodnie z strony matki rodzeństwo.

§. 7. Między dziećmi przez iednego oyca z różnych matek spłodzonemi, wcale żaden nie zachodzi związek familiyny.

§. 8. Dzieci bezżennie spłodzone w żadnym nie zostaią podobnym związku z tymi, które matka z małżeństwa z innym oycem zawartego, na świat wydaie.

Ogólne prawa i obowiązki familiyne.

§. 9. Wszystkie członki iednéy rodziny, maią iako tacy z mocy ustaw pewne ogólne prawa i obowiązki.

§. 10. Do tych szczególniéy należy staranność o dzieci i inne osoby do rodziny należące, które same sobą zarządzać zdolne nie są. 1) staranność o członków rodziny, którzy sami sobą zarządzać nie są zdolnymi.

§. 11. Gdy rodzice rozmyślnie zaniedbują swych powinności względem ich dzieci, członkowie familii bez względu na stopień pokrewieństwa, maią prawo i obowiązek oznaymić o tém sądowi opiekuńczemu z wnioskiem o dochodzenie.

§. 12. O obowiązku krewnych do staranności o zaprowadzenie opieki nad członkami rodziny, dla których toż iest potrzebne, i o własnéy powinności tychże opiek przyięcia, mowa będzie w tytule o opiekach. (Tyt. 18. Oddz. 2. 3.)

§. 13. Czyli i iak długo członki rodziny względem siebie nawzaiem mogą odbywać żałobę, przepisuią ustawy policyine. 2) Żałoba familiyna.

§. 14. Krewni w linii wstępnéy i zstępnéy, stósownie do bliższych postanowień względem rodziców i dzieci w tytule poprzedzaiącym obiętych, winni sobie nawzaiem używienie. (Tyt. 2. §. 251—254.) 3) Obowiązek wzaiemnego wsparcia.

§. 15. Rodzeństwo także pierwszego stopnia winni starczyć potrzeby niezbędne do życia tym, którzy sami siebie używić zupełnie są niezdolnymi.

§. 16. Obowiązek takowy ściąga się do wszystkiego rodzeństwa bez względu, czyli są rodzoném lub przyrodniem, czyli z małżeństwa prawego, lub też na lewą rękę zawartego są z sobą spokrewnionymi.

§. 17. Wszelakoż obowiązek krewnych, starczenia żywności członkom rodziny bez

pomocy będącym, stósuie się do zasad prawnego dziedziczenia.

§. 18. Któryby więc był naybliższym w potrzebie będącego krewnego dziedzicem, naypierwszy też ma obowiązek opatrywania potrzeb onegoż.

§. 19. Jeżeli tenże iednak sam bez sposobu zostaie, naybliższy po nim w iego mieysce musi wstępować.

§. 20. Kilku równie bliskich krewnych wspólnie muszą załatwiać utrzymywanie członka rodziny w potrzebie będącego, iednak w stósunku ich maiątku.

§. 21. Rodzeństwo tylko żądać może powrotu łożonych na potrzeby którego z nich nakładów, gdy okoliczności zaopatrzonego tak się następnie poprawiaią, iż tenże bez uszczerbku dla siebie i dla swoich, zwrot takowy uskutecznić może.

§. 22. Inni krewni poboczni oprócz rodzeństwa pierwszego stopnia nie mogą być zniewoleni do starczenia żywności członkom rodziny bez sposobu będącym.

§. 23. Jednak ci, którzy wbrew powinności przyrodzoney swych krewnych bez sposobu będących zostawuią bez wsparcia, przez to utracaią prawo prawnego dziedziczenia.

§. 24. Wszelakoż prawo dziedziczenia utraca się tylko natenczas, gdy krewny w tym przypadku będący, wyraźnie zostawszy wezwanym o wsparcie krewnego bez sposobu będącego, z tego się wymówił.

§. 25. W takim razie ten w iego wstępuie mieysce, który za takim bez wsparcia będącym człowiekiem się uiął.

§. 26. Jeżeli kilku wspólnie podięło się staranności o iego potrzeby, w stósunku tego, co każdy z nich dał, po nim dziedziczą.

§. 27. Same tylko iałmużny i podarunki, chociaż w oznaczonych summach i ratach dawane, w żadnym razie nie daią wstępu do prawnego dziedziczenia.

§. 28. O prawie dziedziczenia instytutów publicznych w spadku osób do onychże przyiętych, będzie mowa w tytule o instytutach ubóstwa. (Tyt. 19.)

§. 29. Krewni, którym własny niedostatek przeszkadza zaiąć się utrzymaniem swych krewnych w potrzebie będących, w żadnym razie dla téy przyczyny utratą prawa dziedziczenia skarani być niemogą.

§. 30. Obowiązani są iednak temu, który utrzymywał ich spadkodawcę, łożone przez niego na to wydatki, iako dług z spadku zapłacić.

Dziedziczenie rodzeństwa,

§. 31. Pomiędzy krewnymi pobocznymi rodzeństwo w porządku prawnego dziedziczenia iest pierwsze.

§. 32. Musi iednak być zupełnie wyłączone umowami lub przez rozporządzenia ostateczne.

§. 33. Rodzeństwu pomiędzy sobą nie należy się część obowiązkowa.

§. 34. Jak dalece rodzeństwo wyłącza krewnych w linii wstępnéy lub z nimi razem dziedziczy, postanowiono iest w tytule poprzedzaiącym.

rodzonego,

§. 35. Rodzeństwo rodzone i z niego potomki wyłączaią przyrodnich.

§. 36. Kilku rodzonych rodzeństwa dzielą się w dziedzictwie podług liczby osób.

§. 37. Gdy niektórzy z nich lub wszyscy zmarli przed spadkodawcą i zostawieniem potomków, dziedzictwo na linie się dzieli.

§. 38. W schedzie na każdą linią przypadaiącéy dzielą się linie od niéy pochodzące podług zasad co do dziedziczenia krewnych zstępnych w tytule drugim §. 351—358. przepisanych.

§. 39. Skoro więc w któréykolwiek linii osoba podług stopnia bliższą spadkodawcy będąca, niechce lub niemoże być iego dziedzicem, prawo iego spada na dalszych zstępnych z teyż linii pochodzących.

§. 40. Chociaż potomkowie rodzeństwa nie stali się dziedzicami swych własnych rodziców, to przecież niema wpływu żadnego na ich prawo dziedziczenia w spadku rodzeństwa ich rodziców.

przyrodnich, §. 41. W niedostatku rodzeństwa rodzonego i z niego potomków, przyrodni i ich zstępni przychodzą do dziedzictwa.

§. 42. Co do na ostatku rzeczonych i gdy ich iest więcéy, tenże sam porządek dziedziczenia na linii ma mieysce, który względem rodzonych i ich potomstwa iest przepisany.

§. 43. Pomiędzy przyrodniemi z oyca lub z matki żadna pospolicie nie zachodzi różnica.

§. 44. Również iest oboiętną, czyli maiątek spadkodawcy z strony oyczystéy lub macierzystéy pochodzi.

§. 45. Jak dalece w lennach, fideikommissach i dobrach do plemienia przywiązanych, przyrodni z oyca z rodzonymi razem dziedziczą, przyrodnich z matki wyłączaiąc, w swem mieyscu iest postanowiono.

§. 46. W niedostatku krewnych w linii wstępnéy lub zstępnéy, i rodzeństwa lub ich potomków, inni krewni poboczni do dziedziczenia przychodzą. innych krewnych pobocznych.

§. 47. Jak dalece ciż razem z pozostaiącym małżonkiem dziedziczą, lub tenże ich wyłącza; postanowione iest w tytule pierwszym §. 622. seq.

§. 48. Krewni poboczni dziedziczą w miarę bliskości stopnia pokrewieństwa ich z spadkodawcą.

§. 49. Stopień bliższy wyłącza odległeysze.

§. 50. Rodzice, którzy zmarli przed spadkodawcą, w tym względzie nie zlewaią służącego im prawa dziedziczenia na swe dzieci.

§. 51. Kilku równego stopnia będących, w rownych częściach dziedziczą.

§. 52. Żadnéy nie stanowi różnicy: czyli krewni poboczni pochodzą z strony oyca lub matki, i czyli przez związek rodzonego lub przyrodniego rodzeństwa są z spadkodawcą złączeni.

§. 53. Co do porządku następstwa krewnych pobocznych w lennach, fideikommissach, lub dobrach do plemienia przywiązanych, szczególne w téy mierze przepisy w swéy zachowuią się mocy.

TYTUŁ CZWARTY.
O wspólnych prawach familiynych.

ODDZIAŁ PIERWSZY.
O wspólnych prawach familiynych w ogólności.

§. 1.

Uczestnictwo praw familijnych.

Wszyscy członkowie familii bez różnicy rodzaiu i stopnia pokrewieństwa, są uczestnikami praw familiynych.

§. 2. Gdy iest mowa o prawach familiynych w ogólności, też służą także osobom płci żeńskiéy i tym, którzy przez pochodzenie z nich są z familią złączeni.

§. 3. W tych tylko przypadkach osoby płci żeńskiéy i przez nie z familią spokrewnieni wyłączeni są od uczestnictwa tychże praw, gdy ordynacye umowy familiyne i szczególne ustawy tak przepisuią.

Wykonywanie onychże.

§. 4. Gdy ogólne prawo familiyne iest tego rodzaiu, iż nie przez wszystkich razem, lecz tylko przez iednego wykonywane być może, więc w niedostatku postanowień innych w ordynacyach lub umowach familiynych, wykonywanie tegoż prawa należy do tego, który podług stopnia naybliżéy iest spokrewniony z pierwszym nabywcą.

§. 5. Jeżeli pierwszy nabywca nie iest wiadomym lub iest kilku członków familii z tymże w równym stopniu spokrewnionych, wykonanie należy do wiekiem naystarszego.

§. 6. Gdy przypadek takowy i przez wzgląd na wiek rozwiązanym być nie może, los rzecz rozstrzyga.

§. 7. Wspólne okoliczności familii urządzone być muszą naradzaniem się i uchwałami całéy rodziny. Uchwały familiyne.

§. 8. Czyli też większością głosów lub też iednozgodnością wszystkich uskutecznione być winno, to w niedostatku postanowień w téy mierze w ordynacyach lub umowach familiynych, podług ogólnych przepisów o prawie towarzystw wyrozumiane być musi.

§. 9. Do naradzeń takowych przełożony familii zwoływać się musi. Przełożeni familii.

§. 10. Przełożony familii albo przez wybór innych członków oneyże, lub, gdy wybór nie nastąpił albo w familii téy nie iest zwyczaynym, przez starszeństwo wieku oznaczonym zostanie.

§. 11. Osoby płci żeńskiéy tylko w moc ordynacyi lub przez wybór innych familii członków, na przełożonych familii powołane być mogą.

§. 12. Do przełożonego szczególniéy należy staranność o utrzymanie praw familiynych.

§. 13. W sprawach iednak pełnomocnictwem od innych familii członków popisywać się musi.

§. 14. Wszelakoż w przypadkach, gdzieby przewłoka familii niebespieczeństwem zagrażała, tenże na mocy pełnomocnictwa domniemanego przypuszczonym być winien. (Cz. 1. Tyt. 13. §. 119. seq.)

§. 15. Familia obowiązana iest zwrócić mu wydatki, które tenże w skutek takowe-

goż istotnie udzielonego lub domniemanego pełnomocnictwa ponosił.

§. 16. Podział tychże wydatków stósuie się pospolicie do liczby osób do familii należących.

§. 17. Jednak dzieci, których żyią rodzice, tak dalece tylko się liczą, ile posiadaią właściwy wolny maiątek, lub iuż oddzielne prowadzą gospodarstwo.

§. 18. Członki familii bez sposobu będące, przez zamożnych zastąpione być muszą.

§. 19. Zachowanie dowodów ogólne prawa familiyne za przedmiot maiących, należy do przełożonego rodziny.

§. 20. Jeżeli iednak znayduie się wspólny dom pokolenia, dowody familiyne pospolicie w nim zachowane być powinny.

ODDZIAŁ DRUGI.

O fundacyach familiynych.

Znaczenie fundacyi familiynych.

§. 21. Pod fundacyami familiynemi rozumieią się urządzenia takie, przez które ktokolwiek wyznacza pewne dochody z oznaczonych nieruchomości i kapitałów i też dla pewnéy familii przeznacza.

§. 22. Gdy kto uczestnictwo pewnych zaszczytów i praw familii iakiéy nadaie i naznacza, to także za fundacyą familiyną uważa się.

i fideikommissów.

§. 23. Gdy iednak kto ustanawia, iż pewna nieruchomość lub kapitał albo na zawsze, albo przez kilka pokoleń przy familii ma pozostać, to się zowie fideikommissem familiynym (ordynacyą).

§. 24. Postanowienie to: iż procent z pewnego kapitału familii iakiéy ma się należeć, w przypadku wątpliwym bardziéy za prostą fundacyą familiyną niż za fideikommis ma być uważane.

§. 25. Jeżeli pewna stopa procentu kapitału iakiego oznaczona została za zasadę naznaczonego dla familii rocznego dochodu; więc w przypadku zmnieyszenia stopy procentu, szczególniéy również przystać muszą na zmnieyszenie ich rocznego dochodu.

§. 26. Jeżeli iednak sam kapitał u dłużnika w sposób dla niego prawnie obowięzuiący, iako niepodnośny (nieodkupny) został zabespieczonym; dłużnik w żadnym przypadku zmnieyszenia procentu żądać niemoże.

O utworzeniu fundacyy familiynych.

§. 27. Kto w ogólności swym maiątkiem rozrządzić iest mocen, może także utworzyć fundacye familiyne.

§. 28. Mogą one być utworzone umowami, przez iednostronne rozporządzenia pomiędzy żyiącemi i przez postanowienia ostateczne na przypadek śmierci.

§. 29. Dzieła fundacyą takową zawieraiące, w każdym przypadku odtąd przed właściwym sędzią osoby nadawcy ogłoszone i temuż do zatwierdzenia przedstawione być muszą.

§. 30. Jeżeli czynność ogłoszenia nie została przez samego nadawcę za czasów iego życia załatwioną, toż przez przełożonego familii do użytku fundacyi powołaney uskutecznione być winno.

§. 31. Sędzia stósownie do przepisów ustaw tyczących się postępowania sądowego w przedmiotach niespornych, obowiązany

iest zważać na to: aby dzieło podobne wyraźnie i z pewnością zapisane, i przyszłym wątpliwościom i sporom wedle możności zapobieżone zostało.

§. 32. Przed sądownem ogłoszeniem czynności fundacyinéy, żadna z niéy skarga niema być przyiętą.

§. 33. W razie iednak sporu o ważność czynności, bądź przed, bądź po ogłoszeniu oneyże, rozprawa sądowa ma mieysce.

Prawa i obowiązki członków familii względem tychże fundacyy.

§. 34. Prawa i obowiązki członkom familii względem takieyż fundacyi służące, z samego tylko brzmienia dzieła fundacyinego wyrozumiane być winny.

§. 35. W przypadku sporu o to: w iakim porządku członkowie familii do użytku fundacyi należą, domniemanie ma mieysce, iż nadawca miał wzgląd na zasady prawnego dziedziczenia w stósunku do wspólnego przodka familii.

§. 36. Jeżeli nadawca imiennie pewną familią do użytku fundacyi powołał; ci, którzy nie noszą nazwiska familii, acz są w związku pokrewieństwa, iednak uważaią się za wyłączonych.

§. 37. Jeżeli iednak w ogólnych tylko wyrazach rozporządził na korzyść swych krewnych, potomków i t. d.; natenczas krewni także płci żeńskiéy i przez nią połączeni z familią, do fundacyi należą.

§. 38. Staranność o zastósowanie się do dzieła fundacyinego i zachowanie praw ztąd familii służących, szczególniéy należy do przełożonego familii ieżeli nadawca w téy mierze nic szczególnego niepostanowił.

§. 39.

§. 39. Istotna treść czynności fundacyiney za iednozgodną nawet uchwałą familii ani zmnieyszoną, ani odmienioną być niemoże. Jak dalece układy familiyne względem tychże fundacyy maią mieysce.

§. 40. Nieiasne iednak lub niedostateczne postanowienie teyż czynności przez takową iednozgodną uchwałę obiaśnione lub uzupełnione być może.

§. 41. Przez taką samą uchwałę mogą także względem sposobu zabezpieczenia lub przeznaczenia dochodów fundacyi uczynione być odmiany stósowne do odmiennych okoliczności czasowych.

§. 42. Do zawarcia takowéy uchwały familiynéy wszyscy członkowie przywołani, a małoletnim lub tym, którzy sami sobą zarządzać zdolni nie są, opiekunowie wyznaczeni być muszą.

§. 43. Ostatnie musi nastąpić i wtenczas, gdy nawet tychże małoletnich członków oycowie ieszcze żyią.

§. 44. Gdy nowi urodzą się członkowie familii, w przeciągu trzechset drugiego dnia po nastąpionéy przez ich rodziców uchwale familiynéy, względem tychże przepisy §. 41. 42. zachowane być powinny.

§. 45. Późniéy urodzeni członkowie nieodzownie do układu familiynego stósować się muszą.

§. 46. Uchwały takowe sądownie roztrząśnione i zatwierdzone być winny.

ODDZIAŁ TRZECI.

O ordynacyach.

§. 47. Każdemu mieszkańcowi kraiowemu wolno iest w swym maiątku podług własnego upodobania ustanowić substytucye fideikommissowe na korzyść nawet pewnéy familii, stósownie do postanowień bliższych tytułu o rozporządzeniach ostatecznych. (Część I. Tyt. 12. §. 53. seq.)

Co do uzyskanych fideikommissów familiynych przeznaczone być może.

§. 48. Na ordyanacye familiyne mogą tylko być przeznaczone kapitały i nieruchomości, z któremi iest połączone rolnictwo i nadawanie bydła.

§. 49. Nieruchomości tylko wolne i żadnéy zwierzchności naddziedzicznéy nie podlegaiące, na ordynacyą przeznaczone być mogą.

§. 50. Lenna nie mogą być wprawdzie przeistoczone na ordynacyą, lecz może w nich być zaprowadzony porządek następstwa ich w ordynacyach za zezwoleniem na to wszystkich interessentów.

§. 51. Posiadłość ziemska maiąca być przeznaczoną na ordynacyą, przynaymniéy czynić musi dwa tysiące pięćset talarów czystego dochodu, a to na mocy wyciągu intraty sporządzonego podług zasad kraiowych.

§. 52. Dochód takowy nie musi być obciążony, ani procentami z długów posiadłości ciążących, ani daninami na rzecz członków familii lub obcych.

§. 53. Datkami tylko na korzyść dzieci każdoczasowego ordynata, na zebranie kapitału na przyszłe przypadki nieszczęścia lub

do rozprzestrzenienia i polepszenia ordynacyi, dochód oneyże aż do połowy powyżéy oznaczonéy summy, w dziele fundacyi obciążonym być może.

§. 54. Przy każdéy więc na przyszłość ustanowić się maiącéy ordynacyi przynaymniéy czysty dochód tysiąca dwóchset pięćdziesiąt talarów doczesnemu posiadaczowi do nieograniczonego rozrządzenia musi pozostać.

§. 55. Posiadłości, które same z siebie nie czynią czystego dochodu dwóch tysięcy pięćset talarów, tak dalece tylko na ordynacyą przeznaczone być mogą, ile z nimi zostaie nierozerwanie połączonym kapitał, uzupełniaiący z swego dochodu ilość niedostarczaiącą.

§. 56. Żadna ordynacya, która przenosi czysty dochód dziesiąciu tysięcy talarów, odtąd dla iednéy i teyż saméy familii bez szczególnego zezwolenia Panuiącego ustanowioną być niemoże.

§. 57. Następuiący nawet ordynat, nie może spadłéy po przodkach na niego ordynacyi nad rzeczony dochód powiększać.

§. 58. Skoro iednak familia dzieli się na kilka linii obok siebie daléy idących, dla każdéy z nich oddzielna ordynacya ustanowioną być może.

§. 59. Na utworzenie saméy tylko ordynacyi pieniężnéy, wystarcza kapitał dziesiąciu tysięcy talarów.

§. 60. Z samych tylko domów mieszkalnych i zabudowań, tudzież z samych tylko ruchomości i kosztowności ordynacya utworzoną być nie może.

§. 61. Późniéy zabudowania takowe, ruchomości i kosztowności, do innéy z siebie saméy istnącéy ordynacyi przyderzone być mogą.

O ustanowieniu ordynacyi.

§. 62. O sporządzeniu i ogłoszeniu aktu ordynacyi rozumie się to wszystko, co względem fundacyy familiynych iest postanowiono (§. 29. seq.)

§. 63. Jednak gdy ordynacya składa się z nieruchomości, ogłoszenie powinno nastąpić w sądzie, pod którym posiadłość iest położona.

§. 64. Tenże z urzędu mieć o to staranie powinien, aby ordynacya na posiadłości na to przeznaczonéy zahipotekowaną została.

§. 65. Niemniéy wiadomi członkowie familii w czasie ustanowienia ordynacyi istnący, a do uczestnictwa w niéy powołani, muszą także podać swe imiona i ich stopień pokrewieństwa z nadawcą do zapisania ich w księdze hipotecznéy.

§. 66. Gdy podług brzmienia aktu fundacyinego domniemywać się można, iż znayduią się ieszcze uczestnicy nieznani, sąd winien publicznie ich wezwać do zgłoszenia się z swém prawem w celu zahipotekowania onegoż.

§. 67. Przybywaiący następnie nowi członkowie familii, gdy tylko wystąpią z pod władzy oycowskiéy i oddzielne zaczynaią gospodarstwo, obowiązani są także zgłosić się iako expektanci ordynacyi do zapisania ich w księdze hipotecznéy.

§. 68. Sąd tych tylko członków familii do czynności ordynacyi tyczących się przy-

wołać powinien, którzy są wiadomi z księgi hipotecznéy.

§. 69. Ci, którzy się nie zgłosili do zahipotekowania ich, bez sprzeczności na wszystko to muszą przystać, co z zahipotekowanymi sądownie zdziałane i przez nich postanowione zostało.

§. 70. W wszelkich przypadkach, gdy człowiek niezahipotekowany swe prawo do ordynacyi szczególną legitymacyą musi wykazać, tenże na przypadek nawet wygranéy w sprawie głównéy, wszystkie przez wyprowadzenie iéy zrządzone wydatki sam ponieść iest obowiązanym.

§. 71. Zresztą, odtąd przy ustanowieniu każdéy ordynacyi, dokładny spis wierzytelny przynależytości i inwentarza do niego należących sporządzony być ma, i exemplarz ieden złożony do akt księgi hipotecznéy.

Prawa i obowiązki posiadacza fidei kommissu;

§. 72. Do każdoczesnego posiadacza ordynacyi należy użytkowa onegoż własność.

§. 73. Nadwłasność zostaie przy całéy familii.

§. 74. Prawa i obowiązki posiadacza ordynacyi głównie wyrozumiane być powinny podług brzmienia czynności fundacyinéy, zresztą podług przepisów ustaw o własności użytkowéy.

§. 75. Nie iasna treść aktu fundacyinego zawsze tak wyrozumianą być musi, ile naywięcéy stósuie się do celu zachowania ordynacyi przy familii.

§. 76. W wszelkich przypadkach, gdy do rozporządzenia iakiego względem własności podzieloney zezwolenie nadwłaściciela

iest potrzebne, toż co do ordynacyi nastąpić musi przez uchwałę familiyną.

§. 77. Do działania takowéy uchwały familiynéy względem ordynacyi ściąga się to wszystko, co iest przepisane względem fundacyy familiynych. (§. 41. seq.)

§. 78. Gdy więc odmiana iaka w istocie dóbr ordynackich przez zamianę lub inny sposób uskutecznioną być ma, nastąpić to musi przez uchwałę familiyną.

§. 79. Jeżeli uchwała takowa nie przyszła do skutku, więc każdy niezezwalaiący członek familii przychodząc do następstwa, powstawać może naprzeciw czynności i żądać przywrócenia rzeczy do przeszłego stanu.

szczególniéy co do zadłużenia fideikommissu.

§. 80. Jedynie tylko do zaciągania potrzebnych pożyczek na dochody ordynacyi przywołanie tylko niektórych, a nie wszystkich członków familii iest potrzebne.

§. 81. Za długi potrzebne uznawaią się te, które na wystawienie budynków przez przypadki nieszczęścia lub wiek bez własnéy posiadacza winy zniszczonych lub podupadłych, zaciągnione być muszą.

§. 82. Na przyszłość iednak każdy posiadacz ordynacyi ma być obowiązanym do zabezpieczenia zabudowań do niéy należących w towarzystwie assekuracyi ogniowéy.

§. 83. Jeżeli to dla iego winy nie nastąpiło, więc niemoże obciążać ordynacyi na szkodę przyszłych posiadaczy długami na szkody ogniowe, któreby przez składki towarzystwa wynagrodzone być mogły.

§. 84. Przeciwnie następca w ordynacyi, który budynki po swym poprzedniku w tak

złym stanie odebrał, iż nowego ich wystawienia lub główney poprawy potrzeba zachodzi, mocen iest summę na ten koniec potrzebną zaciągnąć na użytki ordynacyi, gdy wolny poprzednika maiątek na iéy zastąpienie nie wystarcza.

§. 85. Gdy przez ogień, woynę, wodę gwałtowną, lub inne przypadki nieszczęścia inwentarz ordynacyi w ogólności, lub też poiedyńcze onegoż oddziały tak uszkodzone zostały, iż szkoda takowa podług nawiasowego wykazu na pieniądze wyrachowana, przewyższa czwartą część dochodów z ordynacyi, posiadacz także iest mocen summę do przywrócenia inwentarza potrzebną zaciągnąć na użytki ordynackiego maiątku.

§. 86. W przypadku, gdy posiadłość przez woynę lub moc wyższą tak została zniszczoną, iż posiadacz w iednym lub drugim roku niemógł tyle zebrać dochodów, ile na opędzenie powinności fundacyinych potrzeba; mocen iest summę na ten koniec potrzebną zaciągnąć na przyszłe użytki i na nich zabezpieczyć.

§. 87. W wszelkich przypadkach, gdy ordynacya nowym długiem obciążoną być ma, do układów w téy mierze dway z pomiędzy expektantów ordynacyinych przybrani być muszą.

§. 88. Gdy familia do ordynacyi powołana z kilku linii się składa, więc potrzeba przybrać naybliższego expektanta z linii w posiadaniu będącéy, i naystarszego z linii téy, która po tamtéy iest naybliższą.

§. 89. Jeżeli iedna tylko iest linia, z niéy obay naybliżsi expektanci przybrani być muszą.

§. 90. Dzieci posiadacza ordynacyi iednak do tych się nie liczą, którzy przywołani być powinni.

§. 91. Gdy expektanci takowi, zostaią pod opieką, i w takowéy czynności przez ich opiekunów zastąpieni być muszą.

§. 92. Jeżeli oprócz dzieci posiadacza ordynacyi, innych niema expektantów, dość na tém, gdy też przybrane zostaną.

§. 93. Gdy niesą zdolne same sobą zarządzać, oddzielny kurator im do czynności takowéy przydany być musi.

§. 94. Jeżeli ieden tylko iest expektant, zezwolenie iego iest wystarczaiące.

§. 95. Gdy żaden expektant nie iest wiadomy a iednak nie iest ieszcze pewną: czyli ordynacya w ręku teraźnieyszego posiadacza wygaśnie; tenże chcąc zaciągać pożyczkę, winien w sądzie, pod którym ordynacya iest położona, domagać się ustanowienia kuratora dla ordynacyi i przywołania onegoż.

§. 96. Przy zaciąganiu takowéy pożyczki pewne raty do oddania iéy, przez układ z przywołanymi expektantami lub w ich niedostatku, za umiarkowaniem sądu oznaczone być muszą.

§. 97. Posiadacz ordynacyi nie iest obowiązanym wyższych na ieden rok podeymować się wypłat, iak podług nawiasowego wyciągu intraty wynosi czwarta część zwyczaynych dochodów.

§. 98. Wyciąg takowy iednak, nie podług teraźnieyszego, ieżeli takim iest, podu-

padłego stanu posiadłości, lecz z względu na to ułożonym być winien, co posiadłość dobrze będąc zagospodarowaną, dawniéy czyniła.

§. 99. Posiadaczowi iednak zostawiony być winien czas stósowny do przywrócenia posiadłości za pomocą zaciąganéy pożyczki, nim do oddawania oneyże zobowiązanym być może.

§. 100. Przybrani expektanci tak dalece tylko mogą dozwolić posiadaczowi opłacanie rat mnieyszych, niż czwarta część zwyczaynych wynosi dochodów, ile tym sposobem ordynacya iednak w ciągu lat dziesiąciu od długu uwolnioną być może.

§. 101. W każdym przypadku pożyczka takowa sądownie urządzoną być musi.

§. 102. Sąd, pod którym ordynacya iest położona, z urzędu na dopełnienie przepisów powyższych zważać powinien.

§. 103. Wierzyciel udzielaiąc dobrowolnie dylacyą w oznaczonych terminach oddawania, czyni to na ryzyko własne. (Cz. 1. Tyt. 18. §. 252. 253.)

§. 104. Długi, któremi sam nadawca ordynacyi tęż przy ustanowieniu oneyż obciążył, lub które z innego iego maiątku zapłacone być niemogą; uważane być maią za długi początkowo do istoty ordynacyi ściągaiące się.

§. 105. Długi podobne następca w ordynacyi z dochodów zapłacić obowiązanym nie iest.

§. 106. Jeżeli ie zapłacił, toż samo ma mieysce, co względem długów lennych iest postanowione. (Cz. 1. Tyt. 18. §. 292. seq.)

§. 107. Toż samo ma mieysce, gdy posiadacz ordynacyi z długu poczynił wypłaty rat, któreby dopiero na czas iego następcy przypadały.

§. 108. Dla długów, które podług §. 80. seq. w prawnych ratach z dochodów zapłacone być winny, w żadnym razie subhastacya posiadłości ordynacyiney mieć mieysca nie może.

§. 109. Owszem, wierzyciel względem takowych nieuiszczonych wypłat, mocen iest tylko trzymać się dochodów za pośrednictwem sądowego onychże zaięcia.

§. 110. Względem długów iednak, które podług §. 104. z istoty saméy ordynacyi zaspokoione być muszą, wierzyciel w postępie exekucyi sądowéy także sprzedaży saméy posiadłości domagać się może.

§. 111. Co po odtrąceniu długów pozostaie z ceny kupna, na ordynacyą przeznaczone być musi.

§. 112. Kupuiący więc podobną posiadłość, wypłatę z bespieczeństwem do sądowego depozytu uskutecznić iest mocen.

§. 113. Dalsze przeznaczenie na ordynacyą przez uchwałę familiyną urządzone być winno.

§. 114. Takowa uchwała familiyna i wtenczas potrzebną się staie, gdy w nadzwyczaynych przypadkach do przywrócenia podupadłéy ordynacyi, tak znacznego potrzeba zakładu, iż tenże z samych dochodów zastąpionym być niemoże.

§. 115. Gdy przez zapiaszczenia lub inne przez moc wyższą zrządzone przypadki nieszczęścia, posiadłość ordynacyina tak da-

lece uszczuploną zostaie, iż powinności fundacyine podług §. 53. na niéy ciążące, iuż z niéy dopełnione być nie mogą; też w miarę potrzeby ustępować muszą, dla ziednania posiadaczowi ordynacyi umiarkowanego w §. 54. czystego dochodu.

§. 116. Obowiązek takowego ustępowania trwa iednak tylko dopóty, dopóki posiadłość nie zostanie przywróconą do wydołania powinnościom dawnieyszym.

W sprawach.

§. 117. W sprawach tyczących się istoty ordynacyi, każdoczesny posiadacz na zasadzie domniemanego pełnomocnictwa iest mocen i obowiązany praw oneyże przestrzegać.

§. 118. Winien iednak w dalszym ciągu sprawy podług §. 87. przybrać naybliższych expektantów lub od nich złożyć pełnomocnictwo.

§. 119. Co w sprawie w ten sposób prowadzoney zawyrokowane lub za przystąpieniem expektantów ugodą postanowiono zostanie, to obowięzuie całą rodzinę i każdego przyszłego posiadacza ordynacyi.

§. 120. Wszelkie wydatki na sprawę i opłaty sądowe, posiadacz ordynacyi z dochodów opłacać iest obowiązanym.

§. 121. Jeżeli iednak posiadacz wbrew swéy woli na domaganie się expektantów zniewolony został do dalszego popierania processu, a ten następnie zostanie przegranym; więc wydatki, które powstały od czasu, gdy posiadacz chciał się zgodzić lub sprawy się zrzec, spadaią na samych expektantów, na których żądanie sprawa daléy popieraną być musiała.

Względem przedawnienia.

§. 122. Poiedyńcze prawa ordynacyi lub prawa do niéy przez trzydziestoletnie przedawnienie umorzone lub naprzeciw ordynacyi nabyte być mogą.

§. 123. Sama iednak iakość ordynacyi przez żadne przedawnienie zatartą być niemoże.

§. 124. Gdy więc prawo następstwa powołanego do ordynacyi expektanta przez przedawnienie wygasło, przedawnienie to stawa naprzeciw niemu i iego potomkom względem wszystkich innych osób do ordynacyi powołanych, lecz nie względem obcego.

§. 125. Po odeyściu więc wszystkich innych do ordynacyi prawo maiących ten, co przez przedawnienie został wyłączonym, na nowo posiadania oneyże domagać się może.

O fideikommissach pieniężnych.

§. 126. W ordynacyach pieniężnych prawo posiadacza ogranicza się pospolicie na pobieraniu i używaniu procentu.

§. 127. Niemoże on samowładnie podnosić kapitału, ustępować go innym, zastawiać lub w inny sposób obciążać.

§. 128. W przypadku słuszney obawy o bespieczeństwo kapitału, winien za przybraniem naybliższych expektantów stósownie do przepisu §. 87. seq. starać się o ściągnienie i bespieczne umieszczenie onegoż.

§. 129. Toż samo musi nastąpić, gdy dłużnik maiąc do tego prawo, kapitał wypowiada.

§. 130. W obu przypadkach dalsze umieszczenie kapitału uskutecznione być musi pod dozorem sądu, ieżeli akt fundacyiny co innego nie stanowi.

§. 131. Dłużnik kapitału ordynacyinego, wiedząc o tem lub obowiązany o tém wiedzieć, za rozkazem tylko sądowym lub do depozytu sądowego bespiecznie może wypłacać.

§. 132. Wszelkie wydatki przy takiéy porze wydarzaiące się, winien ponosić tegoczesny posiadacz ordynacyi, która z tąd nigdy zmnieyszoną być niemoże.

§. 133. Inne odmiany względem kapitału fundacyinego lub przeznaczenie posiadłości w mieysce onegoż, tylko przez uchwałę familiyną uskutecznione być może.

ODDZIAŁ CZWARTY.

O porządku następstwa w ordynacyach.

Porządek następstwa w ordynacyach iuż będących.

§. 134. W ordynacyach, które dotąd za wyraźnem lub milczącem zezwoleniem rządu ustanowione zostały, zachowuie się w swéy mocy przepisany przez nadawcę porządek następstwa.

O senijoratach.

§. 135. Fundacya, w któréy nadawca postanowił, iż w każdym zachodzącym razie naystarszy z familii ma przychodzić do następstwa, senijoratem się zowie.

§. 136. Do takowych ordynacyy starszeństwa maią prawo wszyscy męzcy potomkowie nadawcy.

§. 137. Po zeyściu więc każdoczesnego posiadacza, następuie naystarszy wiekiem bez względu na linią lub stopień pokrewieństwa.

§. 138. Gdy dway członkowie familii równie wiekiem naystarsi zgłaszaią się do na-

stępstwa, a czas ich urodzenia ściśle wyśledzonym być niemoże, więc los pomiędzy niemi rozstrzyga.

§. 139. Jeżeli męzkie potomstwo całkiem wygasło, a nadawca na ten przypadek żadnego wyraźnie postanowienia nie uczynił, więc ordynacya staie się wolną ostatniego posiadacza własnością.

Porządek następstwa w ordynacyach na przyszłość ustanowić się maiących.

§. 140. Posiadłości ziemskie odtąd na ordynacye z prawem starszeństwa iuż niemaią być przeznaczone.

§. 141. Również postanowienia te, mocą których posiadłość ziemska w pewnéy familii ma tylko przechodzić podług zasad prawnego dziedziczenia, na przyszłość tylko iako substytucye fideikommissalne ważne być maią. (Cz. I. Tyt. 12. §. 53. seq.)

§. 142. Chcący więc na przyszłość ordynacyą utworzyć, obowiązany iest taki oznaczyć porządek następstwa, podług któregoby posiadłość na ordynacyą przeznaczona, zawsze tylko przechodziła na iednego z familii.

§. 143. Gdy ordynacya z kilku posiadłości się składa, więc nadawca może wprawdzie ustanowić podział onychże pomiędzy kilku liniami tak od początku iak i na przyszłe przypadki następstwa;

§. 144. Jednak ustanowienie takowe tak dalece tylko iest ważne, ile każdy takowy dział sam z siebie czyni przyszłemu posiadaczowi przynaymniéy czysty prawny dochód, w §. 50. seq. oznaczony.

O maiora-tach.

§. 145. Fundacya, w któréy podług woli nadawcy naybliższy z familii podług stopnia przychodzi do następstwa, pomiędzy

równie bliskiemi iednak starszy wiekiem młodszych wyłącza; maioratem się zowie.

§. 146. Gdy następstwo wprawdzie także podług bliskości stopnia lecz tak urządzone zostało, iż pomiędzy równie bliskiemi młodszy starszych wyłącza; ordynacya takowa nazywa się minoratem. O minoratach.

§. 147. Primogeniturami takie ordynacye się zowią, w których następstwo iest urządzone podług linii z prawem pierworodzeństwa.

§. 148. Przepisy §. 135—139. względem senioratów, ściągaią się także do następstwa w maioratach i minoratach.

§. 149. W primogeniturach naprzód pierworodny syn nadawcy z wyłączeniem wszystkich braci po nim urodzonych, do następstwa przychodzi. O primogeniturach.

§. 150. W przypadku zeyścia iego przed, lub po śmierci nadawcy, znów iego syn pierworodny następuie.

§. 151. W tymże porządku następuie się i w innych pokoleniach, tak, iż zawsze pierworodny syn posiadacza i iego potomkowie wyłączaią braci po nim urodzonych i innych krewnych.

§. 152. Gdy szczep poboczny w pierworodnéy głównéy linii zupełnie wymiera, więc następstwo przechodzi na drugi szczep poboczny tak, iak tenże naybliżéy do pierworodzeństwa się ściąga.

§. 153. Niezważa się w téy mierze wcale na stopień pokrewieństwa z ostatnim posiadaczem.

§. 154. Gdy więc ostatni posiadacz umiera bez męskich potomków, zostawia iednak

braci, synowców, lub męskich z braci dalszego stopnia potomków; więc pomiędzy tymi następuie brat naystarszy lub iego syn pierworodny, albo tegoż pierworodnego syna naystarszy syn z zupełnem wyłączeniem wszystkich stryiów późniéy urodzonych, nawet i przy życiu będących.

§. 155. Również gdy ostatni posiadacz nie zostawia ani potomkow, ani braci, ani męskich potomków z braci, następstwo przechodzi na naypierw urodzonego stryia i iego męskie potomstwo w równym porządku pierworodzeństwa.

§. 156. Gdy niemasz nawet stryiów ani męskiego z onychże potomstwa, więc naypierwéy urodzony, brat dziada ostatniego posiadacza i tamtegoż potomkowie płci męskiéy przychodzą do następstwa, zawsze w porządku pierworodzeństwa.

§. 157. Dopóki tylko iest ieszcze męski potomek pierworodnego syna nadawcy, dopóty ordynacya zostaie w téyż linii z wyłączeniem wszystkich innych.

§. 158. Po zupełném wygaśnieniu teyż linii, ta po drugim synie nadawcy z wyłączeniem młodszych do następstwa przychodzi.

§. 159. W teyże drugiéy linii, względem stałego porządku następstwa, podług zasad pierworodzeństwa bez zważania na stopień pokrewieństwa z ostatnim posiadaczem, wszystkie postanowienia w téy mierze co do linii pierwszéy maią mieysce.

§. 160. Po wygaśnieniu więc linii pierwszéy, z pomiędzy męskich potomków drugiego nadawcy syna ten do następstwa przychodzi, który od tegoż pierworodnego syna

pocho-

pochodzi, i pomiędzy drugimi naybliżéy do pierworodzeństwa się ściąga.

§. 161. Do tychże zasad stósuie się także porządek następstwa w linii trzeciéy, czwartéy i w następnych, które od nadawcy pochodzą.

§. 162. Zresztą, w całém tém następstwie nie zważa się wcale na braci przyrodnich z strony matki, i na ich potomstwo.

§. 163. Żadnéy zaś niema różnicy pomiędzy braćmi rodzonymi i przyrodnimi z oyca wraz z ich męskiém potomstwem.

§. 164. Wolno wprawdzie nadawcy postanowić, iż nie linia pierworodna, lecz która z następnych z niego pochodzących linii, naprzód ma przyiść do następstwa w ordynacyi.

§. 165. Po wygaśnieniu iednak teyż linii naprzód powołanéy i ieżeli nadawca na przypadek takowy nic wyraźnie nie postanowił, względem następstwa linii drugich; porządek onegoż iednak stósuie się do pierworodzeństwa tak, iż linie młodsze zawsze od starszych zostaią wyłączone.

Gdy w iednéy familii iest kilka ordynacyi iednego nadawcy.

§. 166. Gdy nadawca dwie ustanowił ordynacye, lub więcéy, iedną dla linii pierworodnéy a drugie dla linii następnych; więc potomkowie nadawcy z linii pierwszéy nigdy nie przychodzą do następstwa w drugiéy ordynacyi, dopóki tylko znayduie się ieszcze inne potomstwo męskie od nadawców pochodzące.

§. 167. W przypadku wygaśnienia drugiéy linii męskiéy, lub gdy taż przez wygaśnienie starszéy, przychodzi w pierwszéy ordynacyi do następstwa, druga ordynacya

przechodzi na linią pochodzącą od trzeciego syna nadawcy.

§. 168. Podług tychże zasad następstwo przechodzi na czwartą i następuiące linie od nadawcy pochodzące, ile takowe istotnie się znayduią.

§. 169. Gdy w końcu wszystkie liniie męskie od nadawcy pochodzące, oprócz iednéy wygasły; więc wprawdzie w niéy obydwie ordynacye się schodzą;

§. 170. Jeżeli iednak w teyż linii dwa ieszcze są szczepy lub więcéy, więc ordynacya druga spada na ten, który niebędąc w posiadaniu pierwszéy, iednak podług zasad pierworodzeństwa iest naybliższym do następstwa w oneyże.

§. 171. Ten członek z tegoż szczepu do następstwa przychodzi, który pomiędzy drugimi w stósunku do nadawcy naybliżéy do pierworodzeństwa się ściąga.

§. 172. Jeżeli w pozostaiącéy linii niema innych nadawcy potomków oprócz posiadacza pierwszéy ordynacyi i iego potomstwa, tenże obydwie ordynacye odbiera.

§. 173. W tym razie zostaną połączone dopóty, dopóki znów dwie lub więcéy linii się nie utworzy.

§. 174. Skoro to nastąpi, ordynacya pierwsza zostaie przy linii pierworodnéy, a druga na naybliższą po niéy spada.

§. 175. Podług tychże zasad oznaczy się także porządek następstwa wtenczas, gdy w iedneyż familii trzy lub więcéy ordynacyi przez iednego nadawcę ustanowione zostały.

§. 176. Gdy nadawca każdéy z linii z niego pochodzących zostawił ordynacyą,

więc w przypadku wygaśnienia iednéy z nich ordynacya dla niéy ustanowiona przechodzi na linią pierworodną, lub, ieżeli ta iuż wygasła, do téy, która naywięcéy do pierworodnéy się zbliża.

§. 177. Jeżeli taż linia na kilka szczepów się rozeszła, i w tym razie przepisy §. 169. 170. maią mieysce.

§. 178. W wszelkich przypadkach, gdy członek familii spadłéy na niego z porządku następstwa ordynacyi dla tego tylko dostąpić nie może, że iuż drugą posiada; tenże ma wybór przyięcia ordynacyi nowo na niego spadłéy, za oddaniem téy, ktorą dotychczas posiadał.

od kilku nadawcy pochodzących.

§. 179. Jeżeli dla familii iuż ordynacyą maiącéy, kto inny oprócz pierwszego tamtéy nadawcy szczególną ustanowił ordynacyą; co do następstwa w onéyże żaden wzgląd dawany nie będzie na pierwszego nadawcę i stósunek osób i linii względem onegoż.

§. 180. Jeżeli więc linie przed drugiego nadawcę do następstwa powołane wygasły, a ordynacya z woli iego przy familii ma się pozostać, więc ten w niéy następuie członek familii, który z linii przez drugiego nadawcę powołanych, podług stopnia iest naybliższym ostatniego posiadacza.

§. 181. W tym względzie niezważa się na to, chociażby członek familii przychodzący do następstwa w drugiéy ordynacyi iuż był w posiadaniu téy, która od pierwszego nadawcy pochodzi.

§. 182. Jeżeli iednak drugi nadawca wyraźnie oświadczył, iż ordynacya przez niego utworzona nigdy niema się zeyść z tą, która

od pierwszego nadawcy pochodzi; oświadczenie takowe w wątpliwym razie tak wyrozumiane być ma, iż obydwie ordynacye w iednéy osobie połączone być nie powinny.

§. 183. Gdy więc naybliższy podług stopnia zostaie w posiadaniu ordynacyi pierwszéy, naybliższy po nim następuie w drugiéy.

§. 184. Jeżyli przy zeyściu linii powołanych przez drugiego nadawcę, dwóch lub więcéy równie bliskich do następstwa zdolnych znayduie się krewnych ostatniego posiadacza, ten tu postanowić iest mocen, któremu z nich druga ordynacya dostać się ma.

§. 185. W przypadku, gdy żadnego w téy mierze postanowienia nie uczynił; pomiędzy równie bliskiemi rozstrzyga los.

§. 186. Gdy w przypadku w §. 181. ieden iuż tylko znayduie się członek familii powołanéy, przez drugiego nadawcę; więc ten wprawdzie w niedostatku wyraźnego w téy mierze postanowienia nadawcy, obydwie ordynacye odbiera.

§. 187. Skoro iednak więcéy z niego utworzy się członków familiynych zdatnych do następstwa; ordynacye pomiędzy nich podług §. 172. 173. na nowo podzielone być muszą.

§. 188. Gdy dwie lub więcéy ordynacyi początkowo oddzielnych w skutku następstwa na iedną spadaią osobę; okoliczność ta, iż dochód przewyższa ilość w §. 56. oznaczoną, żadnéy nie stanowi przeszkody.

Następstwo płci żeńskiéy.

§. 189. Z wygaśnieniem wszystkiego męskiego potomstwa ustanowiciela ordynacyi, i ieżeli tenże nic nie postanowił na korzyść swego płci żeńskiéy potomstwa, ordy-

nacya w ręku ostatniego potomka męskiego, nabywa naturę wolnego własnego maiątku.

§. 190. Jeżeli iednak nadawca powołał także do ordynacyi potomstwo płci żeńskiéy i dla niego ustanowił porządek następstwa, tenże ściśle zachowanym być winien.

§. 191. W niedostatku takowego postanowienia, po śmierci ostatniego męskiego potomka, pierworodna iego córka i iéy męskie potomstwo do następstwa przychodzi.

§. 192. Gdy więc córka naystarsza ostatniego posiadacza przed, lub po oycu umiera: ordynacya przechodzi na iéy synów i męskie z nich potomstwo, zawsze podług zasad pierworodzeństwa.

§. 193. Jeżeli niema ani synów, ani wnuków po synach, więc wnuki iéy córek podług porządku pierworodzeństwa następuią.

§. 194. W przypadku śmierci ostatniego męskiego potomka nadawcy, posiadanie ordynacyi przechodzi na naystarszą iego córkę, ieżeli żyie, chociażby nawet niemiała męskiego do następstwa zdatnego potomstwa.

§. 195. W razie iednak iéy śmierci bez zostawienia podobnych potomków, następstwo przechodzi podług tychże zasad na drugą córkę ostatniego posiadacza i iéy męskie potomki.

§. 196. Toż samo ma mieysce, gdy naystarsza córka ostatniego posiadacza przed oycem umarła, i nawet przy iego zeyściu nie było z teyż córki zdatnych do następstwa męskich potomków.

§. 197. Do tychże zasad stósuie się prawo następstwa trzeciéy i następnych córek

ostatniego posiadacza i ich męskiego potomstwa.

§. 198. Gdy przez niewiasty od pierwszego nadawcy pochodzący męski potomek, raz podług zasad powyższych posiadania ordynacyi dostąpił, z nim nowy zaczyna się porządek następstwa, które się także w stósunku względem niego rozściąga do iego potomstwa.

§. 199. Jeżeli przy śmierci ostatniego od pierwszego nabywcy pochodzącego męskiego potomka, żadnych niema córek i zdatnych do następstwa potomków z onychże, lub wszystkie iego córki umieraią bez zostawienia podobnego potomstwa; więc ordynacya przechodzi na innych męskich krewnych zstępnych, od pierwszego nadawcy przez niewiasty pochodzących.

§. 200. W tym względzie znowu się zważa na porządek pierworodzeństwa w stósunku do pierwszego nadawcy lub nabywcy.

§. 201. A zatem n. p. linia starszéy córki pierwszego nadawcy wszystkie linie młodsze, a w téyż linii starszéy szczep poboczny naybliższy pierworodzeństwa, wszystkie inne wyłącza.

§. 202. Gdy iednak podług zasady takowéy męski potomek przez niewiasty pochodzący z pierwszego nadawcy, dostąpił posiadania ordynacyi, więc również przepis §. 198. ma mieysce do porządku następstwa, który przezeń bierze początek.

Przepisy ogólne względem następstwa w ordynacyach.

§. 203. Jeżeli w przepisach powyższych szczególne nie zaszło postanowienie, więc przy każdym spadku ordynacyi oznacza się podług czasu śmierci ostatniego posiadacza,

kto z pomiędzy wówczas żąiących członków familii iest naybliższym do następstwa.

§. 204. Gdy więc n. p. w minoracie naymłodszy w czasie zeyścia ostatniego posiadasza raz ordynacyą otrzymał, a następnie ieszcze młodszy na świat przychodzi; ten tu naprzeciw nabytemu przez wtenczasowego posiadacza prawu powstawać niemoże.

§. 205. Jednak w całem następstwie ordynacyiném ci uważaią się za żyiących w czasie otworzenia następstwa, którzy w przeciągu trzechset drugiego dnia po śmierci ostatniego posiadacza na świat przychodzą.

ODDZIAŁ PIĄTY.

O rozdziale pomiędzy następcą w ordynacyi, i dziedzicami ostatniego posiadacza.

§. 206. Własność użytkowa ordynacyi w chwili zeyścia dotychczasowego posiadacza, na następcę przechodzi.

§. 207. Dziedzice ostatniego posiadacza oddać mu muszą ordynacyą w tym stanie, w iakim od nadawcy na ich spadkodawcę przeszła.

§. 208. Jeżeli ordynacya składa się z nieruchomości, inwentarz sporządzony przy ustanowieniu oneyże (§. 71.) całkowicie zastąpionym być musi.

§. 209. Do ubytku lub zbytku, iaki się przytym okaże, ściągaią się przepisy wszystkie o inwentarzach lennych. (Cz. I. Tyt. 18. §. 511. seq.)

§. 210. Samo się rozumie z siebie, iż przepisy względem przybrania i współdziała-

nia pana lenna przy następstwie w onémże wcale się do ordynacyi nie ściągaią.

§. 211. Co do polepszeń i pogorszeń w saméy ordynacyi zrządzonych, też same przepisy maią mieysce, które służą za zasadę względem rozdziału pomiędzy następcą w lennie i dziedzicami allodyalnymi. (Część I. Tyt. 18. §. 527. seq.)

§. 212. Względem użytków ostatniego roku, tudzież znayduiących się ieszcze płodów i zaległych ciężarów lat przeszłych, rozdział pomiędzy następcą w ordynacyi i dziedzicami ostatniego posiadacza stósuie się do przepisów względem wszechużytku. (Cz. I. Tyt. 21. §. 143. seq.)

§. 213. Następca w ordynacyi te tylko obowiązany przyiąć długi, które podług §. 104. z saméy ordynacyi lub podług przepisu §. 81. seq. z dochodów oneyże zapłacone być muszą.

§. 214. Długi na ostatku rzeczone przyiąć musi w tym nawet przypadku, gdy w czasie zaciągania onychże nie należał ieszcze do naybliższych expektantów, a zatem iego zezwolenia nie żądano.

§. 215. Jednak te tylko winien raty opłacać, które podług postanowień zaraz wtenczas uczynionych (§. 96.) na czas iego posiadania przypadaią.

§. 216. Jeżeli wierzyciel raty dawnieysze na swe ryzyko poczekał (§. 103.) względem nich reszty tylko pozostałości trzymać się może.

§. 217. Rata przypadaiąca na rok śmierci ostatniego posiadacza, z dochodów tegoż roku zapłaconą być musi.

§. 218. Jeżeli posiadacz ordynacyi w przypadkach, dla których miał prawo poszukiwać zaciągania pożyczki na dochody oneyże, tego nie uczynił, lecz nakłady z własnych poczynił funduszów lub pożyczki na własne imie zaciągnionéy, dziedzice iego żadnego za to wynagrodzenia żądać nie mogą.

§. 219. Sam także wierzyciel, który dał mu pożyczkę, nie może się trzymać dochodów ordynacyi następcy służących, chociażby udowodnić był w stanie, iż takowa istotnie na rzecz ordynacyi wydaną została.

§. 220. Jeżeli iednak posiadacz ordynacyi dla nagłego niebezpieczeństwa nakłady z własnych wprawdzie poczynił funduszów lub na ten koniec pożyczkę na swe imie zaciągnął, iednak zarazem poszukiwał zezwolenia na takową pożyczkę; więc następca przyznać ią musi, chociażby konsens dopiero po zrobionym nakładzie albo wcale po śmierci przeszłego posiadacza udzielonym lub uzupełnionym został.

§. 221. Jak dalece nieboszczyk posiadacz dla zaspokoienia powinności fundacyinych byłby mógł na dochody ordynacyi pożyczkę zaciągnąć (§. 86.) następca iego pozostałą w téy mierze zaległość z następnych dochodów zapłacić iest obowiązany.

§. 222. Gdy wierzyciele takowi poszukuią swéy należytości w spadku, dziedzice wynagrodzenia z ordynacyi domagać się mogą.

§. 223. Jednak i w tym przypadku przepis §. 561. 562. w tytule o lennach ma mieysce.

§. 224. Inne iak powyżéy oznaczone długi, następca nie iest obowiązany zaspokoić z ordynacyi i chociażby razem był stał się dziedzicem przeszłego posiadacza.

§. 225. Wierzyciel owszem wolnego tylko spadku swego trzymać się może.

§. 226. Jeżeli iednak następca w ordynacyi wyraźnie na dług takowy właściwie nie ordynacyiny zezwolił, lub gdy raty na byłego przypadaiące posiadacza za wyraźnem następcy zezwoleniem przedłużone zostały, wierzyciel dopóty użytków ordynacyi trzymać się może, dopóki też zezwalaiący pobiera.

ODDZIAŁ SZÓSTY.

O prawie bliższości do dóbr familiynych.

§. 227. Z samego tylko związku familiynego żadne dla iéy członków nie wynika prawo, aby mogli żądać od trzeciego zwrotu dobr, które niegdyś były przy famili.

§. 228. Gdzie więc takowe prawo bliższości ustawami prowincyonalnemi, statutami lub ważnemi umowami familiynymi, nie iest dotąd zaprowadzone, toż nadal niema mieć mieysca.

§. 229. Wszelkie prawa bliższości zasadzaiące się tylko na umowach familiynych, w ciągu trzech lat po ogłoszeniu obecnego prawa kraiowego na wszelkich dobrach umową obiętych, pod upadkiem onychże zahipotekowane być muszą.

§. 230. Jak dalece wykonanie prawa bliższości familiynego szczególnemi ustawa-

mi lub umowami inaczéy oznaczone nie zostało, następuiące przepisy maią służyć za zasadę.

§. 231. Prawo bliższości ściąga się tylko do dóbr takich, które przynaymniéy przez dwóch członków familii po sobie, teraźnieyszego nie licząc przedawcy, były posiadane.

§. 232. Ma tylko mieysce, gdy obcy, nie acz odlegleyszy członek familii dobra nabywa.

§. 233. Członkom familii płci żeńskiéy i potomkom ich choć męskim, toż prawo nie służy.

§. 234. Pomiędzy członkami płci męzkiéy używanie tegoż prawa stósuie się do porządku prawnego dziedziczenia.

§. 235. Bliższy więc zbywaiącego krewny odlegleyszego wyłącza.

§. 236. W tym względzie stanowi czas, w którym umowa przez obydwie strony albo przynaymniéy przez zbywaiącego podpisaną została.

§. 237. Pomiędzy kilku równie bliskimi krewnymi ten ma pierwszeństwo, który się nayprzód zgłasza do sądu, pod którym dobra są położone.

§. 238. Gdy kilku równie bliskich razem się zgłasza, los pomiędzy nimi stanowi.

§. 239. Gdy ten, który był naybliższym w czasie zawarcia umowy, umiera przed upłynieniem czasu ustanowionego na przedawnienie prawa bliższości, więc prawo mu służące przechodzi na iego prawnego dziedzica, chociażby tenże podług stopnia był dalszym.

§. 240. Zresztą prawo takowe służy krewnym z własnego ich prawa.

§. 241. Może więc i syn témże popisywać się prawem, chociażby wcale nie był odziedziczył zbywaiącego oyca, lub tylko w części obowiązkowéy.

§. 242. Gdy naybliższy krewny prawa tego użyć niechce lub niemoże, toż na naybliższego po nim i tak następnie przechodzi.

§. 243. Dalsi zatem też krewni w przeciągu prawnego czasu przedawnienia do tegoż prawa zgłosić się muszą.

§. 244. Jednak czekać należy upływu rzeczonego czasu, i czyli w tym przeciągu żaden bliższy się nie zgłosi, nim tamtym używanie prawo bliższości dozwolone być może.

§. 245. Dopóki tylko dobra znayduią się w ręku członka familii, prawo bliższości do nich służące iéy się zastrzega.

§. 246. Żaden przeto członek familii nie może odeymować iéy prawa bliższości w przyszłych zbywania przypadkach, przez proste tylko oświadczenie: iż dobra tylko iako obcy nabywa.

§. 247. Tylko gdy w przypadku koniecznéy subhastacyi dóbr takowych, który z familii także podawa, a żaden inny członek oneyże nie powstaie z prawem bliższości, toż w skutek przyderzenia dla tamtego upada.

§. 248. Jeżeli iednak dobra raz iuż z familii wyszły i prawo bliższości przez przedawnienie wygasło, toż iuż do swéy nie powraca mocy, chociażby następnie znów członek familii posiadania onychże dostąpił.

§. 249. Jeżeli przecież obcy nabywca dobra takowe przed zahipotekowaniem ieszcze swego tytułu posiadania, znów członkowi familii zaprzedał, prawo bliższości uznaie się za niewygasłe.

§. 250. Zresztą do prawa bliższości familiynego ściągaią się także przepisy ustaw o prawie bliższości w ogólności. (Część I. Tytuł 20. Oddział 3.)

TYTUŁ PIĄTY.

O prawach i obowiązkach państwa i czeladzi.

§. 1.

I. O pospolitéy czeladzi.

Stósunek pomiędzy państwem i czeladzią zasadza się na umowie, przez którą strona iedna obowięzuie się do dopełnienia pewnych posług domowych lub gospodarskich na czas oznaczony, druga do udzielenia za to oznaczonéy nagrody.

Kto może urządzać czeladź.

§. 2. W małżeństwie do męża należy urządzanie czeladzi ku potrzebie domowéy.

§. 3. Czeladź żeńską żona może przyimować, niepotrzebuiąc wyraźnego na to zezwolenia męża.

§. 4. Wszelakoż mąż, ieżeli mu się nie podoba czeladź przez żonę urządzona, może ią oddalić za upłynieniem czasu służby oznaczonego, bez względu na czas ustanowiony umową.

Kto iest mocen zaciągać na się obowiązki czeladzi.

§, 5. Chcący wchodzić w obowiązki czeladzi, musi być panem swéy osoby.

§. 6. Dzieci zostaiące pod władzą oyca, bez iego zezwolenia, małoletni bez zezwolenia opiekuna, za czeladź urządzać się nie mogą.

§. 7. Mężatki za zezwoleniem tylko ich mężów, za mamki lub w inny sposób urządzać się mogą.

§. 8. Tylko wtenczas, gdy w przypadkach §. 6. i 7. zezwolenie na czas pewny lub dla pewnego państwa wyraźnie zostało ograniczoném, wyiednanie tegoż zezwolenia iest potrzebném na dłuższy czas służby lub odmianę państwa.

§. 9. Służący, którzy iuż zostawali w służbie, wstępuiąc w inną, okazać muszą prawny powód opuszczenia przeszłego państwa.

§. 10. Ludzie którzy twierdzą, iż ieszcze nie sługiwali, zaświadczeniem ich zwierzchności muszą uprzątnąć wszelką wątpliwość w przyimowaniu ich iako czeladzi.

§. 11. Jeżeli kto wbrew przepisom §. 9. i 10. czeladź urządził, a drugi maiący prawo do osoby lub posług urządzonego zgłasza się, natenczas umowa o służbę iako nieważna natychmiast uchyloną być ma.

§. 12. Oprócz tego przyimuiący za przestąpienie tychże przepisów, przewinił karę iednego do dziesięciu talarów na rzecz kassy mieyscowéy ubogich.

Stręczarze czeladzi.

§. 13. Nakoniec nie wolno trudnić się stręczaniem czeladzi, ieżeli do tego od zwierzchności mieyscowéy nie został mianowanym i zobowiązanym.

§. 14. Stręczarze takowi starannie muszą się dowiadywać o osobach, które za ich pośrednictwem chcą służbę uzyskać.

§. 15. Szczególniéy badać muszą, czyli też podług przepisów ustaw urządzać się są zdolnemi.

§. 16. Niewolno im pod żadnym pozorem zachęcać czeladź w służbie będącą do opuszczenia oneyże i przyimowania służby innéy.

§. 17. W przypadku iż się tego dopuszczą, pierwszyraz maią być złożonymi karą pieniężną od dwóch do pięciu talarów lub stósowną karą więzienia; w razie zaś powtórzenia oprócz teyż kary, od dalszego procederu stręczarskiego być wyłączonymi.

§. 18. Obowiązani są państwu, które za ich zaletą urządza czeladź, wiernie i podług naylepszéy swéy wiadomości donieść o przymiotach poleconéy przez nich osoby.

§. 19. Jeżeli wbrew przekonaniu swoiemu czeladź niezdatną lub niewierną polecaią iako zdatną i pewną, winni odpowiadać za szkodę przez podobną czeladź zrządzoną.

§. 20. Oprócz tego muszą być ukaranymi podług przepisu §. 17. i kara takowa w przypadku niemożności powrócenia szkody, nawet i podwoioną.

§. 21. Oznaczenie opłaty za stręczenie należy do ustaw mieyscowych względem policyi czeladnéy.

§. 22. Czeladź pospolita przyimowaną być może bez umowy piśmienney. Zawarcie umowy.

§. 23. Danie i przyięcie zadatku zastępuie mieysce oneyże.

§. 24. Gdzie ilość zadatku nie iest oznaczoną szczególnemi ustawami, taż zawisła do dobrowolnego między państwem a czeladzią układu.

§. 25. Zadatek powszechnie potrąca się z zasług.

§. 26. Tam nawet, gdzie potrącenie takowe niema mieysca, państwo potrącić go może, gdy czeladź z własnéy winy nie dotrzymuie umówionego czasu służby.

§. 27. Jeżeli służący kilku państwu razem się urządził, temu służy pierwszeństwo, od którego naypierw przyiął zadatek.

§. 28. Państwo, które musi ustąpić, lub swego prawa dobrowolnie się zrzeka, żądać może po służącym powrócenia zadatku i opłaty za stręczenie.

§. 29. Również, gdy państwo o wcześnieyszém urządzeniu wiadomości nie miało, służący winien powrócić szkodę przez to zrządzoną, iż innego na wyższe zasługi przyiąć było znaglone.

§. 30. Państwo zatrzymuiące służącego należytość takową (§. 28. 29.) na żądanie z zasług iego musi potrącić i drugiemu państwu wydać.

§. 31. Oprócz tego służący, który tym sposobem u kilku razem urządził się państw, obowiązany iest ilość wyrównywaiącą zadatkowi od drugiego i następnych państwa przyiętemu, zapłacić za karę do kassy mieyscowéy ubogich.

Zasługi i żywność.

§. 32. Niewolno przestępować miary zasług i strawnego, szczególnemi ustawami oznaczoney.

§. 33.

§. 33. Umowy tymże ustawom przeciwne, nie są obowięzuiącemi.

§. 34. Podarunki na Boże Narodzenie, Nowy rok i tym podobne, chociażby były przyobiecanemi, iednak nigdy ich czeladź sądownie poszukiwać niemoże.

§. 35. W niedostatku postanowienia prawnego, oznaczenie zasług i strawnego, tudzież podarunków, zależy od układu zawartego przy naymowaniu czeladzi.

§. 36. We wszelkich przypadkach, gdy podarunki takowe istotnie w ciągu roku służby iuż były danemi, Państwo też z zasług może potrącić, ieżeli umowa w ciągu tegoż roku z winy czeladzi zostaie uchyloną.

§. 37. Liberya stanowi część zasług dla służących płci męskiéy i po upłynieniu czasu umową lub zwyczaiem mieysca oznaczonego, ich staie się własnością.

§. 38. Do dawanéy oddzielnie liberyi galowéy służący żadnego niema prawa.

§. 39. Płaszcze, burki dla forszpanów i t. p., nie należą do liberyi zwyczayneý.

§. 40. Gdzie trwanie czasu służby nie iest oznaczone oddzielnemi ustawy, tenże od układu stron zależy. Trwanie czasu służby.

§. 41. W niedostatku szczególnéy o to umowy, urządzenie czeladzi mieyskiéy uważa się na ćwierć roku, czeladzi wieyskiéy na rok cały.

§. 42. Czeladź mieyska zaczyna służbę w dniu 2. Stycznia, Kwietnia, Lipca i Października każdego roku. Zaczęcie służby.

§. 43. Co do czeladzi wieyskiéy zaczęcie służby postanawia się na drugi dzień Sty-

cznia, ieżeli ustawy prowincyonalne o czeladzi nieprzepisuią inaczéy.

§. 44. Niewolno czeladzi opuszczać służby przeszłego Państwa, wbrew tegoż woli, przed dniem zaczęcia nowéy służby.

§. 45. Po daniu i przyięciu zadatku, Państwo przyiąć czeladź, ta tu, służbę w oznaczonym czasie rozpocząć iest obowiązaną.

§. 46. Żadna z stron nie może się uwolnić od takowego obowiązku przez zostawienie lub oddanie zadatku.

§. 47. Państwo wzbraniaiące się przyiąć czeladź, utraca zadatek z obowiązkiem wynagrodzenia onéyże tak, iak poniżéy postanowiono (§. 160. seq) na przypadek oddalenia czeladzi przed czasem bez prawnego powodu.

§. 48. Wszelakoż państwo przed rozpoczęciem służby z tych samych powodów może odstąpić od umowy, dla którychby mogło oddalić czeladź przed upłynieniem czasu służby (§. 116. seq)

§, 49. Równe do tego ma prawo w przypadku, gdy czeladź wprzód wzbraniała się służbę rozpocząć.

§. 50. W obu przypadkach Państwo może żądać powrócenia zadatku.

§. 51. Czeladź, wzbraniaiąca się wniyść w służbę, przez Zwierzchność środkami przymusu do tego zniewoloną być winna.

§. 52. Jeżeli w skutek trwałego wzbraniania się czeladzi, Państwo innego w to mieysce większym nakładem przyiąć iest zniewoloném, taż szkodę musi zastąpić i powrócić zadatek.

§. 53. W przypadku, gdy czeladź bez swéy winy dla przypadku w służbę wstąpić niemoże, Państwo musi zaprzestać na powróceniu zadatku.

§. 54. Jeżeli przed rozpoczęciem służby wydarza się dla czeladzi żeńskiéy sposobność do zamęścia; wolno teyże w swe mieysce dostawić inną do służby zdatną osobę.

§. 55. Jeżeli tego uczynić niemoże, więc podobna czeladź w miastach ćwierć roku, w gospodarstwach rólniczych pół roku służyć iest obowiązaną.

Obowiązki czeladzi w swéy służbie.

§. 56. Czeladź do pozwolonych tylko czynności urządzoną być może.

§. 57. Czeladź pospolita, niewyłącznie do pewnych tylko urządzona czynności, wszystkich praw domowych, stósownie do woli Państwa, podeymować się musi.

§. 58. Posługi takowe winna wszystkim do familii należącym lub tamże przyimowanym osobom.

§. 59. Do głowy familii należy oznaczenie sposobu i porządku, wedle którego każdy członek familii tychże ma posług używać.

§. 60. Czeladź do pewnych tylko prac i posług urządzona, iednak na żądanie Państwa innemi czynnościami domowemi także zaiąć się musi, gdy czeladź inna do tychże czynności przeznaczona dla choroby lub innéy przyczyny do tego na czas iest niesposobną.

§. 61. Sama tylko wola Państwa stanowi w razie sporu pomiędzy czeladzią o to, który z nich tę lub inną posługę, podług przeznaczenia swego odbywać iest obowiązany.

§. 62. Bez pozwolenia Państwa niewolno czeladzi dać się zastępować przez kogo innego w czynnościach poleconych onéyże.

§. 63. Czeladź, która osobę niezdatną lub podeyrzaną, pomimo swéy o tém wiadomości, przedstawiła na zastąpienie onéyże, za wszelką przez to zrządzoną szkodę odpowiada.

§. 64. Czeladź winna służbę swą wiernie, pilnie i uważnie sprawować.

§. 65. Musi taż wynagrodzić szkodę, którą namyślnie lub z wielkiego albo miernego uchybienia Państwu zrządziła.

§. 66. Dla uchybień małych służący w tym tylko razie winien szkodę powrócić, gdy wyraźny rozkaz Państwa przestąpił.

§. 67. Również gdy się podiął czynności, wymagaiących szczególnieyszéy uwagi lub zdatności.

§. 68. Wynagrodzeń, należących się od czeladzi, Państwo w zasługach iéy poszukiwać iest mocne.

§. 69. Gdy szkoda niemoże bydź wynagrodzoną ani z zasług zaległych, ani z innego maiątku czeladzi, taż bezpłatną służbą na czas stósowny zastąpić ią musi.

prócz służby.

§. 70. Czeladź i prócz służby winna popierać dobro Państwa i wedle sił swych szkodę i uszczerbek odwracać.

§. 71. Dostrzegaiąc niewierności czeladzi drugiéy, winna Państwu o tém donieść.

§. 72. Jeżeli o tém zamilczy, więc w razie niemożności głównego przestępcy, za wszelką odpowiada szkodę, którąby doniesieniem odwróconą być była mogła.

§. 73. Czeladź winna się stósować do wszelkich urządzeń i postanowień domowych Państwa.

§. 74. W własnych nawet interesach, bez wiadomości i zezwolenia Państwa, z domu oddalać się niemoże.

§. 75. Niewolno iéy przestępować pozwolenia na ten koniec od Państwa danego.

§. 76. Rozkazy i nagany Państwa, czeladź z uszanowaniem i skromnością przyimować powinna.

§. 77. Gdy czeladź przez nieprzystoyne zachowanie się wzbudza Państwo do gniewu i następnie zostaie łaianą lub lekko uderzoną, taż za to satysfakcyi sądowéy żądać niemoże.

§. 78. Podobnież wyrazy lub czynności, które pomiędzy innemi osobami za znak znieważenia lub wzgardy uchodzą, nie stanowią domniemania naprzeciw Państwu o chęć obrażenia honoru czeladzi.

§. 79. Niewolno czeladzi czynnie oprzeć się Państwu, wyiąwszy ten tylko przypadek, gdy życie lub zdrowie służącego, dla złego obchodzenia się Państwa, zostaie narażoném na obecne i nieuchronne niebezpieczeństwo.

§. 80. Przewinienia czeladzi naprzeciw Państwu, więzieniem lub pracą publiczną, wedle zasad prawa kryminalnego ukarane być maią.

§. 81. Na czas, w którym czeladź dla odnoszenia kar takowych, służby niemoże odbywać, Państwo takową nakładem winnego innym polecić iest mocne.

§. 82. Państwo obowiązane iest dostarczać czeladzi zasługi i odzież w czasach oznaczonych. Obowiązki Państwa.

§. 83. Jeżeli czeladź została także ugodzoną na żywność, taż w strawie, w każdém mieyscu w zwyczaiu będącéy, aż do nakarmienia dawaną być winna.

§. 84. Państwo winno zostawić czeladzi czas potrzebny do znaydowania się na nabożeństwie publiczném i do tego pilnie ią przytrzymywać.

§. 85. Niewolno Państwu ani więcéy, ani trudnieyszych wymagać posług, iak które czeladź podług konstytucyi ciała i sił swoich, bez narażenia zdrowia zdoła wypełnić.

§. 86. Jeżeli służący przez służbę lub przy iéy wypełnianiu podpadł chorobie, Państwo o uleczenie i utrzymywanie go staranie mieć musi.

§. 87. Z tego iednak powodu nic czeladzi z zasług potrąconém być niema.

§. 88. Oprócz tego tak dalece tylko winno mieć staranie względem choréy czeladzi, gdy taż niema krewnych w bliskości do utrzymywania iéy sposobnych lub obowiązanych z prawa.

§. 89. Jeżeli krewni wymawiaią się z téyże powinności, Państwo winno ią tymczasowie, z zastrzeżeniem swego prawa, aż do ukończenia sporu, dopełnić.

§. 90. Gdzie się znayduią założenia publiczne do umieszczenia podobnych chorych służących, czeladź na pomieszczeniu iéy tamże zaprzestać musi.

§. 91. W przypadku oznaczonym w §fie 88. może Państwo potrącić wydatki na leczenie z zasług chorego, na czas ten przypadaiących.

§. 92. W razie, gdy choroba potrwa nad czas służby, obowiązek zewnętrzny Państwa do staranności o leczenie i utrzymanie chorego, z końcem służby ustaie.

§. 93. Wszelakoż musi o tém wcześnie oznaymić Zwierzchności mieyscowéy, aby taż mogła postarać się o umieszczenie takiego opuszczonego chorego.

§. 94. W okolicznościach takich, dla których Mocdawca winien Pełnomocnikowi wynagrodzenie szkody, przy sprawowaniu poruczonéy mu czynności przez przypadek zrządzonéy, Państwo musi także mieć staranność nad czas służby o czeladź, która w służbie iego lub z powodu onéyże, szkody doznała. (Część I. Tyt. 13. §. 80. 81.)

§. 95. Lecz obowiązek takowy ściąga się tylko do wydatków na wyleczenie i niezbędne życia potrzeby, a to aż czeladź znów sama na chleb dla siebie zarobić sposobną zostanie.

§. 96. Jeżeli iednak służący, bez wielkiego swego przewinienia, przez złe obchodzenie się Państwa, został uszkodzonym na zdrowiu, natenczas zupełnego wynagrodzenia go, stósownie do ogólnych przepisów ustaw, domagać się może.

§. 97. Również należy się czeladzi zadośćczynienie sądowe za obelgi i posądzenia, dalszy los iéy psuiące.

§. 98. Jak dalece Państwo staie się odpowiedzialném z czynności czeladzi, w służbie lub prócz służby dopełnionych, w swém mieyscu iest oznaczone. (Cz. I. Tyt. 6. §. 60. seq.)

Zerwanie umowy przez śmierć,

§. 99. Gdy służący umiera, dziedzice iego tak dalece tylko mogą żądać zasług i strawnego, ile też w stósunku czasu aż do nastąpionéy choroby są zaległemi.

§. 100. Wydatki na pochowanie czeladzi, w żadnym razie nie należą do Państwa.

§. 101. Jeżeli Państwo umiera przed upłynieniem zwyczaynego czasu wypowiedzenia, dziedzice winni wydać tylko czeladzi zasługi i żywność aż do końca bieżącego ćwierćrocza.

§. 102. Gdy śmierć wydarza się przed upłynieniem czasu wypowiedzenia, a dziedzice daléy nie chcą zotrzymać czeladzi; winni są onéyże prócz zasług i żywności bieżącego, wynagrodzić, lecz same tylko zasługi następuiącego ćwierćrocza.

§. 103. Służący płci męskiéy zotrzymuią całą liberyą, ieżeli służba ich u zmarłego Państwa trwała pół roku lub dłużéy.

§. 104. W razie przeciwnym muszą zostawić suknią, kamizelkę i kapelusz.

§. 105. Jeżeli był tylko urządzonym miesięcznie, a Państwo przed piętnastym dniem miesiąca umiera; więc należą mu się zasługi i strawne za miesiąc bieżący: ieżeli późniéy, więc i za miesiąc następuiący.

§. 106. W przypadku otworzenia konkursu nad maiątkiem Państwa, przepisy §fu 101. aż do 105. maią mieysce.

§. 107. Dzień otworzenia konkursu uważa się w tym względzie za dzień śmierci.

§. 108. Względem zasług natenczas zaległych, zostawuią się przepisy ustawy konkursowéy.

§. 109. Oprócz przypadków takowych, umowa w czasie służby iednostronnie uchyloną bydź niemoże. za poprzedniczém wypowiedzeniem,

§. 110. Strona, niechcąca dotrzymywać iéy dłużéy, iak do upłynienia czasu służby, w czasie przyzwoitym wypowiedzieć iest obowiązaną.

§. 111. Jeżeli czas wypowiedzenia nie iest oznaczonym szczególnemi ustawy, tenże oznacza się co do czeladzi mieyskiéy na tygodni sześć, a co do czeladzi wieyskiéy na trzy miesiące przed upłynieniem czasu służby.

§. 112. Względem służących, urządzonych na miesiące, wypowiedzenie może ieszcze nastąpić w dniu piętnastym każdego miesiąca.

§. 113. Jeżeli nie było wypowiedzenia, umowa uważa się za przedłużoną przez milczenie.

§. 114. Przedłużenie takowe przyimuie się co do czeladzi mieyskiéy na kwartał, co do wieyskiéy na rok cały.

§. 115. Względem czeladzi, urządzonéy na miesiące, przedłużenie rozumie się tylko na miesiąc.

§. 116. Państwo może bez wypowiedzenia oddalić czeladź natychmiast: 1) gdy taż Państwo lub familią Państwa czynnie lub słownie, albo krzywdzącemi obmowami obraża, lub też podżeganiem złośliwém porożnienie we familii wzniecić usiłuie; bez wypowiedzenia ze strony państwa,

§. 117. 2) gdy się dopuszcza upartego nieposłuszeństwa i krnąbrności naprzeciw rozkazom Państwa;

§. 118. 3) gdy Urzędnikom domowym, do dozoru nad pospolitą czeladzią wyznaczonym, w ich urzędowaniu czynnie lub obelżywemi i krzywdzącemi wyrazy opiera się;

§. 119. 4) gdy dzieci Państwa naprowadza do złego, lub z niemi w podeyrzaném zostaie obcowaniu;

§. 120. 5) gdy się dopuszcza kradzieży lub przeniewierzenia na Państwie;

§. 121. 6) gdy czeladź drugą do podobnych przestępstw naprowadza;

§. 122. 7) gdy na imie Państwa, pomimo iego wiedzy, pieniądze lub towary zaciąga;

§. 123. 8) gdy liberyą ieszcze niewysłużoną całkiém lub w części przedaie albo zastawia;

§. 124. 9) gdy nałogiem pomimo wiedzy i zezwolenia Państwa noce nie w domu przepędza;

§. 125. 10) gdy niezważaiąc na dawane przestrogi, nieostrożnie postępuie z ogniem lub światłem;

§. 126. 11) gdy i bez poprzedniczéy przestrogi z nieostrożności takowéy istotnie iuż ogień powstał;

§. 127. 12) gdy przez wszeteczne i rozwiozłe swe zachowanie się, sprawiła sobie zarażaiące lub obrzydliwe choroby;

§. 128. 13) gdy służący przez Zwierzchność na więcéy dni ośm zostaie więzionym;

§. 129. 14) gdy czeladź płci żeńskiéy w ciążą zachodzi, w którym przypadku iednak Zwierzchności o tém musi być doniesiono, a oddalenie ze służby nie może nastąpić,

aż tamta przyzwoite przedsięweźmie rozporządzenia, dla zapobieżenia wszelkiemu nieszczęściu;

§. 130. 15) gdy Państwo przez czeladź w czasie przyimowania iéy, okazaniem świadectw fałszywych zostało oszukaném;

§. 131. 16) gdy czeladź w przeszłéy służbie swoiéy dopuściła się postępków takich, dla których ią podług §. 116—127. oddalić można było, a Państwo przeszłe o tém w zaświadczeniu zamilczało, sama też czeladź otwarcie tego przed nowém Państwem nie wyznała.

ze strony czeladzi,

§. 132. Czeladź może opuścić służbę bez wszelkiego wypowiedzenia: 1) gdy przez srogie z nią obeyście się Państwa, życie lub zdrowie iéy na niebezpieczeństwo zostało narażoném;

§. 133. 2) chociaż nie zachodziło niebezpieczeństwo takowe, iednak obeyście się było nadzwyczaynie srogiém i okrutném;

§. 134. 3) gdy Państwo chciało ią naprowadzać do czynów, ustawom i dobrym obyczaiom przeciwnych;

§. 135. 4) gdy Państwo nie zasłaniało czeladzi od podobnych niepozwolonych żądań naprzeciw osobom, należącym do familii, lub w domu przebywaiącym;

§. 136. 5) gdy całkiém nie udziela czeladzi strawnego, lub niezbędną żywność odmawia;

§. 137. 6) gdy na czas przechodzący rok służby bieżący w interessach prywatnych za granicę wyieżdża;

§. 138. 7) gdy wyieżdżaiąc za granicę w interessach publicznych, lub przenosząc

zamieszkanie swoie na inne mieysce wewnątrz kraiu, niechce przeiąć na się obowiązku, służącego po upłynionym czasie służby swym nakładem odesłać;

§. 139. 8) gdy ciężka choroba czyni służącego niesposobnym do dalszego odbywania służby.

przed czasem, lecz za poprzedniczém wypowiedzeniem ze strony Państwa,

§. 140. Przed upłynieniem czasu służby, lecz za poprzedniczém iednak wypowiedzeniem, Państwo może oddalić służącego: 1) gdy mu zbywa na zdatności potrzebnéy do posług, z przeznaczenia iego wypływaiących;

§. 141. 2) gdy czeladź bez zezwolenia Państwa dla własnéy wychodzi zabawy, lub bez potrzeby nie powraca w czasie pozwolonym lub do czynności potrzebnym, albo w inny sposób służbę namyślnie zaniedbuie;

§. 142. 3) gdy służący podlega nałogowi trunku lub gry, albo kłócąc lub biiąc się z drugą czeladzią, mięsza spokoyność domową i zostawszy o to napomnianym, postępków takowych niepoprzestaie;

§. 143. 4) gdy Państwo po zawartéy o urządzenie umowie tak na maiątku podupadło, iż, albo bez czeladzi zupełnie się obydź, albo liczbę iéy musi ograniczyć.

ze strony czeladzi,

§. 144. Czeladź przed upłynieniem czasu służby, za poprzedniczém iednak wypowiedzeniem, może opuścić służbę: 1) gdy Państwo zasług umówionych w oznaczonych ratach regularnie nie wypłaca;

§. 145. 2) gdy Państwo samowolnie czeladź na publiczną ochydę wystawia;

§. 146. 3) gdy służący przez małżeństwo lub w inny sposób dostaie sposobność

korzystną do założenia własnego gospodarstwa, a wytrwanie w służbie teyby go pozbawiło.

§. 147. We wszelkich przypadkach, gdy kontrakt w czasie służby, lecz za poprzedzaiącém iednak wypowiedzeniem, zniesionym być może, zawsze bieżące ćwierćrocze, a co do urządzonéy na miesiące czeladzi, miesiąc bieżący dotrzymanym być musi.

§. 148. Gdy rodzice służącego, dla zaszłéy iuż po urządzeniu go zmiany w ich okolicznościach, iego do swego gospodarstwa nieuchronnie potrzebuią, lub służący w własnych interessach podróż daleką przedsięwziąć iest zniewolonym; tenże może wprawdzie żądać uwolnienia go ze służby;

§. 149. Lecz w razie takowym innego w swe mieysce zdatnego musi postawić, z tymże oraz ułożyć się względem zasług, żywności i liberyi, bez szkody dla Państwa.

§. 150. We wszelkich przypadkach, gdy Państwu służy prawo oddalenia służącego w czasie służby za, lub bez wypowiedzenia (§. 116—131, §. 140—143), służący zasług i żywności lub strawnego za czas tylko wysłużony domagać się może.

Co w tym razie z prawa wypada względem zasług, żywności i liberyi.

§. 151. Toż samo rozumie się o przypadkach, gdy służący przed upłynieniem czasu służby, lecz iednak za poprzedniczém wypowiedzeniem, służbę opuścić iest mocen. (§. 144. 145. 146.)

§. 152. W przypadkach, gdy służący natychmiast i bez wypowiedzenia służbę może opuścić (§. 132—139), zasługi i żywność za bieżące ćwierćrocze, a ieżeli mie-

sięcznie był ugodzonym, za miesiąc bieżący wynagrodzone mu być muszą.

§. 153. Jeżeli powód do prawnego opuszczenia służby wydarzył się dopiero po upłynieniu czasu do wypowiedzenia; Państwo winno wynagrodzenie takowe za następuiące ćwierćrocze lub miesiąc.

§. 154. Gdy służący z przyczyn w §fie 132 — 139 oznaczonych służbę opuszcza, więc powszechnie zostaie mu się liberya, za część zasług uważana.

§. 155. Jeżeli opuszcza służbę tylko z przyczyn, w §. 140 — 143 wyrażonych, a ieszcze nie służył pół roku; suknią i kapelusz zostawić powinien.

§. 156. W przypadkach, gdy Państwo czeladź podług §. 116—131; 140—143 odprawia, taż tu powszechnie całą liberyą zostawić powinna.

§. 157. Jeżeli iednak służący zostaie odprawionym tylko z przyczyn w §. 140—143 wyrażonych i iuż służył pół roku, temuż należą się rzeczy mnieysze, należące do ubioru.

§. 158. Gdy czeladź z powodów w §. 144 i 145 wytkniętych, za poprzedniczém wypowiedzeniem służbę opuszcza; przepisy §. 154. 155. maią mieysce.

§. 159. Jeżeli iednak dla przyczyny §m. 146 oznaczoney z służby wychodzi; natenczas musi zaprzestać na rzeczach mnieyszych, do ubioru należących.

Skutki prawne bezzasadnego oddalenia z służby.

§. 160. Państwo, które czeladź z innych prawem nieoznaczonych przyczyn przed czasem ze służby oddala, od Zwierzchności musi

być zniewoloném do przyięcia iéy napowrót i dotrzymania umowy.

§. 161. W razie stałego wzbraniania się, zasługi i liberyą służącemu na pozostaiący czas służby musi wypłacić.

§. 162. Również mieć musi staranie za czas ten o żywność dla niego.

§. 163. Jeżeli iednak czeladź ieszcze przed upłynieniem czasu służby inne może mieysce uzyskać; więc obowiązek wynagrodzenia trwa tylko aż dotąd, a nadal tak dalece tylko, ile czeladź w nowéy służbie na mnieyszych zasługach musiała zaprzestać.

§. 164. Gdy Państwo chce znów przyiąć czeladź odprawioną napowrót, ta zaś od tego się wzbrania; więc powszechnie żadnego wynagrodzenia żądać niemoże.

§. 165. Jeżeli iednak wskaże powód swego wzbraniania się, dla któregoby z swéy strony miała prawo służbę opuścić, więc należy iéy się wynagrodzenie oznaczone w §ie 152. seq.

§. 166. Jeżeli czeladź, z powodu nowo przyiętéy służby, do dawnieyszéy powrócić niemoże; więc przepis §. 163 ma mieysce.

§. 167. Czeladź, opuszczaiąca przed czasem służbę bez prawnéy przyczyny, środkami przymusu do dalszéy służby znagloną być winna. Opuszczenie służby.

§. 168. Gdy Państwo iuż napowrót przyiąć iéy niechce, może sobie inną w iéy mieysce urządzić, a opuszczaiący służbę, zrządzone ztąd większe wydatki iest obowiązanym powrócić.

§. 169. Odprawiaiąca się czeladź winna rzetelnie Państwu pooddawać wszystko, co

iéy do użycia w iéy czynnościach, lub w inny sposób zostało powierzoném.

§. 170. Szkodę w przedmiotach takowych, z swéy winy zrządzoną, musi Państwu powrócić. (§. 65—69.)

Odprawa. §. 171. Przy wychodzeniu ze służby Państwo winno udzielić czeladzi odprawę pismienną i zaświadczenie z prawdą zgodne wypełnionéy służby.

§. 172. Czeladź może żądać dochodzenia sądowego zarzutów, w daném mu zaświadczeniu uczynionych, a dalszy proceder tamuiących.

§. 173. Jeżeli w dochodzeniu takowém zarzut okaże się bezzasadnym; Zwierzchność nakładem Państwa udzieli zaświadczenie czeladzi i tamtemu dalsze posądzanie pod oznaczoną karą pieniężną zakaże.

§. 174. Jeżeli przeciwnie Państwo czeladzi dobre udzieli świadectwo, pomimo wiadomości o grubych przestępstwach i przeniewierzeniu się onéyże; toż za wszelką przez to trzeciéy osobie zrządzoną szkodę iest w odpowiedzi.

§. 175. Następuiące więc Państwo szkody takowéy na przeszłém poszukiwać iest mocne.

§. 176. Oprócz tego toż tu ściąga na się karę pieniężną iednego do pięciu talarów na rzecz kassy mieyscowéy ubogich.

II. O urzędnikach domowych. §. 177. Urzędnicy domowi, którym pewna tylko oznaczona czynność w zarządzie domowym lub gospodarczym, lub dozór nad pewną częścią onegoż zostaie poruczonym, za umową na pismie przyimowanymi być muszą.

§. 178.

§. 178. Umowy ustne są nieważne, pomimo danego i przyiętego zadatku.

§. 179. Jednak strona, chcąca odstąpić od umowy ustnéy, musi stracić lub powrócić zadatek.

§. 180. Jeżeli służba została istotnie zaczętą w skutek ustnéy tylko umowy, strona tak iedna iak i druga z upłynieniem każdego ćwierćrocza, z zachowaniem iednak sześciotygodniowego wypowiedzenia, może od umowy odstąpić.

§. 181. Nagroda za wypełnione przez ten czas posługi, stósuie się do ustnéy umowy; w niedostatku onéyże do tego, co dotychczas urzędnikom domowym istotnie dawano; a gdy i podług tego spór niemoże być rozwiązanym, do tego, co ludzie podobni w témże mieyscu zwyczaynie pobieraią.

§. 182. Urzędnicy domowi, do takich tylko obowiązani są posług, które ze służby, do któréy są przyiętymi, stósownie do iéy przeznaczenia, wypływaią.

§. 183. W nagłych przypadkach potrzeby winni także podeymować się innych czynności domowych.

§. 184. W czynnościach, do ich powołania należących, za każde mierne uchybienie są w odpowiedzi.

§. 185. Dla ciężkich obelg i słów, niemniéy dla obraz czynnych, bez swéy winy od Państwa doznanych, urzędnicy domowi przed czasem żądać mogą uwolnienia ich ze służby.

§. 186. We wszelkich stósunkach innych, urzędnicy domowi równe z pospolitą czeladzią maią prawa i obowiązki.

Wychowywaciele i wychowywacielki.

§. 187. Osoby płci oboiéy, przyięte do wychowania dzieci, tudzież sekretarze prywatni, kapelani i inni, którzy z nabytych umieiętności i sztuk pięknych służą domowi, nieuważaią się za prostych tylko urzędników domowych.

§. 188. Owszem prawa ich i obowiązki muszą być uważane podług osnowy zawartéy z nimi na pismie umowy, podług natury, zamiaru i stósunków podiętéy czynności, i podług ogólnych przepisów ustaw o umowach i dawaniu rzeczy za czyny. (Cz. I. Tyt. 11. §. 869. seq.)

§. 189. Osoby takowe w żadnym razie nie są obowiązane do posług domowych.

§. 190. Należą one do tych członków familii, którym czeladź pospolita, stósownie do urządzenia Państwa, musi usłużyć. (§. 58. 59.)

§. 191. Wychowywaciele i wychowywacielki, dla samych tylko karceń cielesnych dzieci, nie przechodzących miary ukarania miernego, oddalonymi być nie mogą.

§. 192. Jeżeli choć proste karcenia cielesne zostały zabronionemi przy zawarciu umowy, przestąpienie nakazu takowego daie prawo do wypowiedzenia.

§. 193. Czas prawny służby osób w §. 187 opisanych, oznacza się na rok, ieżeli umową inaczéy nie postanowiono.

§. 194. O przedłużeniu milczącém tegoż czasu rozumie się wszystko, co iest przepisaném względem pospolitéy czeladzi.

§. 195. Czas wypowiedzenia, nieoznaczony umową, postanawia się na ćwierć roku.

§. 196. Niewolą w kraiu cierpianą być niema. III. O niewolnikach.

§. 197. Żaden poddany kraiowy niemoże się zobowięzywać do niewoli.

§. 198. Zagraniczni, na czas tylko w kraiu będący, zachowuią swe prawa nad sprowadzonymi niewolnikami.

§. 199. Zwierzchność iednak obowiązana iest położyć im tamę, gdyby prawa swego nadużywali w wywiéraniu srogości, zagrażaiących życiu niewolników.

§. 200. Skoro zagraniczni takowi tu w kraiu osiedli, lub gdy poddani kraiowi sprowadzaią tu dotąd zakupionych za granicą niewolników; niewola ustaie.

§. 201. Nie służy więc Panu własność osoby byłego niewolnika.

§. 202. Wszelakoż ten tu odtąd dopóty Panu swemu musi służyć bez zasług, aż go tym sposobem nie wynagrodzi za wydatki, na iego zakupienie łożone.

§. 203. W porachowaniu wynagrodzenia takowego, biorą się za zasadę zasługi, iakie czeladź tegoż rodzaiu w mieyscu lub prowincyi zwyczaynie pobiera.

§. 204. W czasie służby bezpłatnéy, byłemu niewolnikowi potrzebna odzież i żywność, tak iak czeladzi, dawaną być musi.

§. 205. Także w wszelkich stósunkach innych równe ma prawa i obowiązki z pospolitą wolną czeladzią.

§. 206. Państwo, podeymuiące się z takiegoż byłego niewolnika spłodzonych dzieci, do posług ich też same prawa, iak do innych dzieci opuszczonych, na wyżywienie

i wychowanie przyiętych. (Tyt. 2. §. 753 do 771.)

§. 207. Państwo może także byłego niewolnika przeznaczyć iako poddanego do posiadłości ziemskiéy.

§. 208. W razie takowym były niewolnik równe ma prawa i obowiązki z innymi poddanymi gruntowymi.

TYTUŁ SZOSTY.

O towarzystwach w ogólności i o korporacyach i gminach w szczególności.

§. 1.

Towarzystwa w ogólności,

Pod towarzystwem w ogólności rozumie się złączenie kilku członków kraiowych do wspólnego celu.

pozwolone,

§. 2. Podobne towarzystwa zowią się pozwolonemi, gdy cel ich obok pospolitego dobra ostać się może.

niepozwolone.

§. 3. Towarzystwa, których cel i czynności sprzeciwiaią się bezpieczeństwu, porządkowi i spokoyności pospolitéy, są niepozwolone i w kraiu cierpiane być niemaią.

§. 4. Oboiętne nawet towarzystwa Rząd może zakazywać, gdy się okaże, iż ogólnie pożytecznym zamiarom lub założeniom przeszkadzaią lub są szkodliwe.

§. 5. Rzeczone towarzystwa, zostawszy wyraźnie zabronione, od czasu wydanego nakazu uważaią się w równi z niepozwolonemi.

§. 6. Towarzystwa niepozwolone i zakazane, iako takie żadnych niemaią praw ani względem swych członków, ani względem innych.

§. 7. Członkowie onychże, z powodu niepozwolonych czynów, które przez nich wspólnie lub też przez iednego lub drugiego podług celu towarzystwa uskutecznione zostały, ściągaią na się obowiązek wynagrodzenia szkody i karę tak, iak inni wspólnicy występku.

§. 8. Jednak ci z pomiędzy nich nie są odpowiedzialni, którzy ani niemieli wiadomości o wspólnym celu towarzystwa, ani też do niepozwolonych czynów drugich członków nie należeli.

§. 9. Tacy owszem członkowie, gdy ponieśli szkodę z powodu tegoż związku, mogą żądać wynagrodzenia od tych, którzy ich do przystępu złudzili, iako też i od Przełożonych towarzystwa.

§. 10. Przystępuiąc do towarzystwa, wyraźnie przez Rząd zakazanego, niemoże się zasłonić naprzeciw karze, ustawą zabraniaiącą oznaczoney, udaniem, iż o niepozwolonym iegoż celu nie wiedział.

Prawa pozwolonych towarzystw prywatnych.

§. 11. Prawa i obowiązki członków pozwolonego towarzystwa pomiędzy sobą, uważaią się podług zawartéy pomiędzy niemi umowy; w téyże niedostatku, podług szczególnych ustaw względem oddzielnych rodzaiów takichże towarzystw wydanych, a gdyby i te nie były dostateczne, podług celu ich związku.

§. 12. W czynach, z których wypływaią prawa i obowiązki względem innych; ciż

uważają się tylko iako uczestnicy wspólnego prawa lub wspólnego obowiązku.

§. 13. Towarzystwa podobne, w stósunku względem innych oprócz nich, nie stanowią osoby moralnéy, a zatém iako taka ani nieruchomości, ani kapitałów na imie towarzystwa nabywać nie mogą.

§. 14. Pomiędzy sobą iednak towarzystwa takowe maią przez czas trwania swoiego, prawa wewnętrzne korporacyy i gminów. (§. 25. seq.)

§. 15. Członek zatém występuiący, tak dalece tylko udziału z maiątku towarzystwa domagać się może, ile podobne prawo służy członkowi korporacyi lub gminu.

§. 16. Towarzystwa handlowe uważaią się li tylko podług przepisów trzeciego oddziału, tytułu siedmnastego, części pierwszéy i siodmego oddziału, w tytule osmym części drugiéy.

§. 17. Wszystko, co na toż towarzystwo spada, staie się tylko wspólną wtenczasowych członków własnością.

§. 18. Każdy więc członek występuiący, może żądać z tego swą część, iak z innego wspólną własnością obiętego maiątku.

§. 19. Jeżeli przy nabywaniu lub przeznaczaniu maiątku na rzecz towarzystwa, wyraźnie przeciwne zaszło postanowienie; więc wprawdzie występuiący członek przez czas trwania towarzystwa, żadnego do tychże przedmiotów prawa niema;

§. 20. iednak przy zupełném ustaniu towarzystwa, rzecz takowa porówno z innym wspólnym maiątkiem dzieli się pomiędzy członki natenczas będące.

§. 21. Darowizny, pozwolonemu towarzystwu prywatnemu, lecz nie towarzystwu handlowemu, w pewnym celu dane, powracaią do darodawcy lub iego dziedziców, gdy przy rozwiązaniu towarzystwa cel rzeczony iuż więcéy dopiętym być nie może. (Cz. I. Tyt. 16. §. 201. seq.)

Towarzystwa uprzywileiowane.

§. 22. Prawa i stósunki towarzystwa wyraźnie przez Rząd zatwierdzonego lub uprzywileiowanego, głównie z osnowy udzielonego mu przywileiu wyrozumiane być muszą.

§. 23. Gdy iednak nadanie szczególnych nie zawiera postanowień, więc podobne uprzywileiowane towarzystwa pospolicie równe z innemi pozwolonemi maią prawa.

§. 24. Przecież Rząd dla takich tylko przyczyn może uchylić towarzystwo, przez niego wyraźnie uprzywileiowane, dla których przywiley w ogólności cofniętym być może.

Korporacye i gminy.

§. 25. Prawa korporacyy i gminów służą takim tylko przez Rząd zatwierdzonym towarzystwom, które się dla trwałego ogólnie pożytecznego celu zawiązały.

§. 26. Stósunki i prawa korporacyy i gminów głównie wyrozumiane być muszą, podług udzielonych przez Rząd przywileiów i nadań, i podług uchwał następnie przy zatwierdzeniu Rządu zdziałanych.

I. Fundamentalna ustawa onychże.

§. 27. Oznaczone w ten sposób prawa i obowiązki towarzystwa i iego członków, tudzież postanowione względem kierowania wspólnych czynności urządzenia, stanowią ustawę korporacyi.

§. 28. Ile niemi oznaczony iest cel towarzystwa i środki, bez których tenże dopiętym być nie może; też należą do ustaw kardynalnych.

§. 29. Fundamentalne ustawy tak dalece tylko mogą być odmienione i uchylone, ile sama korporacya zniesioną być może.

§. 30. Inne także ustawy samowładnie bez wiedzy i zatwierdzenia Rządu przez korporacyą odmienione być nie mogą.

§. 31. Jak dalece odmiany takowe przez uchwałę towarzystwa podług większości głosów za zezwoleniem Rządu uskutecznione być mogą, to podług zasad poniższych wyrozumiane być winno.

§. 32. W wykładaniu nieiasnych i wątpliwych wyrazów w ustawach towarzystwa, ogólne zasady o wyrozumieniu umów, ustaw i nadań w ogólności zastósowane być muszą.

§. 33. Jednak w téy mierze zważać także należy na dotychczasowy zwyczay towarzystwa, ile tenże ustawie kardynalnéy onegoż nie sprzeciwia się i osobnym ustawom rządowym.

§. 34. Ogólne obiaśnienie takowych nieiasnych i wątpliwych wyrazów na przyszłość nastąpić tylko może przez uchwałę korporacyi za zatwierdzeniem Rządu.

§. 35. Gdy uchwała takowa przyiść nie może do skutku, lub gdy rzecz tyczy się praw i obowiązków korporacyi względem innych, prawo obiaśnienia takowego wyłącznie do Rządu należy.

§. 36. Gdy kto trzeci twierdzi, że obiaśnienia takowe uwłaczaią iego prawom iuż

nabytym; rozprawa o to sądowa dozwoloną mu być musi.

§. 37. Każdy nowo przystępuiący członek przez toż samo ustawom korporacyi się poddaie.

§. 38. Od zachowania onychże, ile się tyczy ustaw kardynalnych, choć poiedyńcze członki nigdy być uwolnione nie mogą.

§. 39. Jak dalece iednak korporacye lub ich przełożeni, mogą poiedyńcze członki uwalniać od obowiązków i ciężarów, które nie wypływaią z kardynalnych towarzystwa ustaw, to na szczególném urządzeniu każdego rodzaiu korporacyi zależy.

§. 40. Jak dalece ustawa korporacyi z źródeł dotąd wskazanych (§. 26—36.) oznaczoną być nie może, wzgląd mieć należy na szczególne względem różnych rodzaiów korporacyi ustawy.

§. 41. W niedostatku szczególnych tam także postanowień, następuiące przepisy ogólne maią mieysce.

II. Prawa wewnętrzne.

§. 42. Każdy członek korporacyi winien czyny swe stósować do wspólnego celu i do osiągnienia go dopomagać.

§. 43. Korporacya iest upoważnioną, wyłączyć członka, który rozmyślnie lub w inny sposób upornie wbrew temuż celowi działa.

§. 44. Uczynić to iednak tylko może pod dozorem Rządu i podług ustaw rządowych.

§. 45. Korporacya może mieć prawo ukarania swych członków tylko za przekroczenia, które iuż iako tacy popełnili i tak da-

lece tylko, ile prawo takowe wyraźnie iéy przez Rząd nadane zostało.

§. 46. Lecz i w tym także przypadku korporacya w używaniu prawa ukarania winna zachować ogólnie ustawami przepisany porządek i sposób postępowania.

§. 47. Również naprzeciw ustanowieniom iéy karnym odwołanie się do Sądów kraiowych ma mieysce.

§. 48. Korporacya nowych członków może przyimować za wiadomością i zezwoleniem Rządu.

§. 49. Prawa i zaszczyty przez Rząd korporacyi lub gminowi nadane, pospolicie służą wszystkim teraźnieyszym i przyszłym członkom onychże.

§. 50. Jednak poiedyńcze członki nie mogą dla siebie i w swych interesach prywatnych rościć prawa do zaszczytów, które tylko całemu towarzystwu iako moralnéy osobie nadane zostały.

§. 51. Wewnętrzne interesa korporacyi urządzaią się przez naradzania się i uchwały członków.

Naradzania się i uchwały;

§. 52. W zwyczaynych wydarzeniach i zebraniach raz na zawsze na ten koniec postanowionych, uchwała członków, na témże zebraniu przytomnych, iest stanowczą.

§. 53. W przypadkach nadzwyczaynych, których rozpoznanie podług ustawy towarzystwa nie należy do zwyczaynego zebrania, wszyscy członkowie wyraźnie przywołani być muszą.

§. 54. Jeżeli przy wezwaniu do takowych nadzwyczaynych zgromadzeń zarazem przedmiot naradzenia został oznaymionym;

więc stawaiący członkowie bez względu na ich liczbę, ważną mogą zawierać uchwałę.

§. 55. Jeżeli iednak nie nastąpiło takowe wyraźne oznaymienie przedmiotu narady; więc przynaymniéy dwie trzecie części członków do zawarcia uchwały przytomne być muszą.

§. 56. Gdy wezwanie nienależycie uskutecznione zostało, lub w przypadku §. 55. przepisana liczba członków nie była przytomną; uchwała w takowym razie zawarta, iest nieważną.

§. 57. Dość na tém, gdy wezwanie w zwyczayném zamieszkaniu każdego członka, w sposób, ordynacyą processową przepisany, wręczone zostaie.

§. 58. Gdy członkowie z wiadomego ich mieysca pobytu gdzieindziéy się przenoszą, nie donosząc Przełożonym towarzystwa o swém teraźnieyszém pobyciu, takich korporacya szczególnie wezwać obowiązaną nie iest.

§. 59. Toż samo rozumie się o członkach, którzy przenosząc się z prowincyi, nie wskazuią korporacyi Pełnomocnika, któremuby w wydarzaiących się przypadkach wezwanie wręczone być mogło.

§. 60. Nieprzytomni członkowie na zebraniach przez Pełnomocników zastąpieni być mogą.

§. 61. Jednak tylko członek korporacyi Pełnomocnikiem być może.

§. 62. Uchwały towarzystwa następuią podług większości głosów.

§. 63. Równość głosów rozwięzuie władza ta, do któréy zatwierdzenie uchwał należy.

szczególniéy co do nowych zakładań;

§. 64. Zezwolenie wszystkich członków iest potrzebne do składek nowych, które ani na ustawie towarzystwa, ani też na ogólnych ustawach kraiowych nie są oparte.

§. 65. Jeżeli iednak zakładania nowe staią się potrzebnemi dla dopełnienia celu korporacyi lub obowiązku iuż wprzód przez nią ważnie podiętego; w takowych także przedmiotach liczba mnieysza do większości stósować się musi.

§. 66. W żadnym przypadku nowe zakładania bez wiadomości i zezwolenia Rządu przedsięwzięte być nie mogą.

§. 67. Postanowienie powyższe względem nowych składek ściąga się także do podwyższenia składek dotąd zwyczaynych.

§. 68. Prawa towarzyskie, nie wszystkim, lecz tylko iednemu lub drugiemu z członków iako takiemu służące, temu wbrew ich woli przez prostą większość głosów ani odięte ani ograniczone być niemogą.

§. 69. Toż samo rozumie się gdy nie na wszystkich lecz tylko na iednego lub kilku członków nowe ciężary lub obowiązki nałożone być maią.

względem maiątku;

§. 70. Także przez uchwały korporacyi ustanawia się zarząd i używanie wspólną iéy własnością będącego maiątku.

§. 71. Nakłady czynione być muszą do popierania wspólnego dobra i osiągnienia celu towarzystwa.

§ 72. Część ta towarzyskiego maiątku, z którego użytki są przeznaczone dla poiedyńczych członków, rozporządzoną być po-

winna podług zasad o wspólnéy własności. (Cz. 1. Tyt. 17. Oddz. 1.)

względem fundacyi.

§. 73. Co człowiek lub też kto obcy na cel pewny dla korporacyi przeznaczył; z tego taż bez zezwolenia iego innego użytku zrobić nie może.

§. 74. Jak dalece iednak z powodu zaszłéy w okolicznościach odmiany, Rząd fundacyi po śmierci nadawcy inny nadać może kierunek, to podług poniżéy w §. 193 wskazanéy zasady, wyrozumiane być winno.

§. 75. W wszelkich przypadkach przedsięwziąć się maiącego rozporządzenia takowego, istnącéy ieszcze korporacyi zdanie wprzód zażądane być winno i od tegoż bez przeważaiących powodów odstępować nie należy.

§. 76. Korporacya także niemoże samowładnie odstępować od środków, na osiągnienie teyż fundacyi celu przepisanych.

§. 77. Rząd sam wtenczas tylko iest mocen takowe poodmieniać środki i urządzenia, gdy iest rzeczą niezawodną, iż cel onemiż nie może być dopięty, lub wcale spełznąć musi.

§. 78. Jeżeli w téy mierze rozporządzenia na korzyść pewnych osób poczynione zostały; też bez zezwolenia lub zupełnego tychże osób wynagrodzenia, naruszone być niemogą.

§. 79. Gdy na przypadek niezachowania ścisłego urządzeń nadawcy, trzeciemu prawo do rzeczy lub summy, na fundacyą przeznaczoney, nadane zostało; żadna odmiana bez przybrania lub zezwolenia tegoż trzeciego, nie ma mieysca.

§. 80. Gdy urządzenia, przez nadawcę poczynione, iuż w czasie ustanowienia fundacyi i oddania iéy korporacyi, okazuią się niestósownemi do celu; korporacya do przyięcia takowéy fundacyi, upoważnioną być niepowinna.

III. Prawa zewnętrzne;

§. 81. Korporacye i gminy, w czynnościach względem innych, okazuią osobę moralną.

§. 82. Ze względu na ich prawa i obowiązki względem innych oprócz nich, uważaią się podług tychże ustaw, co inne członki kraiowe.

§. 83. Jednak bez szczególnego zezwolenia przełożonéy ich władzy, nieruchomości ani nabywać, ani zbywać, ani zastawiać niemogą.

§. 84. Czyny przez trzeciego z nimi w téy mierze bez takowego zezwolenia zawarte, są nieważne.

§. 85. Także zezwolenie przełożonéy władzy iest potrzebne, gdy istota nieruchomego maiątku towarzystwa, lub użytki z niego, na dłużéy iak rok za dług iaki zobowiązane być maią.

§. 86. Wykonywanie praw towarzystwa zewnętrznych, urządza się uchwałami korporacyi.

§. 87. Do zdziałania podobnych uchwał to wszystko się stósuie, co względem czynności wewnętrznych korporacyi iest postanowione.

§. 88. Te także okoliczności, które wprawdzie nie dotyczą się korporacyi iako osoby moralnéy, lecz iednak wszystkich iéy

członków iako takich, również uchwałami korporacyi urządzone być winny.

§. 89. Jeżeli iednak iest mowa o prawach lub powinnościach, na poiedyńcze członki w ten sposób rozdzielonémi być mogących, iż każdy z nich, bez ograniczania praw drugich, lub uciążenia ich powinności, prawo dla siebie wykonywać i powinność wypełniać iest mocen; więc uchwała większéy liczby, nieobowięzuie członków poiedyńczych.

§. 90. Z dalszych więc działań skutkiem takowéy uchwały będących, nie zaciągaią na ich osobę ani praw ani obowiązków.

§. 91. Za długi, przez korporacyą należycie przeięte, wspólny iéy odpowiada maiątek. szczególniéy co do długów.

§. 92. Téy części maiątku towarzyskiego, którego użytki służą poiedyńczym członkom, wierzyciel tylko w niedostatku innego wspólnego maiątku trzymać się może.

§. 93. Rzeczona część towarzyskiego maiątku tak dalece tylko przedmiotem zaspokoienia wierzyciela być może, ile uchwała, którą obowiązek został przeięty, podług przepisów §. 62—69. każdego poiedyńczego członka obowięzuie.

§. 94. Maiątek prywatny członków odpowiada tylko w skutek wyraźnego ich w téy mierze zobowiązania się.

§. 95. Do zobowiązania się takiego, sprzeciwiaiący się, acz przez przeważaiącą większość głosów, zniewoleni być niemogą.

§. 96. Przeciwnie poiedyńcze członki, bez wyraźnego nawet zezwolenia, odpowiadaią za długi zaciągnione na takie potrzeby

towarzystwa, na których opędzenie byliby i wbrew swéy woli obowiązanymi nowe lub podwyższone podeymować składki. (§. 65.)

§. 97. Jeżeli prawdziwy dług towarzystwa, przez nowe lub podwyższone składki umorzony być musi; więc towarzystwo tak może też składki urządzić pod dozorem i za zezwoleniem Rządu, aby też zwolna po sobie zebrane i ciężar tak pomiędzy teraźnieyszych iako i przyszłych członków, podług słuszności, podzielonym został.

§. 98. Wierzyciel musi także na takowéy zaprzestać wypłacie, gdy niemasz wspólnego maiątku, któregoby się mógł trzymać, lub gdy w umowie, z towarzystwem zawartéy, co innego postanowione nie zostało.

§. 99. Jak dalece długi towarzystwa podług przepisu §. 97. składkami ciągłemi członków umorzone być powinny; tak dalece też nowi członkowie takowe bieżące składki podeymować są obowiązanymi.

§. 100. Jednak im to przy przyimowaniu ich oznaymione być musi.

§. 101. Gdy się wzbraniaią dalszych podeymować składek, przyięcie ich do towarzystwa odmówione im być może.

§. 102. Jeżeli nie nastąpiło oznaymienie, więc Przełożeni towarzystwa, których w tém wina zachodzi, za składki tychże członków są w odpowiedzi.

§. 103. Wystąpienie z towarzystwa, pospolicie członków poiedyńczych od dalszych składek uwalnia.

§. 104. Dziedzice zmarłych członków, iako tacy, do dalszych nienależą składek.

§. 105.

§. 105. Wyiątek od przepisów takowych (§. 103. 104.) ma mieysce, gdy członek dług towarzystwa całkiém lub w części, nietylko iako członek, lecz wyraźnie za dług swóy własny uznał.

§. 106. W przypadku zastawu za długi towarzystwa na nieruchomościach lub prawach osób prywatnych, dług na każdego tychże posiadacza przechodzi.

§. 107. Jeżeli członkowie korporacyi wprawdzie przez prawnie ważną uchwałę zaciągnęli dług, lecz nie dla trwałego iéy dobra, lecz tylko na korzyść obecnych iéy członków, ci tylko i ich dziedzice zaspokoić go są obowiązani.

§. 108. Od obowiązku takowego przez wystąpienie z towarzystwa tak dalece tylko uwolnić się mogą, gdy innego w swe mieysce postawią członka, któryby dalsze za nich składki przeiąć był skłonnym i za to dostateczne okazał bezpieczeństwo.

§. 109. Z drugiéy strony wzbranianie się nowego członka podeymowania składek na długi tegoż rodzaiu, samo z siebie nie iest dostatecznym powodem do zabronienia mu wstępu.

§. 110. Wspólny towarzystwa maiątek odpowiada wierzycielowi, który przy zachowaniu przepisów prawnych ważną z onymże zawarł umowę, chociażby to, co dał lub uczynił dla towarzystwa, nie na korzyść onegoż obrócone zostało.

§. 111. Rząd iednak również iak i samo towarzystwo w takim przypadku mieć o to staranie powinni, aby wspólny maiątek od ciążącego go tym sposobem obowiązku uwol-

niony został przez tych, którzy z niego mieli pożytek, lub przez których stało się winę, że towarzystwo niemiało pożytku żadnego.

§. 112. Też same przepisy (§. 110. 111.) także maią mieysce, gdy długi w §. 107 wytknięte, w maiątku towarzystwa poszukiwane zostaią.

§. 113. W niedostatku nawet umowy, lub gdy taż nie podług ustaw została zawartą, korporacya, tak iak wszelka inna prywatna osoba, staie się odpowiedzialną, gdy nakład został uczyniony dla wspólnego użytku. (Cz. 1. Tyt. 13. Oddz. 3.)

IV. Reprezentanci.

§. 114. Wykonanie praw towarzyskich poruczone być może poiedyńczym osobom, iako reprezentantom lub zastępcom towarzystwa.

§. 115. Jeżeli umowy lub ustawy fundacyine nie przepisuią ustanowienia zastępców; więc rozstrzygnienie zapytania, czyli takowi ustanowieni być maią, należy do tych czynności towarzystwa, które na zgromadzeniach nadzwyczaynych za poprzedniczém wezwaniem wszystkich członków załatwione być muszą.

§. 116. Zatwierdzenie zapytania rzeczonego zawisło od większości dwóch trzecich części członków na należyte wezwanie stawaiących i głosuiących; wybór zaś osób od prostéy większości głosów.

§. 117. Do zastępców korporacyi należy tylko wykonanie praw zewnętrznych towarzystwa i załatwiania czynności onegoż z obcymi.

§. 118. Czynności takowe reprezentanci pospolicie bez dalszego z towarzystwem znoszenia się odbywać są mocni.

§. 119. Przeciwnie obowiązani są znieść się z towarzystwem, gdy nieruchomości onegoż zbyte lub długami obciążone, lub członkowie do nowych lub wyższych składek pociągani być maią.

§. 120. Gdy reprezentantom różne są uczynione ograniczenia w ich tylko instrukcyi lub też podług szczególnego w korporacyi zwyczaiu; obcego z nimi w czynność wdaiącego się, też ograniczenia tak dalece tylko wiążą, ile mógł lub powinien był mieć o nich wiadomość.

§. 121. Nie domniemywa się, aby właściwi zastępcy przez instrukcyą ich, bardziéy byli ograniczonymi, iak publicznie wiadoma ustawa towarzystwa, lub prawa kraiowe wskazuią.

§. 122. Korporacya więc, chcąca takie uczynić ograniczenia, winna starać się o to, aby udzielona ich zastępcom instrukcya, w ten sposób do powszechnéy wiadomości doszła, iżby nikomu, który się z nimi w czynność wdaie, tayną być niemogła bez iego wielkiego lub miernego uchybienia.

§. 123. Z drugiéy strony obcy działaiący winien zwyczayney dokładać uwagi, aby niedziałał naprzeciw ograniczeniom zastępców, które się zasadzaią na nieprzerwanym w towarzystwie zwyczaiu.

§. 124. Czyli reprezentanci, zawieraiąc z obcym czynności w swém własném imieniu, tegoż dla siebie tylko lub też obowięzuią dla towarzystwa, wyrozumiane być musi względ-

dem zasad, tyczących się Pełnomocników. (Cz. 1. Tyt. 13. §. 153—156.)

§. 125. Prawa towarzyskie wewnętrzne tak dalece tylko do zastępców należą, ile też ustawą fundacyiną, przez ich instrukcyą lub nieprzerwany zwyczay poruczone zostały.

§. 126. Do uchwał reprezentantów pospolicie to wszystko stósuie się, co iest postanowione o uchwałach samego towarzystwa.

§. 127. Gdy liczba zastępców iest oznaczoną i który z nich umiera, wszelkie czynności, pośpiechu niewymagaiące, aż do ustanowienia innego odroczone być muszą.

§. 128. Jeżeli dane zastępcom zlecenie podług ustaw korporacyi pewnym iest okryślone czasem, wszelkie potém przez nich zdziałane czynności nieobowięzuią towarzystwa.

§. 129. Gdy czas nie iest oznaczonym, zlecenie trwa aż do czasu odwołania go uchwałą towarzystwa, lub wypowiedzenia przez nich samych.

§. 130. Jeżeli reprezentanci co do trwania danego im zlecenia maią być ograniczeni tylko przez ich instrukcyą lub szczególne uchwały towarzystwa; więc względem publicznego obwieszczenia onychże, przepisy §. 122. maią mieysce.

§. 131. Reprezentanci z swych czynów towarzystwu rachować się muszą.

§. 132. W tym względzie, tudzież w ogólności co do wszelkich praw i obowiązków zastępcom względem korporacyi służących, (ieżeli ustawy fundacyine, instrukcya, lub szczególne przepisy prawne, przeciwnych

nie zawieraią postanowień), reprezentanci za pełnomocników; a ieżeli zarazem zarządzaią maiątkiem towarzystwa, za zarządzców cudzego maiątku uznani i uważani być maią. (Cz. I. Tyt. 13. Oddz. 1. Tyt. 14. Oddz. 2.)

§. 133. Korporacya zawarte uchwały cofnąć i poczynione przez nią urządzenia odwoływać może.

§. 134. Nieprzychylenie się korporacyi nie nadaie iéy prawa do odstępowania od czynności tych, które reprezentanci z obcymi ważnie pozawierali i z których ostatni iuż nabyli prawa.

§. 135. Ci, którzy do pewnéy szczególnéy tylko czynności przez towarzystwo ustanowieni zostali, acz zowią się reprezentantami, iednak tylko za pełnomocników uważani być maią.

§. 136. Wystawienie pełnomocnictwa w imieniu towarzystwa należy do tych czynności, które na nadzwyczaynych zgromadzeniach, za poprzedniczém przywołaniem wszystkich członków, roztrząśnione i podług większości głosów załatwione być muszą.

V. Przełożeni.

§. 137. Każda korporacya iednego przynaymniéy Przełożonego mieć musi.

§. 138. Czyli ich ma być więcéy i wielu, to zawisło od uchwały towarzystwa, ieżeli to w ustawie onegoż iuż raz na zawsze nie iest postanowione.

§. 139. Wybór Przełożonych pospolicie należy do korporacyi.

§. 140. Wybór takowy należy do okoliczności nadzwyczaynych, które, za poprzedniczém zwołaniem wszystkich członków,

przez większość głosów rozstrzygnione być muszą.

§. 141. Przełożeni towarzystwa maią prawo i obowiązek, uczynić to wszystko, czego potrzeba do dobrego w czynnościach i interessach porządku i do zwyczaynego użytecznego prowadzenia wspólnych okoliczności.

§. 142. Do ich urzędu należy zwoływać zgromadzenia, prezydować w onychże, przedstawiać przedmioty naradzania się, zbierać głosy, i podług tego uchwałę układać.

§. 143. Szczególnieyszą ich iest powinnością tego przestrzegać, aby nic naprzeciw ustawom fundacyinym i naprzeciw prawom kraiowym przedsiębrane i uchwalone niebyło.

§. 144. Niżsi officyaliści towarzystwa pod ich zostaią styrem i dozorem.

§. 145. Prawo pociągania Przełożonych do złożenia rachunku z ich urzędowania, przez iednozgodną nawet uchwałę wszystkich przytomnych członków niemoże być korporacyi odięte.

§. 146. Gdy który z Przełożonych ubywa, urząd iego przez tego, który podług zaprowadzonego w towarzystwie porządku, iest po nim naybliższym, sprawowanym być musi aż do mianowania innego.

VI. Urzędnicy. §. 147. Zarząd także wspólnemi korporacyi dobrami, urzędnikom pewnym polecony być może.

§. 148. Do prowadzenia interesów swych prawnych, korporacya syndyka może ustanowić.

§. 149. Żadna korporacya niemoże wprawdzie być przymuszoną do ustanowienia syndyka, gdy taż iednak z więcéy trzech osób się składa; Sąd zniewolić ią może, aby czynności swe prawne odbywała przez dwóch lub trzech delegowanych, z iéy grona obranych.

§. 150. Członkowie, za dostatecznem wynagrodzeniem, do przyięcia iako delegowani zlecenia w szczególnych przypadkach zniewoleni być mogą.

§. 151. Prawa i obowiązki urzędnika i syndyka towarzystwa, z osnowy ich patentów i instrukcyi, zresztą podług ustaw o pełnomocnictwach, wyrozumiane być muszą.

§. 152. Rzeczywisty nawet syndyk, bez zniesienia się z korporacyą, ani skargi w iéy imieniu podawać, ani na zaniesione odpowiadać niemoże.

§. 153. Zarządzcy dóbr towarzyskich nie są upoważnieni do zbywania lub w iakikolwiek sposób obciążania nieruchomości praw i kapitałów towarzystwa.

§. 154. Umowy, przez nich samych tylko zawarte, nie obowięzuią towarzystwa.

§. 155. Jeżeli iednak ztąd cóżkolwiek poszło na pożytek towarzystwa, winno za to drugiemu kontrahentowi wynagrodzenie, stósownie do ogólnych przepisów prawa.

§. 156. Również musi zastąpić czyny i umowy urzędników tak dalece, ile ci, ze względu na dane im zlecenia, niebyliby w stanie wykonania go bez tychże czynów i umów.

§. 157. Gdy gmin iaki Przełożonych swoich lub urzędników upoważnił w ogólności do zbywania i zastawiania maiątku gmin-

nego podług ich upodobania; to iednak tylko rozumieć się ma o przypadku, gdy opędzenie wspólnych potrzeb takowe zbywanie lub zastaw wymaga.

§. 158. Ograniczenie to iednak samych tylko wiąże Przełożonych lub urzędników i nie może być zarzucone trzeciemu, który na zasadzie nieograniczonego umocowania z nimi w czynność się wdał.

§. 159. Pospolicie korporacya sama swych urzędników obierać sobie może.

§. 160. Wybór iednak przełożoney zwierzchności do zatwierdzenia podany być musi.

§. 161. Członek korporacyi przyiąć wybór musi, ieżeli tych samych nie ma za sobą powodów, dla których z przyięcia opieki wymawiać się można.

§. 162. Zważenie podanych powodów należy do zwierzchności.

§. 163. Wybór korporacyi przez obranego przyięty, iednak przez zwierzchność odrzuconym być może, gdy obrany nie posiada przymiotów, które podług ogólnych lub ustaw towarzystwa do mieysca są potrzebne.

§. 164. W razie odrzucenia wyboru, korporacya do nowego winna przystąpić obrania.

§. 165. Gdy i to pada na niezdatnego, korporacya utraca na ten przypadek prawo wyboru i zwierzchność mieysce obsadzi.

§. 166. Wyiątki z pod takowych przepisów, na szczególnych zasadzaią się prawach i ustawach.

§. 167. Wybór Przełożonych i urzędników należy do praw towarzystwa wewnętrznych.

§. 168. Przedmiot ten do nadzwyczaynych zgromadzeń należy. (§. 53. seq.)

§. 169. Gdy trwanie urzędowania nie iest oznaczone ustawą ani też przez naturę zlecenia, uchwała towarzystwa przy wyborze ie oznacza.

§. 170. Jeżeli to i wtenczas nie nastąpiło, więc się przyimuie, że Przełożeni i urzędnicy na czas życia są mianowani.

§. 171. Przełożeni i urzędnicy bądź na życie, bądź na czas krótszy mianowani, podług saméy tylko dowolności korporacyi złożeni być nie mogą.

§. 172. Rząd iednak z tych samych powodów może ich oddalić lub złożyć z urzędu, dla których urzędnicy w ogólności urzędowania swego pozbawieni być mogą.

§. 173. Korporacyi służy tylko prawo podania dostrzeżonych przez nią powodów do indagacyi Rządowi.

§. 174. Jednak aż do dalszego rozrządzenia zwierzchności może obwinionego urzędnika w sprawowaniu urzędowania iego tak dalece ograniczyć, ile potrzeba dla zapobieżenia dalszemu uszkodzeniu.

§. 175. Urzędnicy także nie mogą urzędowania, bez oznaczenia czasu podiętego, a gdy czas iest oznaczonym, przed upłynieniem onegoż, nie prędzéy składać, iak względem dalszego obsadzenia go potrzebne nie nastąpiło rozrządzenie.

§. 176. Gdy iednak nie zbywa na zdatnych osobach, korporacya iednak z nowym

ociąga się wyborem; występuiący urzędnik u Rządu domagać się może, aby iéy uskutecznienie wyboru w pewnym czasie nakazane, a po bezskutecznem upłynieniu onegoż, mieysce za ten raz bezpośrednio przez Rząd rozdane zostało.

VII. Trwanie.

§. 177. Korporacye, gminy, trwaią dopóty, dopóki choć tylko ieden ieszcze znayduie się członek.

§. 178. Członek takowy wszystkie prawa towarzystwa w tegoż imieniu wykonywać iest mocen, winien iednak również wszystkie obowiązki wypełniać.

§. 179. Gdy ostatnie nie może być wypełnione podług natury i celu towarzystwa, lub gdy toż ustaie w skutek zeyścia ostatniego członka, zastósowane być winny przepisy. (§. 192. seq.)

§. 180. Towarzystwo publiczne choć za zezwoleniem wszystkich członków, nie inaczéy iak tylko za zezwoleniem Rządu zniesione być może.

§. 181. Za zezwoleniem nawet Rządu nie może nastąpić zniesienie towarzystwa na szkodę trzeciego, który dowodnie okazać potrafi, iż gruntowne ma prawo do obstawania przy trwaniu korporacyi.

VIII. Wystąpienie członków poiedyńczych.

§. 182. Pospolicie każdéy korporacyi członek, podług upodobania swego, z niéy wystąpić iest mocen.

§. 183. Występuiący iednak członek Przełożonemu towarzystwa swóy zamiar należycie oznaymić powinien.

§. 184. Samo wystąpienie odłożone być musi do czasu, w którym pożytki i ciężary z związku towarzyskiego na poiedyńcze

członki przypadaiące, naystósowniéy porównane być mogą.

§. 185. Członek zatém n. p. który iuż pożytki z związku towarzyskiego z całego roku całkiém lub w części pobierał, nie może przed upłynieniem tegoż roku inaczéy wystąpić, iak tylko gdy poniesie wszystkie, na rok ten przypadaiące ciężary, lub korporacyą za nie wynagrodzi.

§. 186. W przypadkach, gdy zresztą przyimowanie nowych członków tylko do korporacyi należy, Rząd sam tém zaiąć się może, skoro zachodzi obawa, iż przez ubywanie dotychczasowych członków, ustać może towarzystwo.

§. 187. Podobne prawo służy Rządowi w wszelkich przypadkach, gdy dla wystąpienia wielu członków, lub w ogólności dla zmiany w okolicznościach, zachodzi obawa, iż pozostaiąca liczba nie wystarczy na wypełnienie tegoż celu towarzystwa, dla którego korporacya przez Rząd utworzoną lub uprzywileiowaną została.

§. 188. Jednak przy pomnażaniu takowém liczby członków (§. 187.), w kazdym razie wzgląd dawany być musi na konserwacyą członków będących.

IX. Zniesienie korporacyi i gminu.

§. 189. Gdy przepisany w ustawie fundacyinéy cel korporacyi lub gminu iuż nadal dopiętym być nie może, lub całkiém upada; Rząd znieść ie iest mocen.

§. 190. Toż samo ma mieysce, gdy cel takowy, dla okoliczności odmiennych, staie się dla dobra publicznego widocznie szkodliwym.

§. 191. Jeżeli tylko nadużycia lub niedostateczność wewnętrznych urządzeń przeszkadzaią osiągnieniu celu, lub uszczerbek dla dobra publicznego sprawuią; więc Rząd iest tylko mocen stósowne przedsięwziąć środki dla uprzątnienia nadużyć i przywrócenia dobrego porządku.

§. 192. Gdy towarzystwo publiczne całkiém się znosi i na przypadek ten w ustawach fundacyinych nie znayduią się przepisy względem wspólnego maiątku, tenże spada na Rząd, celem dalszego przeznaczenia go dla ogólnego dobra.

§. 193. Jeżeli iednak pomiędzy tym znayduią się rzeczy lub pieniądze, które w oznaczonym z pewnością zamiarze i przeznaczeniu, zniesionéy korporacyi poruczone były; Rząd mieć o to staranie powinien, aby zamiar nadawcy podług postanowienia iego i nadal wedle możności dopełnionym został.

§. 194. Gdy Rząd tém nie chce lub nie może się zaiąć, nadawca lub iego sukcessorowie dobra lub kapitały fundacyine maią prawo napowrót odebrać.

§. 195. Jeżeli iuż nie exystuie nadawca, a dziedzice iego wyśledzeni być nie mogą; więc przedmioty byłéy fundacyi, iako rzecz pana nie maiąca, podług §. 192. do Rządu należą.

§. 196. To, co będący ieszcze członkowie przy wstępie lub przy innéy porze w nadzwyczaynych składkach lub datach wnieśli do pomnożenia maiątku towarzyskiego, lub na zapłatę summ dłużnych, z téyż fundacyi powrócone im być musi.

§. 197. Zwykłe składki na opędzenie zwyczaynych bieżących potrzeb towarzystwu dawane, codopiero rzeczonym przepisem nie są obięte.

§. 198. Z maiątku tego, którego użytki dla poiedyńczych członków były przeznaczone, członkom w czasie towarzystwa będącym, część przez nich dotąd używana do ich dnia życia zostawioną być musi.

§. 199. Również Rząd z maiątku w ogólności na utrzymywanie członków przeznaczonego, członkom w czasie zniesienia towarzystwa będącym, naznaczyć musi dożywotne utrzymywanie, iakie dotychczas pobierali.

§. 200. Jednak z danin podług §. 199. od Rządu należnych, może tenże potrącić procent stopy kraiowéy z tego, co podług §. 196. członkom powrócone zostaie.

§. 201. Względem wierzycieli zniesionego towarzystwa, Rząd wstępuie w iego mieysce.

§. 202. Te także osoby lub familie, które w czasie zniesienia towarzystwa znaydowały się w dobrze nabytém posiadaniu pewnych praw honorowych względem towarzystwa, albo przy nich zostawione, albo gdy to nastąpić nie może, za to wynagrodzone być muszą.

TYTUŁ SIODMY.

O stanie (włościan) wieyskim.

ODDZIAŁ PIERWSZY.

O stanie włościan w ogólności.

§. 1.

Kto iest włościaninem (wieśniakiem).

Pod stanem włościan rozumieią się wszyscy mieszkańce wsi, którzy się trudnią bezpośrednią uprawą roli i rolnictwem, ieżeli przez urodzenie szlacheckie, urząd lub szczególne prawa od stanu tego nie są wyięci.

§. 2. Należący do stanu włościan, bez zezwolenia Rządu, ani sam mieyski proceder prowadzić, ani swe dzieci na to poświęcać nie może. (§. 173.)

§. 3. Które rodzaie procederu oprócz uprawy roli i rolnictwa, bez szczególnego nawet pozwolenia, po wsiach prowadzone być mogą, tytuł następuiący oznacza.

§. 4. Włościanin uzyskawszy pozwolenie prowadzenia mieyskiego procederu, nie odmienia przez to ieszcze swego stanu i osobistych stósunków.

§. 5. Same tylko nabycie i posiadanie włości wieśniaczéy, obywatelowi kraiu, do innego stanu należącemu, nic z praw iego osobistych nie odbiera.

§. 6. Przechodzi iednak do stanu włościan, gdy stan swóy dotychczasowy zupełnie opuszcza i tylko iako włościanin się utrzymuie.

§. 7. W obu przypadkach (§. 5. 6.) razem z włością wieśniaczą, wszystkie do niéy przywiązane obowiązki na niego przechodzą.

§. 8. Każdy włościanin obowiązany iest gospodarnie sprawować uprawę swéy posiadłości na korzyść nawet potrzeby publicznéy. Ogólne prawa i obowiązki stanu wieyskiego.

§. 9. Rząd do tego przez przymus nawet zniewolić go, a w razie upornego niedbalstwa, do oddania swéy posiadłości innemu znaglić iest mocen.

§. 10. Odmiany i poprawy w uprawie, każdemu są dozwolone tak dalece, ile się przez to praw trzeciego nie narusza.

§. 11. W przypadku nagłéy potrzeby kraiowéy, włościanin zniewolony być może do wystawienia zbytku swych płodów na przedaż. (Cz. I. Tyt. 11. §. 7.)

§. 12. Żaden wieśniak swych płodów na pniu przedawać nie może.

§. 13. Stan wieśniaczy szczególniéy Rządowi iest obowiązany do posług ręcznych i bydelnych.

§. 14. Liczba posiadłości włościańskich po wsiach ani przez skassowanie onychże i odięcie ich przyległości, ani też przez połączanie onychże zmnieyszaną być niema.

§. 15. Owszem Państwa włości pod własną odpowiedzialnością o to starać się muszą, aby posiadłości rólnicze, po wsiach w uprawie będące, należycie obsadzone były.

§. 16. Również posiadłości rólnicze, na których bydło do zaciągu utrzymywane być winno, bez zezwolenia Rządu nie mogą być przeistoczone na takie, przy których się bydła na ten koniec nie utrzymuie.

§. 17. W wszelkich szczególnie nie wyiętych przypadkach, stan włościan podlega ustawom pospolitego prawa kraiowego.

ODDZIAŁ DRUGI.

O gminach wieyskich.

Prawa i obowiązki gminów wieyskich.

§. 18. Posiadacze włości wieśniaczych we wsi iedney lub w iéy obwodzie położonych, razem składaią gmin wieyski.

§. 19. Gminy wieyskie maią prawa służące korporacyom publicznym. (Tyt. 6.)

§. 20. Osiadli tylko gospodarze, iako członkowie gminów, do ich obrad należą.

§. 21. Gmin iednak nic takiego uchwalić nie może, coby było ze szkodą dla praw innych wsi mieszkańców.

§. 22. Głosy powszechnie się liczą podług osób osiadłych gospodarzy.

§. 23. Gdy iednak przedmiot tyczy się praw i powinności do różnych klass lub członków gminu ściągaiących się, członkowie klassy iedney, acz przeważaiącą stanowiący większość głosów, nic przecież na szkodę drugich postanowić nie mogą.

§. 24. Członkowie klass poiedyńczych, oddzielney pomiędzy sobą korporacyi nie stanowią.

§. 25. Jak dalece razem wspólne sprawuią okoliczności, ciż uważaią się iako towarzystwo prywatne. (Tyt. 6.)

§. 26. Gdy iaka wydarzaiąca się czynność takowéy poiedyńczéy tylko dotyczy się klassy, członki onéyże same do głosowania należą.

§. 27. W takich przypadkach uchwała, tak iak w rzeczywistych korporacyach, stósuie się do większości głosów téyż klassy.

Prawa poiedyńczych członków.

§. 28. Wszyscy członkowie gminu maią prawo używania gruntów gminnych, przez pasa-

pasanie, wręb, i t. d. ieżeli się temu nie sprzeciwiaią wyraźne ustawy lub umowy.

§. 29. Uczestnictwo w wspólnych użytkach stósuie się do téyż saméy zasady, podług któréy wspólne ciężary ponosić są obowiązani.

§. 30. Na pastwiska gminne każdy mieszkaniec wsi, tyle może bydła naganiać, ile go musi utrzymać do należytego prowadzenia swoiego gospodarstwa.

§. 31. Gdzie pomiędzy osiadłymi gospodarzami i innymi wsi mieszkańcami, lub też pomiędzy szczególnemi klassami tamtych, stósunki pewne względem użytków i ciężarów pospolitych, są zaprowadzone bądź umowami, bądź dawnym zwyczaiem, też nadal w swéy zachowuią się mocy.

§. 32. W razie podziału gruntów gminnych ten sam stósunek, co względem użytków, zachowany być musi. (Cz. 1. Tyt. 17. Oddz. 4.)

§. 33. Gminy wieyskie bez wiedzy i zezwolenia swéy zwierzchności sądowéy, żadnych nieruchomości przez uciążliwą umowę nabywać nie mogą. Ograniczenie gmin wieyskich.

§. 34. Gdy nawet gmin chce zawrzeć dzierżawę za obwodem wsi, zezwolenie teyż saméy zwierzchności iest potrzebne.

§. 35. Także toż zezwolenie iest potrzebne do zbywania gruntów i praw gminnych, tudzież do długów, gmin zobowięzywać maiących.

§. 36. Gdy zwierzchność bez prawnego powodu swe zezwolenie lub zatwierdzenie odmawia, gmin po to do władzy przyzwoitéy udać się może.

Powinności gminne.

§. 37. Do gminnych i innych powinności, do których każdy członek gminu posługi i składki odbywać powinien, pospolicie się liczą:

1) naprawa wspólnych dróg i mostów;
2) dobywanie rowów wieyskich i gminnych;
3) ogrodzenie pastewników i wygonów;
4) budowanie i naprawianie wspólnych budynków wieyskich, kuźni, domów dla pasterzy, studni i t. d.;
5) utrzymywanie pasterzy i innych w służbie gminu będących osób;
6) odbywanie straży nocnych, lub utrzymywanie stróża nocnego;
7) przytrzymanie i strzeżenie zbrodniarzy;
8) odsyłanie i straż zbrodniarzy lub włóczęgów, którzy podług ustaw policyinych kraiowych z mieysca do mieysca, wyprawiani być winni;
9) tak zwane straże zbiegów;
10) sprowadzanie i odwożenie Justycyaryusza i innych do Sądu należących, tudzież do wyprowadzania kryminalnych indagacyi potrzebnych osób;
11) utrzymywanie stadnika i kiernoza wieyskiego;
12) utrzymywanie sikawek wieyskich i innych narzędzi do gaszenia potrzebnych;
13) gaszenie pożaru we wsi i borach do niéy należących.

§. 38. Jak dalece te z powyższych posług gminnych bydłem odbywane być muszą,

też należą wyłącznie do członków gminu bydło trzymaiących.

§. 39. Czyli zaś posługi ręczne przez członków gminu bydła niemaiących, lub przez wszystkich osiadłych gospodarzy bez różnicy odbywane być powinny, w tém stósować się należy do umów, lub dawnych zwyczaiów mieyscowych.

§. 40. W przypadku wątpliwym domniemywa się, iż rólnicy pociąg maiący, przy pracach wymagaiących razem posługi bydelnéy, są wolnymi od ręcznych posług.

§. 41. Odbywanie posług bydelnych, stósuie się do klass, na które rólnicy w każdém mieyscu bydło maiący, są podzieleni, iako to: maiący ieden, półtora, dwa zaprzęgi i t. d.

§. 42. Posługi ręczne dzielą się podług liczby gospodarzy do nich obowiązek maiących.

§. 43. Gotowe wydatki pieniężne pospolicie w tym stósunku, iak podatki rządowe, znoszone być winny.

§. 44. Nieosiadli mieszkańce wsi, nie należą do gminnych ciężarów, z których osiadli tylko gospodarze korzyść maią.

§. 45. Gdy w iednéy wsi kilka iest iurysdykcyi, więc do obowiązków w §. 37. pod liczbą 7. 8. 10. wyrażonych ci tylko należą, którzy zostaią pod iurysdykcyą, w któréy się przypadek wydarza.

O sołtysach lub wóytach wieyskich.

§. 46. Sołtys czyli wóyt iest przełożonym gminu.

§. 47. Mianowanie go należy do Państwa włości, które obrać go winno z pomiędzy osiadłych członków gminu, dopóki po-

między tymiż na osobie do tego zdatnéy nie zbywa.

§. 48. Gdy urząd ten iest połączony z posiadaniem pewnéy posiadłości, nowy onéyże posiadacz, przed zaczęciem urzędowania zwierzchności sądowéy, do badania go i zatwierdzenia przedstawionym być musi.

§. 49. Jeżeli mu zbywa na potrzebnych przymiotach i zdolności, Państwo zastępcę w iego mieysce może mianować.

§. 50. Temu za sprawowanie urzędowania, przyzwoita nagroda wyznaczoną i przez sołtysa bądź lennego, bądź dziedzicznego, opłaconą być musi.

§. 51. Maiący być ustanowiony sołtysem, musi umieć czytać i pisać i nienagannych być obyczaiów.

§. 52. Do sołtysa należy na obrady potrzebne zwoływać gminę, kierować zgromadzeniem i wydać uchwałę podług większości głosów.

§. 53. Winien oznaymić gminie rozporządzenia królewskie i od zwierzchności wydawane, tudzież mieć staranie o wypełnienie onychże.

§. 54. Podatki i inne daniny publiczne na żądanie gminy, przez sołtysa zbierane i w swém mieyscu oddawane być muszą.

§. 55. Do sołtysa należy dozór przy pracach i posługach publicznych, przez gminę dla Rządu wypełnionych, tudzież rozkład inkwaterunków na wieś przypadaiących.

§. 56. Należy także do niego za przybraniem ławników zarząd maiątku gminnego i winien z niego składać rachunek.

§. 57. Gdzie są ustanowieni szczególni zarządcy dóbr gminnych, sołtys ma nad nimi dozór i do składania rachunków, pociągać ich powinien.

§. 58. Musi mieć staranie o to, aby granice wsi i obwodu, nie zostały naruszone lub zaćmione.

§. 59. Szczególniéy do niego należy przestrzegać ścisłego stósowania się do urządzeń policyi wieyskiéy i kraiowéy.

§. 60. W szczególności o zarazach na bydło i innych podobnych klęskach kraiowych, Konsyliarzowi ziemiańskiemu bez straty czasu, donosić powinien.

§. 61. Próżniaków, żebraków, żydów bez ceduły chodzących, cyganów i inne nieznaiome lub podeyrzane osoby, które paszportami zwierzchności i innemi wiarogodnémi świadectwami wylegitymować się niepotrafią, nie musi cierpieć we wsi, lecz iako włóczęgów zaraz przytrzymać i do władzy odesłać.

§. 62. W razie zwady i bicia, sołtys natychmiast w rzecz wdać się i wszelkim gwałtownościom musi zapobiedz.

§. 63. Przy wizytacyach po wsi na żądanie zwierzchności albo przez inne od władz policyinych, poborowych lub innych, do tego upoważnione osoby przedsięwziąć się maiących; sołtys bezsprzecznie dodać pomocy iest obowiązanym.

§. 64. Kto w takowych przypadkach (§. 61. 62. 63.) opiera się urządzeniom sołtysa lub władzy wóytowskiéy, albo wcale na nich się porywa; ten według przepisów ustaw kryminalnych ukarany być ma tak,

iak ten, który się niższemu urzędnikowi kraiowemu, w iego urzędowaniu opiera.

§. 65. Sołtys za to odpowiadać musi, aby czeladź obca i inni ludzie bez zaświadczenia, przez mieszkańców wsi nie byli przyimowani.

§. 66. O kradzieżach po polach i ogrodach i o wszelkich iego wiadomości dochodzących przestępstwach ustaw policyinych i karzących, zwierzchności swéy bez straty czasu donosić iest obowiązany.

§. 67. Powinien mieć baczność na to: aby wszelkie we wsi sieroty i osoby niedołężnych lub obłąkanych zmysłów, Sądowi do zaprowadzenia nad nimi opieki podane zostały.

§. 68. Stróżów, pasterzy, strzelców polnych i inne w służbie gminu będące osoby, ściśle do ich powinności musi przytrzymywać.

§. 69. Tych wsi mieszkańców, którzy zaniedbuią swego gospodarstwa lub budynków, albo niezachowuią ostrożności z ogniem i światłem, zwierzchności zaraz podać musi.

§. 70. Powinien uważać na to: aby narzędzia do gaszenia ognia, tak w gminie, iak i u każdego gospodarza, w dobrym stanie były utrzymywane.

§. 71. Starać się o to powinien, aby każdy gospodarz swóy komin w należytym utrzymywał stanie i takowe w swym czasie kazał wymiatać.

§. 72. Korzyści lub wolności, do których sołtys za swe zatrudnienia prawo mieć może, w ustawach każdego mieysca są oznaczone.

§. 73. Sołtysowi dway przynaymniéy ławnicy przez zwierzchność sądową przydani i porówno z sołtysem dla Rządu, Państwa włości i gminu, na sumienne wypełnienie obowiązków ich urzędowania, w przytomności gminu przysięgą zobowiązani być muszą. O ławnikach.

§. 74. Na ławników, ile być może, gospodarze osiadli i ludzie dobréy sławy i nienagannych obyczaiów, przez Państwo włości powołani być winni.

§. 75. Członek gminu z tych tylko przyczyn wymawiać się może od przyięcia poleconego mu przez zwierzchność urzędu sołtysa lub ławnika, któreby go potrafiły uwolnić od przyięcia opieki.

§. 76. Powinnością iest ławników, dopomagać sołtysowi w czynnościach iego urzędowania.

§. 77. W przypadku iego niebytności lub iakich przeszkód, zastępuią iego mieysce.

§. 78. Gdy sołtys zaniedbuie swe powinności, ławnicy pod równą odpowiedzialnością ze swego działać urzędu lub zwierzchności zdać sprawę są obowiązani.

§. 79. Sołtys z ławnikami składa sądy wieyskie. O sądach wieyskich.

§. 80. Sądy wieyskie w rozstrzygnienie prawnych sporów wdawać się nie mogą.

§. 81. Przestąpienia iednak urządzeń wewnętrznéy policyi wieyskiéy, zagrożone tylko małemi do kassy gminnéy wpływaiącemi, talara niedochodzącemi karami, podpadaią pod ich rozpoznanie i rozsądzenie z wolném iednak odwołaniem się do zwierzchności sądowéy.

§. 82. Sądy wieyskie za przybraniem przysięgłego pisarza sądowego mogą ważnie przyimować czynności sądowe, gdy nie chodzi o wiadomość prawa, lecz tylko o proste zaświadczenie.

§. 83. Wszelakoż i takie czynności winni bez straty czasu podać właściwemu sędziemu dla rozpoznania ich prawności lub potrzebnego sprostowania onychże.

§. 84. W razie zaniechania tegoż przepisu, sądy wieyskie nietylko wszelką ztąd zrządzoną szkodę powrócić, lecz w miarę onegoż więzieniem ukarani być maią.

§. 85. Pod styrem Justycyaryusza sądy wieyskie zastępuią mieysce brakuiącego pisarza sądowego lub protokulanta.

§. 86. Sędzia dominialny może sądom wieyskim polecić sporządzenie inwentarzy i tax pod swym dozorem i użyć ich do wykonania exekucyi.

ODDZIAŁ TRZECI.

O poddanych włościanach i stósunku ich względem Państwa włości.

Wstęp. §. 87. Stósunki poddanych gruntowych po wsiach względem ich Państwa włości podług różnicy prowincyi w xięgach ustaw prowincyonalnych oznaczone i przy tém dotychczasowe ustawy prowincyonalne i urządzenia w zwyczaiu będące, na tychże ustawach oparte li tylko za zasadę położone być maią.

§. 88. Gdzie poddani gruntowi dotychczas nic z stanu swoiego lecz tylko z powodu posiadania gruntu do Państwa włości należącego, lub dla obranego pod iurysdykcyą

tegoż Państwa zamieszkania podlegali poddaństwu, tam i nadal przy tém niezmiennie się pozostaie.

§. 89. Następne więc przepisy ściągaiące się do osobistych stósunków takich poddanych, którzy z swych osób i stanu Państwu włości podlegaią, nie może być zastósowane do rzeczonych w §. 82. mieszkańców wsi, z osoby swéy wolnych.

§. 90. Przepisy iednak Powszechnego prawa kraiowego, ściągaiące się do posług i danin, które z posiadłości poddanych Państwu włości czynione być winny, stósuią się do poddanych we wszystkich prowincyach, ile oddzielne ustawy i urządzenia żadnych nie oznaczaią wyiątków.

Kto mieć może poddanych.

§. 91. Posiadacze dóbr szlacheckich pospolicie tylko poddanych mieć mogą i używać praw Państwa nad onymiż.

§. 92. Posiadacze innych dóbr ziemiańskich, gdy twierdzą, iż podobne służy im prawo, toż na ustawach prowincyonalnych, nadaniach lub przedawnieniu uzasadnić i okazać muszą.

Jakim sposobem poddaństwo powstaie.

§. 93. Dzieci poddanych rodziców staią się poddanymi Państwa, któremu rodzice w czasie urodzenia byli podlegali.

§. 94. Jeżeli rodzice nierównego byli stanu, więc w względzie poddaństwa dzieci małżeńskie idą za oycem, a bezżennie spłodzone za matką.

§. 95. Dziecko przez wolnego męża z poddaną niewiastą bezżennie spłodzone, zostawszy uprawnione w skutek następuiącego prawego pomiędzy rodzicami małżeństwa, z poddaństwa uwolnione być musi.

§. 96. Niewiasty, idąc za mąż za poddanego, wchodzą do poddaństwa, pod którém tenże zostaie.

§. 97. Gdy mąż w czasie małżeństwa oddaie się poddaństwu, żona do udania się za nim zniewoloną być niemoże.

§. 98. Owszem domagać się może rozwodu i uznania męża za stronę winną.

§. 99. Gdy iednak Sąd przekonywa się, że postanowiona przez męża odmiana stanu do wspólnego oboyga małżonków dobra zamierza; winien przytrzymać żonę, aby za mężem poszła w poddaństwo.

§. 100. Jeżeli żona tego przecież stale się wzbrania, więc małżeństwo wprawdzie, — bez uznania iednak męża za winną stronę — rozwiedzione być może.

§. 101. Gdy żona dobrowolnie idzie za mężem, nie czyniąc sobie żadnego zastrzeżenia względem swéy osobistéy wolności, a to w przeciągu dni ośmiu od odebrania wiadomości o postanowieniu męża; taż także wchodzi w poddaństwo.

§. 102. W prowincyach, gdzie dotychczas dzieci zostaiące ieszcze na chlebie i wychowaniu swych rodziców, podług dotychczasowych ustaw szły za oycem w poddaństwo wchodzącym, i nadal przy tém niech się pozostanie.

§. 103. Gdzie iednak podobnego nie ma postanowienia w ustawach prowincyonalnych, tam oyciec swe dzieci niedorosłe, pod iego władzą będące, do poddaństwa zobowięzywać nie może.

§. 104. Jednak dzieci takowe przez czas zostawania przy oycu, wszystko to Państwu

włości muszą wypełniać, do czego inne istotnie poddane dzieci są obowiązane.

§. 105. Wdowa nie może dzieci swych, z oyca wolnego spłodzonych, w żadnym przypadku, bez zezwolenia sądu opiekuńczego, za sobą pociągać w poddaństwo.

§. 106. Włościanie przyimuiąc bez piśmiennego zastrzeżenia swéy osobistéy wolności, posiadłość poddaństwu podległą; tém samém staią się poddanymi Państwa włości.

§. 107. Przeciwnie człowiek stanu mieyskiego, przez same tylko przyięcie poddanéy posiadłości, nie staie się poddanym, chybaby wyraźnie i piśmiennie zrzekł się swéy osobistéy wolności.

§. 108. Jednak tenże przez czas posiadania gruntu, wszelkie z niego Państwu przypadaiące posługi i daniny, porówno z poddanym wypełniać iest obowiązanym.

§. 109. Osoby stanu szlacheckiego osobistego poddaństwa ani przyimować, ani do niego przyimowanemi być niemogą.

§. 110. Co z prawa wypada, gdy taka osoba zamilczaiąc lub wypieraiąc się swego stanu, wchodzi w poddaństwo, w swém mieyscu iest postanowiono.

§. 111. Osoby tylko wieyskiego i pospolitego mieyskiego stanu, bez przyięcia nawet poddanéy posiadłości, przez umowę mogą wchodzić u Państwa włości w osobiste poddaństwo.

§. 112. Umowa takowa, by była ważną, w każdym razie piśmiennie zawartą być musi.

O komornikach.

§. 113. Gdy podobne osoby wolne (§. 111.) osiadaią we wsi, nie przyimuiąc ani poddanéy posiadłości, ani siebie do osobi-

stego nieobowięzuiąc poddaństwa; natenczas nazywaią się komornikami.

§. 114. Komorników takowych żaden mieszkaniec wsi, bez wiadomości i pozwolenia Państwa włości, do siebie przyimować niemoże.

§. 115. Ludzi, którzy się z dotychczasowego ich zachowania i sprawowania się, wiarogodnémi świadectwami wykazać nie mogą, Państwo przyimować pod swe opiekowanie i cierpieć ich we wsi obowiązane nie iest.

§. 116. Stósunek komorników rzeczonych, przez same Państwo lub za iego zezwoleniem przyiętych, głównie, podług umów w czasie ich przyimowania zdziałanych, w tych niedostatku podług ustaw i urządzeń każdéy prowincyi, wyrozumiany być winien.

§. 117. W niedostatku umów lub ustaw prowincyonalnych, ludzie takowi podlegaią tylko iurysdykcyi Państwa.

§. 118. Jeżeli się utrzymuią z wyrobku, więc obowiązani są szczególniéy wyrabiać dla Państwa za dzienną zapłatą, ustawami, a w ich niedostatku, zwyczaiem w okolicy będącym, oznaczoną.

§. 119. Gdy prowadzą dozwolone na wsi rzemiosło, tém również za nagrodą, podług dopiero rzeczonych zasad oznaczyć się maiącą, Państwu przed innymi posłużyć są obowiązani.

§. 120. Równie ich dzieci, ieżeli nie są dane na naukę rzemiosła, Państwu przed innemi iako czeladź za zasługi prawne, dla obcych ustanowione, służyć muszą.

§. 121. Z drugiéy strony wolno tymże komornikom wraz z ich dziećmi wyprowadzić się ze wsi i gdzieindziéy osięść nie potrzebuiąc na ten koniec uwolnienia ich ze strony Państwa.

§. 122. Każde Państwo włości iest obowiązane uymować się za swymi poddanymi w przypadkach potrzeby. Ogólne obowiązki Państwa włości.

§. 123. Należy do Państwa podawać, ile możności, sposobność tym, którzy nie są ieszcze osiadli, do zarabiania na swe utrzymanie.

§. 124. Jeżeli to nie iest w iego mocy, więc za przyzwoitém o to zgłoszeniem się musi im pozwolić poszukiwania sobie gdzieindziéy zarobku i tym końcem potrzebne udzielić świadectwo.

§. 125. Szczególniéy Państwo włości o dobre i chrześciańskie wychowanie dzieci swych poddanych, mieć powinno staranie.

§. 126. Musi więc dawać baczność na rodziców, i gdy ci zaniedbuią wychowanie dzieci, nie posyłaią porządnie do kościoła i szkoły, lub ich do pracy albo innego pożytecznego nie przytrzymuią procederu. znaglić ich do zachowania takowych ich powinności.

§. 127. Państwo włości, niechcące się trudnić sierotami lub dziećmi przez rodziców opuszczonemi; swe do nich utracaią prawo.

§. 128. Prawo takowe przechodzi na to Państwo włości, które się podięło wychowania i utrzymywania takiegoż dziecka, aż do lat, w których samo dla siebie może zarabiać.

§. 129. Sieroty bez przykładania się Państwa utrzymywane w publicznych instytutach ubóstwa kraiowych, staią się wolnemi od poddaństwa, w którem się urodziły.

§. 130. Jeżeli osiadli poddani w skutek ciężkich klęsk potrzebuią cudzego wsparcia, Państwo przed wszystkiemi wedle sił swoich, czynnie niemi opiekować się musi.

§. 131. Musi zasłaniać swych poddanych naprzeciw zdzierstwu i uszkodzeniu przez lichwę.

§. 132. Do powrotu zakładów przez nie uczynionych poddanym słuszne raty udzielone i po upłynieniu ich, nie maią być nagleni.

Ogólne obowiązki poddanych.

§. 133. Poddani winni swemu Państwu wierność, uszanowanie i posłuszeństwo.

§. 134. Obowiązani są do posług i danin podług postanowień poniżey obiętych.

§. 135. Państwo wymagać z nich może przysiężnego przyrzeczenia wierności i poddaństwa.

Zrzódła praw i obowiązków pomiędzy Państwem i poddanymi.

§. 136. Obowiązki iednak poddanych względem Państwa muszą ustępować obowiązkom względem kraiu, gdy obydwie obok siebie ostać nie mogą.

§. 137. Obowiązki poddanych względem Państwa nasamprzód z kontraktów kupna lub przyięcia gospodarstwa następnie z prawnych reiestrow dziedzicznych i pańszczyzny czyli urbaryów, w końcu z ustaw prowincyonalnych wyrozumiane być muszą.

§. 138. Nowo wchodzącym posiadaczom poddanych posiadłosci dawnieysze z nich ciężary i podatki samowładnie podwyższone być nie maią.

§. 139. Gdy iednak odmiana takowa iest potrzebną, powód onéyże i nowe korzyści za przeięciem nowych lub wyższych ciężarów nadane, wyraźnie w liście kupna lub przyięcia oznaczone być muszą.

§. 140. Podobne kontrakty kupna lub przyięcia (§. 139.) zgoła wszystkie umowy, przez które ma nastąpić odmiana w dotychczasowych powinnościach poddanych względem ich Państwa, z wszelką ostrożnością i sądownie zdziałane być powinny.

§. 141. Nowe reiestra zaciągu i urbarya pomiędzy Państwem i poddanymi, muszą przez władzę kraiową być rozpoznane i w miarę okoliczności potwierdzone.

§. 142. Exemplarz ieden tychże urbaryów i reiestrów zawsze w skrzynce wieyskiéy czyli gminnéy ławników zachowanym być winien.

§. 143. Naprzeciw wyraźnéy osnowie tychże przez władze kraiowe zatwierdzonych urbaryów ani za iedną, ani za drugą stroną przedawnienie nie ma mieysca.

§. 144. Gdzie dotychczas zbywało na dokładném urbaryum czyli spisie pańszczyzny, tam posługi i daniny z strony Państwa przez prawnie ważne przedawnienie nie nabyte, a poddani przez toż samo od nich uwolnieni być mogą.

§. 145. Odmiana lub przeistoczenie pewnych rodzaiów posług i danin Państwu tak dalece tylko dozwala się, ile przez to ciężary poddanych nie zostaią pomnożone.

§. 146. W tym tylko razie, gdy umowy, urbarya, ustawy prowincyonalne lub

przedawnienie nie rozwięzuią sporu pomiędzy Państwem i poddanymi, przepisy Powszechnego prawa kraiowego są stanowiące.

ODDZIAŁ CZWARTY.

O osobistych obowiązkach i prawach poddanych.

Wolność osobowa poddanych

§. 147. Poddani, oprócz stósunku względem włości, do którey są przyderzeni, w ich czynnościach i działaniach uważaią się za wolnych obywateli kraiu.

§. 148. Dawnieysza zatém osobista niewola względem poddanych nawet mieszkańców wieyskich mieysca nie ma.

§. 149. Zdolni są nabywać własność i prawa i bronić ie naprzeciw każdemu nawet sądownie.

Prawo rzeczowe Państwa do nich.

§. 150. Nie wolno im opuszczać posiadłości, do którey są przyderzeni, bez zezwolenia Państwa włości.

§. 151. Również ich Państwo bez téyż posiadłości, ani sprzedawać, zamieniać lub innemu wbrew ich woli ustępować nie może.

§. 152. Gdzie dotychczas oddawanie poddanych wraz z ich posiadłościami od iednego Państwa drugiemu było dozwolone, tam i nadal przy tém pozostać się może.

§. 153. Przez taką iednak odmianę stan poddanych w żadnym względzie ani utrudnionym, ani pogorszonym być nie może.

§. 154. W prowincyach, gdzie podobne zbywanie (§. 152.) dotychczas nie miało mieysca, toż i nadal całkiém się zakazuie.

§. 155.

§. 155. Zbiegłych poddanych Państwo wszędzie i w każdym czasie może szukać i znaglić do powrotu.

§. 156. Nikt ich zatrzymywać lub ich u siebie zataiać nie może.

§. 157. Czyniący to staie się winnym kary w kraiowych policyinych ustawach oznaczoney, a w niedostatku takowego postanowienia, kary pieniężney pięciu do dwudziestu Talarów.

§. 158. Przyimuiący obcego poddanego bez zaświadczenia do służby, w ten sam sposób ukarany i na zwrot wszelkich ztąd zrządzonych szkód i wydatków osądzony być ma.

§. 159. Dzieci także zbiegów gdzieindziey urodzone, Państwo może żądać napowrót.

§. 160. W tym tylko przypadku swe prawo utraca, gdy wiedząc o pobycie onychże w przeciągu dziesięciu lat po śmierci oyca, ich zwrotu nie żądało.

§. 161. Poddani chcąc wstępować w małżeństwo, winni poszukiwać zezwolenia Państwa. Małżeństwa.

§. 162. Toż im pozwolenia takowego bez prawnych przyczyn odmawiać nie może.

§. 163. Do prawnych przyczyn odmawiania należy, gdy osoba, z którą poddany chce się połączyć, ciężkich dopuściła się występków.

§. 164. Również gdy osoba takowa iest znaną z wszeteczności, niedbalstwa lub uporu i o to wiarogodnemi świadectwy przekonaną być może.

§. 165. Niemniéy gdy taż dla ułomności ciała, nie iest zdolną do odbywania należących do niéy prac gospodarskich.

§. 166. Ludziom także, którzy sami z powodu ułomności ciała nie są w stanie utrzymania siebie i familii, może Państwo odmówić zezwolenie na małżeństwo, któreby ich niedoli nie wsparło.

§. 167. Poddany płci męskiéy poszukuiąc zezwolenia na małżeństwo, pospolicie, gdy tego Państwo żąda, w mieyscu poddaństwa osiąść powinien. (§. 114. 516. 517.)

§ 168. Małżeństwa bez zezwolenia Państwa zawarte, są wprawdzie ważne; przestępcy iednak karą więzienia lub pracy od trzech dni do czterech tygodni złożeni być maią.

§. 169. Jeżeli osiadły poddany ożenił się bez pozwolenia Państwa z osobą, maiącą naprzeciw sobie zarzuty w §. 163. 164. wytknięte; Państwo go rugować z mieysca może.

§. 170. Gdy Państwo za przyzwoitém go o to uproszeniem, bez prawnéy przyczyny odmawia zezwolenia na małżeństwo; toż na domaganie się poddanego przez Sąd wyższy prowincyi udzielone być musi.

§. 171. Dzieci poddanych pospolicie poyść muszą za stanem włościan i procederem rodziców.

Wychowanie i przeznaczenie dla dzieci.

§. 172. Dzieci takowe bez wyraźnego zezwolenia Państwa włości do nauczenia się mieyskiego procederu lub do nauk wyższych dopuszczone być nie mogą.

§. 173. Z drugiéy strony Państwo nie może ich przymuszać do obrania innego spo-

sobu życia wbrew woli rodziców lub opiekunów.

§. 174. Rodzice prowadzący dozwolony na wsi proceder, iednego z swych synów podług własnego wyboru do tegoż mogą przeznaczyć.

§. 175. Dzieciom, do odbywania ciężkiéy pracy ręczney niezdolnym, Państwo nie może zabraniać nauczenia się procederu lżeyszego.

§. 176. Gdy dziecko podług zdania znawców szczególne ma talenta do sztuki iakiéy lub umieiętności, posiadaiąc także potrzebne do nauki sposoby; zezwolenie do takowéy odmówione mu być nie może.

§. 177. Jeżeli poddany nakładem Państwa nauczył się kunsztu lub rzemiosła, którém Państwu osobiście lub w tegoż gospodarstwie posługę czynić może; winien takową za zwyczaynemi zasługami wypełniać dopóty, dopóki w skutek stósunkowego potrącania z tychże zasług wydatki Państwa powrócone nie zostaną.

§. 178. Gdy Państwo z zasług takiemuż poddanemu należących się nic potrącać nie chce, tenże dopóty służyć Państwu powinien, dopóki chce pozostać przy kunszcie lub rzemiośle, którego się nakładem Państwa nauczył.

§. 179. Gdy Państwo takiego, tegoż nakładem wyuczonego poddanego, do swych usług przyiąć nie chce, lub też kunszt albo rzemiosło iest tego rodzaiu, iż dla osoby Państwa lub gospodarstwa iego zwyczaynie nie iest potrzebowane; więc nie może mu

Państwo nie pozwalać zarabiania sobie na swe utrzymanie gdzieindziéy.

§. 180. Jednak takowy poddany chcąc następnie na swym kunszcie lub rzemiośle osiąść, ile być może nayprędzéy, Państwo za poczynione na niego nakłady wynagrodzić iest obowiązanym.

§. 181. Wychowani do rólnictwa synowie poddanych, po skończonym dwudziestym czwartym roku, mogą być zniewoleni do przyięcia mieysc rólniczych, bez gospodarza będących w dobrach, do których należą.

§. 182. Mieszkańcy włości, utrzymuiący się z wyrobku, chociaż nie są zaciężnymi, winni iednak Państwu przed innymi za prawną zapłatą posługę odbywać.

§. 183. Gdy osiadły gospodarz podobnych wyrobników za zezwoleniem Państwa przyiął, tenże przed Państwem ma pierwszeństwo do posług onychże.

§. 184. Jeżeli wyrobnik ma iakie z gminu pożytki, iako to: w pastwisku, drzewie lub czém inném; tenże gminowi przed obcymi usłużyć powinien.

Posługi czeladzi poddanych dzieci.

§. 185. Wszystkich poddanych dzieci chcąc wniyść w służbę obcą, wprzód Państwu włości do usług ofiarować się muszą.

§. 186. Zgłoszenie się takowe musi nastąpić naypóźniéy w trzy miesiące przed Bożem narodzeniem lub czasem ieżeli inny ustawami prowincyonalnemi iest oznaczony, do przyimowania służby wieyskiéy czeladzi.

§. 187. Państwo w pierwszych czternastu dniach tegoż ćwierćrocza powinno się oświadczyć: czyli czeladź takową do swéy służby chce przyiąć.

§. 188. Gdzie są zaprowadzone pewne dni do przystawiania zdatnych do służby dzieci poddanych i wybierania przez Państwo tych, których na nadchodzący rok do służby swéy chce przyiąć; tam i nadal przytém się pozostaie.

§. 189. Gdy Państwo nie wymaga służby takiegoż dziecka poddanego, nie może mu odmówić zezwolenia do przyięcia służby gdzieindziéy.

§. 190. Zezwolenie takowe, ieżeli wyraźnie na czas dłuższy udzielone nie zostało, waży tylko na rok ieden, przed skończeniem go iednak odwołane być nie może.

§. 191. Gdy poddany gdzieindziéy służący żąda przedłużenia, winien się zgłosić w swym czasie i oczekiwać oświadczenia się Państwa.

§. 192. Względem czasu takowegoż zgłoszenia się i oświadczenia Państwa, przepisy §. 186. 187. 188. maią mieysce.

§. 193. Państwo, odmawiaiąc poddanemu poszukiwane w przyzwoitym czasie zezwolenie, lub przeszkadzaiąc mu przez zwłokę w umieszczeniu się gdzieindziéy, obowiązane iest dać mu utrzymanie i w inny sposób zasługi aż do naybliższego terminu nowego urządzenia się czeladzi.

§. 194. Do służby iednak obcéy nigdy go Państwo przymuszać nie może.

§. 195. Państwo nieprędzéy dzieci poddanych może znaglać do służby, dopóki nie dostąpią wieku i mocy ciała, potrzebnych do rodzaiu służby, do któréy użytymi być maią.

§. 196. Dzieci takie, których sami rodzice do swego gospodarstwa za parobków

lub dziewki potrzebuią, zostawione im być muszą.

§. 197. W tym przypadku włościanin poddany ma wybór, które z pomiędzy dzieci chce dla siebie zotrzymać.

§. 198. Synowie w służbie woyskowéy zostaiący a tylko za urlopem u rodziców bawiący, nie liczą się do dzieci posługę rodzicom czyniących.

§. 199. Córki ani z iednéy, ani z drugiéy strony za męską i synowie za czeladź żeńską narzuceni być nie mogą.

§. 200. Gdy rodzice iedno tylko maią dziecko, to, chociażby go nie potrzebowali, do własnego gospodarstwa im przecież odięte być nie może.

§. 201. Gdy poddany utraca pomoc dziecka, które mu do gospodarstwa zostawione było; to, które służy u Państwa, z końcem roku służby żądać może napowrót.

§. 202. Toż samo ma mieysce, gdy które z rodziców przez przypadek osobisty staie się do pracy niezdolném.

§. 203. Opiekunowie i inni zarządzaiąc posiadłością w imieniu dzieci oyca niemaiących, w względzie prowadzenia gospodarstwa w onéyże równe z rodzicami maią prawa.

§. 204. Państwo samowładnie nie może odmieniać zasług iakie w ustawach względem czeladzi i strawy, iakie przez zwyczay w każdém mieyscu były dotychczas zaprowadzone.

§. 205. Prosta tylko odmiana pokarmów dotąd zwyczaynych, za zezwoleniem większéy liczby osiadłych we wsi gospodarzy, mieć może mieysce.

§. 206. Gdzie służba czeladna poddanych nie iest oznaczoną na pewne lata, ciż na żądanie Państwa muszą służyć dopóty, dopóki im się nie wydarza pora obięcia mieysca, lub zawarcia małżeństwa, z czém dalsza służba pogodzić się nieda.

§. 207. Przeciwnie iednak Państwo, tymże poddanym do nieoznaczonéy służby czeladnéy obowiązanym, nie może zabraniać korzystania z pory takowéy dla tego tylko, iż ieszcze za czeladź nie służyli, ani też za to wynagrodzenia żądać niemoże.

§. 208. Jeżeli usługa czeladna dzieci poddanych iest oznaczoną na pewne lata, więc zależy od woli Państwa, kiedy onychże chce zażądać.

§. 209. Lecz i w tym przypadku Państwo, pod pozorem niewysłużonych w dworze lat, nie może też dzieci pozbawiać pory znalezienia dla siebie opatrzenia przez obięcie mieysca lub małżeństwo; ani też żadnéy za niewysłużenie nie żądać nagrody.

§. 210. Gdy iednak dziecko takie chce być uwolnione od poddaństwa, toż podług wyboru Państwa albo musi dostawić zdatną za siebie osobę do wysłużenia lat zaległych, lub wynagrodzić Państwu różnicę pomiędzy zasługami we dworze dawanemi i temi, iakie dla wolnéy obcéy czeladzi w ustawie czeladnéy są ustanowione.

§. 211. W mieyscach nawet, w których oznaczone lata służby zapłatą odkupione być mogą; Państwo żądać może wypełnienia służby wytycznéy (in natura), i do przyięcia zapłaty zniewolone być niemoże.

§. 212. Z drugiéy też strony niemoże Państwo znaglać poddanego do zapłaty, gdy tenże służbę wypełnić iest gotów.

§. 213. Jeżeli iednak Państwo z poddanym iest zgodne co do zapłaty, w mieyscach, gdzie takowa iest w zwyczaiu, żaden trzeci temu sprzeciwiać się niemoże.

§. 214. Dziecko takowe chcąc być uwolnione od poddaństwa, obowiązane iest za zaległe lata wypełnić zapłatę.

§. 215. Zresztą, i w tym przypadku (§. 211.) przepis §. 209. ma mieysce.

§. 216. W każdym razie czeladź obowiązana iest skończyć rok zaczęty i innego w swe mieysce Państwu narzucać niemoże.

§. 217. Gdy służba przez winę czeladzi lub powód wydarzaiący się w iéy osobie zostaie przerwaną, taż czas opóźniony następnie musi odsłużyć.

§. 218. Jeżeli iednak przerwa takowa pochodzi z choroby czeladzi lub z mocy wyższéy, niedosłużony czas bieżącego roku służby czeladzi rachowanym być niemoże.

§. 219. Toż samo się rozumie, gdy czas służby przez winę Państwa lub przez przypadek w tegoż osobie lub gospodarstwie wydarzony, został przerwanym.

§. 220. Skoro dziecko podług §. 174. aż do 176. może żądać pozwolenia mu nauczenia się rzemiosła, kunsztu, lub umieiętności iakiéy; toż pod pozorem nieodbytych ieszcze usług czeladnych, odmówione mu być niemoże.

§. 221. Państwo iednak w takowym razie, w mieyscach, gdzie zapłata za służbę iest w zwyczaiu, żądać iéy, lub gdzie nie-

masz tego zwyczaiu, przy udzielaniu pozwolenia ten może położyć warunek, aby inna do służby zdatna osoba za toż dziecko przystawioną została.

§. 222. W przypadku przecież §. 175. Państwo ani zapłaty, ani przystawienia innego żądać niemoże.

§. 223. Jeżeli w innych przypadkach pozwolenie nastąpiło bezwarunkowo, iuż z powodu niewypełnionych usług czeladnych żadne na dziecku poszukiwanie nie ma mieysca.

§. 224. W razie sporu pomiędzy Państwem i poddanymi względem służenia dzieci, Justycyaryusz rzecz natychmiast rozpoznawszy, rozsądzi.

§. 225. Gdy iedna lub druga z stron na tym nie zaprzestaie wyroku, Justycyaryusz zaraz prześle akta do wyższéy Instancyi po rozsądzenie, czyli i z iakim skutkiem odwołanie się mieysce mieć może.

§. 226. Zresztą co do stósunku pomiędzy Państwem i dziećmi poddanych, służbę czeladzi odbywaiącemi, ogólne przepisy ustaw o Państwie i czeladzi także maią mieysce, ile w ninieyszym oddziale szczególne nie zostały postanowione wyiątki.

Prawo karności, Państwu służące.

§. 227. Czeladź gnuśną, nieporządną i krnąbrną, może Państwo miernie karcąc, do swéy znaglać powinności i prawo to także zdać swym dzierzawcom i urzędnikom gospodarczym.

§. 228. Toż samo prawo służy Państwu względem czeladzi poddanych, na zaciąg przysyłanéy, gdy taż gnuśno, nieporządnie lub krnąbrnie się sprawuie.

§. 229. Przez takie iednak karcenie nigdy zdrowie, tém mniéy ieszcze życie na niebezpieczeństwo narażone być niepowinno.

Do d. §. 105. Dawanie kiiów sprzeciwia się prawu. Wolno przecież użyć batoga skórzanego, którym przez plecy na suknią mierna liczba batów dawaną być może.

§. 230. Również Państwo obowiązane iest nieużywać sposobów karania, wstydliwość szczególniéy co do czeladzi płci żeńskiéy obrazić mogących.

§. 231. Grube takowe nadużycie prawa karcenia poddanych (§. 229. 230.) oprócz należącego się skrzywdzonym wynagrodzenia, surowo podług ustaw kryminalnych ukarane być maią.

§. 232. Osiadłych nawet gospodarzy i ich żony, Państwo karą więzienia lub pracy może znaglać do swéy powinności, gdy ciż w wypełnianiu niesprzecznych posług okazuią się upornymi, gnuśnymi, rozmyślnie niedbałymi lub innego podobnego dopuszczaią się przekroczenia.

§. 233. Gdy przekroczenie iest tego rodzaiu, iż Państwo, dla ukarania go, uznaie za dostateczną karę zwyczaynego więzienia na czterdzieści ośm godzin; więc sądy tylko wieyskie do śledztwa przybrać iest obowiązane.

§. 234. Jeżeli iednak za zgłoszeniem się ukaranego poddanego do Sądu wyższego prowincyi, w skutek przedsięwziętego przez tenże śledztwa okaże się: iż kara nieprawnie zawyrokowaną została; Państwo nietylko musi go zupełnie wynagrodzić, lecz prócz

tego za nadużycie swéy władzy ponieść karę podług przepisu ustaw kryminalnych.

§. 235. Gdy Państwo widzi potrzebę dłuższego więzienia lub innego gatunku kary, śledztwo i wyrok Justycyaryuszowi musi zostawić.

§. 236. Naprzeciw wyrokowi iego, stanowiącemu karę aresztu zwyczaynego lub pracy na ośm dni lub mniéy; żaden dalszy środek niema mieysca.

§. 237. Jednak w tym razie w przypadku §. 234. Justycyaryusz porówno z Państwem winien wynagrodzić szkodę poddanemu niesprawiedliwie ukaranemu i dla dobra ogólnego także kary winnym się staie.

§. 238. Gdy Justycyaryusz osądzi dłuższą lub cięższą iak §. 236. oznaczoną karę, odwołanie od wyroku takowego z zupełnym skutkiem ma mieysce.

§. 239. Co z prawa wypada, gdy poddani czynnie się opieraią swemu Państwu lub iego urzędnikom; w prawie kryminalném iest postanowiono.

ODDZIAŁ PIĄTY.

Prawa i obowiązki poddanych względem ich maiątku.

§. 240. Poddani, tak iak inni obywatele kraiowi, mogą nabywać wolny maiątek i tenże posiadać. Zasada.

§. 241. Niemogą bez pozwolenia Państwa zaciągać na swą osobę obowiązki, któreby im były na przeszkodzie wypełnienia powinności służbowych. Obowiązki osobiste.

§. 242. Niemogą zatém też być więzieni za długi, które bez zezwolenia Państwa zaciągnęli.

§. 243. Gdy Państwo wyraźnie lub milczeniem zezwala na prowadzenie przez poddanego innego, oprócz rolnictwa, procederu, w którym powszechnie pożyczki dawane lub zaciągane bywaią, względem takich poddanego długów, uwięzienia go w drodze exekucyi sprzeciwiać się niemoże.

§. 244. Szynkarze i gościnni niemaią dawać czeladzi na wsi trunków lub pokarmu, bez wyraźnego zezwolenia ich Państwa inaczéy, iak tylko za gotową zapłatą, a to pod utratą swéy pretensyi.

§. 245. Również niemaią przyimować za zapłatę od tychże ludzi naturalia i rzeczy do odzieży pod karą więzienia lub pracy, w stósunku wartości rzeczy oznaczyć się maiącą.

Prawa poddanych do ich posiadłości 1) gdy są właścicielami a) co do rozrządzeń pomiędzy żyiącymi.

§. 246. Powszechnie lub gdy ustawami lub urządzeniami prowincyonalnemi, lub w inny sposób inaczéy postanowione nie zostało, osiadli poddani za istotnych właścicieli ich mieysc i posiadłości uznani i za takich w wydarzaiących się przypadkach uważani być maią.

§. 247. Niemogą ich iednak zbywać bez konsensu dworu, ani przez zamianę lub oderwanie w inny sposób poiedyńczych nieruchomych przynależności zmnieyszać.

§. 248. Również bez podobnego konsensu niemogą na swą posiadłość nakładać służebności lub inne wieczne ciężary.

§. 249. Także co do ich zastawiania zezwolenie Państwa iest potrzebne.

§. 250. Dwór niemoże odmawiać takowe zezwolenie, ile summa zabezpieczyć się maiąca nie przewyższa połowy wartości, w xiędze hipotecznéy zapisanéy.

§. 251. Na zastaw nad rzeczoną połowę wtenczas tylko Państwo zezwolić iest obowiązane, gdy pożyczka do utrzymania i przywrócenia posiadłości, bez grubego uchybienia posiadacza podupadłéy, iest potrzebną.

§. 252. W tym iednak przypadku Państwo żądać także może wykazu na dowód istotnego wydania pożyczki, i w miarę okoliczności ustanowić słuszne raty do zwrotu onéyże.

§. 253. Gdy zahipotekowanie nad połowę staie się potrzebném, dla zabezpieczenia lub zaspokoienia dziedziców posiadacza; Państwo zezwolenie swe na ten koniec odmawiać niemoże.

§. 254. Względem długów, których zahipotekowania same wymagaią ustawy, zezwolenie Państwa nie iest potrzebne. (Cz. I. Tyt. 20. §. 3. 4.)

§. 255. Zezwolenie Państwa nadaie wierzycielowi prawo rzeczowe do posiadłości nierozłączną całość stanowiącéy; chociaż toż wyraźnie tylko ściągało się do poiedyńczych do niéy należących gruntów.

§. 256. W wszelkich przypadkach, w których podług powyższych przepisów zezwolenie Państwa iest potrzebne i toż udzielone ani przez Sąd zastąpione niezostało, wierzyciel wbrew woli Państwa ani istoty posiadłości, ani potrzebnego do iéy zagospodarowania inwentarza trzymać się niemoże.

§. 257. Może iednak poszukiwać swego zaspokoienia w inwentarzu i sprzętach nad potrzebę gospodarską będących, w przewyżce płodów po potrąceniu potrzeby gospodarskiéy i publicznych i pańskich danin pozostaiącéy i w innym do posiadłości nie należącym maiątku dłużnika.

§. 258. Państwo również bez ważnych powodów nie ma odmawiać swe zezwolenie na zbywanie posiadłości lub obciążenie iéy służebnościami lub innemi wiecznemi ciężarami.

§. 259. Prawnie iednak odmawia zezwolenie swe na zbycie posiadłości nowemu nabywcy, gdy temuż niedostaie maiątku i zdolności do zarządu rzeczą gospodarczą i należytego wypełnienia posług dworowi należnych.

§. 260. Tudzież, gdy nowy posiadacz z złego swego gospodarstwa, z gnuśności, złych obyczaiów i krnąbrności iest znanym.

§. 261. Na oderwanie przynależności lub inne obciążenia Państwo nie iest obowiązane zezwolić, skoroby przez to posiadłość w całości uważana, w dochodzie trwały odniosła ubytek.

§. 262. Czego oprócz zezwolenia Państwa potrzeba ieszcze do oderwania nieruchomych przynależności od posiadłości włościańskich, to w ustawach policyi kraiowéy iest oznaczone.

§. 263. Pan iurysdykcyą maiący, gdy inną iak Pan włości iest osobą, w przypadkach wymagaiących zezwolenia tego tu względem rozporządzeń iakich posiadłością, zażądać

musi złożenie onegoż, nim przystąpi do zatwierdzenia i zahipotekowania czynności.

§. 264. W koniecznych nawet subhastacyach nieprędzéy może przyderzyć więcéy daiącemu, aż zezwolenie Pana włości nie zostanie złożoném.

§. 265. Jeżeli Jurysdykcyonaryusz takowe przepisy zaniedbał, zatwierdzenie lub zahipotekowanie iest nieważne i tenże za wszelką dla interessentów ztąd powstaiącą szkodę iest w odpowiedzi.

§. 266. Ten tylko, któremu zarząd ogołu praw Państwa włości iest polecony, a nie prosty tylko urzędnik gospodarczy lub dzierzawca, w imieniu Pana włości zezwolenie udzielić iest mocen.

b) co do rozporządzeń na przypadek śmierci.

§. 267. Poddany, równie iak inni obywatele kraiowi, właściwy swóy maiątek na przypadek śmierci może rozporządzić.

§. 268. Wolno mu oznaczyć, które z dzieci posiadłość ma obiąć.

§. 269. Może także poddany spadkodawca iak każdy inny oyciec postanowić wartość, za którą iedno z dzieci ma obiąć posiadłość.

§. 270. Jeżeli iednak oznaczenie oyca przewyższa wartość iaka podług zasad poniższych przy podziale bez testamentu posiadłości nadaną być ma, Państwo słusznego zniżenia iéy domagać się może.

§. 271. W niedostatku ostatecznych rozporządzeń względem poddanych także zasady o prawném dziedziczeniu maią mieysce.

§. 272. Pospolicie Państwo może posiadłość oddać temu z pomiędzy kilku współ-

dziedziców, którego za nayzdatnieyszego uzna.

§. 273. Gdy iednak współdziedzice poiednaią się z sobą, względem oddania posiadłości iednemu z pomiędzy nich lub też komu innemu; Państwo tak dalece tylko temu sprzeciwić się może, ile iest upoważnione w ogolności nie przyiąć poddanego nowego posiadacza.

§. 274. Dziedzica, który w moc ostatecznego rozporządzenia lub też prawnego dziedziczenia został powołanym do obięcia posiadłości, Państwo z tych powodów może odrzucić, dla których w ogólności mu wolno sprzeciwić się zbyciu onéyże na rzecz nowego posiadacza. (§. 259. 260.)

§. 275. Niedostatek potrzebnego do zarządzania gospodarstwem wieku, pospolicie nie uchodzi za prawny powód wyłączenia.

§. 276. Owszem Państwo musi zaprzestać na obięciu posiadłości przez niedorosłego nawet dziedzica, skoro tylko takie zostaną uczynione rozporządzenia, w skutek których posiadłość aż do czasu istotnego iéy przez onegoż obięcia porządnie zagospodarowana i posługi tudzież daniny do dworu należne, należycie wypełnione zostaną.

§. 277. Gdy dziedzic testamentem lub ustawami do posiadania gruntu powołany, nie iest poddanym Pana włości i albo niechce, albo nie może wniyść w iego poddaństwo; tenże wyłączyć go może.

§. 278. W wszelkich przypadkach, w których Państwo włości podług powyższych przepisów (§. 274. seq.) może wyłączyć dziedzica od posiadania gruntu; temuż czas

od

od sześciu tygodni aż do trzech miesięcy od śmierci spadkodawcy wyznaczonym być musi, do przeniesienia gruntu na innego zdolnego posiadacza.

§. 279. Po upłynieniu tegoż czasu, Pan włości sądowney publiczney sprzedaży domagać się może.

§. 280. W wszelkich przypadkach, gdy nowy posiadacz współdziedziców zaspokoić iest obowiązanym, wartość posiadłości i potrzebnego do gospodarstwa inwentarza, podług taxy umiarkowaney oznaczoną być winna.

Dod. §. 106. Jednak i względem właściwych poddanych posiadłości włościańskich, subhastacya w tych samych okolicznościach co względem innych posiadłości uważa się za prawny środek podziału pomiędzy współdziedzicami, wszelakoż szacunek podług przepisu §. 281. i 282. wynaleziony za zasadę przyiętym być musi.

Państwa włości naywięcéydaiącemu zezwolenie do obięcia posiadłości z tych samych mogą odmówić powodów, dla których przy wszelkiém w ogólności zbywaniu podług §. 259. 260. są upoważnione do nieudzielenia konsensu.

Podanie znacznie szacunek przewyższaiące w tym tylko razie za prawny powód odmówienia uważane być ma, gdy podaiący nie dowodzi, iż podaną przez niego wartość, ile połowę szacunku przewyższa, z własnych funduszów zaspokoić zdoła.

Gdyby spór o zdolność licytanta do posiadania podług tychże zasad wyrozumieć się maiący, niemógł być zaraz załatwionym, podług przepisów Ordynacyi powszechney sądowey w Tyt. 52. §. 42. 44, rozprawa o to sądowa ma mieysce i przyderzenie aż do prawomocnego rozsądzenia odłożone być musi.

Jeżeli przyderzenie na rzecz więcéydaiącego dla iednéy lub drugiéy przyczyny nie może nastąpić, więc zawisło od woli dziedziców, albo domagać się nowéy licytacyi i tym sposobem wynaleść dogodnego a zarazem do posiadania zdolnego nabywcę, lub téż obrać inny ustawami przepisany sposób podziału.

§. 281. Przy sporządzaniu podobnéy taxy nie tylko na wszelkie ciężary i daniny, lecz też i na nieuchronne do utrzymania potrzeby nowego posiadacza i żony iego wzgląd dawany być musi.

§. 282. Bliższe oznaczenie zasad oszacowania zachowuią się dla ustaw prowincyonalnych.

§. 283. Wartość z oszacowania takowego wynikaiąca przez wszystkich interessentów bezsprzecznie przyiętą być musi.

§ 284. Do wypłat drugim interessentom należnych umiarkowane podług stanu maiątku przeymuiącego raty, udzielone być winny.

§. 285. Gdy żadna w téy mierze nie zaszła umowa, z tychże wypłat ceny kupna żaden się procent nie opłaca wyiąwszy w przypadku opoźnienia się.

§. 286. Względem dowodu uwolnienia od pułku, które każdy do popisu należący dziedzic gruntowy przy obięciu posiadłości złożyć powinien, zostaie się przy urządzeniach względem popisu do woyska.

O rugowaniu takichże właścicieli z ich posiadłości.

§. 287. Państwo włości poddanego grunt swoy prawem własności posiadaiącego, bez ważnéy przyczyny i sądowego wyroku, z posiadłości iego rugować nie może.

§. 288. Poddany iednak zniewolonym być może do sprzedania swéy posiadłości, gdy onęż lub należący do niéy inwentarz, przez złe gospodarstwo do upadku przyprowadza.

§. 289. Toż samo ma mieysce, gdy się dopuszcza złośliwéy krnąbrności, poduszczenia gminu, lub rozmyślnych przekroczeń, należne dla Państwa włości uszanowanie znakomicie obrażaiących.

§. 290. Również, gdy okazuie przeważaiącą skłonność do kradzieży lub innych występków bezpieczeństwo własności narażaiących, lub też niegodziwemi postępkami sprawia zgorszenie w gminie i przez poniesione lekkie kary, naprawionym być nie mógł.

§. 291. Państwo nie iest obowiązane zostawić poddanego w posiadaniu iego gruntu, gdy tenże z powodu popełnionych przez niego występków, na więcéy iak rok do domu poprawy lub twierdzy został skazanym.

§. 292. Gdy poddany nierządnie marnotrawi pożyczkę podług §. 251. za zezwoleniem Państwa nad połowę wartości gruntu zaciągnioną, Państwo także do sprzedaży znaglić go może.

§. 293. Gdy poddany dla podeszłego wieku lub nieuleczonéy choroby nie iest w stanie należytego swém gospodarstwem zarządzania, Państwo zniewolić go może do oddania posiadłości innemu gospodarzowi zdatnemu.

§. 294. W tym iednak razie staranie mieć należy o zaopatrzenie potrzeb do życia

dla występuiącego gospodarza i zachowanie według możności gruntu dla iego dzieci.

§. 295. Jak dalece poddany oprócz przypadku §. 291. na czas pewny zostaie bez sposobu należytego prowadzenia swego gospodarstwa, Państwo staranie mieć powinno w dopomaganiu mu dobrze urządzonym zarządem.

§. 296. Jeżeli sprzedaż zawyrokowaną została, taż drogą sądowéy subhastącyi nastąpić powinna, poddany iednak aż do czasu przyderzenia posiadłość z wolnéy ręki innemu zdolnemu gospodarzowi zbyć iest mocen.

§. 297. To, że poddany z powyższych powodów zniewolonym został do sprzedania swéy posiadłości, nie uwalnia go ieszcze od osobistego poddaństwa.

Prawa poddanych do ich posiadłości. 2) gdy nie są właścicielami.

§. 298. Gdy grunta przez poddanych posiadane są własnością Państwa włości, i też posiadaczom nie w dzierżawę czasową lub wieczną, lecz bez oznaczenia czasu do uprawy i użytku oddane zostały, prawa poddanych względem takichże posiadłości, podług przepisów czwartego oddziału w tytule dwudziestym pierwszym części pierwszéy wyrozumiane być powinny.

§. 299. Oprócz przyczyn tamże wytkniętych posiadacz takowy razem poddanym będący, z tychże przyczyn z mieysca rugowanym być może, dla których właściciel do sprzedaży swego gruntu zniewolonym być może. §. 288. seq.

§. 300. Podobny poddany posiadacz gruntowy, bez szczególnego pozwolenia

Państwa z mieysca swego ustępować niemoże.

§. 301. Pozwolenie takowe iednak odmówione być mu nie może, gdy potrafi wskazać zdatnego dla Państwa innego gospodarza w swe mieysce.

§. 302. Gdy Państwo posiadłości takowe w inny sposób bez gospodarza będące nadaie poddanym podług §. 181. do przyięcia onychże obowiązek maiącym; nie wolno mu uciążać warunki, pod któremi grunt takowy dawniéy został nadanym i posiadanym.

§. 303. Jeżeli iednak posiadłość takowa przez połączenie z nią przynależności i przyległości użytek przynoszących, lub w inny sposób w dochodzie swym trwale polepszoną zostaie; nowy posiadacz przystać musi na stósunkowe podwyższenie posług i danin, w razie potrzeby sądownie umiarkować się maiące. (§. 138—140.)

§. 304. Posiadacze gruntów zadzierzawionych uważaią się iako dzierzawcy docześni lub wieczni, podług brzmienia umów z nimi zawartych.

§. 305. W razie wątpliwym domniemanie stawa za dzierzawą wieczną.

§. 306. Ztąd, iż danina przez poddanego posiadacza za użytek gruntu dawana, czynszem wiecznym się zowie, nie wypływa ieszcze uznanie posiadłości za wieczno-czynszową.

§. 307. Poddani dzierzawcy i wieczno-czynszownicy dla tych samych przyczyn co właściciele do ustąpienia z swych posiadłości i sprzedania onychże lub praw do nich maiących, sądownie zniewoleni być mogą.

ODDZIAŁ SZÓSTY.

Posługi poddanych.

Jakim celem posługi czynione być muszą.

§. 308. Posługi od poddanych dla Państwa należne, właściwie są przeznaczone do zagospodarowania i użytkowania gruntów pańskich.

§. 309. Nie mogą być zmuszonymi do pełnienia onychże w dobrach innych, iak w tych, do których dotąd należeli.

§. 310. Gdy dochodzoném być niemoże, do któréy włości lub folwarku pańskiego poddani dawaiący opłatę za zaciąg, pańszczyznę odrabiać są winni; więc do wypełnienia ich na tym tylko folwarku, który na wsi lub naybliżéy iéy iest położony i na którym tychże posług potrzeba zachodzi, przytrzymani być mogą.

§. 311. Poddani, do pańszczyzny obowiązani, pospolicie winni odrabiać zaciąg bydelny i ręczny, iakiego do gospodarnego używania pańskiéy włości potrzeba.

§. 312. Przeciwnie prace inne, a szczególniéy takie, które maią za przedmiot niezwyczayną na wsi fabrykacyą lub handel, z nich po zaciągu wymagane być niemogą.

§. 313. Gdzie iednak w czasie ogłoszenia ninieyszego prawa kraiowego, poddani takowe nawet robocizny w moc trwaiących umów lub urządzeń na przedawnieniu opartych, wypełniać byli obowiązani, tam i nadal przy tém się pozostaie.

Oznaczenie wedle możności posług oznaczonych.

§. 314. Wszystkie rodzaie pańszczyzny na przyszłość, ile to być może, z względem na czas, mieysce, miarę lub wagę, oznaczone być maią.

§. 315. W ustanowieniu nieoznaczonéy pańszczyzny tak na potrzebę włości, któréy uprawa do poddanych należy, iak i na własne ich potrzeby wzgląd miany być winien.

§. 316. W przypadkach, w których dwór własnemi zaprzęgami lub robotnikami ręcznymi przykładał się do uprawy włości, w oznaczeniu potrzeb onéyże, dopomóżka takowa na rzecz poddanych także porachowaną być musi.

§. 317. Co do posług nieoznaczonych takich, które nie do zwyczaynego zagospodarowania włości należą, lecz tylko w nadzwyczaynych wypadkach lub w szczególnych przypadkach wydarzaią się; dwór nie iest obowiązany przystać na oznaczenie onychże.

§. 318. Nieoznaczone więc posługi fabryczne, w żadnym razie, wbrew woli dworu, na oznaczone zamienionemi być niemogą.

§. 319. W postanowieniu i podziale pańszczyzny zważać na to należy, aby poddanym zostawiono potrzebny czas do zaopatrzenia własnego gospodarstwa i do zarobku potrzeb do życia.

§. 320. Wrazie sporu przy oznaczeniu nieoznaczonéy dotąd pańszczyzny, znawcy przez obiedwie strony podani, zdanie ich przez Sąd badane i na toż przy zawyrokowaniu wzgląd szczególny miany być musi.

§. 321. Gdzie poddani pańskie włości dotychczas obrabiali bez pomocy dworu, tam i nadal przy tém się pozostaie.

§. 322. Jednak dwór w razie takowym bez zezwolenia zacięźnych niemoże ani powiększyć, ani odmieniać sposobu gospodar-

stwa tak, iżby przez to pańszczyzna powiększoną została.

Zaciąg bydelny.

§. 323. Którzy z poddanych obowiązani są odrabiać zaciąg bydelny iakim bydłem i zaprzęgiem, każdy z nich odbywać go winien; to urządzeniem każdego mieysca iest oznaczone.

§. 324. Od postanowień takowych żadna z stron, bez zezwolenia drugiéy, odbiegać niemoże.

§. 325. Wrazie wątpliwym domniemanie ma mieysce, iż włościanie obowiązani są końmi odrabiać pańszczyznę.

§. 326. Poddani niepotrzebuiący zaprzęgu do obrabiania własnych posiadłości, niemogą także być zniewoleni do odrabiania bydłem pańszczyzny.

§. 327. Poddani są obowiązani pańszczyznę, stósownie do iéy przeznaczenia, podług rozkazu dworu, pilnie, starannie i wiernie odbywać.

O pańszczyznie, podług dni oznaczonéy.

§. 328. Gdzie pańszczyzna iest oznaczona na dni pewne w tygodniu lub roku, wolno dworowi dni w tygodniu obierać.

§. 329. Święta ustawami kraiowemi utrzymane, równe maią prawo z niedzielą.

§. 330. W święta, ustawami kraiowemi uchylone, poddani, na żądanie, zaciąg muszą odrabiać.

§. 331. Gdzie poddani codzień na zaciąg muszą przychodzić, tam w trzecie dni trzech tak zwanych świąt wielkich, w wielki czwartek i w uchylone trzy dni pokuty, oprócz czasu żniwa, do pańszczyzny zniewoleni być niemogą.

§. 332. Zwyczaynie zaciąg na dzień następny, wieczorem wprzód poddanym zapowiedziany być musi.

§. 333. Wszelakoż w niespodziewanych przypadkach wolno dworowi ieszcze zrana następuiącego dnia pańszczyznę w inny urządzić sposób lub wcale ią odroczyć.

§. 334. Jeżeli iednak poddany wyiechawszy z bydłem na zaciąg lub w inny sposób go rozpoczął; więc w razie zawieszenia téyż robocizny, inna mu naznaczoną, lub zaczęta praca z oznaczonego czasu pańszczyzną stósunkową potrąconą być musi.

§. 335. Gdy poddany przed południem ieszcze zostaie odesłanym do domu, więc pół dnia; ieżeli popołudniu, cały dzień pańszczyzny mu się rachuie.

§. 336. Gdzie podług zwyczaiu robocizna dzieli i rachuie się na zaprzęgi, w każdym przypadku zaczęty zaprząg za dokończony uważa się.

§. 337. Oprócz takowego przypadku, zrządzonego okolicznościami potrącenia zaczętéy pańszczyzny, dworowi niewolno należne dni zaciągu na pół dnie lub poiedyńcze zaprzęgi odmieniać.

§. 338. Jeżeli zaczęta robocizna przez winę poddanego przerwaną została, godziny zaległe winien następnie odrobić.

§. 339. Zaciąg bydelny, na tygodnie oznaczony, ieżeli w oznaczonym czasie nie był żądanym, na ieden tylko tydzień, ręczny zaś na dwa tygodnie napowrót wymaganym być może.

§. 340. Gdy zwyczayna pańszczyzna więcéy trzy dni w tygodniu wynosi, co

tydzień dzień tylko ieden napowrót żądanym być może.

§. 341. Również zaległy zaciąg bydelny wymaganym być nie może, gdy poddany w téyż saméy co dwór zostaie potrzebie.

§. 342. W czasie więc żniwa, gdy poddany sam swego ieszcze nieskończył, dwór niemoże z niego wymagać zaległego bydelnego zaciągu, którego do własnego potrzebuie sprzętu.

§. 343. Wymaganie z góry zaciągu wbrew woli poddanych, w żadnym razie nie ma mieysca.

Oznaczona pańszczyzna podług wymiaru roli,

§. 344. Jeżeli zaciąg bydelny poddanych na pewny wymiar roli lub łąk iest oznaczony, tenże w przyzwoitéy porze roku i podług zasad dobrego gospodarstwa odbywany być winien.

§. 345. Toż samo ma mieysce, gdy poddani w sposobie oznaczonego zaciągu pewne role lub łąki obrabiać są obowiązani.

§. 346. W tych także przypadkach poddani winni są w pracy stósować się do rozkazu dworu, i do tego w skutek prawa karności zmuszeni być mogą.

§. 347. Gdy uprawa okaże się zaniedbaną i złą, taż natychmiast bez sprzeczki i porachowania iéy na zwyczayną pańszczyznę poprawioną być musi.

Łącznie podług wymiaru roli i czasu.

§. 348. Jeżeli posługi poddanych częścią na dni, częścią na wymiar roli lub łąki, albo na fury pewne są oznaczone, więc co do sposobu odbywania ich, szczególne powyżéy udzielone przepisy zastósowane być maią.

Posługi ręczne poddanych, do

§. 349. Przy odrabianiu zaciągu bydelnego, oprócz zaprzęgu, potrzebne także do

prowadzenia wozu, pługa i brony osoby, dostawione być muszą. zaciągu bydelnego obowiązanych.

§. 350. Osoby te tak w uprawie roli iak i przy nakładaniu i składaniu z fur, dopomagać są obowiązane.

§. 351. W żadnym iednak przypadku dodany do nakładania pomocnik, na dłuższy czas lub do cięższéy pracy, iak w §. 350. są oznaczone, użytym być niemoże.

§. 352. Gdy poddany, zaciąg bydelny pełniący, winien także iednę lub kilka osób do oddzielnéy pracy ręczněy dostawić; pospolicie obiedwie posługi w iednym czasie z niego wymagane być niemogą.

§. 353. Wolno poddanemu albo sam, albo przez zdatną czeladź lub dzieci pańszczyznę odrabiać.

§. 354. Zaciąg męski nie może być zastąpiony przez kobiety lub dziewki; przeciwnie, zaciąg kobiecy przez mężczyzn odbywany być może.

§. 355. Jeżeli iednak w tak zwanych dniach kobiecego zaciągu pewne zachodzą prace, które przez mężczyzn należycie odbyte być nie mogą; ciż dworowi w mieysce kobiet lub dziewek narzucani być nie mogą.

§. 356. Poddani, którzy zostawszy uwolnionymi od zwyczaynéy pańszczyzny, za to na cały rok pewną liczbę dni odrabiać są obowiązani; winni ie bezsprzecznie odrabiać w ten czas gdy ich dwór naywięcéy potrzebuie.

§. 357. Toż samo rozumie się o tak zwanych tłukach, które niektórzy poddani oprócz zwyczaynéy pańszczyzny odbywać są obowiązani.

Sprzęty.

§. 358. Poddani winni są przynieść z sobą na zaciąg w dobrym stanie sprzęty, które odebrali na załogę, lub których do prac podobnych w własném gospodarstwie używaią.

§. 359. Jeżeli poddany obowiązany iest odbywać pracę, która się w iego gospodarstwie nie wydarza; sprzęty na ten koniec potrzebne z dworu mu wydawane być muszą.

§. 360. W tym tylko przypadku, gdy też rozmyślnie lub przez wielkie uchybienie popsuie; szkodę ztąd zrządzoną wynagrodzić powinien.

Początek i koniec pracy dzienney.

§. 361. Gdzie podług zwyczaiu kraiowego inne nie są przyięte zasady, tam poddany w czasie od piętnastego dnia Kwietnia aż do końca Sierpnia z rana o piątéy; w innym zaś czasie ze wschodem słońca na zaciąg przychodzić powinni, i we wszelkich przypadkach przed zachodem słońca zchodzić nie mogą.

§. 362. Wszelakoż w tym względzie na odległość mieysca odrabiania pańszczyzny od zamieszkania poddanego, słuszny wzgląd dawany być winien.

Czas spoczynku.

§. 363. Tak w zaciągu bydelnym iak i ręcznym, zwyczayne w każdém mieyscu godziny spoczynku na śniadanie, południe i podwieczorek, dozwolone być muszą.

§. 364. Gdzie zwyczay mieysca w téy mierze nic szczególnego nie stanowi; tam dla poddanych przy zaciągu bydelnym przed południem iedna, w południe dwie, po południu znów iedna; a przy zaciągu ręcznym na każdy czas po iednéy godzinie do spoczynku dozwolone być maią.

§. 365. Podczas zimy od dwudziestego pierwszego Września do dwudziestego pierwszego Marca godziny śniadanne i podwieczorkowe, niemaią mieysca; a w mieyscach, gdzie więcéy iednym zaprzęgiem w dni nawet krótkie odbywa się zaciąg, godziny tylko do popasu rachowane być mogą.

Inne oznaczenia względem pańszczyzny.

§. 366. Gdzie praca dzienna nie iest oznaczoną podług miary, wagi, liczby lub odległości, poddany swym zaprzęgiem porówno z średnim lub słabszym zaprzęgiem dworskim pracę odbywać powinien.

§. 367. W zaciągu ręcznym poddani muszą stósować się do przodownika, przez dwór ustanowionego.

§. 368. Przodownik takowy, a w przypadku §. 366. zaprząg dworski tegoż samego dnia odmieniani być niemogą.

Roboty fabryczne.

§. 369. Posługi fabryczne pospolicie oprócz pańszczyzny przez poddanych odbywane być muszą.

§. 370. Poddani takowe tak na wystawienie nowych, iak przywrócenie i naprawienie dawnych zabudowań pełnić są obowiązani.

§. 371. Budynki takowe stósuią się iedynie tylko do potrzeb gospodarczych i niezbędnego zamieszkania w włości téy, do któréy posługę czyniący iako poddani należą.

§. 372. Czyli budynki podobne są położone w obwodzie mieszkania dworskiego, lub za tymże obwodem, i czyli też w dotychczasowém lub inném mieyscu wystawione być maią, to iest oboiętném.

§. 373. Do zabudowań, na okazałość tylko lub dla przyiemności przeznaczonych,

poddani nie inaczéy, iak tylko po zaciągu dopomagać są obowiązani.

§. 374. Toż samo rozumie się o budynkach, dla oddzielnego, z gospodarstwem rolniczém w związku niebędącego procederu, przeznaczonych.

§. 375. Gdy poddani są obowiązani nieoznaczone wypełnić posługi fabryczne, wszystkie do budowy potrzebne materyały i sprzęty zwozić muszą.

§. 376. Gdy dwór, celem przedsiębranéy budowy, znayduie potrzebę założenia pieca do wypalania cegły lub wapna; poddani niemogą się wymawiać, w mieysce posługi fabrycznéy, zwozić drzewo do wypalania cegły lub wapna potrzebne, ile też materyały do własnego przysposabiaią się użytku.

§. 377. Przeciwnie nie są obowiązani oprócz zaciągu przykładać się do wystawienia samego pieca do cegły lub wapna.

§. 378. Zwożenie kamieni do brukowania i piasku do staien i gnoiówek, tudzież drzewa do ogrodzenia studzien i składów do mierzwy, należy do posług fabrycznych.

§. 379. Przeciwnie, zwózka drzewa i kamieni do murów i parkanów, na ogrodzenie ogrodów, pospolicie do tychże nie liczy się posług.

§. 380. Drzewo do budowy poddani nieobrobione z boru zwozić są obowiązani, iednak potrzeba, aby wierzchołek i gałęzie były obcięte.

§. 381. Kloce do budowli na tarcice porznąć się maiące, poddani z obowiązku posługi fabrycznéy; do piły zwieść i ztamtąd przywieść tarcice muszą.

§. 382. Winni wprawdzie uprzątnąć plac do budowli, wywiezienie iednak gruzów, tudzież wyłamanych desek, balek, tarcic i podobnych materyałów, nie należy do posługi fabryczney.

§. 383. Materyały z mieysc przez Państwo wskazanych zwozić powinni.

§. 384. Jednak drzewo i kamienie wszelkiego rodzaiu, daléy iak o sześć mil sprowadzać nie są obowiązani.

§. 385. Inne materyały daléy nawet sprowadzać muszą, gdy ich w bliskości wcale dostać niemożna.

§. 386. Jeżeli iednak Państwo takoweż materyały zdatne bliżéy sześć mil mieć może, nie może wyciągać dalszéy od poddanych zwózki, pod pozorem lepszéy dobroci lub tańszéy onychże ceny.

§. 387. W odległości mil sześciu, poddani niemogą się wzbraniać od sprowadzania materyałów w mieyscu przez Państwo wskazaném; chociażby też bliżéy, lecz w gorszym gatunku lub przesadzoney cenie dostać można.

§. 388. Cena uważa się przesadzoną, gdy materyały bliższe czwartą część lub więcéy, iak odlegleysze kosztuią.

§. 389. Szczególnieysza lepsza dobroć materyałów odlegleyszych, nie upoważnia Państwa do wyciągania fur w większéy odległości, skoro tylko materyały bliższe same w sobie są zdatne.

§. 390. Podawanie i wszelkie inne prace, przez poddanego przy wystawianiu lub naprawianiu swych własnych budynków

zwykle odbywane, tenże także przy dworskiéy budowli podeymować musi.

§. 391. Skoro też wymagaią znaiomości rzemiosła, więc do posługi fabrycznéy nie należą.

§. 392. Przy tak zwaném podnoszeniu i pokładaniu lub stawianiu dworskich gospodarczych budynków, każdy poddany na żądanie w każdym czasie dopomagać iest obowiązanym.

§. 393. Dwór z takiém umiarkowaniem powinien wymagać posługi fabryczne, aby rzecz gospodarska poddanych, przez nie uszczerbku nieponiosła.

§. 394. Jak dalece dwór maiąc posiadłości włościańskie w własnéy uprawie, z nich także powinności włościańskie musi odbywać, tak dalece też winien przykładać się do posług fabrycznych poddanych.

§. 395. Do budowli i naprawiania budynków na posiadłościach poddanych, których utrzymanie podług zwyczaiu mieysca do dworu należy, poddani posługę fabryczną odbywać są winni.

Posługi leśne.

§. 396. Posługi leśne pospolicie się liczą do zwyczaynéy w oznaczonych dniach odbywanéy pańszczyzny.

§. 397. Poddani przeto, maiący ieszcze zaciąg nieoznaczony; pospolicie do posług leśnych nienależą.

§. 398. Jak dalece poddani winni także przy polowaniu dopomagać, to według szczególnych urządzeń każdéy prowincyi, bliżéy oznaczone być ma w ustawach prowincyonalnych onychże.

§. 399.

§. 399. Do zwyczaynéy pańszczyzny poddanych, zaciąg bydelny odbywaiących, należy także wywóz wszystkich rodzaiów produktów włości, do któréy ciż należą, w płodach polowych i ogrodowych, tudzież w bydle, niemniéy sprowadzanie wszelkich potrzeb do zagospodarowania włości. Wywóz produktów gruntowych.

§. 400. Gdy poddani, oprócz zaciągu, winni są wypełniać nieoznaczone podróże, takowe dla osoby Pana, iego małżonki i dzieci w domu będących, odbywać są obowiązani. Podróże.

§. 401. Nie mogą się także wymawiać ze sprowadzania i odwożenia lekarza, chirurga, akuszera i akuszerki.

§. 402. Pospolicie też powinni zwozić urzędników gospodarczych, lecz nie odwozić onychże.

§. 403. Toż samo rozumie się o nauczycielach i nauczycielkach dla dzieci u Państwa będących.

§. 404. Co do fur i podróży takowych, bądź po zaciągu, bądź oprócz pańszczyzny odbywać się winnych, oznaczenie odległości, w któréy czynione być maią, mil na dzień pańszczyzny rachować się maiących i ciężaru, który poddani zabierać powinni i t. p., zależy od zwyczaiów mieysca i bliższe w téy mierze postanowienie ma nastąpić w ustawach prowincyonalnych. Odległość.

§. 405. Wrazie sporu w téy mierze, aż do ukończenia sprawy pozostaie się przy tém, co dotychczas się działo, lub iest zwyczaiem w okolicy.

§. 406. Poddani, zaciąg bydelny odbywaiący, odprawiaiąc fury za granicę włości, Zabierania napowrót.

obowiązani są ładunek dla Państwa napowrót zabierać.

§. 407. Jeżeli ładunek takowy napowrót zabrany, wynosi tylko połowę całego ładunku lub mniéy; za to nic się poddanemu nierachuie.

§. 408. Gdy iednak więcéy wynosi, lub poddany dłużéy iak pół dnia czekać za nim musi; więc za podróż napowrót tyle iak tamdotąd na winny zaciąg porachowane mu być musi.

§. 409. W żadnym razie poddany nad dwadzieścia cztery godzin na ładunek napowrót czekać nie iest obowiązany.

Chodzenie posłańcem.

§. 410. Obowiązek starczenia posłańców w interessach Państwa włości, zwyczaynie należy tylko do poddanych, zaciągu bydelnego niepełniących.

§. 411. Chodzenie posłańcem należy pospolicie do posług nadzwyczaynych; iednak dni zaciągu, które upłynęły przez niebytność témże posyłaniem zrządzoną, w żadnym razie nadal wymagane być niemogą.

§. 412. Czas, który poddany w mieyscu, dokąd został wysłanym, czekać musi za odprawą, potrącony mu być winien z zaciągu, ile takowy nadal wymaganym być może.

§. 413. Posłany w służbie dworskiéy, winien zabierać piętnaście do ośmnastu funtów ciężaru, a tylko dziesięć do dwunastu funtów, gdy odległość tak iest daleka, iż tegoż samego dnia powrócić niemoże.

§. 414. Ciężary, które tylko taczką lub na kołach zwożone być mogą, poddanym iako posłańcom pospolicie narzucone być niemogą.

§. 415. Gdzie przecież takowy maią obowiązek, ciężar wagi pięćdziesiąt do sześciudziesiąt funtów przenosić niemoże.

§. 416. Względem odległości przepisy §. 404. 405. zastósowane być winny.

O czasie siewu i żniwa.

§. 417. Posługi nadzwyczayne, oprócz zaciągu od poddanych należne, szczególnie posługi fabryczne, wyiąwszy przypadek nagłéy potrzeby w czasie siewów i żniwa, z nich wymagane być niemogą.

§. 418. Na każdy siew liczą się cztery, na żniwa sześć tygodni.

Wynagrodzenia za posługi.

§. 419. Postanowienia należytości zasług, strawy i obroku za posługi poddanych, zachowuią się dla urządzeń każdego mieysca i ustaw każdéy prowincyi.

§. 420. Wszelakoż w każdym razie cło, brukowe, mostowe i opłata od przewozu, tudzież gdy w posłudze dworskiéy nocuią, staienne, a dla posłańców opłata od noclegu, tudzież wszystkie inne nadzwyczayne wydatki tegoż rodzaiu powrócone być muszą.

Zamiana posług na opłatę z nich.

§. 421. Państwo włości za zezwoleniem poddanych może zamienić posługi wytyczne za opłatę z nich, i nieoznaczone wszelkiego rodzaiu posługi na oznaczone.

§. 422. Jeżeli iednak odmiana takowa względem niektórych poddanych, może podwyższyć ciężary drugich, tychże zezwolenie także iest potrzebne.

§. 423. Gdzie posługi każdego poddanego są oznaczone, tam do zamiany onychże na opłatę lub inne daniny zezwolenie drugich nie iest potrzebne.

§. 424. Gdy poddany obowiązany iest do posług lub do opłaty, dwór w iednym z dwoyga ma wybór.

§. 425. Jeżeli iednak chce odstąpić od tego, co dotychczas się działo; winien czekać początku nowego gospodarczego roku i poddanych o tém przynaymniéy w pierwszych trzech miesiącach poprzedzaiącego gospodarczego roku zawiadomić.

§. 426. Toż samo musi nastąpić ze strony poddanych, gdy tymże wyraźnie w dawaniu opłaty lub czynieniu posług wybór iest zostawiony.

§. 427. Jeżeli Państwo i poddani piśmienną umową zgodzili się o zapłatę za pańszczyznę, dosłowna treść tychże umów iest stanowiącą.

§. 428. Jeżeli iednak niema piśmienney umowy, więc chociażby dwór od naydawnieyszego czasu był tylko wymagał i pobierał opłatę za zaciąg, przecież mu wymaganie pańszczyzny wytycznéy zabronione być niemoże.

§. 429. Przedawnienie w takim razie odtąd tylko ma mieysce, gdy dwór żądał pańszczyzny wytycznéy; poddany z niéy się wymówił, a Państwo nadal opłatę za nią pobierało.

§. 430. Jeżeli w przeciągu pięciudziesiąt lat od poddanych nie żądano pańszczyzny, lecz tylko opłata za nią od nich była dawaną; więc i nadal przytém pozostać się powinno.

§. 431. Gdy iednak dowodnie okazano być może, iż poddani za czasów dawnieyszych istotnie odbywali pańszczyznę; więc

przepisy §. 428. i 429. w swéy zachowuią się mocy.

§. 432. Gdy poddany obowiązany usłużyć kraiowi, w tymże czasie zaciągu dworowi odrobić niemoże; więc wprawdzie przez ten czas ma być uwolniony, iednak zaległy zaciąg w naybliżéy następuiących dniach lub tygodniach odrobić powinien. (§. 339. seq.) Odkładanie czyli odroczenie zaciągu.

§. 433. Toż samo ma mieysce, gdy poddany dla pracy gminnéy przez czas pewny pańszczyzny wypełniać niemoże.

§. 434. Wszelakoż poddanemu takowém następném odrobieniem nie musi być odebrana możność potrzebnego pracowania około własnego gospodarstwa.

§. 435. W razie znacznego pożaru budynków mieszkalnych lub gospodarczych, poddany żądać może stósunkowego zwolnienia zaciągu, ieżeli Pan sam wybudowaniem zaiąć się nie zechce. Zwolnienie czyli uwolnienie zaciągu.

§. 436. Trwanie zwolnienia takowego oznaczy się na połowę czasu, przez który podupadłemu poddanemu należy się opuszczenie w powinnościach powiatowych.

§. 437. Gdy poddany przez pożar lub pomór utracił bydło do zaprzęgu w zaciągu bydelnym potrzebne, również za połowę czasu remissyi z strony powiatu zaciąg bydelny opuszczony być winien.

§. 438. Jednak w tym razie na żądanie Państwa w mieysce zaciągu bydelnego tyleż dni ręczną odrobić iest obowiązanym.

§. 439. W razie straty bydła zaprzęgowego przez inne przypadki poddany zwolnienia w zaciągu bydelnym żądać tylko mo-

że na tak długo, ile mu potrzeba czasu do wystarania się o nowy zaprząg.

§. 440. Gdy poddany dla własnéy lub swych domowych choroby zostaie bez sposobu odbywania pańszczyzny, dwór iéy za ten czas i na przyszłość, wymagać niemoże.

§. 441. Jednak w tym przypadku poddany do zaciągu bydelnego obowiązany z dania zaprzęgu swoiego na posługę dworską, wymawiać się niemoże.

§. 442. Żona zaciężnego poddanego, po połogu swym przez sześć tygodni zostaie wolną od należących do niéy posług kobiecych.

§. 443. W przypadku zeyścia gospodarza lub gospodyni, przez ośm dni żadna z posiadłości pańszczyzna wymaganą być niemoże.

Niemożność wypełnienia posług.

§. 444. Wiecznotrwałego opuszczenia winnéy pańszczyzny z powodu niemożności, poddani w tenczas tylko domagać się mogą, gdy przez przypadek, moc wyższą lub poszukiwanie trzeciego utracili znaczną część swych posiadłości, lub należące do nich użytek przynoszące prawo.

§. 445. Również w tenczas, gdy grunta przez takowy przypadek nieszczęścia stały się całkiem lub w części niezdatnymi do zwyczaynéy dotychczas uprawy.

§. 446. Jeżeli skarga o niemożność przez wykaz rzeczonych okoliczności zostanie uzasadnioną; więc znawcy dochodzić są obowiązani, wiele posiadłość w swym dochodzie utraciła przez poniesione nieszczęście.

§. 447. Natenczas Państwo włości albo musi zastąpieniem innych realności zastąpić

dawny dochód, albo przystać na zniżenie pańszczyzny w miarę nastąpionych pogorszeń.

§. 448. Gdy Państwo włości twierdzi: iż poddani pomimo odniesionéy straty winną pańszczyznę wypełniać są zdolni; wolno mu możność takową udowodnić; albo bliższém dochodzeniem teraźnieyszego stanu posiadłości, albo przez porównanie ich z innemi podobnemi posiadłościami takież powinności istotnie odbywaiącemi.

§. 449. W razie wyboru pierwszego środka, dochodzono być musi: czyli posiadłość przy zwyczayném zagospodarowaniu tyle przynieść może, ile potrzeba na utrzymanie posiadacza i iego familii, tudzież inwentarza i czeladzi do prowadzenia gospodarstwa, i odrobienia pańszczyzny potrzebnych.

§. 450. Niemniéy, czyli, gdyby należne posługi w dotychczasowéy rozciągłości i mierze nadal pełnione być musiały, posiadaczowi pozostaie czas potrzebny do należytego zagospodarowania swéy posiadłości i odbywania posług tak publicznych iako i gminnych.

§. 451. Tudzież przy porachowaniu tegoż czasu na to zważać należy, czyli i wiele poddanemu czasu potrzeba, do zastąpienia niedostatecznego dochodu posiadłości potocznym zarobkiem, i iak dalece w okolicy ziawia się sposobność do podobnego zarobku.

§. 452. Stósownie do wypadku postanowionego tu dochodzenia i stósownie do sumiennego zdania znawców Sąd postanowi, czyli i iak dalece Państwo część winnéy pańszczyzny opuścić iest obowiązane.

§. 453. Gdy Państwo obiera środek porównania (§. 448.); więc mu iest wolno wskazać posiadłości, z któremi toż ma nastąpić.

§. 454. Natenczas dochodzono być musi: czyli wskazane posiadłości z tymi, z których żąda się opuszczenia pańszczyzny, tak co do posług i innych ciężarów, iako i co do rozległości i stanu realności do nich należących, istotnie w równym znayduią się stósunku.

§. 455. Również przy tém na dogodnieysze lub mniey dogodne położenie i na sposobność do potocznego zarobku wzgląd miany być winien.

§. 456. Sąd przekonawszy się podług zdania znawców, iż posiadłość do porównania wskazana, też same czyniąca posługi, tegoż samego lub podleyszego iest gatunku; skargę o niemożność iako bezzasadną odrzuci.

§. 457. Gdy się przeciwnie okaże, iż równe posługi czyniące posiadłości lepszego są gatunku; więc Państwo te, za które żąda się opuszczenia pańszczyzny, albo do stopnia tamtych musi polepszyć, albo w miarę podleyszéy dobroci, przystać na zniżenie pańszczyzny.

§. 458. Gdy przez rozprzestrzenienie lub polepszenie dworskiego gospodarstwa nieoznaczone posługi poddanych w ten sposób pomnożone zostały, iż tymże nie pozostaie czasu do własnéy potrzeby; więc Państwo własnymi zaprzęgami lub naiemnikami w stósunku powiększenia dopomagać powinno.

§. 459. Powyższe przepisy (§. 444—458) stósuią się także do przypadku, gdy poddani

swoich posiadłości prawem własności nie dzierzą, lecz też do Państwa należą.

§. 460. Jeżeli iednak Państwo wcale się z takimże poddanym niechce wdać w sprawę o podaną niemożność pańszczyzny, wolno mu posiadłość napowrót odebrać.

§. 461. W tym iednak razie obowiązane iest, poddanego, żonę iego i dzieci, podług osmego oddziału za nim idące, gdy gdzieindziéy mieysca w kraiu znaleść niemoże, na żądanie iego bezpłatnie od poddaństwa uwolnić i pod własną odpowiedzialnością posiadłość innym zdolnym gospodarzem obsadzić.

§. 462. Jeżeli poddany iest tylko dzierzawcą doczesnym, więc prawo iego, żądania opuszczenia pańszczyzny, z brzmienia umowy, następnie z zasad względem zadzierzawienia w ogólności przepisanych, wyrozumiane być musi.

§. 463. W razie sporu o posługi, poddani są obowiązani tę pańszczyznę wypełniać aż do prawomocnego sprawy rozsądzenia, którą w ostatnim roku przed wszczęciem się sporu, na rozkaz Państwa, bez piśmiennego zastrzeżenia, odrabiali. Spór o posługi.

§. 464. Posługi fabryczne i inne nie co rok wydarzaiące się, w razie sporu o stan posiadania względem onychże, w ciągu sprawy podług ustaw prowincyonalnych, a gdzie te nic nieprzepisuią, podług Powszechnego prawa kraiowego odbywane i przyimowane być muszą.

§. 465. Naprzeciw takowemu témczasowemu odbywaniu spornéy pańszczyzny poddani niemogą się zastawiać wybiegiem, iż

o niéy w będących umowach lub urbaryach zamilczono.

§. 466. Jednak co do urbaryów podług przepisu §. 141. sporządzonych, ustawa §. 143. w swéy zachowuie się mocy.

§. 467. Gdy się w końcu sprawy okaże, iż Państwo nieprawnie wymagało spórne posługi; też poddanym od czasu pierwszego sprzeciwienia się, podług podwóynéy stopy zwyczaynéy w okolicy taxy kameralnéy, wynagrodzić iest obowiązane.

§. 468. Podczas sprawy o niemożność, poddani winny zaciąg przecież muszą odbywać aż do wyroku pierwszéy instancyi.

§. 469. Wyrok takowy stanowi dopóty, dopóki co innego prawomocnie rozsądzoném niezostanie.

§. 470. Gdy opuszczenie pańszczyzny prawomocnie zostanie zawyrokowane, Państwo poddanym, to, co w ciągu sprawy dla odbywania pańszczyzny musieli nakładać, lub swym gospodarstwem zaniedbać, wynagrodzić iest obowiązane.

§. 471. Posiadacze gruntów włościańskich, choć nie są z swéy osoby poddanymi, iednak co do posług i danin z ich mieysca Państwu należnych, wedle tychże zasad, co poddani posiadacze, uważani być maią.

ODDZIAŁ SIODMY.

O czynszach i daninach poddanych.

Ogólne zasady.

§. 472. Czynsze gruntowe i inne daniny, które poddani ze swych posiadłości Państwu muszą oddawać; na przyszłość równie iak

posługi, w urbaryach lub umowach kupna, albo listach nadawczych, z naywiększą pewnością oznaczone być maią.

§. 473. Nie domniemywa się, iakoby poddani, oprócz oznaczonych w ieden lub w drugi sposób danin, inne lub więcéy pełnić Państwu byli obowiązani.

Daniny wyłączne.

§. 474. W razie, gdy Państwu należy się część stósunkowa (pars quota) pewnych płodów bądź iako dziesięcina, bądź pod inném nazwiskiem; przepisy o prawie dziesięciny maią mieysce. (Tyt. 11. Oddz. 11.)

§. 475. Daniny, składaiące się z oznaczonéy miary owoców lub innych płodów przyrodzonych, tak, iak też na czynszowéy posiadłości zbieraią się; czysto i bez pomięszania oddawane i przyimowane być maią.

§. 476. Jeżeli podobne płody nieurodziły się poddanemu w iednym lub w drugim roku, więc średnią cenę naybliższego miasta targowego, iaka była w czasie przypadaiącego oddawania, zapłacić iest obowiązanym.

§. 477. Wszelakoż wolno poddanemu płody, iakie mu się nieurodziły, zakupić i tym sposobem Państwu wytycznie oddać.

§. 478. Daniny takowe, w czasie do ich oddawania oznaczonym, lub naypóźniéy cztery tygodnie po tym oddane być powinny.

§. 479. Jeżeli poddany stał się winnym opieszałości; więc Państwo ma wybór po terminie żądać odstawę wytyczną, albo też gotową zapłatę, podług średniéy ceny targowéy w czasie oddawania.

§. 480. *a*) W razie ostatnim poddany procent z przewłoki od summy pieniężnéy,

a to od dnia oddawania, zapłacić iest obowiązanym.

§. 480. *b*) Po upłynieniu czterech tygodni (§. 478.), poddany ma naprzeciw sobie domniemanie opieszałości.

Czynsze pieniężne.

§. 481. Z wszystkich danin pieniężnych, nie w swym czasie oddanych, poddany musi procent z przewłoki opłacać.

§. 482. Czynsze pieniężne w tym samym gatunku monety zapłacone i przyimowane być muszą, w którym poddany publiczne podatki opłaca.

§. 483. Gdyby na przyszłość niższy stopień monety zaprowadzonym być miał, w oznaczeniu czynszów przez poddanych opłacać się maiących, a wtenczas iuż będących, dzisieysza stopa służy za zasadę.

Ściąganie czynszów.

§. 484. Chociażby Państwo własnéy nie miało iurysdykcyi, iednak czynsze niesprzeczne bezpośrednio przez Sądy wieyskie ściągać iest mocne.

§. 485. Jednak przy tém zachowane być muszą przepisy Ordynacyi exekucyinéy, a ieżeli ma nastąpić sądowa sprzedaż publiczna, kierunek onąż oddany być winien właściwemu Sądowi.

§. 486. Jeżeli iednak poddany zaprzecza żądane czynsze lub daniny, sądowa o to rozprawa i wyrok odmówione mu być niemogą.

§. 487. Jednak ieżeli Państwo było dotychczas w posiadaniu pobierania zaprzeczonych czynszów; poddany takowe w ciągu sprawy z zastrzeżeniem swego prawa opłacać, albo bezpieczeństwo za nie stawić powinien.

§. 488. Dla poniesionych przypadków nieszczęścia poddani wtenczas tylko żądać mogą opuszczenia w czynszach i daninach dworskich; gdy toż udzielone im zostaie w podatku gruntowym. Opuszczenie czynszów.

§. 489. Ilość poddanym opuścić się maiąca, porachowaną być musi podług połowy czasu, za który Panuiący podatki opuszcza.

§. 490. Gdy więc n. p. Panuiący opuszcza poddanemu dla mianego nieszczęścia sześć miesięczne podatki, więc tenże opuszczenia czwartéy części czynszów i danin dworskich domagać się może.

§. 491. Poddani posiadaiący swe grunta na mocy istotnéy umowy w dzierzawę doczesną lub wieczną, w względzie remissyi w przypadkach nieszczęścia uważani być muszą podług ustaw do tychże umów ściągaiących się,

§. 492. Inni posiadacze czynszowi, którzy nie są poddanymi; żadnego niemaią prawa do remissyi poddanym podług §. 488. seq. służących.

§. 493. Względem zaległych czynszów i danin Państwo w przypadku otworzenia konkursu nad maiątkiem dłużnika, ma prawo pierwszeństwa drugiéy klassy, stósownie do bliższych postanowień ustawy konkursowéy.

§. 494. O przedawnieniu tychże czynszów rozumie się to wszystko co ustawy przepisuią w téy mierze, względem powinności rok-rocznych w ogólności. (Cz. I. Tyt. 9. §. 509. 510.)

ODDZIAŁ OSMY.

O uwolnieniu od poddaństwa.

Zasady ogólne.

§. 495. Żądaiący uwolnienia go od poddaństwa, u Państwa swoiego poszukiwać ie musi.

§. 496. Istotny tylko właściciel włości lecz nie zastawnik, albo użytkownik, poddanych może od poddaństwa uwolnić.

§. 497. Opiekun lub kurator sprawy kredytowéy uwolnienia, udzielić tylko może z powodów wyraźnie ustawami oznaczonych.

§. 498. Państwo nikogo z poddaństwa uwolnić nie ma, dopóki tenże wprzód dowodnie nie wskaże, w iaki sposób na przyszłość w kraiu zamyśla się utrzymywać.

§. 499. Jeżeli Państwo do tego się niezastósowało, a uwolniony następnie iako żebrak lub włóczęga staie się dla kraiu ciężarem; Państwo względem niego w wszelkich zostaie obowiązkach, iak gdyby tenże istotnie był ieszcze poddanym.

§. 500. W akcie uwolnienia powód do tego wyrażonym być musi.

§. 501. Jeżeli przyczyna przez poddanego wskazana a w akcie wyrażona iest fałszywą i zmyśloną; uwolnienie iest nieważne, i Państwo w czasie przedawnienia, poddanego żądać może napowrót.

§. 502. Opłata za uwolnienie wprawdzie zwróconą być musi, iednak na ukaranie podstępnego poddanego, wpływa do kassy ubogich wieyskiéy.

Przypadki, w których uwolnienie

§. 503. Poszukiwane uwolnienie niemoże być odmówione poddanemu ieszcze nie

osiadłemu, gdy tenże za zezwoleniem Państwa bądź udzieloném bądź uzupełnioném, innym nie Państwa nakładem nauczył się wiadomości, kunsztu, lub rzemiosła, przy których się na wsi utrzymywać niemoże. odmówione być niemoże.

§. 504. Co z prawa wypada względem poddanych, którzy się nauczyli kunsztu lub rzemiosła nakładem Państwa; powyżey iest postanowiono. (§. 178. seq.)

§. 505. Poddany ieszcze nie osiadły może żądać uwolnienia go od poddaństwa, gdy znayduie sposobność polepszenia swego szczęścia przez otrzymanie służby cywilnéy, kościelnéy lub szkolnéy.

§. 506. Gdy nie osiadły lecz iuż pełnoletni poddany gdzieindziéy dla siebie znayduie posadę, Państwo z poddaństwa uwolnić go musi.

§. 507. Jeżeli iednak Państwo poddanemu może naznaczyć mieysce w dobrach, do których z poddaństwa należy; więc albo musi ie przyiąć, albo też za uwolnieniem go o innego Państwu wystarać się zdolnego i dobrego na toż mieysce gospodarza.

§. 508. Czyli zresztą mieysce, przez Państwo poddanemu wskazane, tegoż samego iest gatunku, rozległości i wartości, iak to, które tenże gdzieindziéy chce obiąć, cale iest oboiętną.

§. 509. Jeżeli iednak poddany wskazaną mu przez Państwo posiadłość ma obiąć za zapłatą, która iego stan maiątku przewyższa, taż mu ani narzuconą, ani żadna przeszkoda stawioną być mu niemoże w przyięciu posady zamieyscowéy, którą może bezpłatnie otrzy-

mać, albo iednak pod warunkami, maiątkowi iego bardziéy odpowiadaiącemi.

§. 510. Gdy poddany, poszukuiący uwolnienia od poddaństwa, dla obięcia posady zamieyscowéy, iest iedynym do rolnictwa zdolnym synem oyca, pod tymże Państwem osiadłego, lecz w wieku będącego lub kalectwem albo słabością ciała złożonego; Państwo może odmówić uwolnienie i polecić mu, aby czekał spadku posiadłości oyczystéy.

§. 511. Gdy Państwo takiemuż poddanemu, niemoże wprawdzie w włości, do któréy z poddaństwa należy, iednak w innych w tymże powiecie położonych dobrach mieysce naznaczyć; tenże szczególniéy przyiąć ie iest obowiązany.

§. 512. W tym iednak razie posiadłość ta przynaymniéy równéy z obcą dobroci, a przyięcie iéy z trudnieyszemi warunkami połączone być niepowinno.

§. 513. Również potrzeba, aby poddany obeymuiąc mieysce dlań w pańskiéy włości wskazane, w stósunku wsi, w któréy chciał posiadłość przyiąć, niepogorszył się względem pańszczyzny i innych z osobistego poddaństwa wypływaiących stósunków.

§. 514. W dobrach, w innym powiecie położonych, Państwo nigdy poddanemu mieysca narzucać niemoże.

§. 515. Również Państwo niemoże go zniewolić do obięcia posiadłości w dobrach, do których nie iest poddanym; gdy obce mieysce ma nabyć przez małżeństwo, a oblubienica iego póyść za nim na tamtę posiadłość się wzbrania.

§. 516.

§. 516. Skoro poddany przez małżeństwo może nabyć wolną od osobistego poddaństwa posiadłość, z którey siebie i swą rodzinę utrzymać potrafi, lub przez chwycenie się mieyskiego procederu los swóy stale poprawić; więc uwolnienie udzielone być mu musi i żadna posiadłość poddana w wsi nawet, do którey dotąd należał, narzuconą być mu niemoże.

§. 517. Toż samo ma mieysce, gdy posiadłość, którą przez małżeństwo może osiągnąć, iest wprawdzie pewnemu Państwu poddaną, lecz oblubienica wzbrania się póyść za nim na posadę, przez dotychczasowe Państwo wskazaną.

§. 518. Oprócz rzeczonych przypadków, małżeństwo poddanego mężczyzny nie daie powodu do żądania uwolnienia od poddaństwa.

§. 519. Gdy niewiasta poddana przez małżeństwo zamieyscowe opatrzenie dla siebie znayduie; Państwo nieodmówi iéy uwolnienia od poddaństwa.

§. 520. Poddany, którego Pan bez sprawy i wyroku grubo skrzywdził na ciele; może żądać bezpłatnego uwolnienia go od poddaństwa.

§. 521. Osiadły nawet gospodarz może żądać wolność dla siebie i żony, gdy złoży dowód w §. 498. przepisany, i równie zdatnego w swe mieysce gospodarza stawia.

§. 522. Dzieci iego iuż zdatne do służby, tak daleçe tylko wraz z rodzicami uwolnione być maią; ile ubytek onychże zostanie zastąpionym przez familią nowego gospodarza.

§. 523. Gdy Państwo zatrzymuie dzieci ieszcze nie pełnoletnie; albo ie do służby swéy przyiąć, albo w inny sposób o ich utrzymanie i proceder starać się powinno.

§. 524. Dzieci mniéy czternaście lat maiące, Państwo wyprowadzaiącym się rodzicom wbrew ich woli zatrzymywać niemoże.

§. 525. Gdy poddany z powodu w §. 520. rzeczonego, wolność żądać iest mocen; natenczas wszystkie na iego chlebie będące dzieci, bezpłatnie wydane być mu muszą.

§. 526. Dzieci wyprowadzaiącéy się wdowy niemogą domagać się, aby razem z matką od poddaństwa uwolnionemi zostały.

§. 527. Jak dalece poddaństwo ustaie przez przedawnienie, oznaczone iest w §. 155 do 160.

Przypadki, w których poddany utraca prawo do żądania wolności.

§. 528. Poddany utraca prawo żądania wolności w wszelkich przypadkach, gdy został uważany za winnego grubych wykroczeń względem Państwa lub iego familii.

§. 529. W iakich okolicznościach czeladź do posług dworskich obowiązana, przed wypełnieniem powinnych lat służby, uwolnienia siebie domagać się może; to podług przepisów §. 206—216. wyrozumiane być musi.

§. 530. Gdy wyprowadzaiący się poddany w Sądzie, pod którym dotychczas zostawał, ma sprawę; tak względem wydatków prawnych, iako też względem przyszłego sprawy wypadku do stawienia dostatecznego bezpieczeństwa przymuszonym być może.

Opłata za uwolnienie i od wyprowadzenia się.

§. 531. Ustawy prowincyonalne oznaczą, czyli i iaka należy się opłata od wyprowadzaiącego się poddanego za iego familią i maiątek.

§. 532. Gdy poddany prawny ma powód do żądania wolności; Państwo oznaczoney temiż przepisami stopy opłaty przestępować niemoże.

§. 533. Jeżeli przy przyimowaniu kogo w poddaństwo na przypadek uwolnienia, cóżkolwiek względem opłaty za nie postanowioném zostało; umowa takowa podług przepisu §. 139. 140. uważaną być powinna.

§. 534. Przyięcie poddanego do królewskiéy służby woyskowéy, nie znosi, lecz tylko przerywa iego poddaństwo. Przerwanie poddaństwa przez służbę woyskową

§. 535. Jeżeli posiada poddaną posadę, tenże wszystkie z nią połączone posługi i daniny wypełniać iest obowiązanym.

§. 536. Żonie iego udania się za nim do stanowiska iego, Państwo zabraniać niemoże.

§. 537. Tudzież oyciec swe dzieci, które ieszcze nieskończyły czternastego roku, z sobą zabrać iest mocen.

§. 538. Przeciwnie Państwo nie iest obowiązane dozwolić dzieciom, w starszym wieku będącym, udania się na pobyt do oyca.

§. 539. Musi iednak dzieci takowe albo w swą przyiąć służbę, lub też w inny sposób mieć staranie o ich utrzymywanie i proceder.

§. 540. Poddany, po uwolnieniu go od służby woyskowéy, pospolicie wstępuie na nowo w wszystkie obowiązki względem Państwa, iakie miał przed zaciągnieniem go do służby woyskowéy.

§. 541. Jeżeli iednak żąda uwolnienia go od poddaństwa za prawną opłatą, Państwo mu go odmawiać niemoże.

§. 542. Gdy przy uwolnieniu go z woyska dostaie funkcyą cywilną, z poddaństwem

niezgodną; bezpłatnie uwolnionym od poddaństwa być musi.

§. 543. Jeżeli mąż, zostawszy abszytowanym z woyska, powraca do poddaństwa; żona iego i dzieci w czasie służby woyskowéy spłodzone, za nim póyść muszą.

§. 544. Wszelkie iednak dzieci te, które oyciec w czasie służby woyskowéy przy sobie wychował i tak ustanowił, iż nadal same utrzymywać się mogą; zostaią od poddaństwa wolnemi.

§. 545. Żona żołnierza, który z służby woyskowéy do poddaństwa powrócił, wraz z dziećmi, niemaiącemi ieszcze zaopatrzenia, po śmierci iego zostaie w poddaństwie.

§. 546. Jeżeli żołnierz w czasie służby woyskowéy ożenił się z wolną osobą; taż po zeyściu iego, na swe żądanie, bezpłatnie od poddaństwa uwolnioną być winna.

§. 547. Poddany, który przez dobre swe zachowanie się w służbie woyskowéy, na stopień oficera postąpił; za siebie i za familią swoią staie się wolnym od wszelkich osobistych obowiązków względem przeszłego Państwa swoiego i niepotrzebuie żadnego uwolnienia.

§. 548. Postąpiwszy w służbie woyska kraiowego na stopień feldwebla lub wachmistrza, bezpłatnie uwolnionym być winien.

TYTUŁ OSMY.

O stanie mieyskim.

ODDZIAŁ PIERWSZY.

O stanie mieyskim w ogólności.

§. 1.

Znaczenie i zasady.

Stan mieyski obeymuie wszystkie kraiu mieszkańce, którzy z urodzenia swoiego ani do szlachty, ani do włościan, niemogą być liczonymi, i którzy też następnie do żadnego z tychże stanów wcielonymi niezostali.

§. 2. Mieszczaninem w właściwém znaczeniu zowie się ten, który w mieście zamieszkiwa, i tamże prawo mieyskie otrzymał.

§. 3. Osoby stanu mieyskiego, bądź w miastach lub gdzieindziéy mieszkaiące, dla ich urzędów, godności, lub szczególnych nadań, z pod iurysdykcyi ich zamieszkania wyłączone, zowią się obywatelami.

§. 4. Chociażby Sądom mieysca, przez szczególne przywileie była nadana iurysdykcya nad tymiż obywatelami; to przecież w ich prawach żadnéy nie czyni odmiany.

§. 5. Mieszkańce miast, niebędący właściwymi mieszczanami, ani też obywatelami; mieyscowymi się zowią.

§. 6. Mieszczanie miasta i mieyscowi uważaią się podług ustaw mieyscowych, obywatele podług ustaw prowincyonalnych, a w ich niedostatku podług Powszechnego prawa kraiowego.

§. 7. Osoby stanu mieyskiego, posiadaiące dobra szlacheckie, pod względem tym

tak dalece tylko za obywateli się uważaią, ile stale zamieszkuią w swych dobrach.

§. 8. Jednak, oprócz tego przypadku, takowi stanu mieyskiego posiadacze dóbr, względem czynności i interessów bezpośrednio do posiedzicielstwa dóbr szlacheckich ściągaiących się, zostaią pod Sądem i ustawami, dla tychże dóbr właściwemi.

§. 9. Przeciwnie posiadacze dóbr szlacheckich stanu mieyskiego, prowadzący mieyski proceder, zostaią pod Sądem i ustawami miasta, chociażby raz tu, drugi raz w swych dobrach zamieszkiwali, a zatém podwóyną mieli iurysdykcyą.

§. 10. Ustawy i przywileie li tylko dla stanu szlacheckiego nadane, nieściągaią się ani do mieszczan posiadaczy dóbr szlacheckich, ani do obywateli w ogólności.

§. 11. Wszystkie inne osoby stanu mieyskiego, obywatelami niebędące, nie w miastach zamieszkiwaiące, zostaią pod ustawami ich zamieszkania; chociażby, z powodu ich procederu, do cechu mieyskiego należeli.

§. 12. Czyli takowi mieszczanie wsi zostaią pod ustawami miast publicznych lub szczególnego obwodu, to w ustawach prowincyonalnych iest oznaczoném.

Prawo mieyskie.

§. 13. Prawo mieyskie składa się z ogółu wszystkich zaszczytów i praw członkom gminu mieyskiego od Rządu nadanych.

Dostąpienie tegoż prawa.

§. 14. Prawo mieyskie pospolicie Magistrat mieysca udziela.

§. 15. Poddani gruntowi bez pozwolenia Państwa włości, żołnierze popisowi bez uwolnienia od pułku lub piśmiennego zezwo-

lenia Szefa lub Kommendanta, za mieszczan przyimowanymi być niemogą.

§. 16. Również małoletni, bez poprzedniczego uznania go za pełnoletniego, do liczby mieszczan wpisanym być niemoże.

Dod. §. 107. W celu uzdatnienia do osiągnienia prawa mieyskiego i zostania maystrem, oświadczenie oyca stósownie do §. 216. Tyt. II. Cz. 2. Powsz. pr. kraiowego należycie ogłoszone, równe ma z uznaniem pełnoletności znaczenie.

§. 17. Oprócz szczególnych przymiotów, ustawami mieysca na osiągnienie prawa mieyskiego przepisanych, toż nikomu odmawiane być niema, który dostateczną posiada zdolność do prowadzenia mieyskiego procederu, i nieposzlakowanych iest obyczaiów.

§. 18. Każdykolwiek, chcący w mieście prowadzić mieyski proceder, po otrzymanie prawa mieyskiego zgłosić się powinien.

§. 19. Jak dalece nadanie prawa mieyskiego obeymuie w sobie wolność prowadzenia procederu mieyskiego w iakiém mieście; tak dalece obcy, niechcący tamże osieść, nadania mu go domagać się niemoże.

§. 20. Magistrat uznawszy udzielenie prawa mieyskiego takiemuż obcemu za dobre, winien mieć staranie o ustanowienie zdatnego w samém mieyscu zastępcy, któregoby względem wszelkich ciężarów i powinności mieyskich trzymać się można.

§. 21. Ktokolwiek chce zostać mieszczaninem, pospolicie też przysięgę na mieyskie wykonać powinien.

§. 22. Dzieci, będące ieszcze pod władzą oycowską w czasie otrzymania przez ich

rodziców prawa mieyskiego, razem z oycem do stanu mieyskiego przechodzą, wyiąwszy przypadki w przeszłym tytule w §. 522. seq. wytknięte, w których dzieci uwolnionego poddanego, nadal zostaią w poddaństwie.

§. 23. Dzieci takowe porówno z późniéy urodzonemi wszystkich dostępuią praw, które podług statutów, urządzeń lub szczególnych nadań i oświadczeń woli, służą istotnym dzieciom mieszczan.

Ogólne prawa i obowiązki mieszczan.

§. 24. Jednak dzieci mieszczan, chcąc niemi także zostać, oddzielnie toż prawo dla siebie uzyskać muszą.

§. 25. Mieszczanie miast co do policyi i procederu, zostaią pod Magistratem.

§. 26. Magistrat winien mieszczanom opiekę, a w razie potrzeby i pomoc.

§. 27. Prawa i użytki samym tylko mieszczanom nadane, innym miasta mieszkańcom nie służą.

§. 28. W iakim stósunku mieszczanie i posiadacze gruntów mieyskich, należą do wspólnych użytków i w iakim wspólne powinni ponosić ciężary; to od szczególnych urządzeń każdego mieysca zawisło.

§. 29. Każdy mieszczanin publicznych urzędów mieyskich, do których ma zdatność, podeymować się musi.

§. 30. Gdy za sprawowanie takowych urzędów, żadna nie została wyznaczoną szczególna nagroda; powołany do nich mieszczanin, tychże wprawdzie i bezpłatnie podeymować się musi;

§. 31. iednak wydatki przy nich wydarzaiące się, powrócone być mu powinny.

§. 32. Również pospolicie niemoże być zniewolonym do dalszego sprawowania takowéy bezpłatnéy funkcyi, nad ieden rok; ieżeli ustawy mieyscowe dłuższego lub wcale ciągle trwaiącego urzędowania, wyraźnie nie wymagaią.

§. 33. Niemniéy mieszczanie dla dobra wspólnego, miasta i inne osobiste posługi; w razie potrzeby wypełniać są obowiązanymi.

§. 34. Takowe posługi osobiste przez zdatnych zastępców wypełnione być mogą, ieżeli nadzwyczayne niebezpieczeństwo lub inne szczególne okoliczności; wyraźnie nie wymagaią osobistéy mieszczan bytności.

§, 35. Posługi kunsztu i rzemieślnicze, mieszczanie nie są obowiązani bezpłatnie odbywać.

§, 36. Nowych dotychczas niezwyczaynych posług, Magistrat bez zwołania i zezwolenia gminu miasta, wyiąwszy przypagek nagłéy potrzeby; ani wymagać, ani sposobu podziału odmieniać niemoże.

§. 37. Toż samo rozumie się o nowych dotychczas niezwyczaynych składkach pieniężnych lub innych.

§. 38. Z drugiéy też strony mieszczanie bez zezwolenia zwierzchności, żadnych pomiędzy sobą składek ustanawiać i zbierać nie mogą.

§. 39. Poiedyńci mieszczanie bez zezwolenia drugich zyskać niemogą na ich szkodę uwolnienia ich od powszechnych osobistych mieyskich ciężarów.

§. 40. Szczególne iednak towarzystwa gminu mieyskiego, za pośrednictwem nawet

przedawnienia, mogą stać się wolnymi od pospolitych mieszczan ciężarów.

§. 41. Gdzie w skutek urządzeń na przedawnieniu opartych, z posiadaniem pewnych gruntów, lub z pewnemi czynnościami lub godnością było dotychczas połączoném uwolnienie osobiste od pospolitych ciężarów mieyskich; tam i nadal przy tém ma się pozostać.

Utrata prawa mieyskiego.

§. 42. Przenoszący siedlisko swe z mieysca iednego na drugie, tém samém prawo mieyskie w pierwszém utraca.

§. 43. Jeżeli ma zamiar toż dla siebie zachować, winien zezwolenia w téy mierze w przeciągu roku i dnia po swém oddaleniu się u Magistratu poszukiwać.

§. 44. Powody dobra ogólnego i popierania dobrego bytu miasta i mieszczan, stanowią względem udzielania lub odmawiania rzeczonego zezwolenia.

§. 45. Takowy nieprzytomny mieszczanin, przez czas swéy niebytności iest wprawdzie wolnym od osobistych posług mieyskich; tenże iednak również z praw mieszczanina, do osoby przywiązanych, korzystać niemoże.

§. 46. Jeżeli tenże na mocy udzielonego mu szczególnego zezwolenia proceder swóy w mieyscu przeszłego pobytu daléy przez innych prowadzi, przepis §. 20. do niego zastósowanym być winien.

§. 47. Oddalaiący się z miasta bez obierania innego zamieszkania, przez przedawnienie tylko swe prawo mieyskie utraca.

§. 48. Mieszczanin, przechodzący do klassy obywateli, ieszcze przez to swego prawa mieyskiego nieutraca.

§. 49. Jeżeli iednak dotychczasowy mieyski proceder opuszcza i od dalszego usuwa się wypełniania ciężarów i powinności mieyskich; tenże nadal do prawa mieyskiego odwoływać się niemoże.

§. 50. Gdy oyciec w skutek odmiany zamieszkania swego, lub przechodząc do klassy obywateli, swe prawo mieyskie utraca; dzieci pod iego władzą zostaiące tém samém utracaią prawa dzieci mieszczan.

§. 51. Jeżeli oyciec za wyraźném tylko nadaniem (§. 43. seq.) prawo mieyskie otrzymał; wszystkim iego dzieciom zaszczyty dzieci mieszczan pozostaią dopóty, dopóki też własnego dla siebie nieobierą zamieszkania nie w mieyscu, gdzie oyciec był mieszczaninem.

§. 52. Gdy oyciec przez samo tylko oddalenie się prawo mieyskie utracił (§. 47.); więc dzieci w czasie tegoż oddalenia się będące, pozostaią przy zaszczytach dzieci mieszczan dopóty, dopóki taka względem nich niezaydzie odmiana, którąby będących istotnie mieszczanami, ich prawa mieyskiego pozbawiła.

§. 53. Dzieci dopiero po oddaleniu się spłodzone, utracaią też zaszczyty w chwili, gdy sam oyciec prawo mieyskie utraca.

§. 54. Uznany za człowieka bez sławy, z kraiu wygnany, lub iako zbieg na śmierć skazany, utraca mieyskie prawo.

§. 55. Inne występki wtenczas tylko pociągaią za sobą takową utratę, gdy taż w moc ustaw karzących wyraźnie zawyrokowaną została.

§. 56. Gdy oyciec dla swych występków prawo mieyskie utraca; dzieci przedtém spłodzone, nie zostaią przezto pozbawione zaszczytów, dzieciom mieszczan służących, wyiąwszy przypadek zbrodni zdrady kraiu.

§. 57. Także wdowy i rozwódki, ieżeli wyraźnie za winną stronę uznanemi niezostały; należą do praw mieyskich ich mężów, ile takowe nie do ich były przywiązane osoby, a to aż do odmiany swego stanu.

§. 58. Jak dalece im wolno utrzymywać nadal mieyski swych mężów proceder, o tém iest postanowiono późniéy.

O obywatelach.

§. 59. Szlachta i obywatele w miastach mieszkaiący, porówno z mieszczaninami do ogólnych urządzeń mieyskich policyi muszą stósować się i w razach zachodzących, karom policyi podlegać.

§. 60. Bez otrzymania prawa mieyskiego, ani kupiectwa, ani innego mieyskiego procederu prowadzić niemogą.

§. 61. Gdy po otrzymaniu prawa mieyskiego takiż utrzymuią proceder; winni poddawać się iurysdykcyi i ustawom policyinym miasta, we wszystkich okolicznościach tegoż procederu tyczących się.

§. 62. W wszelkich zaś innych stósunkach osobistych, zostaią im prawa i sądownictwo dla obywateli.

§. 63. Pospolite iednak ciężary i posługi przy mieście, porówno z innymi mieszczaninami wypełniać są obowiązani.

§. 64. Wszelakoż do osobistego odbywania posług przymuszanymi być niemogą.

§. 65. Obywatele, chcący posiadać grunta mieyskie, obowiązani są podey-

mować wszystkie na nich będące mieyskie ciężary.

§. 66. Osobiste nawet powinności, z posiadaniem gruntów mieyskich połączone; albo przez nich samych, albo też przez zdatnych zastępców wypełnione być muszą.

§. 67. Jednak do odbywania ich w własnéy swéy osobie, w żadnym razie zmuszonymi być niemogą.

§. 68. W wszelkich ich choć osobistych interessach, z stósunku posiadania gruntu wynikaiących, lub do tegoż ściągaiących się, winni poddawać się Sądowi i ustawom miasta.

§. 69. Do powinności takowych, na żądanie Magistratu, piśmiennym rewersem zobowiązać się muszą.

§. 70. Dzieci obywateli, przez czas trwania nad nimi władzy oycowskiéy, pozostawaią w stósunku rodziców.

§. 71. Obywatele, wyrokiem na złożenie z urzędu i godności skazani, powracaią do klassy, do któréy z urodzenia swoiego należeli.

§. 72. Mieyscowi i z swéy osoby zostaią pospolicie pod iurysdykcyą zwierzchności mieyskiéy. Mieyscowi.

§. 73. Dopóki nienabyli prawa mieyskiego, niewolno im ani mieyskie procedery prowadzić, ani innych praw mieszczan używać.

§. 74. Jak dalece należą do ponoszenia mieyskich ciężarów i pospolitych dla miasta danin; to od urządzeń każdego mieysca zawisło.

§. 75. W niedostatku bliższych postanowień, obowiązani są do posług osobistych w nagłych tylko przypadkach potrzeby,

w których działanie samych tylko mieszczan, niebyłoby dostarczaiącém do odwrócenia zagrażaiącego miastu niebezpieczeństwa.

§. 76. Przeciwnie iednak do założeń publicznych, ieżeli z nich także maią korzyść, podług słusznego umiarkowania przykładać się muszą.

§. 77. Jednak i w tym przypadku nie więcéy, iak składka mieszczan klassy nayniższéy, od nich żądaną być może.

Domy mieszczan.

§. 78. Liczba domów mieyskich ma być utrzymywaną, i kilka z nich, bez szczególnego zezwolenia Magistratu, w ieden ściągnione być niemogą.

§. 79. Zezwolenie takowe Magistrat dla ważnych tylko powodów pospolitego dobra miasta, i tak dalece tylko może udzielać, ile przez to potrzebne dla mieszkańców place zamieszkania i mieysce do prowadzenia procederów uszczuplone niezostaną.

§. 80. Ktokolwiek posiada w mieście tak zwane lenna mieyskie lub inne zabudowania od pospolitych ciężarów mieyskich uwolnione; ten pogranicznego domu mieyskiego nabywać niemoże.

§. 81. W przypadku, gdy takowe zabudowania uwolnione i inne mieyskie budynki w skutek prawa dziedziczenia w iednéy schodzą się osobie; Magistrat winien nakładem posiadacza potrzebne oznaczyć środki, dla zapobieżenia wszelkim pomieszaniom granic i praw.

§. 82. Role i łąki, do domów mieyskich należące, pospolicie nie są nieoddzielnemi od domów, do których należały dotychczas; owszem mogą one być przenoszone od iedne-

go posiadacza domu na drugiego, lub też posiadane iako oddzielne grunta przez innych miasta mieszkańców.

§. 83. Obcy, niemieszkaiący w mieście, gruntów takowych pospolicie ani nabywać, ani posiadać niemogą.

§. 84. Szczególniéy posiadacze dóbr ziemiańskich, z temiż rolami lub łąkami graniczących, lub z niemi w pomieszaniu będących, niemogą ich nabywać.

§. 85. W przypadku złączenia się onychże przez prawo dziedziczenia, przepis (§. 81.) ma mieysce.

ODDZIAŁ DRUGI.

O miastach i gminach mieyskich.

Prawa miast.

§. 86. Miasta szczególniéy są przeznaczone na pobyt dla takich mieszkańców kraiu, którzy się trudnią wyrabianiem i upiększeniem płodów przyrodzonych i handlem.

§. 87. Prawo miasta przez iednego tylko Panuiącego nadane być może.

§. 88. Prawo miasta pospolicie nierozciąga się na przedmieścia.

§. 89. Mieszkańcy iednak przedmieść, ile bezpośrednio pod iurysdykcyą Magistratu zostaią, w okolicznościach ich prawnych podług statutów miasta uważani być maią.

Mila mieyska.

§. 90. Prawo mili mieyskiéy niewypływa z prawa miasta, i szczególnie udowodnione być musi.

§. 91. Skoro miastu służy istotnie prawo mili mieyskiéy; w obwodzie onéyże takie nawet procedery mieyskie prowadzone być niemogą, które na wsi są dozwolone.

§. 92. Chcący w obwodzie téyże mili podobny prowadzić proceder; prawo swe w téy mierze prawoważnemi nadaniami lub przedawnieniem ugruntować iest obowiązany.

§. 93. Jednak prawo mili mieyskiéy pospolicie nierozciąga się do rzemieślników, do rolnictwa niezbędnie potrzebnych.

§. 94. Bliższe postanowienia w téy mierze, iacy rzemieślnicy w ogólności na wsi, a szczególnie w obwodzie mili mieyskiéy umieszczeni być mogą lub nie; zastrzegaią się ustawom prowincyi.

§. 95. Miasta, prawo mili mieyskiéy maiące, wyłączne maią prawo zaopatrzenia wsi, w obwodzie mili położonych, robionemi w mieście piwem i wódką. (Cz. I. Tyt. 23. §. 53. seq.)

§. 96. Mila mieyska podług miary, iaka w każdéy prowincyi iest w zwyczaiu, oznaczoną być ma.

§. 97. Gdzie w prowincyi oddzielna miara mili nie iest zaprowadzoną; tam pod miłą mieyską rozumie się mila geograficzna, tysiąc dziewięćset sześćdziesiąt dziewięć prętów ryńskich zawieraiąca.

§. 98. Spór o położenie wsi w obwodzie lub za obwodem mili mieyskiéy, przez rozmiar rozwiązany być winien.

§. 99. Rozmiar zaczyna się u bramy miasta i ciągnie się aż do ogrodzeń wsi.

§. 100. Gdy udowodnioném być może, iż od czasu nadania prawa mili mieyskiéy, obwód miasta lub wsi rozprzestrzenionym został, lub inna iaka zaszła odmiana; więc punkta rozmiaru, podług położenia w późniey-

źnieyszym po nadaniu czasie oznaczone być winny.

§. 101. Rozmiar nastąpi zwyczaynym gościńcem, nie ścieszkami lub innemi dróżkami.

§. 102. Jeżeli gościniec późniéy inaczéy prowadzonym, lub przez wyprostowanie go został skróconym; dawnieyszy trakt onegoż wedle możności dochodzony i wedle tego rozmiar uskuteczniony być winien.

§. 103. Walne i inne iarmarki, targi tygodniowe, na wełnę i bydło, pospolicie tylko po miastach mieć maią mieysce. Prawo targowe.

§. 104. Targi tygodniowe, przez zwierzchność mieyską, za zezwoleniem władzy policyinéy kraiowéy, urządzone być mogą.

§. 105. Nadanie prawa iarmarków, do samego tylko Panuiącego należy.

§. 106. W czasie walnych i zwyczaynych iarmarków dozwolona iest także obcym publiczna przedaż ich towarów.

§. 107. Ograniczenie wolności przedawania i kupowania niedomniemywa się, lecz na szczególnych nadaniach Panuiącego oparte być ma.

§. 108. Gminom mieyskim służą prawa uprzywileiowanych korporacyy. (Tyt. 6. §. 23. seq.) Gminy mieyskie.

§. 109. Wszyscy w listę mieszczan wpisani, uważaią się za członków tegoż gminu.

§. 110. Interessa wspólne odbywaią i rozstrzygaią się przez naradzenia i uchwały gminów mieyskich, podług przepisów tytułu szóstego.

§. 111. Pospolicie też nie na ogólnych zgromadzeniach mieszczan, lecz tylko z ich reprezentantami odbywane być zwykły.

§. 112. Reprezentanci iednak są obowiązani wprzód naradzić się z przełożonymi cechów i innych w gminie mieyskim będących korporacyy; ci także znów każdy z członkami swego cechu lub korporacyy umówić się winni.

§. 113. W niedostatku szczególnych postanowień względem zgromadzeń i uchwał tychże klass i korporacyy, na które gmin mieyski iest podzielonym, przepisy także szóstego tytułu zastósowane być winny.

§. 114. Także reprezentanci gminu mieyskiego, podług tamże będących przepisów względem reprezentantów w ogólności uważani być maią.

Statuta. §. 115. Gminom mieyskim służy prawo układania za pośrednictwem uchwał, w przepisanym porządku zdziałanych, statutów urządzenia wewnętrznego i policyi gminu, lub pewnych klass onegoż tyczących się.

§. 116. Wszelakoż uchwały takowe, nim gmin lub poiedyńcze iego członki iako statut zobowięzywać może, wprzód przełożoney zwierzchności policyi kraiowey przedstawione być winny.

§. 117. Przy układaniu nowych statutów, któremi prawa zewnętrzne gminu lub prawa prywatne poiedyńczych iego członków oznaczone być maią, wszystko to zachowane być musi, co względem układania nowych ustaw iest przepisano. (Wstęp. §. 10—13.)

§. 118. Toż samo rozumie się w prawie zmiany lub uchylenia podobnych statutów. (Tamże §. 63—66.)

§. 119. Magistrat iest przełożonym gminu miasta. Magistraty.

§. 120. Czyli tenże obiera się, lub przez Panuiącego zostanie mianowanym, to wedle nadań i statutów każdego mieysca, a w ich niedostatku, podług ustaw prowincyonalnych wyrozumiane być musi.

§. 121. W razie wątpliwym, domniemanie stawa za służącém gminowi prawem.

§. 122. Gdzie prawo wyboru do gminu należy, tenże pospolicie przez Magistrat uskutecznionym zostaie.

§. 123. W takim razie Magistrat obowiązany zdatne na zawakuiące mieysca obrać osoby i też przełożoney władzy kraiowéy do badania przedstawić.

§. 124. Nie może być podanym, kto z osobą, do Magistratu należącą, iest spokrewniony aż do czwartego stopnia włącznie, lub w tym samym stopniu spowinnowacony.

§. 125. Prawo obierania urzędników niższych, pospolicie do Magistratu należy.

§. 126. Wybór sekretarzy mieyskich w ten sam dzieie się sposób, iak wybór osób magistratowych.

§. 127. Postępowanie w mianowaniu innych urzędników niższych, stósuie się do opartych na zwyczaiu urządzeń mieyscowych.

§. 128. Do Magistratu, iako przełożonego mieszczan, należy z urzędu wykonywanie policyi mieyskiéy. Prawa i obowiązki Magistratu.

§. 129. W tym względzie wszyscy mieszkańce miasta, nawet i obywatele, pod iego zostaią kierunkiem i dozorem.

§. 130. Powagą policyi mieyskiéy Magistrat iest mocen zbierać niezaprzeczone daniny, na mieszkańcach miasta ciążące i inne składki na wspólne ciężary miasta, tudzież czuwać nad zachowaniem ustaw policyinych i kary podług nich przewinione a niezaprzeczone pościągać.

§. 131. Skoro się iednak wydarzy spór względem obowiązku ponoszenia żądanych składek lub o przewinienie kary policyinéy, tenże właściwemu Sądowi po dochodzenie i zawyrokowanie oddany być winien.

§. 132. Granice policyi mieyskiéy i iurysdykcyi cywilnéy, szczególnemi urządzeniami każdego mieysca, a granice sądownictwa policyinego i kryminalnego poniżéy w tytule siedmnastym są oznaczone.

§. 133. Wszystkie gminowi miasta podległe zgromadzenia, korporacye i założenia publiczne zostaią pod dozorem Magistratu.

§. 134. Magistrat ma obowiązek i władzę przestrzegania i bronienia praw gminu mieyskiego tak w Sądzie iak i zasądownie.

§. 135. Do niego należy zachowanie dokumentów, do praw i urządzeń miasta ściągaiących się.

§. 136. Archiwum Magistratu mieyskiego, choć iurysdykcyi niemaiącego, przecież z archiwum sądowém równe ma prawo.

§. 137. Jednak Magistrat, chcąc zaszczyt takowy dla swego archiwum zachować, winien powierzyć ie osobom, szczególnie do tego zobowiązanym.

§. 138. Maiątek miasta kamlaryiny zo- Kamlaryia
staie pod zarządem Magistratu.

§. 139. Wszystko, co iest przeznaczone na opędzenie wspólnych ciężarów i wydatków, należy do maiątku kamlaryinego.

§. 140. Te nawet dobra, których dochód służy całkiém lub w części na utrzymanie osób magistratowych, do maiątku kamlaryinego należą.

§. 141. Jeżeli ustanowionym iest oddzielny kamlarz, Magistrat ścisły i staranny dozór nad iego urzędowaniem mieć iest obowiązanym.

§. 142. Uchybienia kamlarza Magistrat tak dalece winien zastąpić, ile w mianowaniu iego należytéy nieużył ostrożności lub zaniedbał nad nim dozoru.

§. 143. Spór o pociągnienie Magistratu do odpowiedzialności takowéy, w niedostatku szczególnych przepisów, podług tychże zasad rozstrzygnionym być musi, które są przepisane względem odpowiedzialności Sądu opiekuńczego za opiekuna.

§. 144. Kamlarz ma wszelkie prawa i obowiązki zarządzcy cudzym maiątkiem. (Cz. I. Tyt. 14. Oddz. 2.)

§. 145. Gmin miasta ma w iego maiątku prawo pierwszeństwa, iakie w ustawie konkursowéy bliżéy oznaczone zostało.

§. 146. W mieyscach, gdzie niedobór z kamlaryinego maiątku zastąpionym lub uzupełnionym być musi przez składki mieszczan z ich własnego maiątku; mieszczanie przy składaniu przez kamlarza rachunków, przez swych reprezentantów przybierani być muszą.

§. 147. Ciż reprezentanci względem wszystkiego, co się dotycze zarządu dóbr miasta, tudzież pobierania i wydawania dochodów, od Magistratu dowodu i obiaśnienia domagać się mogą.

§. 148. Dostrzeżone nierzetelności lub wydarzone wątpliwości, na raz załatwionemi być niemogące, władzy wyższéy do dalszego śledztwa i rozstrzygnienia przez nich doniesione być muszą.

§. 149. Maiątek kamlaryi zostaie pod wyższym dozorem Rządu.

§. 150. Tenże iest mocen przestrzegać, aby maiątek takowy należycie zarządzanym, a dochody stósownie były wydawane.

§. 151. Oprócz przypadków, w których ustawy o korporacyach i gminach w ogólności wymagaią zezwolenia przełożonéy władzy rządowéy do czynności gminu miasta względem iego maiątku; zezwolenie takowe iest potrzebne w wszelkich przypadkach, gdy maiątek kamlaryiny kapitałem obciążonym być ma.

Dod. §. 108. Gdy przedmiot sprawy dotycze się maiątku kamlaryinego, zezwolenie przełożonéy władzy do zaniesienia skargi i odpowiadania na nią, tak nieodzownie iest potrzebném, iż niedostatek onegoż, pociąga za sobą nieważność całego postępowania.

§. 152. Jak dalece zezwolenie władzy przełożonéy iest także potrzebne przy zadzierzawieniu dóbr i praw kamlaryinych, do nadzwyczaynych sprzedaży drzewa i do rozrządzeń kapitałami kamlaryinemi; to w niedostatku szczególnych w téy mierze przepisów, zachowuie się dla ustaw prowincyonalnych.

§. 153. Przywołanie i zezwolenie mieszczan staie się potrzebném, gdy dobra lub prawa kamlaryine sprzedawane, w wieczną dzierzawę wypuszczone, zastawione, lub służebnościami obciążone, albo nowe długi na kamlaryą zaciągnione być maią, takie, które bez uszczerbku innych koniecznych wydatków, z dochodów kamlaryinych umorzone być niemogą.

§. 154. Samo tylko zezwolenie reprezentantów w takowych przypadkach, nie iest wystarczaiącém; ci owszem winni stósownie do §. 112. naradzić się z szczególnemi klassami mieszczan i piśmiennego ich zasięgnąć oświadczenia się.

§. 155. Ważne długi kamlaryine mogą być nawet poszukiwane na nieruchomościach kamlaryinych, i też drogą exekucyi być sprzedanemi, bez potrzeby zezwolenia konsensu od gminu lub rządu.

§. 156. Zabudowania iednak, które dla odbywania czynności publicznych i innych potrzeb ogólnych, nietylko dla samego gminu miasta, lecz zarazem dla wszystkich mieszkańców i obcych w mieście interessa prowadzących, są przeznaczone; z powodu długów kamlaryinych przedmiotem poszukiwania być niemogą.

§. 157. Zresztą gminy mieyskie względem maiątku kamlaryinego też same maią prawa, iakie małoletnim są nadane.

§. 158. Oprócz tego kamlaryom służy prawo pierwszeństwa w maiątku ich dłużników, obligacyi oznaczone w ustawie konkursowéy.

Maiątek mieyski.

§. 159. Magistratowi z mocy urzędu żadne nie służy prawo do zarządzenia tym wspólnym maiątkiem, którego użytki do poiedyńczych członków gminu mieyskiego należą.

§. 160. Owszem w niedostatku postanowień w téy mierze, zarząd tegoż maiątku mieyskiego stósuie się do urządzeń, przez mieszczan uchwalonych; i w ogólności tenże maiątek uważa się podług zasad o wspólnéy własności.

§. 161. Wszelakoż maiątek takowy zostaie pod dozorem Magistratu.

§. 162. W przypadkach, w których do rozporządzeń względem maiątku kamlaryinego zezwolenie Rządu iest potrzebne, domniemywa się, iż do takichże rozporządzeń względem maiątku mieyskiego, zezwolenie Magistratu wyiednane być winno. (§. 151. 152.)

§. 163. Zezwolenie Rządu w téy mierze w tych tylko iest potrzebne przypadkach, gdzie toż iest przepisane względem wspólnego korporacyi maiątku.

§. 164. Maiątek mieyski odpowiada za ważne długi kamlaryine tak dalece tylko, ile maiątek kamlaryiny na ich zaspokoienie nie iest wystarczaiącym.

§. 165. Oprócz nawet przypadku koniecznéy sprzedaży, taż publicznie musi nastąpić przy zbywaniu nieruchomości i praw, własnością kamlaryi lub gminu mieyskiego będących.

O miastach pośrednich.

§. 166. Między miastami pośredniemi i bezśredniemi ta pospolicie zachodzi różnica,

która wypływa z podległości tamtych pod inne państwo iak samego Panuiącego.

§. 167. Jeżeli Pan miasta ma sobie iurysdykcyą w ogólności nadaną, domniemywa się, iż taż także względem miasta mu służy.

§. 168. Prawo obierania i mianowania urzędników mieyskich, pospolicie do Państwa należy.

§. 169. W razie, iż w miastach pośrednich wybór Magistratowi lub mieszczanom iest nadanym; zatwierdzenie iednak i zobowiązanie należy do Państwa.

§. 170. Gdy Rząd uznaie potrzebę ustanowienia szczególnych urzędników policyi w mieście pośredniém, mianowanie ich zawisło od zwierzchności policyinéy kraiowéy.

§. 171. Nikomu prawo mieyskie w mieście pośredniém, bez wiedzy i zezwolenia Państwa, udzielone być niemoże.

§. 172. Jakie Panu miasta służą prawa względem zarządu, sprzedawania i zadłużenia własności kamlaryinéy i mieyskiéy; to w ustawach prowincyonalnych szczególniéy zostanie postanowioném.

§. 173. Lecz i względem takowych istotnie służących mu praw, przecież zostaie pod wyższym dozorem i ustawami Rządu.

§. 174. Oprócz tego w każdym przypadku Rząd względem tychże czynności miast pośrednich tyczących się, też same ma prawa, które mu są nadane w tytule szóstym co do maiątku korporacyy i gmin w ogólności.

§. 175. Prawa Państwa względem poiedyńczych mieszczan, zawisły od różnicy stósunku, w którym ciż albo zostaią w związku

poddaństwa, lub też tylko iurysdykcyi pańskiéy podlegaią.

Miasteczka. §. 176. Miasteczka różnią się od wsi tém tylko, iż mieszkańcom tamtych służy prawo prowadzenia niektórych mieyskich procederów.

§. 177. W miasteczkach iednak pospolicie dla prowadzenia podobnych procederów żadne korporacye i cechy zakładane być niemogą.

§. 178. Magistraty, w miastach będące, pospolicie też maią tylko znaczenie Sądom wieyskim nadane.

ODDZIAŁ TRZECI.

O rzemieślnikach i cechach.

Zasady ogólne. §. 179. Gdzie dotychczas względem pewnego rodzaiu procederu cech żaden niebył zawiązanym; tam nadal prowadzenie go ma być wolne i niezabronione nikomu, któryby nim chciał dla siebie zarabiać.

§. 180. Jednak każdy, chcący podobny założyć proceder; winien wprzód o tém donieść zwierzchności mieyscowéy.

§. 181. Gdzie są cechy, tam każdy chcący założyć w mieście proceder cechowy, przyięcia go do cechu domagać się musi.

§. 182. Utworzenie cechów nowych, do samego tylko Panuiącego należy.

§. 183. Sam tylko Panuiący może cech dotychczas niezamknięty, zamienić na zamknięty, to iest oznaczyć liczbę członków, cech w mieyscu pewném nadal składać maiących.

§. 184. Nawet gdzie są cechy zamknięte, Rząd i nadal, w miarę okoliczności, może wolnych maystrów ustanawiać.

§. 185. Rzemieślnicy wieyscy obowiązani są trzymać się cechu mieyskiego, ieżeli takowy względem ich rzemiosła tamże się znayduie. Rzemieślnicy wieyscy.

§. 186. Niemniéy podobni rzemieślnicy, znayduiący się za zezwoleniem w obwodzie mili mieyskiéy, pospolicie do cechu dać wpisać się muszą.

§. 187. Gdzie rzemieślnicy ci podług ustaw prowincyonalnych, postanowień cechowych, umów, lub zwyczaiu na przedawnieniu opartego, nie są obowiązani wpisywać się do cechu, tam nadal, również i przy składkach przez nich do cechu wnieść winnych, ma się pozostać.

§. 188. Jak dalece oni, tudzież maystrowie poiedyńczo po małych miastach i miasteczkach mieszkaiący, mogą przyimować uczniów i czeladników utrzymywać; to bliżéy w ustawach prowincyonalnych zostanie oznaczoném.

§. 189. Cieśle, mularze i kowale, chociażby nienależeli do cechu; gdziekolwiek bądź czeladników i uczniów trzymać sobie mogą.

§. 190. Do utworzenia oddzielnego cechu w mieście, trzech przynaymniéy potrzeba maystrów tamże zamieszkałych. Urządzenie cechów.

§. 191. Cechy, tak iak cały gmin mieyski, do którego należą, maią prawo związków uprzywileiowanych (korporacyi).

§. 192. Urządzenie ich wewnętrzne, tudzież prawa i obowiązki cechowników, szcze-

gólniéy z nadanych lub zatwierdzonych przez Rząd ustaw cechowych, przywileiów i artykułów bractwa wyrozumiane być winny.

§. 193. Zostaią one pod dozorem Magistratu i assessora przez tenże ustanowionego.

§. 194. Zgromadzenia nadzwyczayne tylko za wiadomością i zezwoleniem assessora mieć mogą mieysce.

§. 195. Assessor przy każdém zwyczayném lub nadzwyczayném zgromadzeniu znaydować się musi.

§. 196. Uchwały i expedycye onychże zostaią stwierdzone wspólnym iego podpisem i przyłożeniem powierzonéy mu pieczęci bractwa.

§. 197. Właściwe tylko interessa cechowe przedmiotem takichże uchwał być mogą.

§. 198. Cechy w zgromadzeniach swych nic takiego uchwalić niemogą, coby się sprzeciwiało ogólnym ustawom policyinym lub coby było w ogólności szkodliwém dla pospolitego dobra.

§. 199. Niewolno im oznaczać ceny wyrabianych przez cechowników przedmiotów.

§. 200. Uznanie potrzeby ustanowienia taxy, wyłącznie należy do zwierzchności.

§. 201. Taż iednak, w przypadku postanowienia taxy, przywołać ma starszych bractwa i ich zażądać zdania.

§. 202. Żadne bractwo nie może zabraniać swym cechownikom dokończenia roboty przez innego iuż zaczętéy.

§. 203. Niewolno mu także swemi uchwałami na nowo przyimowanych członków inne dotychczas niezwyczayne ciężary nakładać.

§. 204. Składki i kary przez cech od swych członków tak dalece tylko wymagane być mogą; ile to w artykułach bractwa przez Rząd nadanych lub zatwierdzonych, z oznaczeniem przypadku, tudzież ilości lub kary, wyraźnie iest dozwolone.

§. 205. Czyli i w iakich przypadkach zezwolenie i zatwierdzenie zwierzchności lub Panuiącego powinno przystępować do uchwał cechowych; to podług ogólnych zasad o korporacyach w ogólności i o gminach mieyskich w szczególności wyrozumiane być musi.

§. 206. Nowe postanowienia iakowe przez samego tylko Panuiącego wydane być mogą.

§. 207. Oprócz tego Rząd w miarę potrzeby dobra publicznego, dotychczasowe postanowienia cechowe oznaczyć i odmienić iest mocen.

§. 208. W obu iednak przypadkach (§. 206. 207.) wprzód wnioski cechu i przeciwne z iego strony powody zasięgane być muszą.

§. 209. Gdyby poiedyńci członkowie przez odmianę lub uchylenie postanowień cechowych mieli ponieść rzeczywistą szkodę; w takim razie względem wynagrodzenia ich, zasady o przywileiach maią mieysce. (Wstęp §. 74. 75. 76.)

§. 210. O wspólnym maiątku cechów pospolicie rozumie się to wszystko; co iest przepisane o maiątku korporacyy i gminów w ogólności, a gminów mieyskich w szczególności.

§. 211. W przypadkach, w których co do rozporządzeń względem maiątku kamlaryinego zezwolenie Rządu wyiednane być

winno; do podobnych rozporządzeń maiątkiem cechowym potwierdzenie Magistratu staie się potrzebném.

§. 212. Zezwolenie Rządu samego pospolicie w tych tylko przypadkach przystępować powinno, gdzie toż względem korporacyy i gminów w ogólności iest przepisane.

§. 213. Starsi bractwa są zarządzcami maiątku cechowego.

§. 214. Zostaią w tym względzie pod bliższym assessora, a pod pośrednim dozorem Magistratu.

§. 215. Winni rokrocznie z swego zarządu składać cechowi rachunek.

§. 216. Artykuły cechowe zawieraią w sobie bliższe postanowienia względem sposobu zarządzania i obowiązku starszych do stawienia rękoymi.

§. 217. W przypadkach, gdy maiątek cechowy zostaie pod wspólném zamknięciem kilku starszych i assessora; pospolicie zaręczenie od nich żądane być niemoże.

§. 218. Cechy niemaią wprawdzie w maiątku swych zawiadowców szczególnego pierwszeństwa, które gminom mieyskim służy na maiątku ich kamlarza;

§. 219. Należy im się iednak pierwszeństwo przed innymi wierzycielami prywatnymi takowegoż zarządzcy, a to podług ustawy konkursowéy w klassie piątéy.

Ogólne powinności cechów względem dzieci ich cechowników.

§. 220. Cechy i ich starsi obowiązani są mieć staranie o zaprowadzenie opieki nad dziećmi niedorosłemi i małoletnimi po zmarłych braciach i o wychowanie onychże.

§. 221. Starsi zatém o śmierci swego cechownika Sądowi opiekuńczemu ku dalszemu rozporządzeniu winni są donieść.

§. 222. Należący do bractwa przed innemi, opieki nad małoletniemi dziećmi swych wspólników podeymować się muszą.

§. 223. Co do wychowania małoletnich i przygotowania onychże do przyszłego sposobu życia, starsi na wezwanie sądu opiekuńczego radę swoią i zdanie udzielić są obowiązanymi.

§. 224. Przymus cechowy zasadza się na prawie zabronienia procederu cechowego w obwodzie dla bractwa wskazanym każdemu, który ani należy do cechu, ani też szczególnego na to upoważnienia od Rządu niema. Przymus cechowy.

§. 225. Rzemieślnicy, którzy iako wolni maystrowie lub w innym względzie szczególny maią od Rządu przywiléy; winni stósować się do wskazanych w nim granic, pod utratą swoiego prawá.

§. 226. Kto się nieprawnie w prawa cechu wdziera; temu zabrane być maią narzędzia rzemieślnicze i na korzyść kassy cechowéy naywięcéydaiącemu sprzedane.

§. 227. W razie dalszego upornego wdzierania się, cech domagać się może, aby partacz z obwodu iego został oddalonym.

§. 228. Same iednak cechy samowładnie prawa przymusu używać niemogą.

§. 229. Obowiązane są owszem o wydarzaiących się przeszkodach donieść Magistratowi do niebawnego należytego rozrządzenia.

§. 230. Gdy osoba wdzieraiąca się w prawa cechu w inneý zamieszkuie iurysdykcyi; Magistrat winien wezwać Sąd właściwy o po-

trzebne rozrządzenia ku utrzymaniu przymusu cechowego i ukaraniu partacza.

§. 231. Każda władza sądowa pod własną odpowiedzialnością obowiązana iest wypełnić niebawnie i bez wszelkiego sprzeciwienia się, podobne Magistratu wezwania.

§. 232. Również niemoże zabronić znaydowania się wysłańców cechu skarżącego przy przedsięwziąść się maiącéy rewizyi.

§. 233. Jeżeli obwiniony twierdzi, iż, bez należenia do cechu, szczególne ma prawo do prowadzenia professyi cechowéy; do prawnéy w téy mierze rozprawy w właściwym swym Sądzie przypuszczonym być winien.

§. 234. Jeżeli prawo swe opiera na szczególnéy własności, do iego osoby przywiązanéy, lub też na szczególném nadaniu; winien ie natychmiast iakokolwiek uzasadnić: czego gdy uczynić niezdoła, od prowadzenia professyi w ciągu sprawy wstrzymać się iest obowiązanym.

§. 235. Gdy tenże prawo swe zasadza na prawie iurysdykcyi zamieszkania swoiego lub na tém: iż toż iest wyięte z pod obwodu cechowego; więc w ciągu sprawy ogólne zasady prawa co do stanu posiadania maią mieysce.

§. 236. Osoby prywatne niemaią obowiązku dowiadywania się, czyli prowadzący proceder iaki należy do cechu lub nie; a zatém za udanie się do nieupoważnionego ukarane być niemogą.

§. 237. Wtenczas tylko, gdy nieupoważnienie takowego człowieka publicznie i imiennie obwieszczone zostało; ten, który

się

się iednak następnie do niego udaie, zawinił karę policyiną aż do pięciu talarów.

§. 238. Jeżeli artykuły cechowe co innego nie stanowią; wdowa cechownika proceder iego daléy przez czeladników utrzymywać może.

§. 239. Musi iednak porówno z drugimi maystrami do cechu się składać.

§. 240. Przez powtórne tylko zamęście, swe prawo utraca.

§. 241. Każdy iednak dla swéy własnéy i familii w iego domu żyiącéy potrzeby, to wszystko zrobić iest mocen, coby prócz tego do rzemieślnika cechowego należało.

§. 242. Tylko to, co w zasługach czeladzi swéy dawać iest obowiązanym, sam także zrobić iest mocen.

§. 243. Nikomu iednak niewolno, bez przybrania maystra znawcy, choć dla siebie uskutecznić robotę, któréy niedokładne lub nieporządne zdziałanie mogłoby pociągnąć za sobą szkodę dla trzeciego lub dla ogólnego dobra. (Cz. I. Tyt. 8. §. 69. 70.)

§. 244. Rzemieślnicy, iako czeladź służący, podług bliższego postanowienia §. 241. 242. dla innych, oprócz Państwa i iego rodziny, prac swéy professyi podeymować niemogą.

§. 245. Niewolno żadnemu cechowi wdzierać się w czynności cechu drugiego.

§. 246. Żaden cechownik niema ani sam, ani przez pomocników niecechowych ukończać robotę, która stósownie do urządzeń, do innego cechu należy.

§. 247. Postanowienia i urządzenia cechowe wskazuią, czego potrzeba, oprócz

Stopień maystra; dostąpienie

tegoż stopnia.

osiągnienia prawa mieyskiego, do stania się maystrem w cechu.

§. 248. Nikomu wstęp do cechu pod pozorem, że iuż iest żonatym, zabronionym być niemoże.

§. 249. Kto iako uczeń, a następnie iako czeladnik został należycie do cechu przyiętym; temu maystrostwo pod żadnym pozorem odmówione być niemoże, byleby tylko innym warunkom ustaw cechowych zadość uczynił.

§. 250. Chcący maystrem zostać, winien złożyć swą terminatkę i zaświadczenie z odbytéy wędrówki, w dowód dobrego swego zachowania się.

§. 251. Przed przyięciem go winien bez obcéy pomocy pod dozorem starszych zrobić sztukę maysterską, czyli czelne dzieło swego rzemiosła.

§. 252. Niewolno naznaczać dzieł niesprzedaynych lub nader kosztownych i tym sposobem odstręczać od wstępu do cechu.

§. 253. Dzieło to zgromadzonym braciom do badania przedstawione być winno.

§. 254. Gdy większość głosów za niezdatne ie uzna, cech dopóty przyiąć go nie iest obowiązanym, dopóki tenże dostatecznéy swéy zdatności czelném dziełem lepiéy zrobioném nieudowodni.

§. 255. Kto do trzeciego razu oddaie sztukę maysterską niezdatną; ten na zawsze oddalonym być winien.

§. 256. W razie nieprzyięcia czelnego dzieła za dobre, cech powody swe assessorowi do protokułu podać iest obowiązanym.

§. 257. Assessor mieć na to baczność powinien, aby nagana niebyła płodem samego tylko uporu lub zdzierstwa.

§. 258. Oddalony może u zwierzchności domagać się roztrząśnienia powodów iego nieprzyięcia.

§. 259. Jeżeli Magistrat znayduie powody wątpliwemi, winien zasięgnąć zdania cechu innego pobliższego mieysca, z przedłożeniem czelnego dzieła i protokułu w téy mierze sporządzonego.

§. 260. Rzemieślnik, do cechu przyięty, gdy się w inne mieysce pobytu przenosi, chcąc tu professyą swą daléy prowadzić, do cechu tamże na nowo dać przyiąć się winien.

§. 261. Jednak nowa sztuka maysterska z niego wymaganą być niemoże.

§. 262. Jeżeli iednak rzemieślnik wieyski, który iako taki poślednieysze tylko sprawił czelne dzieło, osieść chce w mieście, gdzie większe i trudnieysze bywa wymaganém; cech i tego po nim domagać się może.

Prawo wolnego sprzedawania.

§. 263. Każdemu Magistratowi cechowemu wolno robotę iego w obwodzie swego cechu i za domem wystawiać na przedaż.

§. 264. Niewolno mu iednak z nią chodzić od domu do domu, lecz tylko w domu, albo swym kramie lub składzie na przedaż wystawiać.

§. 265. Jeżeli wystawianie publiczne pewnych robót na sprzedaż wyraźnie iest zabronione szczególnemi ustawy; maystrowie cechowi do tego stósować się muszą.

§. 266. W urządzeniach każdego mieysca iest postanowiono, iak długo i pod iakiemi warunkami obcy rzemieślnicy swe towary

po iarmarkach na przedaż mogą wystawiać.

§. 267. Za zamówieniem iednak maystrowie i dla zamieyscowych mogą wyrabiać.

Prawo trzymania czeladników i uczniów.

§. 268. Maystrowie tylko cechowi maią prawo przyimowania uczni i trzymania czeladzi.

§. 269. Jednak również prawo to ustanowionym od Rządu wolnym maystrom odmówione być niemoże.

§. 270. Wszelakoż przyimowanie i wyzwolenie tychże uczni następować musi w cechu mieyscowym.

§. 271. Kto wyuczywszy się rzemiosła, wstąpił w służbę woyskową; ten po otrzymaniu zaszczytnego abszytu, może z swéy utrzymywać się professyi, niemaiąc obowiązku wyzwolenia się na maystra.

§. 272. Chcąc iednak przyimować uczniów i czeladników trzymać, tak iak każdy inny za maystra należycie dać przyiąć się musi.

Utrata prawa maystra.

§. 273. Mayster przeniewierzaiący się w powierzonych mu materyałach, za pierwszy raz podług przepisów ogólnych ustaw karzących na karę pieniężną skazany, a w razie powtórzenia, oprócz zawinionéy kary, z cechu wyrzuconym być winien.

§. 274. Wyrokiem uznany za bezsławnego, swe prawo maystra także utraca.

§. 275. Oprócz tego występki inne utratę takową tylko wtenczas za sobą pociągaią; gdy taż wyraźnie zawyrokowaną została.

§. 276. Utrata takowa ma być zawyrokowaną w tych tylko przypadkach, gdy ustawy wyraźnie tak przepisuią; lub gdy z akt

iawnie się okazuie, iż obwiniony ma przeważaiącą i niebezpieczną skłonność do występków naprzeciw cudzéy własności i mieniu.

§. 277. Dopóki mayster zostaie w więzieniu, a sam ieszcze prawa maystra nieutracił, wolno żonie iego professyą nadal przez czeladników prowadzić.

O uczniach.

§. 278. Chcący zostać uczniem, winien dać się wpisać do cechu.

Przyimowanie onychże.

§. 279. Nikomu, który legitymacyą uzyskał (Tyt. 2. §. 592—608.) pod pozorem bezżennego pochodzenia, przyięcie na ucznia odmówione być niemoże.

§. 280. Jedynie tych, którzy dotychczas sprawowali czynność hycla lub oprawcy, cech przyimować obowiązanym nie iest.

§. 281. Oprócz tego cech z przyimowania takich tylko uczniów wymawiać się może, którzy dla niedołężności ciała, lub oczywistego niedostatku władzy rozumowéy, są niezdatnymi do rzemiosła, którego się chcą nauczyć.

§. 282. Jak dalece osoby w związku poddaństwa będące za uczniów do cechu przyimowane być mogą, postanowiono iest w tytule poprzedzaiącym. (Tyt. 7. §. 172. seq.)

§. 283. Wybór maystra dla ucznia należy do rodziców, opiekunów, lub przełożonych instytutów publicznych, w których tenże swe wychowanie odbiera.

§. 284. Gdy uczeń maystra dla siebie znaleść niemoże; starsi cechu winni o umieszczenie go naywiększe mieć staranie.

§. 285. Maystrowie, niemaiący uczniów, a przecież w dostateczną opatrzeni robotę,

mogą być przez uchwałę cechu zniewolonymi do przyięcia takiegoż ucznia.

§. 286. W tym tylko razie, gdy wszyscy maystrowie cechowi w mieyscu w dostateczną są opatrzeni liczbę uczniów; cech zgłaszaiącego się, na teraz i aż do zawakowania mieysca pomiędzy będącymi uczniami oddalić iest mocen.

§. 287. Zabezpieczenie wtenczas tylko po uczniu wymagane być może, gdy temuż stósownie do kunsztu lub rzemiosła, rzeczy i materyały znacznéy wartości lub gotowe pieniądze powierzone być muszą.

§. 288. Tudzież wtenczas, gdy uczeń wprzód iuż dopuścił się przeniewierzenia się lub złego zachowania stał się podeyrzanym.

§. 289. Niemniéy, gdy uczeń będąc wprzód iuż u innego maystra, temuż przez niedbalstwo lub lekkomyślność znaczną zrządził szkodę.

§. 290. Gdzie opłata za naukę i lata nauki nie są oznaczone w artykułach cechowych, iedno i drugie albo w umowie piśmiennéy, albo w protokule przy przyimowaniu ucznia sporządzić się maiącym, oznaczone być winno.

§. 291. Jeżeli nie nastąpiło ani iedno, ani drugie; tak mayster iako i uczeń winni się w téy mierze poddać pod postanowienie cechu stósownie do zwyczaiu onegoż.

Obowiązki maystra.

§. 292. Powinnością iest maystra, przyzwoicie ucznie naprowadzać do pobierania wiadomości, do należytego prowadzenia professyi potrzebnych.

§. 293. Również przytrzymywać go musi do dobrych obyczaiów i pilnego odwiedzania

publicznego nabożeństwa, tegoż od rozwiozłości i od złych przestrzegać nałogów i przyzwyczaiać go do ciągłéy użyteczney czynności.

§. 294. Ktokolwiek przyimuie ucznia, który w czytaniu, pisaniu i w religii, potrzebnéy ieszcze nieodebrał nauki; winien iest posyłać go aż do osiągnienia tychże wiadomości, do szkoły.

§. 295. Uczeń tak w sprawach rzemiosła, iako i domowych, winien posłuszeństwo rozkazom swego maystra. Obowiązki ucznia.

§. 296. W interessach rzemiosła tyczących się, tenże pod niebytność lub w razie przeszkody maystra, stósować się powinien do zleceń pierwszego czeladnika.

§. 297. Do usług czeladzi uczeń tak dalece tylko użytym być może, ile przez to nauka rzemiosła niezostaie wstrzymaną.

§. 298. Maystrowi, w miarę okoliczności, służy prawo umiarkowanego karcenia swego ucznia. Prawo karności.

§. 299. Niewolno mu iednak przestępować granic w téy mierze dla oyca przepisanych, (Tyt. 2. §. 86. seq.)

§. 300. W razie niebytności lub przeszkody maystra, pierwszy czeladnik, lecz iedynie tylko w ustawach rzemiosła, może używać prawa miernéy karności nad uczniem.

§. 301. Uczeń, który przez swego maystra został pobitym, przez starszych cechu, aż do skończenia lat nauki, do innego maystra oddanym być ma.

§. 302. Wydatki na ten koniec potrzebne, przeszły mayster ponosić powinien, z wolném iednak dla niego potrąceniem opła-

ty za naukę, ieżeli iaka przy przyimowaniu ucznia została umówioną i iest ieszcze zaległą.

Zniesienie umowy pomiędzy maystrem i uczniem, a) przez śmierć maystra;

§. 303. Gdy mayster umiera; uczeń lub iego rodzice, opiekun albo wychowawca, maią wybór, albo zostawić go przy wdowie daléy professyą męża prowadzącéy, albo też do innego oddać maystra.

§. 304. W ostatnim przypadku, ieżeli opłata za naukę z góry wyliczoną została; tyle z niéy zwróconém być musi, ile podług zdania starszych cechowych stósunkowo na czas nieskończonéy nauki przypada.

§. 305. Toż samo ma mieysce w tym przypadku, gdy wdowa daléy nieprowadzi rzemiosła, lub sam mayster do tego niesposobnym się staie.

§. 306. Do umieszczenia takowegoż ucznia starsi w razie potrzeby podług przepisu §. 284. seq. przykładać się muszą.

§. 307. W przypadku kollizyi, zawsze należy się pierwszeństwo uczniowi iuż przyiętemu, który ma być oddanym do innego maystra przed tym, który dopiero ma być przyiętym.

b) przez ucieczkę ucznia;

§. 308. Gdy uczeń, bez dania mu do tego przyczyny, ucieka; mayster powinien odebrać opłatę za naukę za cały rok bieżący i oprócz tego winna mu być wynagrodzoną szkoda, którąby z odeyścia ucznia lub w wydatkach za przyięcie drugiego poniósł.

§. 309. Niemniéy uczeń takowy, zostawszy znów iakiemu maystrowi oddanym, na żądanie iego lata nauki na nowo musi rozpocząć.

§. 310. W razie, gdy uczeń innéy chce się chwycić professyi; mayster nietylko za lata upłynione, lecz i za cały rok bieżący opłaty za naukę domagać się może. c) przez chwycenie się innéy professyi.

§. 311. Mayster nie prędzéy, aż całkowitéy za naukę nieodbierze opłaty, do wyzwolenia ucznia pociągnionym być może. Prawo maystra względem opłaty za naukę.

§. 312. Jeżeli uczeń zostaie bez sposobu uskutecznienia zapłaty; tenże, oprócz zwyczaynych lub umówionych lat nauki, czas ieszcze nieiaki bezpłatnie musi służyć maystrowi.

§. 313. Jeżeli w ustawach cechowych czas takowy nie iest oznaczonym; tenże podług dłuższego umiarkowania starszych bractwa, a nawet przez uchwałę cechu oznaczonym być winien.

§. 314. Opłata za naukę zaległa ma prawo pierwszeństwa, w ustawie konkursowéy oznaczone.

§. 315. Ucznia, który znacznych dopuszcza się przeniewierzeń, lub krnąbrnie opiera się zaleceniom maystra, albo tegoż lub iego familią czynnie lub grubemi obelgami rozmyślnie obraża, który pomimo wszystkich napomnień i karceń, rozwiozłości i rozpuście się oddaie, lub podług uznania starszych żadnéy niema zdolności do nauczenia się rzemiosła; mayster odesłać iest mocen.

§. 316. W wszystkich tych i w wszelkich innych powyżéy nieoznaczonych przypadkach, gdy czas nauki bez winy maystra nie zostaie dotrzymanym; tenże domagać się może zaległéy opłaty w stósunku upłynionego czasu, tudzież za cały rok bieżący.

Choroby uczniów.

§. 317. Utrzymywanie ucznia chorobą złożonego z własnych środków, ieżeli go się w umowie wyraźnie niepodiął, po maystrze wymagane być niemoże.

§. 318. Jeżeli choroba ucznia, przeszkodą w nauce będąca, nietrwa nad trzy miesiące; czas ten z umówionego lub prawnego czasu nauki potrąconym mu być nie ma.

§. 319. Jeżeli przeciwnie choroba dłuższy czas trwała; więc zdanie maystra i starszych bractwa stanowi: czyli uczeń czas zmudzony powetować powinien.

Czas nauki.

§. 320. Maystrowi wolno opuścić część czasu nauki uczniowi, w celu wynagrodzenia iego pilności.

§. 321. Gdy czas nauki prawnie iest oznaczonym; opuszczenie tylko do trzeciéy części czasu ściągać się może.

§. 322. W każdym iednak razie potrzeba do tego zezwolenia starszych za poprzedniczém badaniem.

Wyzwolenie.

§. 323. Po ukończonéy nauce, winien mayster przedstawić ucznia zgromadzonemu cechowi do badania i przyięcia go iako czeladnika.

§. 324. Wszelkie biesiady nakładem czeladnika i inne zdzierstwa, tudzież zwyczaie nieprzystoyne i zdrowiu szkodliwe pod czas przyimowania takowego, niemaią mieć mieysca.

O czeladnikach.

§. 325. Czeladnikowi nowo przyiętemu wydaną być powinna terminatka z podpisem starszych i assessora, za przyłożeniem oraz pieczęci bractwa.

§. 326. Czas wędrówki nowo przyiętego czeladnika oznaczony iest ustawami każdego cechu. Wędrówka i zachowanie się w czasie onéyże.

§. 327. Czeladnik może wprawdzie bez uwłaczania swemu powołaniu, wstąpić w służbę u Państwa.

§. 328. Czas iednak służby nie liczy się w lata wędrówki.

§. 329. Sama tylko zwierzchność policyi kraiowéy może podług zachodzących okoliczności skrócić czas wędrówki lub też zupełnie od niéy uwalniać.

§. 330. Pospolicie wędrować za granicę niewolno.

§. 331. W szczególnych tylko przypadkach zwierzchność policyi kraiowéy zezwolenie na to udzielić może.

§. 332. Czeladnicy, na wędrówce będący, winni od czasu do czasu swym rodzicom, opiekunom lub krewnym o swym pobycie wiadomość udzielać.

§. 333. Zaniedbuiąc doniesienie takowe w przeciągu czasu, ustawami oznaczonego, staią się powodem do zaprowadzenia naprzeciw nim postępowania względem nieprzytomnych. (Tyt. 18.)

§. 334. Żebranka w drodze, wędruiącym czeladnikom dozwoloną nie iest.

§. 335. Przybywszy na mieysce, winni zaraz zgłosić się do starszych bractwa.

§. 336. Starsi powinni żądać od przybyłego złożenia karty drożnéy.

§. 337. Jeżeli téy okazać niemoże, zaraz na mieysce swego przeszłego pobytu zwrócony być musi.

§. 338. Gdy zaleceniu takowemu nieczyni zadosyć, zwierzchność za doniesieniem starszych wyprawić go powinna.

§. 339. Przeciwnie, gdy czeladnik okaże swą kartę drożną; taż mu odebraną i aż do dalszéy iego wędrówki w skrzynię bractwa złożoną być musi.

§. 340. Dla takiegoż czeladnika starsi powinni wyiednać robotę u którego z maystrów, a aż to nienastąpi, stósowne do zwyczaiu cechowego udzielić mu wsparcie.

§. 341. Jeżeli mieysca dla niego znaleść niemogą; temuż zalecono być musi, aby po upłynieniu trzech dni w dalszą wędrówkę się puścił.

§. 342. Gdy bez szczególnego pozwolenia zwierzchności dłużéy zostaie w mieyscu; przepis §. 338. naprzeciw niemu ma mieysce.

§. 343. W ustawach cechowych iest postanowiono, czyli czeladnik mocen iest sam obrać sobie maystra, przy którymby chciał pracować, czyli też czekać powinien rozporządzeń w téy mierze starszych cechowych.

§. 344. Starsi obowiązani są utrzymywać dokładny spis maystrów, którzy czeladników mieć chcą, i pierwszego przybywaiącego czeladnika, który sam dla siebie maystra obierać niemoże, lub niechce, wskazać do maystra ieszcze nieopatrzonego, który naypierwéy się zgłosił.

§. 345. Wdowy iednak, professyą nadal utrzymuiące, tudzież maystrowie, dla długiéy choroby lub innych przypadkowych nieszczęść, sami rzemiosła prowadzić niemogą, zdatnymi czeladnikami przed wszystkimi innymi opatrzeni być muszą.

§. 346. Wdowa przecież prawem takowém niewięcéy iak trzy razy popisywać się może.

§. 347. Jeżeli mayster swym nakładem zapisał czeladnika dla siebie, i o tém doniósł starszemu bractwu przed przybyciem onegoż; tenże w każdym przypadku zostawionym być mu musi.

§. 348. W miastach głównych, handlowych i morskich, żaden mayster ustawami niemoże być ograniczonym w liczbie uczniów i czeladników, których zechce utrzymywać.

§. 349. Po innych zaś mieyscach oznaczenie takowe należy do władzy, dozór pod policyą kraiową maiącéy.

Zapłata i żywność dla czeladników.

§. 350. Zapłatę i strawne, czyli żywność dla czeladników, cech musi ustanowić pod kierunkiem zwierzchności.

§. 351. Niewolno żadnemu maystrowi takowe przestępować postanowienie.

§. 352. Zaległa zapłata i strawne dla czeladników, w konkursie nawet, równe ma prawa z zasługami dla czeladzi.

Utrzymywanie czeladników chorobą złożonych.

§. 353. Leczenie i utrzymywanie czeladnika z wędrówki przybyłego i złożonego chorobą, czyli ma robotę lub iéy niema, w przypadku ubóstwa iego, z kassy czeladników, a w niedostatku onéyże, z kassy cechowéy uskutecznione być musi.

§. 354. Gdy kassa rzeczona na to niewystarcza; więc kassa ubogich mieyscowa, a w iéy niedostatku, kassa mieyska lub kamlaryina dopomagać powinna.

§. 355. Magistrat zatém, pod własną odpowiedzialnością, mieć o to staranie powinien, aby zchorzały w niedostatku będący

czeladnik, niezostał bez pomocy, lub przed dostateczném uzdrowieniem z mieysca wyprawionym niebył.

Prawa i obowiązki między maystrami i czeladnikami.

§. 356. Mayster ma prawo i obowiązek, czuwania nad zachowaniem się czeladników, napominania ich częstego do odwiedzania domu nabożeństwa i do spokoynego i porządnego pożycia, tudzież podług swéy możności wstrzymywania go od złych postępków i rozwiozłości.

§. 357. Czeladnik iest obowiązanym z chęcią podeymować się poleconéy mu pracy i tęż wiernie i z pilnością odbywać.

§. 358. W niedziele tylko i święta, naznaczone ustawami kraiowemi, pracować nie ma obowiązku.

§. 359. Czeladnicy, usuwaiący się od pracy w dniach ustawami kraiowemi do niéy przeznaczonych; złożeni być maią karą więzienia o chlebie i o wodzie; pierwszym razem na trzy dni, a w razie powtórzenia aż do dni czternastu.

§. 360. Gdyby czeladnik upornie miał trwać w takowém nadużyciu; więc terminatka zostanie mu odebraną i na cztery tygodnie do domu poprawy odesłanym być ma.

§. 361. Terminatki nie odbierze napowrót, dopóki po odniesionéy karze nie przyrzecze poprawy i zwierzchność uzna się za przekonaną o rzetelności takowéyż obietnicy.

§. 362. Mayster, którego czeladnicy w dni robocze usuwaią się od pracy, pod karą iednego do trzech talarów do kassy cechowéy winien o tém zwierzchności donieść.

§. 363. Żaden gospodarz czyli karczmarz w gospodzie cechowéy w dni robocze, a szcze-

gólniéy w poniedziałki, niema cierpieć u siebie czeladnika w czasie zwyczaynych godzin do pracy, tém mniéy ieszcze udzielać mu pokarm lub trunki.

§. 364. Działaiący wbrew temu zakazowi ściąga na się karę policyiną dwóch do pięciu talarów.

§. 365. Każdy czeladnik przez czas zostawania na pracy u maystra, do urządzeń iego domowych stósować się powinien.

§. 366. Posług domowych żaden mayster od swego czeladnika wymagać niemoże.

§. 367. Czeladnikowi niewolno inną zaymować się pracą, iak tą, którą mayster mu wskazał.

§. 368. Mayster żaden niema odstręczać drugiemu czeladników, u niego na pracy będących.

§. 369. Gdy to nastąpi, mayster winien zapłacić do kassy cechowéy karę dwóch do pięciu talarów, a czeladnik w dalszą póyść musi wędrówkę.

§. 370. Wdowom tylko po maystrach daléy professyą prowadzącym, czeladnik nayzdatnieyszy, podług iéy wyboru, danym być musi.

§. 371. Jeżeli iednak mayster iednego tylko czeladnika maiąc, tego wdowie dać iest zniewolonym; w tym przypadku mocen iest żądać od którego z współmaystrów, kilku utrzymuiącego czeladników, odstąpienia z nich iednego.

§. 372. Gdy kilka wdów o zdatnych czeladników się zgłasza; czas zgłoszenia się do cechu pomiędzy niemi stanowi.

§. 373. Takowém prawem wdowa każda trzy razy tylko popisywać się może. (§. 346.)

§. 374. Mayster, który w długą wpada chorobę; odstąpienia czeladnika iednego od swych cechowych domagać się może.

§. 375. Ten z pomiędzy maystrów, u którego naywięcéy iest czeladników w pracy, szczególniéy ma obowiązek do odstąpienia iednego.

§. 376. Jeżeli liczba czeladników u kilku maystrów iest równa; obowiązek odstąpienia trafia młodszego.

§. 377. Mayster za swym powrotem do zdrowia, winien czeladnika tym sposobem mu ustąpionego, przeszłemu maystrowi na żądanie iego oddać.

Odprawa czeladników.

§. 378. Mayster chcąc czeladnika odprawić, winien mu dwa tygodnie wprzód wypowiedzieć.

§. 379. Może go bez wszelkiego wypowiedzenia odprawić natychmiast: 1) gdy iego lub iego rodzinę uczynkiem, słowami obelżywemi i krzywdzącemi lub hańbiącą obmową obraża;

§. 380. 2) Gdy się dopuszcza upornego nieposłuszeństwa i krnąbrności naprzeciw zleceniom maystra;

§. 381. 3) Gdy żonę lub dzieci maystra do złego naprowadza lub w podeyrzaném z nimi obcowaniu przestaie;

§. 382. 4) Gdy się kradzieży lub przeniewierzenia względem maystra dopuszcza;

§. 383. 5) Gdy nawykł, bez wiadomości i pozwolenia maystra, nocami w domu niezostawać;

§. 384.

§. 384. 6) Gdy nie zachowuie ostrożności względem ognia i światła i na dane mu w téy mierze napomnienie nie zważa.

§. 385. Czeladnik także może opuścić maystra, winien mu iednak w dwa tygodnie wprzód wypowiedzieć. Odeyście czeladnika.

§. 386. Mayster iednak nie iest obowiązany przyiąć wypowiedzenie, gdyby czas odeyścia przypadł na walny lub inny iarmark, lub na czas w ciągu czternastu dni przed takimże iarmarkiem lub głównemi świętami.

§. 387. W takim przypadku czeladnik nie prędzéy, iak po świętach lub po ukończeniu iarmarku odeyść iest mocen.

§. 388. Jeżeli mayster bez danego mu dostatecznego powodu, uczynkiem czeladnika skrzywdził; tenże natychmiast ma prawo opuścić robotę.

§. 389. Gdy czeladnik w dalszą chce się zapuścić wędrówkę; karta dróżna niemoże mu być wydaną bez zezwolenia maystra, u którego na ostatku pracował.

§. 390. Mayster maiąc wiadomość, że czeladnik zaciągnął długi lub popełnił występki; pod własną odpowiedzialnością na wydanie karty dróżnéy zezwalać niemoże.

§. 391. Winien owszem swoią o tém wiadomość donieść assessorowi cechu.

§. 392. Jeżeli mayster żadnych nie ma przeszkód naprzeciw odeyściu czeladnika, lub będące dostatecznie uprzątnione zostały, karta dróżna winna mu być oddaną z zaświadczeniem na onéyże, iak długo w mieyscu zostawał, i iak się według świadectwa maystra zachował.

§. 393. Zaraz po odebraniu karty dróżnéy czeladnik w dalszą drogę udać się iest obowiązanym.

§. 394. Jeżeli mu przypadek stawia w téy mierze przeszkodę; winien na nowo kartę złożyć do cechu.

§. 395. Gdy nie czyni ani iednego, ani drugiego; zwierzchność na doniesienie cechu iako włóczęgę go uważać i z iako takim postąpić iest obowiązaną.

Prawa czeladników w ogólności.

§. 396. Czeladnicy żadnego pomiędzy sobą niestanowią gminu lub uprzywileiowanego towarzystwa.

§. 397. Nie wolno im samowładnie w zgromadzenia się zbierać.

§. 398. W przypadkach, w których podług ustaw cechowych lub policyinych podobne zgromadzenia są im dozwolone; też tylko za wiadomością starszych cechu odbywane być mogą.

§. 399. Zresztą zachowuią się w swéy mocy ustawy policyine i cechowe, podług których wolno iest czeladnikom obrać pomiędzy sobą starszego, z obowiązkiem utrzymania rachunku kassy, którąby utworzyli z własnych składek, na wspólne potrzeby, a szczególniéy na opatrywanie czeladników chorych lub inném nieszczęściem dotkniętych.

§. 400. Wszelakoż i w téy mierze zostaią pod dozorem starszych i assessora cechu.

ODDZIAŁ CZWARTY.

O artystach (kunsztmistrzach) i rękodzielnikach.

Artyści.

§. 401. O artystach czyli kunsztmistrzach, względem których procederu są zawieszone cechy, rozumie się to wszystko, co o cechach i ich członkach w oddziale poprzedzaiącym iest postanowiono.

§. 402. Gdzie podobnego niemasz związku; tam kunszt pospolicie przez każdego, który sobie na nim zarabiać zamyśla, prowadzonym być może. (§. 179. 180.)

§. 403. Podobny artysta iest także mocen, tak iak każdy mayster cechowy (§. 263. seq.), wyroby swe własne tak w swém mieszkaniu, iak i gdzieindziéy, wystawiać na przedaż.

Prawa artystom akademicznym służące.

§. 404. Artysta, przyięty przez akademią kunsztów i tamże wpisany; proceder swóy wszędzie po całym kraiu prowadzić iest mocen i żaden cech lub bractwo iakie, w tém mu się sprzeciwiać niemoże.

§. 405. Ktokolwiek dzieło kunsztowe, przez artystę akademicznego wynalezione i przez akademią uznane, bez zezwolenia tegoż artysty wyrabia i na iego szkodę przedaie; karą pięćdziesiąt talarów złożonym być ma.

§. 406. Gdy przywiléy szczególnie i wyraźnie rozciągnionym niezostał do dziedziców artysty; prawo rzeczone służy im iedynie tylko na zbycie wyrobionych przez spadkodawcę i po nim pozostałych zapasów.

Fabryki, czyli rękodzielnie.

§. 407. Założenia, maiące za cel wyrabianie i wykształcenie pewnych płodów

przyrodzonych hurtem; zowią się fabrykami czyli rękodzielniami.

Przedsiębiercy fabryk (rękodzielnicy).

§. 408. Utrzymuiący założenie takowe na swóy rachunek, zowie się przedsiębiercą fabryki, a tamże wyrabiaiący fabrykantami.

§. 409. Ci, co poiedyńczo professyą cechową lub inną na własny prowadzą rachunek, acz w zwyczayném pożyciu, zowią się fabrykantami; iednak tylko uważaią się podług przepisów poprzedzaiącego oddziału, w miarę iak proceder iest cechowym lub nie.

Kto rękodzielnię może zakładać.

§. 410. Pozwolenie założenia fabryki, wyłącznie do Rządu należy.

§. 411. Pozwolenie takowe iako przywiléy uważane i wyrozumiane być ma.

§. 412. W razie poszukiwania zezwolenia na założenie nowéy fabryki dla procederu właściwie cechowego w mieyscu lub w bliskości, gdzie takiż cech się znayduie; przed udzieleniem onegoż cech rzeczony słuchanym być winien.

Prawa przedsiębiercy fabryk.

§. 413. Przedsiębiercy fabryk względnie utrzymania onychże i zbywania wyrabianych tamże towarów, maią prawa cechów.

§. 414. Aby byli uczestnikami onychże, niepotrzeba przyięcia ich do związku kupiectwa; nawet tam nie, gdzie podobny znayduie się związek.

§. 415. Pospolicie nie służy im prawo zbywania częściami swych towarów fabrycznych.

§. 416. Należy im się prawo pierwszeństwa w maiątku ich rękodzielników i odbieraiących od nich towary w razie otworzenia konkursu nad onymże, iakie w ustawie konkursowéy iest oznaczone.

§. 417. Właściwi rękodzielnicy (§. 408.) niepodlegaią przymusowi cechowemu, ani też ustawom cechowym. Prawa rękodzielników.

§. 418. Przeciwnie też nienależą do praw i przywileiów cechom służących.

§. 419. Wyuczeni przez nich robotnicy niemaią praw uczniów i czeladników cechowych.

§. 420. Jednak cechowy, bez uwłaczania swemu prawu, może w fabryce wyrabiać.

§. 421. Właściwym rękodzielnikom niewolno na własny swóy rachunek wystawiać na przedaż wyrabiane przez nich towary; winni raczéy wyrabiać dla przedsiębiercy fabryki i podług iego zamowy.

§. 422. Żadnemu przedsiębiercy rękodzielni niewolno przyimować tych, którzy w podobnéy dotychczas robili fabryce, dopóki nie złożą piśmiennego świadectwa ich ztamtąd uwolnienia.

§. 423. Zresztą, stósunki pomiędzy przedsiębiercą fabryki i rękodzielnikami, uważane być maią podług umowy pomiędzy nimi zawartéy i podług ustaw do tychże umów ściągaiących się. (Cz. I. Tyt. 11. Oddz. 8.)

ODDZIAŁ PIĄTY.

O mielcarzach, gospodarzach domów gościnnych, traktyerach i innych prowadzących proceder przysposobionych pokarmów i napoiów.

§. 424. Każdy, utrzymuiący w mieście proceder sprzedawania przysposobionych pokarmów i napoiów, winien ściśle stósować Zasady ogólne.

się do granic ustawami lub urządzeniami policyi mieyscowéy dla tegoż procederu przepisanych.

§. 425. Nowe, dotychczas nie będące ograniczenia, żaden magistrat miasta, bez wyraźnego zezwolenia zwierzchności policyinéy kraiowéy, zaprowadzać niemoże.

Robienie piwa.

§. 426. Okoliczność ta, czyli prawo robienia piwa w mieście iakiém, należy do maiątku kamlaryinego, lub też do szczególnych posiadaczy, oznaczoną być musi podług dawnych urządzeń mieyscowych.

§. 427. Podług tychże zasad wyrozumieć należy, czyli nadane szczególnym mieszczanom prawo robienia piwa, do pewnych domów iest przywiązane, lub też służy pewnym tylko wyłącznie osobom.

§. 428. Tudzież: czyli każdy do tegoż prawa należy w każdym czasie, lub téż tylko w pewnéy kolei, i czyli bez, lub téż z oznaczeniem pewnéy miary, piwo robić iest upoważnionym.

§. 429. Tam, gdzie prawo to służy szczególnym mieszczanom, lub posiadaczom domów; ciż obowiązani są pospolicie użyć do tego osób, na ten koniec przez zwierzchność ustanowionych i zobowiązanych, tudzież wspólnego, ieżeli iest, mielcucha, słodowni i suszarni.

§. 430. Prawo robienia piwa, do domu przywiązane, pospolicie bez tegoż zbywane być niemoże.

§. 431. Jednak prawo to maiący, wykonanie onegoż od czasu, lub przypadku iednego do drugiego, zdać na kogo innego iest mocen.

§. 432. Gdzie pomiędzy mieszczanami lub posiadaczami domów zaprowadzone iest robienie piwa koleią; tam pospolicie każdemu też wolno piwo przez niego w kolei na niego przypadaiącey zrobione, w swym nawet domu wyszynkować; chociażby mu zresztą prawo wyszynkowania niesłużyło.

§. 433. Gdzie robienie piwa iest przywiązane do cechu; tam przepisy oddziału trzeciego nawet i co do przymusu cechowego maią mieysce.

Garkuchnie i domy gościnne.

§. 434. Traktyerom wolno iest nagotowane przez nich iedzenie i z domu wyprzedawać.

§. 435. Gospodarze domów gościnnych, tylko w ich domu, gościom ciepłe iadło mogą dostarczać.

§. 436. Służy tymże prawo, z wyłączeniem traktyerów, szynkowni, domów winnych i kawiarni, obcych za pieniądze przyimować.

§. 437. W mieyscach, gdzie się znayduią domy zaiezdne, inni mieszkańcy niemaią za pieniądze przyimować obcych podróżnych, którzyby w tamtych umieszczenie znaleźli.

§. 438. Gościnni niemaią ani przyimować, ani cierpieć ludzi podeyrzanych, paszportów niemaiących.

§. 439. Obowiązani są w miastach Magistratowi, po wsiach sołtysowi, donieść o osobach do nich na nocleg przybywaiących.

§. 440. Zgoła gościnni zostaią pod nayściśleyszym dozorem policyi i bez sprzeczki stósować się muszą do wszelkich urządzeń, w celu zachowania publicznego porządku i bezpieczeństwa przepisanych.

§. 441. Również nie wolno im pod żadnym pozorem przestępować taxę od policyi ustanowioną.

§. 442. Gościnni, dopuszczaiący się powtórnego przestąpienia udzielonych im przepisów policyi, lub upornego nieposłuszeństwa względem urządzeń onéyże; przez wyrok sądowy za utracaiących swe prawo uznanymi być maią.

§. 443. W iaki sposób gościnni ukarani być winni, którzy przyimuią i cierpią u siebie złodziei lub przechowuiących onychże; w ustawach karzących iest postanowioném.

Prawa pomiędzy gościnnymi i podróżnymi.

§. 444. Gospodarze domów gościnnych obowiązani są odpowiadać za wszystko, co podróżni przez nich lub ich na to ustanowionych ludzi przyięci, do domu złożyli.

§. 445. Kilku gospodarzy, ieden dom gościnny utrzymuiących, odpowiadaią podróżnym wszyscy za iednego i ieden za wszystkich.

§. 446. Osoby, których gospodarz używa do wskazania mieysca dla podróżnych, dla ich wozów i rzeczy, uważaią się za takich, którzy są ustanowionymi do przyimowania onychże.

§. 447. Gospodarz w tym tylko przypadku staie się wolnym od odpowiedzialności za stratę lub szkodę w rzeczach przyiętych zrządzoną, gdy dowiedzioném być może, iż szkoda takowa powstała z własnego wielkiego lub miernego uchybienia podróżnego, lub też przez moc zewnętrzną i przypadki, których gospodarz przy naystarannieyszéy uwadze ani przewidzieć, ani odwrócić w stanie niebył.

§. 448. Gdy gospodarz przyimuiąc gościa zaraz oświadcza, iż za wniesione rzeczy niechce odpowiadać; więc tę tylko winien stratę zastąpić, która przez niego samego lub iego ludzi, z wielkiego lub miernego uchybienia zrządzoną została.

§. 449. Do osób, za które gospodarz iest w odpowiedzi, należą także poleceni przez niego forszpany i lokaie naiemni.

§. 450. Przez to, że gospodarz wskazuie podróżnemu schowanie do iego rzeczy pod zamknięciem i klucze do tegoż oddaie; tenże odpowiedzialności nie unika.

§. 451. Jeżeli iednak podróżny dopuścił się niedbalstwa w zamykaniu, lub był nieostrożnym w zachowaniu kluczy; sam winien ponieść szkodę, o którey zrządzenie gospodarz lub ludzie iego, dowodnie winionymi być niemogą.

§. 452. Jeżeli podróżny rzeczy w zamkniętych kufrach, skrzyniach, lub innych schowaniach będących, szczególnie gospodarzowi nie wskazał; więc w razie mniemaney straty, własność i ilość uronionych rzeczy udowodnić powinien.

§. 453. Skoro iednak podróżny iest osobą niepodeyrzaną, która stósownie do stanu swego i procederu, rzeczy takie iak mniemanie zaginęły, prowadzić z osobą zwykła; więc tenże w niedostatku innych dowodów, dopuszczonym być musi do ztwierdzenia przysięgą własności i wartości uronionych przedmiotów.

§. 454. Jeżeli podróżny z rzeczy swoich niektóre gospodarzowi do własnego iego zachowania oddał, tenże ma w tym względzie

wszelkie obowiązki i odpowiedzialność zachowawcy. (Cz. I. Tyt. 14. Oddz. 1.)

§. 455. Gościnny względem zapłaty za stancyą i wygody dla gościa, też same ma prawa na wprowadzonych do niego rzeczach, iakie ma naymuiący względem komornego. (Cz. I. Tyt. 21. §. 395.)

ODDZIAŁ SZÓSTY.

O aptekarzach.

Prawa aptekarzy.

§. 456. Aptekarze wyłącznie są upoważnionymi do sporządzania lekarstw, również do sprzedawania onychże i trucizn.

Do d. §. 109. Zobacz urządzenie aptekarzy z d. 12. Października 1801 r.

§. 457. Również ma im być wolno, mieć także płody przyrodzone, które oprócz do lekarstwa, bywaią używane do innych potrzeb fabrycznych, domowych i kuchennych i takowe, lecz tylko w mnieyszych ilościach przedawać.

§. 458. Do handlu korzeniem lub innemi materyałami aptekarze iako tacy prawa niemaią.

§. 459. Wszelakoż w mieyscach, gdzie niemasz szczególnych kupców korzeniem lub materyałami handluiących; aptekarz ma domniemanie za sobą, iż wyłączne ma prawo sprzedawania rzeczonych przedmiotów.

§. 460. Lekarze i chirurgowie obowiązani są niezaymować się sami przysposobieniem lekarstw dla chorych tam, gdzie są aptekarze.

§. 461. Również nikomu niewolno, bez szczególnego zezwolenia zwierzchności lekarskiéy prowincyonalnéy, tak zwane Arkana (taiemne lekarstwa) na sprzedaż wyrabiać.

§. 462. Zezwolenie zakładania nowych aptek, wyłącznie do Rządu należy.

§. 463. Nadania takowe podług przepisów o przywileiach wyrozumiane być winny.

§. 464. Aptekarze zostaią pod bezpośrednim dozorem Rządu i ustanowionych przezeń władz lekarskich. Obowiązki onychże.

§. 465. Ci tylko są zdolnymi do zawiadywania apteką, którzy się aptekarstwa należycie nauczyli i do tegoż po poprzedniczém badaniu, ich zdolność przez władzę lekarską, za zdatnych uznanymi i do swych powinności przez tęż władzę, zobowiązanymi zostali.

§. 466. Gdy apteka prawem dziedziczenia lub w inny sposób spada na takiego, któremu na wytkniętych zbywa własnościach; tenże winien ustanowić zdatnego podług powyższych przepisów prowizora.

§. 467. Takiż prowizor ma prawo i obowiązki faktora handlowego.

§. 468. Żadnemu lekarzowi nie wolno pospolicie własną posiadać aptekę, lub samemu albo przez innych nią zawiadować.

§. 469. Aptekarz obowiązanym iest pod utratą swego prawa mieć o to staranie, aby potrzebne lekarstwa każdego czasu w należytéy dobroci u niego się znaydowały.

§. 470. Również takie przysposobienia uczynić powinien, aby publiczność i chorzy w odbieraniu lekarstw bądź we dnie bądź

w nocy, iak naywiększego doznawali pośpiechu.

§. 471. Obowiązki aptekarzy względem sporządzenia, sprzedawania i zachowania lekarstw i trucizn, również względem leczenia chorób, są oznaczone w Prawie kryminalném.

Szczególne przywileie aptekarzy.

§. 472. Względem leków na kredyt wydawanych, aptekarzom służy prawo pierwszeństwa w maiątku wszechdłużnika, bliżéy oznaczone ustawą konkursową.

§. 473. Książkom w sposób kupiecki przez nich utrzymywanym, należą się prawa i wiara xiąg handlowych.

§. 474. Również aptekarze co do wystawiania wexli maią prawa kupcom służące.

ODDZIAŁ SIODMY.

O kupcach.

I. Komu służą prawa kupców.

§. 475. Kto za główne zatrudnienie prowadzi handel towarami lub wexlami, zowie się kupcem.

§. 476. Ktokolwiek chce prowadzić interessa kupieckie pod opieką Rządu, zezwolenia zwierzchności poszukiwać powinien.

§. 477. Małoletniemu prowadzenie ich nie prędzéy iak za poprzedniczém uznaniem go za pełnoletniego, dozwolone być może.

§. 478. Pełnoletni, który z wiadomością żyiącego ieszcze oyca i bez wyraźnego iego sprzeciwienia się, zaczyna prowadzić interessa kupieckie; przez toż samo wychodzi z pod władzy oycowskiéy. (Cz. 2. Tyt. 2. §. 212. 218.)

§. 479. Gdzie się znayduią cechy lub związki kupieckie; tam każdy wstępuiący członek winien stósować się do ustaw związkowych, tak względem lat nauki, iako i w wszelkim innym względzie.

§. 480. W tychże mieyscach ten tylko ma prawa kupca, kto do związku tegoż został przyiętym.

§. 481. Wszelakoż wolno Rządowi w takich nawet mieyscach szczególnym osobom, acz nie w związku kupieckim będącym, szczególnémi nadaniami udzielić prawo do handlu. (§. 184.)

§. 482. Gdzie podobnych związków niemasz, lub też tylko dla pewnych rodzaiów kupców są ustanowione; wszyscy utrzymuiący ciągły handel towarami lub podobne interessa wexlowe, maią prawa kupców.

§. 483. Przedsiębiercy rękodzielni względem utrzymywania onychże i zbywania wyrabianych w nich towarów, maią prawa kupieckie.

§. 484. Toż samo rozumie się o tych, którzy trudnią się przewozem towarów na morzu, względem przedmiotów z tymże procederem bezpośrednio w związku będących.

§. 485. Nie uważaią się za kupców mieszkańce wsi, którzy tylko płodami przez nich samych wydanemi lub wydoskonalonemi za pomocą rólniczogospodarczego przemysłu handluią, tudzież fabrykanci, którzy własnemi ich wyrobami handel prowadzą.

§. 486. Kramarze po wsiach i miasteczkach, z towarem od domu do domu chodzący, tandeciarze i zwyczayni przekupniowie, praw kupieckich niemaią.

§. 487. Przedsiębiorący szczególne tylko odstawy, przez to nie staie się kupcem.

II. O niewiastach trudniących się kupiectwem.

§. 488. Niewiasta kupiectwo na własny rachunek prowadząca, względem czynności i związków do tegoż ściągaiących się, niemoże się odwoływać do praw i prerogatyw płci iéy służących.

§. 489. Prawa te iednak w innych iéy stósunkach zostaią iéy zastrzeżonémi.

§. 490. W przypadkach wątpliwych domniemiewa się, iż osoba takowa (§. 488.) przyięła zaciągnione obowiązki, iako niewiasta handlem trudniąca się.

§. 491. Również przyimuie się, iż niewiasta właścicielką handlu będąca, sama nim zawiaduie, dopóki taż nie ustanowi zastępcę (dysponenta) i prokura (zastępstwo) podług §. 500. seq. należycie ogłoszoną nie zostanie.

§. 492. Natenczas iuż niema nadal z swéy osoby ani praw, ani obowiązków kupca.

§. 493. Musi iednak wszystkie czynności podług obwieszczonego zastępstwa przez iéy dysponenta uskutecznione, tak swym maiątkiem handlowym iako i innym zastąpić.

§. 494. Zamęście niewiasty właścicielką handlu będącéy, samo z siebie żadnéy nie sprawia odmiany w iéy prawach i obowiązkach względem handlu i prowadzenia onegoż.

§. 495. Niewiasta, która z swym mężem lub kim innym wstąpiła w towarzystwo handlowe, w tym tylko razie ma prawa i obowiązki niewiasty handlem trudniącéy się, gdy zarazem umówione i obwieszczone zostało, iż taż także handlem ma zawiadywać.

§. 496. Żona kupca dopomagaiąca tylko mężowi w iego czynnościach, w mieyscach nawet, gdzie wspólność maiątku pomiędzy małżonkami ma mieysce, nie uważa się ieszcze za niewiastę trudniącą się handlem.

III. O faktorach i dysponentach.

§. 497. Kto przez właściciela handlu, który tymże sam zawiadywać niechce lub nie może, powołanym został na iego zastępcę; zowie się faktorem, dysponentem (zawiadowcą) lub przełożonym handlu.

a) wystawienie aktu zastępstwa.

§. 498. Gdy właściciel handlu zostaie pod władzą oycowską lub opieką; powołanie zawiadowcy nastąpić musi przez tego, do którego zarząd iego maiątku należy.

§. 499. Jeżeli tenże iest opiekunem lub kuratorem, albo też handel należy do wolnego maiątku małoletniego zostaiącego ieszcze pod władzą oycowską; więc przystąpić także musi zezwolenie władzy nadopiekuńczéy.

§. 500. Sama zaś czynność piśmiennie zawartą i należycie obwieszczoną być musi.

b) rozciągłość władzy.

§. 501. Jeżeli zawiadowca nad handlem w ogólności został przełożonym; zlecenie mu dane rozciąga się do wszelkich przy oddanym mu handlu wydarzaiących się interessów.

§. 502. Ograniczenie władzy iego w szczególnych przypadkach, zawierać się musi w akcie ustanowienia go, i razem z tymże w swém mieyscu do wiadomości być podane.

c) obwieszczenie.

§. 503. Uważa się za obwieszczenie należyte, gdy kupcy mieyscowi w giełdzie lub przez ich przełożonych, tudzież korespondenci zamieyscowi z handlem w związku będący, listownie zawiadomionymi zostali.

§. 504. Firma czyli podpis, którego zawiadowca ma używać, własnoręcznie przez niego korespondentom udzieloną i w giełdzie zachowaną być musi.

§. 505. W mieyscach, gdzie nie masz giełd lub bractw kupieckich, ustanowienie zawiadowcy oprócz listownego uwiadomienia korespondentów, właściwemu sądowi doniesione, tamże firma złożoną i kupcy mieyscowi przez sąd o tém uwiadomieni być muszą.

§. 506. Ograniczeniami prokuracyi, które należycie obwieszczonémi niezostały, właściciel tak dalece tylko zastawiać się może naprzeciw trzeciemu, który z zawiadowcą w czynność się wdał, ile potrafi udowodnić, iż też w inny sposób dość wcześnie do wiadomości trzeciego doszły.

§. 507. Jeżeli właściciel handlu kogo piśmiennie lub ustnie za swego podał faktora, żadnéy niedawszy mu prokuracyi; tenże staie się odpowiedzialnym temu, który przez to naprowadzonym został, do wdania z nim w czynność.

§. 508. Gdy obwieszczenie należycie uskutecznione zostało; zupełnie zawisło od woli właściciela handlu, przyiąć, lub nieprzyiąć czynności przez zawiadowcę nad obręb nadaney mu władzy zdziałane.

§. 509. W przypadku następuiącego wyraźnego lub milczącego przyięcia, przepisy Części pierwszéy Tyt. 5. §. 185—191. i Tyt. 13. §. 143. 144. maią mieysce.

§. 510. Również właściciel handlu zostawszy uwiadomionym przez zawiadowcę lub trzeciego, z którym czynność zawarł, iż

iż tamten przestąpił granice nadaney mu władzy, obowiązany iest oświadczyć się w przeciągu czasu w Części pierwszéy Tyt. 5. §. 90. seq. oznaczonego względem przyięcia lub nieprzyięcia onéyże, albo wszelką z tego zaniechania wynikłą szkodę zastąpić. (Cz. I. Tyt. 13. §. 145. 146.)

§. 511. W przypadku nawet ustanowienia zawiadowcy do szczególnego rodzaiu czynności, obwieszczenie wszelakoż nastąpić powinno podług powyższych przepisów tak w mieyscu, gdzie temiż czynnościami trudnić się ma, iako też i korrespondentom zamieyscowym.

§. 512. Nie potrzebuią być obwieszczonémi ograniczenia, które wynikaią z natury zlecenia.

§. 513. Kto ustanowionym tylko iest do kupowania i sprzédawania towarów po iarmarkach, ten swego mocdawcę takiemi tylko obowięzuie czynami, bez którychby danego nie wypełnił zlecenia.

§. 514. Jeżeli tenże ma być mocen zaciągać obowiązki wexlowe na swego mocdawcę, prokura wyraźnie to w sobie musi zawierać.

§. 515. Jeżeli zawiadowca w dopełnianiu danego mu zlecenia dopuścił się czynu niepozwolonego, lub wcale występku; pryncypał uszkodzonemu tak dalece tylko winien wynagrodzenie, ileby w ogólności kto inny do tegoż był obowiązanym. (Cz. I. Tyt. 6. §. 50. seq.)

d) iak dalece niepozwolone czyny zawiadowcy obowięzuią pryncypała.

§. 516. Konfiskata, którą dysponent w interessach handlowych zawinił, dotyka

pryncypała, z wolném poszukiwaniem straty na dysponencie.

§. 517. Jeżeli iednak pryncypał wprzód iuż podobnym dysponenta czynnościom potakiwał, poszukiwanie niema mieysca.

§. 518. Również pryncypał w przypadku ubóstwa zawiadowcy, odpowiada za kary pieniężne, które tenże w czynnościach handlu dla przekroczeń ustaw akcyznych i celnych, chociaż pomimo iego wiedzy, zawinił.

§. 519. Co do innych występków zawiadowcy, właściciel za przysądzoną mu karę pieniężną, nie iest w odpowiedzi.

e) czyli zawiadowca innego w swe mieysce może mianować.

§. 520. Dysponent bez wyraźnego zezwolenia pryncypała, danego mu zlecenia innemu poruczać niemoże.

§. 521. Może iednak do szczególnych czynności pełnomocników ustanawiać, również podobnéy używać pomocy do interessów handlowych, które kupiec zwykł odbywać przez kupczyków i uczniów.

f) stósunki pomiędzy pryncypałem i zawiadowcą.

§. 522. Prawa i obowiązki pomiędzy właścicielem i zawiadowcą, szczególniéy wyrozumiane być powinny, podług umowy pomiędzy nimi zawartéy, a gdzie taż nic nie stanowi, podług ogólnych przepisów ustaw o pełnomocnictwach. (Cz. I. Tyt. 13. §. 49. seq.)

§. 523. Zawiadowca, bez wyraźnego pozwolenia pryncypała, żadnych czynności handlowych na swóy rachunek prowadzić niemoże.

§. 524. Jeżeli toż iednak uczynił; wszelki ztąd zysk do pryncypała należy.

§. 525. Gdy podobna czynność handlowa składa się z kilku przedmiotów, związek z sobą maiących; więc pryncypał chcący sobie przywłaszczyć zysk z iednego, szkodę także z drugich musi podeymować.

§. 526. Zawiadowca, po ustaniu zlecenia, towary i rzeczy pryncypała w iego trzymaniu będące, dopóty zatrzymywać iest mocen, dopóki względem należytości z powodu mianego zlecenia mu przypadaiących, niezostaie zaspokoionym.

§. 527. Wszelakoż to prawo zatrzymywania niemoże być rozciągnioném, iak tylko do ilości pretensyi, podług prawdopodobieństwa dysponentowi należeć się mogącéy. (Cz. I. Tyt. 20. §. 536. seq.)

§. 528. Dysponent może żądać słusznego wynagrodzenia za podeymowane przez niego prace, chociażby mu wyraźnie przyrzeczone niebyło; chybaby za oznaczoną zapłatą w usługach pryncypała zostawał.

§. 529. Wynagrodzenie takowe, w niedostatku zgodnego w téy mierze układu, z względu na zatrudnienia i zysk ztąd wynikły, przez przysięgłych znawców oznaczone być musi.

§. 530. Właściciel handlu chcąc zlecenie odwołać, winien cofnąć czynność w téy mierze zeznaną, i to należycie podać do wiadomości. g) zniesienie zlecenia.

§. 531. Obwieszczenie takowe, podług przepisu §. 503. uskutecznione być musi.

§. 532. Tym, którym cofnienie zlecenia w ten sposób obwieszczone zostało, właściciel handlu nie staie się odpowiedzialnym,

z powodu umów i czynności następnie z byłym zawiadowcą zawartych.

§. 533. Naprzeciw innym zaś tenże tylko tém zasłaniać się może, gdy cofnienie zlecenia cztery razy od ośmiu do ośmiu dni poda do wiadomości w gazetach i pismach intelligencyinych prowincyi, w któréy znayduie się siedlisko handlu; oprócz tego uwiadomienie piśmienne względem rzeczonego cofnienia na giełdzie, na drzwiach domu, w którym znaydował się kantor, każe przybić i przez cztery tygodnie wywiesić.

§. 534. Jeżeli przepisy takowe niezostały zachowanemi; właściciel zostaie w odpowiedzialności rzeczonym osobom za czynności, choć późniéy przez byłego zawiadowcę stósownie do osnowy dawnego zlecenia zawartych, gdy dowiedzioném być niemoże: iż o cofnieniu onegoż w inny sposób wiadomości nie miały.

§. 535. Gdy zawiadowca na czas tylko pewny był postanowionym; więc po upłynieniu onegoż niepotrzeba wyraźnego cofnienia zlecenia względem tych, którym ograniczenie takowe należycie było obwieszczoném, lub którzy o tém dowodnie zkąd inąd mieli wiadomość.

§. 536. Dla zabezpieczenia właściciela względem wszystkich innych osób, potrzeba, aby cofnienie zlecenia podług przepisu §. 533. obwieszczone zostało.

§. 537. Właściciel handlu chcąc się zabezpieczyć względem niewiadomych poszukiwań z powodu czynności przez zawiadowcę w czasie iego zarządu zdziałanych, do-

magać się może wydania publicznego zapozwu.

§. 538. Termin takowego zapozwu na osiemnaście miesięcy wyznaczonym być musi, i obwieszczenie Ordynacyi processowéy, przepisane oprócz w gazetach i pismach intelligencyinych prowincyi, podane także być musi do pism publicznych tych mieysc, w których odbywały się główne tegoż handlu czynności.

§. 539. Jeżeli po zapadłym wyroku prekluzyinym wykażą się ieszcze pretensye, które z xiąg i innych wiadomości znanemi niebyły; właściciel za to tylko odpowiada, co z czynności istotnie do handlu wpłynęło.

§. 540. W przypadku śmierci właściciela handlu, pełnomocnictwo przez niego wystawione, na pewny czas lub czas życia iego wyraźnie nieograniczone, trwa dopóty w swéy mocy, dopóki przez dziedziców lub sąd odwołanem niezostanie.

§. 541. Przez czas trwania pełnomocnictwa dysponenta, ci, co z nim wchodzili w czynność, podług wyboru swego, albo iego, albo mocdawcy, trzymać się mogą. *h*) stósunki między dysponentem i tymi, z którymi w czynność wchodził.

§. 542. Wszelakoż dysponent wierzycielom takowym odpowiada tylko w miarę funduszów handlowych, w iego ręku będących.

§. 543. Pretensye handlu na długach będące, również w czasie trwania pełnomocnictwa, albo przez samego właściciela, albo przez dysponenta, ściągane być mogą.

§. 544. Po uchyleniu pełnomocnictwa, iuż tylko właściciel może być zaskarzonym, i on też tylko pretensye na długach będące ściągać iest mocen.

§. 545. Jednak dysponent z własnego odpowiada maiątku, gdy bądź przed, bądź po uchyleniu pełnomocnictwa, wyraźnie siebie samego zobowiązał, lub granice danego mu zlecenia przestąpił.

IV. O kupczykach i uczniach.

§. 546. Kupczykowie i uczniowie w otwartych sklepach lub kramach ustanowieni, uważaią się za umocowanych do czynności handlowych, tamże zwyczaynie się wydarzaiących.

§. 547. Mogą sprzedawać towary tamże będące, pieniądze za nie odbierać i z nich pokwitować.

§. 548. Rachunki także z wybranych towarów, w kramie lub sklepie za ich kwitami ważnie zapłacone być mogą.

§. 549. Prości tylko kupczykowie lub uczniowie nieuważaią się za umocowanych do wystawiania wexli, przyimowania lub zlewania onychże, do zakupowania i sprzedawania na kredyt lub hurtem.

§. 550. Gdzieindziéy, iak w kramie lub sklepie, tak dalece tylko wypłata na ich ręce uskutecznioną być może; ile przynieśli z sobą towary, za które zapłata ma nastąpić lub wexle, przekazy, rachunki i inne zapisy dłużne iuż zakwitowane.

§. 551. Kassyerowie bankierów i innych kupców, tudzież kupczykowie na walne i inne wysyłani iarmarki, bez szczególnego nawet obwieszczenia, uważaią się za dysponentów co do czynności z ich powołaniem w związku będących i ztąd wypływaiących.

§. 552. Czyli oprócz rzeczonych przypadków czynności, przez kupczyków i uczniów zdziałane, są obowięzuiącemi dla

właściciela handlu; to wyrozumiane być musi wedle zasad o pełnomocnictwach. (Cz. I. Tyt. 13. §. 98 seq.)

§. 553. Za czyny ich niepozwolone tak dalece odpowiada tylko, ile podobne czyny swego zawiadowcy go obowięzuią. (§. 515. seq.)

V. O braniu towarów przez służących.

§. 554. Kupiec, wydawaiący towary na czyie imie i kredyt domownikom iego, służącym, lub rzemieślnikom, czyni to na własne swoie niebezpieczeństwo.

§. 555. Jeżeli chce trzymać się tego, na czyie imie towary zostały wybranemi; winien wyiednać dla siebie piśmienne tegoż zezwolenie.

§. 556. Zezwolenie to na szczególny raz udzielone, nieupoważnia kupca do wydania następnie towarów.

§. 557. Jeżeli iednak kto upoważnił drugiego, bez ograniczenia do wybierania na imie tamtego towarów; kupiec dopóty mu wydawać ie może, dopóki o uchyleniu pełnomocnika wiadomości nieodbierze.

§. 558. Gdy biorący towary utrzymuie z kupcem xiążkę, do zapisania w niéy wybranych towarów i umówionéy za nie ceny; więc każdy z tąż xiążką do kupca przychodzący uważa się za umocowanego do odebrania onychże.

§. 559. Umocowanie domownika, służącego lub rzemieślnika, do wybierania towarów od iednego lub kilku wyraźnie wymienionych domów handlowych na imie mocdawcy; nieupoważnia bynaymniéy innych kupców do wydawania tamtym w ten sam sposób towarów.

§. 560. Samo nawet odebranie towarów na imie czyie komu, bez dostatecznego upoważnienia wydanych, nieobowięzuie odbieraiącego bynaymniéy do zapłaty za nie, gdy tylko zresztą za rzetelnego onychże posiadacza uważanym być może.

§. 561. Owszem odbieraiący towary za wartość ich tak dalece tylko odpowiada, ileby się przez to ze szkodą przedawcy zbogacił.

VI. O xięgach handlowych.

§. 562. Kupiec może się popisywać swemi xięgami handlowemi na poparcie pretensyy sporem obiętych; byleby tylko należycie utrzymywanemi były.

§. 563. Dowodzenie takowe ma iednak tylko mieysce względem towarów i wexlów iego handlowych.

§. 564. Względem pożyczek i zaręczeń, względem wnioskowego żony maiątku i innych czynności, zapisy w xięgach handlowych niedowodzą więcéy, iak inne konnotacye prywatne.

§. 565. Chociażby nawet pretensye podobne (§. 564.) ściągały się do handlu lub z nim miały związek; wszelakoż xięgi handlowe nie stanowią dowodu, gdy też niewypływaią z handlu towarami lub wexlami.

§. 566. Xiążki handlowe, aby były dowodzącemi, sposobem kupieckim prowadzone być muszą.

§. 567. Razem z xięgą główną inne także, do których tamta się ściąga; na żądanie strony drugiéy przedłożone być muszą.

§. 568. Xiążki takowe tak pomiędzy sobą, iako też i z xiążką główną przy badaniu przez znawców zgadzać się muszą.

§. 569. Xiążki rzeczone pomiędzy kupcami zupełny stanowią dowód.

§. 570. Jeżeli wpisy w xiążkach kupców, spór z sobą wiodących, niezgadzaią się z sobą i iak iedne tak drugie należycie są prowadzonemi; żadne z nich za dowód na przypadek użytemi być niemogą.

§. 571. Gdy przeciwnie naprzeciw iednym ważne zachodzą zarzuty, a drugie nienagannie są utrzymywanemi; te tu dowodzą dopóty, aż co innego w inny sposób niezostanie udowodnioném.

§. 572. Naprzeciw innym, nie kupcom, tylko w razie odstawiania towarów dowód z xiąg handlowych czerpanym być może, gdy na mocy przyznania lub w inny sposób wyprowadzony został dowód odstawy towarów.

§. 573. W takim razie czas odstawy, ilość i iakość wydanych towarów, cena, na którey ugodzone lub odstawione zostały, i czas wypłaty, xięgami handlowemi udowodnione być mogą.

§. 574. Również xięgi handlowe mogą posłużyć na dowód, czyli towary samemu pozwanemu lub też iego domownikom służącym, rzemieślnikom i t. d. wydane zostały.

§. 575. Wszelakoż xięgi handlowe w wszelkim przypadku naprzeciw niekupcowi stanowią tylko półdowodu.

§. 576. Jeżeli tenże przeciwnemi dowodami osłabionym lub zniesionym niezostanie, kupiec do stwierdzenia przysięgą xiąg swoich przypuszczonym być musi.

§. 577. W handlach wspólnych wszyscy towarzysze, którzy w czasie wydania towa-

rów handlem w mieyscu zawiadywali; przysięgę takową wykonać są obowiązanymi.

§. 578. Jeżeli towarzysze iednemu z pomiędzy siebie lub też obiema, oddali handel lub czynność, z któréy dług powstał; tenże tylko sam przysięgę musi wykonać.

§. 579. Gdy xięgi były utrzymywanemi przez buchhaltera; tenże, na żądanie strony, oprócz właściciela lub zawiadowcy handlu, przysięgę także złożyć powinien.

§. 580. Jeżeli umarł lub pobyt iego wiadomym nie iest, sama przysięga właściciela lub zawiadowcy iest wystarczaiącą.

§. 581. Postępowanie w przypadku, gdy buchalter od przysięgi się wymawia, w Ordynacyi processowéy iest przepisane.

§. 582. Dziedzice kupca pospolicie wszyscy muszą ztwierdzić przysięgą rzetelność xiąg w ten iednak tylko sposób, iak dziedzice w ogólności są obowiązanymi ztwierdzić czyny spadkodawcy.

§. 583. Skoro iednak ieden z nich handel obiął i więcéy iak rok go prowadził; przysięga iego samego iest wystarczaiącą.

§. 584. Stwierdzenie przysięgą nie iest potrzebne, co do utrzymywanych przez przysięgłych buchaltrów xiąg królewskiego banku, towarzystwa handlu morskiego, domu składowego (Lagerhauzu), rękodzielni złota i srebra i innych instytutów publicznych tenże przywiley wyraźnie sobie nadany maiących.

§. 585. Xięgi kupieckie żydów, którym prawa kupców chrześciian nadane zostały, tenżesam, co xięgi tychtu, dowód stanowią.

§. 586. Wszelakoż to ściąga się tylko do czynności handlowych po czasie, w którym prawa kupców chrześciian żydowi nadane zostały.

§. 587. Jeżeli żyd praw tych niemaiący, przyiął wiarę chrześciiańską, więc xięgi iego dowodzą tylko względem czynności następnych.

§. 588. Xięgi kupieckie żydów, praw chrześciiańskiego kupca niemaiących; naprzeciw żydom tylko dowodzą.

§. 589. Jeżeli iednak żyd taki iest przedsiębiercą fabryk lub bankierem; xięgi iego stanowią także naprzeciw kupcom chrześciiańskim, którzy się z nim wdali w czynności wexlowe lub fabryczne.

§. 590. W wszelkich przypadkach xięgi handlowe w żydowskiim prowadzone języku, za dowód używane być niemogą.

§. 591. Xięgi mielcarzy, piekarzy lub innych publiczny proceder prowadzących osób, tudzież karczmarzy po wsiach i miasteczkach, chociażby w kupiecki sposób prowadzone, żadnego nie stanowią dowodu.

§. 592. Jeżeli iednak wybieraiący towary utrzymuie także xiążkę, w którą wybierane towary lub uczynione wypłaty wpisywane zostaią; taż xiążka w ręku wybieraiącego będąca, stanowi naprzeciw niemu, bez względu na stan iego, zupełny dowód, skoro ośm dni upłynie po wpisaniu w tęż xiążkę odstawy, a odbieraiący naprzeciw rzetelności tegoż wpisu, sądownie nie powstaie.

§. 593. W przypadku, gdy xiążka takowa bez winy wydawaiącego towary zaginie; tenże tak iak kupiec do zatwierdzenia

przysięgą swéy xiążki w iego ręku będącéy, przypuszczonym być może.

§. 594. Dowód z xiąg kupieckich na czynności pomiędzy kupcami, na żaden oznaczony czas nie iest ograniczonym.

§. 595. Naprzeciw dziedzicom kupca, xięgi handlowe dowodzą tylko w przeciągu lat pięciu od dnia smierci spadkodawcy.

§. 596. Naprzeciw niekupcowi stan połowy dowodu trwa tylko przez rok, od czasu każdego wydania towarów.

§. 597. Po upłynieniu tegoż roku upada wprawdzie dowód, lecz nie ustaie prawo kupcowi służące do zaskarzenia z mocy wpisu w xiążce uczynionego, iak z piśmienney umowy.

§. 598. Dowód nawet xiążki handlowéy może być zachowanym przez założenie protestacyi, w przypadku, gdy wybierca towarów z kraiu się oddalił lub pobyt iego kupcowi nie iest wiadomym.

§. 599. Protestacya takowa iednak przed upłynieniem rzeczonego roku (§. 596.) w sądzie lub przed kommissarzem sprawiedliwości i notaryuszem zeznaną być musi.

§. 600. Zanosząc protestacyą winien albo iakożkolwiek udowodnić oddalenie się dłużnika za granicę, albo zapewnić mocą przysięgi, iż pomimo wszelkiego starania, nie mógł się dowiedzieć o iego teraźnieyszym pobycie.

§. 601. Winien także przedłożyć xięgę główną i podać do umieszczenia w protestacyi te z niéy wyiątki, na których iego pretensya się wspiera.

§. 602. Protestacya w ten sposób zdziałana, utrzymuie dowodność xięgi handlowéy przez pięć lat, od dnia zeznania onéyże, i taż następnie powtorzeniem onéyże od czasu do czasu, przedłużoną być może.

§. 603. Takąż samą protestacyą może kupiec dowodność swéy xięgi handlowéy nawet naprzeciw dziedzicom innego kupca, przedłużyć nad czas w §. 595. oznaczony.

§. 604. Z resztą, kupiec przez to nie utraca swéy wierzytelności, że dowodność xiąg iego handlowych ustała.

§. 605. Xiążka handlowa żadnego nie stanowi dowodu, gdy się znayduią w niéy karty powlepiane, powszywane, lub powydzierane, albo gdy znayduią się mieysca, które w skutek uczynionych odmian, nieczytelnemi się stały.

§. 606. Toż samo ma mieysce, gdy kupiec przy prowadzeniu xiążki dopuścił się pomyłek na iego korzyść dążących.

§. 607. Gdy się znayduią pomyłki innego rodzaiu, i iest ich więcéy; zdanie znawców przysięgłych stanowi, czyli przez to xięgi handlowe wszelką wiarogodność utracaią.

§. 608. Xiążki handlowe kupca o krzywoprzysięztwo lub fałszywe świadectwo przekonanego, lub który wyrokiem uznany został za winnego występku sławę iego hańbiącego, lub za niezdolnego do przysięgi; żadnéy niemaią wiary.

§. 609. Toż samo ma mieysce, gdy kupiec dopuścił się podstępnego lub swawolnego bankructwa. (Tyt. 20. Oddz. 14.)

§. 610. Jeżeli uznanym tylko został za winnego bankructwa przez niedbalstwo lub nierozwagę; xiążki iego na poparcie innych dowodów użyte być mogą.

§. 611. Gdy kupiec na mocy swych xiąg handlowych zaskarżył o wierzytelność, któréy wypłata zostaie udowodnioną; xięgi iego na zawsze wszelki utracaią dowód.

§. 612. Jeżeli iednak się okaże, iż tylko dla niewierności lub nieporządku swych sług handlowych o nastąpionéy wypłacie żadnéy wiadomości niemiał; więc dowodność xiąg handlowych, osłabioną zostaie przez ten tylko czas, w przeciągu którego takiż sługa handlowy utrzymywał xięgi i pieniądze pobierał.

§. 613. Wszakże i za rzeczony przeciąg czasu na poparcie innych dowodów użyte być mogą.

VII. O towarzystwach handlowych *A.* w ogólności;

§. 614. Względem towarzystw handlowych stanowią ogólne przepisy o umowach towarzyskich, ile takowe tu odmienionemi nie zostały. (Cz. I. Tyt. 17. §. 186. seq.)

§. 615. Gdy poiedyncze tylko czynności i zakłady są przedmiotem towarzystwa handlowego, publiczne w téy mierze obwieszczenie nie iest potrzebném.

§. 616. Również nie potrzeba zawarcia piśmiennéy w téy mierze umowy, gdy należycie prowadzone xiążki handlowe, iednego lub drugiego towarzysza takową zastępuią.

B. o wspólnych handlach w szczególności. *a*) Firma.

§. 617. Gdy iednak trwaiący handel towarzyski pod wspólną firmą utworzony być ma; proste tylko wpisy w xięgach handlowych nie są wystarczaiące, owszem towarzysze piśmienną w téy mierze muszą zawrzeć umowę. (Cz. I. Tyt. 5. §. 155. seq.)

§. 618. Towarzysze daléy są obowiązani donieść o zawartym pomiędzy sobą wspólnictwie kupcom mieysca, w którém handel założony, a to na giełdzie lub przez przełożonych kupiectwa.

§. 619. Jeżeli w mieyscu niemasz giełdy kupieckiéy, doniesienie to nastąpić musi do zwierzchności mieyscowéy.

§. 620. W iednym i drugim przypadku musi być zarazem obwieszczona firma, pod którą towarzystwo handel prowadzić zamyśla, tudzież podpis upoważnionych do firmy na giełdzie lub w sądzie złożonym.

§. 621. W oznaczeniu firmy wzgląd mieć na to należy, aby też dostatecznie różniła się od wszystkich innych dotychczas publicznie obwieszczonych.

§. 622. Gdy się w przyszłości okaże, iż inny iuż będący handel, tęż samą utrzymuie firmę; późniéy założony, swoią odmienić iest obowiązanym.

§. 623. Wyłączenie iednego lub drugiego członka całkiem lub w części od prowadzenia czynności handlowych, wyraźnie w obwieszczeniu wytknięte być musi.

§. 624. Toż samo musi nastąpić, gdy prawa i obowiązki członków inaczéy iak podług ustaw oznaczone być maią.

§. 625. Dopóki obwieszczenie należyte uskutecznioném nie zostanie, towarzystwo praw towarzystwa handlowego, względem trzeciego używać niemoże.

§. 626. Samo przecież przez czynności tymczasem przedsięwzięte, dla trzeciego się obowięzuie.

§. 627. Obwieszczenie podobne (§. 618. 619.) w każdym razie musi nastąpić, gdy w obwieszczoney iuż wprzody osnowie umowy względem firmy lub osób handlem zawiaduiących, odmiana iaka uczynioną być ma.

§. 628. O odmianie takowéy prócz tego zamieyscowym domom handlowym, z któremi towarzystwo dotąd miało związek, szczególna wiadomość udzieloną być musi.

b) Prawa i obowiązki towarzyszów 1) względem składek.

§. 629. Obowiązki pomiędzy towarzyszami zaczynaią się od dnia zawartéy umowy.

§. 630. Względem składek do kassy wspólnéy, zasady części pierwszéy Tyt. 17. §. 189. seq. maią mieysce.

§. 631. Jeżeli iednak czynności towarzystwa handlowego maią być powiększonemi za pomocą nowych składek, to tylko może nastąpić za zgodą wszystkich członków.

§. 632. Członek, który bez takowego zgodnego układu powiększył swą składkę i przez to samo czynności towarzystwa, uważa się za sprawuiącego cudze interessa, bez poprzedniczego zlecenia. (Cz. I. Tyt. 13. §. 228. seq.)

2) Co do prowadzenia interessów.

§. 633. Jeżeli podana do wiadomości osnowa umowy towarzyskiéy co innego nie opiewa; więc każdy członek uważa się za dysponenta względem wspólnych czynności.

§. 634. Gdy iednak czynności towarzystwa pomiędzy różnych członków podzielone i to należycie obwieszczone zostało; więc każdy tylko w swym wydziale za dysponenta uważa się.

§. 635. Jednak i w tym razie czynności powszechnie kupczykom lub uczniom poruczone,

czone, ważnie odbywane być mogą przez każdego członka, który wyraźnie od wszelkich czynności wyłączonym nie został.

§. 636. Członkowi od prowadzenia czynności towarzystwa handlowego zupełnie niewyłączonemu, nie wolno, bez zezwolenia drugich współczłonków założyć podoby handel, lub do innego iako towarzysz należeć.

§. 637. Jeżeli iednak w czasie wstąpienia do towarzystwa własny swóy miał handel; więc może go daléy prowadzić, ieżeli złożenie go, wyraźnie umówioném nie zostało.

§. 638. Gdy członek ieden bez zezwolenia drugich udział swóy w towarzystwie na obcego zléwa; tentu od drugich członków ani przedłużenia xiąg handlowych, ani złożenia rachunków, ani innych wykazów z prowadzenia czynności, wyiąwszy iedno przedstawienie rocznego kassy zawarcia, żądać niemoże. (Cz. I. Tyt. 17. §. 217. seq.)

§. 639. Każdy członek towarzystwa mieć o to staranie powinien, aby względem sprawowanych przez niego czynności xiążki porządne zwyczaiem kupieckim były prowadzonemi. 3) Co do składania rachunków.

§. 640. Zaniechuiąc to, utraca przy składaniu rachunków prawo do zaprzysiężenia rzetelności odbytych przez niego a należycie nie podanych do rachunku czynności. (Cz. I. Tyt. 17. §. 220.)

§. 641. Również wszystkę ztąd dla innych członków zrządzoną szkodę zastąpić powinien.

§. 642. Jeżeli umowa szczególnych w téy mierze postanowień niezawiera, więc każdy członek może żądać sporządzenia w koń-

cu roku spisu maiątku towarzyskiego, zawarcia następnie kassy podług xiąg handlowych, i podziału zysku lub straty.

§. 643. W niedostatku postanowień innych, wszystko to powinno nastąpić w końcu Grudnia każdego roku.

§. 644. Gdy umowa szczególnych w téy mierze nie zawiera postanowień, więc zapasy w materyałach i towarach do maiątku handlowego należące, przy spisie inwentarza podawane tylko będą w cenie, za którą zakupione zostały, a ieżeli ta iest niższą w czasie spisu, w cenie takowéy.

§. 645. Oprócz tego ubytek z materyałów i towarów, których wartość na składzie się zmnieysza, tudzież z sprzętów przez używanie ich uszczerbek ponoszących, stósunkowo porachowanym i potrąconym być musi.

§. 646. Wierzytelności handlu na długach zupełnie niewymagalnemi będące całkiem wyłączone, wątpliwe zaś z stósunkowém potrąceniem w rachunku umieszczone być muszą.

4) W stósunkach względem innych.

§. 647. Towarzystwo zaciąga obowiązki nietylko z umów wspólnie zawartych i podpisanych, lecz też z czynów poiedyńczych członków, ile ci iako dysponenci uważani być winni. (§. 633—635.)

§. 648. Względem zobowiązań wexlowych oddział następuiący potrzebne zawiera zapisy.

§. 649. Gdy ieden z członków nie w imieniu towarzystwa, lub też nie pod iéy firmą zawiera umowy; przepisy Części pierwszéy Tyt. 17. §. 225. 226. i 228. maią mieysce.

§. 650. Jeżeli który z członków towarzystwa granice danego mu zlecenia przestąpił, lub dopuścił się czynów zakazanych; obowiązek drugich członków wyrozumianym być winien podług zasady względem dysponentów. (§. 516. seq.)

§. 651. Ten, który towarzystwu powierzył kapitał pod warunkiem, iż w mieysce procentów będzie należał do zysku lub straty w stósunku summy, zowie się towarzyszem cichym (associé en commendite).

§. 652. Gdy imie iego nie znayduie się w firmie, ani też zresztą iako towarzysz wyraźnie obwieszczonym nie został; tenże odpowiada wierzycielom towarzystwa tylko w miarę kapitału iego w handlu będącego, i do czego więcéy zobowiązanym być niemoże.

5) Względem zysku i straty.

§. 653. Każdy członek towarzystwa, ieżeli umowa co innego nie stanowi, żądać może opłaty zwyczaynego procentu z kapitału przezeń wniesionego.

§. 654. Żaden zaś członek przed roczném zawarciem kassy i ułożonego następnie podziału zysku, więcéy nad procent kraiowy z swego wniesionego kapitału, bez zezwolenia drugich żądać niemoże.

§. 655. Gdy to iednak nastąpi, więc z summy nadebranéy nietylko naywyższa ustawami dozwolona stopa procentu zapłaconą, lecz sama też summa na żądanie iednego lub drugiego towarzysza, natychmiast zwróconą być musi.

§. 656. Po zawarciu iednak kassy i ułożeniu podziału, każdy członek żądać może wypłaty gotowéy zysku nań przypadaiącego,

ieżeli to bez przerwania czynności bieżących mieysce mieć może.

§. 657. Gdy członek za wyraźném lub milczącém zezwoleniem drugich wynaleziony dla niego zysk w handlu zostawia; z tegoż tak, iak z wniesionego kapitału procent od upłynienia roku towarzyskiego podług §. 643. oznaczyć się maiącego, opłacony być musi.

e) O zniesieniu towarzystwa.

§. 658. Gdy który z członków występuie z towarzystwa, to w każdym razie stósownie do przepisu §. 627. 628. należycie obwieszczoném być musi.

f) Wystąpienie poiedyńczych członków.

§. 659. Dopóki to nienastąpiło, członek występuiący zostaie w odpowiedzi względem czynności po występie nawet zdziałanych tym wierzycielom towarzystwa, którzy o tém żadnéy nie mieli wiadomości.

§. 660. Toż samo ma mieysce w przypadku wyłączenia członka z towarzystwa (Cz. I. Tyt. 17. §. 262. 263.)

§. 661. W przypadku śmierci członka, który wspólnie całym handlem lub pewnym iego wydziałem zawiadywał; więc w niedostatku ważnych inaczéy stanowiących umów, dziedzice iego mogą wystąpić z towarzystwa z upłynieniem roku podług §. 643. oznaczyć się maiącego.

§. 662. W tenże sam sposób drudzy członkowie wspólność dziedzicom wypowiedzieć mogą.

§. 663. Aż do końca roku dziedzice porówno z spadkodawcą do zysku lub straty towarzystwa należą.

§. 664. Drudzy członkowie lub ich zawiadowcy prowadzą handel pod firmą na

wspólny rachunek i dziedzicom nieboszczyka wolno tylko postanowić znawcę przysięgłego za dozorcę ku przestrzeżeniu ich interessu.

§. 665. Występuiący dziedzice muszą mieć o to staranie, aby śmierć ich spadkodawcy, oraz wystąpienie onychże, przed upłynieniem roku, podług przepisu §. 658., należycie obwieszczone zostało.

§. 666. Jakie skutki śmierć członka, oprócz przypadku w §. 661. rzeczonym, za sobą pociąga, podług przepisów ogólnych Części pierwszéy Tyt. 17. §. 280. wyrozumiane być musi.

§. 667. W przypadku otworzenia konkursu nad własnym którego z członków maiątkiem, wspólność względem niego z dniem otworzenia konkursu ustaie, i drudzy członkowie są upoważnieni do rozprawienia się z iego massą kredytową podług bliższych przepisów Ordynacyi processowéy.

§. 668. Członek, który oprócz tego chce z towarzystwa wystąpić, winien zamiar swóy oświadczyć drugim, w sześć miesięcy przed upłynieniem roku towarzyskiego.

§. 669. Względem czynności, które przy upłynieniu roku, bez wyraźnego sprzeciwienia się występuiącego członka, iuż istotnie były zdziałane, tenże aż do zupełnego ukończenia onychże iest w odpowiedzi.

§. 670. Co do samego rozdziału, przepisy Części pierwszéy Tyt. 17. §. 295. seq. maią mieysce.

§. 671. Podług tychże przepisów postanowić należy: czyli występuiący członek może żądać zwrotu natychmiast wniesionéy przez niego summy, lub czyli też za procen-

tem kupieckim nadal zostawić iest obowiązanym.

§. 672. Występuiący członek przez rok tylko od upłynienia roku towarzyskiego zostaie w odpowiedzi wierzycielom towarzystwa tym, którym wystąpienie z niego należycie obwieszczone zostało.

§. 673. Jeżeli wierzytelność dopiero po upłynieniu roku wymagalną się staie; czas roku od dnia wymagalności się liczy.

§. 674. Po upłynieniu rzeczonego czasu (§. 672. 673.), ciż wierzyciele iuż tylko drugich, we wspólności pozostałych członków, trzymać się mogą.

§. 675. Jeżeli prowadzenie całego wspólnego handlu, lub wydziału pewnego, występuiącemu członkowi wyłącznie było poruczoném; więc pozostaiący w wspólności członkowie naprzeciw niewiadomym poszukiwaniom z czynów tamtego mieć mieysce mogących, przez wydanie publicznego zapozwania w ten sam sposób, iak właściciel względem czynów swego byłego zawiadowcy (§. 558. seq.) zasłonić się mogą. (§. 540.)

§. 676. Wszelakoż niezgłaszaiącym się wierzycielom towarzystwa zachowuie się prawo poszukiwania ich należytości na byłym członku onegoż, który wystąpienia swoiego należycie nieobwieścił.

2) Zupełne rozwiązanie i zniesienie towarzystwa.

§. 677. Zupełne zniesienie handlu towarzyskiego, podług przepisu §. 618. seq. do wiadomości publicznéy podane być musi.

§. 678. Jeżeli to nienastąpiło, więc każdy z członków odpowiada tym, którzy i w inny sposób o zniesieniu towarzystwa niepowzięli wiadomości, za wszelkie umowy,

przez którego z nich w imieniu towarzystwa lub pod iéy nazwiskiem zdziałane tak właśnie, iak gdyby towarzystwo ieszcze rozwiązaném niebyło.

§. 679. W razie sporu o to, który z byłych towarzyszów dotychczasową ma zotrzymać firmę; taż temu musi pozostać, który główne w niéy utrzymywał nazwisko.

§. 680. Jeżeli spór podług tego rozstrzygnionym być niemoże; więc ten, co od początku był członkiem towarzystwa lub iego dziedzice maią pierwszeństwo przed członkiem późniéy przyiętym.

§. 681. Gdy i podług tego spór rozwiązanym być niemoże, więc los rozstrzyga.

§. 682. Względem odpowiedzialności byłych członków względem wierzycieli towarzystwa po nastąpioném iuż obwieszczeniu, przepisy Części pierwszéy, Tyt. 17. §. 307. seq. maią mieysce.

§. 683. Jednak pod względem postanowień, w §. 534. seq. przepisanych, publiczne zapozwanie wierzycieli niewiadomych poszukiwane być może.

VIII. O procentach kupieckich.

§. 684. Kupiec wydawszy niekupcowi towary na kredyt; w przypadku nieoznaczenia terminu zapłaty, żądać może procentu kraiowego, po upłynieniu dni czternastu od dnia zażądanéy zapłaty.

§. 685. Przesłanie rachunku wybieraiącemu towary, uważa się za wyraźne zażądanie zapłaty.

§. 686. W dowód czasu, w którym zapłata zażądaną, lub do którego poczekanie iéy przyrzeczone zostało, wystarcza przy-

sięgą stwierdzone wpisanie, w xięgach kupca będące.

§. 687. Gdy czas takowy udowodnionym być niemoże; więc procent zaczyna się dopiero z upłynieniem roku od dnia wybrania towarów.

§. 688. Jeżeli poczekanie do dnia pewnego umówione zostało; więc odtąd należy się procent z przewłoki.

§. 689. Powyższe prawo żądania procentu (§. 684, 687, 688.) nie upada przez to, gdy kupiec temuż samemu na nowo towary na kredyt wydaie.

§. 690. Ustawy kraiowe i prowincyonalne, przepisuiące stopę procentu, także też są obowięzuiącemi dla kupców.

§. 691. Co do procentów kupieckich, przepisy Części pierwszéy Tyt. 11. §. 805. maią mieysce.

§. 692. Gdy iednak kupiec towarami hurtem handluiący, prosty zapis ręczny lub wexel i bez szczególnego zabezpieczenia pożycza pieniądze na czas naywięcéy sześciu miesięcy; więc oznaczenie stopy procentu zostawia się dowolnéy umowie interessentów.

§. 693. Po upłynieniu rzeczonych sześciu miesięcy, iuż tylko prawny procent ma mieysce.

§. 694. W przypadku otworzenia konkursu w ciągu tychże sześciu miesięcy nad maiątkiem dłużnika, wierzyciel także prawnego tylko procentu z massy domagać się może.

§. 695. Z summ, które kupiec przy wypełnieniu danego mu zlecenia zakłada, tenże

sześć od sta od dnia wydatku żądać iest mocen.

§. 696. Kupcy pomiędzy sobą, bez wyraźnéy nawet umowy, mogą w interessach handlowych wymagać procenta w mieyscu pomiędzy kupcami zwyczayne.

§. 697. Gdy kupcy czynią pomiędzy sobą obrachunek względem wzaiemnych wierzytelności w kapitale i procentach; więc ten, któremu należy się naddatek, chociażby nim były procenta obięte, procentu z niego od dnia zawarcia obrachunku domagać się może.

§. 698. Kupiec odbywaiący za innego bądź kupca, bądź nie, interessa kupieckie; może za to żądać nagrody bez wyraźnéy nawet umowy. IX. Nagroda (prowizya.)

§. 699. Należytość takowa daie się przy zakupowaniu lub sprzedawaniu towarów z ceny kupna, przy wypłatach lub odbieraniu wypłat z summy przedmiotem onychże będącéy, a przy assekuracyach z summy na nie zapisanéy.

§. 700. W razie złożenia u kupca towarów, tenże za zachowanie ich bez poprzedniczego nawet w téy mierze umówienia się, opłatę za skład żądać iest mocen.

§. 701. Stopa powyższéy należytości i opłaty od składu, stósuie się do zwyczaiu pomiędzy kupcami mieyscowymi lub w prowincyi.

§. 702. Kupcy powinni mieć baczność na to: aby inni kupcy za ich poleceniem niezostali skłonionymi do wdawania się z niepewnemi osobami w czynności handlowe. X. O poleceniach kupieckich.

§. 703. Kupiec, polecaiący człowieka niepewnego z maiątku i sposobu myślenia drugiemu kupcowi, wbrew lepszéy swéy wiadomości iako człowieka pewnego i dobrego; zastąpić musi wszelką szkodę, która z powodu czynności, skutkiem tegoż nierzetelnego polecenia będących, z niedostatku maiątku i zawodnego sposobu myślenia poleconéy osoby powstaie.

§. 704. Jeżeli iednak o niepewności maiątku lub sposobu myślenia żadnéy niemiał wiadomości; więc szkodę wtenczas tylko zastąpić iest obowiązanym, gdy było w iego mocy, za przyłożeniem zwyczayney uwagi, omyłki się ustrzedz.

§. 705. Jeżeli polecenie nastąpiło na poprzednicze drugiego kupca zapytanie; więc za wielkie tylko uchybienie odpowiada.

§. 706. W wszelkich przypadkach żadnago odpowiedzialność nie trafia, skoro udowodnioném być może, iż polecenie niepowodowało uszkodzonego do zawarcia czynności.

§. 707. Również wtenczas, gdy czynność zjawiła się dopiero po nastąpioném poleceniu.

§. 708. Zresztą odpowiedzialność ściąga się tylko do czynności tych, które bezpośrednio po poleceniu zawarte zostały.

§. 709. Jeżeli uszkodzony sam miał porę przekonania się o stanie maiątku lub sposobie myślenia poleconéy osoby; więc odpowiedzialność niema mieysca.

§. 710. Kupiec, oświadczaiący drugiemu kupcowi bądź ustnie, bądź na piśmie, iż może trzeciemu dać kredyt na iego niebezpieczeństwo; uważa się za zaręczyciela.

§. 711. Względem takowéy rękoymi, tudzież względem trwania i rozciągłości onéyże, przepisy Części pierwszéy Tyt. 14. §. 258. seq. maią mieysce.

§. 712. Jeżeli iednak kupiec dał komu list kredytowy i polecił korrespondentowi wypłatę dla oddawcy na swóy rachunek; tenże porówno z głównym dłużnikiem iest w odpowiedzi.

ODDZIAŁ OSMY.

O wexlach.

A. O wexlach w ogólności.

§. 713. Zapisy, w oznaczonéy ustawami formie sporządzone, przez które kto zostaie obowiązanym do zapłaty pewnéy summy pieniężnéy, pod uniknieniem zaraz następuiącego osobistego aresztu, zowią się wexlami.

§. 714. Jeżeli wystawiciel sam przyrzekł zapłatę, więc wexel nazywa się suchym czyli własnym, w przypadku polecenia wypłaty trzeciemu ciągnionym.

I. Kto iest zdolnym do wystawiania wexli.

§. 715. Kto w ogólności iest niezdolnym do zawierania umów, ten wexlem zobowięzywać siebie niemoże. (Cz. I. Tyt. 5. §. 9. do 31.)

§. 716. Ktokolwiek iest ograniczonym w zdolności zaciągania pożyczek, ten obowiązku wexlowego zaciągać niemoże. (Cz. I. Tyt. 11. §. 675. seq.)

§. 717. W tych nawet przypadkach, w których umowy przez podobne osoby zawarte, lub zaciągnione pożyczki pod pewnemi warunkami dostępuią ważności; naprzeciw nim ani postępowanie, ani exekucya wexlo-

wa mieysca niema. (Cz. I. Tyt. 11. §. 707. seq.)

§. 718. Pospolicie tylko maiący prawa kupca, zdolnym iest do wystawiania wexli.

Dod. §. 110. Ustanowieni podług przepisów księgarze wexle mogą wystawiać.

§. 719. Zdolność takowa, po złożeniu nawet handlu, nie ustaie prędzéy, aż z odmienieniem stanu. (Cz. I. Tyt. 1. §. 6.)

§. 720. Posiadacze fabryk i aptekarze, co do czynności wexlowych za kupców się uważaią.

§. 721. Toż samo ściąga się do tych, którzy podług szczególnych urządzeń każdego mieysca uzyskali upoważnienie do prowadzenia na swóy rachunek żeglugi na morzu lub rzekach.

§. 722. W równi z nimi uważa się co do okrętów morskich kapitan lub ten, któremu prowadzenie okrętu zostało poruczoném.

§. 723. Żydzi, bez różnicy, podlegaią prawu wexlowemu.

§. 724. Niewiasty, handel prowadzące, z powodu czynności wexlowych w tym względzie zdziałanych, po złożeniu nawet handlu wierzycielom swoim, z obowiązku wexlowego odpowiadać muszą.

§. 725. Wszystkie inne osoby płci żeńskiéy bez różnicy, iako takie do zaciągania obowiązków wexlowych nie są zdolnemi.

§. 726. Rzeczywiści posiadacze dóbr szlacheckich, tudzież główni i generalni dzierżawcy dóbr królewskich lub xiążęcych, uważaią się za zdolnych do zaciągania zobowiązań wexlowych.

Dod. §. 111. Toż samo rozumie się o posiadaczach dóbr wieczno-czynszowych i dzierżawnych takich, które maiąc oddzielną iurysdykcyą, iako udzielne posiadłości są zapisanemi w xiędze hipotecznéy.

§. 727. Z wymazaniem w xiędze hipotycznéy tytułu posiadania właściciela dóbr szlacheckich, lub z ustaniem dziarzawy, ustaie także oparta na nich zdolność wystawiania wexli.

§. 728. Wszyscy inni mieszkańce kraiowi oprócz osób powyżéy wytkniętych (§. 718—724. 726.) pospolicie po wexlowemu, zobowięzywać siebie niemogą. (§. 931. 932.)

§. 729. Udanie się za zdolnego do zaciągania obowiązków wexlowych, choćby przysięgą stwierdzone, żadnego wierzycielowi nie nadaie prawa wexlowego. (Cz. I Tyt. 5. §. 35. 36.)

§. 730. *a*) Wexle własne wystawione przez takież osoby niezdolne, uważaią się za proste tylko zapisy dłużne, a inne przez nich pozawierane związki wexlowe podług natury czynności ich właściwą zasadą będącéy, wyrozumiane być muszą.

§. 730. *b*) Jeżeli iednak takowe z siebie niezdolne osoby wystawiaią wexel na rzecz kassy lub instytutu publicznych; więc byleby w ogólności były zdolnemi do zaciągania pożyczek z tychże wexli, wynika dla nich obowiązek wexlowy.

§. 731. Gdy kto niemaiący podług ustaw zdolności do zaciągania obowiązków wexlowych, takową dla wsparcia lub rozprzestrzenienia swego procederu lub professyi, chce dla siebie wyiednać; winien udać się do wła-

ściwego względem osoby iego sądu i tamże nadania mu rzeczoney zdolności poszukiwać.

Dod. §. 112. Osoby, którym z mocy ustaw zdolność takowa w pewnych przypadkach nadaną została, mogą także być upoważnione do wystawiania wexli w innych i więcéy przypadkach.

§. 732. Zgłoszenie się po to albo osobiście, albo na mocy szczególnego pełnomocnictwa uskutecznione być musi.

§. 733. Sędzia winien w tym względzie ściśle dochodzić, czyli zgłaszaiący się posiada własności, rozum i przymioty, które każdy maiący zawierać umowy i zaciągać pożyczki, posiadać powinien.

§. 734. Również lecz tylko w ogólności przekonać się powinien, iż zgłaszaiący się prowadzi użyteczny proceder, który za pomocą zdolności wexlowéy, popartym być może.

§. 735. Sędzia iednak, ani iest mocen, ani winien wdawać się w ścisłe dochodzenie rozciągłości procederu i stósunków zgłaszaiącego się maiątkowych.

§. 736. Gdy zgłaszaiący się zostaie pod iurysdykcyą patrymonialną, sędzia winien dać sobie przedstawić zezwolenie Państwa włości, lub iego zastępcy.

§. 737. Osobom płci żeńskiéy, tudzież włościanom, lub niższéy klassy mieszkańcom; sędzia pod uniknieniem surowego ukarania, winien przedstawić i oświadczyć przepisy i skutki prawa wexlowego.

§. 738. Sędzia, po należytém podług powyższych przepisów roztrząśnieniu podanego wniosku żadnéy nie znayduiąc wątpli-

wości, winien zgłaszaiącemu się wydać zaświadczenie w tey treści:

> iż tenże stósowny podał wniosek o upoważnienie go do zawierania związków wexlowych, i iż do tego za zdolnego się uznaie.

§. 739. Zaświadczenie takowe czyni zgłaszaiącego się zdolnym nietylko na przypadek, w którym go uzyskał, lecz i na wszystkie przyszłe przypadki do wystawienia wexli.

§. 740. W czynnościach wexlowych niewiasty, zaświadczenie takowe sobie nadane maiącéy, nie potrzeba bytności assystenta lub kuratora płci, ani też powtórnego przedstawiania ostrości prawa wexlowego.

§. 741. Gdy kto niezdolny do zawierania w ogólności umów lub zaciągania pożyczek uzyskał podobne zaświadczenie; więc wprawdzie pozawierane z nim na zasadzie onegoż czynności wexlowe w swéy utrzymuią się mocy.

§. 742. Sędzia iednak, zaświadczenie udzielaiący, odpowiada za wszelką ztąd dla niezdolnego wynikaiącą stratę, podług zasad ogólnych o wynagrodzeniu szkody; i oprócz tego za rozmyślne przekroczenie lub wielkie uchybienie powinności swego urzędowania, podług przepisu ustaw kryminalnych ukaranym być ma.

§. 743. Samo zaświadczenie zaraz niezdolnemu odebrane i zniweczone być musi.

§. 744. Jeżeli złożoną być niemoże, więc toż w skutek publicznego zapozwu i obwieszczenia w gazetach i pismach intelligencyinych prowincyi, sądownie umorzone być powinno. (Cz. I. Tyt. 16. §. 130. 132.)

§. 745. Gdy ten, który uzyskał upoważnienie do wystawiania wexli, na mocy zaświadczenia sądowego, następnie utraca zdolność zawierania umów lub zaciągania w swém imieniu pożyczek; więc co do odwołania i zniweczenia certyfikatu lub umorzenia onegoż, powyższe przepisy także zachowane być winny. (§. 743. 744.)

§. 746. Sąd każdy winien utrzymywać ścisły i dokładny spis zaświadczeń u niego poszukiwanych i udzielonych, a to, aby w każdym zachodzącym przypadku, bez wszelkich obszerności udowodnionem być mogło, czyli ktokolwiek nienależący do osób w §. 718. 720—724. i 726. wymienionych, uzyskał szczególne upoważnienie do wystawiania wexli.

§. 747. W tymże spisie zaświadczenia podług §. 743—745. cofnięte lub umorzone, natychmiast wymazanémi być muszą.

II. Ogólne własności wexlu:

§. 748. Zapis, maiący się zaszczycać powagą wexlową, w osnowie swéy wyraźnie wexlem lub listem wexlowym nazwanym być musi.

a) słowo: wexel;

§. 749. Gdy to nastąpiło, więc iest obojętném, czyli oprócz tego użyto wyrazu: „podług prawa wexlowego.“

b) oznaczone summy pieniężne.

§. 750. Wexle tak własne, iak i ciągnione tylko na oznaczone wypłaty pieniężne, a nie na odstawy towarów lub wypełnienie posług, wystawionemi być mogą.

§. 751. Zapisy, w których dłużnikowi zostawiono wybór, albo zapłacić pieniądze, albo odstawić towary, za wexle poczytywanemi być niemaią.

§. 752.

§. 752. Summa pieniężna, która zapisaną być ma, w każdym wexlu z pewnością oznaczoną być musi.

§. 753. Summa albo literami lub liczbami, albo razem iedném i drugiém, oznaczoną być może.

§. 754. Jeżeli liczbami tylko iest wyrażoną, a w tych okazuie się poprawka; więc zapis niema mocy wexlowéy.

§. 755. Toż samo ma mieysce, gdy summa literami iest oznaczoną, a w tych poprawka widzieć się daie.

§. 756. Jeżeli summa na czele lub pod wexlem zapisana różni się od summy wyrażonéy w kontexcie wexlu; na ostatnią tylko się zważa.

§. 757. Jeżeli w samym wexlu summa liczbami wyrażona różni się od pisanéy literami; ta tu za prawdziwą uważaną być ma.

§. 758. Gdy kto twierdzi, iż omyłka zaszła w summach, iak takowe podług §. 756. 757. przyięte być maią; więc zostaie mu prawo dowodzenia onéyże, w osobnéy czynienia drodze.

§. 759. Gatunek monety, w którym ma nastąpić wypłata, może być oznaczony na funty bankowe i inne znane rachunkowe monety, lub też na pieniądze brzęczące. c) Gatunek monety.

§. 760. Wexel iednak w kraiu wystawiony na monetę zdawkową lub inną, która w czasie wystawienia go iuż była wywołaną, niema mocy wexlowéy.

§. 761. Ten również, któremu lub na czyi rozkaz wypłata uczynioną być ma, pospolicie w wexlu wymienionym być musi. d) Nazwisko odbieraiącego.

§. 762. Wexle iednak osób, maiących prawa kupieckie (§. 718—724), na każdego okaziciela wystawione być mogą.

§. 763. Daiący sobie podobny wystawić wexel, sam sobie musi winę przypisać, gdy wypłata z niego zostanie odebraną przez nieprawnego, odpowiedzialności niemaiącego, posiadacza.

§. 764. Jeżeli iednak wexel takowy na każdego okaziciela wystawiony, na trzeciego imiennie został cedowanym; wypłata tylko oznaczonemu zlewkiem okazicielowi uskutecznioną być może.

e) Waluta. §. 765. Każdy wexel musi w sobie zawierać przyznanie wystawiciela odebrania waluty czyli wartości.

§. 766. Skoro tylko użyto wyrazu: „Waluta lub wartość;“ niezważa się zresztą na słowa, którémi przyznanie waluty zostało wytkniętém.

§. 767. Oznaczenie: w czém lub przez kogo waluta daną została, do ważności wexlu potrzebném nie iest.

§. 768. Również dostatecznym iest wyraz: „Waluta w rachunku lub wartość w rachunku.“

§. 769. Wexle iednak osób w §. 726 wymienionych tak dalece tylko iako wexle są ważnemi, ile zawieraią w sobie przyznanie właściciela waluty w gotowiźnie odebranéy.

f) Data. §. 770. Wexel każdy musi także zawierać w sobie mieysce wystawienia, tudzież czas oznaczony podług dnia, miesiąca i roku.

§. 771. Zupełnie iest oboiętną, czyli data znayduie się na początku lub w inném mieyscu w wexlu.

§. 772. W wexlu także czas wypłaty dokładnie oznaczonym być musi. g) Czas wypłaty.

§. 773. Oznaczenie takowe może nastąpić przez wymienienie pewnego dnia, miesiąca i roku, lub pewnego iarmarku, albo też wskazaniem przeciągu czasu, na dnie, tygodnie, miesiące, lub lata wyznaczonego.

§. 774. Dostatecznem iest także odwołanie się do pewnego czynu lub wypadku, od którego spełnienia lub zjszczenia się ma zależeć obowiązek zapłaty.

§. 775. Również czas zapłaty w wexlu za pokazaniem lub podług zwyczaiu oznaczonym być może. (§. 849. seq.)

§. 776. Wreszcie wexel każdy przez wystawiciela podpisanym być musi. h) Podpis.

§. 777. Co do kupców, którzy iako właściciele, towarzysze lub zawiadowcy handlu, pewną publicznie ogłoszoną prowadzą firmę; wexle, handel zobowiązać maiące, pod tąż firmą wystawione być muszą.

§. 778. W wszelkich innych przypadkach albo imie i nazwisko, lub nazwisko i stopień wystawiciela, lub inna wyraźna oznaka, dla odróżnienia go od osób podobnego nazwiska, dodaną być musi.

§. 779. Gdy kto przez przypadek staie się bezsposobnym do pisania, innemu może nadać władzę do podpisywania iego wexli.

§. 780. Umówienie podobne, tak iak wszelkie inne pełnomocnictwo szczególne wystawione być musi. (Cz. I. Tyt. 13. §. 111. seq.)

§. 781. Wexle krzyżykami tylko lub innemi podpisane znakami, żadnéy niemaią ważności.

§. 782. Niepotrzeba, aby wystawiciel pisał treść wexlu własnoręcznie.

§. 783. Wystawiciel przyznawszy podpis, niemoże się w sprawie wexlowéy zasłonić zarzutem, iż sam wexel pomimo zezwolenia iego został napisanym.

§. 784. Udanie wystawiciela, iż nieposiada wiadomości ięzyka, w którym wexel iest zapisany; w niczém iego ważności nieuwłacza.

III. O kilku razem z iednego wexlu zobowiązanych.

§. 785. Gdy wexel iest wystawionym w liczbie poiedyńczéy, a podpisanym przez kilku; więc naprzód podpisany uważa się za głównego dłużnika, a drudzy za zaręczycieli tylko.

§. 786. Jeżeli iednak wexel przez kilku podpisany, wystawiony iest w liczbie mnogiéy; więc przyimuie się, iż ieden za wszystkich, i wszyscy odpowiadaią za iednego. (Cz. I. Tyt. 5. §. 430. seq.)

§. 787. Kto więc podpisuiąc takowy wexel, chce tylko być uznanym za ręczyciela, assystenta, lub świadka, wyraźnie to do podpisu swoiego dodać iest obowiązanym.

§. 788. Zawiadowca, czyli dysponent, niebędąc zarazem współwłaścicielem handlu, niemoże być z swéy osoby zaskarzonym w drodze sprawy wexlowéy względem obowiązków wexlowych, które pod nazwiskiem handlu zaciągnął.

§. 789. Podlega iednak sprawie wexlowéy, gdy się wyraźnie z swéy zobowiązał osoby lub granice danego mu zlecenia przestąpił.

§. 790. Jeżeli tenże nie pod nazwiskiem handlu, lecz w swém własném imieniu za-

warł czynność wexlową; więc on, a nie handel, drogą wexlową odpowiada.

§. 791. Wypełnienie obowiązków wexlowych, pod nazwiskiem handlu zaciągnionych, od przełożonego handlu żądane być musi.

§. 792. W razie niewypełnienia, wierzyciel wexlowy właściciela handlu drogą wexlową trzymać się może.

§. 793. Jeżeli handel iest wspólnym, więc wierzyciel wszystkich towarzyszów, lub też iednego, albo kilku z nich patrzeć iest mocen.

§. 794. Żaden z nich tém się zastawić niemoże, iż summa od niego żądana, przewyższa udział w handlu wspólnym mu służący.

§. 795. Towarzysz cichy (Associé en commendite, §. 651. 652.) w żadnym przypadku nieodpowiada drogą wexlową za obowiązek podobny, zaciągniony pod nazwiskiem wspólnego handlu.

§. 796. Gdy właściciel handlu, lub który z towarzyszów niema z swéy osoby zdolności wexlowéy; ztąd wypływa tylko, iż właściwy areszt wexlowy naprzeciw niemu niema mieysca.

§. 797. Gdy oprócz tego kilka zdolność wexlową maiących osób są samodłużnikami z iednéy czynności wexlowéy; wierzyciel ma wybór, od którego z nich chce żądać zapłaty.

§. 798. Ten winien zupełną uskutecznić wypłatę, chociażby pieniądze całkiém lub w części były obróconemi na korzyść iego wspólnych dłużników.

§. 799. Jak dalece tenże po uskutecznionéy wypłacie mocen iest trzymać się współdłużnika; to podług przepisów Części pierwszéy Tyt. 5. §. 443. seq. wyrozumiane być musi.

§. 800. W tym względzie służą mu wszelkie prawa zaręczyciela.

§. 801. Jak dalece zaręczyciel z wexlu drogą wexlową zaskarzonym być może; postanowione zostało w Części pierwszéy Tyt. 14. §. 296. seq.

§. 802. Zaręczyciel, wykupuiący wexel za głównego dłużnika bez zlewku; w wszelkie prawa wierzyciela wexlowego wstępuie.

§. 803. Zaręczyciel z wexlu niemaiący zdolności wexlowéy, nieodpowiada drogą wexlową, lecz tylko iako prosty ręczyciel.

§. 804. Toż samo ma mieysce, gdy zaręczenie nie w samym wexlu, lecz w oddzielnym zapisie zostało zeznaném.

IV. O indossamencie.

§. 805. Gdy okaziciel w wexlu lub na wexlu wymieniony, tenże komu innemu przekazuie; to indossamentem się zowie.

§. 806. Przekaz w zamiarze uczynienia drugiego właścicielem lub panem wexlu, iest właściwym indossamentem; przekaz do zażądania tylko zapisanego długu, nazywa się zlewkiem pełnomocniczym.

§. 807. W ostatnim przypadku pomiędzy przekazuiącym i indossataryuszem przepisy o pełnomocnictwach służą za zasadę. (Cz. I. Tyt. 13. §. 49. seq.)

§. 808. W razie wątpliwym stawa domniemanie za właściwym indossamentem, w moc którego własność wexlu przeszła na indossataryusza.

§. 809 Samo tylko posiadanie wexlu nieupoważnia bynaymniéy posiadacza, ieżeli w nim lub na nim wymienionym niezostał, do podniesienia summy onymże obiętéy.

§. 810. Jeżeli ieden wexel iest wystawiony na każdego okaziciela, a żaden na nim nie iest zapisany zlewek; więc każdy posiadacz summę wpisaną podnieść iest mocen.

Czego potrzeba do indossamentu.

§. 811. Zlewek (indossament) na samym wexlu zapisanym być musi.

§. 812. Jeżeli iednak na wexlach, na odległe mieysca ciągnionych, dalszy indossament dla szczupłości mieysca na samym wexlu zapisanym być niemoże; tenże na przylepionéy karcie ważnie zeznanym być może.

§. 813. Oprócz tego przypadku zlewek wexlu nie na nim samym zapisany, ma tylko znaczenie prostéy cessyi. (Cz. I. Tyt. 11. §. 402. seq.)

§. 814. Jeżeli przy tém wexel prawonabywcy niezostał oddanym, lecz raczéy ważnie indossowanym trzeciemu; ten tu, ieżeli o wcześnieyszym zlewku niemiał wiadomości, przed tamtym ma pierwszeństwo. (Cz. I. Tyt. 10. §. 23. 25.)

§. 815. Indossament powinien pospolicie zawierać nazwisko tego, któremu wexel został przekazanym.

§. 816. Może iednak wyraźnie być wystawionym na każdego okaziciela, lecz w tym przypadku przepis §. 763. i 810. ma mieysce.

§. 817. Sam tylko podpis byłego posiadacza niepotrafi upoważnić teraźnieyszego do zarządzenia wexlem.

§. 818. Skoro iednak składa się indossament należycie uzupełniony; posiadacz przeszły, gdy podpis swego nazwiska przyznać musi, niemoże się w sprawie wexlowéy zastawić zarzutem, iż tylko indossament w blankiecie wystawił, i uzupełnienie go bez iego nastąpiło wiadomości.

§. 819. Indossament musi także, iak sam wexel, zawierać w sobie przyznanie odebrania waluty lub wartości. (§. 765—769.)

§. 820. Jeżeli takowego przyznania nie zawiera; więc popisuiący się nim uważa się tylko za szczególnego pełnomocnika indossanta. (§. 807.)

§. 821. Również w nim czas zeznania go podług dnia, miesiąca i roku wyrażonym być musi.

§. 822. W niedostatku takowéy daty, więc indossament uważa się tylko za zlewek pełnomocniczy.

§. 823. Oznaczenie mieysca, w którém został zeznanym, nie iest potrzebném.

§. 824. Wszelakoż tenże przez indossanta tak, iak iest postanowiono względem wexli, podpisanym być musi. (§. 777. seq.)

W iakim przeciągu czasu wexel indossowanym być może.

§. 825. Wexel dopóty indossowanym być może, dopóki swéy nieutracił dzielności wexlowéy.

§. 826. Indossament po ustaniu dzielności wexlowéy zeznany, tyle tylko znaczy, co zlewek zapisu dłużnego.

§. 827. Toż samo ma mieysce, gdy dokument zaindossowany, dla wad w nim będących, znaczenia wexlu mieć niemoże.

§. 828. Indossataryusz wstępuie w wszystkie prawa indossanta względem dłużnika i innych osób przez wexel zobowiązanych. Skutki indossamentu.

§. 829. Indossataryusz, będący panem wexlu, może go daléy indossować, bez względu, czy tenże brzmi na zlecenie okaziciela lub nie.

§. 830. Jeżeli tylko za szczególnego pełnomocnika uznanym być może; więc go daléy indossować w tym tylko przypadku może, gdy indossament, w moc którego wexel na niego przeszedł, brzmi na zlecenie.

§. 831. Indossuiący odpowiada obowiązkiem wexlowym indossataryuszowi, tak za rzetelność wexlu, iak za zapłatę summy w czasie oznaczonym.

§. 832. Jeżeli iednak okazuie się z indossamentu, iż prostym tylko iest pełnomocnikiem; więc tenże swym prawonabywcom winien drogą zwyczaynego tylko postępowania prawnego wynagrodzenie, iakie się od każdego innego pełnomocnika należy. (Cz. I. Tyt. 13. §. 150. seq.)

§. 833. Gdy zapis z formy swéy iest wexlem, wystawiciel iednak niema zdolności do zawierania czynności wexlowych; przecież każdy indossant zdolność takową maiący, swym prawonabywcom z obowiązku wexlowego iest w odpowiedzi.

Dod. §. 113. Indossant, zdolność wexlową maiący, gdy indossuie wexel niezdolnego z wiadomością o iego niezdolności, zostaie w odpowiedzi Indossataryuszowi z obowiązku wexlowego, chociażby tenże naprzód pretensyą swą naprzeciw pierwszemu wystawicielowi w czasie przypadaiącéy z wexlu wypłaty nie był się popisywał.

§. 834. Okoliczność ta, iż wexel iest zmyślonym, nieodmienia obowiązku indossanta względem iego prawonabywców, który z rzetelnego indossowania wypływa.

§. 835. Toż samo ma mieysce, gdy wexel sam w sobie rzetelny, w skutek zmyślonego indossamentu przeszedł w ręce posiadacza, który w czasie nabycia go żadnéy o fałszu niemiał wiadomości.

§. 836. Indossanci, do zaciągania obowiązków wexlowych niezdolni, odpowiadaią swym prawonabywcom w zwyczaynym tylko processie; a to podług natury czynności, która służyła za zasadę zlewku wexlu.

§. 837. Tych iednak, od których swe maią prawa, w drodze wexlowéy trzymać się mogą.

§. 838. Kto mogąc prawnie zobowięzywać się i ważne zaciągać pożyczki, był tylko wyłączonym od czynności wexlowych, a następnie zdolność do zawierania onychże osiągnął; tenże z indossamentów swych wcześnieyszych, byleby nieprzedawnionych, drogą wexlową odpowiadać musi.

§. 839. Gdy wexel więcéy iak raz został indossowanym, posiadacz onegoż ma wybór, którego z poprzednich zlewaiących, a drogą wexlową odpowiedzialnych, trzymać się zechce.

§. 840. Po uczynionym nawet wyborze, może iednak w czasie poniżéy (§. 1047. 1211.) od niego odstąpić i podług swéy woli poszukiwać na innym z nich swéy należytości, bez trzymania się porządku.

§. 841. Zaskarzony poprzednik winien wszystko to dla posiadacza wypełnić, do cze-

go właściwy dłużnik wexlowy iest obowiązanym; a nawet potrzebne zwrócić mu wydatki.

§. 842. Skoro zaskarzony wypełni takowy obowiązek, tenże w wszelkie wstępuie prawa zaspokoionego posiadacza, tak względem swych własnych poprzedników, iak względem właściwego dłużnika wexlowego.

§. 843. Posiadacz zaspokoiony także wexel oryginalny wydać mu musi.

§. 844. Może iednak przed oddaniem przekryślić indossament swóy własny i swych następców, na wexlu będący.

V. O wypełnieniu obowiązków wexlowych.

§. 845. Przed nadeyściem terminu wypłaty w wexlu oznaczonego, nie wypłata, lecz, gdy prawne do założenia aresztu zachodzą przyczyny, bezpieczeństwo żądaném być może.

§. 846. Jak dalece oddział ninieyszy szczególnych niezawiera postanowień względem wypełnienia obowiązków wexlowych, tyle ogólne zasady o wypełnianiu obowiązków w ogólności zastósowane być winny. (Cz. I. Tyt. 16. §. 11. seq.)

a) Czas wymagalności wexlu.

§. 847. Posiadacz wexlu nie iest obowiązanym przyimować wypłatę przed nadeyściem terminu, do uskutecznienia onéyże wyznaczonego.

§. 848. Jeżeli dzień wypłaty w wexlu iest oznaczonym; wypłata tegoż samego dnia przypada.

§. 849. Wexel, za zobaczeniem, bez dalszego dodatku wystawiony, w dwadzieścia cztery godzin po pokazaniu zaspokoionym być winien.

§. 850. Jeżeli został wystawiony z oznaczeniem pewnych dni po pokazaniu; więc te dni rachuią się od dnia pokazania.

§. 851. Czas wypłaty wexlu, podług zwyczaiu czyli uso oznaczoney, stósuie się do ustaw handlowych mieysca wypłaty.

§. 852. Pospolicie wexel wypłatę podług zwyczaiu czyli uso stanowiący, uważa się za wexel wypłacalny w czternaście dni po pokazaniu go.

§. 853. Co do wexli, których wypłacalność rachuie się od dnia prezentacyi onychże, dzień pokazania także się liczy.

§. 854. Jeżeli wymagalność na tygodnie została oznaczoną; więc taż przypada w ostatnim tygodniu w ten sam dzień, w którym wexel iest wystawionym.

§. 855. Gdy wexel brzmi na miesiące; więc każdy miesiąc, bez względu na liczbę dni nim obiętych, kończy się z dniem miesiąca, w którym wexel został wystawionym.

§. 856. Jeżeli wexel takowy iest wystawiony w ostatnim dniu miesiąca, a miesiąc, w którym przypada wypłata mniéy dni liczy, więc wymagalność przypada w ostatni dzień miesiąca wypłaty.

§. 857. Jeżeli wypłata w połowie pewnego miesiąca oznaczoną została, więc piętnasty dzień uważa się za dzień wypłaty, chociażby miesiąc więcéy lub mniéy trzydzieści dni liczył.

§. 858. W przypadku oznaczenia wypłaty na lata, wexel staie się wymagalnym w tym samym dniu miesięcznym roku wypłaty, w którym wystawionym został.

§. 859. Gdyby w tym przypadku wexel był wystawionym w roku przestępnym dnia dwudziestego dziewiątego Lutego, więc w roku wypłaty, gdyby tenże niebył przestępnym, dwudziesty osmy dzień Lutego w iego wstępuie mieysce.

§. 860. Oznaczenie pół lub ćwierci roku uważa się w równi z sześciu i trzema miesiącami.

§. 861. Gdy obowiązek wypłaty przywiązano w wexlu do spełnienia czynu lub zjszczenia się wypadku iakiego; więc wymagalność następuie z rzeczoném spełnieniem lub zjszczeniem się.

§. 862. Co do wexli iarmarkowych, wymagalność onychże stósuie się do ustaw handlowych każdego mieysca.

§. 863. Wexle królewskie podług woli dłużnika w czwarty lub piąty dzień tygodnia wypłaty do wieczora o siodméy godzinie zaspokoione być muszą.

§. 864. Wexle wypłacalne na iarmarkach elblągskich, w szóstym, siodmym i osmym dniu, po wydzwonieniu, aż do dwunastéy w południe zapłacone być winny.

§. 865. Wexle na iarmarkach wrocławskich od poniedziałku aż do czwartku w drugim tygodniu przed południem o dziewiątéy godzinie przez dłużnika chrześcianina, a przez żydów w dzień przed wydzwonieniem iarmarku wykupione być muszą.

§. 866. W Magdeburgu i Frankforcie nad Odrą zaspokoienie wexli musi nastąpić czwartego dnia w tygodniu wypłat.

§. 867. Dzień wymagalnosci wexlu pospolicie też iest dniem wypłaty onegoż. *b*) Czas wypłaty.

§. 868. Wyiątek tak dalece tylko ma mieysce, ile co do wexli ciągnionych pewne dni dodatkowe czyli dyskrecyine są dozwolonemi. (§. 1092. seq.)

§. 869. W dniu wypłaty, pospolicie od dwunastéy w południe aż do siodméy w wieczor zapłacenie wexlu żądane być może. (§. 863. 865.)

§. 870. W przypadku, gdy dzień wypłaty trafia na niedzielę, święto, lub dzień pokuty, tudzież na nowy rok i wielki piątek; wierzyciel aż do naybliższego dnia powszedniego czekać iest obowiązanym.

§. 871. Chociażby dłużnik był innego iak wyznania chrześciiańskiego, to żadnéy niestanowi różnicy.

§. 872. Jeżeli iednak dzień wypłaty przypada w sobotę lub święto żydowskie; więc żyd, chociażby zresztą miał prawa chrześciianina, iuż w poprzedzaiący dzień powszedni płacić iest obowiązanym.

c) Mieysce wypłaty. §. 873. Gdy w wexlu co do mieysca wypłaty nic nie iest postanowionego; więc wierzyciel co do wexli ciągnionych pieniądze musi odbierać w zamieszkaniu akceptanta.

§. 874. Co do suchych czyli prostych wexli; przepisy Części pierwszéy Tyt. 11. §. 769. seq. maią mieysce.

§. 875. Wypłaty do banku dłużnik w każdym przypadku uskutecznić musi w kantorze mieysca.

d) Gatunek monety. §. 876. Wszelkie wypłaty wexlowe w kraiu, w monetach tylko złotych lub srebrnych, ustawami obieg sobie nadany maiących, czynione i przyimowane być maią.

§. 877. Gdy wexel brzmi na inny gatunek monety, lub na monetę rachunkową; więc stósunek iéy względem monety wypłacić się maiącéy obliczy się podług kursu mieysca wypłaty w dniu wymagalności wexlu.

§. 878. Jeżeli żadna w wexlu nie iest oznaczoną moneta, tenże iednak iest w kraiu wypłacalnym; więc się przyimuie, że czynność wexlowa na grubą srebrną pruską monetę zawartą została.

§. 879. Jeżeli w nim wypłata w złocie, bez oznaczenia gatunku zapisaną została; więc się rozumieią złote pruskie monety wybite w wartości pięciu talarów.

§. 880. Gdy dukaty bez dalszego oznaczenia zostały zapisane; więc się przyimuią ważne dukaty podług pruskiéy lub hollenderskiéy stopy mennicznéy.

§. 881. Jeżeli na pewną ilość frydrychsdorów lub dukatów iest wystawionym, liczba ich wypłaconą być musi.

§. 882. Gdy wexel brzmi tylko na pewną summę w frydrychsdorach lub dukatach, bez oznaczenia ich liczby; więc w obrachowaniu sztuk wypłacić się maiących, frydrychsdor liczy się na pięć, a dukat na dwie i trzy ćwiercie talara.

§. 883. W przypadku, gdy wexel był wypłacalnym za granicą; więc w niedostatku oznaczenia gatunku monety, rozumie się zwyczayna w mieyscu wypłaty srebrna moneta.

§. 884. Toż samo rozumie się o zwyczaynym kurancie złotym zagranicznego mieysca wypłaty, w przypadku wystawienia wexlu na złoto bez dalszego oznaczenia.

§. 885. Jeżeli wexel był wypłacalnym w kilku mieyscach podług wyboru, lub w każdém mieyscu spotkania dłużnika; więc nieoznaczony w nim gatunek monety podług mieysca wystawienia oznaczonym być musi.

e) Co wypłaconém być musi.

§. 886. Posiadacz wexlu, oprócz summy w nim zapisanéy, podług zasad powyższych oznaczyć się maiącéy, pospolicie procentu żądać niemoże.

§. 887. Jeżeli procent w wexlu iest zapisanym, tenże, ieżeli ma mieysce, razem z kapitałem zapłaconym być winien. (§. 684. seq.)

§. 888. Jeżeli zapisanego niema procentu, więc od dnia wypłacalności należą się tylko prawnie procenta z przewłoki. (Cz. I. Tyt. 11. §. 827. seq.)

§. 889. W przypadku regressu wexlowego, posiadaczowi wexlu wydatki także bez iego winy zrządzone powróconemi być muszą.

f) Postępowanie przy saméy wypłacie.

§. 890. Gdy się wierzyciel w dniu wypłaty niezgłasza; więc dłużnik stósownie do Cz. I. Tyt. 16. §. 214. seq. upoważnienia go do złożenia w sądzie domagać się może.

§. 891. Jeżeli przed dniem wypłaty konkurs powstał nad maiątkiem posiadacza wexlu; więc dłużnik winien wypłatę uskutecznić do depozytu sądowego.

§. 892. Złożona waluta należy w tym razie do massy posiadacza wexlu w konkurs wpadłego, ieżeli niezostanie udowodnioném, iż tenże był tylko pełnomocnikiem.

§. 893. Jeżeli posiadacz wexlu umarł przed zapłatą; dłużnik od zgłaszaiących się dziedziców legitymacyi zażądać powinien.

§. 894.

§. 894. Na żądanie iednak dziedziców winien aż do złożenia legitymacyi, złożyć summę dłużną ich nakładem do sądowego depozytu.

§. 895. On sam uczynić to może, gdy niechce się wdać w roztrząśnienie legitymacyi sukcessorów niepewnéy.

§. 896. W przypadku zeyścia dłużnika wexlowego przed czasem wypłaty, dziedzice iego przez posiadacza wexlu drogą sprawy wexlowéy zaskarzeni być mogą.

§. 897. Jeżeli iednak odwołuią się do służącego im z ustaw namyślenia się względem przyięcia spadku, lub wcale żądaią otworzenia processu likwidacyinego; natenczas postępowanie wexlowe naprzeciw nim niema mieysca.

§. 898. Wierzyciel iednak pod ten czas założeniem aresztu lub sądowém opieczętowaniem pozostałości, o bezpieczeństwo dla siebie starać się może.

§. 899. Co oprócz tego dla zastrzeżenia sobie regressu przy ciągnionych wexlach zachować powinien, w §. 980, 1045. seq. iest przepisano.

§. 900. Po należycie uskutecznioney wypłacie, wexel dłużnikowi doręczonym być musi.

§. 901. Żądać także może, aby na wexlu oddanym pokwitowano z wypłaty.

§. 902. Postępowanie w przypadku zagubienia wexlu, poniżéy w §. 1159. seq. i 1199. seq. iest przepisaném.

VI. O przedawnieniu obowiązku wexlowego.

§. 903. Obowiązek wexlowy ustaie z upłynieniem roku od dnia wymagalności.

Dod. §. 114. Chociażby wexel przed nadeyściem terminu wypłaty zaprotestowanym został; przedawnienie wexlu iednak zaczyna się od dnia wyznaczonego do wypłaty. Jeżeli iednak wexel dla tego został zaprotestowanym, iż akceptacya onegoż nieodzownie i bezwarunkowo odmówiona została, więc przedawnienie obowiązku wexlowego dopiero od dnia założonéy protestacyi zaczyna się.

§. 904. W tym względzie zważa się tylko na dzień wypłaty, iaki w wexlu lub w naypóźnieyszéy prolongacyi piśmiennéy iest oznaczonym.

§. 905. Zapisanie cząstkowéy upłaty lub zasądowe domaganie się onéyże, nieprzerywa przedawnienia dzielności wexlowéy.

§. 906. Indult dłużnikowi nadany przerywa tylko przedawnienie obowiązku wexlowego osób, praw kupieckich niemaiących.

§. 907. Co do tychtu nowy iednoroczny czas przedawnienia zaczyna się z dniem uchylenia indultu.

§. 908. Zaskarzenie dłużnika do sądu, utrzymuie dzielność wexlu naprzeciw pozwanemu dopóty, dopóki sam wexel iako zapis dłużny zostanie przedawnionym. (Cz. I. Tyt. 11. §. 752. seq.)

Dod. §. 115. Podanie wierzytelności wexlowéy do konkursu przed upłynieniem roku przedawnienia, zachowuie wprawdzie dla likwidanta prawo szóstéy klassy, lecz nienadaie mu prawa postępowania naprzeciw dłużnikowi drogą wexlową.

§. 909. Tym końcem wystarcza wręczenie zapozwu sądowego, chociażby process następnie niebył popieranym.

Dod. §. 116. Niepotrzeba, aby wręczenie zapozwu nastąpiło w ciągu oznaczonego roku przedawnienia.

§. 910. Wręczenie iednak zapozwu wexlowego w sposób Ordynacyą processową przepisany udowodnione być musi.

§. 911. Protestacya należycie zdziałana, także przedawnienie obowiązku wexlowego przerywa.

§. 912. Jeżeli kilku iest współdłużników, więc protestacya zatrzymuie moc wexlową naprzeciw tym tylko, naprzeciw którym taż zeznaną została.

§. 913. Forma i inne skutki protestacyi co do ciągnionych i prostych wexli, w §. 1035 seq. i 1204 seq. są przepisane.

VII. O processie wexlowym.

§. 914. Postępowanie w sprawach wexlowych przepisane iest w Ordynacyi processowéy.

§. 915. Jeżeli zaskarzony nienależy do osób podług §. 718—727. z samych siebie zdolność wexlową maiących; więc skarga nie prędzéy przyiętą być może, dopóki niedowiedzie skarżący, iż pozwany ma sobie oddzielném zaświadczeniem też zdolność nadaną.

§. 916. Pozwany, oprócz zarzutu iuż uskutecznionéy wypłaty takiemi tylko powodami zastawiać się może, które są czerpanemi z ninieyszéy ustawy wexlowéy.

§. 917. Jednak podania takowe natychmiast pismami, zadaniem przysięgi, lub zeznaniem świadków zaraz na mieysce sprowadzonych, poparte być muszą.

§. 918. Zeznania zamieyscowe świadków, chociaż w terminie złożone, tak dalece

tylko są ważne, ile też z przybraniem strony przeciwnéy lub postanowionego przez niego pełnomocnika przyięte zostały.

§. 919. W przypadku ofiarowania przysięgi na nieprzyznanie podpisu, z niego tylko samego porównanie pism mieć mieysca niemoże.

§. 920. Gdy oskarzony oprócz imienia i nazwiska swoiego, ieszcze swóy stopień lub zamieszkanie własnoręcznie wyraził, więc porównanie pism może wprawdzie nastąpić, lecz tylko naprzeciw iego rodzicom i to na poparcie tylko innych będących dowodów.

§. 921. Jeżeli iednak więcéy słów lub wierszy, dla zatwierdzenia treści lub podpisu własnoręcznie napisał, więc z tych porównanie pism z zupełną dzielnością prawną uskutecznione być może.

§. 922. Jak dalece zarzut nieodebranéy waluty naprzeciw ciągnionym i prostym wexlom ma mieysce, postanowioném iest poniżéy. (§. 1078. 1242. seq.)

§. 923. Potrącenia i pretensye wzaiemne tak dalece tylko maią mieysce, ile też wypływaią z czynności wexlowych i zresztą są uzdatnionemi do kompensacyi. (Cz. I. Tyt. 16. §. 302. seq.)

§. 924. Jeżeli iednak zarzuty i pretensye wzaiemne, dozwolone wprawdzie w processie wexlowym, lecz niemogące być zaraz udowodnionemi, są takie, iż usprawiedliwiaią założenie aresztu; więc zaskarzony winien tylko zapłacić do sądowego depozytu.

§. 925. W wszelkich przypadkach, w których złożenie do depozytu iest dozwolone,

skarzącemu niemoże być zapłata odmówioną za stawieniem dostatecznéy rękoymi.

§. 926. Jeżeli skarzący iest tylko pełnomocnikiem lub podług §. 820 i 822. za takiego uznanym być winien, dozwolić musi wnoszenia naprzeciw niemu wszelkich zarzutów i pretensyy wzaiemnych, które pozwanemu naprzeciw właścicielowi wexlu służą.

§. 927. Oprócz rzeczonego przypadku, pozwany takiemi tylko zarzutami i pretensyami wzaiemnemi popisywać się może, iakie mu służą naprzeciw samemu skarzącemu wierzycielowi wexlowemu.

§. 928. Gdy skarzący iest panem wexlu, przepis §. 926. ma mieysce, chociażby wexel niezawierał w sobie: „za rozkazem.“

§. 929. Co się tycze wyrazu: „za rozkazem“ w wexlach prostych czyli suchych, to poniżéy iest postanowiono. (§. 1244—1247.)

VIII. Pierwszeństwo wexli w konkursie.

§. 930. Wierzytelności wexlowe z wexli tak ciągnionych, iako i prostych wypływaiące, po otworzonym nad maiątkiem dłużnika konkursie, do szóstéy klassy należą.

IX. Retorsya w sprawach wexlowych.

§. 931. Podróżni zagraniczni co do zdolności zaciągania obowiązków wexlowych, nieulegaią ograniczeniom kraiowych ustaw wexlowych.

§. 932. Zresztą zdziałane przez nich w kraiu czynności wexlowe, podług przepisu wstępu §. 38. 39. wyrozumiane być winny.

§. 933. Wierzyciele zagraniczni też same w sprawach wexlowych mieć maią prawa, które dla mieszkańców kraiowych obecną ustawą są przepisanemi.

§. 934. Wyięte tylko są przypadki te, w których odwet podług zasad prawnych ma mieysce. (Wstęp §. 47.)

§. 935. Sądy iednak, gdyby przypadek odwetu zupełnie iasnym nie był, wprzód u departamentu sprawiedliwości zapytanie uczynić są obowiązane.

X. O czynnościach wexlowych za granicą zawartych.

§. 936. Czynności wexlowe za granicą zdziałane, wyrozumiane być winny podług ustaw mieysca, gdzie zawarte zostały.

Dod. §. 117. Wierzyciele, którzy podług Ordynacyi sądowéy domagać się mogą klassyfikacyi tu w kraiu, z wexlem podług tuteyszych ustaw kraiowych przedawnionym, w siodméy klasie umieszczonemi być maią, chociażby wexel był wystawiony za granicą i dłużnik pod tamteysze prawo wexlowe się poddał, podług którego dłuższy czas przedawnienia ma mieysce.

§. 937. Szczególniéy przymioty ściągaiące się do ważności wexlu lub indossamentu, podług ustaw mieysca, wystawienia onegoż rozpoznawane być muszą.

§. 938. Czynność iednak wexlowa zawarta za granicą pomiędzy mieszkańcem kraiowym i drugim zdolności wexlowéy niemaiącym, tak tylko ma być uważaną, iakby w kraiu zawartą została.

B. O wexlach ciągnionych.

§. 939. Użycie papieru stęplowanego do wexli ciągnionych nie iest potrzebném.

1. Przymioty czyli własności onychże.

§. 940. Oprócz ogólnych własności wexlu (§. 748. seq.) nazwisko płacić maiącego w samym wexlu lub pod nim wyraźnie wymienione być musi.

a) Nazwisko płacić maiącego.

§. 941. Wyrażenie imienia i znaczenia iego nie iest potrzebném, iednak dla zapobieżenia omyłkom dołączone być może.

§. 942. Jeżeli wypłata gdzieindziéy nie w mieyscu zamieszkania płacić maiącego uskutecznioną być ma; więc i mieysce wypłaty w wexlu wyrażone być musi. b) Mieysce wypłaty.

§. 943. Gdy zbywa na którym z przepisanych przymiotów; podobny wexel ciągniony za przekaz (assygnacyą) uważanym być tylko może. (Oddz. 9.)

§. 944. W razie wystawienia wexlu w kilku exemplarzach, iako to: prima, secunda i t. d., w każdym z nich liczba wyrażoną być musi. II. O kilku exemplarzach ciągnionego wexlu.

§. 945. Jeżeli wexel w téy mierze nic nie zawiera, więc się przyimuie, iż iest tylko iedynym.

§. 946. Jeżeli dawca wexlu (trassant) wystawił kilka exemplarzy bez wyrażenia tego na nich, tenże odpowiada za każdy z nich iako za wexel iedyny z wolném poszukiwaniem na nabywcy wexlu (remittencie) i innych uczestnikach popełnionego podstępu.

§. 947. Umowa względem ciągnionego wexlu albo bezpośrednio między trassantem (dawcą) i remittentem (nabywcą) albo też za pośrednictwem stręczarza zawartą być może. III. Obowiązki dawcy wexlu (trassanta) i nabywcy wexlu (remittenta) przy zawieraniu czynności.

§. 948. W ostatnim przypadku zaświadczenie z utrzymywanego przezeń dziennika wydane, dowodzi warunki zawartéy czynności.

§. 949. Jeżeli sami bezpośrednio z sobą działali, więc co do osób prawa kupieckie maiących, xięgi handlowe zastępuią mieysce piśmiennéy umowy.

§. 950. Względem niekupców ogólne o piśmiennych umowach przepisy maią mieysce. (Cz. I. Tyt. 5. §. 155. seq.)

§. 951. Dawca wexlu (trassant) na żądanie nabywcy (remittenta) winien albo wexel iedyny albo w kilku exemplarzach, iako to: prima, secunda i t. d., wystawić.

§. 952. Gdy exemplarz ieden celem prezentacyi przesłany, drugi indossowanym być ma, więc na tymtu zapisać należy, w czyim ręku znayduie się pierwszy.

§. 953. Dawca wexlu winien płacić maiącego wcześnie zawiadomić, aby przyięcie wexlu nie zostało odmówioném.

§. 954. List awizowy (uwiadomiaiący) dawca bezpośrednio może odesłać, albo też nabywcy na iego żądanie do oddania go wręczyć.

§. 955. W przypadku ostatnim, dawca wexlu zostaie względem trzeciego nabywcy w odpowiedzi za szkody i wydatki, ieżeli list awizowy płacić maiącemu należy, nie zostaie oddanym, i samego tylko remittenta (nabywcy) trzymać się może.

§. 956. Trassant spóźniaiący po odebraniu wartości wręczenie wexlu nad dwadzieścia cztery godzin, przez nabywcę do tego drogą sprawy exekucyinéy zniewolonym być może.

§. 957. W iaki sposób i kiedy wartość przez nabywcę (remittenta) zapłaconą być ma, to zawisło od układu interessentów.

§. 958. Nabywca za umówione zaspokoienie wartości odebranego wexlu przez rok ieden od dnia zawartéy czynności trassantowi drogą sprawy exekucyinéy odpowiadać musi.

§. 959. Jeżeli w przeciągu tegoż roku nastaie konkurs nad maiątkiem remittenta (nabywcy), dawca wexlu względem zaległéy waluty ma pierwszeństwo uprzywileiowanym zapisom dłużnym służące.

§. 960. Po upłynieniu iednak roku bez zaniesienia skargi, nie tylko postępowanie spiesznieysze, lecz i prawo pierwszeństwa w konkursie upada i iuż tylko skarga zwyczayna zaniesioną być może.

§. 961. Gdy dawca wexlu trassuiąc go na rachunek innego, tenże bez wyraźnego nakazu wydał przed zaspokoieniem waluty; wszelką ztąd wynikaiącą szkodę musi powrócić temu, na czyi rachunek nastąpiło ciągnienie wexlu.

§. 962. Wystawiciel niemoże zabronić płacić maiącemu przyięcie wexlu iuż wydanego, pod pozorem nieodebranéy waluty, chociażby zawierał w sobie obowiązek zapłaty — „za rozkazem."

IV. O przedstawieniu wexlu.

§. 963. Posiadacz wexlu o to mieć winien staranie, aby wexel w należytym czasie płacić maiącemu do przyięcia go był przedstawionym.

§. 964. Co do wexli iarmarkowych, ustawy handlowe i zwyczaie każdego mieysca oznaczaią dzień przedstawienia onychże.

§. 965. W Królewcu Pruskim przedstawienie musi nastąpić pierwszego lub drugiego dnia iarmarku.

§. 966. W Frankforcie nad Odrą i Magdeburgu wexle iarmarkowe trzeciego lub czwartego dnia w tygodniu wypłat przedstawione być muszą.

§. 967. W Wrocławiu też od poniedziałku do piątku w pierwszym tygodniu zrana o dziesiątéy przedstawione być mogą.

§. 968. Wexle wypłacalne na iarmarkach Elbląskich pierwszego, drugiego, lub trzeciego dnia przedstawione być powinny.

§. 969. Wexle na dzień pewny lub podług zwyczaiu pewnego wystawione, u których wypłacalność od daty się liczy, naypóźniéy w dniu oznaczoney wypłaty zaprezentowane być muszą.

§. 970. Co do wexli za pokazaniem wypłacalnych i takich, których wypłacalność liczy się od dnia przedstawienia, wystawiciel może sam w nich oznaczyć czas prezentowania onychże.

§. 971. Jeżeli tego nie uczynił, posiadacz wexlu zaprezentowanie wexlu obowiązany iest uskutecznić w przeciągu ośmnastu miesięcy od dnia wystawienia, a to pod upadkiem prawa swoiego.

§. 972. W dniach podług tego oznaczyć się maiących, zaprezentowanie wexlu zrana od ósméy do dwunastéy, a od drugiéy do siódméy popołudniu uskutecznione być może.

§. 973. Jeżeli oznaczone powyżéy przeciągi czasu (§. 965. seq.) w przedstawieniu wexlu zaniedbane zostały, posiadacz w przypadku odmówienia przyięcia lub zapłaty ani wystawiciela, ani indossanta drogą wexlową poszukiwać niemoże.

§. 974. Jednak z powodu zapłaconéy waluty zostaią mu iego prawa drogą zwyczaynego processu tak naprzeciw wystawicielowi iako i indossantowi, o ileby ieden lub drugi z iego szkodą korzyść uzyskał.

§. 975. Ktokolwiek posiada wexel oryginalny, do zaprezentowania go uznaie się za umocowanego. *a*) Kto może przedstawiać.

§. 976. Wexel albo samemu płacić maiącemu, albo pełną moc od niego maiącemu przedstawionym być musi. *b*) Komu przedstawionym być powinien.

§. 977. Jeżeli płacić maiący z mieysca zamieszkania swoiego, bez zostawienia prokury się oddalił, lub tenże w godzinach, ustawami do przedstawiania wexli wskazanych, w mieyscu, gdzie tenże swe odbywa interessa, natrafionym być niemoże, posiadacz do zaprotestowania przystąpić iest mocen.

§. 978. Toż samo ma mieysce względem wexli iarmarkowych, ieżeli płacić maiący ani sam, ani w osobie pełnomocnika nie przybył, lub przed upłynieniem czasu zaprotestowania znów się oddalił.

§. 979. W przypadku śmierci płacić maiącego posiadacz wexlu w kantorze iego lub domu śmierci zgłosić się winien.

§. 980. Nie zastawszy tam nikogo, ktoby był mocen lub gotów do przyięcia, należy przystąpić do przyięcia protestacyi.

§. 981. Toż samo ma mieysce, gdy dziedzice korzystaią z oznaczonego ustawami czasu do namyślenia się względem przyięcia spadku.

§. 982. Jeżeli wprzód, nim zostaie wexel przedstawionym, otwiera się konkurs nad maiątkiem płacić maiącego, więc zaraz po odebranéy o tém wiadomości protestacya zapisaną być musi.

§. 983. Płacić maiący przez przyięcie przedstawionego mu wexlu zaciąga na się ry- V. O przyięciu.

gor wexlowy zapłacenia summy onymże obiętéy w oznaczonym czasie.

§. 984. Uczynione oprócz wexlu przyrzeczenie, zaakceptowania summy pewnéy na rachunek trzeciego, uważa się li tylko podług zasad o zaręczeniu. (Cz. I. Tyt. 14. §. 257. seq.)

a) Kiedy toż żądane być może.

§. 985. Niemożna domagać się przyięcia zaprezentowanego wexlu w dni niedzielne, świąt wielkich i pokuty, tudzież w Nowyrok i wielki piątek.

§. 986. Przedstawiaiący owszem do następnego dnia powszedniego czekać powinien.

§. 987. Chociażby płacić maiący był żydem, a prezentuiący chrześciianinem, ten tu do przedstawienia wexlu w niedziele, wielkie święta lub dni pokuty, zobowiązanym być nie może.

§. 988. Może owszem bez uszczerbku prawa swoiego czekać do następuiącego dnia powszedniego.

§. 989. Przeciwnie też niemożna po żydzie domagać się przyięcia ciągnionego na niego wexlu w szabas lub święto żydowskie, w którym nie wolno mu odbywać czynności handlowych.

§. 990. Wszelakoż na żądanie prezentuiącego w poprzedzaiący dzień powszedni w tym względzie oświadczyć się iest obowiązanym.

b) W iaki sposób akceptacya nastąpić powinna.

§. 991. Przyięcie wexlu przez samego płacić maiącego lub należyte do tego pełnomocnictwo maiącego, własnoręcznie na wexlu zapisane być musi.

§. 992. Akceptacye tylko ustne nie maią dawać wstępu do postępowania wexlowego w kraiach Państwa.

§. 993. Jeżeli iednak płacić maiący zatrzymuie przez noc wexel iemu samemu przedstawiony i wręczony bez iakiéy wzmianki, to się uważa za przyięcie milczące.

§. 994. Zapisanie przyięcia do żadnéy nie iest przywiązane formy.

§. 995. Płacić maiący nie może zapisywać na wexlu swéy niechęci przyięcia.

§. 996. Jednak to czyniąc, odpowiada prezentantowi i wszystkim innym interessentom za wszelką ztąd wynikłą szkodę.

§. 997. Płacić maiący ani cofnąć raz nastąpionego przyięcia, ani go na wexlu przemazać nie może.

§. 998. Chociażby nawet przemazał, przyięcie iednak go obowięzuie.

§. 999. Jeżeli zapłata podług wexlu nie ma nastąpić w mieyscu zamieszkania płacić maiącego (§. 942.); tenże przy akceptacyi winien wyrazić, gdzie posiadacz wexlu po nią zglaszać się ma.

§. 1000. Jeżeli to nie nastąpiło, więc przyimuiący winien zastąpić szkodę ztąd wypływaiącą i w mieyscu zamieszkania swoiego do zapłacenia pod rygorem wexlowym zniewolonym być może.

§. 1001. Tylko w wexlach, które za pokazaniem lub podług zwyczaiu są wypłacalnemi, i w których czas wypłaty od prezentowania liczy się, płacić maiący winien wyrazić dzień przyięcia.

§. 1002. Również dzień zaprezentowania wyrażonym być musi, gdy przedstawie-

nie i przyięcie nie w iednym nastąpiło czasie. (§. 985. 990.)

§. 1003. Wszelakoż w tych przypadkach niedostatek daty przyięciu swéy nieodbiera mocy.

§. 1004. Posiadacz tylko w razie sporu o dzień wymagalności, czas w którym nastąpiło przedstawienie, w inny sposób udowodnić iest obowiązanym.

§. 1005. Gdy się okazuie z treści wexlu, iż tenże w kilku iest wystawiony exemplarzach, więc płacić maiący winien tylko pierwszy zaprezentowany mu przyiąć exemplarz.

VI. O protestacyi z powodu umówionego przyięcia.

§. 1006. Jeżeli płacić maiący odmawia przyięcie wexlu, natychmiast do zapisania protestacyi przystąpić należy.

§. 1007. Protestacya ieszcze w dniu zaprezentowania przed zachodem słońca zapisaną być winna.

§. 1008. Wszelakoż względem wexli iarmarkowych protestacya zawieszoną być może aż do upłynienia czasu, w każdym mieyscu do uskutecznienia prezentacyi oznaczonego.

§. 1009. Nawet co do wexli podług daty, za pokazaniem i podług zwyczaiu wypłacalnych, przyięcie protestacyi zawieszone być może, aby tylko naypierwszą pocztą odeszła.

§. 1010. Jeżeli iednak w tym przypadku właściciel, wystawiciel lub indossant wexlu znayduie się w mieyscu, prezentuiący bez ich zezwolenia przyięcia protestacyi zawieszać nie może.

§. 1011. Gdyby płacić maiący chciał tylko przyiąć część iaką summy zapisaney,

przedstawiaiący nie winien przystać na to, lecz względem całkowitéy wexlem obiętéy należytości do zapisania protestacyi przystąpić iest mocen.

§. 1012. Gdy zezwala na przyięcie tylko części, względem reszty ieduak protestować powinien.

§. 1013. Żadnéy to nie stanowi różnicy, czyli przedstawiaiący wexel iest iego właścicielem lub też pełnomocnikiem tylko, byleby w ostatnim przypadku wyraźnego niemiał zlecenia, zaprzestać na przyięciu choć pewnéy tylko części summy zapisanéy.

§. 1014. Przedstawiaiący zezwalaiąc na przyięcie z pewném zastrzeżeniem, pod iakim warunkiem lub na późnieyszy czas wypłaty, utraca przezto naprzeciw swym prawozbywcom rygor wexlowy.

§. 1015. Jednak w przypadku, gdy przyimuiący nie płaci, mocen iest drogą zwyczaynego processu trzymać się tych z pomiędzy iego poprzedników, którzyby z iego szkodą korzyść odnieśli.

§. 1016. Jeżeli przedstawiaiący był tylko pełnomocnikiem, tenże właścicielowi wexlu za wszelką z zezwolenia iego (§. 1014.) wypływaiącą szkodę odpowiada.

§. 1017. Jeżeli więc płacić maiący przy akceptacyi dołącza zastrzeżenie iakie lub warunek, albo późniéy ofiaruie wypłatę; przedstawiaiący, celem zabezpieczenia prawa swoiego, zaprotestować powinien.

§. 1018. Gdy na wexlu został kto wymienionym, u którego posiadacz w przypadku nieprzyięcia zgłosić się ma, ten tu po założeniu protestacyi naprzeciw nieprzyimuią-

cemu, do wskazaney mu osoby udać się powinien.

§. 1019. Jeżeli i ta odmawia przyięcie, posiadacz i naprzeciw niéy protestacyą musi zanieść.

VII. O akceptacyi per honor.

§. 1020. Gdy kto niewymieniony na wexlu do akceptacyi się zgłasza, posiadacz za gotową tylko zapłatą na nią przystać iest obowiązanym.

§. 1021. Jeżeli sam płacić maiący chce przyiąć wexel dla honoru wystawiciela lub którego z indossantów, posiadacz na to musi zezwolić.

§. 1022. Chcący przyiąć wexel per honor, naprzód winien dać protestacyą zapisać i dać go sobie wręczyć przez posiadacza za zwrotem wydatków.

§. 1023. Przyięcie per honor koniecznie na piśmie i wyraźnie zeznane być musi, i ani cofnięte ni też przekryśloném być nie może.

§. 1024. Dodane do akceptacyi głoski S. P. (sopra protesto) nie są na ten cel wystarczaiącemi, i żaden wyiątek nie ma mieysca, chociażby ieden lub drugi z indossantów zlewek swóy przyimuiącemu był polecił.

§. 1025. Szczególne do tego zlecenie potrzebném nie iest.

§. 1026. Przyimuiący per honor w wszelkie wstępuie obowiązki, któreby płacić maiący przez zwyczayne przyięcie na siebie zaciągnął.

§. 1027. Z drugiéy też strony po uskutecznionéy wypłacie wstępuie w wszystkie prawa posiadacza względem tego z zobowiązanych rygorem wexlowym, na honor którego wexel przyiął.

§. 1028.

§. 1028. Jeżeli przy akceptacyi nie wyrażono, na rzecz którego taż nastąpiła; więc się uważa, iż to się stało na honor wystawiciela, zaczém przyimuiący też tego tylko trzymać się może.

§. 1029. Przyimuiący per honor względem odesłania protestacyi toż samo, co względem posiadacza wexlu iest przepisane, zachować powinien.

§. 1030. Jeżeli w téy mierze w czém schybiono; przyimuiący per honor tych tylko dostępuie praw, któreby były służyły płacić maiącemu, gdyby był uskutecznił wypłatę.

§. 1031. Jeżeli sam płacić maiący per honor tylko przyiął, tenże z takimże obcym akceptantem zupełnie równe ma prawa.

§. 1032. Przyięcie takowe uwalnia go od obowiązku mienia względu na rozporządzenia, iakie wystawiciel w liście uwiadomiaiącym względem zastąpienia wypłaty lub w innym względzie poczynił.

§. 1033. Gdy ten, do którego posiadacz wexlu przez wystawiciela w niedostatku płacić maiącego, został wskazanym (§. 1018.) wexel przyiął; więc też same służą mu prawa, iak przyimuiącemu per honor.

§. 1034. Pomiędzy kilku wskazanymi ten ma pierwszeństwo, który chce przyiąć wexel na honor wystawiciela lub pierwszego porządkiem indossanta.

§. 1035. Protestacye w kraiu albo przez osobę sądową, lub też przez kommissarza sprawiedliwości albo notaryusza przyimowane być maią. VIII. Wiekim kształcie protestacye przyimowane być maią.

§. 1036. Osoba sądowa nie potrzebuie do tego oddzielnego protokulisty, ani też notaryusz świadków, potrzebnych do innych czynności notaryalnych.

§. 1037. Przyimuiący protestacyą winien siebie zapewnić względem głównych okoliczności do przedmiotu a szczególniéy do osoby płacić maiącego ściągaiących się, względem całéy czynności spisać porządny wywod słowny i podług tego wygotować protestacyą.

§. 1038. Niespisanie szczególnego wywodu słownego, nie odbiera wprawdzie protestacyi swéy ważności;

§. 1039. Osoba iednak sądowa, kommissarz sprawiedliwości lub notaryusz, dopuszczaiący się podobnego uchybienia, odpowiadaią za wszystką szkodę ztąd wyniknąć mogącą, i oprócz tego poczworną ilość opłat za przyięcie protestacyi pobieranych, iako karę fiskalną muszą ponosić.

§. 1040. Kto raz iuż za uchybienie podobne został ukaranym, ten w przypadku powtórzenia ma być uznanym za niezdolnego do przyimowania protestacyi wexlowych, i kupcom mieysca o tém być obwieszczone.

§. 1041. Protestacya wexlowa, oprócz ogólnych przymiotów protokułu, lub aktu notaryalnego, powinna w sobie zawierać:

1) dokładny odpis wexlu;
2) opis dokładny okoliczności, dla których nienastąpiło przyięcie lub wypłata.

§. 1042. Jeżeli płacić maiący iest przytomnym, więc zapytanie do niego, czyli i w iaki sposób chce wexel przyiąć lub zapła-

cić, z dosłownie zapisać się maiącą odpowiedzią iego, w protestacyi umieszczone być winno.

§. 1043. Jeżeli tenże oddalił się z mieysca zamieszkania swoiego, lub tam, gdzie w prawnym czasie przedstawienia wexlu zwykle swe odbywa czynności, natrafić go niemożna; więc za poprzedniczém dowiadywaniem się należy zapisać w protokule, iż w kantorze, sklepie, handlu i zamieszkaniu dłużnika zasięgano wiadomości i nie znaleziono nikogo, któryby chciał lub mógł akceptować.

§. 1044. Toż samo ma mieysce względem wexli iarmarcznych, gdy wystawiciel nie przybył na iarmark, lub przed czasem prezentacyi albo wymagalności znów się oddalił.

§. 1045. Niemniéy wtenczas, gdy z powodu śmierci płacić maiącego lub otworzonego nad iego maiątkiem konkursu, podług §. 979—983 protestacya przyiętą być musi.

IX. Postępowanie po przyięciu protestacyi.

§. 1046. Gdy protestuiący iest tylko pełnomocnikiem, tenże winien niezawodnie naypierwszą pocztą przesłać przyiętą protestacyą swemu mocdawcy, pod uniknieniem odpowiedzialności za wszelką ztąd wypływaiącą szkodę.

§. 1047. Jeżeli iest właścicielem wexlu, więc temu z swych prawozbywców, którego drogą wexlową trzymać się ma zamiar, naypierwszą pocztą o zaniesionéy protestacyi donieść iest obowiązanym.

§. 1048. Od niego należy dołączyć do uwiadomienia tego protestacyą oryginalną, lub też przesłać ią pełnomocnikowi swoiemu

dla pokazania iéy temu prawozbywcy, na którym wierzytelność swoią zamyśla poszukiwać drogą wexlową.

§. 1049. W przypadku ostatnim sam odpowiada za uchybienie, którego się pełnomocnik w przedstawieniu protestacyi dopuścił, tak iakby wcale iéy niebył przesłał i zawiadomił swego prawozbywcę.

§. 1050. Odesłanie samego wexlu może w dzień poczty odwlec i czekać, czyliby płacić maiący nienamyślił się aż dotąd względem przyięcia.

§. 1051. Co do wexli podług daty lub zwyczaiu wypłacalnych, odesłanie onychże aż do ostatniego dnia dyskrecyinego odłożone być może, ieżeli przeciwnego w téy mierze niema zlecenia.

§. 1052. Jeżeli płacić maiący po przyięciu protestacyi chce wexel ieszcze przyiąć, prezentuiący za zwrotem wydatków na to zezwolić winien.

§. 1053. Gdyby nawet wzbraniał się powrócić wydatki przez protestacyą zrządzone, prezentuiący winien dozwolić przyięcia, a dla zachowania swego prawa względem kosztów oddzielną protestacyą zeznać.

§. 1054. W razie niezachowania przepisów prawnych co do przyimowania i przesyłania protestacyi z powodu nienastąpionego przyięcia, właściciel wexlu utraca prawo trzymania się swych poprzedników drogą wexlową, i iuż tylko pretensyi swéy na iednym lub drugim w zwyczayney drodze prawa podług §. 974. dochodzić iest mocen.

§. 1055. Nie stawa za wymówkę dla prezentanta, że dzień poczty dla odesłania

protestacyi przypada na niedzielę, święto lub dzień pokuty, albo co do żydów na szabas lub inne święto żydowskie, byleby tylko mu było podobnym, potrzebne względem oddania listu na pocztę rozporządzenia poczynić.

X. Prawa właścicielowi nieprzyiętego wexlu służące.

§. 1056. Jeżeli iednak przepisy ustaw zachowane zostały w przyimowaniu i przesyłaniu protestacyi, więc właściciel wexlu, dla nieprzyięcia go, zaprotestowanego, oprócz zapisanéy w nim summy i wydatków, przez zaniesienie protestacyi zrządzonych, pół procentu ieszcze zamiast prowizyi, wydatków kursowych i pocztowych żądać iest mocen.

§. 1057. Summa dłużna podług kursu w dniu wypłaty zaprotestowanego wexlu, porachowaną być musi.

§. 1058. Odtąd też zaczyna się procent, bez względu na dni dyskrecyine.

§. 1059. Jeżeli wexel kilka razy iest indossowanym, ostatni posiadacz ma wybór, czyli bezpośrednio chce się trzymać właściciela, lub któregokolwiek z indossantów.

§. 1060. Uczyniwszy wybór, ieżeli w dwadzieścia cztery godzin całkowitéy należytości nieodbiera, winien naprzeciw takiemuż prawozbywcy, tak iak naprzeciw płacić maiącemu, bezzwłocznie protestacyą zanieść.

§. 1061. Natenczas może w przeciągu czasu §. 1047. seq. oznaczonego, znów od innego indossanta lub też od wystawiciela, podług własnego wyboru żądać zapłaty, i tak daléy, aż zupełnie niezostanie zaspokoionym, postępować, niepatrząc na porządek, którym poprzednicy iego (prawozbywcy) idą po sobie.

§. 1062. Przez to dostępuie prawa zaskarzenia drogą wexlową każdego z swych prawozbywców w przeciągu roku od czasu zaniesionéy naprzeciw onemuż protestacyi o to, czegoby niedostawało do zupełnego iego zaspokoienia.

§. 1063. Jeżeli iednak w zeznaniu lub przesyłaniu protestacyi w czém schybił, więc utracaiąc prawo wexlowe względem tego indossanta, co do którego zaszła omyłka, iako też względem wszystkich innych, przy których prawne przepisy zachowanymi niezostały, służy mu tylko podług §. 974. poszukiwanie w zwyczayném drodze prawa.

§. 1064. Zostaie mu iednak podług §fu 1062. prawo wexlowe naprzeciw tym, względem których zachowawszy przepisy ustaw co do zeznania i przesyłania protestacyi, postawił ich przez to w stanie trzymania się swych poprzedników. (§. 1067.)

§. 1065. Posiadacz wexlu dozwalaiąc któremu z indossantów wymazania swego zlewku, utraca przez to swe prawo naprzeciw wszystkim iego następcom; zresztą wexel i protestacya względem wszystkich poprzedników wymazanego, w swéy zachowuią się mocy.

§. 1066. Jeżeli posiadacz wexlu odebrał upłatę iakową na poczet swéy należytości od płacić maiącego lub od indossanta, którego naypierwéy się trzymał, iednak może domagać się reszty od którego z drugich indossantów lub od wexlodawcy, skoro tylko przy zeznawaniu i przesyłaniu protestacyi należycie postąpiono.

§. 1067. Indossant, przez wierzyciela napastowany, chcąc się trzymać którego z swych poprzedników, winien protestacyą od posiadacza wexlu odebraną, należycie przesłać w przeciągu czasu §. 1047. seq. oznaczonego po odebraniu onéyże.

§. 1068. Oprócz tego służy mu, tak iak samemu wierzycielowi, wybór, trzymania się któregokolwiek z swych poprzedników.

§. 1069. Przeciwnie nie wolno mu poszukiwać na tych, których przeszły posiadacz opuścił, i którzy są iego następcami.

§. 1070. Indossant upłaciwszy na wexel, mocen iest zapisać to na oryginale i kazać sporządzić wierzytelny odpis onegoż.

§. 1071. Natenczas służą mu z powodu zapłaconéy ilości naprzeciw iego poprzednikom i dłużnikowi wexlowemu prawa posiadacza assygnacyi kupieckiéy. (Oddz. 9.)

§. 1072. Skarga wexlowa w przypadkach §. 1056—1068. natychmiast zaniesioną być może, skoro ten, na którym posiadaczowi służy poszukiwanie, w ciągu dwudziestu czterech godzin po pokazaniu protestacyi i wexlu nieuskuteczni wypłaty.

§. 1073. Prezentant ani winien czekać czasu wypłaty, ani w tym razie z powodu niewypłacenia na nowo zaprotestować przeciw płacić maiącemu.

§. 1074. W tym tylko przypadku, gdy podług umowy protestacyi nieprzyięto wexlu dla niedostatku uwiadomienia lub funduszów, a wypłacalność wexlu ieszcze nieupadła; czekać należy dnia wypłaty onegoż, i powtórna protestacya z powodu niewypłacenia należycie zeznaną i przesłaną być musi.

§. 1075. Jednak posiadacz wexlu za prostém tylko okazaniem protestacyi domagać się może należytego bezpieczeństwa aż do dnia wypłaty.

§. 1076. Poszukiwanie wexlowe ma także mieysce naprzeciw wystawicielowi wexlu na rachunek trzeciéy osoby ciągnionego.

§. 1077. Wystawiciel zatém takowy nie może odsyłać posiadacza do tego, na czyi rachunek ciągniono; ile li tylko iego iest rzeczą z tym tu rozprawić się.

§. 1078. Ten, naprzeciw któremu poszukiwanie wexlowe wystósowane zostało, niemoże się w sprawie wexlowéy zastawiać zarzutem nieodebranéy waluty.

§. 1079. Posiadacz wexlu niepodawaiąc skargi w przeciągu roku od dnia przypadaiącéy onegoż wypłaty, swe prawo wexlowe utraca.

§. 1080. Wolno mu natenczas tylko poszukiwać swego prawa podług §. 974. w zwyczaynym processie o zapłaconą walutę, procent, szkody i wydatki.

§. 1081. Każdy posiadacz wexlu mocen iest względem wynagrodzenia podług §. 1056. seq. oznaczyć się maiącego, zamiast skargi, ciągnąć wexel odwrotny na tego z swych poprzedników, do którego z swém poszukiwaniem udać się winien.

§. 1082. Takowy wexel odwrotny musi być bezpośrednio (a drittura), gdy pomiędzy obydwiema mieyscami odbywaią się czynności wexlowe.

§. 1083. Jeżeli iednak z mieysca pobytu posiadacza nie odbywaią się czynności wexlowe z mieyscem pobytu poprzednika, na-

przeciw któremu następuie poszukiwanie wexlowe; więc wexel odwrotny musi być ciągnionym na mieysce to, za pośrednictwem którego tamte odbywaią swe czynności wexlowe.

§. 1084. Gdy wexel został przyiętym, posiadacz czekać czasu wypłaty iest obowiązanym. XI. Prawa i obowiązki posiadacza po akceptacyi.

§. 1085. Jeżeli iednak w tym przeciągu czasu zayśćby miały okoliczności, któreby w prawnym względzie usprawiedliwiły założenie aresztu; więc od przyimuiącego bezpieczeństwa domagać się może.

§. 1086. W przypadku zaniechania wniosku o to staie się swym poprzednikom odpowiedzialnym wtenczas tylko, ieżeli w tém wielkie uchybienie popełnił.

§. 1087. Gdy przyimuiący nie chce, lub nie zdoła dostarczyć bezpieczeństwa, posiadacz założenia aresztu domagać się może.

§. 1088. Jeżeli wytoczywszy areszt na maiątek, chce po nadeyściu czasu wypłaty domagać się exekucyi wexlowéy; więc od aresztu tamtego musi odstąpić.

§. 1089. Jeżeli przed nadeyściem czasu wypłaty zostanie otworzonym konkurs nad maiątkiem przyimuiącego; więc posiadacz zaraz po odebranéy o tém wiadomości do zeznania i przesłania protestacyi przystąpić powinien.

§. 1090. Względem oznaczenia dnia wypłaty przepisy §. 847. seq. ze wszystkiem maią mieysce. XII. Czas wypłaty.

§. 1091. Co do wexli podług daty lub zwyczaiu wypłacalnych tak, iż wymagalność onychże liczy się od dnia zaprezentowania;

czas wypłaty od dnia tegoż obrachowanym być winien, chociażby przyięcie, z powodu przypadłego święta, dopiero w następuiący dzień powszedni uskutecznione zostało. (§. 985 seq.)

§. 1092. Co do wexli iarmarkowych żadne dni diskrecyine nie maią mieysca.

§. 1093. Tudzież przyimuiący żądać tychże dni diskrecyinych nie może, co do wexli, które za pokazaniem lub na połowę czasu podług zwyczaiu (uso) lub mniéy wystawione zostały.

§. 1094. Co do innych ciągnionych wexli przyimuiącemu w kraiu tuteyszym służą od dnia wymagalności trzy ieszcze dni diskrecyine, i trzeciego dopiero dnia do zapłaty zniewolonym być może.

§. 1095. Jeżeli trzeci dzień diskrecyiny przypada w niedzielę, święto, lub dzień pokuty; więc wypłata drugiego dnia musi nastąpić.

§. 1096. Toż samo rozumie się, gdy przyimuiący iest żydem, a trzeci dzień przypada w szabas lub święto żydowskie.

§. 1097. Jeżeli wszystkie trzy dni diskrecyine przypadaią w niedzielę lub święto; więc wypłata w samym dniu wymagalności wexlu musi nastąpić.

§. 1098. Dni diskrecyine liczą się od dnia wymagalności, chociażby wexel przeięty dopiero po dniu do wypłaty oznaczonym tym końcem zaprezentowanym został.

§. 1099. Jeżeli więc iuż odtąd trzy dni upłynęły, żadne dni diskrecyine nie są dozwolone.

§. 1100. W dniu wypłaty podług tego oznaczyć się maiącym, zapłata od dwunastéy w południe do siódméy w wieczor żądaną być może.

§. 1101. Względem saméy wypłaty przepisy §. 873. seq. ze wszystkiém zastósowane być winny.

§. 1102. Gdy się z wexlu okazuie, iż w kilku wydano go exemplarzach, te z nich przynaymniéy przy wypłacie złożone być muszą, na których się znayduie przyięcie i cała koley indossantów.

§. 1103. Jeżeli to nastąpić nie może, przyimuiący winien tylko do sądowego zapłacić depozytu.

XIII. Skutki wypłaty.

§. 1104. Wypłacenie wexlu przez płacić maiącego nie nadaie mu prawa wexlowego naprzeciw wexlodawcy, wyiąwszy przypadek gdy przeiął wypłatę per honor (§. 1021. 1028.)

§. 1105. Jeżeli uskutecznił wypłatę niemaiąc wskazanych sobie dostatecznych funduszów; więc zaspokoienia siebie wraz z procentem kupieckim od dnia wypłaty domagać się tylko może od wystawiciela w zwyczayney czynienia drodze.

§. 1106. Gdy płacić maiący wiedział, iż wexel przez wystawiciela był ciągnionym na rachunek trzeciego; więc oprócz przypadku przyięcia per honor tylko tego, który mu dał zlecenie, trzymać się może.

XIV. Postępowanie w przypadku nieuskutecznienia należycie wypłaty.

§. 1107. Jeżeli przyimuiący umarł przed uskutecznieniem wypłaty; więc przepisy §. 979. seq. maią mieysce.

§. 1108. W przypadku, iż dziedzice nie wypełnią wypłaty wexlowéy, a okaziciel

wexlu chce poszukiwać swego prawa na wystawicielu lub iego prawozbywcach; tenże natychmiast z powodu niewypełnioney wypłaty, winien zanieść protestacyą i tęż przesłać w przeciągu czasu w §. 1047. seq. przepisanego.

§. 1109. Toż samo musi nastąpić, gdy niemasz zawiadowcy handlu, a dziedzice są niepewni, niewiadomi, lub w innym zamieszkuią mieyscu.

§. 1110. Zgoła, okaziciel chcąc w przypadku nieuisczenia mu się z wypłaty w oznaczonym czasie, zastrzedz sobie poszukiwanie wexlowe na swych prawozbywcach lub na wystawicielu; bezzwłocznie do zeznania protestacyi przystąpić powinien.

§. 1111. Wolno mu iednak czekać aż do dnia wypłaty, iak tenże podług §. 846. seq. oznaczonym być winien, chociażby akceptuiący wprzód był oświadczył, iż płacić nie będzie.

§. 1112. Jeżeli okaziciel w przypadku §. 999. został do kogo innego wskazanym, a ten nie płaci; więc również protestacya zeznaną być musi.

§. 1113. W tym przypadku przyimuiący, który okaziciela tam dotąd wskazał, pod rygorem wexlowym odpowiada.

§. 1114. Ten iednak, któremu wypłata była poleconą przez akceptuiącego, nie podpada rygorowi wexlowemu z strony okaziciela, lecz raczéy przepisy tylko o assygnacyach kupieckich maią mieysce. (Oddz. 9.)

§. 1115. Gdy na wexlu został kto wymienionym, do którego okaziciel ma się zgłosić

w przypadku niewypłaty; więc przepisy §. 1018. 1019. zastósowane być winny.

§. 1116. Upłatę cząstkową summy zapisaney okaziciel tylko wtenczas musi przyiąć, gdy iest prostym tylko pełnomocnikiem i wyraźnie upoważnionym do przyimowania upłat cząstkowych.

§. 1117. Przyiąwszy upłaty cząstkowe, a chcąc sobie zabezpieczyć poszukiwanie wexlowe względem reszty, winien w téy mierze zeznać protestacyą.

§. 1118. Okaziciel nie iest obowiązanym przyimować assygnacyą zamiast gotowéy wypłaty.

§. 1119. Jeżeli assygnacyą przyiął, a czas zaniesienia protestacyi na tém upłynął; więc upadło dla niego poszukiwanie wexlowe naprzeciw prawozbywcom i wystawicielowi.

§. 1120. Okaziciel ieżeli był w tym razie pełnomocnikiem tylko; właścicielowi winien zupełne wynagrodzenie.

XV. Prawa okaziciela z wexlu dla niewypłaty zaprotestowanego.

§. 1121. Względem zeznania i przesłania protestacyi zaniesionéy z powodu niewypłaty, względem poszukiwania wexlowego na prawozbywcach i wystawicielu ze wszystkiem przepisy §. 1056. seq. zastósowane być maią.

§. 1122. Również okaziciel ma wybór, czyli zaraz chce żądać zapłaty od swych prawozbywców, czyli też naprzód drogą wexlową akceptanta zaskarzyć.

§. 1123. W ostatnim przypadku nie ma obowiązku przesłania wexlu razem z protestacyą.

§. 1124. W tym iednak razie przed złożeniem wexlu od prawozbywców i wystawiciela ani zapłaty ani zabezpieczenia żądać nie może.

§. 1125. Jeżeli iednak okaziciel omiiaiąc akceptanta, zaraz chce się trzymać którego z poprzedników lub wystawiciela, więc wexel razem z protestacyą przesłanym być musi.

§. 1126. W takim razie prawozbywca lub wystawiciel obowiązani są uskutecznić wypłatę w §. 1056. seq. oznaczoną, a to w przeciągu dwudziestu czterech godzin od czasu okazania im protestacyi i wexlu.

§. 1127. Co do odmiany w wyborze, służą okazicielowi prawa, w §. 1059. seq. wytknięte.

§. 1128. Również w moc §. 1081. seq. może także ciągnąć wexel odwrotny.

§. 1129. Co do praw zaskarzonego indossanta względem iego poprzedników również przepisy §. 1067. aż do 1072. maią mieysce.

§. 1130. W wszelkich tych przypadkach (§. 1125. 1127. 1129.) okaziciel służące mu prawo wexlowe utraca, ieżeli w przeciągu roku, od czasu zeznania protestacyi, nie poda skargi wexlowéy naprzeciw temu, któremu celem poszukiwania na nim swéy należytości, protestacyą przesłał.

§. 1131. Jeżeli to nastąpiło i skarga należycie została wręczoną, tém samem prawo wexlowe zachowuie się naprzeciw oskarzonemu dopóty, dopóki wexel przez przedawnienie mocy swéy, iak prosty zapis dłużny, nie utraci.

§. 1132. Wystawiciel przez zapłacenie akceptowanego wexlu, nie nabywa prawa wexlowego naprzeciw przyimuiącemu. XVI. Prawa wystawiciela naprzeciw akceptantowi niepłacącemu.

§. 1133. Niemoże także od okaziciela nabywać zlewku praw iego naprzeciw akceptantowi na tegoż szkodę.

§. 1134. Przeciwnie praw swych o dostarczone fundusze lub z innego względu naprzeciw płacić maiącemu w zwyczayney czynienia drodze dochodzić iest mocen.

§. 1135. Gdy tu dowiedzioném zostanie, iż akceptuiący miał sobie istotnie fundusz przez wystawiciela skazany; ten tu w przypadku otworzenia konkursu nad tamtego maiątkiem, ma prawo pierwszeństwa szóstéy klassy względem ilości funduszów w dniu wypłaty w ręku przyimuiącego będących.

§. 1136. Dług, który akceptuiący w dniu wypłaty był winien wystawicielowi, za fundusz się uważa.

§. 1137. Komukolwiek wexel celem przyięcia lub wypłaty zostanie okazanym, ten winien go badać i o iego rzetelności przekonać się. XVII. O zfałszowaniu wexli ciągnionych:

§. 1138. Kto z wexlu zmyślonego zapłacił; sprawcy tylko oszukaństwa i wspólników iego trzymać się może. *a*) zmyślone wexle;

§. 1139. Gdy wexel zostanie pokazanym, w którym się znayduią pozorne ślady zfałszowania; płacić maiący może go zatrzymać, winien iednak donieść o tém bezzwłocznie właściwemu sądowi i pismo podeyrzane sądownie złożyć.

§. 1140. Toż samo ma mieysce, gdy płacić maiący przez mniemanego wexlodawcę odbiera o zfałszowaniu wiadomość, i

okaziciel iest nieznaiomą lub podeyrzaną osobą.

§. 1141. W obu przypadkach sąd podług przepisów Ordynacyi processowéy w miarę większego lub mnieyszego poparcia pozoru zfałszowania postanowi, czyli i iakie zaręczenie względem szkód i wydatków przez płacić maiącego stawione być winno. (Cz. I. Tyt. 14. §. 186. seq.)

§. 1142. Chociaż wexel aż do dalszego śledztwa sądownie zachowanym zostanie, okaziciel iednak może przystąpić do zeznania protestacyi i przesłania oneyże.

§. 1143. Sędzia winien mu tym końcem wydać spiesznie wierzytelny odpis wexlu, i udzielić mu kwit z złożenia onegoż.

§. 1144. Przez to okaziciel nabywa prawa udania się w przeciągu prawnym z poszukiwaniem swoiém do swych prawozbywców i żądania bezpieczeństwa aż do skończenia sprawy.

§. 1145. Płacić maiący po iuż nastąpioném przyięciu nie może wzbraniać zapłaty pod pozorem, iż wexel iest zfałszowanym.

§. 1146. Zapłata iednak do sądowego depozytu uskutecznioną być musi, skoro akceptant potrafi złożyć doszłe go uwiadomienie o mniemaném zfałszowaniu wexlu.

§. 1147. Również mniemanie zfałszowany wexel w sądzie złożonym być musi.

§. 1148. W takim razie okaziciel winien czekać wypadku postępowania sądowego i wprzód na swych poprzednikach poszukiwania wexlowego czynić nie może.

§. 1149.

§. 1149. Za dostateczną iednak rękoymią nie może mu być zabronioném odebranie złożonéy waluty.

§. 1150. Jeżeli w wexlu rzetelnym summa została zfałszowaną i płacić maiący więcéy, iak w liście uwiadomienia było wyrażone, zapłacił; więc co do wynikłéy ztąd dla niego szkody sprawcy tylko fałszu trzymać się może. b) zfałszowanie summy wexlowéy;

§. 1151. Jeżeli summa w wexlu była oznaczoną liczbami i te nieznacznie tylko zfałszowanemi zostały; wystawiciel zastąpić musi szkodę, którą oszukany tym sposobem okaziciel poniósł.

§. 1152. Gdy summa literami oznaczona zfałszowaną została; każdy okaziciel swego poprzednika patrzeć musi, dopóki się nie przyidzie do tego, który rzetelną summę odebrał.

§. 1153. Płacić maiący winien także przekonać się o rzetelności ostatniego indossamentu. c) indossament zmyślony.

§. 1154. Ki[illegible] wielkie uchybienie płaci z indossam[illegible]yślonego lub wdaie się w wypłatę z osobą podeyrzaną (Cz. I. Tyt. 15. §. 19.), o którey się okaże następnie, iż nierzetelnym była posiadaczem; zostaie właścicielowi wexlu w odpowiedzi w zwyczaynym processie, i tylko sprawcy podstępu i iego wspólników trzymać się może.

§. 1155. Jeżeli iednak wexel został zaindossawanym przez blankiet; natenczas maią mieysce przepisy §. 815. seq.

§. 1156. Zfałszowanie indossamentu poprzedzaiącego nieszkodzi płacić maiącemu,

byleby tylko okaziciel rzetelnym był posiadaczem. (Cz. I. Tyt. 7. §. 10. seq.)

§. 1157. Jeżeli i naprzeciw temuż okazicielowi ziawiaią się pozorne ślady podeyrzenia; więc toż samo, co powyżéy w §. 1139. seq. iest postanowione względem wexli zmyślonych, ma mieysce.

§. 1158. Gdy ślady zfałszowania okazuią się dopiero po przyięciu, akceptant do przepisów §. 1146. 1147. stósować się musi.

XVIII. O wexlach zagubionych.

§. 1159. W przypadku zagubienia ciągnionego wexlu, posiadacz dotychczasowy winien o tém bezzwłocznie wystawiciela i płacić maiącego zawiadomić.

§. 1160. Jeżeli ten tu żadnéy wiadomości nieodebrał, a zatém w czasie wymagalności niepodeyrzanemu okazicielowi zapłacił; właściciel mniemanie zgubionego wexlu szkodę musi ponieść, i tego tylko trzymać się może, któ1y nierzetelnym sposobem posiadania wexlu dostąpił.

§. 1161. Jeżeli iednak płacić maiący wypłacił przed nadeyściem dnia wymagalności; wystawiciel za to nieodpowiada.

§. 1162. Przeciwnie, gdy właściciel zgubił wexel, może w tym przypadku żądać wynagrodzenia od właściciela w zwyczaynéy czynienia drodze i w razie otworzenia nad iego maiątkiem konkursu, ma pierwszeństwo szóstéy klassy.

§. 1163. Jeżeli płacić maiący ieszcze przed akceptacyą odbiera wiadomość o zagubieniu wexlu, i tenże następnie zostanie mu przedstawionym; więc podług przepisu §fu 1139. seq. postąpić należy.

§. 1164. Zgłaszaiącemu się posiadaczowi służą w tym przypadku naprzeciw iego poprzednikom przepisy §. 1142. seq.

§. 1165. W przypadku niezaprezentowania wexlu aż do dnia wypłaty, ten, który go zgubił, samego tylko wystawiciela trzymać się może.

§. 1166. Jednak ani process, ani exekucya wexlowa nie maią mieysca; pierwszeństwo iednak w konkursie zostaie.

§. 1167. Gdy płacić maiący dopiero po akceptacyi, iednak przed wypłatą odbiera wiadomość o zagubieniu wexlu; więc zapłatę musi uskutecznić do sądowego depozytu.

§. 1168. Natenczas ostatni posiadacz i mniemany zgubiciel wexlu powinni rozprawić się pomiędzy sobą, któremu z nich należy się złożona waluta.

§. 1169. Jeżeli ostatni posiadacz potrafi dowieść, iż rzetelnie wexel posiada; więc pieniądze iemu się wypłacą, a ten, który go zgubił, przeszłego tylko nierzetelnego posiadacza trzymać się może.

§. 1170. W tym przypadku ani posiadacz wexlu, ani ten, który go mniemanie zgubił, niemaią regressu wexlowego naprzeciw innym poprzednikom i wystawicielowi, i zeznanie protestacyi żadnego niema skutku.

§. 1171. Gdy wexel iuż zaakceptowany a następnie zagubiony, w czasie wypłaty okazanym być niemoże, a płacić maiący nie zaprzecza przyznania lub o to zaraz przekonanym być może; tenże zapłatę pod rygorem wexlowym musi wypełnić.

§. 1172. Wszelakoż tylko w sądzie złożoną być winna, i nakładem zgubiciela we-

xlu zapozwy publiczne, stósownie do ustaw, wydane być muszą.

§. 1173. Gdy nikt inny się niezgłasza, więc okaziciel mocen iest odebrać złożone pieniądze, a wexel zgubiony za umorzony uznanym być winien.

§. 1174. W przypadku zgłoszenia się kogo innego, przepis §. 1168. ma mieysce.

§. 1175. Jeżeli akceptacya ani przyznaną, ani natychmiast udowodnioną niezostanie; więc ten, który zgubił wexel, wydania publicznych zapozwów swym nakładem domagać się może.

§. 1176. Gdy w skutek onychże nikt się niezgłasza, wexel zostanie umorzonym, a zgubiciel stósownie do przepisu §. 1162 trzyma się wystawiciela.

§. 1177. Wolno mu iednak w tym przeciągu czasu dowodzić płacić maiącemu w zwyczaynym processie, iż istotnie zaakceptował.

§. 1178. Po uzyskaniu w téy mierze prawomocnego wyroku, exekucya wexlowa naprzeciw akceptantowi ma mieysce, wypłata iednak aż do umorzenia wexlu w sądzie złożoną być winna. (§. 1172. 1173.)

§. 1179. Przepisy powyższe (§. 1167. seq.) ściągaią się także do przypadku, gdy wexel po zeznanéy protestacyi zginął.

§. 1180. Jednak wierzytelny odpis zapisanego względem protestacyi wywodu słownego, upoważnia wymienionego w nim prawnego posiadacza do zażądania rękoymi od tego poprzednika, na którym swego chce poszukiwać prawa.

§. 1181. Przepisy §. 748. aż do 784. ściągaią się także do tak zwanych suchych czyli cichych wexli.

C. O suchych czyli cichych wexlach: 1) Przymioty.

§. 1182. Zapis przez to tylko, iż zawiera w sobie przyrzeczenie zapłaty podług prawa wexlowego, ieszcze niestaie się ważnym wexlem.

§. 1183. Przepisy §. 765—769. wskazuią sposób, w iaki odebranie waluty w wexlach suchych zeznane być winno.

§. 1184. Jeżeli w podobnych wexlach, wystawionych przez osoby wymienione w §. 726., odebranie waluty nie iest zeznaném w gotowiźnie, lub natychmiast dowiedzioném być może, iż wexlodawca gotowéy nieodebrał waluty; postępowanie wexlowe naprzeciw niemu niema mieysca.

§. 1185. Owszem rzecz w drodze zwyczaynego processu dochodzoną, i czynność ta za zasadę położoną być ma, z któréy powstał obowiązek zapłaty wexlodawcy.

§. 1186. Przepis powyższy (§. 1184. 1185.) ściąga się także do indossantów osób rzeczonych.

§. 1187. W wexlach, o których tu mowa, upłynienie pewnego czasu wypowiedzenia za dzień wypłaty oznaczonym być może.

§. 1188. W takim razie, przy zaniesieniu skargi, złożone być musi albo przyięcie dłużnika, zeznane na piśmie, albo też zaświadczenie wypowiedzenia sądownie lub przez kommissarza sprawiedliwości i notaryusza uskutecznionego.

§. 1189. Nazwisko wypłatę odebrać maiącego, w wexlu takowym pod utratą rygoru wexlowego wyrażone być musi.

§. 1190. Osoby te tylko, którym pod względem zdolności wexlowéy służą prawa kupców (§. 718. aż do 724.) mogą także suche wexle na każdego wystawić okaziciela.

§. 1191. Wexle suche, którym zbywa na znaczeniu wexlowém, ważą tylko iako zapisy dłużne, ieżeli są zaszczycone własnościami podług przepisów Części pierwszéy Tyt. 11. §. 730. seq. wskazanemi.

§. 1192. Zaniechane użycie przepisanego papieru stęplowego, nie pozbawia wexlu iego znaczenia, lecz tylko obowięzuie wystawiciela do kary ustawami oznaczonéy.

2) Prawa wierzyciela wexlowego.

§. 1193. Przed czasem wymagalności, z wexlu suchego żadna także zapłata, lecz tylko stósownie do §. 1085. seq. zabezpieczenie żądaném być może.

§. 1194. Jeżeli wprzód zostanie otworzonym konkurs nad maiątkiem wexlodawcy, posiadacz wexlu tamże z swą wierzytelnością popisywać się może.

§. 1195. W przypadku, gdy wexel iest indossowanym; może także bez zaprotestowania poszukiwać na indossancie swéy należytości w drodze wexlowéy.

§. 1196. W tym przypadku iednak sądowe świadectwo otworzonego konkursu, do skargi załączone być winno.

3) O wypłacie.

§. 1197. Względem wypłaty maią mieysce przepisy §. 867—924.

§. 1198. Jeżeli wexel iuż znayduie się w ręku pierwszego posiadacza, więc rzeczą iest dłużnika, stósownie do §. 1137. seq. zaiąć się należytém roztrząśnieniem rzetelności ostatniego indossamentu.

§. 1199. Jeżeli wexel zaginął, więc exekucya wexlowa nie prędzéy ma mieysce, aż byt, ilość i reszta osnowy onegoż niezostanie wyśledzoną w zwyczaynym processie.

§. 1200. Natenczas wierzyciel iest obowiązanym, oddzielny wystawić kwit z odebranéy wypłaty i w tymże oraz wexel za umorzony uznać.

§. 1201. Jak dalece, oprócz rzeczonego zakwitowania, zapozwy publiczne i umorzenie zagubionego wexlu iest potrzebném, to wedle przepisów Części pierwszéy Tyt. 16. §. 128. seq. wyrozumiane być winno.

§. 1202. W tym razie dłużnik aż do wypadku umorzenia sądowego, niemoże być zniewolonym do wypłaty, iak tylko za dostateczną rękoymią względem należeć mu się mogącego wynagrodzenia, gdyby wexel w przyszłości miał ieszcze się zjawić.

§. 1203. Do przypadku zeyścia dłużnika wexlowego, rozumie się o wexlach suchych to wszystko, co względem ciągnionych w §. 1107. seq. iest postanowiono.

4) O protestacyach.

§. 1204. Również względem prostych wexli, w przypadkach §. 1043—1045. także iest potrzebném zeznanie protestacyi, celem zabezpieczenia sobie poszukiwania na indossancie.

§. 1205. Jeżeli wexel niezawiera w sobie mieysca wypłaty; więc protestacya zeznaną być może w mieyscu, gdzie dłużnik na ostatku zamieszkiwał, lub gdzie wexel wystawił.

§. 1206. Protestacya takowa (§. 1203. do 1205.) w sądzie tylko lub przez delego-

waną do tego osobę sądową, do protokułu zeznaną być może.

§. 1207. Względem przyimowania i przesyłania onéyże, przepisy §. 1047. seq. maią mieysce.

§. 1208. Protestacya takowa zachowuie prawo poszukiwania wexlowego przez ciąg roku od dnia zeznania onéyże.

§. 1209. Po upłynieniu roku bez podania do sądu skargi, utraca poszukiwanie wexlowe posiadacz wexlu, i iuż tylko w zwyczaynym processie zaskarzyć iest mocen. (§. 974.)

§. 1210. Oprócz wyrażonych tu przypadków (§. 1194. 1195. 1204. 1205.), indossant prostego wexlu nieprędzéy zaskarzonym być może, dopóki dłużnik wexlowy w swym czasie zaskarzonym i areszt osobisty na nim wykonanym nie został.

§. 1211. Skoro to nastąpiło, a wypłata w przeciągu trzech dni po oddaniu dłużnika do więzienia nie została uskutecznioną; posiadacz wexlu winien uzyskać na to zaświadczenie sądowe, i toż wraz z wexlem podług przepisu §. 1047. seq. przesłać.

§. 1212. Natenczas zostaną zastósowanemi przepisy §. 1056. seq.

§. 1213. Zeznanie protestacyi, celem zachowania rygoru wexlowego naprzeciw samemu dłużnikowi, tylko wtenczas iest skuteczne; gdy takie zachodzą okoliczności, iż skarga wexlowa, acz mieysce maiąca, przed upłynieniem czasu przedawnienia naprzeciw dłużnikowi zaniesioną być niemoże.

§. 1214. Przypadek takowy zachodzi szczególnie natenczas, gdy posiadacz wexlu

w takiém zamieszkuie oddaleniu od mieysca sądu, do którego skarga podaną być musi, iż przed podaniem onéyże czas przedawnienia mógłby upłynąć.

§. 1215. Protestacya podobna może także być przyimowaną przez kommissarza sprawiedliwości lub notaryusza.

§. 1216. Lecz w tym przypadku zgłoszenie się do skargi w przeciągu dni ośmiu od zeznania protestacyi do właściwego sądu dłużnika, pod upadkiem rygoru wexlowego, podane być musi.

§. 1217. Gdyby się wydarzyły okoliczności, dla których zapozew wexlowy nie może być wręczonym, skarżącemu zaświadczenie w téy mierze zostanie wydaném.

§. 1218. Zaświadczenie takowe utrzymuie rygor wexlowy, aż wexel nawet iako zapis dłużny nie zostanie przedawnionym.

5) O przedłużeniu obowiązku wexlowego.

§. 1219. Każdy prosty wexel za zezwoleniem wierzyciela i dłużnika przedłużonym być może.

§. 1220. Jeżeli dłużnik w czasie udzielenia protestacyi iuż niemiał zdolności wexlowéy, taż żadnego także znaczenia niema.

§. 1221. Przedłużenie może nastąpić przed, w czasie, lub po czasie wymagalności wexlu, dopóki tegoż trwa rygor.

§. 1222. Przedłużenie, które nastąpiło po ustaniu mocy wexlowéy, uważa się tak, iak wystawienie nowego prostego wexlu, ieżeli czas wypłaty należycie oznaczonym, i podpis stósownie do §. 776. seq. został uskutecznionym.

§. 1223. W przypadku wątpliwym przyimuie się, iż przedłużenie nastąpiło po ustaniu mocy wexlowéy.

§. 1224. Prolongacya pospolicie na samym wexlu wyrażoną być musi.

§. 1225. Może iednak być także wyrażoną na odpisie wexlu, tym końcem przez wierzyciela dłużnikowi przesłanym.

§. 1226. Prolongacya własnoręcznie przez dłużnika podpisaną być musi.

§. 1227. Mieysce i data wtenczas tylko wymienione być muszą, gdy przedłużenie ma być uważane za wystawienie nowego prostego wexlu. (§. 1222.)

§. 1228. O podpisie rozumie się toż samo, co względem samego wystawienia iest postanowioném (§. 776, seq.)

§. 1229. Zpisanie przedłużenia, ieżeli niema być uważane za wystawienie nowego wexlu, do żadnéy szczególnéy formy nie iest przywiązaném.

§. 1230. Dość na tém, gdy z niego wykazuie się odroczenie czasu wypłaty.

§. 1231. Jeżeli czas trwania prolongacyi nie został wyrażonym; więc uważa się na czas, na który wexel z początku był wystawionym, lub ieżeli wprzód iuż prolongacye były udzielone, na czas przedłużenia poprzedzaiącego.

§. 1232. Gdy czas przedłużenia iest wprawdzie oznaczonym, lecz niewyrażono, odkąd ma się rachować; więc toż od dnia wymagalności wexlu liczone być powinno.

§. 1233. Toż rozumie się bez wyiątku, bądź że prolongacya przed terminem, czy późniéy udzieloną została.

§. 1234. W ten sam sposób rachuie się czas, gdy prolongacya niema daty.

§. 1235. Przy prolongacyach powtórzonych zważa się na czas wypłaty, iakiby przypadał stósownie do przedłożenia poprzedzaiącego.

§. 1236. Prolongacya wexlu, chociaż tylko podpisana przez iednego z kilku samodłużników onymże obowiązanych, przecież służy wszystkim i naprzeciw nim utrzymuie rygor wexlowy.

§. 1237. Jeżeli skutek prolongacyi ma tylko ściągać się do iednego z dłużników, więc to wyraźnie w niéy wytknięte być musi.

§. 1238. Posiadacz wexlu, udzielaiąc przedłużenie dłużnikowi bez piśmiennego zezwolenia zaręczyciela, tém samém tegoż tu od iego obowiązku uwalnia.

§. 1239. W tenże sam sposób utraca swe prawo na swych prawozbywcach.

§. 1240. Toż samo i wtenczas ma mieysce, gdy zgłoszenie się do skargi naprzeciw dłużnikowi wexlowemu dłużéy iak trzy dni po czasie wymagalności wexlu odwleczoném zostanie.

6) O zarzutach naprzeciw prostym wexlom.

§. 1241. Względem zarzutów i pretensyy wzaiemnych naprzeciw prostym wexlom dozwolonych, przepisy §. 916. seq. zastósowane być winny.

§. 1242. Zarzut nieodebranéy waluty tak dalece tylko ma mieysce, ile tenże przez wexlodawcę natychmiast podług §. 917. seq. zostaie udowodnionym.

§. 1243. Okoliczność ta, czy posiadacz wexlu iest chrześciianinem lub żydem, żadnéy nie stanowi różnicy.

§. 1244. Zarzut nieodebranéy waluty może także być uczynionym trzeciemu posiadaczowi w wszystkich przypadkach, gdy wexel nie iest wystawiony: za zleceniem, a wexlodawca zlewku bez zastrzeżenia piśmiennie nie przyiął.

§. 1245. Gdy wexel zawiera w sobie wypłatę; za zleceniem, a wexlodawca należy do osób wymienionych w §. 718—724; więc zarzutem takowym naprzeciw trzeciemu posiadaczowi zastawiać się nie może.

§. 1246. Jeżeli iednak wystawiciel ma tylko zdolność wexlową podług §. 726. lub w moc tylko udzielonego mu zaświadczenia, więc może zarzutem nieodebranéy waluty popisywać się i naprzeciw trzeciemu posiadaczowi, chociażby wexel stanowił wypłatę; za zleceniem.

§. 1247. W wszelkich przypadkach, gdy zarzut ten wniesionym być może, nie wyłącza go ani powtarzane przyznawanie wexlu, ani przedłużenie onegoż, ani też upłaty na poczet dawane.

§. 1248. Jeżeli dłużnik chce się zasłonić naprzeciw wypłacie prostego wexlu zarzutami lub pretensyami wzaiemnemi, obszernego wymagaiącemi dochodzenia; więc winien ie tak wcześnie podać do sądu, aby przed nadeyściem czasu wypłaty prawomocny wyrok uzyskał.

§. 1249. Jeżeli w czasie wypłaty otrzymał z powodu tychże zarzutów wyrok pomyślny, lecz ieszcze nie prawomocny; więc to go upoważnia do złożenia w sądzie summy wexlowéy.

ODDZIAŁ DZIEWIĄTY.

O biletach i assygnacyach handlowych.

§. 1250. Biletami handlowemi zowią się zapisy dłużne, które kupiec wystawia za wartość zakupionych na poczekanie towarów. Znaczenie.

§. 1251. Assygnacye wystawione przez kupca w interessach handlowych zowią się assygnacyami kupieckiemi.

§. 1252. Gdzie ustawy szczególne przywięzuią do podobnych biletów i assygnacyy handlowych prawo wexlowe, tam też nadal przytém się pozostaie.

§. 1253. Względem czasu wymagalności i gatunków monety wszystkie przepisy względem wexli maią mieysce.

I. O biletach handlowych.

§. 1254. Bilet handlowy musi w sobie zawierać ilość długu i czas wypłaty.

§. 1255. Gdy to nastąpiło, więc niepotrzeba iak tylko ogólnéy wzmianki o sprzedaży towarów, z któréy dług powstał.

§. 1256. Z podobnych biletów czyli obligacyy handlowych tam nawet, gdzie prawo wexlowe do nich nie iest przywiązaném, w przeciągu roku, od dnia wypłaty, proces exekucyiny ma mieysce.

§. 1257. W konkursie w tymże czasie z wexlami równe maią prawo.

§. 1258. Względem przedłużenia tegoż czasu przepisy §. 1219. i §. 908. maią mieysce.

§. 1259. Jeżeli iednak ilość długu lub czas wypłaty nie są oznaczonemi, lub wierzytelność nie bezpośrednio z kupna towarów wypływa; więc zapis tylko za zwyczayny rewers dłużny się uważa.

§. 1260. Względem w pewnych mieyscach w zwyczaiu będących tak zwanych Mamres i Starchos i innych żydowskich rewersów, przepisy ustaw prowincyalnych stanowią.

II. O assygnacyach kupieckich.

§. 1261. Przekaz czyli assygnacya pomiędzy kupcami także nie iest wypłatą.

§. 1262. Jeżeli iednak kupiec przyimuie assygnacyą bez zastrzeżenia zamiast zapłaty: więc czynność całkiem iako zlewek (cessya) uważa się. (Cz. I. Tyt. 11. §. 402. seq.)

§. 1263. Gdy przystępuie do tego zezwolenie osoby przekazaney; więc zachodzi delegacya. (Cz. I. Tyt. 16. §. 264. seq.)

§. 1264. Toż samo ma mieysce, gdy za zezwoleniem wszystkich interessentów następuie przekaz (skontracya) przez wymazanie iednemu i przypisywanie drugiemu w ich xięgach handlowych.

§. 1265. W wszelkich tu wyrażonych przypadkach przekazuiący za pewność przekazanego nie odpowiada.

§. 1266. Oprócz tych przypadków prawa i obowiązki pomiędzy przekazodawcą i przyimuiącym, co do assygnacyy kupieckich względem ustaw o assygnacyach w ogólności wyrozumiane być winny. (Cz. I. Tyt. 16. §. 268. seq.)

§. 1267. Assygnacye kupieckie są ważnemi, gdy z nich okazuie się tylko, kto zapłatę uskutecznić, kto ią ma odebrać, tudzież na iaką summę i przez kogo wystawionemi zostały.

Obowiązki assygnatoryara.

§. 1268. Odbiorca assygnacyi kupieckiey, szczególney przykładać musi pilności, aby

się żadnego nie dopuścił zaniedbania w spieniężeniu onéyże.

§. 1269. Jeżeli czas wypłaty w niéy nie iest oznaczonym, a posiadacz assygnacyi z osobą przekazaną w iedném znayduie się mieyscu, tam ten w przeciągu dni sześciu, od czasu odebrania przekazu, winien u téy tu się zgłosić i żądać zapłacenia.

§. 1270. Gdy nie w iedném zostaią mieyscu, assygnacya naypierwszą pocztą do zapłacenia iéy przesłaną być musi.

§. 1271. Jeżeli taż w czasie iarmarku ma być zapłaconą; więc względem przedstawienia onéyże przepisy §. 964. seq. maią mieysce.

§. 1272. Jeżeli czas wypłaty iest oznaczonym, więc zgłoszenie się naypóźniéy pierwszego dnia po czasie wymagalności nastąpić powinno.

§. 1273. W przypadku nieprzyięcia assygnacyi przez osobę przekazaną, taż przez posiadacza naypóźniéy w dwadzieścia cztery godzin przekazniącemu, ieżeli w témże samém zamieszkuie mieyscu, zwróconą być musi.

§. 1274. Jeżeli przekazuiący zamieszkuie gdzieindziéy; więc assygnacyą maiący winien natychmiast zeznać protestacyą i tęż naypierwszą przesłać pocztą.

§. 1275. W przyimowaniu i przesyłaniu podobnéy protestacyi wszystko to zachowane być musi, co w poprzedzaiącym oddziale iest postanowione o protestacyach wexlowych.

§. 1276. Toż samo w przypadkach, gdy przeciągi czasu tamże oznaczone przypadaią w święta chrześciiańskie lub żydowskie.

§. 1277. Jeżeli assygnacyą maiący zaniedbał pokazanie iéy w czasie ustawami oznaczonym; za wszelką ztąd wynikaiącą szkodę odpowiada, i ma tylko prawo poszukiwania w processie zwyczaynym. (§. 974.)

§. 1278. Gdy przekaz został zaakceptowanym, przepisy §. 1084. maią mieysce.

§. 1279. W przypadkach, w których przy wypłatach są dozwolone tak zwane dni diskrecyine, też także służą względem assygnacyy kupieckich.

§. 1280. Jeżeli wypłata zaakceptowanego przekazu nie nastąpi w czasie podług §fu 867. seq. oznaczyć się maiącym, maiący assygnacyą zupełnie tak, iak względem zaakceptowanych i należycie niezaspokoionych wexli, podług przepisu §. 1107. seq. postąpić iest obowiązanym.

§. 1281. W przypadku iednak, gdy przekazuiący nie w témże zamieszkuie mieyscu, oprócz zeznania i przesłania protestacyi, winien pod utratą swego prawa do przekazuiącego, natychmiast iego nakładem podać skargę naprzeciw przekazanemu i sprawę dopóty należycie popierać, dopóki tamten, podług zwyczaynego biegu poczty, sam niepotrafi naypotrzebnieysze w téy mierze poczynić rozporządzenia.

Obowiązki przekazuiącego.

§. 1282. Skoro protestacya nadeydzie w przeciągu oznaczonym, przekazuiący bezsprzecznie assygnacyą napowrót odebrać powinien.

§. 1283. Jeżeli wydał assygnacyą końcem umorzenia długu, któren się od niego przekaz maiącemu należał; tentu mocen żądać

dać swéy wierzytelności tak, iakby żaden przekaz niebył nastąpił.

§. 1284. Jeżeli przeciwnie zakupił assygnacyą od przekazodawcy, więc przy zwrocie onéyże, powrócenia zapłaconéy summy wraz z procentem i wydatkami domagać się może.

§. 1285. Skoro assygnacya zawiera w sobie w tym przypadku przyznanie w gotowiźnie zapłaconéy waluty; więc process exekucyiny w przeciągu roku, od dnia wymagalności, naprzeciw przekazodawcy ma mieysce.

§. 1286. Również co do pierwszeństwa w przypadku konkursu w tymże przeciągu czasu przepis §. 1257. stanowi.

§. 1287. Gdy zapis nie zawiera w sobie rzeczonego przyznania (§. 1285.), przekaz maiący wynagrodzenia swoiego na przekazodawcy w drodze tylko zwyczaynego processu poszukiwać iest mocen.

§. 1288. Jeżeli przekaz maiący zaniedbał w przepisanym czasie zeznać dla niewypłaty protestacyą i tęż przesłać, lub też, ieżeli po akceptacyi przekazanemu poczekał; przekazuiący odpowiada tylko iako zaręczyciel w zwyczayney drodze prawa za szkodę bez iego winy wynikłą.

Obowiązki przekazanego.

§. 1289. Ten, na którego assygnacya została wydaną, przez piśmienne tylko przyięcie przekazu zostaie zobowiązanym dla przekaz maiącego.

§. 1290. W tym względzie ze wszystkiém przepisy o przyięciu ciągnionego wexlu §. 984. zastósowane być winny.

§. 1291. Chociażby przekazany miał wiadomość o assygnacyi, wszelakoż przed przyięciem onéyże bezpiecznie przekazodawcy wypłacić iest mocen.

§. 1292. Również przekazodawca przed przyięciem iéy zapłatę na rzecz przekazuiącego może zabronić.

§. 1293. Jeżeli przyiął assygnacyą, więc przekazuiącemu winien zapłacić i nie może się iuż zastawiać zaspokoieniem wprzód iuż przekazodawcy.

§. 1294. Innych także akceptuiącemu naprzeciw przekazodawcy służących zarzutów, po nastąpioném iuż przyięciu naprzeciw przekaz maiącemu podawać nie może.

§. 1295. Jeżeli iednak przed nadeyściem czasu wymagalności powstał konkurs nad maiątkiem przekazodawcy; więc przekazany, choć po przyięciu iuż assygnacyi, ani iest mocen, ani obowiązanym, iakąkolwiek dla przekaz maiącego uskutecznić wypłatę.

§. 1296. Jeżeli po nadeyściu wymagalności i nim odebrał uwiadomienie sądowne o otworzeniu konkursu, wypłatę uskutecznił; więc wprawdzie tém samém zostaie uwolnionym od wszelkiego obowiązku względem przekazodawcy i iego massy.

§. 1297. Z assygnacyi zaakceptowanéy naprzeciw kupcowi wprawdzie nie skarga wexlowa, lecz tylko sprawa exekucyina, a to w przeciągu roku od dnia wymagalności, zaniesioną być może.

§. 1298. Assygnacya takowa w tymże samym przeciągu czasu, w konkursie toż samo ma pierwszeństwo, co i wexel, (§. 1257.)

§. 1299. Posiadacz biletu handlowego lub assygnacyi kupieckiéy też zaindossować iest mocen. O zaindossowanych biletach i assygnacyach kupieckich.

§. 1300. Do ważności zlewku takowego ściąga się to wszystko, co iest przepisane o wexlach.

§. 1301. Zlewek czyniący z nabywcą onegoż w tym samym zostaie stósunku, iak wystawiciel z pierwszym posiadaczem.

§. 1302. Jeżeli kilka nastąpiło zlewków, więc w mieyscach, gdzie biletom i assygnacyom kupieckim szczególnemi ustawami iest nadane prawo wexlowe, wszystkie przepisy o wexlach maią mieysce względem poszukiwania na poprzednikach i wystawicielu.

§. 1303. Gdzie prawo takowe do nich nie iest przywiązaném, tam posiadacz ma tylko wybór trzymania się swego bezpośredniego poprzednika, albo wystawiciela.

§. 1304. Winien iednak i w tym razie zachować należycie przepisy prawa wexlowego co do zeznawania i przesyłania protestacyi, tudzież w przypadku zaakceptowania assygnacyi, podać i popierać tymczasowo skargę naprzeciw przyimuiącemu stósownie do przepisu §. 1281.

ODDZIAŁ DZIESIĄTY.

O stręczarzach.

§. 1305. Wolno kupcom albo samym albo przez ich sług handlowych bez pośrednictwa stręczarzy układać pomiędzy sobą i zawierać swe czynności handlowe.

§. 1306. Zawieraiący czynności przez stręczarza, czyny iego, tak iak mocdawca czyny swego pełnomocnika, musi zastąpić. (Cz. I. Tyt. 13. §. 85.)

O stręczarzach nieupoważnionych.

§. 1307. Czynności i umowy zawarte przez nieupoważnionych i nieprzyiętych stręczarzy, uważaią się tak, iak gdyby żadnego stręczarza nie przybrano.

§. 1308. Kto niebędąc do tego prawnie upoważnionym i zobowiązanym, wdaie się iako stręczarz w czynności kupieckie; ten podwóyną ilość prawnéy stręczarza nagrody zamiast kary zapłacić powinien i umówioną utraca nagrodę.

§. 1309. W każdym przypadku powtórzenia, kara podwoioną być ma.

§. 1310. Świadectwo stręczarza nieupoważnionego względem zawartéy przez niego czynności, żadnego w żadnym przypadku nie stanowi dowodu.

Ustanowienie stręczarzy.

§. 1311. Chcący się trudnić pośrednictwem i wchodzeniem w czynności handlowe, tym końcem należycie ustanowionym i przysięgą zobowiązanym być winien.

§. 1312. Czyli mianowanie przez kupiectwo lub też za iego przedstawieniem od starszych przez zwierzchność powinno nastąpić, to zależy od urządzeń mieyscowych.

§. 1313. Jeżeli urządzenia szczególnie co innego nie stanowią; więc w każdym przypadku kupiectwo poda na ten koniec dwie osoby, z których zwierzchność iednego obiera.

§. 1314. W żadnym iednak razie nikt kupiectwu nie ma być narzuconym, do któregoby żadnego niemiało zaufania.

§. 1315. Stręczarz musi być człowiekiem dobréy sławy dwadzieścia cztery lat skończonych maiącym, i mieć dostateczną wiadomość o toku mieyscowych czynności handlowych. Przymioty onychże.

§. 1316. Rozmyślni i swawolni bankruci nie mogą być obierani na stręczarzy.

§. 1317. Oprócz tego potrzeba, aby stręczarz wexlowy i sensal dokładną miał wiadomość wszystkich w handlu używanych gatunków monety, ich stósunków, przyczyn podnoszącego się i spadaiącego kursu, i prawa wexlowego.

§. 1318. Stręczarz towarny, powinien mieć dobrą znaiomość samych towarów, znaków onychże, gatunków, przepisanéy długości, szerokości lub wielkości, ich dobroci, wad i zfałszowań onychże.

§. 1319. Stręczarz okrętowy musi być biegłym w ięzykach zagranicznych i w rachunkach, tudzież dostatecznie znać sposób budowania okrętu, prawo morskie i ustawy celne i akcyz.

§. 1320. Obowiązek stręczarza do stawienia kaucyi i oznaczenie iéy ilości zawisł od woli kupiectwa.

§. 1321. Jeżeli w mieyscu iakiém iedni do towarów, drudzy do czynności wexlowych są ustanowieni stręczarze; każdy tylko przeznaczonemi dla niego czynnościami zaymować się winien.

§. 1322. Żadnemu stręczarzowi niewolno prowadzić pośrednio lub bezpośrednio na własny rachunek handel towarami lub wexlami. Wyłączenie stręczarzy od trudnienia się czynnościami własnemi.

§. 1323. Również mu niewolno wstępować w towarzystwa handlowe lub zastrzegać dla siebie część okrętu lub w inny sposób udział iaki w zysku lub procederze innych.

§. 1324. Żadnego to nie stanowi wyiątku, chociażby tylko był stręczarzem do pewnege rodzaiu czynności.

§. 1325. Niemoże się stręczarz podeymować żadnych zleceń, expedycyy lub faktury dla kupców zamieyscowych.

§. 1326. Również niema się wdawać w assekuracye, pożyczki na okręta i zaręczenia za kupców.

§. 1327. Niemniéy stręczarz niema utrzymywać procederu gościnnego, i wyszynku wina, kawy, wódki i piwa.

§. 1328. Stręczarz postępuiący naprzeciw powyższym przepisom §. 1322. seq., z urzędu i dowolną karą pieniężną lub cielesną złożonym być ma.

§. 1329. Czynności przez stręczarza wbrew postanowieniu §. 1321. zdziałane, są nieważnemi i żadnemi, i musi wynagrodzić tego, który ztąd bez swéy własnéy winy poniósł stratę.

§. 1330. Stręczarz kupuiący towary przy sprzedażach publicznych lub też przy innéy porze, na żądanie przedawcy lub sądu mocdawcę swego natychmiast wymienić iest obowiązanym.

§. 1331. Jeżeli potrafi wskazać kupca, któryby w przeciągu trzech dni odebrał towary i wypełnił warunki kupna; więc też na ryzyko i nakładem stręczarza, powtórnie publicznie sprzedanemi być muszą.

§. 1332. Stręczarz w przypadku długiéy choroby lub podróży, innego przysiężnego stręczarza w swe mieysce powołać iest mocen. Prawo postawienia innego w swém mieyscu.

§. 1333. Jeżeli takiegoż niema w mieyscu, więc inna dla kupiectwa dogodna osoba na to obraną i zwierzchność do zobowiązania iéy przysięgą przedstawioną być musi.

§. 1334. Żaden stręczarz bez zażądania go niema się wdawać w czynności wexlowe lub handlowe albo swą komu narzucić posługę. Zatrudnienia stręczarzy.

§. 1335. Stręczarze wexlowi winni wszelakoż co dzień odwiedzać giełdę, niemniéy bankierów i znacznieyszych kupców w domu dla powzięcia wiadomości o toku czynności, o wszelkich ich stósunkach i o podnoszeniu się i upadaniu kursu.

§. 1336. Jeżeli się znayduie w mieyscu dyrekcya bankowa; więc teyż w każdy dzień pocztowy ceduły kursowe oddawać powinni.

§. 1337. Stręczarz winien wyłącznie temu usłużyć, który naypierw do niego po to się uda.

§. 1338. Aż do ukończenia podiętéy czynności, wszelkie powinien oddalać zlecenia, z którychby strona iego iaką mogła ponieść szkodę.

§. 1339. Winien korzyść swéy strony wszelkiemi dozwolonemi środkami z rzetelnością, uwagą i pilnością popierać, i odpowiadać za szkodę z miernego uchybienia wynikłą.

§. 1340. W przypadku odebrania wiarogodnéy wiadomości o obawie szkody iakiéy, stręczarz musi przestrzedz o tém interessentów do niego się zgłaszaiących.

§. 1341. Wszelakoż powinien się wystrzegać pod utratą swego urzędowania osłabiać na zasadzie czczych pogłosek lub wcale w szkodliwym zamiarze kredyt kupcom i odbierać im przez to zaufania w handlu.

§. 1342. W handlu wexlami stręczarz winien tylko podawać ie bez osądzenia ich dobroci lub zachwalania albo wzgardzania onemiż również, gdyby odrzuconemi zostały, bez badania przyczyn ich nieprzyięcia lub namawiania stron do przyimowania onychże.

§. 1343. Stręczarze okrętowi winni są pod utratą urzędu w przeciągu dni czterech po przybyciu każdego okrętu, podać manifest ładunku do władzy celnéy i akcyz; tudzież złożyć tamże w tymże przeciągu czasu po wyładowaniu okrętu spis dokładny każdego odbiercy takich towarów, względem których konessamenta zawieraią w sobie: „za rozkazem.“

§. 1344. Obowiązani są pod uniknieniem teyż saméy kary, niewydawać odchodzącemu szyprowi konessamentów i papierów okrętowych, dopóki zaspokoienie podatków celnych i akcyz, tudzież opłat portowych i sterniczych, nie zostanie udowodnioném.

§. 1345. W przeciągu czterech dni po odeyściu okrętu manifest o nim do władzy ceł i akcyz muszą podać.

§. 1346. Wolno im założyć opłatę od okrętu i towarów przypadaiącą i w takim razie przez czas sześciu tygodni, od dnia każdego zakładu, wszystkie te służą im prawa, któreby miała sama kassa publiczna względem założonych opłat.

§. 1347. Inne szczególne powinności stręczarzy okrętowych wskazane są w ustawach każdego mieysca portowych.

§. 1348. W zleceniach assekuracyinych winien stręczarz zabezpieczaiącemu rzetelnie podać przy zawieraniu kontraktu, wiadomości wszelkie do assekuracyi ściągaiące się i żadnéy nie zawierać assekuracyi, bez umieszczenia w cedule, wiadomości niepewnéy lub niekorzystnéy.

§. 1349. Stręczarz każdy winien wiernie dochować taiemnic mu poleconych, i wbrew temu działaiąc, wszelką ztąd wynikaiącą zastąpić szkodę, a w razie powtórzenia, oprócz tego być złożonym z urzędu.

§. 1350. Wszelakoż niewolno mu sprzyiać przemycaniu lub uszkodzeniu opłat królewskich i publicznych, winien owszem przypomnieć stronom przepisy ustaw i przestrzegać ich względem przestąpienia onychże.

§. 1351. Jeżeli przestroga iest bezskuteczną, a przekroczeniu zapobiedz ieszcze można; więc pod własną odpowiedzialnością winien o tém uczynić doniesienie w swém mieyscu, i w takim razie nazwisko iego zamilczone być ma.

§. 1352. Również niewolno stręczarzowi ani zawierać ani odradzać lub dopomagać do handlu, wexlowéy lub innéy kupieckiéy czynności ustawami zakazanéy.

§. 1353. Jednak to czyniąc, z urzędu złożonym i iako wspólnik czynu zakazanego ukaranym być ma.

§. 1354. Toż samo ma mieysce, gdy do czynności wprawdzie dozwolonéy dołączone zostaią zakazane potoczne umowy.

§. 1355. Stręczarz pod tąż samą karą nie powinien się dać użyć do zakazanego przedi pokupu lub do podwyższenia ceny zwyczaynych potrzeb do życia.

§. 1356. Zawieraiąc handel o towary winien, na żądanie stron, z szczegółów przedmiotem handlu będących, zachować próbkę przez przedawcę zapieczętowaną dopóty, dopóki towar odstawionym i przez kupca bez zarzutu iakiego względem odpowiadaiącéy dobroci przyiętym nie zostanie.

§. 1357. Na żądanie kupca, takąż samą próbkę winien mu pod swą własną dostawić pieczęcią, tudzież na niéy własnoręcznie cenę umówioną i czas odstawy wyrazić.

§. 1358. Próbki takowe przy saméy odstawie podług wagi lub miary kupuiącemu porachowane zostaną.

Dziennik stręczarza.

§. 1359. Każdy stręczarz obowiązany iest pozapisywać zawierane przez niego czynności w przytomności stron obydwóch w swym raptularzu, a następnie wciągnąć do dziennika na ten koniec przeznaczonego i zaparafowanego.

§. 1360. Wciągnienie takowe w każdym razie w dzień zawarcia czynności lub naypóźniéy dnia następnego uskutecznione być musi.

§. 1361. Tak zaś dokładnie nastąpić powinno, aby nietylko czynność główna, lecz i umówione warunki ztąd wyrozumiane być mogły.

§. 1362. Szczególniéy umowy fraktowe, pożyczki na okręta i assekuracye, do dziennika wciągnione i przy tém wszystko to wyrażone być musi, co należy do treści istotnéy tak zwanéy chartepartie czyli police.

§. 1363. Żydzi stręczarze także swe dzienniki muszą utrzymywać w języku niemieckim.

§. 1364. Stręczarz każdemu z interessentów wyciąg z dziennika, ile do czynności się ściąga, z podpisem swoim naydaléy następnego dnia, bez szczególnéy za to opłaty, wydać iest obowiązanym.

§. 1365. Tym, którzy nienależą do zapisanéy w dzienniku czynności; niepowinien wydawać takowego wyciągu bez zezwolenia przynaymniéy iednéy z stron lub bez zalecenia sądowego.

Dowodność dziennika.

§. 1366. Zapisy w dzienniku stręczarza, bądź chrześciianina, bądź żyda, spisane; co do rzetelności swoiéy przez niego stwierdzone przysięgą, zupełny stanowią dowód.

§. 1367. Jeżeli kilku stręczarzy do iednéy czynności przybrano, a zapisy przez nich w dziennikach poczynione, w iednym lub drugim przedmiocie z sobą nie są zgodne; więc toż samo ma mieysce, co w §. 570. seq. względem xiąg handlowych iest postanowiono.

§. 1368. Jeżeli umarł stręczarz lub pobyt iego nie iest wiadomym; więc zapisy w iego dzienniku będące tyle stanowią dowodu, co zeznanie przysięgą stwierdzone iednego wiarygodnego świadka.

§. 1369. Xięgi zatém stręczarza, w przypadku iego zeyścia lub złożenia z urzędu, opieczętowane i w sądzie, celem zachowania ich, złożone być muszą.

§. 1370. Też xięgi utracaią swą wiarogodność, ieżeli stręczarz dla oszukaństwa utracił urząd.

§. 1371. Wszystko, co osłabia wiarogodność xiąg handlowych, ten sam sprawia skutek względem xiąg stręczarzy.

§. 1372. Gdy się z xiąg okazuie, że czynność niezostała wciągnioną w przeciągu czasu w §. 1360. oznaczonego; zapisanie w tém, co się téyż tycze czynności, żadnéy wiary niema.

§. 1373. Stręczarz, który się dopuścił takowego w zapisaniu opóźnienia, pierwszy raz na dowolną karę pieniężną; w przypadku powtórzenia, na utratę urzędowania ma być skazanym.

§. 1374. Wszelakoż wolno sądowi w przypadkach §. 1370. seq. użyć zapisań rzeczonych ku bliższemu wyśledzeniu rzeczy.

§. 1375. Xiążki zatém stręczarza, choć z urzędu złożonego, do zachowania ich w sądzie oddane być muszą.

§. 1376. W wszelkich przypadkach składania w sądzie dzienników stręczarzy, karty nieściągaiące się do spórnéy czynności, zapieczętowane być muszą.

§. 1377. Jeżeli na przypadek zaprzeczonéy wiarogodności dziennika, dla dochodzenia, czyli tenże podług przepisu był utrzymywanym, karty rzeczone rozpieczętowane być muszą; więc tak postąpić należy, iak Ordynacya processowa przepisuie na przypadek, gdy dokument zawiera w sobie kilka mieysc niedotykaiących się sprawy.

§. 1378. Wexel zaświadczony przez przysiężnego stręczarza, niemoże być choć przysięgą zaprzeczonym.

§. 1379. Opłata dla stręczarzy w każdém mieyscu, z względu do różnéy czynności, iest oznaczoną. Opłaty dla stręczarzy.

§. 1380. W niedostatku takowych postanowień, żądać tylko mogą w handlu towarami iedno, przy pożyczkach i assekuracyach iedną ćwierć od sta, przy zamienianiu pieniędzy iedno od tysiąca, a przy handlu wexlami dwa od tysiąca.

§. 1381. Jeżeli szczególnemi ustawami lub umową stron niepostanowiono inaczéy; więc przy handlu towarami sam tylko daiący, a przy assekuracyach ten tylko, na czyią rzecz też uczynione zostały, należytość dla stręczarza zapłacić iest obowiązanym.

§. 1382. Przy innych czynnościach należytość takowa przez strony obydwie poniesioną być musi.

§. 1383. Jeżeli każda z stron swego ma stręczarza, każdy z nich od swéy strony połowę przepisanéy zapłaty pobiera.

§. 1384. Stręczarz wymagaiący lub przyimuiący więcéy nad opłatę oznaczoną, pierwszym razem na podwóyną ilość należytości prawnéy skaranym, a w razie powtórzenia, z urzędu złożonym być ma.

§. 1385. Pod karą zabroniono iest stręczarzom pomiędzy sobą się łączyć w towarzystwa i umawiać podział zarobku.

§. 1386. W przypadku przekonania stręczarza o oszukaństwie, które popełnił, lub którym sprzyiał; nietylko winien szkodę powrócić, i być złożonym z urzędu, lecz oprócz tego, w miarę popełnionego występku, podług przepisów prawa kryminalnego skaranym być ma.

§. 1387. Stręczarz, chcący złożyć swóy urząd, winien poszukiwać uwolnienia u władzy, która go mianowała, a to, aby mieysce iego natychmiast zastąpioném być mogło.

§. 1388. W przypadku złożenia stręczarza z urzędu, lub gdy go dobrowolnie składa; toż na giełdzie i w gazetach i pismach intelligencyinych prowincyi do publicznéy wiadomości podane być winno.

ODDZIAŁ JEDENASTY.

O przewożących morzem towary, prowadnikach okrętów i fraktarzach.

I. O okrętach w ogólności.

§. 1389. Każdy, który umowy ważne może zawierać, ma prawo kazać budować i uzbraiać okręty fraktowe.

§. 1390. Powinien wprzód iednak prosić zwierzchność o pozwolenie do tego, i mieć na to baczenie, aby przy budowaniu okrętu przepisy względem wielkości iego, stanu, materyałów, regularności albo mocy budowy lub w innym względzie wydane, ściśle zachowanemi były.

§. 1391. W przypadku, gdy zostało zaniedbaném iedno lub drugie, skoro względem urządzenia, budowy i wykonania onéyże podług przepisów, ważna iaka zachodzi wątpliwość; zwierzchność winna kazać okręt rozebrać i materyały sprzedać więcéy daiącemu na rachunek nieprawnego budowcy.

§. 1392. Żaden okręt nie ma być używanym do przewożenia towarów, ieżeli od zwierzchności zaświadczeniem względem bu-

dowy iego do przepisów stósowney (listem toporowym) nie iest opatrzony.

§. 1393. Ten ma być za właściciela okrętu uważanym, za którego powodem był wybudowany, chociaż materyały były własnością kogoś trzeciego.

§. 1394. Winien iednak w ostatnim przypadku, temuż trzeciemu podług przepisu Części pierwszéy Tyt. 9. §. 305 i 306. wynagrodzić.

§. 1395. Przy sprzedawaniu okrętu, zasady Części pierwszéy Tyt. 11. §. 12. seq. maią mieysce.

§. 1396. Jeżeli wyraźnie nieumówiono inaczéy, natenczas uważa się, że oddanie wykonaném zostało przez zawarcie umowy.

§. 1397. Które szczegóły iako przynależność okrętowa uważanemi być powinny, to w Części pierwszéy Tyt. 2. §. 91. iest ustanowiono.

§. 1398. Bat uważa się też iako przynależytość okrętu.

§. 1399. Każdego razu, gdy okręt przedanym bywa lub na innego właściciela przechodzi, powinien być ułożonym porządny inwentarz wszelkich na nim znayduiących się sprzętów i przez obie strony podpisanym.

§. 1400. Jeżeli się takowy inwentarz nie znayduie; wtedy tylko szczegóły te, uważaią się iako razem przedane, które w kontrakcie wyraźnie są wymienione, albo które podług przepisu pierwszéy Części Tyt. 2. §. 91. za przynależytości są uznanemi.

§. 1401. Jeżeli okręt w czasie sprzedaży znayduie się w podróży; opłata frachtowa

za tęż podróż w niedostatku osobnych umów, uważa się iako zastrzeżona dla przedawcy.

§. 1402. Przedawca okrętu frachtowego odpowiedzialny iest za własność onegoż w wszystkich portach i rzekach. (Cz. I. Tyt. 11. §. 135. seq.)

§. 1403. Ktokolwiek od batnika lub kogo innego z czeladzi okrętowéy kupuie lub w inny sposób nabywa sprzęty iakie okrętowe, iako to: liny, żagle, wiosła, lub tym podobne, a to bez wiadomości przewodzcy okrętu; nietylko bezpłatnie zwrócić ie musi, lecz oprócz tego tak, iak kupuiący do osób podeyrzanych, ukaranym być ma. (Tyt. 20. Oddz. 13.)

§. 1404. Względem umowy o przenaymowanie całego okrętu przepisy Części pierwszéy Tyt. 21. §. 234. seq. maią mieysce.

§. 1405. Gdy kto naiął okręt na całe lato, wtenczas umowa trwa aż do S. Marcina.

§. 1406. Gdy naymuiący bez swéy winy przez nieszczęśliwe przypadki był przymuszonym nad czas umówiony zostać; wtenczas nie iest obowiązanym do zapłacenia wyższéy dzierżawy.

§. 1407. Względem zastawu okrętów i sprzętów okrętowych, przepisy Części pierwszéy Tyt. 20. §. 300. seq. zachowane być winny.

§. 1408. W każdym przypadku, gdy prawo zastawu do iednéy tylko lub kilku części własności okrętu się ściąga; natenczas drudzy uczestnicy mogą żądać odstąpienia od wierzyciela zastawnego swych praw, za zapłaceniem mu długu.

§. 1409.

§. 1409. Żaden okręt gotowy do wypłynienia i naładowany, również zaięty zabraniem frachtu, dla długów przyaresztowanym być niemoże. O aresztach okrętowych.

§. 1410. Jeżeli takie zachodzą okoliczności, dla którychby podług przepisów Ordynacyi processowéy areszt realny miał mieysce; natenczas sąd winien w to mieysce wierzycielowi, podług urządzenia Części pierwszéy Tyt. 20. §. 303. seq. zapewnić tymczasowe na okręcie prawo zastawne i prowadnika okrętu, iako sekwestra, przysięgą zobowiązać.

§. 1411. Toż samo ma mieysce, gdy towary, iuż się na powierzchni okrętu głównego znayduiące, dla długów przyaresztowane zostaią; w którym to razie przy ich zastawie ma być postąpiono podług przepisu Części pierwszéy Tyt. 20. §. 374. seq.

§. 1412. Natenczas okręt lub towar odpowiada aresztuiącemu w summie takiéy, iaka mu następnie w kapitale, prowizyach i wydatkach, prawomocnie zostanie przysądzoną.

§. 1413. Jeżeli okręt lub towar, albo wcale, albo aż do zupełnéy oznaczyć się maiącéy wartości nie iest zapewnionym; natenczas aresztuiący zbywaiącą summę assekuracyiną uzupełnić iest mocen.

§. 1414. W tym razie winien tenże wprawdzie premią zaliczyć, lecz może także żądać zwrotu tegoż zakładu, po przysądzeniu mu głównéy wierzytelności, razem z innemi wynagrodzeniami, które mu się z mocy §. 1412. należą.

§. 1415. Gdy okręt stoi gotów do wypłynienia, nikt z czeladzi okrętowéy dla dłu-

gów lub innych obywatelskich pretensyy, bez zezwolenia przewodzcy okrętu, z niego wziętym i do osobistego aresztu zaprowadzonym być niemoże.

§. 1416. Lecz ieżeli przewódzcy okrętu natychmiast inny zdatny i dogodny człowiek za też same zasługi zostanie przystawionym, wtedy musi na areszt zezwolić.

§. 1417. Przeciwnie w każdym przypadku ruchomości i rzeczy którego z czeladzi okrętowéy własne, ile takowe do dalszéy podróży nie są niezbędnie potrzebnemi, przez wierzyciela aresztem zaięte być mogą.

§. 1418. Również połowa zaległych zasług, lecz nie przyszłe zasługi, przyaresztowane być mogą.

§. 1419. W przypadku położenia aresztu na okręt albo ładunek nie dla długów, lecz dla poszukiwania pretensyi, własności albo innych powodów; powszechne przepisy ustaw o aresztach zastósowane być maią.

II. O przewożeniu towarów okrętami w ogólności.

§. 1420. Ten, którego głównem iest zatrudnieniem przewożenie statkami morskiemi towarów, zowie się przewózcą okrętowym.

§. 1421. Kto przewożeniem okrętowym trudnić się może, to podług ustaw i urządzeń każdego mieysca wyrozumiano być musi.

§. 1422. Gdzie takowe w téy mierze iasnego niezawieraią postanowienia; toż samo ma mieysce, co w siodmym oddziale §. 476. seq. o prawie trudnienia się kupiectwem, ustanowiono zostało.

§. 1423. Ktokolwiek nabył praw kupca, tém samém zwykle iest upoważnionym do przewożenia okrętowego.

§. 1424. Przewózcy okrętowi obowiązani są opatrzyć swe okręty w należyte listy toporowe morskie i dróżne; w przeciwnym razie, gdyby dla niedostatku onychże prowadzcy okrętu maytkom i czeladzi iego lub innym interessentom szkoda wynikła, są za to odpowiedzialnymi.

§. 1425. Paszporty okrętowe i listy toporowe, iakoż zwyczayne w rzeczach morskich protestacye, pisma czeladzi morskiéy tyczące się, albo inne tym podobne publiczne i sądowe czynności w kraiu przyimowane, żadnéy niemaią mieć ważności, ieżeli w królewskiéy admiralicyi, albo w kamerze licentowéy, lub tam, dokąd w każdém mieyscu rzeczy okrętowe i morskie są przeznaczone, w wiarogodny sposób wygotowanemi niezostały.

Stósunek przewozców między sobą.

§. 1426. Kilku okrętarzy w tym pomiędzy sobą zostaią stósunku, iaki zachodzi pomiędzy uczestnikami towarzystwa, do pewnych czynności wystósowanego. (Cz. I. Tyt. 17. §. 186. seq.)

§. 1427. Podział zysku i straty dzieie się, w niedostatku osobnych umów, podług stósunku partyy okrętowych.

§. 1428. Podług tego rachuią się też i głosy, gdy o wspólnych interessach postanowienie iakie uchwaloném być ma. (Cz I. Tyt. 17. §. 12. seq)

§. 1429. Jeżeli iednak idzie o naprawę okrętu, którą kapitan onegoż i przysięgły budowniczy okrętowy za potrzebną uznawaią; taż, bez względu na większość głosów, przedsięwziętą być winna.

§. 1430. Jeżeli większa część okrętarzów niechce na to przystać, wolno im iest żądać publicznego sprzedania okrętu.

§. 1431. Ustanowiony przez okrętarzów do zarządzenia iak wspólnym interessem naczelnik okrętowy, ma wszelkie prawa i obowiązki faktora handlowego, albo dysponenta. (§. 497. seq.)

§. 1432. Gdy ustanowienie takowego naczelnika od wszystkich okrętarzów zostało przewódzcy obwieszczoném; natenczas powinien on, póki mu wszyscy okrętarze innych stósownych rozkazów nieudzielą, tegoż tylko naczelnika urządzeń słuchać.

O wystąpieniu z okrętarstwa.

§. 1433. Dopóki okręt iest w drodze, żaden z interessentów rozwiązania towarzystwa żądać niemoże.

§. 1434. Jeżeli iednak nad maiątkiem iednego z nich został konkurs otworzonym; wtenczas drudzy uczestnicy natychmiast mocni są rozprawić się z tamtegoż massą kredytową, a to podług bliższych przepisów ustawy konkursowéy.

§. 1435. To samo ma mieysce, gdy się wydarza przypadek, iż ieden z pomiędzy nich przez drugich wyłączonym być może. (Cz. I. Tyt. 17. §. 273. 274.)

§. 1436. Po ukończoney podróży wolno iest każdemu żądać publicznego przedania okrętu, ieżeli temu niesprzeciwia się umowa.

O prawie pierwszeństwa do kupna i żądania zwrotu.

§. 1437. Jeżeli który z pomiędzy nich chce tylko sprzedać część swą własności okrętu, wspólnikom iego służy ustawami oznaczone prawo pierwszeństwa do kupna. (Cz. I. Tyt. 20. §. 573.)

§. 1438. Winni iednak pod utratą swego prawa, w przeciągu trzech dni, po odebraniu należytego o tém uwiadomienia, oświadczyć się: czyli chcą się popisywać pierwszeństwem do kupna lub nie. (Cz. I. Tyt. 20. §. 610. seq.)

§. 1439. Jeżeli ustanowili naczelnika okrętowego, dostatecznie iest, gdy uwiadomienie takowe tylko iemu się udzieli; i współokrętarze przez iego zaniedbanie utracaią swe prawo.

§. 1440. Jeżeli przedaż nastąpiła bez należytego uwiadomienia, albo przed upłynieniem trzech dni; współokrętarze maią prawo żądania zwrotu w przeciągu czterech tygodni. (Cz. I. Tyt. 20. §. 631. seq.)

§. 1441. Jeżeli kilku z pomiędzy nich chce być przypuszczonymi do prawa pierwszeństwa, albo bliższości kupna; ten ma pierwszeństwo, który się tym końcem naprzód zgłosił u sądu.

§. 1442. Jeżeli się kilku razem zgłosiło, dotychczasowy właściciel ma wolny wybór wdać się z którym z nich zechce. (Cz. I. Tyt. 17. §. 62.)

§. 1443. Okrętarz, który razem iest ustanowiony przewódzcą okrętu, nienabywa przez to szczególnego przed innemi okrętarzami prawa ani w pierwszeństwie do kupna, ani w innym względzie, i w tém, co się tycze rządzenia okrętem, uważa się równie iak każdy inny przewódzca okrętu.

§. 1444. Nie ma w tém żadnéy różnicy, chociażby przy wstępie do towarzystwa był sobie zastrzegł prowadzenie okrętu iako szczególny warunek.

Stósunek między okrętarzami i prowadzcami okrętów.

§. 1445. Ten, któremu dozór i prowadzenie całego okrętu przez okrętarzow zlecone zostało, uważa się, bez względu na inne szczególne mu przydane nazwisko, za prowadnika onegoż.

Ustanowienie prowadnika okrętowego.

§. 1446. Nikt w kraiu niema być przyiętym na prowadnika okrętowego, który wprzód przed starszym okrętowym, przy dobraniu zdatnego matematyka, nie odbył popisu i nie otrzymał zaświadczenia na to: że iest biegłym w sztuce sternictwa; że w podróżach nabył potrzebne znaiomości mieysc i okolic; że zna się na budowaniu okrętów; i że w ustawach i zwyczaiach morskich iest dostatecznie świadomym.

§. 1447. Okrętarze pod własną odpowiedzialnością niemaią ustanawiać albo trzymać prowadnika okrętowego, który nierozumie żeglarstwa, albo tak wielkie ma wady, iż go do dopilnowania iego powinności niezdatnym czynią. (Cz. I. Tyt. 6. §. 62. seq.)

§. 1448. Również niewolno im przyimować prowadnika okrętowego, który iuż prowadził okręt, aż zaszłe uwolnienie z iego pierwszéy służby należycie wykazaném zostało.

§. 1449. Stósunek pomiędzy okrętarzami i prowadnikiem w ogólności podług ustaw o umowach względem czynów wyrozumianym być winien. (Cz. I. Tyt. 11. Oddz. 8.)

§. 1450. Dla uniknienia wszelkich sporów, powinien być z prowadnikiem okrętowym zawarty piśmienny kontrakt względem płacy i innych warunków.

§. 1451. Między nieprzytomnemi zastępuie mieysce umowy korrespondencya pro-

wadzona między prowadnikami i okrętarzami, albo ich pełnomocnikami.

§. 1452. Jeżeli się z niéy co innego nieokazuie, natenczas uważa się, iż nowy prowadnik okrętowy wszedł w kontrakt poprzednika.

§. 1453. W niedostatku piśmienney umowy, maią mieysce przepisy Części pierwszéy Tyt. 5. §. 155. seq.; a ieżeli przytém zawisło co na ustnéy umowie, wtenczas przypuszcza się prowadnika do stwierdzenia tego przysięgą.

§. 1454. Gdy nieposiadaiący potrzebnych do żeglarstwa wiadomości wszedł w obowiązki prowadnika okrętu, właściciele nie są obowiązani dotrzymać zawartéy umowy. Uwolnienie onegoż.

§. 1455. Owszem, prowadnik takowy ma być znaglony prawnym wyrokiem, do zwrócenia wszystkiego, co wziął, i do wynagrodzenia szkody uczynionéy, iakoż prócz tego ieszcze dowolną karą pieniężną, albo więzienia, złożonym być winien.

§. 1456. Jeźli okrętarze, oprócz tego przypadku, znaydą za rzecz potrzebną uwolnić prowadnika ze służby przed czasem w kontrakcie wyznaczonym; wtenczas on wprawdzie zaraz po odebraniu wiadomości o takowém ich postanowieniu, winien wstrzymać się od wszelkich zarządzań okrętem.

§. 1457. Lecz ieżeli się potém okaże, że okrętarze, bez dostatecznie ważnéy przyczyny, prowadnika zawcześnie ze służby oddalili; nietylko zupełnie wynagrodzić go muszą, lecz także ich nakładem zaświadczenie sądowe niewinności iego wydane mu być powinno.

Obowiązki prowadnika względem okrętarzów w ogólności.

§. 1458. Skoro prowadnikowi okręt iest zdanym; powinien on stan iego i sprzętów okrętowych dokładnie obeyrzeć, odkryte w nich wady okrętarzom donieść, a ieżeli niesą w tém mieyscu, iak nayprędzéy o ich zaradzić poprawie.

§. 1459. Jeżeli będący na mieyscu okrętarze albo wcale, albo niedostateczną chcą przedsięwziąć poprawę; powinien o tém iak nayprędzéy uwiadomić admiralicyą albo kamerę licentową lub władzę, do któréy w każdém mieyscu sprawy okrętowe i morskie są przeznaczone.

§. 1460. Zaniedbuiąc iedno lub drugie, iest odpowiedzialnym za wszelką szkodę ztąd wynikaiącą.

§. 1461. Obowiązkiem iest iego we wszelkich interessach okrętowych, ile możności, popierać korzyść okrętarzów, a wszelką stratę obawną ile sił iego oddalać.

§. 1462. Przytém te także uchybienia musi zastąpić, którychby przezorny i doświadczony prowadnik niebył popełnił.

§. 1463. W ważnych i niebezpiecznych przypadkach, gdy okręt, ładunek i ludzie są w niebezpieczeństwie bądź w porcie, bądź na morzu; powinien on z swéy czeladzi okrętowéy zagaić zgromadzenie morskie czyli radę okrętową.

§. 1464. Jednakże dla zabezpieczenia prowadnika wystarcza, gdy do takowéy rady okrętowéy tylko sternik, batnik naczelny i cieśla zostaią przywołanymi.

§. 1465. Jeżeli iednego z nich brakuie: powinien na mieysce iego przynaymniéy innego doświadczonego żeglarza przywołać.

§. 1466. Lubo kapitan nie ma obowiązku polegania na zdaniu rady okrętowéy, ieżeli iednak naprzeciw niemu, bez ważnych i iaśnie przez niego wykazać mogących przyczyn postępuie; wtenczas staie się odpowiedzialnym za szkodę ztąd wypływaiącą.

§. 1467. Prowadnik niemoże przed ukończoną podróżą, bez zezwolenia okrętarzów, pod żadnym pozorem okrętu opuszczać.

§. 1468. W tym nawet przypadku, gdyby był tylko na pewien czas naiętym, a podróż ta w przeciągu tego czasu niemogła być ukończoną, powinien on iednak zaprowadzić okręt, na mieysce iego przeznaczenia.

§. 1469. Jeżeli choroba lub inny przypadek przeszkadza mu podróż daléy odbywać; powinien okrętarzom albo ich pełnomocnikom donieść o tem i zaczekać ich urządzenia.

§. 1470. Jeżeli dalsza podróż aż do nadeyścia tegoż urządzenia niemoże być odłożoną, mocen on iest zamiast siebie, zlecić komu innemu prowadzenie okrętu.

§. 1471. Za czynności zastępcy w takowym przypadku ustanowionego, iest on tylko tyle odpowiedzialnym, ile przy wyborze iego mierną omyłkę popełnił.

Przy ładowaniu okrętu.

§. 1472. Wprzod niż prowadnik ładunek przyimie, powinien na wszelki przypadek, za przybraniem potrzebnych znawców dokładnie okręt przetrząsnąć, i nabyć dostatecznéy pewności, że do podróży zamierzonéy iest zdatnym i dostatecznie zaopatrzonym.

§. 1473. Jeżeli się przy takowem obzieraniu znaydą wady okrętu albo uzbroienia;

tenże powinien podług przepisu §. 1458. 1459. postąpić.

§. 1474. Gdy się okaże, że przyiął ładunek, choć okręt nie był zdatnie i dostatecznie uzbroiony; powinien on tak okrętarzom i fraktarzom iako i assekuratorom, za wszelką szkodę być odpowiedzialnym, i prócz tego być ukaranym podług przepisów Prawa Kryminalnego, ieżeli ktokolwiek dla tego niedbalstwa iego, na życiu, ciele, albo maiątku, uszkodzenie poniesie.

§. 1475. Prowadnik powinien szczególnieysze mieć staranie o należyte uładowanie okrętu i osobliwie na to mieć baczenie, żeby okręt nie zaletko naładowanym, lecz na wszelki przypadek potrzebnym b llastem był opatrzony, iakoż ani na spodzie, ani na wierzchu, ani po iedney stronie nadto był przeciążonym, ale raczéy, żeby mógł płynąć wygodnie.

§. 1476. Daléy nie powinien on płynów stawiać na suchych towarach, żadnych słabych pokładów nie dawać i towary dobrze okrywać.

§. 1477. Jeżeli bierze ładunek nie przymocowany albo płynie z ballastem; powinien w środku zrobić mocną przegrodę, aby się ładunek na drugą stronę nie mógł przesuwać.

§. 1478. Powinien też ładunek mocno do swego mieysca przytwierdzić i należyte z drzewa pod tenże dawać podkłady.

§. 1479. Jeżeli w przytwierdzaniu używa śrubów albo windy z wagami; powinien deski przed śrubą albo drzewo między hakami położyć, aby opakowania nie zepsuł.

§. 1480. Jeżeli przepisy takowe (§. 1475. do 1479.) przez niego albo iego czeladź zaniedbanemi zostały, iest on odpowiedzialnym za wszelką szkodę.

§. 1481. W takich mieyscach, gdzie ustanowieni znayduią się pakownicy, musi na to mieć baczenie, aby oni żadnéy wady w pakowaniu nie popełnili: a ieżeli przecież nie dadzą się odwieść, protestacyą naprzeciw temu zanieść powinien.

§. 1482. Jeśli tego zaniedbał, niema mu służyć wymówka, iż myłka w ładowaniu od pakowników pochodzi.

§. 1483. Przeładowania okrętu powinien z równą starannością unikać, i gdy przez to szkoda wyniknie, niemoże się zasłaniać przeciw temu przestąpieniu, żądaniem fraktarzów lub przesyłaczów.

§. 1484. W wszelkich przypadkach, chociażby żadna szkoda nie wynikła, podwóyną ilość ugodzonéy od przewozu zapłaty, za kazden nadto wzięty ciężar do kassy ubogich żeglarzów, za karę musi zapłacić.

§. 1485. Prowadnik przyimuiący na okręt od nieznaiomego albo niepewnego fraktarza towary, których własności dokładnie mu nie są znanemi, iest odpowiedzialnym za szkodę iakaby z takowych ukrytych własności mogła wyniknąć.

§. 1486. Toż samo ma mieysce, gdy bez zezwolonia okrętarzów i fraktarzów zabiera kontrabandę albo inne takie towary, które cały okręt i resztę ładunku narażaią na niebezpieczeństwo.

§. 1487. Daléy, gdy w czasach woiennych zabiera towary w których pozór zewnę-

trzny każe domyślać się nierzetelnego podania fraktarza.

Przy prowadzeniu onegoż.

§. 1488. Prowadnik niemoże po ukończonym ładowaniu bez potrzeby opuszczać okręt, tem mniey ieszcze nocować na lądzie.

§. 1489. Jeżeli go wydarzone okoliczności do tego znaglaią, powinien zlecić dozór sternikowi podczas swéy niebytności.

§. 1490. Prowadnik i sternik niemogą więc nigdy w iednymże czasie oddalać się z okrętu.

§. 1491. Prowadnik niemoże bez potrzeby zmieniać biegu mu przepisanego, ani do innych iak tylko do przeznaczonych mu zawiiać portów; inaczéy okrętarzom i fraktarzom za wszelką ztąd wynikaiącą szkodę iest w odpowiedzi.

§. 1492. Jeżeli niema sobie przepisanego biegu, więc powinien obierać drogę naybliższą i naypewnieyszą do mieysca swego przeznaczenia.

§. 1493. Jeżeli przypadki potrzeby znaglaią go do zmiany biegu albo do weyścia w inny port, okrętarzów ile możności nayprędzéy o tem uwiadomić powinien.

§. 1494. Gdy kapitan płynie pod konwoiem albo urządzoną admiralnością; nie powinien tego umyślnie odstępować, albo się od innych okrętów bez koniecznéy potrzeby oddalać.

§. 1495. Jeźli przeciw temu postąpił, iest odpowiedzialny okrętarzom i fraktarzom za każdą stratę, którąby przez utrzymanie admiralności uniknioną była, równie iako i innym okrętom za składkę na iniane wydatki.

§. 1496. Każdy prowadnik iest pod odpowiedzialnością obowiązanym, czy płynąc, czy też będąc na kotwicy, zapalić w nocy latarnią okrętową; iakoż gdy na kotwicy stoi, nad nią przytwierdzić tak nazwanego stróża i puścić go na wodę.

§. 1497. Oprócz w naywiększéy koniecznéy potrzebie, nie powinien pod równą odpowiedzialnością bez przybrania ustanowionych na to pilotników albo przewodników okrętowych, wpływać i wypływać; oddać komendę samemu tylko pilotnikowi przy wprowadzaniu i wyprowadzaniu okrętu; iakoż przytrzymać swych ludzi do tego, aby go we wszystkiém, szczególniéy przy robieniu wiosłem i żaglami ściśle słuchali.

Przy weyściu do portu.

§. 1498. Jeżeli po wypłynieniu z mieysca ładowania wchodzi do portu iakiego, gdzie się znayduie zalecony mu pełnomocnik okrętarzów; powinien się do niego natychmiast zgłosić i bez poprzedniczéy wiedzy i zezwolenia iego, nic ważnego nie przedsiębierać.

Przy pożyczaniu potrzebnych pieniędzy.

§. 1499. Gdy prowadnik w obcém mieyscu, gdzie żadnego pełnomocnika okrętarzów niema, iest przymuszonym zaciągnąć pieniądze do dalszéy podróży: powinien starać się dostać ich pożyczanym sposobem pod nayle-pszemi warunkami.

§. 1500. Jeżeli mu się takowa pożyczka nie uda; staranie mieć powinien, aby pożyczkę za zastawieniem okrętu uzyskał.

§. 1501. Gdy ani pierwsze, ani drugie, uskutecznić się nie da; natenczas wolno mu z towarów naładowanych, albo z sprzętów niekoniecznie potrzebnych, tyle zastawić al-

bo przedać, ile do zaspokoienia takowych wydatków niezbędnie potrzeba.

§. 1502. We wszelkich iednak powyżéy wyrażonych przypadkach (§. 1499. 1500. 1501.) winien okoliczności te, które go w potrzebę wprowadziły, sądowi morskiemu mieysca, przed którym na kotwicy stoi, donieść, i one wespół z sternikiem, dwoma ludźmi okrętowemi, przysięgą stwierdzić i formalną w téy mierze czynność zeznać.

§. 1503. Zaniedbuiąc przepis takowy w przypadku, gdy następnie okrętarze i fraktarze konieczność pożyczki albo zastawu niezechcą przyznać, zupełnie ią musi udowodnić, i do złożenia przysięgi na to nie ma być przypuszczonym.

Względem korrespondencyi z okrętarzami.

§. 1504. Prowadnik powinien okrętarzów, ile możności, o wszelkich ważnych w drodze wydarzaiących się przypadkach uwiadomić.

§. 1505. Szczególniéy powinien im przybycie i odiazd, umowy o fracht za towary i osoby, oddanie ładunku i pieniędzy za niego, weyście do portu, potrzeby i t. p. przy pierwszéy sposobności donieść.

Względem prowadzenia dziennika.

§. 1506. Prócz tego powinien on rzetelny i dokładny dziennik całéy podróży albo sam prowadzić, albo to sternikowi polecić.

§. 1507. W tym dzienniku umieszczone być muszą wszystkie uwagi, które się przed, podczas i po podróży wydarzyły.

§. 1508. Szczególniéy należą do tego: zapłata ugodzona od ładunku, przyięcie albo oddalenie czeladzi okrętowéy, odbieranie i wydawanie towarów, zaspokoienie się z cła-

mi i licentami, wydarzone w podróży zmiany wiatru i powietrza i tym podobne.

§. 1509. Również wydarzone w podróży przypadki śmierci na okręcie, tudzież zaszłe uszkodzenia okrętu lub towarów, dokładnie w dzienniku zapisane być muszą.

§. 1510. Prowadnik i sternik powinni dziennik ten wiernie utrzymywać w ten sposób, żeby prawdziwość onegoż, na żądanie, przysięgą stwierdzić mogli.

§. 1511. Powinni go w przeciągu dwudziestu czterech godzin po przybyciu, morskiemu sądowi mieysca wyładowania, a ieśli stan wody wcześnieyszego rozpoczęcia wyładowania wymaga, sądowi mieysca, gdzie toż następuie, w oryginale złożyć.

§. 1512. Jeżeli dziennik nie był utrzymywanym albo nie należycie prowadzonym; kapitan i sternik, oprócz odpowiedzialności za wszelką ztąd wynikaiącą szkodę, ieżeli uchybienie to z prostego tylko pochodzi niedbalstwa, czwartą część zasłużonego żołdu za karę zapłacić; a przy okazanym złym zamiarze, iako fałszerze ukarani być maią.

§. 1513. Oprócz tego prowadnik każde z swoich podań, na których dla siebie pretensyą albo obronę chce zasadzić, innemi prawnemi dowodami musi zupełnie wykazać; i do złożenia przysięgi na to przypuszczonym być niemoże.

Względem ładunków.

§. 1514. Prowadnik powinien zaprzestać na ugodzoney z okrętarzami płacy i niemoże bez ich zezwolenia na własny rachunek żadnych towarów ani wewnątrz, ani na powierzchu, ani w sklepach okrętu, ani w kaiucie, zabierać.

§. 1515. Wbrew temu postępuiąc, czwartą część zabranych towarów okrętarzom za karę musi zapłacić.

§. 1516. Jeżeli tenże iest razem współokrętarzem, albo ieżeli iednemu z nich dozwolił naładować towary bez ugodzenia opłaty od przewozu; tenże winien średnią cenę téy zapłaty przewozowéy okrętarzom wynagrodzić, iaka o tym czasie w mieyscu ładowania była zwyczayną.

§. 1517. Także w przyimowaniu ładunku winien starać się o korzyść dla swych okrętarzów i nie odrzucać dobrego fraktu pod pozorem zarobku osobistego, zapisowego, albo innéy iakiéy własnéy korzyści.

§. 1518. Również mu niewolno przyimować w opłatach za frakt, zapisowego, albo innéy iakiéy korzyści, ieżeli mu iéy okrętarze dozwolili, więcéy nad trzydziestą część opłaty od przewozu; w przeciwnym razie podwóyną ilość rzeczonych opłat, zapisowego, albo innéy korzyści, zapłacić kassie ubogich maytków iest obowiązanym.

O składaniu rachunków.

§. 1519. Przy skończeniu każdéy podróży powinien prowadnik okrętarzom dokładny złożyć rachunek; iakoż i podczas podróży na każde żądanie okrętarzy lub od nich zlecenie maiącego, udzielić wiadomość o zaszłych dochodach i wydatkach.

§. 1520. Prowadnik, który z zapłaty od przewozu albo z żywności okrętowych cóżkolwiek zataił; do podwóynego wynagrodzenia przytrzymanym i oprócz tego iako oszust ukaranym być musi.

§. 1521. Toż samo ma mieysce, gdy tenże na szkodę okrętarzów albo assekuratorów

torów porozumie się z rzemieślnikami i dostawiaczami okrętowemi.

§. 1522. Prowadnik, bez wyraźnego zezwolenia okrętarzy lub ich pełnomocników, okrętu całkowitego z wolnéy ręki przedawać niemoże. Zobowiązanie okrętarzów przez czyny prowadnika.

§. 1523. Gdyby szczególne okoliczności wskazywały potrzebę lub dogodność dla okrętarzy spiesznéy onegoż sprzedaży, tenże winien donieść o tém sądom mieyscowym, dać sporządzić taxę przez znawców przysięgłych i przedaż uskutecznić przez licytacyą publiczną.

§. 1524. Zaniedbuiąc to, obowiązanym iest zapłacić wartość okrętu, iaka była w czasie odiazdu, ieżeli nie zdoła zupełnie udowodnić konieczność albo użyteczność przedaży.

§. 1525. Za inne, przez prowadnika w podróży względem powierzonego okrętu przyięte obowiązki, staią okrętarze odpowiedzialnymi tak, iak właściciel handlu za czynności swego zawiadowcy albo dysponenta. (§. 497. seq.)

§. 1526. Naprzeciw obowiązkom takowym niemogą się okrętarze zasłaniać pod pozorem, iakoby prowadnik przestąpił dane mu pełnomocnictwo.

§. 1527. Nie są nawet od téy odpowiedzialności okrętarze wolnymi, choćby prowadnik sam był naiął cały okręt.

§. 1528. Szkodę z winy prowadnika albo ludzi okrętowych bądź to na ładunku, albo podróżnym zrządzoną, tak dalece okrętarze wynagrodzić są obowiązani, ile sam uszkodziciel do tego nie iest sposobnym.

§. 1529. Jednak mogą okrętarze uwolnić się od obowiązków, z czynności kapitana na nich spadaiących, przez ustąpienie swoiéy części okrętu i wszelkich w czasie podróży z tego mianych korzyści.

§. 1530. Jeżeli okręt był zaassekurowanym, powinny być też ustąpionemi wierzycielom i prawa względem assekuratora.

§. 1531. Jeżeli okrętarze po ukończeniu podróży, podczas któréy takowa wiadomość ich doszła, pretensya powstała, znowu okręt wyprawili na morze; wtenczas niemogą uwolnić się od niéy okrętarze przez zrzeczenie się swoich części okrętowych, lecz są odpowiedzialnymi i resztą swego maiątku.

§. 1532. Za przestępstwa prowadnika są okrętarze tyle tylko odpowiedzialnymi, ile właściciel handlu za przestępstwa swego zawiadowcy. (§. 515. seq.)

§. 1533. Lecz i w tym razie ustąpienie okrętu nie ma mieysca.

III. Stósunek między prowadnikiem i czeladzią okrętową.

§. 1534. Czeladź okrętowa względem prowadnika w tymże zostaie stósunku, iak czeladź względem państwa swéy służby. (Cz. 2. Tyt. 5.)

Przyimowanie czeladzi okrętowéy.

§. 1535. Prowadnik, wprzód niż się puszcza na morze, powinien ułożyć z czeladzią umowę na piśmie, czyli tak zwany spis trudności okrętowéy.

§. 1536. Zasługi dla nich albo miesięcznie, albo za podróż ryczałtem umówione być mogą.

§. 1537. Umówienie płacy miesięczney nieupoważnia żadnéy z stron do iednostronnego odstępowania od kontraktu przed ukończeniem wypakowania towarów.

§. 1538. Jeżeli dla krótkości czasu, ieden lub drugi z czeladzi okrętowéy, bez poprzedniczego zawarcia umowy piśmiennéy, przyiętym być musi; wtenczas zasługi należy oznaczyć stósownie do tych, iakie sam prowadnik od okrętarzów pobiera.

§. 1539. Naówczas sternik i cieśla okrętowy pobieraią dwie trzecie, kucharz i batnik naczelny, każdy połowę; maytek iednę trzecią, a chłopiec okrętowy szóstą część tego, ile prowadnikowi od okrętarzów iest wyznaczono.

§. 1540. Ten, który się razem na dwa okręta do posług czeladzi przenaymuie, połowę naostatku przyrzeczonych mu zasług za karę na rzecz ubogich morskich musi zapłacić.

§. 1541. Podobnym sposobem ma także być ukaranym prowadnik, który człowieka okrętowego, naiętego iuż przez kogo innego, pomimo mianéy o tém wiadomości, w służbę przyimuie.

§. 1542. Człowiek okrętowy, który z odebranym żołdem ucieka lub się ukrywa, dla uchronienia siebie od służby przyiętéy; iako złodziéy uważanym i ukaranym być ma.

§. 1543. Podeymuiący się obowiązków sternika, cieśli lub innego urzędnika okrętowego, gdy potém okaże się być do nich niezdatnym; naprzeciw temu maią być przystósowane przepisy §. 1454. 1455.

§. 1544. Maytek, lub inny prosty czeladnik okrętowy, który w drodze za niezdatnego uznanym będzie, utraca zaległe zasługi i dowolną karą cielesną, w miarę okoliczno- Odprawienie czeladzi okrętowéy a) dla własnéy winy;

ści oznaczyć się maiącą, złożonym być winien.

§. 1545. Jeżeli człowiek okrętowy przed ukończoną podróżą musi być uwolnionym dla tego, że się do służby niezdatnym uczynił, albo że ma chorobę weneryczną; wtenczas nie więcéy, iak tylko wysłużonéy płacy domagać się może.

§. 1546. Gdyby człowiek okrętowy przed ukończoną podróżą samowolnie ze służby wychodził, środkami przymusowemi do ukończenia iéy zniewolonym być może.

§. 1547. Gdy prowadnik niechce przyiąć na nowo człowieka, który służbę opuścił; tentu winien zwrócić, co iako zadatek i w zasługach odebrał, iakoż za przestępstwo swoie karą cielesną, w miarę okoliczności oznaczyć się maiącą, złożonym być musi.

§. 1548. Jeżeli sternik lub inny z czeladzi okrętowéy znaydzie sposobność umieszczenia iego samego iako prowadnika okrętu; dotychczasowy przełożony winien go przed ukończoną nawet podróżą ze służby uwolnić.

§. 1549. Lecz odchodzący powinien drugiego zdatnego człowieka na swe mieysce stawić i ugodzić się z nim względem zasług bez szkody prowadnika.

§. 1550. Póki to się nie stało, tenże dotychczasową swą służbę koniecznie nadal odbywać musi.

§. 1551. Właśnie toż samo ma mieysce, gdy sternik lub inny człowiek okrętowy przed odiazdem znaydzie sposobność ożenienia się, i ma obawę utracenia téy sposobności przez swóy odiazd.

§. 1552. Jeżeli prowadnik ieszcze przed odiazdem którego z ludzi okrętowych bez prawnego powodu ze służby oddala; powinien mu, ieżeli ryczałtem był ugodzony, połowę całéy płacy, a ieśli na miesiące, podwóyną płacę miesięczną wyliczyć. b) przez przyłożenie się prowadnika;

§. 1553. Gdy oddalenie ze służby zaydzie w podróży; należy się oddalonemu oprócz kosztów powrotu, podług różnicy umowy, cały żołd albo kwartalny.

§. 1554. Jeżeli który z czeladzi okrętowéy ieszcze przed zaczęciem podróży musi być oddalonym ze służby dla przypadku, który go bezwinnie do niéy niezdolnym uczynił; tenże, stósownie do umowy, albo czwartéy części płacy, albo żołdu miesięcznego domagać się może. c) chorobą;

§. 1555. Jeżeli ten przypadek wydarzy się podczas podróży; powinien prowadnik zapłacić za niego wydatki na żywienie, leczenie i powrót.

§. 1556. Gdy iednak przypadek takowy wydarzył się w służbie; wtenczas przypada na prowadnika wydatków takowych ogółem, podług rozmaitości umowy nie więcéy, iak ilość wynosząca połowę żołdu, albo płaca dwumiesięczna, oprócz iuż wysłużonéy płacy; a to, co prowadnik więcéy nadto wyda, następnie uszkodzony zwrócić mu musi.

§. 1557. Człowieka ranionego albo uszkodzonego w wypełnianiu swéy służby, prowadnik iest obowiązany kazać wyleczyć i żywić nakładem okrętarzów.

§. 1558. Nawet o takim, co z własnéy winy zachoruie, albo uszkodzonym zostanie,

powinien mieć staranie dopóty, aż go może wysadzić na ląd zamieszkały.

§. 1559. Jednak wtenczas ma prawo, uczynione wydatki potrącić z żołdu, iaki ieszcze choremu należeć się może.

§. 1560. W żadnym przypadku niemoże chory człowiek okrętowy żądać, aby prowadnik dla niego przewlekł podróż, albo lądował w mieyscu, do którego nie iest przeznaczonym.

d) Śmierć. §. 1561. Jeżeli człowiek okrętowy umrze przed rozpoczęciem ładowania; dziedzice iego w miarę umowy mogą żądać czwartą część żołdu, albo zasługi miesięczne.

§. 1562. Jeżeli umrze w podróży na mieysce; dziedzice iego ze względem na umowę, albo połowy całego żołdu, albo podwóyney zapłaty miesięczney, a ieżeli umrze w podróży na powrót, całego żołdu, albo zapłaty czteromiesięczney domagać się mogą.

§. 1563. Wolno iednak prowadnikowi potrącić dane zmarłemu zakłady i wydatki pogrzebowe.

§. 1564. We wszystkich poprzedzaiących przypadkach rachuie się początek podróży do mieysca przeznaczenia i powrotu podług przepisu Oddziału czternastego.

§. 1565. Wdowie albo dzieciom człowieka okrętowego, w obronie okrętu zabitego, albo z ran umarłego, w każdym przypadku podwóyny, innym zaś dziedzicom, poiedyńczy żołd wypłaconym być musi.

§. 1566. Z tego się tylko to potrąca, co nieboszczyk iuż wybrał za życia na poczet umówionego żołdu.

§. 1567. Gdy podróż, do którey ludzie okrętowi naiętymi zostali, z powodu okrętarzów nie ma mieysca; należy im się połowa żołdu: albo, ieżeli umowa stanęła na miesiące, żołd dwumiesięczny. Prawa czeladzi okrętowey względem żołdu: a) ieżeli podróż niezaczęta,

§. 1568. Toż samo ma mieysce, gdy podróż, dla wytoczonego na okręt aresztu, dokonaną być niemoże.

§. 1569. Lecz gdy bez winy okrętarzów albo prowadnika, dla wyższéy siły, albo dla niespodzianego niebezpieczeństwa woyny lub rozbóyników, okręt niemoże wyiść na morze; czeladź okrętowa, oprócz zadatku, może tylko żądać zasług za miesiąc bieżący, albo ieżeli żołd ryczałtem za całą podróż był ugodzony, stósunkowego wynagrodzenia za istotnie iuż wykonane posługi.

§. 1570. Jeżeli w poprzedzaiących przypadkach człowiek okrętowy był zapisany z obcego mieysca; wydatki na przybycie i powrót wynagrodzone mu być muszą.

§. 1571. Jeżeli puszczenie się w podróż nad czas umówiony, bez winy prowadnika albo okrętarza, doznaie przewłoki, a tamten chce czeladź zatrzymać; w tym razie winien im tylko podczas tego zatrzymania się połowę miesięcznego żołdu, albo, ieżeli umowa na całą stanęła podróż, słuszny dodatek wypłacić. b) gdy puszczenie się w podróż doznaie przewłoki,

§. 1572. Jeżeli puszczenie się w podróż przewleka się z przyczyny prowadnika albo okrętarzów; nic czeladzi uiętém być niemoże z ich miesięcznego żołdu: a ieżeli ryczałtem ugodzoną została, stósunkowy onéyże dodatek należy się.

c) gdy podróż nieukończona,

§. 1573. Gdy zaczęta podróż z przyczyny okrętarzów niezostaie ukończoną; czeladź nakładem okrętarzy na umówione mieysce powrotu odesłaną i umówiony żołd wypłaconym iéy być musi.

§. 1574. W przypadku umowy miesięczney i gdy przerwanie podróży zaydzie z tamtéy strony kanału; wtenczas maią ludzie prawo żądać, oprócz zasłużonego żołdu, ieszcze trzymiesięczną; a ieżeli z téy strony kanału, dwumiesięczną tylko zapłatę.

§. 1575. Jeżeli podróż tylko przypadkiem przerwaną zostanie; czeladź, oprócz wolnego powrotu, ieżeli miesięcznie iest ugodzoną, musi zaprzestać na żołdzie bieżącego miesiąca, a w przypadku ryczałtowéy umowy tylą żołdu kontentować się, ile w stósunku do całéy podróży za wysłużone uważaném być może.

§. 1576. W przypadku zabrania okrętu przez nieprzyiaciela lub rozbóyników, albo ieśli innym sposobem przez przypadek całkiém zaginie; czeladź żadnego poszukiwania rościć niemoże.

§. 1577. Jeżeli iednak okręt albo część ładunku znowu wolno wydane będą, albo z okrętu nieszczęściem dotkniętego, sprzęty iego lub cóżkolwiek z towarów ocaloném zostanie: z tego nasamprzód należność za ratowanie zaspokoioną być winna.

§. 1578. Z tego, co potém ieszcze pozostanie, czeladź podług prawideł §. 1573 seq. zaspokoioną być winna.

§. 1579. Żadnéy w tym względzie niestanowi różnicy, czy okręt albo towar był zaassekurowanym lub nie.

§. 1580. Gdy podróż przez zmianę biegu albo przeznaczenia okrętu skróconą zostanie; wszelako czeladzi żołd ryczałtem ugodzony, zupełnie wypłaconym być musi. d) skrócona,

§. 1581. Jeżeli podróż bez winy i przyłożenia się prowadnika przedłużoną będzie; czeladź ryczałtem ugodzona, oprocz zwyczayney żywności, powiększenia żołdu żądać niemoże. c) przedłużona.

§. 1582. Do tego szczególniey należy, gdy okręt przez wiatry przeciwne zatrzymanym, albo szukać portu od potrzeby, lub odbyć leżę zimową przymuszonym zostaie.

§. 1583. Jeżeli iednak taki przypadek nieszczęśliwy zostanie nagrodzonym iako nadzwyczayny nakład na ocalenie okrętu (wielka hawarya), wtenczas czeladzi także słuszne wynagrodzenie udzieloném być powinno.

§. 1584. Jeżeli okręt został przez nieprzyiaciela albo rozbóyników zabranym, a potém znowu uwolnionym; czeladź, dla wynikłéy ztąd przewłoki, powiększenia żołdu ryczałtem ugodzonego żądać niemoże.

§. 1585. W razie przedłużenia podróży z przyczyny prowadnika, czeladź ma prawo żądać stósownego powiększenia żołdu ryczałtem ugodzonego.

§. 1586. Szczególniéy to rozumie się w tych przypadkach, gdy prowadnik zamierza do portu w większéy odległości będącego, albo wchodzi bez potrzeby do portu nieumówionego, lub też dla dobra okrętarzy albo fraktarzy samowolnie leżę zimową odprawia.

§. 1587. Dopłata w tym razie czeladzi należna, musi być oznaczoną podług stó-

sunku czasu, iakiego zwykle potrzeba do odbycia umówionéy podróży względem stósunku tego czasu, o iaki taż podróż została przedłużoną.

Powinności czeladzi okrętowéy przed zaczęciem podróży;

§. 1588. Na pierwszy rozkaz prowadnika, czeladź winna się udać na okręt, do którego została naiętą.

§. 1589. Skoro tylko, i dopóki żywność okrętowa czeladzi zostanie dawaną, niewolno iéy pod ostrą karą pieniężną lub cielesną, nocować gdzieindziéy, tylko na okręcie.

§. 1590. Gdy okręt iest gotów do wypłynienia; niemoże i za dnia żaden z ludzi okrętowych, bez wyraźnego pozwolenia prowadnika, iść z okrętu na ląd, albo się gdzie zatrzymywać.

§. 1591. Tém bardziéy ieszcze niemoże żaden z nich, bez rozkazu prowadnika, batu od okrętu oddalać.

§. 1592. Bez zezwolenia prowadnika niemoże żaden człowiek okrętowy nikogo, bądź krewnego, bądź obcego, wpuszczać na okręt.

§. 1593. Czeladź okrętowa, na żądanie i rozkaz prowadnika, każdego czasu, bądź to w porcie, albo na morzu, za dnia lub w nocy, na okręcie pilne musi odbywać straże i przytém bacznie zważać na światło w latarni.

§. 1594. Kto przytém śpiącym albo niebacznym znalezionym będzie, albo od swéy straży odeydzie, nim przez kogo innego uwolnionym zostanie; ten odpowiada za wszelką ztąd wypływaiącą szkodę i oprócz tego ieszcze ostrą karą cielesną ma być złożonym.

§. 1595. Niewolno czeladzi okrętowéy, bez zezwolenia prowadnika, cóżkolwiek bądź władować lub wyładować.

§. 1596. Na własny rachunek mogą tylko tyle zabrać niezakazanych towarów albo rzeczy, ile w mieyscu swego sypiania i skrzynce zachować potrafią.

§. 1597. Przy odebraniu, władowaniu i wyładowaniu towarów, czeladź okrętowa, a szczególniéy batnik naczelny, albo w iego niedostatku sternik, wszelkiéy muszą używać ostrożności, aby w niczém niezostały uszkodzonemi.

§. 1598. Postrzegaiąc brak iaki w linach i żaglach, albo w innych do tychże należących sprzętach, winni natychmiast donieść o tém prowadnikowi, albo sami mieć staranie o naprawę; w przeciwnym bowiem razie czeladź, a osobliwie batnik naczelny i sternik, muszą zastąpić szkodę przez to wynikłą.

§. 1599. Również czeladź okrętowa iest obowiązaną, towary naładowane na każde zażądanie prowadnika lub sternika układać lub przekładać, iakoż przy wydarzaiących się nieszczęśliwych przypadkach, ile tylko można, okręt, sprzęty i towary ocalać i w mieysce pewne przeprowadzać. podczas podróży.

§. 1600. Dozór nad towarami szczególniéy do sternika i batnika naczelnego należy.

§. 1601. Wszelkie dla służby okrętu i utrzymania dobrego porządku przez prowadnika wydane urządzenia, przez czeladź okrętową niezwłocznie i chętnie wykonywane być muszą.

§. 1602. Jeżeli prowadnik nie iest obecnym, albo ma iaką przeszkodę; muszą lu-

dzie słuchać rozkazów sternika i on iest obowiązany mieć należyty dozór nad okrętem i ludźmi.

§. 1603. Jeżeli w ciągu podróży zaydzie zmiana w osobie prowadnika; powinni ludzie nowemu prowadnikowi tak być posłuszni, iak i przeszłemu.

Prawa prowadnika nad ludźmi okrętowymi.

§. 1604. Prowadnik ma prawo czeladź okrętową, przez potrzebne środki przymusowe i kary, które iednak mierney chłosty, ośmiodniowego więzienia, albo pięciotalarowey kary pieniężney przewyższać niemogą, zniewalać do ich powinności.

§. 1605. Musi mieć na to baczenie, aby pomiędzy sobą żyli w pokoiu, i żaden drugiego nieobrażał, łżył, lub w inny sposób naprzeciw niemu nieprzyzwoicie niepostępował.

§. 1606. Jeżeli który z ludzi okrętowych dopuści się na morzu gwałtu, powstania, albo buntu naprzeciw prowadnikowi, lub innego ciężkiego występku; wtenczas prowadnik pod ciężką karą iest obowiązanym, takowego złoczyńcę kazać uwięzić.

§. 1607. Następnie za przybraniem rady okrętowey i innych na okręcie będących ludzi roztropnych, wszystko to winien dokładnie opisać, co na przyszłe ukaranie występcy wpływ mieć może.

§. 1608. Szczególniey w razie popełnionego zabóystwa i gdy trup przed wylądowaniem musi być w morze wrzucony, i natura rany, czas, iak długo raniony żył ieszcze, pokarm, iakiego on używał, i środki, iakich do leczenia iego użyto, dokładnie opisane być muszą.

§. 1609. Jeżeli się znaydzie na okręcie lekarz lub chirurg; tenże w przytomności rady okrętowéy obeyrzeć i o tém swoie obszerne zdanie do dziennika okrętowego musi przyłączyć, iżby był w stanie stwierdzenia go przysięgą.

§. 1610. Uwięzionego zbrodniarza prowadnik, ieżeli płynie do portu kraiowego, w mieyscu swego przeznaczenia, inaczéy zaś w mieyscu, zkąd wypłynął, oddać musi sądom do dalszéy indagacyi i ukarania.

§. 1611. Jednak wolno mu iest, ieżeli dłuższe zachowanie takowego zbrodniarza, zawodném albo niebezpieczném być sądzi, oddać go sądom do należnego ukarania w pierwszém mieyscu swego lądowania.

§. 1612. Razem ze zbrodniarzem muszą być oddane sądowi wyż nadmienione opisy. (§. 1607—1609.)

§. 1613. Gdy w przypadku buntu prowadnik iednego lub kilku z ludzi okrętowych iako dowódzców podaie, i podanie swoie prawdopodobnemi dowodami wspiera; ieśli prawda inaczéy niemoże być odkrytą, a prowadnik w ogólności ma przymioty świadka wiarygodnego, zeznanie iego ma być uważane za dowód zupełny.

§. 1614. Jednak na zasadzie takowego dowodu, zawsze tylko mnieysza niż dziesięcioletnia kara fortecy albo domu poprawy zawyrokowaną być może.

§. 1615. Wszystek lud okrętowy iest obowiązany prowadnikowi do ukarania nieposłusznego okręciarza, tudzież i do uwięzienia każdego na okręcie zbrodniarza.

§. 1616. Kto się od tego wzbrania, cały żołd utraca i oprócz tego ieszcze podług zasad o uczestnictwo zbrodni innych, ukaranym być winien.

Prawa i obowiązki czeladzi okrętowéy po skończeniu podróży.

§. 1617. Po ukończonéy podróży, czeladź okrętowa nie prędzéy odeyść może, aż towary wyładowane, żagle zdięte, okręt na mieysce i legowisko zaprowadzony i od wody zabezpieczonym będzie.

§. 1618. Gdy prowadnik niepotrzebnie wyładowanie przewleka, winien czeladzi dać żywność i zapłatę za czekanie w mieyscu lądowania zwyczayną.

§. 1619. Ten sam ciąży go obowiązek, gdy wypłacenie żołdu odwleka.

IV. Stósunek pomiędzy prowadnikami i frachtarzami.

§. 1620. Kto cały okręt ładuie, powinien z prowadnikiem zawrzeć tak zwaną Charte partie, czyli umowę piśmienną.

§. 1621. W téyże wszystkie względem ładowania zaszłe układy, dokładnie i wyraźnie zawarte być muszą.

§. 1622. Jeżeli okręt na łaszty, paki albo beczki w sztukach zostanie ładowanym, a prowadnik bezpośrednio z fraktarzami zawarł umowę o zapłatę za przewóz; taż z każdym z nich piśmiennie zawartą być musi.

§. 1623. Jeżeli umowa za pośrednictwem stręczarza została zawartą; tenże winien zapisać warunki w swym dzienniku i udzielić z niego zaświadczenie czyli tak nazwany manifest.

§. 1624. Karta podróżna albo manifest musi oprócz nazwiska prowadnika i fraktarza, szczególniéy zawierać: opis okrętu podług swego nazwiska i wielkości; czas i mieysce władowania i wyładowania; dokła-

dny spis dóbr ładowanych; umówioną zapłatę od przewozu, leżenia i inne wydatki.

§. 1625. Stósownie do tychże piśmiennych układów stósunki między prowadnikiem i fraktarzami wyrozumiane być muszą.

§. 1626. Jeżeli względem kosztów za władowanie i wyładowanie nic nie iest umówiono; fraktarz winien złożyć towary na wiérzchu okrętu, albo ztamtąd kazać odebrać: prowadnik zaś towary przez swoich ludzi z wiérzchu okrętu na dół, albo ztamtąd na wiérzch wynieść kazać iest obowiązanym. Co przy ładowaniu ma być uważane.

§. 1627. Skoro towary maią być bezpłatnie w okręcie złożone; fraktarz także winien ponieść zapłatę, od pracy sprowadzania na dół okrętu towarów.

§. 1628. Jeżeli prowadnik przyiął ładunek nie zdziaławszy żadnéy na piśmie ugody lub manifestu; tenże winien zaprzestać na nayniższéy zapłacie, iaka w czasie ładowania była dawaną.

§. 1629. Lecz ieżeli kto bez wiedzy prowadnika sprowadził towary na okręt; wolno mu nakładem i na niebezpieczeństwo ładuiącego, znowu ie na ląd wyprawić: albo, ieżeli ie do przewozu zatrzyma, żądać za nie naywyższą zapłatę dla okrętarzów, iaka w mieyscu ładowania zwyczayną była.

§. 1630. Jeżeli w umowie piśmiennéy iest pewny czas ustanowiony, w którym ładowanie ma nastąpić; obie strony ściśle do tego stósować się muszą.

§. 1631. Gdy niemasz wyraźnie oznaczonego czasu; fraktarz winien towar, na żądanie prowadnika naypóźniéy trzeciego

dnia na wierzch okrętu, albo ieżeli tak umówiono, w okręt odstawić.

§. 1632. Fraktarz także iest obowiązanym towar, podług rozmaitéy natury iego, w beczkach, pakach, skrzyniach, lub w inny sposób należycie zachować do przeznaczonéy podróży.

§. 1633. Jeżeli prowadnik w tém iaką dostrzega wadę, powinien o tém zaraz fraktarzowi donieść i nie prędzéy towary władować, aż się przypomnieniu zadość stało.

§. 1634. Jeżeli towary władował; domniemanie stawa przeciw niemu, że one były należycie zapakowane i schowane.

§. 1635. Skoro ładowanie istotnie swóy wzięło początek, okręt od pięćdziesięciu łasztów i mniéy w niedostatku innéy umowy w przeciągu tygodnia, a okręt od pięćdziesięciu do stu łasztów w ciągu dwóch tygodni zupełnie naładowanym być musi.

§. 1636. Jeżeli okręt trzyma nad sto łasztów; wtenczas rachuie się tydzień do ładowania każdéy pięćdziesiątki łasztów.

§. 1637. Przez łaszty rozumieią się tu łaszty handlowe, takie, iakie w mieyscu ładowania są w zwyczaiu.

§. 1638. Przeszkody, iakie wiatr i powietrze w ładowaniu sprawia, nie mogą być zastąpione ani przez prowadnika, ani przez fraktarzy.

Postępowanie w przypadku niewskazania w swym czasie ładunku.

§. 1639. Jeżeli ładunek w przeciągu czasu umową lub ustawami oznaczonego prowadnikowi nie zostanie wskazany, tenże protestacyą zeznać powinien.

§. 1640.

§. 1640. Od tego czasu obowiązany iest frachtarz wynagrodzić prowadnikowi wszelkie z przewłoki wynikaiące wydatki.

§. 1641. Nie czyni to żadnéy różnicy, choćby wywóz przeznaczonych do ładowania towarów był zakazanym, albo fraktarz innym sposobem doznał przeszkody w dostawieniu umówionego ładunku.

§. 1642. Jeżeli prowadnik następnie inny mieć może ładunek; pierwszy fraktarz winien, oprócz kosztów zwłoki, wynagrodzić i stratę, iakiéyby doznał prowadnik dla niższéy zapłaty.

§. 1643. Jeżeli fraktarz cały naiął okręt, a żadnego niewskazał ładunku, prowadnik też w przeciągu dni czternastu od czasu założenia protestacyi żadnego ładunku dostać niemoże; fraktarz połowę umówionéy od przewozu zapłaty wyliczyć iest obowiązanym.

§. 1644. Jeżeli fraktarz część tylko wskazał ładunku, a prowadnik brakuiącego w przeciągu czternastu dni dostać od innych niemógł; umówiona cała należy mu się zapłata.

§. 1645. Jeżeli iednak zastrzeżono przy umówieniu fraktu, że prowadnik za pewną za poczekanie lub leżenie zapłatą, po upłynieniu nawet czasu w karcie drożnéy, albo podług §. 1635. i 1636. ustanowionego, na mieyscu zostać i oddania mu ładunku poczekać ma; natenczas dopóty zostać powinien, aż albo fraktarz niedostawaiącego niewskaże ładunku, albo aż upłynie czas tym końcem przez sąd wyznaczyć się maiący. (Cz. I. Tyt. 5. §. 234.)

§. 1646. Gdy prowadnik sztukami pakuie i ieden lub kilku fraktarzy opóźniaią się ze wskazaniem przyrzeczonego ładunku; prowadnik ani winien, ani iest mocen, po zapisanym proteście, dłużéy czekać i dla tego pomyślny wiatr i powietrze zaniedbać.

§. 1647. Owszem, gdy niedoszłego ładunku aż do chwili samego wypłynienia dostać niemoże; cały mu umówiony frakt wynagrodzonym być musi.

Gdy prowadnik przed ukończeniem ładowania zachoruie lub umrze.

§. 1648. Choroba albo śmierć prowadnika podczas ładowania, nic niezmienia stósunków między okrętarzami i fraktarzami; iest owszem rzeczą tamtych albo ich pełnomocników przedsięwziąć w tym przypadku nayspiesznieysze urządzenia, potrzebne względem dalszego prowadzenia okrętu.

Gdy wyprawa zostanie cofniętą.

§. 1649. Jeżeli okręt w ieden lub drugi sposób z powodu prowadnika albo okrętarzów dozna przeszkody do uczynienia umówionéy podróży; ostatni fraktarzom wszelką ztąd wynikaiącą szkodę wynagrodzić są obowiązanymi.

§. 1650. Jeżeli okręt dozna nieszczęścia iakiego przed rozpoczęciem oddawania towarów, natenczas ustaią wszelkie wzaiemne obowiązki między prowadnikiem i fraktarzami.

§. 1651. Toż samo ma mieysce, gdy ugodzone towary przed władowaniem podpadaią nieszczęściu; chybaby fraktarz w mieysce utraconych inne chciał dostawić towary.

§. 1652. Gdy fraktarz władowane towary całkiém albo w części chce odebrać napowrót; też same służą przepisy, co na przy-

padek, gdy ładunek całkiém albo w części dostawionym być niemoże. (§. 1643. seq.)

§. 1653. Jeżeli prowadnik w razie takowym dostanie inny ładunek, może on od pierwszego fraktarza oddzielnéy ieszcze za wpakowanie i wypakowanie zażądać nagrody.

§. 1654. Gdyby kto z okrętu przez kilku fraktarzy napełnionego, swóy tamże iuż będący towar chciał odebrać; więc oprócz powyższego wynagrodzenia prowadnika okrętu, winien także wszelką dla iego współfraktarzy ztąd wypływaiącą szkodę zastąpić i na żądanie należyte stawić bezpieczeństwo.

§. 1655. Jakoż niemoże prowadnik, ieżeli konnessementy iuż są wygotowane, na odebranie władowanych towarów, ani całkiém, ani w części, zezwolić wprzód, aż wszystkie exemplarze konnessementów dostawione i skassowane zostały.

§. 1656. Jeżeli postąpił przeciw temu przepisowi; odpowiedzialnym iest każdemu trzeciemu posiadaczowi takowegoż konnessementu właśnie tak, iak gdyby władowane towary napowrót oddanemi niebyły.

§. 1657. Jeżeli prowadnik oddane mu towary bez zezwolenia fraktarza w mieyscu ładowania na inny okręt przeniósł; wszelką szkodę, iaką towary na tymże innym okręcie zostaną dotknięte, ile się ona dotycze fraktarza, zastąpić musi. Gdy towary na inny okręt ugodzone, albo

§. 1658. Od odpowiedzialności takowéy wtenczas tylko staie się wolnym, ieżeli iego okręt w drodze wyznaczonéy zupełnie zaginie.

§. 1659. Jeżeli prowadnik dla niedostatku mieysca, albo dla innéy swoiéy winy zostawione zostały.

część ugodzonego towaru zostawił; wtenczas może fraktarz albo swóy towar do własnego napowrót odebrać zarządu, albo go na niebezpieczeństwo i koszt prowadnika za nim posłać.

§. 1660. Gdy fraktarz towar swóy odbiera napowrót pod własny swóy zarząd; tém samém obowiązki między nim i prowadnikiem względem téyż części ładunku, zostaią uchylone.

§. 1661. Jeżeli ładownik niechce do własnéy dyspozycyi swego towaru odebrać napowrót; powinien w dwudziestu czterech godzinach po odebranéy wiadomości protestacyą zanieść i razem potrzebne uczynić przysposobienia, aby towary od uszkodzenia ile możności zabezpieczone zostały.

§. 1662. Jeżeli się po zaniesieniu protestacyi nikt niezgłasza, któremu prowadnik posłanie za nim towarów polecił; fraktarz winien toż sam wedle możności uskutecznić i też na nowo nakładem prowadnika zaassekurować.

§. 1663. Po przybyciu w mieyscu ładowania, prowadnik winien powrócić koszta opóźnienia, wyższą zapłatę od przewozu i stratę na cenie z powodu późnieyszego przybycia towarów, niemniéy koszta dla nowéy assekuracyi, ristorno i t. p.

§. 1664. Od tego wynagrodzenia tylko wtenczas staie się wolnym, gdy okręt przez niego samego prowadzony, w téyż saméy podróży zaginie; wydatki iednak na nową assekuracyą łożone, w każdym przypadku ponosić powinien.

§. 1665. Gdy prowadnik przez burzę albo w inny sposób, bez swéy winy, przed zabraniem całkowitego ładunku, przymuszonym zostanie puścić się na morze; właściciel zostawionych towarów żadnego niemoże żądać wynagrodzenia straty, lecz ugodzona zapłata od przewozu stósunkowo tylko zostanie zniżoną.

§. 1666. Bez wyraźnego zezwolenia fraktarza, prowadnik żadnych niemoże położyć towarów na wierzchu, ani też po bokach okrętu powiesić.

§. 1667. Prowadnik winien ułożyć i na okręcie zachować rzetelny spis władowanych towarów lub sztuk, z wyraźném oznaczeniem ich liczby, tudzież numerów i znaków wszelkich, i każdéy paki, skrzyni, beczki i tym podobnych zachowań.

Powinności prowadnika po ukończoném ładowaniu.

§. 1668. Po ukończoném ładowaniu, każdemu fraktarzowi zaświadczenie odebrania, albo tak zwany konnessament, z podpisem prowadnika, wydanym być musi.

Konnessament.

§. 1669. Powinny być w nim wyrażone towary i iakość onychże z ich znakami i numerami, mieysce przeznaczenia, nazwisko fraktarza i odbieracza; ugodzona od przewozu zapłata, iakoż czy i wiele na to zostało mu wypłaconém.

§. 1670. Prowadnik obowiązany iest podpisać trzy exemplarze każdego konnessamentu, a na żądanie fraktarza i czwarty; oraz i na to mieć baczenie, aby zupełnie były równobrzmiącemi i żeby w każdym liczba wygotowanych exemplarzy była wyrażoną.

§. 1671. Jeżeli prowadnik téy ostrożności zaniedbał; tenże staie się odpowiedzial-

nym za szkodę, iaka ztąd następnie dla trzeciego rzetelnego posiadacza konnessamentu, albo dla assekuranta, wyniknie.

§. 1672. Ilość pak, w konnessamencie liczbami napisaną, a mieysca próżno pozostałe przekreślonemi być muszą.

§. 1673. Exemplarz ieden, szczególniéy oznaczony, zatrzyma prowadnik, inne fraktarz do użycia odbierze.

§. 1674. Gdy exemplarze takowe okażą się następnie z sobą niezgodnemi, natenczas exemplarz prowadnikowi zostawiony dowodzi dopóty przeciwko niemu, aż prawdziwość niezgodności z drugiemi exemplarzami w inny sposób udowodnioną zostanie, a na iego zaś korzyść tylko tyle, ile z innemi niezaprzecznie prawdziwemi exemplarzami zupełnie się zgadza.

§. 1675. Skoro prowadnik swą odbierze odprawę, za pierwszym pomyślnym wiatrem obowiązanym iest puścić się na morze.

§. 1676. Gdy tego nie czyni, wszelką z opieszałości iego dla fraktarzy wypływaiącą szkodę zastąpić powinien.

Co z prawa wypada, gdy podróż zostaie cofniętą, lub

§. 1677. Jeżeli przed wypłynieniem okrętu, handel z mieyscem przeznaczenia przez Panuiącego zostanie zakazanym; wszelkie przez to wzaiemne obowiązki między prowadnikiem i fraktarzami ustaią.

§. 1678. Fraktarze w tym razie obowiązani są tylko powrócić koszta wpakowania i wypakowania.

§. 1679. Toż samo ma mieysce, gdy port, do którego okręt był przeznaczony, został zamkniętym, albo płynienie do niego stało się niebezpiecznem dla woyny dopiero

po zawarciu umowy o przewóz wybuchnięty; albo okręty w porcie będące do służby Panuiącego zostały zaięte.

§. 1680. Tudzież i wtenczas, gdy okręt dla wiatru przeciwnego i poniesionych uszkodzeń przymuszonym zostanie popłynąć napowrót i cały ładunek dla naprawy okrętu wypakowanym być musi.

§. 1681. Jeżeli zaś puszczenie się w podróż przez taki lub inny przypadek, bez winy prowadnika lub fraktarzy, tylko zostanie przewleczone; natenczas umowa pomiędzy nimi zawarta, zostaie w swéy mocy i żadna z stron od drugiéy, dla takowéy przewłoki, wynagrodzenia żądać niemoże.

§. 1682. Gdy przewłoka przezto zostanie zrządzoną, iż część ładunku dla zakazanego wywozu, albo dla innego przypadku, mimo woli fraktarza, wyiętą być musi; tenże winien powrócić szkodę prowadnikowi, stósownie do §. 1646. seq., oraz drugich także współfraktarzy podług przepisu §. 1654 wynagrodzić.

§. 1683. Jeżeli w skutek woyny po zawarciu o przewóz umowy, część ładunku okrętami przewożoną być niemoże; każdy z fraktarzy wyięcia i zostawienia onéyż domagać się może.

§. 1684. Początek i koniec woyny podług przepisu §. 1966. 1967. uważanym być winien.

§. 1685. Prowadnik i w tych przypadkach przepis §. 1645. zachować iest obowiązanym.

§. 1686. Jeżeli okręt iuż się znayduie w podróży, a handel, albo płynienie do gdy ona przerwaną zostanie.

mieysca przeznaczenia, przez takowy przypadek zostanie zupełnie przerwaném; prowadnik winien wpłynąć do naybliższego pewnego portu i spieszną okrętarzom albo naybliższym ich korrespondentom, iako też i fraktarzom, o tém udzielić wiadomość.

§. 1687. Szczególniéy to stać się musi netenczas, gdy dla woyny w podróży wynikłéy, okręt albo ładunek, albo część ostatniego, zabraniu podpada, tak, iż w dalszém popieraniu podróży do mieysca przeznaczenia należy obawiać się niebezpieczeństwa zabrania okrętu.

§. 1688. Gdy tylko część ładunku zabraniu podpada; prowadnik winien ią wyładować na niebezpieczeństwo i nakładem właściciela; tak iego iako i w konnessamencie wymienionego odbieracza o tém uwiadomić, a z resztą ładunku w dalszą puścić się podróż.

§. 1689. Jeżeli okręt zabraniu podpada, a ładunek całkiém albo w części wolnym pozostał; następuiące przepisy §. 1696. 1697. przystósowane być winny.

§. 1690. Jeżeli cały ładunek zabraniu podpada, prowadnik winien czekać dalszych urządzeń fraktarzy albo ich korrespondenta, a tymczasem mieć staranie o zachowaniu towarów.

§. 1691. Gdy natenczas zostanie powołanym napowrót, albo odbierze przeznaczenie na inne mieysce wyładowania; zapłata od przewozu, w proporcyi umówionéy względem istotnie odbytéy podróży, słusznie podwyższoną albo zniżoną być ma.

Jeżeli iéy ukończenie zostanie

§. 1692. Jeżeli podróż zostanie przewleczoną albo zupełnie wstrzymaną z powodu

aresztu przez zwierzchność dla winy prowadnika na okręt włożonego; tenże musi wynagrodzić fraktarzom szkodę, z téyże przewłoki wynikłą. zwleczoném.

§. 1693. Wolno także fraktarzom w tym przypadku wyładować ładunek na ryzyko i nakładem prowadnika, i tenże na innym okręcie do mieysca przeznaczenia wyprawić.

§. 1694. Jeżeli wstrzymanie takowe pochodzi z winy iednego lub drugiego z fraktarzy; tenże prowadnikowi, oprócz umówionego frachtu, wszelkie koszta z mitrężenia powrócić i innych współfraktarzy podług przepisu §. 1654. wynagrodzić iest obowiązanym.

§. 1695. Gdy okręt bez winy prowadnika i fraktarzy został przez zwierzchność zaiętym albo zatrzymanym; obie strony winny zaczekać uwolnienia i żadna z tego powodu od drugiéy wynagrodzenia żądać niemoże.

§. 1696. Gdyby iednak w tym razie towary na okręcie takiemu zepsuciu lub uszkodzeniu podpaść mogły; wolno fraktarzom wydobyć ie swym nakładem i przez inny okręt na mieysce przeznaczenia wyprawić.

§. 1697. W tym przypadku obowiązani są tylko wynagrodzić prowadnika w stósunku odbytéy podróży.

§. 1698. Jeżeli okręt iuż przy wypłynieniu niebył w należytym stanie, a dalsza podróż dla potrzebnéy naprawy na długi czas przerwaną, albo wcale zupełnie wstrzymaną być musi; natenczas prowadnik utraci całą swą zapłatę od przewozu i musi prócz tego fraktarzom wynagrodzić wszelką szkodę na towarach lub w inny sposób zrządzoną.

§. 1699. Jeżeli fraktarze domagaią się także powrócenia im zysku przez to ubyłego, iż towary nie w należytym czasie na mieysce wyładowania przybyły; więc z tego umówioną za przewóz zapłatę potrącić dać sobie muszą.

§. 1700. Powyższe przepisy (§. 1698. 1699.) i wtenczas stanowią, gdy okręt dopiero w drodze przez winę prowadnika uszkodzonym został i przez to, naprawa onegoż potrzebną się stała.

§. 1701. Jeżeli zaś szkoda bez winy prowadnika wynikła; fraktarz żadnego za spoźnienie wynagrodzenia żądać nie może.

§. 1702. Fraktarz nie chcąc w tym razie czekać za naprawą okrętu, towar swóy każe na inny przenieść okręt; powinien zapłacić fracht w stósunku odbytéy podróży.

§. 1703. Jeżeli okręt wcale nie, albo dopiero po tak długim czasie wyreparowany być może, iż przez to upłynąłby czas do żeglugi dogodny albo ładunek zepsuciuby podpadł; prowadnik w przypadku niebezpieczeństwa z przewłoki obowiązany iest ładunek nakładem fraktarzy na innym okręcie w mieysce wyładowania iak nayspieszniéy wyprawić.

§. 1704. Jeżeli niemoże znaleść żadnéy sposobności do takowego przesłania; winien tenże towary w tém mieyscu, gdzie wylądował, w bezpieczném umieścić schowaniu i uwiadomić o tém fraktarzy.

§. 1705. W obu przypadkach (§. 1703. 1704.) prowadnik musi zaprzestać na frachcie, iaki mu się w stósunku odbytéy do umówioney podróży, należy.

§. 1706. Toż samo (§. 1703. seq.) ma mieysce, gdy część ładunku podług istoty onegoż w karcie podróżowéy wyrażonego, zepsućby się mogła w ciągu zatrzymania się podczas naprawy okrętu.

Dozór prowadnika nad towarami.

§. 1707. Podczas podróży prowadnik winien nietylko na to mieć baczenie, żeby sternik i batnik naczelny, utrzymywali dozór nad towarami, iaki do nich podług §. 1600. należy; lecz i sam o to się starać, aby towary w dobrym stanie były utrzymywane.

§. 1708. Tym końcem powinien on, ieżeli się towary na okręcie znayduią, któreby przez iedzenie albo gryzienie myszy lub szczurów szkodę ponosić mogły, dostateczną na okręcie mieć liczbę kotów i żywić ie.

§. 1709. Dostrzegaiąc cieczenia w płynach, winien dalszemu cieczeniu zapobiedz, iakoż i inne zepsuciu podpadaiące rzeczy przez odmykanie otworów, przerabianie i t. d. od uszkodzenia zachować starać się musi.

Gdy prowadnik musi przedać towary.

§. 1710. Gdy prowadnik w ciągu podróży część naładowanych towarów dla swoiéy albo ludzi okrętowych lub okrętu potrzeby zbyć albo sprzedać koniecznością iest zniewolonym; tenże fraktarzom podług ich wyboru albo winien powrócić wziętą cenę kupna, albo też średnią onychże wartość, iaka była w czasie przybycia w mieyscu wyładowania, wynagrodzić.

§. 1711. Lecz za to należy mu się całkowita od przewozu tychże towarów lub szczegółów opłata.

§. 1712. Jeżeli prowadnik nie dla bezwinnéy potrzeby wylądował z towarami na innem mieyscu niż dokąd były przeznaczone,

fraktarz żądać może zapłacenia średniéy ceny iaka była w mieyscu przeznaczenia w tym czasie, o którym okręt tam podług zwyczaynego biegu byłby przybył.

§. 1713. Za to musi towary zostawić prowadnikowi i zapłacić mu zupełny fracht.

§. 1714. Niechcąc tego; wolno mu oznaczyć ieszcze przyzwoity czas prowadnikowi, w którym tenże towary na własne niebezpieczeństwo i swym nakładem na mieysce ich przeznaczenia dostawić powinien.

§. 1715. Gdy prowadnik tego nie wypełnia, tenże odpowiada za wszelką okazać się mogącą szkodę i za utraconą korzyść: z czego iednak zupełny fracht potrąconym mu być powinien.

Powinności prowadnika, gdy przybędzie na mieysce przeznaczenia.

§. 1716. Skoro prowadnik stanie w mieyscu swego przeznaczenia, powinien oddać towary podług wyrażonego w karcie podróżowéy albo w konnessamencie zlécenia; iednak przy tem względem wydania wszystkich exemplarzy podpisanych konnessamentów przepis §. 1655. ściśle zachować.

§. 1717. Jeżeli wiatr i pora czasu nie są na przeszkodzie, wydanie i odebranie w czasie umową frachtową oznaczonym, uskutecznione być powinno.

§. 1718. W niedostatku oznaczenia czasu co do wyładowania toż samo ma mieysce, co względem władowania wyżéy iest ustanowiono. (§. 1635. 1636.)

§. 1719. W przypadku, gdy przyięcie towarów zostanie wzbronioném, albo przewleczoném; prowadnik winien z tego powodu protestacyą zanieść, fraktarza o tem niezwłocznie uwiadomić i własność iego na

iego niebezpieczeństwo i koszta w bezpiecznem umieścić schowaniu.

§. 1720. Toż samo iest mocen i obowiązany uczynić, gdy wszystkie exemplarze konnessamentów nie zostały przystawionemi i dostatecznéy w téy mierze pewności nie dano.

§. 1721. Z rzeczy takowych prowadnik tyle może dać sądownie sprzedać, ile do iego zaspokoienia względem frachtu, cła i innych wydatków potrzeba.

§. 1722. Prowadnik natychmiast po oddaleniu wszystkich towarów, żądać może zapłaty frachtu od odbieracza ich, w konnessamencie wyrażonego. Prawa prowadnika względem frachtu.

§. 1723. Jeżeli ma ważne podeyrzenie na odbieracza, iż ten albo nie potrafi, albo nie zechce zapłacić frachtu; w tym razie tyle może z towaru zatrzymać, ile do zabezpieczenia siebie potrzeba.

§. 1724. Jeżeli odbieracz po oddaniu towarów, frachtu nie wypłaca; prowadnik tyle z oddanych towarów sądownie zaiąć może, ile do zaspokoienia iego potrzeba.

§. 1725. Tegoż prawa może także użyć naprzeciw trzeciemu posiedzicielowi towarów w przeciągu sześciu dni po oddaniu onychże pierwszemu odbieraczowi.

§. 1726. Jeżeli iednak trzeci posiedziciel towary pierwszemu odbieraczowi gotowemi zapłacił, wprzód niż się dowiedział o pretensyi prowadnika; tentu może się trzymać tylko pierwszego odbieracza.

§. 1727. Za rzeczy, które w podróży albo przed oddaniem zaginęły; prowadnik tak dalece tylko frachtu domagać się może,

ile wartość onychże w porachunku wydatków w nadzwyczaynym przypadku na ocalenie okrętu łożonych zostanie wynagrodzoną.

§. 1728. Jeżeli iednak strata przez nieszczęśliwy przypadek wydarzyła się w czasie, gdy odbieracz opóźniał się z odbieraniem towarów; on fracht zapłacić iest obowiązanym.

§. 1729. Nie iest prowadnik obowiązanym, przyimować część ładunku zamiast zapłaty.

§. 1730. Lecz ieżeli przy wyładowaniu znayduią się beczki i naczynia towarów płynnych i ciekących zupełnie albo w części próżnemi; wolno iest odbieraczowi zostawić ie prowadnikowi zamiast należnéy od nich zapłaty frachtu.

§. 1731. Wszelakoż ieszcze przed odebraniem onychże w téy mierze oświadczyć się winien.

Odpowiedzialność prowadnika względem fraktarzy.

§. 1732. Jeżeli się w podróży takie wydarzyły przypadki, z których domyślać się należy, iż iakakolwiek część ładunku zepsutą albo uszkodzoną została; prowadnik winien o tém uwiadomić odbieraczów w przeciągu pierwszych dwudziestu czterech godzin po swém przybyciu.

§. 1733. Ci następnie żądać mogą, aby szkoda ieszcze przed odebraniem, w przytomności prowadnika przez znawców sądownie obeyrzaną, i ocenioną została.

§. 1734. Szkodę w ten sposób wynalezioną prowadnik musi wynagrodzić, ieżeli niepotrafi dowieść, że taż powstała z wewnętrznego zepsucia się towarów, albo przez

iaki zewnętrzny przypadek, którego odwrócenie nie w iego było mocy.

§. 1735. Podobnym sposobem prowadnik odpowiada także za towary i rzeczy zupełnie zaginione, ieżeli niemoże udowodnić zewnętrznego nieuchronnego przypadku, przez który szkoda powstała.

§. 1736. Jeżeli prowadnikowi były oddane skrzynie, beczki, albo paki pod zamknięciem lub pieczęcią; natenczas przepis o umowie względem zachowania ma mieysce. (Cz. I. Tyt. 14. §. 26—34.)

§. 1737. Lecz ieżeli opieczętowanie albo zamknięcie stało się w obecności prowadnika, i to, co było w schowaniach wprzód pokazane mu było; towary takowe maią równe prawo z innemi, które tenże przyiął nie zamknięte lub nizapieczętowane.

§. 1738. Wynagrodzenie iakie się od prowadnika należy, oznaczone być ma podług przepisów Części pierwszéy Tyt. 6. §. 82. seq.: tylko co się tycze ilości i wartości towarów, więc w tym względzie stanowią przepisy następuiącego Oddziału.

O ładunku na powrót.

§. 1739. Gdy przy wyprawieniu prowadnika stanęła z nim umowa, iż ładunek także na powrot ma zabrać; więc względem wskazania i przyięcia onegoż to wszystko ma mieysce, co iest postanowiono względem ładunku pierwszego. (§. 1630. seq.)

§. 1740. W tym także razie, ieżeli prowadnik zostaie zniewolonym powrócić z próżnym okrętem; zupełny fracht za powrót wypłacony i koszta zmitrężenia wynagrodzone mu być muszą.

§. 1741. Nie zwalnia to obowiązku takowego fraktarzy w niczem, chociażby okręt po nadaremném czekaniu aż do czasu prawnie ustanowionego w swéy podróży na powrót podpadł nieszczęściu.

V. Stósunki między prowadnikiem i podróżnemi.

§. 1742. Żaden prowadnik niema, pod ciężką karą, żadnego podróżnego przyimować, który mu wprzód potrzebnych podług urządzeń każdego mieysca paszportów nie pokazał.

§. 1743. Jeżeli okręt nie iest wyraźnie przeznaczonym iako okręt pocztowy, albo iako bat do przewożenia podróżnych; niemożna zniewalać prowadnika do zabierania podróżnych, którzy żadnego interessu względem ładunku niemaią.

§. 1744. Stósunek między prowadnikiem i podróżnemi szczególnie podług umowy pomiędzy nimi zawartéy wyrozumianym być musi.

§. 1745. Jeżeli niema żadnéy umowy na piśmie, a podróż istotnie odbytą została; prowadnik winien zaprzestać na zapłacie, iaka podług zdania znawców i przyznania sądu wyznaczoną mu będzie.

§. 1746. Podróżni na pierwsze żądanie prowadnika muszą do okrętu się udać, i ieżeli tenże iest gotów do wypłynienia, nie oddalać się bez iego zezwolenia, ani na czas naymnieyszy.

§. 1747. Jeżeli przeciw temu postąpią; wolno mu, nie czekaiąc na nich, puścić się na morze i iednak zażądać zapłaty za przewóz.

§. 1748. Zwykle podróżni sami o żywność dla siebie staranie mieć powinni.

§. 1749.

§. 1749. Jeżeli żywność bez dalszego oznaczenia razem z frachtem umówioną została; podróżni żądać tylko mogą zwyczayną żywność ludzi okrętowych.

§. 1750. Żaden prowadnik w mieyscu ładowania, bez poprzedniczéy wiedzy i zezwolenia okrętarzów, podróżnych na wikt przyimować niemoże.

§. 1751. Jeżeli to iednak uczynił, powinien okrętarzom podług ich wyboru, wynagrodzić daną podróżnym żywność, albo porachować pobiérane za żywność oprócz frachtu pieniądze.

§. 1752. Gdy powracaiąc przyimuie podróżnych; może z nimi o opatrywanie ich żywnością umowy zawierać.

§. 1753. Jeżeli zapas takich podróżnych, którzy sami się żywić powinni, przez przypadek nieszczęśliwy albo niespodziane przedłużenie podróży, stał się niewystarczaiącym; mogą oni od prowadnika żądać żywności do ich utrzymania niezbędnie potrzebnéy.

§. 1754. Winni iednak oni, za udzieloną im żywność podług słusznéy taxy, oprócz frachtu zapłacić.

§. 1755. Przeciwnie też podróżni, gdy na okręcie niedostatek się zdarzy, winni przyiść w pomoc okrętowi zapasem, bez którego obeyść się mogą, a to za słuszną zapłatę.

§. 1756. Prowadnik nie iest ani mocen, ani obowiązany z przyczyny podróżnych swą podróż przerywać i do innych portów wchodzić, niż są umówione.

§. 1757. Musi więc też podróżny, który zachorowawszy chce na ląd wysiąść, czekać

dopóty, aż się do tego bez przerwy podróży i zmiany biegu iéy, sposobność nadarzy.

§. 1758. Przeciwnie zaś podróżny zaraźliwą złożony chorobą, nawet wbrew woli, przystać na to musi, aby w naybliższém mieyscu zamieszkałém, gdzie prowadnik wyląduie, na ląd wysadzonym został.

§. 1759. Podróżny, który dla choroby albo innéy iakiéy przyczyny okręt przed ukończoną podróżą opuszcza, musi iednak cały ugodzony fracht zapłacić, skoro przy tym choć naymnieysze przewinienie na niego spada.

§. 1760. Podróżny, który rzeczy przy nim będące prowadnikowi do schowania ich oddał; względem nich równe ma prawo z fraktarzem.

§. 1761. Jeżeli zaś ich prowadnikowi nie oddał i zatrzymał ie w własném schowaniu; wtenczas tamten odpowiada tylko za stratę i szkodę, która z iego samego lub winy iego ludzi powstała.

§. 1762. Podróżni muszą stósować się do wszystkich rozkazów prowadnika, które się ściągaią do zachowania dobrego porządku na okręcie albo do ocalenia onegoż i ładunku.

§. 1763. W przypadkach nagłéy potrzeby podróżni do ocalenia okrętu, podług sił swoich dopomagać muszą.

§. 1764. Jeżeli podróżny popełnił na okręcie występek; prowadnik z nim równie tak postąpić sobie winien, iak iest przepisano względem występcy z pomiędzy czeladzi okrętowéy. (§. 1606. seq.)

§. 1765. Gdy się w podróży odkryie, że podróżny przed wstąpieniem na okręt popeł-

nił zbrodnią obrażonego maiestatu lub buntu; prowadnik musi go uwięzić i wydać go sądowi w naybliższym porcie kraiowym albo innym pewnym sposobem tam dotąd go przesłać.

ODDZIAŁ DWUNASTY.

O hawaryi i szkodach morskich.

O wspólności między okrętem i ładunkiem.

§. 1766. Między okrętem i ładunkiem zachodzi wspólność do znoszenia trafiaiących oboie razem i niebezpieczeństwa i wydatków.

§. 1767. Wspólność ta zaczyna się, co się tycze każdéy sztuki towarów, od chwili przeniesienia iéy na powierzchnią głównego okrętu.

§. 1768. Jeżeli nawet w ciągu podróży na mieysce wyrzuconych lub w inny sposób utraconych rzeczy, inne przez fraktarza dostawione lub przez prowadnika dla uzupełnienia ładunku zabrane zostaną; wtenczas i te tu od chwili władowania ich, do rzeczonéy wchodzą wspólności.

§. 1769. Gdy w ciągu podróży część władowanych towarów podług urządzenia prowadnika do mnieyszego statku przeniesioną, albo wcale nawet wyładowaną być musi; wspólność przez to niezostanie przerwaną.

§. 1770. Przeciwnie zaś wspólność co do każdéy władowanéy rzeczy ustaie, skoro taż na mieysce swego przeznaczenia, z powierzchni głównego okrętu wyniesioną zostanie.

§. 1771. Gdy towary końcem władowania i wyładowania na mnieysze statki, iako

to: baty, bordyngi i tym podobne zostaią władowane; powstaie między temi towarami wspólność przez ten czas, w którym każdy z nich na powierzchnią tego statku był wniesiony i wyniesiony.

§. 1772. Lecz pomiędzy statkiem samym i towarami weń władowanemi, żadnéy niemasz wspólności.

§. 1773. W tym tylko iedynym przypadku, gdy dla ocalenia takowego statku i ładunku iego, część ostatniego wyrzuconą być musi, właściciel statku iest obowiązany stratę wspólnie ponosić.

I. O hawaryi zwyczayney czyli małéy.

§. 1774. Opłaty i inne wydatki, które dla ogólnego dobra okrętu i ładunku czynione być muszą, celem przyspieszenia żeglugi i podróży, nazywaią się hawaryą zwyczayną czyli małą.

§. 1775. Niema w tém różnicy, czy wydatki takowe w mieyscu ładowania albo wyładowania, lub też w drodze się wydarzyły.

§. 1776. Jednak wydatki, należące do małéy hawaryi, w mieyscu władowania łożone i tamże porachowanemi być mogące, tam też znów zapłacone i załatwione być muszą.

§. 1777. Niemoże więc pospolicie ani prowadnik odbieraiącemu towary, ani ten tamtemu pod tym pozorem cóżkolwiek podwyższyć, albo wymagać, lecz takie tylko wydatki w rachunku położone zostaną, które się dowodnie po odpłynieniu albo w mieyscu wyładowania wydarzyły.

Co do niéy należy.

§. 1778. Do małéy hawaryi należą szczególniéy opłaty kotwicowe, pilotowe, lotsowe, gruntowe, ogniowe, przewozowe, lich-

towe, słupowe, mostowe i zwyczayney kwarantany i więcéy tym podobnych.

§. 1779. Daléy wydatki na admiralicye mieysce władowania i wyładowania i do warowni, mimo których płynie okręt; iakoteż cła nie za sam tylko okręt, ale za sam tylko ładunek opłacane, również wydatki na konwóy i papiery okrętowe.

§. 1780. Daléy wydatki na wydobywanie okrętu wmarzniętego, ieżeli one dla ocalenia iego i rzeczy łożone były, i tylko talara albo mniéy od łasztu wynoszą.

§. 1781. W iaki sposób hawarya mała przez interessentów ponoszoną być winna, to szczególniéy podług zaszłéy między nimi w téy mierze umowy wyrozumiane być musi. Jak też przez interessentów ponoszone być maią.

§. 1782. W niedostatku umowy, okrętarze iednę trzecią, a odbieracze towarów dwie trzecie części muszą podeymować.

§. 1783. Składka na odbieraiących towary przypadaiąca, dzieli się między nich nie podług wartości towarów, lecz podług ilości łasztów okrętowych.

§. 1784. Podróżni nie są obowiązani za siebie i sprzęty podróżne przykładać się do małéy hawaryi.

II. O hawaryi nadzwyczayney albo wielkiéy.

§. 1785. Wszystko, co w przypadku potrzeby i niebezpieczeństwa okrętu i ładunku, dla odwrócenia albo zmnieyszenia tegoż niebezpieczeństwa poświęcone lub wydane będzie, uważa się za wielką albo nadzwyczayną hawaryą.

§. 1786. Należą do niéy wszystkie wydatki pieniężne, albo wartości pieniężney, które dla uniknienia albo zmnieyszenia takowego niebezpieczeństwa wydane były, nie-

mniéy uszkodzenia, które tym końcem okrętowi lub ładunkowi umyślnie zadane zostały, albo które są naturalnym skutkiem przysposobień tym celem uczynionych.

§. 1787. Do tego szczególniéy należy, ieżeli okręt podczas burzy albo nawałnicy morskiéy tyle nabrał wody, że otwory na powierzchni zrobione, albo w bokach okrętu wyrąbane zostały, albo korpus okrętu w inny sposób uszkodzonym być musi, dla sprowadzenia wody do pomp; tudzież ieżeli przez to towary zostały uszkodzone albo zepsute.

§. 1788. Daléy, ieżeli dla ocalenia okrętu albo towarów, zostały maszty, żagle, żerdzie, takelaże, kotwice, albo inne sprzęty okrętowe, umyślnie ścięte, pozrywane, porozdzierane, lub w inny sposób uszkodzone, albo z okrętu w morze wyrzucone; tudzież, ieżeli tym końcem bat z swego przytwierdzenia na powierzchni okrętu zdiętym i na morze wysadzonym być musi.

§. 1789. Szkody, które lubo w czasie wspólnego niebezpieczeństwa, lecz przez sam tylko przypadek albo z winy czyiéy powstały; niemogą być liczone do wielkiéy hawaryi.

§. 1790. Wszelakoż co do obowiązku wspólnego ponoszenia, domniemywa się, iż przez wydatki albo uszkodzenia cel ocalenia istotnie całkiém lub w części został dopięty.

§. 1791. Okręt musi przykładać się do wielkiéy hawaryi, ieżeli po przetrwaniu niebezpieczeństwa przypłynął do portu, chociażby został uznany za niezdatny do służby.

§. 1792. Lecz ieżeli po przetrwaném niebezpieczeństwie okręt i ładunek przez nowe nieszczęścia zaginął; natenczas podział nie ma mieysca, lecz każdy swą szkodę ponosi.

§. 1793. Jeżeli przeciwnie część ładunku zostanie ocaloną albo wydaną; właściciele do wynikłéy przy pierwszém nieszczęściu wielkiéy hawaryi tak się z ocaloney części przykładać muszą, iak gdyby nowe nieszczęście niebyło się wydarzyło.

§ 1794. Toż samo rozumie się i o okrętarzach, ieżeli zabrany okręt znowu został wydanym albo wykupionym; tudzież, ieżeli okręt, chociażby przez burzę i powietrze nowych doznał nieszczęść, iednak niezupełnie zaginął, lecz więcéy z niego ocalono, nad koszta ocalenia.

O szczególnieyszych przypadkach, które do wielkiéy hawaryi należą.

§. 1795. Wyrzucenie w morze tylko wtenczas może nastąpić, kiedy burza, potrzeba morska, albo ściganie nieprzyiaciela, koniecznie wymagaią ulżenia okrętu.

a) Wyrzucenie w morze;

§. 1796. To tylko wyrzucenie w morze, które za powodem lub rozkazem prowadnika lub iego zastępcy uskutecznione zostało, do wielkiéy hawaryi liczone być może.

§. 1797. Niżeli prowadnik do tego przystąpi, powinien wprzód z fraktarzami na okręcie będącymi lub ich pełnomocnikami, tudzież z czeladzią okrętową, złożyć radę morską.

§. 1798. Jeżeli nagłe niebezpieczeństwo tego niedozwala, powinien przynaymniéy wysłuchać zdania sternika, batnika naczelnego i cieśli.

§. 1799. Podróżni i fraktarze niemogą się ani sprzeciwiać postanowionemu przez prowadnika wyrzucaniu, ani wbrew woli iego, przymuszać do tego, lecz tego w każdym razie żądać tylko mogą, aby w téy mierze rada morska była zwołaną.

§. 1800. Przy wyrzucaniu samém z temi trzeba zacząć towarami, które się znayduią na powierzchni, na samym wierzchu i w przodku okrętu, lub po bokach iego są powieszone.

§. 1801. Toż samo rozumie się o towarach, które w bat albo w szalupę naładowane zostały.

§. 1802. Następnie ile możności tylko te sztuki, beczki, skrzynie lub paki z towarami, które naymnieyszéy będąc wartości, naywięcéy okręt obciążaią, wyrzucone być muszą.

§. 1803. Przeciwnie należy ochraniać szczególniéy schowania takie, w których się znayduią kamienie drogie, perły, bite lub niebite złoto, srebro albo inne iakie kosztowności i kleynoty.

§. 1804. Jeżeli kto rzeczy takowe wpakował między inne towary, a tego przy władowaniu na okręt zamilczał; sam musi ponosić szkodę, która dlań przez to zataienie wynikła.

§. 1805. Lecz gdy wcześnie ieszcze prowadnika o tém uwiadomia; paka podobna od wyrzucenia wyłączoną być musi.

§. 1806. Jeżeli się potém okaże, iż uwiadomienie było fałszywém; taki ochroniony towar w czwórnasób istotnéy swéy wartości w rachunku hawaryi ma być umieszczonym.

§. 1807. Jakoż potrzeby żywności i woienne, suknie i sprzęty prowadnika, czeladzi okrętowéy i podróżnych, ieżeli zostały wyrzucone, także w wielkiéy hawaryi policzone być muszą.

§. 1808. Toż samo rozumie się i o towarach, które czeladź okrętowa dla siebie zabierać ma prawo.

§. 1809. Również towary i rzeczy, które choć niewyrzucone, lecz w skutek przysposobień tym końcem uczynionych, zostały uszkodzone, zepsute, albo w taki stan przyprowadzone, że wały ie porwały; muszą być wynagrodzonemi.

§. 1810. Gdy okręt w teyż samey potrzebie, w którey wyrzucenie miało mieysce, przez burze i wały został uszkodzonym, szkoda ta iednak ani umyślnie dla ocalenia okrętu i ładunku nie została zrządzoną, ani też naturalnym skutkiem poczynionych przysposobień nie była; natenczas okrętarze niemogą żądać od fraktarzy, aby się w tym względzie do hawaryi przykładali.

§. 1811. To samo rozumie się o uszkodzeniu, które się w ten sam sposób wydarzyło na władowanych towarach.

§. 1812. Jeżeli dla ulżenia okrętu zostały towary przeniesione do mnieyszego statku, i tam się zepsuły albo zaginęły; szkoda takowa do hawaryi wielkiéy należy.

§. 1813. Jeżeli szkoda stała się dla niezdatności mnieyszego statku; natenczas inni interessenci względem ich składki do hawaryi, właściciela statku trzymać się mogą.

§. 1814. Toż samo ma mieysce, gdy szkoda przez niedbalstwo albo niewierność ludzi mnieyszego statku zrządzoną została.

§. 1815. Prowadnik okrętu głównego, iest tylko w tenczas odpowiedzialny, ieżeli bez konieczney potrzeby obrał statek niezdatny.

§. 1816. Jeżeli cóżkolwiek z towaru w czasie podróży na mały statek władowanego dla ocalenia onegoż będącego na nim ładunku wyrzucone być musiało; szkoda ta przez tenże mały statek i resztę ładunku, iako wielka hawarya zostanie poniesioną, a składka takowa z głównego okrętu i reszty całkowitego na nim ładunku wynagrodzoną być musi.

§. 1817. Skoro wyrzucenie w morze podług §. 1795. uskutecznione zostało; wynagrodzenie w sposobie wielkiéy hawaryi bez wszelkiego sprzeciwiania się dopełnione być powinno.

§. 1818. Nikt niemoże się naprzeciw obowiązkowi składki zastawiać udaniem, iż przy samém wyrzucaniu lub przy wyborze rzeczy na wyrzucenie poświęconych z zbytnim pośpiechem lub w inny sposób wbrew przepisom postąpiono, lecz iedynie mu służy poszukiwanie na prowadniku lub innym sprawcy szkody.

§. 1819. Jeżeli iednak prowadnik przeciążył okręt i dla ulżenia go rzeczy na powierzchni okrętu będące, musi wyrzucać; właściciele tychże rzeczy mogą się trzymać tylko prowadnika, a wynagrodzenie iako wielka hawarya mieysca niema.

§. 1820. Gdy prowadnik dla ocalenia ładunku umyślnie okręt na miałki brzeg zapędza; szkoda przy tem okrętowi i towarom zrządzona z wszelkiemi ztąd wynikłemi wydatkami, do wielkiéy należy hawaryi. b) Umyślne uwięzienie okrętu na miałkim brzegu;

§. 1821. Jeżeli się z okoliczności dowodnie wykazuie, że zapędzenie na brzeg tylko w celu ocalenia życia lub wolności ekwipażu wykonane zostało; szkoda, iaka wynikła, nawet w razie ocalenia całego ładunku za szczególną tylko hawaryą ma być uznaną. (§. 1900. seq.)

§. 1822. Jeżeli okręt przypadkiem uwiązł na dnie albo na zawadzie iakiéy i przez sprowadzenie go ztamtąd zostanie uszkodzonym; wynagrodzenie musi nastąpić w sposobie hawaryi wielkiéy. c) Ulżenie okrętu uwięzionego na zawadzie lub piasku;

§. 1823. Do tego należą też uszkodzenia przy téy porze ładunku; wydatki na wy- i władowanie, tudzież na sprowadzenie czyli uwolnienie okrętu.

§. 1824. Gdy prowadnik dla uniknienia zawad i uwięzienia na brzgeu, okręt dla wspólnego ocalenia musi podnosić; szkoda przez to okrętowi i iego sprzętom wyrządzona, również iako wielka hawarya wynagrodzoną być winna. d) Podnoszenie;

§. 1825. Jeżeli okręt dla poniesionego przedziurawienia lub innego niebezpieczeństwa, musi weyść do portu od potrzeby; wszelkie koszta władowania i wyładowania tudzież utrzymanie czeladzi okrętowéy podczas zostawania w tymże porcie, oraz podwyższona przez przedłużenie podróży płaca dla czeladzi, do hawaryi wielkiéy należą. e) Weyście do portu od potrzeby;

§. 1826. Toż samo rozumie się o wydatkach za władowanie i wyładowanie, ieżeli celem naprawy okrętu albo dla innych ważnych przyczyn, ładunek w tymże porcie wypakowany będzie.

f) Czekanie za konwoiem;

§. 1827. Gdy okręt musi czekać na konwóy albo też dla obawy nieprzyiaciela, czas nieiaki w porcie neutralnym stać musi; natenczas żołd i utrzymanie czeladzi okrętowéy za ten czas, podług bliższego oznaczenia w §. 1825. iako wielka hawarya wynagrodzone być winny.

§. 1828. Nie stanowi to żadnego wyiątku, chociażby w czasie wypłynienia niebezpieczeństwo było iuż wiadome, a względem konwoiu nic nie umówiono.

g) Wykupienie okrętu;

§. 1829. Jeżeli prowadnik kaprom nieprzyiacielskim albo rozbóynikom morskm dla ocalenia okrętu i towarów, pewne wskazał towary albo sprzęty okrętowe lub ie oddał, wartość ich iako wielka hawarya wynagrodzona być powinna.

§. 1830. Jeżeli w podobnych przypadkach gotowe pieniądze za uwolnienie zapłacono, wydatek takowy podobnym sposobem wynagrodzonym będzie.

§. 1831. Jeżeli nieprzyiaciele zabrali z sobą prowadników lub inne osoby na okręcie będące iako zakładników za pieniądze wykupna, oprócz tychże wydatki zakładnikom za żywność i winny sposób zrządzone, sposobem wielkiéy hawaryi powrócone być muszą.

§. 1832. Okrętarze i fraktarze niemogą się w tym szczególnym przypadku uwolnić od zapłaty przez ustąpienie swych części do okrętu albo do ładunku.

§. 1833. Owszem winni są nawet wtenczas uskutecznić, gdyby okręt albo ładunek miał zaginąć przez poźnieysze przypadki nieszczęścia.

§. 1834. Chociaż kaper nie nieprzyiacielski przymusił prowadnika do ustąpienia mu żywności, sprzętów albo towarów za zapłatą, która potem do skutku nie przyszła; strata ta także do wielkiéy hawaryi należy.

§. 1835. Jeżeli przy obronie przeciw kaprom albo rozbóynikom morskim okręt albo towar zostanie uszkodzonym; strata takowa oraz i amunicya przy obronie spotrzebowana, iako wielka hawarya wynagrodzoną zostanie. *h*) Obrona okrętu przeciw napaści nieprzyiacielskiéy;

§. 1836. Nagrody przy takiéy okoliczności ludziom dla zachęcenia ich przyrzeczone lub dane, podobnież wynagrodzonemi będą.

§. 1837. Również wynagrodzonemi zostaną wydatki na leczenie i lepsze opatrywanie rannych, na pogrzeb zabitych i zaopatrzenie ludzi, którzy do dalszéy służby okrętowéy niezdolnymi się stali.

§. 1838. Jakoż to, co wdowom i dzieciom zabitych albo z ran umarłych ludzi okrętowych dano być musi, porachowano być powinno.

§. 1839. Oprócz przypadków rzeczonych, wszystkie inne nadzwyczayne wydatki dla odbycia dalszéy podróży łożone, i talar ieden na łaszt okrętowy rachuiąc, przewyższaiące, podobnież do wielkiéy hawaryi należą. (§. 1774. seq.) *i*) O wydatkach nadzwyczaynych w ogólności.

§. 1840. Każdy, do wielkiéy hawaryi należący przypadek, zaraz po wydarzeniu go się i gdy okoliczności tego dozwolą, przez prowadnika w dzienniku iego obszernie za- Gdzie rachunek hawaryi ułożonym być powinien.

pisanym i szkoda poniesiona iak naydokładniéy wyrażoną być musi.

§. 1841. W przypadku wyrzucania w morze, pisarz okrętowy lub iego zastępca, albo też sam prowadnik lub sternik, powinni dokładnie zapisać okoliczności zachodzące, zdania czeladzi okrętowéy i właścicieli, tudzież wrzucone, albo też przy wrzucaniu uszkodzone towary, a to podług pak, skrzyń, beczek, z ich liczbami i znakami.

§. 1842. Jeżeli czas i niebezpieczeństwo niedozwalaią takiego akuratnego spisania, więc potrzeba zapisać ile można; niedostarczaiący zaś dowód z zeznania i podań czeladzi okrętowéy, przysięgą stwierdzonych, czerpanym być może.

§. 1843. Gdy prowadnik do pierwszego zawinie portu, zaraz o przypadku hawaryi i zrządzonéy stracie, winien donieść tamteyszemu sądowi morskiemu lub konsulowi swego narodu i na to zaświadczenie odebrać.

§. 1844. Również okrętarzów i fraktarzów, tudzież korrespondentów ich w mieyscu przeznaczenia, iaknayprędzéy o tém uwiadomić powinien.

§. 1845. Gdy stanie w mieyscu przeznaczenia, winien o zaszłym przypadku hawaryi donieść sądowi, odbieraczom towarów i pełnomocnikowi okrętarzów, ieśli tam się znayduią.

§. 1846. Musi także przedłożyć sądowi morskiemu swóy dziennik i wraz z celnieyszymi z czeladzi okrętowéy treść iego, iako i prawdę swego podania, stwierdzić przysięgą.

§. 1847. Przy dochodzeniu szkody wynagrodzić się maiącéy nayprzód rzeczy te odłączone być muszą, które, acz uszkodzenie w przypadku hawaryi, iednak żadnego do wynagrodzenia niemaią prawa. Jak szkoda wynagrodzić się maiąca oznaczoną być musi.

§. 1848. Do tego należą szczególniéy rzeczy te, które prowadnik nad umówiony zabrał ładunek.

§. 1849. Daléy te towary, które się znaydowały na powierzchni okrętu, na przodku, albo szańcu lub bacie okrętowym, albo które na bokach okrętu powieszone były.

§. 1850. Właściciel tychże towarów żadnego wynagrodzenia w drodze rachunku hawaryinego żądać niemoże, chociażby umieszczenie takowe (§. 1848. 1849.) było nastąpiło pomimo iego wiedzy; lecz w téy mierze tylko prowadnika i okrętu trzymać się może.

§. 1851. Towary żadnym konnessamentem nieobięte, tudzież potaiemnie do okrętu sprowadzone, żadnego nieotrzymuią wynagrodzenia.

§. 1852. To samo rozumie się i o takich towarach, które właściciel albo iego pełnomocnik w razie niebezpieczeństwa na morzu, bez zezwolenia prowadnika i czeladzi okrętowéy odbiera i w inne mieysce przeprowadza.

§. 1853. Podobnież niewynagradza się uszkodzenie batu okrętowego, ieżeli tenże nie był przytwierdzonym na powierzchni okrętu.

§. 1854. Ilość wynagrodzić się maiącéy szkody, albo przez układ wszystkich inte- Jak ilość szkody wynaleziona być winna.

ressentów, albo przez dowody w ustawach przepisane, ustanowioną być musi.

§. 1855. Żywność okrętowa, sprzęty, albo właściwie do ładunku nie należące rzeczy, ocenią się podług pospolitéy wartości mieysca, gdzie też znowu kupione być muszą: wszelakoż sprzęty i takie rzeczy, które przez używanie ich, doznawaią ubytku, kładą się w rachunku tylko w dwóch trzecich częściach wartości onychże.

§. 1856. Jeżeli sam okręt został uszkodzonym, wydatki na naprawę przez oszacowanie przysięgłych znawców oznaczone być muszą.

§. 1857. Toż samo rozumie się, pod warunkiem iednak co do wartości §. 1855. ustanowionym, o sprzętach okrętowych, gdy też niezaginęły, lecz tylko uszkodzonemi zostały.

§. 1858. W przypadku zaginienia towarów w oznaczeniu ich gatunku i ilości kładzie się za zasadę karta podróżna, konnessament, faktura lub inna przy władowaniu uczyniona deklaracya.

§. 1859. Gdy udowodnioném być może, że podanie przy władowaniu było przesadzoném; natenczas tylko uważać należy na istotnie wykazany gatunek i ilość.

§. 1860. Przeciwnie żaden wzgląd dawany nie będzie na twierdzenie właściciela, iż w zaginionéy pace, beczce, i t. d. więcéy albo lepsze znaydowały się towary, niż było podano.

§. 1861. Wartość zaginionych towarów oznacza się podług gotowéy ceny targowéy w mieyscu i w czasie wyładowania.

§. 1862.

§. 1862. Wszelakoż z tego potrącone być muszą wydatki hawaryi małéy, koszta wyładowania i inne opłaty, któreby za towar, ieśliby on był istotnie przybył, zapłacone być musiały.

§. 1863. Przeciwnie nie potrąca się opłata za fracht, ieżeli taż prowadnikowi zapłaconą być musi.

§. 1864. Jeżeli zaginione towary w czasie przypadku hawaryi, przez przywrócenie na morzu lub innym przypadkiem iuż były uszkodzonemi; wynagrodzenie ich nastąpi podług téy tylko wartości, iaką istotnie przy zagubieniu miały.

§. 1865. Wartość takowa na zasadzie zaprzysiężonego podania prowadnika i iego czeladzi o stanie towarów w czasie zagubienia, przez zdanie znawców, podług słuszności ustanowioną być musi.

§. 1866. Jeżeli towary nie zupełnie zaginęły, lecz tylko uszkodzone zostały; też wspólnym nakładem publicznie zostaną przedane, a zebrane za nie pieniądze, odbierze właściciel z wynagrodzeniem mu oprócz tego różnicy wartości, iak taż podług §. 1861—1863. oznaczoną być winna.

Ustanowienie składek do wielkiéy hawaryi od okrętu.

§. 1867. Skoro tym sposobem ilość wynagrodzić się maiącéy wielkiéy hawaryi zostanie wynalezioną, taż stósunkowo pomiędzy okręt i ładunek podzieloną być musi.

§. 1868. Dla oznaczenia tego stósunku, wartość okrętu z przynależytościami podług owego stanu, w iakim przyszedł z morza przez znawców przysięgłych ma być ocenioną.

§. 1869. Nie rachuią się potrzeby żywności i woienne, do dalszéy podróży albo powrotu przeznaczone; lecz należy do rachunku opłata za odbytą podróż wysłużona, po odtrąceniu tego, co okrętarze z niéy ieszcze zapłacić winni, szczególniéy po potrąceniu zaległego ieszcze żołdu kapitana i czeladzi, tudzież składki na małą hawaryą.

§. 1870. Stósownie do wynalezionéy tym sposobem wartości okrętu, składka iego na wielką hawaryą oznaczoną zostanie.

Od ładunku.

§. 1871. Co się tycze ładunku, nayprzód przedmioty te odłączone być muszą, które od składki na wielką hawaryą są wolne.

§. 1872. Do tego należą wszelkie towary, które dopiero po przypadku hawaryi były przeniesione na okręt.

§. 1873. Daléy te, które w czasie, gdy się przypadek hawaryi wydarzył, w mieyscu przeznaczenia iuż były zniesione z powierzchni głównego okrętu.

§. 1874. Daléy żołd i ekwipaż kapitana i czeladzi okrętowéy, iako téż towary te, które czeladź podług §. 1596. na własny zabrała rachunek.

§. 1875. Podobnież odzienie i potrzeby podróżne passazierów.

§. 1876. Z rzeczy, które właściciel w czasie rozbicia okrętu wziął do siebie i z niebezpieczeństwem własnego ocalił życia, składka żadna od niego wymaganą być niemoże.

§. 1877. Toż samo rozumie się o towarach, które przez nurków własnym fraktarza nakładem naiętych, powydobywane zostały.

§. 1878. Oprócz tu rzeczonych przedmiotów, wszystkie inne na okręcie będące

towary i rzeczy, na wielką hawaryą składać się muszą.

§. 1879. Toż samo rozumie się o towarach tak zagubionych lub uszkodzonych, a w porachunku iako wielka hawarya wynagrodzonych, iako i o tych, które ocalone zostały.

§. 1880. Towary, które nawet iuż wyrzuceniu podpadały, przy wydarzonych następnie w podróży nieszczęśliwych przypadkach, do składki na wielką hawaryą należeć muszą.

§. 1881. Gatunek i ilość ocalonych towarów, uważane będą stósownie do §. 1858. seq.

§. 1882. Gdy udowodnioném być może, iż gatunek albo ilość towaru iakiego za nisko podaną została; prawdziwy ich stan, iaki za pośrednictwem sądowego okaże się śledztwa, wchodzi do porachunku.

§. 1883. Toż samo rozumie się o towarach, które żadnym konnessamentem nie są obięte.

§. 1884. Jakoż oznaczenie wartości ocalonych towarów, stósuie się do przepisu §. 1861—1866.

§. 1885. Względem towarów przy wrzuceniu w morze nierzetelnie podanych i ochronionych, przepis §. 1806. ma mieysce.

§. 1886. Towary, których wartość w czasie podróży przez wewnętrzne zepsucie, albo inne do wielkiéy hawaryi nienależące przypadki nieszczęśliwe, zmnieyszoną została; do składki podług téy tylko pociągnione być mogą wartości, iaką w czasie wyładowania istotnie ieszcze maią.

§. 1887. Rzeczy, żadnéy zwyczaynéy ceny targowéy niemaiące, podług ich istotnéy wartości w czasie wyładowania, przez znawców oszacowane być muszą.

§. 1888. Towary potaiemnie wprowadzone, także i te, które co do gatunku i ilości nierzetelnie zostały podane; podług naywyższéy ceny w czasie i mieyscu wyładowania rachowane być maią.

§. 1889. Odbieracz towarów, od których składka na wielką hawaryą się należy, po uwiadomieniu go o tém, za składkę oznaczyć się maiącą, iako samodłużnik odpowiada.

§. 1890. Tenże winien w przeciągu naydłużéy ośmiu dni po wyładowaniu podać dokładnie i rzetelnie wartość ich, podług zasad powyższych i na żądanie stwierdzić przysięgą.

§. 1891. Jeżeli mu towary były przysłane do dalszego przesłania onychże; niepowinien ie wprzódy odsyłać, aż wartości w przepisanym sposobie niepoda.

§. 1892. Gdy zachodzi wątpliwość względem podanéy wartości, drudzy interessenci domagać się mogą sądowéy taxy przez przysięgłych znawców nakładem strony przegrywaiącéy.

§. 1893. Kto przekonanym zostanie, że umyślnie, albo przez grubą omyłkę, za nisko podał wartość odebranych towarów, ten poczwórną z prawdziwéy wartości składkę zapłacić i wydatki ponieść musi.

§. 1894. Gdy takim sposobem summa, podług któréy każdy z interessentów do szkody hawaryinéy przykładać się powinien, wynalezioną została; sam podział składki pomię-

dzy wszystkich interessentów stósuie się do reguły wspólki.

§. 1895. Kto składkę podług tego nań przypadaiącą odmawia; tego może i musi kapitan pod własną odpowiedzialnością zniewolić do stawienia dostatecznéy pewności, albo towary zaaresztować.

§. 1896. Jakoż kapitan sądowego sprzedania towarów, ile na ten koniec potrzeba, domagać się może.

§. 1897. Okręt nieprędzéy z portu wypuszczonym być ma, aż okrętarze niewyliczą składki z niego na wielką hawaryą przypadaiącéy; albo dostatecznéy za nią niestawili pewności.

§. 1898. Jakie zaległa składka na wielką hawaryą ma pierwszeństwo w konkursie; to względem okrętu oznaczaią przepisy Części I. Tyt. 20. §. 326., a względem towarów ustawa processowa.

§. 1899. Gdy wrzucone albo w inny sposób zagubione towary po ukończonym iuż rachunku hawaryi zostaną ocalonemi; wartość onychże po odtrąceniu wydatków na ocalenie i innych, pozostaiąca pomiędzy interessentów w stósunku ich składki podzieloną być winna.

III. O hawaryi partykularnéy czyli szczególnéy.

§. 1900. Wszystkie inne szkody i wydatki podług zasad powyższych ani do wielkiéy ani do małéy hawaryi nie należące, które w czasie żeglugi i podróży wydarzą się okrętowi albo ładunkowi; uważaią się za hawaryą partykularną czyli szczególną i przez samego tylko właściciela rzeczy, którą one trafiły, ponoszone być muszą.

§. 1901. Jeżeli więc okręt uwięźnie na dnie lub na skale, i przez samo sprowadzenie niezostanie uszkodzonym; wynikłe ztąd uszkodzenie do hawaryi szczególnéy, wydatki zaś na uwolnienie okrętu łożone, do wielkiéy hawaryi należą.

§. 1902. Gdy okręt, albo sprzęty iego, przez burze zostały zepsute, albo zaginęły; uszkodzenie ztąd wynikłe również do szczególnéy należy hawaryi: chybaby kapitan dla uniknienia brzegu lub skały, był przymuszonym do podnoszenia okrętu. (§. 1824.)

§. 1903. Jeżeli kapry albo rozbóynicy morscy zabieraią z okrętu sprzęty okrętowe, amunicyą lub żywność; sam tylko okręt tę szkodę ponosi.

§. 1904. Podobnież gdy kapry albo rozbóynicy morscy zabieraią z okrętu towary; strata samych tylko właścicieli towarów dotyka.

§. 1905. Toż samo ma mieysce, gdy towary tylko przez burzę lub wały uszkodzone, zepsute albo spławione zostały.

O przemyceniach na okręcie.

§. 1906. Jeżeli w okręcie neutralnym znaleziono towary lub rzeczy zakazane; szkoda z konfiskaty wynikaiąca do wielkiéy hawaryi nienależy.

§. 1907. Jakie towary i rzeczy maią być uważane za zakazane, będzie niżéy (§. 2034. seq.) oznaczono.

§. 1908. Kapitanowie i okrętarze, którzy wiedząc o tém, albo przez wielkie przewinienie zabrali towary lub rzeczy zakazane, odpowiadaią innym ładunkarzom za wynikłą ztąd szkodę.

§. 1909. Lecz ieżeli inni ładunkarze mieli o tém także wiadomość; każdy w przypadku zabrania pod tym pozorem okrętu, sam swą szkodę ponosi.

§. 1910. Gdy strata lub szkoda ztąd pochodzi: że okręt niebył opatrzony w należyte paszporta, karty podróżne, konnessamenta, lub inne potrzebne papiery; odpowiadaią za nią kapitan i ci, do których wystaranie się o dowody takowe należało.

O uszkodzeniu okrętów przez naiechanie na siebie.

§. 1911. Gdy dwa pod żaglami będące okręty, bez wielkiego przewinienia iednego lub drugiego kapitana, naieżdżaią na siebie lub uderzaią się tak z sobą, iż ieden lub drugi, albo też obadwa ztąd szkodę poniesą; stratą albo szkoda obustronna wyrachowaną i w iedno zliczoną być musi.

§. 1912. Z summy całéy każdy okręt ponosi połowę.

§. 1913. Jeżeli naiechanie lub uderzenie o siebie przez iednego z kapitanów rozmyślnie lub wielką iego winą zostało zrządzoném; tenże sam swą szkodę ponosi, a drugiemu całą mu zrządzoną szkodę wynagrodzić iest obowiązanym.

§. 1914. Jak dalece wynagrodzenie to z maiątku kapitana, z okrętu i opłaty za przewóz nastąpić niemoże; taż za hawaryą szczególną uważaną być ma.

§. 1915. Toż samo ma mieysce, gdy niemożna powziąć wiadomości o okręcie, który przypadkiem albo przez wielkie uchybienie kapitana drugi okręt w ten sposób uszkodzi.

§. 1916. Gdy okręt na kotwicy stoiący, albo przytwierdzony na lądzie, zostanie uszkodzony od drugiego płynącego okrętu;

prowadnik tegotu wszelką zrządzoną szkodę winien wynagrodzić: chybaby mógł udowodnić, że przez zupełnie nieuchronny przypadek do takiego spotkania się był przymuszonym; w którymto razie przepis §. 1911. 1912. ma mieysce.

§. 1917. Jeżeli w tym przypadku było w mocy kapitana stoiącego okrętu uniknąć niebezpieczeństwa, a zaniedbał to rozmyślnie lub przez wielkie uchybienie; tenże winien wynagrodzenie podług §. 1913.

Zbliżenie się i uderzenie.

§. 1918. Gdy dwa lub więcéy okrętów stoią na kotwicy i z zagrożeniem niebezpieczeństwa zbliżaią się do siebie; kapitan na przodku stoiący, na zawołanie drugiego, kotwicę podnieść i umknąć się musi.

§. 1919. Toż samo ma mieysce, ieżeli okręty są w niebezpieczeństwie, iż przez upłynienie wody na dnie uwięzną.

§. 1920. Jeżeli kapitan na przodku stoiący przepisów tych rozmyślnie albo z wielkiéy winy niezachował; tenże iest obowiązanym wynagrodzić wszelką szkodę ztąd wynikłą.

§. 1921. Gdy kapitan ustąpić maiący, probuiąc tego, bez wielkiego swego przewinienia sam szkodę ponosi; od żądaiącego ustąpienia wynagrodzenia domagać się może.

§. 1922. Jeżeli wołaiący przy namykaniu się, bez grubego przewinienia drugiego, został uszkodzonym; tentu żadnéy odpowiedzialności niepodpada.

§. 1923. Jeżeli dwa stoiące okręty przez moc wałów albo wiatru tak się o siebie uderzą, iż ieden lub obadwa zgniecione, ścięte, lub w inny sposób uszkodzone zo-

stały; natenczas przepisy §. 1911. zastósowane być maią.

§. 1924. Toż samo ma mieysce, gdy dwa stoiące okręty o iednymże czasie oderwą się, na siebie popędzą, i przez to ieden lub obadwa uszkodzone zostaną.

§. 1925. Lecz gdy okręt będący na kotwicy dla niezdatności swych lin albo dla innego wielkiego przewinienia kapitana, oderwie się i pędzi; tenże wszelką na okrętach mocno stoiących sprawioną szkodę wynagrodzić musi.

§. 1926. Przeciwnie, gdy okręt, bez wielkiego przewinienia kapitana się oderwał; szkoda z uderzenia podług przepisów §. 1911. wspólnie ponoszoną być winna.

§. 1927. Jeżeli kapitan nadpływaiący wołał na stoiącego, ażeby popuścił linę, a ten iednak tego nieuczynił, choć okoliczności tego dozwalały; tamten do wynagrodzenia nie iest obowiązanym.

§. 1928. Jeżeli w przypadkach w §. 1911. 1916. 1921. 1922. 1923. 1926. wyrażonych, towary na okręcie będące zostały uszkodzonemi; strata na nich poniesiona niemoże wchodzić do porachunku szkody, lecz uważa się za hawaryą szczególną.

§. 1929. Gdy stósownie do zasad powyższych spada obowiązek wynagrodzenia na iednego z kapitanów; więc w razie niemożności iego, okrętarze iego w miarę udziału, iaki im służy do okrętu, ubytek muszą zastąpić.

§. 1930. Jeżeli obadway kapitanowie są winnymi szkody sobie wzaiemnie zrządzo-

ney, przepis części pierwszéy Tyt. 6. §. 22. ma mieysce.

§. 1931. Przypadki tu opisane, ieżeli zdarzyły się w porcie w przeciągu dwudziestu czterech godzin po wydarzeniu, pod utratą prawa, właściwemu sądowi doniesione być muszą.

§. 1932. Gdy też na morzu się wydarzą; każdy z kapitanów do przepisu §. 1840. seq. stósować się winien.

§. 1933. Względem statków rzeczonych również zasady maią mieysce.

ODDZIAŁ TRZYNASTY.

O assekuracyach.

§. 1934. Przy zapewnieniu czyli assekuracyi, przyimuie zapewniaiący, za otrzymaniem pewnéy opłaty czyli nagrody, wynagrodzenie szkody, którą rzecz zapewniona z oznaczonego niebezpieczeństwa zostaie dotkniętą.

§. 1935. Jeżeli żadnéy nie ugodzono nagrody; wtedy czynność uważa się nie iako zapewnienie, lecz iako darowizna. (Cz. I. Tyt. 11. §. 1089. seq.)

§. 1936. Stręczarze i deklaratorowie okrętów niemaią na własny rachunek assekurować ani okrętów albo części okrętowych, ani rzeczy lub towarów kupieckich, pod karą w §. 1328. wyznaczoną.

§. 1937. Kapitanowie i ludzie okrętowi niemogą brać assekuracyi na swóy żołd albo zasługi; pod utratą prawa i nagrody, któréy ilość podwóyna przez zapewniaiącego iako

kara do kassy ubogich morskich ma być wypłaconą.

§. 1938. Chcący udzielać zapewnienia, musi mieć zdolność zawierania uciążliwéy umowy. (Cz. I. Tyt. 5. §. 11.)

§. 1939. Stręczarze, deklaratorowie okrętów i rachownicy publicznie ustanowieni, taxatorowie szkód i osoby sądowe w sporach assekuracyinych, naczelnicy i urzędnicy banku, naczelnicy i służący kompanii assekuracyinéy; urzędnicy przy kassach tak rządowych iak i innych publicznych, tudzież celnicy i akcyźnicy; niemogą na własny rachunek, ani bezpośrednie, ani pośrednie udzielać assekuracyi.

§. 1940. W razie postąpienia przeciw temu zakazowi, umowa iest żadną; nagroda umówiona na skarb przypada, a zapewniacz do tego nie upoważniony z urzędu ma być złożonym.

§. 1941. Jeżeli w takim przypadku biorący zapewnienie bez własnego przewinienia nie wiedział o tém, iż daiący zapewnienie do tego nie iest upoważnionym; tentu wynagrodzić go musi.

§. 1942. Maiący zlecenie od trzeciego do poszukania assekuracyi, sam iéy bez szczególnego zezwolenia zlecaiącego dawać niemoże; w przeciwnym razie musi wydać nagrodę, a iednak za przyięte niebezpieczeństwo odpowiadać.

§. 1943. Każdemu wolno tam brać assekuracye, gdzie mu się naylepiéy być zdaie.

§. 1944. Prawa towarzystwu do assekuracyi szczególnie upoważnionemu służące,

z przywileiu onemuż na danego wyrozumiane być muszą.

§. 1945. Chcący brać zapewnienie na obcy rachunek powinien do tego mieć pełnomocnictwo albo zlecenie; inaczéy bowiem zapewnienie iest nieważne i nagroda umówiona straconą.

§. 1946. Jednak zawiadowcy i dysponenci handlów bez szczególnego nawet pełnomocnictwa swych pryncypałów, na rachunek ich zapewnienie mogą przyimować.

§. 1947. Jeżeli do tego niemaią mieć prawa; ograniczenie takowe należycie obwieszczone być musi. (§. 503. seq.)

§. 1948. Kto na obcy rachunek bez szczególnego pełnomocnictwa podpisuie; ten tylko za swoią odpowiada osobę.

§. 1949. Toż samo rozumie się o zawiadowcach i dysponentach handlowych, ieżeli szczególném pełnomocnictwem albo raz na zawsze w nadaném im zleceniu do tego nie są upoważnionymi.

§. 1950. Równie iak wszelka w imieniu drugiego bez pełnomocnictwa zawarta umowa przez następne iego przyięcie, staie się ważną; toż samo o umowie względem zapewnienia ma mieysce.

§. 1951. Uważa się za zezwolenie milczące, gdy ten, w którego imieniu assekuracya była daną, lub przyiętą, po otrzymaniu o tém wiadomości, w przeciągu czasu w Cz. I. Tyt. 5. §. 95. seq. oznaczonego żadnéy naprzeciw temu protestacyi sądowéy nie podał.

Przedmioty assekuracyi.

§. 1952. Na wszystko, co przedmiotem prawoważnéy umowy być może, assekura-

cye także zawarte być mogą. (Cz. I. Tyt. 5. §. 39. seq.)

§. 1953. Zapewniaiący może przyimować każde przyszłe niebezpieczeństwo, ieżeli toż z zakazanemi czynami nie iest połączone.

§. 1954. Jeżeli assekuracya została zawartą na niebezpieczeństwo względem czynów zakazanych; każda strona musi summę podpisaną za karę zapłacić.

§. 1955. Gdy zapewnione zostały towary i przedmioty, które wbrew ustawom kraiowym wywiezione, wyprowadzone lub przeprowadzone być maią; biorący zapewnienie traci wszelkie korzyści z umowy, a skarb w iego mieysce wstępuie.

§. 1956. Jeżeli zapewniaiący wiedząc o tém, podobne zapewnił towary; tenże zostanie ukaranym iako wspólnik, a nagroda na skarb przypada.

§. 1957. Jeżeli zapewnienie tylko w części do takowych towarów się ściąga, toż względem niezakazanych towarów, w swéy mocy zostaie.

§. 1958. Jeżeli one iednak razem z zakazanemi zkonfiskowane, albo na zapłacenie kary przewinionéy obrócone zostaną; zapewniaiący wynagrodzenia nie winien.

§. 1959. W czasie woyny nie wolno żadnemu poddanemu dawać assekuracyą na potrzeby woienne, które do poddanych nieprzyiacielskich należą, albo im w inny sposób doprowadzone być maią. (§. 2034. seq.)

§. 1960. Toż samo rozumie się o żywnościach wszelkiego gatunku, które do magazynów nieprzyiacielskich, do woyska i

twierdz nieprzyiacielskich należą, albo tam dostawione być maią.

§. 1961. Tudzież o wszystkich towarach i rzeczach, ktoremi handel z poddanymi nieprzyiacielskimi w czasie woyny iest zakazanym.

§. 1962. Gdy kto wbrew tym przepisom na takie rzeczy dał zapewnienie, umowa iest nieważną.

§. 1963. Jeżeli maiąc o tem wiadomość, iednak to uczynił; summę umówioną za karę na skarb zapłacić musi.

§. 1964. Lecz ieżeli nie wiedział o zakazanym gatunku towarów; otrzymaną tylko nagrodę do skarbu wydać iest obowiązanym.

§. 1965. Kara zapewnienie biorącego stósownie do przepisów prawa kryminalnego, ma być oznaczoną.

§. 1966. Początek woyny rachuie się od czasu, gdy siła morska albo lądowa, wyrusza do działań woiennych przeciw nieprzyiacielowi.

§. 1967. Dopiero z ogłoszeniem przedwstępnych do pokoiu umów, woyna za skończoną się uważa.

§. 1968. Wolno każdemu własne swe życie dać zaassekurować.

§. 1969. Wszelakoż assekuracya takowa ani może być daną, ani rozciągnioną do przypadku utraty życia, będącéy skutkiem zbrodni.

§. 1970. Jeżeli iednak kto dał zapewnić życie trzeciego; zapewniaiący iest odpowiedzialnym w każdym przypadku straty życia, chocby przez tegoż trzeciego przewinionym; ieżeli co innego nie ustanowiono.

§. 1971. Rodzice, dzieci, małżonkowie albo zaręczeni, mogą na własny rachunek zapewniać życie swych dzieci, rodziców, drugiego małżonka albo zaręczonego.

§. 1972. Przez dzieci rozumieią się w ogólności potomkowie małżeńscy w linii zstępnéy. (Cz. I. Tyt. 1. §. 40. 41.)

§. 1973. Oprócz osób rzeczonych nikt niemoże dla własnéy korzyści brać assekuracyi na życie trzeciego, ieżeli tenże sądownie na to nie zezwoli.

§. 1974. Jeżeli się to iednak stało, tak zapewniaiący, iak i zapewnienie biorący, summę umówioną na rzecz ubogich, iako karę muszą zapłacić.

§. 1975. Wolność także człowieka naprzeciw niebezpieczeństwu morskiemu i tureckiemu, naprzeciw rozboiom morskim barbarzyńców, naprzeciw zatrzymaniu albo zabraniu przez nieprzyiaciela w niewolą, zapewnioną być może.

§. 1976. Jeżeli tym sposobem wolność trzeciego zostanie zapewnioną; zezwolenie iego na to nie iest potrzebnem.

§. 1977. Zapewnienia wolności na inne przypadki straty onéyże są nieważnemi; ieżeli trzeci, którego wolność zapewniono, na to sądownie nie zezwolił.

§. 1978. W przypadku zezwolenia; przepis §. 1970. ma mieysce.

§. 1979. Ten, który się podiął wykupienia więźnia od nieprzyiaciół albo rozboyników morskich zabranego; mocen iest dać sobie zapewnić pieniądze na wykupno i koszta.

§. 1980. Daiący pożyczkę na okręt, może dać sobie zapewnić ilość pożyczki wraz z procentem kupieckim, tudzież nagrodę assekuracyiną.

§. 1981. Również na zadatek czeladzi okrętowéy dany i żołd z góry zapłacony, okrętarz assekuracyą może przyimować.

§. 1982. Toż samo rozumie się o opłacie za przewóz.

Jak dalece assekuracye dawane i wzięte być mogą.

§. 1983. Przez assekuracye musi zapewniony tylko zabezpieczać się od szkody, lecz nie szukać przez to innéy dla siebie korzyści.

§. 1984. Nikt wyżéy rzeczy iakiéy dać assekurować niemoże, iak aż do pospolitéy iéy wartości w czasie zawarcia umowy. (Cz. I. Tyt. 11. §. 111.)

§. 1985. Przy zapewnieniu na kask (Casco) iednego okrętu; w oszacowaniu iego wszelkie wydatki na zaopatrzenie i uzbroienie łożone, żywność, żołd czeladzi z góry zapłacony i premiia assekuracyina w iedno zostaną zrachowane i wartość okrętu tak oznaczoną, iak była istotnie w czasie odiazdu.

§. 1986. Lecz ieżeli opłata za przewóz oddzielnie zaassekurowaną zostanie, kask (Casco) w téy tylko wartości zapewnionym być może, iaką miał okręt w czasie odiazdu, wraz z sprzętami lecz bez wydatków, na uzbroienie onegoż łożonych.

§. 1987. Assekuracye na towary niemaią przewyższać ceny kupna.

§. 1988. Jednak zapewniony może dołączyć wszelkie cła, opłaty i wydatki, które w tym względzie aż do czasu przeniesienia ich

ich na powierzchnią okrętu albo odesłania w inny sposób łożyć musiał.

§. 1989. Samą nawet opłatę od assekuracyi może także dołączyć.

§. 1990. Assekuracya na opłatę za przewóz niemoże przechodzić ilości frachtu oznaczoney w konnessamentach lub karcie podróży.

§. 1991. Assekuracya na spodziewany czyli tak zwany uroiony zysk, tak dalece tylko iest ważną, ile wyraźnie o to została zawartą i zarazem oznaczonym został przedmiot, z którego zysk iest spodziewanym.

§. 1992. Zapewnienia na utrzymanie się; podnoszenie i spadanie ceny towarów, samym tylko kupcom są dozwolone.

§. 1993. Wszelakoż w tém żadne dla dobra ogólnego szkodliwe podwyższanie ceny, zamierzone być niema.

§. 1994. Jeżeli taki iest zamiar; umowa iest nieważną; nagroda na skarb przypada, i kontrahenci podług przepisu Prawa kryminalnego ukarani być muszą.

§. 1995. Assekuracye na ponoszenie lub nieponoszenie szkody i zysku ubyłego, nie są ważne względem summy wyższéy, iak na ile przedmiot takowy w karcie assekuracyinéy został oznaczonym.

§. 1996. Jeżeli zapewniony dowiedzie, że przedmiot takowy mniéy niż wyrażoną summę wynosi; zwrot stósunkowy (Restorno) ma mieysce.

§. 1997. Przeciwnie zapewniaiący i w tym nawet rodzaiu assekuracyi nigdy więcéy nad zapisaną summę zastąpić obowiązanym nie iest.

§. 1998. Jak dalece okręty lub towary za pożyczkę na nie daną iuż są zastawione, biorący pożyczkę pod utratą umówionéy nagrody i pod nieważnością umowy, onychże assekurować niemoże.

§. 1999. Summa iednak niedostawaiąca do zupełnéy wartości, tudzież niebezpieczeństwo to, którego nieprzyiął wierzyciel zastawny, oddzielnie zaassekurowanem być może.

Zakaz kilku assekuracyi względem całkowitéy wartości iednego i tegoż samego przedmiotu.

§. 2000. Nie wolno nikomu ieden i tenże sam przedmiot więcéy iak raz w wartości podług §. 1984. seq. oznaczyć się winnéy zaassekurować.

§. 2001. Szukaiący zapewnienia sumiennie winien donieść, czy i w iakim sposobie iuż w inném mieyscu wziął assekuracyą, albo do zawarcia iéy wydał zlecenie.

§. 2002. Dopuszczaiący się w doniesieniu takowém umyślnéy nierzetelności na szkodę zapewniacza albo trzeciego; oprócz utraty swego prawa do obydwóch lub kilku assekuracyi, iako oszust ma być ukaranym.

§. 2003. Jeżeli doniesienie przez wielkie albo mierne uchybienie zostało zaniedbane; naydawnieysza assekuracya w swéy zostaie mocy, a pomimo tego ugodzona przy poźnieyszéy assekuracyi nagroda zapłaconą być musi.

§. 2004. Data podpisu oznacza wcześnieysze zawarcie umowy, chociażby karta assekuracyina inney była daty.

§. 2005. Przepis ten pospolicie i wtenczas ma mieysce, gdy iedna assekuracya przez pryncypała samego, a druga przez zawiadowcę zawartą została.

§. 2006. Lecz ieśli kto korrespondentowi dał rozkaz wzięcia dla niego assekuracyi, a potém sam względem tegoż ią zawarł, w tym razie data danego zlecenia stanowi. (Cz. I. Tyt. 13. §. 88.)

§. 2007. Gdy korrespondent bez danego mu zlecenia, przyiął dla kogo assekuracyą, a tentu dla niewiadomości o tem, podobną zawarł umowę; natenczas poźniéy podpisana zrywa się.

§. 2008. Jeżeli w poprzedzaiących przypadkach §. 2003. seq. przez wcześnieyszą umowę summa pewna była zaassekurowaną, która zupełnéy podług §. 1984. seq. ocenić się maiącéy wartości ieszcze nie dosięga; natenczas drugi kontrakt iest ważnym względem ilości iaka niedostawa do rzeczonéy zupełnéy wartości, a względem reszty, zwrot premii w przypadku tylko §. 2007. zażądanym być może.

§. 2009. Jeżeli przedmiot iaki był tylko na pewien czas zaassekurowany; tenże względem zysku i straty, przed tymże czasem albo po upłynieniu onegoż wydarzyć się mogącéy powtórnie zaassekurowanym być może.

§. 2010. W przypadku, gdy rzecz do pewnego tylko mieysca była zapewnioną, dalsza assekuracya od tego, aż do drugiego mieysca iest dozwoloną.

§. 2011. Wolno także wziąć assekuracyą na zdolność zapłacenia swego assekuranta.

§. 2012. W przypadku otworzenia konkursu nad maiątkiem assekuranta przed ustaniem niebezpieczeństwa, wolno zapewnionemu inną przyiąć assekuracyą.

§. 2013. Natenczas może żądać od pierwszego zapewniacza, zwrotu całkowitéy przez niego zapłaconéy nagrody, choćby nagroda za drugie zapewnienie mnieyszą być miała.

§. 2014. Winien iednak pod uniknieniem kary w §. 2004. ustanowionéy, zaraz w czasie poszukiwania innéy assekuracyi lub dania tym końcem zlecenia, uwiadomić o tem kuratora massy pierwszego zapewniacza.

§. 2015. Chcąc zostać przy umowie; więc ieżeli zapewniacz także dla swego zapewnienia wziął assekuracyą, może tenże za wynagrodzeniem nagrody i kosztów za to zapłaconych, żądać ustąpienia praw wszelkich, względem drugiego assekuranta.

O assekuracyi odwrotnéy (czyli assekuracyi za assekuracyą).

§. 2016. Zapewniacz może sobie summę przez niego zapewnioną całkiem albo w części kazać przez kogo innego zapewnić.

§. 2017. Winien iednak oprócz tego, co podług §. 2004. seq. do niego należy pod utratą swego prawa, wyraźnie oświadczyć, iż się assekuracyi za assekuracyą domaga.

§. 2018. Assekuracya takowa może na całą summę zapewnioną z doliczeniem nagrody za assekuracyą zapłaconéy, być zawartą.

§. 2019. Pomiędzy tym, który takową bierze assekuracyą i iego zapewniaczem, też same stósunki maią mieysce, iak między temi, którzy pierwszą assekuracyą zawarli.

§. 2020. Prawa i obowiązki między pierwszym assekurantem i zaassekurowanym, żadnéy przez takową assekuracyą odwrotną nie doznawaią odmiany.

§. 2021. Również nie zmienia się stósunek pierwszego assekuranta względem swego assekuranta odwrotnego, gdy ów, bez zezwolenia tegotu, ugodzi się z swym zaassekurowanym względem summy, iaka mu w przypadku nieszczęścia, wynagrodzoną być ma.

§. 2022. Jeżeli iednak pierwszemu assekurantowi cożkolwiek z summy istotnie do wynagrodzenia przypadaiącéy, zostało opuszczoném; to także assekurantowi drugiemu w pomoc przychodzi.

§. 2023. Na przypadek otworzenia konkursu nad maiątkiem pierwszego assekuranta; drugi przecież winien całe wynagrodzenie do massy iego kredytowéy zapłacić, tak, iakby wcale nie było konkursu.

Obowiązki kontrahentów przed i przy zawarciu umowy.

§. 2024. Przy zawarciu umowy o zapewnienie, strony obiedwie winny sobie szczególną rzetelność, uczciwość i szczerość, i przepisy Cz. pierw. Tyt. 11. §. 539. seq. maią mieysce.

§. 2025. Jeżeli zapewnienie daiący przed zawarciem umowy ma pewną albo podobną do prawdy wiadomość, że rzecz iuż iest w bezpieczeństwie, albo że niebezpieczeństwo względem którego zapewnienie ma być uczynioném, iuż zupełnie minęło, a o tém assekuracyą biorącemu zamilczał; nagrodę całą oddać i podwóyną iéy ilość za karę zapłacić musi.

§. 2026. Jeżeli zapewniony zamilcza o okolicznościach, któreby podług rozsądnego zdania znawców, były mogły mieć wpływ na postanowienie zapewniacza, względem zawierania umowy; assekuracya iest

nieobowięzniącą, i wypłacona za nią nagroda straconą.

§. 2027. Przeciwnie zapewnionemu niema służyć wymówka, iż wiadomość, którą maiąc o niéy, zamilczał, była ieszcze niepewną lub wątpliwą.

§. 2028. Gdy przekonanym być może, iż przed zawarciem umowy, miał pewną wiadomość o wydarzoném nieszczęściu téy rzeczy; oprócz tego ieszcze iako oszust ukaranym być ma.

§. 2029. Gdy assekuracya przez pełnomocnika zostanie umówioną; zapewniony popełnione przez niego uchybienia, iako swe własne zastąpić iest obowiązanym.

§. 2030. Gdy okręt ma być zaassekurowanym; zapewniony pod uniknieniem kary, w §. 2026. ustanowionéy, podług swéy naylepszéy wiadomości, winien podać sposób budowy onegoż; wielkość i stan obecny donieść, tudzież wyrazić, czy z innego niż z dębowego drzewa iest zbudowany, którą odbywa podróż i czyli dokładnie iest opatrzonym w potrzebne papiery.

§. 2031. Zapewniony także pod równą karą mieć o to musi staranie, ażeby okręt do przedsięwziętéy podróży, w dobrym był stanie i należycie uzbroionym.

§. 2032. Jeżeli okręt takowy iest zabranym lub przysądzonym w skutek zabrania, pod równą tenże karą musi zapewniaczowi oświadczyć, czy iuż na wolném pobrzeżu albo w wolnym porcie, się znaydował.

§. 2033. Jeżeli kask (Casco) w czasie woyny zapewnionym być ma; zapewniony winien wiernie podać, czy na okręcie znay-

duią się towary albo rzeczy, które się uważaią za zakazane, albo które za takie przez Mocarstwa woynę wiodące ogłoszonemi zostały.

§. 2034. Towarami zakazanemi są działa i amunicya do nich należna, granaty, bagnety, strzelby, karabiny, pistolety, kule, skałki, lunty, proch, saletra, siarka, piki, szable, szpady, siodła, kulbaki, namioty i co oprócz tego w moc szczególnych pomiędzy narodami układów, do zabierania iest zakazaném.

§. 2035. Z rzeczy podobnych pospolicie żadnemu okrętowi kupieckiemu w czasie woyny nie wolno więcéy zabierać, iak ile do własnéy należy potrzeby.

§. 2036. Maszty, drzewo okrętowe, liny, płótno żaglowe, konopie, pak, zboże, i inne materyały, które na potrzeby woienne przeistoczonemi być mogą, tudzież konie, nie należą do przedmiotów zakazanych.

§. 2037. Okręty neutralne niemaią zabierać officerów lądowych lub morskich i żołnierzy Mocarstw w woynie z sobą będących.

§. 2038. Z czeladzi okrętowéy naywięcéy tylko część trzecia należeć może do iednego z narodów woynę toczących.

§. 2039. Wszelki ładunek okrętu neutralnego, który ma być wprowadzonym do portu oblężonego, blokowanego albo zamkniętego; iako zakazany uważanym być ma.

§. 2040. Ile plac iaki lub port ma być uważany za zamknięty, podług przepisu Cz. pierw. Tyt. 9. §. 219. wyrozumiane być musi.

§. 2041. Jeżeli zapewniony o takowych towarach zakazanych cóżkolwiek zamilczał, umowa tak dalece, ile ztąd szkoda iaka powstała, iest dla zapewniacza nieobowięzuiącą, a zapewniony musi iednak umówioną zapłacić nagrodę.

§. 2042. Podobnież przy assekuracyach towarów w czasach woiennych, dokładnie podano być musi, czyli pomiędzy zapewnionemi przedmiotami, lub też pomiędzy innemi, na okręcie będącemi, zakazane się znayduią.

§. 2043. Zapewniony musi także podać, czyli okręt płynie w towarzystwie lub bez towarzystwa straży i konwoiu: iakoż, gdzie ma dostać się pod konwóy, albo się do niego przyłączyć.

§. 2044. W niedostatku podania takowego, zapewniacz nie iest odpowiedzialnym, ieżeli okręt w drodze do konwoiu zostanie zabranym.

§. 2045. Jeżeli okręt, który iuż wypłynął albo ładunek na nim będący zaassekurowanym być ma; zapewniony winien wiernie donieść o mieyscu i czasie odeyścia, iakoteż o mieyscu przeznaczenia, ile mu te okoliczności są wiadome, tudzież wszelkie w téy mierze odebrane wiadomości i doniesienia, dokładnie udzielić.

§. 2046. Gdy towary maią być zaassekurowane przeciw niebezpieczeństwu morskiemu, a między niemi znayduią się takie, które łatwo podpadaią zepsuciu; też podług ich natury i ilości dokładnie podane być muszą.

§. 2047. Za towary zepsuciu podpadaiące maią być uważane: zboże i wszelkie

nasiona; wszelkie sole, iako to: cukier, syrop, witryol, ałun, potaże, owoce i zioła świeże, suszone i konfitury, cebule kwiatów i korzenie, wszelkie galarety suszone, mianowicie kley i sok lukrecowy, wszelkie gatunki gummi, rodzynki, wino, oleie, len, konopie, sér, wełna, ryby suszone, śledzie, futra, liny niesmolone i nici powrozowe, instrumenta kunsztowne, papier i xiążki.

§. 2048. Jeżeli towary takowe pod ogólném tylko nazwiskiem dóbr kupieckich, ładunku okrętowego i t. d. oznaczone zostały; zapewniacz nie iest obowiązany wynagrodzić szkody powstaiącéy ze skłonności do zepsucia.

§. 2049. Toż samo ma mieysce, gdy niewolnicy albo żywe zwierzęta niebyły podane, lecz tylko pod ogólnemi wyrazami do assekuracyi pociągnięte zostały.

§. 2050. Przy assekuracyach na życie człowieka, szczególniéy wiek iego, stan zdrowia i proceder wyrażone być muszą.

§. 2051. Gdy wolność czyia ma być zabezpieczoną; szczególniéy wiadomość dokładna o tém iest potrzebną, czy tenże nieznayduie się w przedsięwzięciu dla osoby iego niebezpieczném, albo toż ma przed sobą.

§. 2052. Daiący zabezpieczać fracht soli, lub innych łatwo topnieiących, wolno na okręt naładowanych towarów; wyraźnie musi oświadczyć, czyli tenże za miarę zabraną, czyli też tylko za tę, iaka się z okrętu wymierzy, został umówionym: inaczéy bowiem ostatnie będzie przyiętém i podług tego wynagrodzenie nastąpi.

§. 2053. W razie zapewnienia towarów, ruchomości i sprzętów przeciw niebezpieczeństwu ognia; właściciel naturę tychże rzeczy wiernie podać powinien.

§. 2054. Jeżeli pomiędzy niemi znayduią się: proch do strzelania, siarka, saletra, siano, słoma, zboże niewymłócone, liście tabaczne, konopie, len, pakuły, liny smolone, pak, smoła, łóy, terpentyna i tran; też pod utratą prawa i zapłaconéy nagrody, wyraźnie wymienione być muszą.

§. 2055. Złoto, srebro, naczynia złote i srebrne, kamienie drogie, porcellana, emalia, zwierzciadła, szkło, obrazy, ryciny na miedzi, zbiory starożytności, naturaliów i rzeczy kunsztownych, rysunki, noty bankowe, listy zastawne, wexle albo inne zapisy długów, kontrakty lub pisma, xiążki handlowe i rachunki, tudzież żywe stworzenia (Cz. I. Tyt. 2. §. 17.), niemaią być uważane iako zaassekurowane, ieżeli wyraźnie wymienionemi nie są i assekuracya na nie wystawioną niezostała.

§. 2056. Także szukaiący assekuracyi przeciw niebezpieczeństwu ogniowemu, sumiennie podać powinien: czy rzeczy te są zachowane w budynkach bezpiecznych od ognia i czyli niebezpieczne maią sąsiedztwo.

§. 2057. Budynki bezpieczne od ognia są te, które ze wszech stron maią mury i kominy z cegły lub kamienia.

§. 2058. Budynek całkiém albo w części pokryty materyą łatwo palną, iako to: szkudłami, deskami, słomą, trzciną, łabuziem

i t. d. za bezpieczny od ognia uważanym być niemoże.

§. 2059. Uważa się za niebezpieczne sąsiedztwo, gdy w budynku samym, albo w iednym z trzech naybliższych domów, budynek assekurowany otaczaiących, rzemiosła niebezpieczeństwem grożące są utrzymywane.

§. 2060. Również gdy w iednym z tych domów znayduią się rzeczy łatwo ogień chwytaiące w większéy ilości, niż do potrzebnego użycia gospodarskiego należy.

§. 2061. Tudzież, gdy który z trzech naybliższych domów otaczaiących budynek, w którym się rzeczy zaasekurowane znayduią, iest pokryty całkiém lub w części materyałami łatwo palnemi. (§. 2058.)

§. 2062. Do procederów niebezpiecznych należą młyny prochowe, ludwisarnie, fabryki witryolu i salmiaku, cukrowarnie, laboratoria chemiczne, apteki, złotnicy, kotlarze, mosiężnicy, kowale, dystylatorowie, piwowary, gorzalnie, piekarnie, farbiernie, mydlarnie, świecarze i garncarze.

§. 2063. Rzeczy w §. 2054. wymienione, uważaią się za łatwo ogień chwytaiące.

§. 2064. Wszelka umowa assekuracyina pomiędzy poddanymi królewskimi albo kraiu tymiż i obcymi zawarta, pod karą nieważności na piśmie zdziałaną być musi. Forma kontraktu.

§. 2065. W razie zawarcia assekuracyi przez stręczarzy, wydany w ich dzienniku wyciąg zastępuie mieysce umowy piśmienney.

§. 2066. Po zawarciu tym sposobem umowy, zapewniacz za odebraniem umó-

wioney nagrody winien, stósownie do ułożonych warunków, list assekuracyiny wystawić i tenże podpisać.

§. 2067. Jeżeli zapewniony po odebraniu listu assekuracyinego przewleka nad dwadzieścia cztery godzin oddanie umówioney nagrody; więc do tego drogą processu exekucyinego zniewolonym być może.

§. 2068. Gdy żaden oddzielny na piśmie układ nie był zawartym; umowa względem każdego assekuranta uważa się za zawartą, skoro tenże list, czyli kartę assekuracyiną podpisał.

Co należy do listu assekuracyinego: a) Imie zapewnionego;

§. 2069. Nazwisko zapewnionego w karcie assekuracyiney wyrażoném być musi.

§. 2070. Kommissyonarz, który towary na obcy przesyła rachunek, może assekuracyą zawierać na swoie albo na imie właściciela.

§. 2071. Kupcom tylko wolno, przy zamilczeniu swego imienia, zawierać assekuracye pod wyrazem: dla okaziciela tego pisma, albo na rachunek tego, kogo się tycze.

§. 2072. Lecz ieżeli następnie zapewniacz ma płacić wynagrodzenie; tenże wymienienia zapewnioney osoby i złożenia zupełney legitymacyi domagać się może.

b) Przedmiot assekuracyi;

§. 2073. Karta assekuracyina musi daley zawierać przedmiot zapewnienia podług oznaków, które go od innych dostatecznie rozróżniaią.

§. 2074. Przy assekuracyach morskich musi być wyrażoném imie kapitana i okrętu.

§. 2075. Jeżeli przez omyłkę imie okrętu było fałszywie podane; assekuracya iest

nieważną i zapłacona za nią nagroda, bez potrącenia zwróconą być musi.

§. 2076. Lecz gdy zapewniony przez własne wielkie albo mierne uchybienie, takiéy dopuścił się omyłki; zapewniacz stratę z takowego zerwania czynności wynikaiącą, potrącić iest mocen. (Cz. I. Tyt. 4. §. 79.)

§. 2077. Omyłka w nazwiskach potocznych nieszkodzi; również to żadnego niema wpływu, iż okręt następnie bez podstępu inaczéy został nazwanym.

§. 2078. Jeżeli wielkość i stan okrętu zostanie nierzetelnie podanym i przez to powodowanym zapewniacz do uważania niebezpieczeństwa za mnieysze, niż niém iest istotnie; natenczas przepis §. 2076. ma mieysce.

§. 2079. To samo się rozumie, gdy nazwisko kapitana fałszywie zostało podaném.

§. 2080. Jeżeli kto chce zapewnić towary, których oczekuie z okolic dalekich; wprzód ieszcze, nim o nazwisku okrętu i kapitana odebrał wiadomość, wprawdzie umowa na towary w nienazwanych okrętach zawartą być może;

§. 2081. Lecz w tym razie zapewniony mieć o to staranie powinien, aby ile możności iak naydokładniéy były wyrażonemi okoliczności wszelkie, zamowienie takowe od innych podobnego rodzaiu rozróżniaiące.

§. 2082. Szczególniéy w liście assekuracyinym wyrażonym być musi gatunek towarów; ile można też liczba pak, skrzyń albo beczek z ich znakami; mieysce odesłania; nazwisko odsyłacza; data zamówienia i listu uwiadomiaiącego.

§. 2083. Skoro zapewniony po podpisaniu listu assekuracyinego odbierze wiadomość o nazwisku kapitana i okrętu, który ma przywieść towary; tenże pod uniknieniem zapłacenia podwóynéy nagrody, niezwłócznie ią zapewniaczowi udzielić iest obowiązanym.

§. 2084. Przy assekuracyach rzecznych musi prowadnik okrętu, a przy assekuracyach lądowych furman albo poczta, przez których się posyła, w liście assekuracyinym być wymienieni.

§. 2085. W razie zaassekurowania życia albo wolności trzeciego; musi być wyrażono w karcie assekuracyinéy iego imie i nazwisko, albo nazwisko i charakter iego, lub inne iakie wyraźne znamiona, które go rozróżniaią od innych osób podobnego nazwiska.

§. 2086. Przy assekuracyach ogniowych powinno być wymienione mieysce i położenie budynku, w którym się znayduią rzeczy zapewnione.

§. 2087. Jeżeli kontrahenci ustanowili pomiędzy sobą wartość zapewnionego przedmiotu; tenże w karcie asssekuracyinéy wyrażonym być musi.

c) Ilość summy assekuracyinéy;

§. 2088. Także summa assekuracyina dokładnie oznaczona być winna.

§. 2089. W wszelkich przypadkach zapewnienia życia albo wolności człowieka, umowa powinna dokładnie zawierać, co zapewniaiący zapłacić lub wypełnić powinien; w przeciwnym bowiem razie kontrakt iest nieważny.

§. 2090. Gdy kilku zapewniaczów podpisuie iednę i tę samą kartę assekuracyiną, każdy z nich przy swym podpisie winien

dodać: w iakiéy summie zapewnienie przyimuie.

§. 2091. Jeżeli tego nieuczyniono i żaden z nich nieoznaczył summy assekuracyinéy; wszyscy iako samodłużnicy są odpowiedzialnymi.

§. 2092. Lecz gdy ieden lub drugi summę assekuracyiną wyraził, każdy iest odpowiedzialny za summę swego naybliższego poprzednika.

§. 2093. Jeżeli przez to przewyższa się summa assekuracyina; ostatni odpowiada tylko za to, czego ieszcze brakuie do summy assekuracyinéy.

§. 2094. Tak rodzay iako i trwanie przeiętego niebezpieczeństwa co do swego początku i końca, dokładnie oznaczone być musi. *d)* Rodzay i trwanie niebezpieczeństwa;

§. 2095. Tym końcem przy assekuracyach morskich i rzecznych musi być podaném mieysce władowania i wyładowania lub przeznaczenia, tudzież ile możności czas wypłynienia okrętu.

§. 2096. Jeżeli assekurant przyimuie tylko pewny rodzay niebezpieczeństwa; tenże wyraźnie wyszczególnionym być winien.

§. 2097. Nakoniec w karcie assekuracyinéy i mieysce wystawienia onéyże i podpis assekuranta znaydować się musi. *e)* Podpis.

§. 2098. Gdy kilku iednę wystawiło kartę, a który z nich niedodał daty; będzie przyiętym ten dzień, który dodał naybliższy iego w mieyscu będący poprzednik.

§. 2099. O podpisie assekuranta rozumie się to, co w §. 776. seq. względem wexli iest przepisano.

Obowiązki z umowy.

§. 2100. Obowiązki zapewniacza i zapewnionego z umowy wypływaiące, szczególniéy podług treści onéyże wyrozumiane być muszą.

§. 2101. Odstąpienia od prawidła, warunki potoczne i ograniczenia, tak dalece są tylko ważne, ile one w liście assekuracyinym lub przy podpisie, wyraźnie nadmienione zostały.

§. 2102. Jeżeli tam znayduie się wątpliwość iaka, albo dwuznaczność; w każdym przyimuie się razie, iż kontrahenci w tym względzie niechcieli odstępować od ogólnych zasad prawnych.

§. 2103. Dołączony w liście assekuracyinym warunek: „wolno od hawaryi", ten ma skutek, że zapewniacz oprócz składki na hawaryą wielką, za żadne partykularne uszkodzenie, lecz tylko wtenczas iest odpowiedzialnym, gdy rzecz zaassekurowana całkiem albo w części zaginęła.

I. Obowiązki zapewnionego: a) co do zapewnionéy nagrody;

§. 2104. Do zapewnionego szczególniéy należy zapłacenie przyrzeczonéy nagrody.

§. 2105. Kommissyonarz, króry nie na imie kommittenta, lecz na swoie własne bierze assekuracyą; za nagrodę iako samodłużnik odpowiada.

§. 2106. Assekurant iednak podług wyboru swego, zapłacenia nagrody od samego kommittenta domagać się może. (Cz. I. Tyt. 13. §. 85. seq.)

§. 2107. Nagroda może się składać z pieniędzy, albo z innych assekurantowi nadanych korzyści.

§. 2108. Jeżeli przy assekuracyach morskich, w przypadku, gdyby okręt płynął z kon-

z konwoiem, pewna część nagrody zwróconą, albo w przypadku, gdyby okręt szedł bez konwoiu, nagroda podwyższoną być miała; to wyraźnie ustanowione być musi: w przeciwnym bowiem razie, ani iedno, ani drugie niema mieysca.

§. 2109. Nagroda musi być zapłaconą przy oddaniu podpisanéy karty assekuracyinéy, ieżeli poźnieysza nie została ustanowioną zapłata.

§. 2110. W przypadku zwłoki w wypłacie, dłużnik w ciągu dni trzydziestu po podpisie karty assekuracyinéy, processem exekucyinym do tego zniewolonym być może i zarazem od nagrody iedno od sta za miesiąc iako procent opłacać musi. (§. 2067.)

§. 2111. Jeżeli nagroda nie na pieniądze została umówioną; więc w mieysce procentu wszelka strata, wynagrodzoną być musi. (Cz. I. Tyt. 5. §. 287.)

§. 2112. W przypadku zawarcia assekuracyi przez stręczarza, tenże wtenczas tylko odpowiada za nagrodę, ieżeli karta w téy mierze, iemu doręczoną została.

§. 2113. W tym przypadku winien tenże niezwłocznie uiścić nagrodę, i w razie zwłoki, oprócz obowiązku płacenia procentów, lub wielkiéy straty, zapłatę od czynności dla niego przypadaiącą utraca.

§. 2114. Jeżeli assekurant w saméy karcie assekuracyinéy zakwitował z odebrania nagrody; kwit ten nie przeszkadza mu, byleby tylko w przeciągu dni trzydziestu po podpisie, dopominał się w sądzie zapłacenia nagrody.

§. 2115. W razie otworzenia konkursu nad maiątkiem zaassekurowanego, zapewniacz względem niewypłaconéy ieszcze nagrody, ma przed upłynieniem rzeczonych dni trzydziestu, prawo pierwszeństwa klassy drugiéy: a po upłynieniu tegoż czasu prawo czwartéy klassy, iak toż w ustawie konkursowéy bliżéy iest oznaczoném.

§. 2116. Jednak w przypadku ostatnim, ieżeli szkoda wynagrodzoną być musi, z niéy nagroda zaległa, z procentem albo stratą potrąconą być może.

b) w razie zachodzących odmian;

§. 2117. Nie wolno zapewnionemu w czasie trwania assekuracyi, pod utratą swego prawa, nic przedsiębrać przez siebie albo przez innych, przez coby okoliczności, pod któremi assekuracya zawartą została, na szkodę zapewniacza zostały zmienionemi, albo niebezpieczeństwo iego powiększoném.

§. 2118. Jeżeli się wydarzą przypadki tego gatunku, bez przyłożenia się zapewnionego; tenże pod utratą swego prawa co do wszelkich potem wydarzaiących się przypadków nieszczęścia, winien zapewniaczowi udzielić wiadomości, iakie odebrał w przeciągu czasu, w Części I. Tyt. 5. §. 94. seq. oznaczonym, tudzież sam stósownie uczynić przysposobienia ku odwróceniu zagrażaiącéy ztąd szkody.

§. 2119. Szkodę, do któréy albo zapewniony lub iego kommissant przez własną winę albo niedbalstwo dał powód, zapewniacz wynagrodzić nie iest obowiązanym.

§. 2120. Jaki stopień uchybienia zapewniony zastąpić powinien, to podług ogól-

nych przepisów Tyt. 5. §. 278. seq. wyrozumiane być musi.

§. 2121. Jeżeli w przypadku assekuracyi morskiéy okręt ma iść pod konwoiem, a zapewniony sprawi, że płynie bez niego, albo poźniéy lub w inném, a nie w wskazaném mieyscu do konwoiu się przyłączył; zapewniacz nie odpowiada za żadną szkodę, na któréy odwrócenie konwóy był przeznaczonym.

§. 2122. Gdy przy assekuracyach morskich, zapewniony bez koniecznéy potrzeby, albo bez zezwolenia assekuranta, da podróż przedłużyć, skrócić lub inny iéy nadać kierunek, albo téż okrętowi popłynąć do innych w karcie assekuracyinéy niewymienionych portów i mieysc; tém samém upadła assekuracya, a nagroda iest straconą.

§. 2123. Assekuracya iednak ustaie dopiero od czasu, gdy okręt dla zmiany w przeznaczeniu, bieg swóy istotnie odmienił.

§. 2124. Jeżeli burza morska lub fala, ściganie nieprzyiaciół albo rozbóyników, lub inne nieuchronne przypadki wymagaią potrzebę odmienienia podróży; zapewniony zaraz po odebranéy wiadomości, zapewniaczowi o tém w przeciągu czasu w Części pierwszéy Tyt. 5. §. 95. seq. ustanowionego, oznaymić iest obowiązanym.

§. 2125. Skoro się to stało, assekuracya pomimo zmienionych okoliczności w swéy zostaie mocy.

§. 2126. Gdy podróż nie dozna wprawdzie odmiany, lecz bez winy zaassekurowanego, aż do pory roku niebezpieczneg zo-

staie odłożoną, tenże skoro się o tém dowie, assekuranta o tém uwiadomić powinien.

§. 2127. W razie zaniedbania assekuracya zgasła i nagroda straconą.

§. 2128. Lecz ieżeli doniesienie nastąpiło w swym czasie; assekuranta wprawdzie wiąże umowa, tenże iednak stósownego podwyższenia umówioney nagrody domagać się może.

§. 2129. Strony zaraz ile możności w saméy karcie assekuracyinéy winny oznaczyć ilość, o którą w takim razie nagroda podwyższoną być ma.

§. 2130. W niedostatku takowego oznaczenia i gdy interessenci względem ilości tegoż dodatku niemogą się poiednać; tenże przez przysięgłych przez obie strony wybrać się maiących znawców, winien być wyznaczonym podług téy stopy, iaka w czasie istotnego początku podróży na mieyscu assekuracyi iest w zwyczaiu.

§. 2131. Podwyższenie nagrody ma szczególniéy mieysce, gdy w przypadku assekuracyi przed dwudziestym pierwszym Czerwca zawartéy, okręt dnia czternastego po dwudziestym pierwszym Czerwca, do wypłynienia ieszcze gotowym nie iest.

§. 2132. Przy assekuracyi po dwudziestym pierwszym Czerwca zawartéy, owe czternaście dni liczą się od upłynienia czasu ładowania, w karcie assekuracyinéy wyznaczonego.

§. 2133. Zasady te ściągaią się także do assekuracyi całego ładunku okrętowego.

§. 2134. Przy assekuracyi szczególnych przedmiotów bądź przed, bądź po naydłuż-

szym dniu zawartéy, liczą się cztery tygodnie od czasu rozpoczętego ładowania.

§. 2135. Jeżeli zaassekurowany przez własną winę odiazd tak długo przewlekł, iż niebezpieczeństwo podróży przez to powiększoném zostało; tenże pod utratą swego prawa, assekuranta o tém, przed istotném ieszcze rozpoczęciem saméy podróży uwiadomić ieszcze powinien.

§. 2136. W takim przypadku zawisło od assekuranta, albo zostać przy umowie, za stósowném podwyższeniem nagrody, albo też od niéy odstąpić.

§. 2137. Chcąc obierać ostatnie, musi to oświadczyć w przeciągu czasu w Cz. I. Tyt. 5. §. 94—102. przepisanego; inaczéy umowa go wiąże i może tylko żądać stósownego podwyższenia nagrody.

§. 2138. Jeżeli kilku assekurantów wystawiło kartę assekuracyiną w pewnych częściach; czas powyżéy oznaczony, rachuie się dla każdego od dnia, w którym odebrał wiadomość, bez względu na to, czyli wszyscy wspólnie lub też każdy w swéy części assekuracyą zeznał. (Cz. I. Tyt. 5. §. 438.)

§. 2139. Tenże sam przepis §. 2124. i 2135. ma mieysce, gdy przed podróżą okręt albo kapitan zostanie odmienionym.

§. 2140. Jeżeli z towaru zaassekurowanego część pozostanie na mieyscu, zapewniony, skoro się o tém dowie, assekuranta o tém uwiadomić powinien.

§. 2141. W tym przypadku nagroda w miarę pozostałego towaru, zwróconą być winna.

§. 2142. Jeżeli iednak zapewniony zaniedbał wcześnie udzielić wiadomości, z nagrody ani nic potrącić, ani zwrotu żądać niemoże.

§. 2143. Gdy stósownie do umowy towary zapewnione na kilka okrętów władowane być maią; zapewniony maiąc zamiar posłania wszystkich na iednym okręcie, winien assekuranta o téy zmianie uwiadomić ieszcze przed odeyściem okrętu.

§. 2144. Jeżeli tego zaniedbał, assekurant odpowiada tylko za te rzeczy, które podług umowy, miały być władowane w okręt odeszły, i iednak całą zyskuie nagrodę.

§. 2145. Lecz ieżeli uwiadomienie nastąpiło w swym czasie; assekurant w przeciągu czasu oznaczonego w §. 2137. ma wybór: czy chce pozostać przy umówionéy assekuracyi, albo od niéy zupełnie odstąpić.

§. 2146. Obieraiąc ostatnie, nagrodę zwrócić powinien.

§. 2147. Toż samo ma mieysce i w tym razie, gdy zapewniony wysyła kilku okrętami towary, które podług umowy iednym wyprawione być miały, i assekuranta o tém ieszcze przed odpłynieniem uwiadomi.

§. 2148. Lecz ieśli doniesienia zaniedbano; assekurant odpowiada tylko za tę część towarów, która istotnie odeszła w wymienionym w karcie podróżnéy okręcie, i całą zyskuie nagrodę.

§. 2149. Jeżeli zapewniony towary iuż na okręcie będące, bez potrzeby kazał znowu wyładować lub przekładać; assekurant nie iest odpowiedzialnym ani za wydatki, ani za szkody, przy takiéyż porze zrządzone.

§. 2150. Jeżeli w razie assekuracyi pieniędzy frachtowych, zapewniony frachtarzom towary za część frachtu oddał na powrót; tenże od assekuranta za ubytek żadnego wynagrodzenia żądać niemoże.

§. 2151. Zostawszy zaskarzonym o zwrot, winien znieść się z assekurantem w przeciągu czasu w §. 2137. wyznaczonego, względem popierania sprawy, i do iego stósować się woli.

§. 2152. Jeżeli kto zawarł assekuracyą względem własnego swego życia; taż ustaie, skoro bez zezwolenia assekuranta opuszcza Europę, albo puszcza się na woynę lub na morze, albo chwyta się innego procederu życiu iego niebezpieczeństwem zagrażaiącego: chybaby przypadki takowe wyraźnie assekuracyą obięte były.

§. 2153. Lecz gdy zapewniony uwiadomi ieszcze wcześnie assekuranta o takiém swoiém przedsięwzięciu; nagroda w stósunku do nieupłynionego ieszcze czasu, zwróconą być winna.

§. 2154. Jeżeli kto zawarł assekuracyą na życie trzeciego; przypadki rzeczone same z siebie nie uchylaią umowy, ieżeli się też wydarzą bez przyczynienia zapewnionego.

§. 2155. Zasady podobne maią także mieysce w razie zapewnienia wolności.

§. 2156. Przy assekuracyach ogniowych assekurant nie odpowiada za szkodę, która przez samego zapewnionego, iego małżonkę, dzieci albo wnuków, została zrządzona.

§. 2157. Jeżeli część zapewnionéy rzeczy zostanie zachowaną gdzieindziéy, a nie w mieyscu w karcie assekuracyinéy wymie-

nioném; obowiązek assekuranta do wynagrodzenia onéyże ustaie, nagroda iednak iego zostaie własnością.

§. 2158. Lecz gdy mieszkanie zapewnionego albo wyrażone w karcie assekuracyinéy mieysce schowania wszystkich zapewnionych rzeczy zostaie odmienioném; tenże o tém pod utratą swego prawa, assekuranta bezzwłocznie winien uwiadomić.

§. 2159. Natenczas assekurant w przeciągu czasu w §. 2137. wyznaczonego ma wybór: albo zostać przy umowie, albo od niéy odstąpić i w stósunku nieupłynionego ieszcze czasu zwrócić nagrodę.

§. 2160. Jeżeli z powodu zapewnionego niebezpieczne powstanie sąsiedztwo, assekurant nie iest odpowiedzialnym za wypływaiącą ztąd szkodę.

§. 2161. Toż samo ma mieysce, gdy niebezpieczne sąsiedztwo, powstało wprawdzie bez przyłożenia się zapewnionego, tenże iednak otrzymaną o tém wiadomość, assekurantowi w przeciągu czasu w §. 2137. przepisanego, udzielić zaniedbał.

§. 2162. Jeżeli doniesienie należycie uczynione zostało, przepis §. 2159. stanowi.

§. 2163. Odmiana w osobie właściciela rzeczy zapewnionéy. nie nadweręża assekuracyi w niczém, skoro tylko przytém razem nie zaszła zmiana mieysca, dozoru, sposobu schowania albo sąsiedztwa.

c) w razie wydarzaiącéy się szkody.

§. 2164. Skoro zapewniony dowie się, że przedmiot assekuracyi podpadł nieszczęściu albo uszkodzeniu; tenże winien o tém pod utratą swego prawa, assekuranta w przeciągu czasu w §. 2137. wyznaczonego uwia-

domić, i znosić się z nim, względem środków nadal przedsięwziąć się maiących i postępować podług iego zlecenia.

§. 2165. Tym czasem tenże musi wszystko przedsięwziąć, co do oddalenia albo zmnieyszenia szkody może posłużyć.

§. 2166. Tym końcem iednak od assekuranta stósownego zakładu domagać się może.

§. 2167. Jeżeli okręty albo towary zatrzymane albo zaięte zostały; zapewniony musi starać się o ich wydanie, a w przypadku zaprowadzenia o to processu konfiskacyinego, w ciągu onegoż mieć staranie o pewne schowanie aż do ukończenia sprawy.

§. 2168. Gdy pomiędzy towarami zabranemi, nieszczęściem dotkniętemi, lub uszkodzonemi znayduią się takie, które podpadaią zepsuciu; publiczną onychże sprzedaż wyiednać powinien.

§. 2169. W każdym razie, gdy żąda wynagrodzenia szkody, musi udowodnić, że zapewnione rzeczy istotnie były wystawione na niebezpieczeństwo; że, i które z nich zostały uszkodzone albo zaginęły i ile szkoda ztąd wynikła wraz z kosztami wynosi.

§. 2170. Tylko do udowodnienia wartości zapewniony iest wolnym, ieżeli taż w karcie assekuracyinéy iest ustanowioną; iednakże wolno assekurantowi dowodzić, że taxa ta więcéy niż o dziesięć od sta zupełną wartość podług §. 1984. oznaczyć się maiącą przewyższa.

II. Obowiązki assekuranta.

§. 2171. Główny obowiązek assekuranta zasadza się na wynagrodzeniu szkody, iaką

rzecz zapewniona przy niebezpieczeństwie zapewnioném poniosła.

Czas niebezpieczeństwa.

§. 2172. Jeżeli odpowiedzialność w liście assekuracyinym została oznaczoną na dni, miesiące lub lata; taż podług kalendarza porachowaną być winna.

§. 2173. Dnie liczą się od północy do północy na mieyscu assekuracyi, bez względu na wschód lub zachód słońca.

§. 2174. Trwanie tak ustanowionego czasu assekuracyi przez żadne, iakiegokolwiek bądź rodzaiu, pośrednie wypadki przerwaném być niemoże.

§. 2175. Jeżeli przy assekuracyach morskich żadna wiadomość nie nadeydzie o rzeczy na czas pewien zaassekurowanéy; przyimuie się, iż ią dotknął przypadek nieszczęśliwy w ciągu czasu assekuracyi.

§. 2176. Gdy assekuracya w ten sposób została zawartą: że odpowiedzialność za niebezpieczeństwo ma się zacząć w dniu oznaczonym, okręt iednak wprzód ieszcze wypłynął na morze i potém żadna o nim nie nadeszła wiadomość; w tym razie zapewniony musi dowieść, iż okręt dopiero po tym dniu podpadł w nieszczęście.

§. 2177. Jeżeli assekuracya takim sposobem zawartą została, że ma dopiero zacząć od pewnego mieysca w podróży okrętu będącego, do przypłynienia albo wpłynienia przeznaczonego, a okręt minął to mieysce, wtenczas assekurant za szkodę nie odpowiada.

§. 2178. Lecz ieżeli mieysce nie było przeznaczoném do przypłynienia albo do weyścia, lecz tylko podane iako punkt w drodze okrętu, od którego assekuracya miała

zaczynać, assekurant iest odpowiedzialny za szkodę, skoro okręt minął to mieysce.

§. 2179. Jeżeli względem początku odpowiedzialności za niebezpieczeństwa, w karcie assekuracyinéy nic nie iest postanowioném, więc w razie assekuracyi kasko, zapewniacz odpowiada od chwili, gdy kapitan ładunek albo balast zabierać zacznie.

§. 2180. W razie zawarcia assekuracyi, tylko na podróż tamdotąd odpowiedzialność assekuranta trwa aż do przybycia w mieysce przeznaczenia i do ukończonego tamże wyładowania.

§. 2181. Jeżeli iednak okręt na nowo ładunek zabiera, odpowiedzialność kończy się z rozpoczęciem nowego ładowania.

§. 2182. Gdy assekuracya na podwóyną podróż została zawartą; odpowiedzialność trwa przez czas, w ciągu którego okręt czeka na ładunek napowrót zabrać się maiący aż do ukończonego wyładowania onegoż.

§. 2183. Gdy assekuracya ściąga się tylko do podróży napowrót, odpowiedzialność zaczyna się z chwilą zabierania ładunku napowrót: chociażby fracht przewieziony, ieszcze zupełnie wyładowanym niebył.

§. 2184. Co do towarów i rzeczy zapewnionych zaczyna się odpowiedzialność, skoro każda paka, beczka albo skrzynia, dostanie się na powierzchnią okrętu, albo końcem sprowadzenia ich tamże, do mnieyszych statków władowaną została.

§. 2185. Odpowiedzialność ustaie, skoro każdy przedmiot bezpośrednio z okrętu albo ze statków do wyładowania potrzebo-

wanych, w mieyscu przeznaczenia na ląd został sprowadzonym.

§. 2186. Zapewniacz więc odpowiada, gdy towary muszą być złożone w domach kwarantanowych i tam zostaną uszkodzonemi.

§. 2187. Jeżeli iednak domy kwarantanowe znayduią się na stałym lądzie w mieyscu przeznaczenia, tak, że dalszy przewóz morzem nie iest potrzebnym; assekurant niebezpieczeństwa morskiego, nieodpowiada za szkodę w tychże domach zrządzoną.

§. 2188. Assekurant również iest odpowiedzialnym, gdy przy władowaniu lub wyładowaniu złamią się lub zepsuią narzędzia do podnoszenia i windowania potrzebne, i przez to towary zapewnione uszkodzonemi zostaną.

§. 2189. Wyładowanie musi być ile możności przyspieszone i bez ważnych przeszkód ukończenie onegoż nad piętnaście dni po przypłynieniu odwleczone być niema.

§. 2190. Nawet w przypadku ważnych przeszkód assekurant nieodpowiada dłużéy, iak dwadzieścia ieden dni po przybyciu.

§. 2191. Też same zasady (§. 2184. seq.) maią mieysce przy assekuracyach opłaty za przewóz.

§. 2192. Gdy przy zawarciu assekuracyi niewyrażono, iż odpowiedzialność za niebezpieczeństwo ogranicza się tylko do podróży w mieysce przeznaczenia; assekuracya ściąga się do podróży tamdotąd i napowrót.

§. 2193. Gdy same tylko towary bez oznaczenia takowego zostały zapewnionemi,

assekuracya ściąga się tylko do iedney podróży.

§. 2194. Toż samo rozumie się o assekuracyach opłaty za przewóz.

§. 2195. Jeżeli razem na okręt i towary, bez dalszego oznaczenia, assekuracya została zawartą, taż względem obudwóch do iedney tylko podróży się ściąga.

§. 2196. Gdy karta assekuracyina zawiera w sobie kilka mieysc przeznaczenia przez dodatek „i“ z sobą połączonych, zawisło od woli zapewnionego, czyli i wiele w każdém mieyscu chce z ładunku na ląd wydobyć.

§. 2197. Obowiązek assekuranta w tym razie trwa dopóty, aż cały ładunek w iedném lub kilku z tych mieysc na ląd sprowadzonym niezostanie.

§. 2198. Lecz ieżeli kilka mieysc wyznaczonych przez dodatek „albo“ są połączone, zapewniony w iedném z nich cały ładunek musi na ląd sprowadzić.

§. 2199. Gdy bez potrzeby tylko w iedném z tychże mieysc część ładunku wyładuie; assekurant nieodpowiada za resztę towarów, ani w przypadku assekuracyi okrętu za poźnieysze uszkodzenia onegoż.

§. 2200. Jeżeli w czasie wystawienia karty assekuracyiney, okręt albo towar zapewniony iuż był zaginął albo uszkodzonym, a zapewniony miał o tém wiadomość; przepisy §. 2026—2028. zastósowane być maią.

§. 2201. W dowód, czy takową miał wiadomość, assekurant od niego przysięgi domagać się może.

§. 2202. Gdy dowiedzioném być niemoże, iż zapewniony rzeczoną miał wiadomość, lecz iest pewną, że ią iuż mógł mieć; natenczas assekurant nieodpowiada za stratę takową, lecz tylko zwrot stósunkowy wypłaconéy mu nagrody ma mieysce.

§. 2203. Czy zapewniony mógł wiedzieć o iakiém wydarzoném nieszczęściu przed podpisaniem karty assekuracyinéy; to wyrozumieć należy ze względu na czas, w którym wiadomość z mieysca wydarzenia może przybyć w mieyscu zawarcia assekuracyi.

§. 2204. Przytém uważać się będzie na zwyczayny bieg poczt, a w razie wątpliwym liczą się dwie godziny na iednę milę niemiecką.

§. 2205. Gdy wiadomość całkiém albo w części musi przyiść morzem; wtedy ten się czas liczy, w którym bat pocztowy podróż takową zwykle odbywa.

§. 2206. Jeżeli się nieszczęście wydarzyło na morzu; więc za przeciąg od mieysca wypadku, aż do naybliższego mieysca handlowego, zkąd wiadomość udzieloną być mogła, czas stósunkowy, to iest dwie godziny na milę rachowane będą.

§. 2207. Jeżeli podług zasad powyższych niemoże być wykazaném, że zapewniony przed podpisaniem karty assekuracyinéy mógł mieć wiadomość o wydarzoném nieszczęściu; więc assekuracya iest obowiązuiącą.

§. 2208. Jeżeli iednak okręt lub towar zapewniony, w czasie podpisania iuż był zatrzymał się w drodze nad czas zwyczayny; assekurant iest odpowiedzialnym za wyda-

rzone wprzód nieszczęścia tylko wtenczas, gdy zapewniony wszelkie do wiadomości iego doszłe okoliczności rzetelnie podał i umowa wyraźnie na wszelkie dobre i złe wiadomości została zawartą.

Rodzay niebezpieczeństwa.

§. 2209. Jeżeli przy assekuracyach morskich i rzecznych nieoznaczono szczególnego rodzaiu niebezpieczeństwa, za które tylko assekurant ma być odpowiedzialnym; każda trafia go szkoda, iaką rzecz przez wypadki zewnętrzne poniesie.

§. 2210. Do tego szczególniéy należy burza, fala, rozbicie się okrętu, na- i przeiechanie, lody pływaiące, uderzenie o brzeg, pożar, odwet, zabranie przez nieprzyiaciół albo rabowanie przez okręty woienne korsarzy, kaprów i rozbóyników morskich, kradzież i tym podobne.

§. 2211. Gdy okręt podług karty assekuracyinéy miał płynąć pod konwoiem, lecz dla wiatru i powietrza, niemógł się do niego przyłączyć, albo od niego odłączonym został; assekurant musi także ponosić skutki takowego przypadku.

§. 2212. Jeżeli okręt lub towar zapewniony został zatrzymanym i zabranym z powodu przemycenia zakazanych towarów, którego się trzeci, niezastępuiący zaassekurowanego, bez tegoż wiedzy, dopuścił; albo dla fałszywéy przez tegoż trzeciego deklaracyi, weyścia do zakazanych portów lub innego przestąpienia istnących ustaw i urządzeń; assekurant iest odpowiedzialnym za szkodę.

§. 2213. Jeżeli same towary zapewnione, dla zakazu niewiadomego zapewnionemu, za granicą kraiu zostały skonfiskowane; asse-

kurant za to odpowiada w tym tylko razie, ieżeli zakaz nastąpił w czasie podróży.

§. 2214. Wszelakoż zapewniony wprzód na żądanie przysięgą musi stwierdzić, że on ani o iuż wydanym, ani o nastąpić maiącym zakazie żadnéy niemiał wiadomości.

§. 2215. Wszelka szkoda na zapewnionych przedmiotach, z winy okrętarzy lub trzeciego niezastępuiącego mieysca zapewnionego bez tegotu winy zrządzona, należy do assekuranta, któremu zostaie wolne poszukiwanie na sprawcy szkody.

§. 2216. Daléy assekurant musi zastąpić szkodę wszelką, która wyniknie dla okrętu lub towarów zapewnionych przez niedoświadczenie, nieostrożność, niedbalstwo, swawolę albo złość kapitana, sterników lub czeladzi okrętowéy, a to tak dalece, ile zapewniony, z maiątku winnego i z okrętu wraz z opłatą za przewóz zaspokoienia swoiego niemoże dostąpić.

§. 2217. Do tego należy szczególniéy, gdy okręt źle opatrzony i dychtowany, albo towary źle zachowane lub przez położone na nich mokre i ciekące towary, zepsute zostały.

§. 2218. Jeżeli iednak okrętarz w wyborze kapitana wielkie uchybienie popełnił, niemoże od swego assekuranta żadnego żądać wynagrodzenia za szkody przez kapitana zrządzone.

§. 2219. Toż samo ma mieysce, gdy fraktarz dopuścił się wielkiego uchybienia w wyborze okrętu.

§. 2220. Assekurant okrętu nie winien wynagrodzenia, gdy sprzęty okrętowe podczas podróży przez zwyczayne ich używanie złamią

złamią się albo spotrzebowane i zniszczone zostaną.

§. 2221. Do tego należy też złamanie masztów, zerwanie lin, iakoż strata kotwic albo żagli, gdy szkoda nie przez burzę albo przez inne nadzwyczayne przypadki została zrządzoną.

§. 2222. Również assekurant nie iest odpowiedzialnym za uszkodzenie towarów i przedmiotów, które iest skutkiem naturalnego ich stanu, ich wad i zepsucia wewnętrznego, oraz złego onychże postawienia i zaopatrzenia.

§. 2223. Gdy więc wina skwaśnieią, oleie się zepsuią, owoce zgniią albo inaczéy zniszczeią, zboże albo kasztany zarażą się, albo towar przez robactwo wewnątrz zrodzone zostanie uszkodzonym, szkodę takową sam zapewniony ponosi.

§. 2224. Toż samo rozumie się o szkodzie, która iest skutkiem nażérania, ogryzania i zniszczenia przez myszy, szczury albo inne robactwo.

§. 2225. Lecz ieżeli podróż nadzwyczaynie przez przypadek przedłużoną została; assekurant musi także zastąpić szkodę, która z takiéyż przewłoki na towarach skłonnych do zepsucia wynikła.

§. 2226. Daléy assekurant nie iest odpowiedzialnym, gdy wina, oleie albo inne płyny rozcieką się, a gdy to nie iest skutkiem uderzenia okrętu, uwięźnienia na brzegu, albo innego nieszczęścia.

§. 2227. Assekurant nie iest odpowiedzialnym za życie niewolników murzyńskich, gdy umieraią z chorób, albo sami

sobie życie odbieraią, lub gdy się zbuntuią i przytém zostaną uszkodzonymi.

§. 2228. Assekurant nie iest obowiązanym szkody z upadku ceny wynikaiącéy wynagradzać, ieżeli iéy wyraźnie na siebie nieprzyiął.

§. 2229. Również nie winien przeymować szkody, która przez rachunek wielkiéy hawaryi zostaie wynagrodzoną.

§. 2230. Lecz z drugiéy strony musi wynagrodzić wydarzaiący się ubytek, tudzież składkę, która od zapewnionéy rzeczy do wielkiéy hawaryi zapłaconą być musiała.

§. 2231. Oprócz szkody, assekurant odpowiada także za wszystkie szczególne i nadzwyczayne wydatki z powodu zapewnionéy rzeczy łożone i przez wielką hawaryą niewynagrodzone.

§. 2232. Assekurant okrętu musi zastąpić koszta od leżenia, ieżeli okręt bez winy okrętarzów lub fraktarzów przez moc wyższą został zatrzymanym, albo w wypłynieniu doznał przeszkody.

§. 2233. Również assekurant odpowiada za szkody i koszta wynikaiące z przekładania towarów, ieżeli toż było skutkiem przypadku lub winy kapitana, albo iego ludzi.

§. 2234. Szczególniéy iednak assekurant te musi zastąpić wydatki, które w przypadkach nieszczęścia musiały być łożone na korzyść rzeczy zapewnionéy.

Osobliwie przy assekuracyach ogniowych.

§. 2235. Przy assekuracyach ogniowych assekurant musi zastąpić wszelką szkodę ogniową, która bez winy samego zapewnionego, iego małżonka, dzieci albo wnuków, na zapewnionéy rzeczy zostanie zrządzoną.

§. 2236. Odpowiada także i wtenczas, gdy ogień powstał z winy domowników i służących zapewnionego.

§. 2237. Pod domownikami rozumieią się wszyscy, maiący pobyt w budynkach, gdzie zapewnione rzeczy są schowane.

§. 2238. Rodzeństwo i dalsi krewni zapewnionego, do domowników się liczą.

§. 2239. W tym tylko razie assekurant iest wolnym, gdy takie zachodzą okoliczności, iż zapewniony podług przepisu Cz. I. Tyt. 6. §. 56—64. niepozwolone nawet czyny swych domowników albo służących musi zastąpić.

§. 2240. Jeżeli w czasie niebezpieczeństwa ognia rzeczy zapewnione zostały uszkodzonemi albo zaginęły przez ratowanie i wynoszenie ich; za to także assekurant winien wynagrodzenie.

§. 2241. Również odpowiada za wydatki, na ocalenie rzeczy zapewnionych łożone.

§. 2242. Gdy podług zasad powyższych zapewniony okręt, towar albo inny przedmiot całkowitą poniósł szkodę, którą assekurant zastąpić powinien; więc summa przez niego zapłacić się maiąca oznacza się sama z siebie podług karty assekuracyinéy. Wynalezienie szkody.

§. 2243. Jeżeli assekuracya iest wystawiona na okręt i ładunek bez oznaczenia wartości każdego z osobna w karcie assekuracyinéy, a okręt w czasie podróży za niezdatny zostanie uznanym; więc się trzecia część summy zapewnionéy rachuie na okręt, aż wyższa albo niższa iego wartość w stósunku do ładunku, wykazaną niebędzie.

§. 2244. Jeżeli przy assekuracyach opłaty za przewóz, nieoznaczono ilości w karcie assekuracyinéy; zapewniony w przypadku szkody całkowitéy, zastąpi opłatę za przewóz istotnie umówioną, z konnessamentów albo karty podróżnéy wykazać się maiącą, tudzież wydatki należące do małéy hawaryi; a to aż do ilości summy zapisanéy.

§. 2245. Jeżeli towary są naładowane na rachunek okrętarzy, albo zresztą opłata za przewóz niezostała umówioną; taż się przyimie opłata, iaka w mieyscu ładowania, w czasie zabierania na okręt, za podobne towary i podróże była zwyczayną.

§. 2246. Gdy rzecz zapewniona została tylko uszkodzoną, albo tylko w części zaginęła; istotna ilość szkody wyśledzoną być musi.

§. 2247. Co do okrętów, ilość téyże szkody zostanie oznaczoną przez obeyrzenie, które musi poprzedzić naprawę i podług czego wykaz wydatków ułożonym być winien.

§. 2248. Tym końcem doświadczony kapitan, budowniczy okrętowy, fabrykant żaglów, albo przez strony obrani, albo mianowani przez zwierzchność, w obu przypadkach przysięgą zobowiązani być muszą.

§. 2249. Przy towarach, przedmioty uszkodzone od nieuszkodzonych należycie odłączone i tamte po oszacowaniu ich przez przysięgłych taxatorów, następnie publicznie sprzedanemi być maią.

§. 2250. Gdy niemożna mieć publicznie ustanowionych taxatorów; inni wiarogodni

mężowie przez obiedwie strony obrani, do tego użytymi być mogą.

§. 2251. Oszacowanie przed oddaniem rzeczy odbieraiącemu, uskutecznione być winno.

§. 2252. Jeżeli towary bez dochodzenia i oszacowania szkody zostały przyięte, assekurant iest wolnym.

§. 2253. Gdy odbieraiący był tylko pełnomocnikiem, tenże zapewnionemu iest odpowiedzialnym.

§. 2254. Jeżeli podług zdania taxatorów towary zapewnione tak są uszkodzone, iż też do właściwego swego przeznaczenia cale nadal użytemi być niemogą; też na rachunek zapewniacza, bez dalszego zapytania się, natychmiast więcéydaiącym sprzedane być muszą.

§. 2255. Toż samo stać się musi, gdy towary uszkodzone same przez się, należą do podpadaiących zepsuciu.

§. 2256. Oprócz obu tych przypadków, zapewniony albo iego kommissyonarz, po sporządzeniu taxy, winien wprzód znieść się z zapewniaczem względem przedania, i do iego stósować się zlecenia.

§. 2257. Pieniądze z takowéy przedaży zebrane, odbierze zapewniony na poczet wynagrodzenia od zapewniacza mu się należącego.

§. 2258. Oszacowanie okrętów nastąpić musi w mieyscu ich pierwszego przybycia, a co do towarów, w mieyscu wyładowania.

§. 2259. Musi być do tego przybranym będący tam zapewniacz albo kommissyonarz iego, o którym kapitan był uwiadomionym;

oprócz tego zapewniaczowi człowiek uczciwy dla przestrzeżenia praw iego przydanym być winien.

§. 2260. Oszacowanie musi nastąpić pod dozorem sądowym.

§. 2261. Wszelakoż gdy dochodzenie szkody dzieie się za granicą, dostatecznem być ma przybranie konsula narodu zapewniacza albo notaryusza i dwóch świadków.

Obrachowanie szkody.

§. 2262. Gdy strony względem samego obrachowania szkody nie są zgodnemi, toż przez znawców przysięgłych podług przedłożonych onymże papierów i wierzytelnych dowodów uskutecznione być ma.

§. 2263. Co do uszkodzonych okrętów, wynagrodzenie, przez zapewniacza winne, okaże się z wykazu podług §. 2247. ułożonego.

§. 2264. Jeżeli wartość dawnieysza okrętu iest oznaczoną w karcie assekuracyiney, a cała zapewnioną niezostała; szkoda tylko podług stósunku summy zapewnioney przez assekuranta zostanie wynagrodzoną.

§. 2265. Co do towarów uszkodzonych, summa wynagrodzić się maiąca wynika z porównania pieniędzy zebranych z gotową ceną targową w mieyscu przeznaczenia.

§. 2266. Lecz gdy towar uszkodzony zostanie uszkodzonym w porcie potrzeby; cena kupna dochodzoną być musi.

§. 2267. To nastąpi na zasadzie faktury i rachunku ceny kupna z dodaniem wydatków na ładowanie opłaty od przewozu, składki na małą hawaryą, nagrody assekuracyiney i innych wydatków, które na towar

zwyczaynie aż do sprzedania go w mieyscu przeznaczenia łożone być muszą.

§. 2268. Jeżeli summa zapewniona wynosi mniéy niż wartość towarów podług zasad powyższych wyśledzić się maiąca, szkoda pomiędzy obie strony w stósunku summy zapewnionéy względem wynalezionéy, podzieloną być musi.

§. 2269. Gdy towary równego rodzaiu u kilku są zapewnione, a wyśledzoném być niemoże, od kogo uszkodzone są zapewnionemi; wszyscy assekuranci szkodę sposobem poprzedzaiącym, w stósunku summ zapewnionych, ponoszą.

§. 2270. Jeżeli w czasie zaszłego nieszczęścia rzecz zapewniona iuż była uszkodzoną przez takie przypadki, za iakie zapewniacz nieręczy; ilość téyże szkody podług zdania przysięgłych znawców potrąconą być powinna.

§. 2271. W razie assekuracyi opłaty za przewóz w przypadku szkody cząstkowéy, wzgląd na taxę w karcie assekuracyinéy danym niebędzie; owszem zapewniony musi przez konnessamenta i kartę podróży udowodnić umówioną opłatę i małą hawaryą.

§. 2272. Co mniéy otrzyma, w stósunku wynalezionéy ilości umówionéy opłaty za przewóz i małéy hawaryi, na procenta zostanie porachowaném i zapewniacz płaci tyleż procentów (od sta) z summy zapewnionéy.

§. 2273. Lecz gdy summa zapewniona istotnie przewyższa umówioną od przewozu opłatę i małą hawaryą przenosi, zapewniacz ową tylko różnicę zapłaci.

§. 2274. Gdy szkoda w towarach z siebie samych zepsuciu podpadaiących wynosi tylko dziesięć, a w nieskłonnych do zepsucia, tudzież przy assekuracyach okrętu mniéy niż trzy od sta z summy zapewnionéy; zapewniony żadnego wynagrodzenia żądać niemoże.

§. 2275. Gdy szkoda z winy i omyłki kapitana, sterników albo czeladzi okrętowéy została zrządzoną; zapewniony wszelkiego musi dołożyć starania, aby nakładem zapewniacza z maiątku winnego z okrętu, albo przypadaiącéy mu za przewóz opłaty, uzyskał wynagrodzenie swéy szkody.

§. 2276. Ile tym sposobem zaspokoienia całkiém lub w części dostąpić niemoże, tyle tegoż od zapewniacza zażądać iest mocen.

§. 2277. Wolno iednak zapewniaczowi samemu zaiąć się sprawą naprzeciw winnemu, niepotrzebuiąc do tego ani pełnomocnictwa lub zlewku; lecz natenczas zapewnionemu na żądanie iego wynagrodzenie zaraz uskutecznić iest obowiązanym.

§. 2278. Jeżeli oprócz kapitana lub czeladzi okrętowéy, ktoś trzeci niebędący zastępcą zaassekurowanego zrządził szkodę; tentu winien natychmiast skargę zanieść przeciwko niemu i sprawę nakładem zapewniacza dopóty popierać, aż ten podług biegu poczt sam potrzebne w téy mierze urządzenia poczynić zdoła.

O wypłacie summy wynagrodzenia.

§. 2279. Względem gatunku monety, w iakim zapewniacz wypłatę uskutecznić iest obowiązanym, stanowią przepisy Cz. pierw. Tyt. 16. §. 74. seq.

§. 2280. Wypłata temu musi nastąpić, na którego karta assekuracyina iest wystawioną, albo komu taż ustąpioną została.

§. 2281. Gdy podług §. 2071. assekuracya na okaziciela, albo na rachunek tego, kogo się tycze, została zeznaną; zapewniacz może wprawdzie bezpiecznie każdemu płacić okazicielowi, wolno mu iednak stósować się do przepisu §. 2072.

§. 2282. Zapewniacz, ieżeli się wyraźnie tego niezrzekł, z summy wynagrodzenia dwa od sta potrącić iest mocen.

§. 2283. Tak przy uszkodzeniu całkowitém iako i cząstkowém, wynagrodzenie w przeciągu dwóch miesięcy od czasu uwiadomienia i oświadczenia uiszczone być musi, byle tylko w tym czasie dowody potrzebne złożone zostały.

§. 2284. W przypadku późnieyszego złożenia dowodów, wypłata w przeciągu ośmiu dni od dnia założonego obrachunku uskutecznioną być winna.

§. 2285. Od czasu zapłaty, podług powyższych przepisów ustanowić się maiącego, a w przypadku sprawy o przysądzenie wynagrodzenia od dnia wręczoney skargi procent z przewłoki w Cz. I. Tyt. 11. §. 827. seq. oznaczony, przez zapewnionego żądanym być może.

§. 2286. Tymczasowo może także domagać się zabezpieczenia w tych przypadkach, gdy prawne do założenia aresztu powody zachodzą.

§. 2287. Przy assekuracyach wolności człowieka, zapewniacz obowiązany iest summę zapewnioną zapłacić w przeciągu dni

ośmiu od dnia, gdy nadeszła wiarogodna wiadomość o zabraniu w niewolę zapewnionego mu oznaymioną, albo w niedostatku zupełnych dowodów, aż do złożenia ich, dostateczne bezpieczeństwo zeznane zostało.

§. 2288. Ustanowione w §. 2282 potrącenie dwóch od sta, w takowym razie nie ma mieysca.

§. 2289. Gdy zapewniony bez opłaty za uwolnienie wyszedł na wolność; zapewniacz przez to niewychodzi z obowiązku, ani też zwrotu iuż wypłaconéy summy żądać niemoże.

§. 2290. Natomiast zwrot żądanym być może, gdy zapewniony przed uwolnieniem go umarł; w tym iednak razie wdowie i dzieciom zmarłego czwarta część summy zapewnionéy zostawioną być musi.

§. 2291. Jeżeli na wolność człowieka żadna oznaczona summa w karcie assekuracyinéy niezostała zapewnioną; wszelkie, na poszukiwane uwolnienie więźnia łożone koszta, musi zastąpić.

§. 2292. W niedostatku iednak zgodnego układu, zwierzchność na żądanie zapewniacza wyznaczy osobę trzecią, którąby się zatrudniła wykupieniem więźnia, a to nakładem zapewniacza, który tym końcem zakład musi uczynić.

§. 2293. W razie zapewnienia życia człowieka, summa zapewniona w przeciągu dwóch miesięcy od dnia oznaymienia zapewniaczowi nadeszłéy wiarogodnéy wiadomości o śmierci zapewnionego, wypłaconą być musi.

§. 2294. Jeżeli czas do trwania assekuracyi wyznaczony upłynął, bez nadeyścia wia-

domości o życiu lub śmierci zapewnioney osoby; zapewniacz nie iest do niczego obowiązany, aż zeyście w czasie assekuracyi nie zostanie udowodnioném.

§. 2295. Gdy assekuracya wyraźnie względem zagrażaiącego niebezpieczeństwa była zawartą, a osoba zapewniona istotnie na toż niebezpieczeństwo była wystawioną; okaziciel karty assekuracyiney musi czekać aż do czasu ustawami oznaczonego, po którego upłynieniu, nieprzytomny za zmarłego uznanym być może.

§. 2296. Okaziciel swym nakładem ogłoszenia śmierci domagać się winien, a dopiero po otrzymanym skutku, summy zapewnioney domagać się może.

§. 2297. Aż dotąd tenże może żądać zapłacenia kraiowego procentu z summy zapewnioney, a to od upłynienia czasu, do trwania assekuracyi ustanowionego.

§. 2298. Gdy następnie zostanie udowodnioném, że zapewniony umarł w ciągu czasu wyznaczonego do trwania assekuracyi, całkowita zapewniona summa zapłaconą być musi: lecz w przypadku nieprowadzenia takowego dowodu, procenta pobierane z summy zapewnioney, potrącone być muszą.

§. 2299. Jeżeli nieprzytomny następnie się ziawi lub dowiedzioném być może, iż lata assekuracyi przeżył; ten, który summę zapewnioną odebrał, tęż, lecz bez procentu, zwrócić iest obowiązanym.

O odstąpieniu:

§. 2300. Żadna z stron od poprzedzaiących z umowy assekuracyiney wypływaiących obowiązków, ani całkiem, ani w części iednostronnie uwalniać się niemoże.

1) zapewniacza;

§. 2301. Wszelakoż zapewniacz może się uwolnić od nakładania potrzebnych na ocalenie lub uwolnienie zapewnionéy rzeczy wydatków, gdy po zaszłém nieszczęściu wypłatę całkowitą zapewnionéy summy uskutecznić iest gotów.

§. 2302. Lecz iest iego obowiązkiem, uczynić w téy mierze swe oświadczenie na piśmie, a to w przeciągu czasu w Cz. I. Tyt. 5. §. 95. oznaczonego rachuiąc od czasu, gdy wydarzony przypadek nieszczęścia z okolicznościami głównemi, dokładnie został oznaymionym.

§. 2303. Ociągaiąc się z oświadczeniem takowém; tenże wszelkie aż do czasu deklaracyi iuż wydane nakłady, ieszcze oprócz summy zaassekurowanéy zapłacić iest obowiązanym.

2) zapewnionego.

§. 2304. Zapewniony może się usuwać od obowiązku dokładania wszelkiéy pilności i pracy, dla ocalenia zapewnionéy rzeczy w tym tylko razie, gdy przy assekuracyach morskich, zrządzenie szkody całkowitéy naywiększe ma podobieństwo do prawdy, i to należycie złożonemi dowodami zostało popartém.

§. 2305. To szczególniéy ma mieysce natenczas, gdy okręt nie powraca na czas do podróży zwyczayny i żadna o nim wiadomość nie nadeydzie; co zapewniony na żądanie, przysięgą stwierdzić iest obowiązanym.

§. 2306. Daléy, gdy okręt w czasie podróży stanie się nieużytecznym, a żadna wada budowy albo uzbroienia nie iest tego przyczyną; tenże albo cale, albo bez znacznego nakładu wyreparowanym być niemoże.

§. 2307. Nakład uważa się za znaczny, gdy więcéy wynosi niż okręt po reparacyi byłby wart, potrąciwszy z tego wartość tułupa.

§. 2308. Również, gdy okręt i towar zostały zabrane, zatrzymane albo zaięte i uwolnienie albo wykupienie iest niepewne i w dalekiém polu; zapewniony od obowiązku swoiego usuwać się może.

§. 2309. W wszystkich przypadkach, §. 2304. zapewniony może oświadczyć zapewniaczowi, iako mu rzecz zapewnioną ustępuie, a natomiast żąda od niego zapłacenia summy zapewnionéy.

§. 2310. We dwa miesiące od dnia odebranego oświadczenia, zapewniacz za doręczeniem mu potrzebnych papierów, zapłatę uskutecznić iest obowiązanym.

§. 2311. Jeżeli zapewniony chce zaniedbać okręt i towar, ponieważ nad czas zwyczayny nie przybywa; oznaymienie o tém może nastąpić po upłynieniu trzech miesięcy od zwyczaynego czasu, ieżeli okręt z portu lub do portu morza wschodniego lub północnego był przeznaczonym.

§. 2312. Lecz ieśli okręt z innego lub do innego portu, iednak w Europie był przeznaczony; potrzeba, aby zaczekał upłynienia czasu sześciu miesięcy.

§. 2313. We dwa miesiące po oznaymieniu takowém, musi assekurant summę zapewnioną wypłacić, może iednak z niéy ośm od sta potrącić.

§. 2314. Jeżeli assekurant niechce na tę przystać wypłatę; zapewniony musi czekać

rok i dwa miesiące, od czasu wypłynienia okrętu.

§. 2315. Lecz po upłynieniu tegoż czasu zapewniacz zupełną summę zapewnioną, nawet bez potrącenia z resztą dozwolonych dwóch od sta, musi zapłacić.

§. 2316. Gdy okręt przeznaczony za Europę dla niepowracania w czasie zwyczaynym zaniedbanym być ma; zapewniony musi zaczekać rok i sześć miesięcy od czasu wypłynienia, względem okrętów, które za równik nie przechodzą.

§. 2317. Jeżeli okręt miał przechodzić za równik, trzeba zaczekać przez trzy lata.

§. 2318. Jeżeli po upłynieniu powyżéy oznaczonych przeciągów czasu żadna nie nadeszła wiadomość, zapewniacz w ciągu dni ośmiu, bez potrącenia dwóch od sta zapłatę musi uskutecznić.

§. 2319. Okręt lub towar zatrzymany, zabrany albo konfiskowany, którego uwolnienie iest niepewne albo daleko zamierzaiące, może być zaniedbaném przez zapewnionego po upłynieniu sześciu miesięcy od czasu, gdy nastąpione zaięcie zapewniaczowi oznaymione zostało.

§. 2320. Jeżeli zabranie nastąpiło za granicą Europy, zapewniony musi czekać upłynienia iednego roku.

§. 2321. Jeżeli iednak zapewniony potrafi udowodnić, iż okręt takowy na mocy prawnego wyroku za stracony albo za dobrą pryzę został uznanym; wolno mu natychmiast go zaniedbać i zażądać od zapewniacza podług §. 2310. zapłatę.

§. 2322. Oznaymienie zaniedbania musi sądownie albo przez notaryusza lub przez przysięgłego stręczarza być uskutecznione.

§. 2323. Musi być bezwarunkowo zeznaném i iuż niemoże być cofniętém.

§. 2324. Jakoż całkowita rzecz zapewniona zaniedbaną być musi, choćby taż w całéy wartości zaassekurowaną nie była.

§. 2325. Przy assekuracyi okrętu muszą także okrętarze zaniedbać opłatę za przewóz; chyba, gdy okręt był zapewnionym bez porachowania wydatków na uzbroienie łożonych. (§. 1986.)

§. 2326. Jeżeli podczas podróży część zapewnionego towaru została wyładowaną, zaassekurowany summę zapewnioną tylko w stósunku wartości niewyładowanych towarów żądać iest mocen.

§. 2327. Po oświadczeniu zaniedbania od samego tylko zapewniacza zawisło, iakiéy chce dołożyć pracy i wydatków, końcem ocalenia lub uwolnienia rzeczy.

§. 2328. Zapewniony iednak winien w tém mu dopomagać, ile to bez wydatków z iego strony i bez szczególnéy pracy albo trudności stać się może.

§. 2329. Wszystko, co ieszcze zostanie ocaloném, należy się assekurantowi; chociażby rzecz zaniedbana, nie w całéy swéy wartości była zapewnioną.

§. 2330. W wszystkich innych rodzaiach assekuracyi zaniedbanie wcale żadnego niema mieysca.

§. 2331. Jeżeli iednak w razie assekuracyy ogniowych, assekurant zapłacił summę zapewnioną; należy mu wszystko, co z rze-

czy zapewnionych zostanie ocaloném albo znalezioném.

§. 2332. Zapewniony obowiązanym iest udzielić zapewniaczowi wszelkie w téy mierze odebrane wiadomości i na żądanie wykonać na to przysięgę.

O ristorno (zwrocie).

§. 2333. Gdy umowa assekuracyina bez winy zapewnionego zostaie zerwaną, a zatém zapewniacz na żadne nie był niebezpieczeństwo wystawionym; tenże wypłaconą mu musi powrócić nagrodę.

§. 2334. Może iednak potrącić pół od sta z zapewnionego kapitału i dla siebie zatrzymać.

§. 2335. Jeżeli sama nagroda nie przenosi dwuch od sta, czwarta część tylko nagrody potrąconą być może.

§. 2336. Zwrot, czyli Ristorno, ma wtedy mieysce, gdy kilka assekuracyy na zupełną wartość rzeczy, bez winy zapewnionego zostały zeznane, a zatém iedna z nich uchyloną być musi. (§. 2007. 2008.)

§. 2337. Daléy, gdy zapewniony z ważnych powodów cofa przedsięwzięcie, na które assekuracya była zawartą.

§. 2338. Również, gdy dla innych zaszłych przypadków i przeszkód, czynność przedsiębrana zupełnie ustaie.

§. 2339. Jeżeli iednak okręt, (który iuż wypłynął) dla przeciwnego wiatru, albo dla innych przyczyn, musi powrócić i zupełnie wstrzymać podróż; zapewniacz oprócz pół od sta, stósowną należytość dla siebie może potrącić.

§. 2340. Należytość takowa w miarę niebezpieczeństwa iuż poniesionego, na wszelki przy-

przypadek przez wyrok sądu polubownego oznaczoną być musi.

§. 2341. Podróż uważa się za zupełnie wstrzymaną, gdy ładunek całkiem wyładowanym być musi, dla wyreparowania okrętu.

§. 2342. Jeżeli iednak zapewniacz iakążkolwiek wynagradza szkodę z mocy umowy, zwrot żaden (Ristorno) niema mieysca i assekuracya ma koniec.

§. 2343. Gdy okręt albo towar na kilka mieysc razem iest zaassekurowanym i za każde mieysce oddzielna iest wyznaczoną nagroda; zwrot względem tych tylko nagród ma mieysce, które były przeznaczone względem okolic, dokąd okręt albo towar istotnie nie poszedł.

§. 2344. Względem pewnéy części nagrody, zwrot (Ristorno) w przypadkach w §. 2141. 2146. 2153. 2159. wyrażonych, zastósowanym być może.

§. 2345. Przy assekuracyach na zysk uroiony, zwrot (Ristorno) tylko wtenczas iest dozwolonym, gdy zamiar, na który assekuracya była zawartą, bez winy zapewniacza nie przychodzi do skutku.

§. 2346. Zapewniony nie mogąc dostąpić swego zaspokoienia, winien się udać po pomoc do sądu. Przedawnienie.

§. 2347. Jeżeli szkoda zaszła na morzu północném lub wschodniém, albo w porcie którym na tychże brzegach, skarga w przeciągu sześciu miesięcy zaniesioną być powinna.

§. 2348. Lecz ieżeli szkoda wydarzyła się na morzu środziemném i iego portach, w Lewancie, w Archipelagu, albo na brze-

gach Barbaryi; skarga w przeciągu roku podaną być musi.

§. 2349. W przypadku szkody wydarzoney w innych odleglevszych częściach świata, skarga w przeciągu dwóch lat zaniesioną być winna.

§. 2350. Czas oznaczony zaczyna się, w przypadku szkody całkowitéy od chwili, gdy zapewniony o głównych okolicznościach dokładną odebrał wiadomość.

§. 2351. Jeżeli należyte zaniedbanie zostało zeznaném; przedawnienie zaczyna się od dnia oznaymienia go, bez względu na wiadomość, iaka późniéy nadeszła.

§. 2352. W wszystkich zaś innych przypadkach, przedawnienie zaczyna się od czasu, gdy szkoda tak dalece była uzasadnioną, iż skarga zaniesioną być mogła.

§. 2353. Jeżeli po upłynieniu oznaczonych terminów, zapewniony niepotrafi udowodnić żadnych okoliczności takowych, które podług przepisu Cz. I. Tyt. 9. §. 512—534. przeszkadzaią zaczęciu przedawnienia, albo daią wstęp do przywrócenia go do dawnego stanu; iuż wtedy poszukiwanie żadne z iego strony mieysca niema.

§. 2354. Przedawnienie może tylko być przerwaném przez podanie skargi do sądu, albo przez piśmienne oświadczenie zapewniacza: iż uskuteczni wynagrodzenie.

§. 2355. Jeżeli względem wynagrodzenia zachodziły układy; czas na to poświęcony, aż do chwili, gdy dla wzbraniania się assekuranta też układy zostały zerwane, nie liczy się w czas przedawnienia.

§. 2356. Jeżeli przedawnienie raz przerwane zostało, poszukiwanie trwa przez lat trzydzieści.

§. 2357. Skarga o zaległą nagrodę gaśnie tylko w przeciągu zwyczaynego czasu przedawnienia.

§. 2358. Toż samo się rozumie o żądaniu zwrotu (Ristorno).

ODDZIAŁ CZTERNASTY.

O bodmeryi czyli pożyczkach zastawnych na okręt.

§. 2359. Bodmerya iest to umowa o pożyczkę, w którey wierzyciel w zamian zastawu okrętu albo ładunku na nim będącego, lub też obuch razem, przeymuie niebezpieczeństwo morskie. Co iest bodmerya.

§. 2360. Przeciwnie też może dać sobie zapisać naddatek, przewyższaiący dozwoloną stopę procentu.

§. 2361. Ustanowienie takowego naddatku zawisło iedynie tylko od ugodzenia się stron obydwóch.

§. 2362. Pożyczka na okręt albo ładunek, przy którey wierzyciel żadnego nieprzeymuie niebezpieczeństwa morskiego, niema praw pierwszeństwa do bodmeryi przywiązanych.

§. 2363. Jeżeli w umowie takowey został umówiony procent wyższy, niż są w tém mieyscu pomiędzy kupcami dozwolone; taż uważa się za umowę lichwiarską.

§. 2364. Osoby, którym podług §. 1939 do 1942. zabroniono iest assekuracye udzielać, niemogą też pod równą karą żadnych pieniędzy albo wartości pieniężney dawać na bodmeryą. Kto może zawierać podobne umowy.

§. 2365. Kto iest ograniczonym w zdolności zaciągania pożyczek, niemoże także zaciągać ich pod obowiązkiem bodmeryi. (Cz. I. Tyt. 11. §. 675. seq.)

§. 2366. Każdy poiedyńczy okrętarz może swoią część okrętową zastawić sposobem bodmeryi.

§. 2367. Cały także okręt od wszystkich okrętarzów razem albo ich wspólnego zawiadowcy tym sposobem zastawionym być może.

§. 2368. Gdy który z okrętarzy wzbrania się lub zwłacza zapłacenie składki od niego należnéy na uzbroienie i naprawę okrętu; drudzy okrętarze lub ich zawiadowca iest mocen część okrętu do tamtego należącą, nawet pomimo iego woli, w opisany tu sposób za pożyczkę zastawić.

§. 2369. Pożyczka zastawna na samą tylko opłatę za przewóz niema mieysca.

§. 2370. Toż samo rozumie się względem żołdu czeladzi okrętowéy.

§. 2371. W obu przypadkach umowa iest nieważną i dana pożyczka spada na ubogich morskich.

§. 2372. Każdy fraktarz udział w ładunku maiący w opisany tu sposób zastawić iest mocen.

§. 2373. Toż samo prawo służy także kapitanowi i czeladzi okrętowéy co do towarów przez nich pod powagą ustaw albo za zezwoleniem okrętarzy na własny rachunek zabranych.

§. 2374. Żadnemu okrętarzowi lub fraktarzowi niewolno umowy takowéy rozciągać nad pospolitą wartość okrętu, albo ła-

dunku (Cz. I. Tyt. 11. §. 111. seq.); iaka była w mieyscu i w czasie zawarcia onéyże.

§. 2375. Jeżeli iednak to uczynił, ma być ukaranym iako oszust i odpowiadać za zwrot summy wartość przewyższaiącéy, z procentem po sześć od sta, w tym nawet razie, gdyby przedmiot zastawiony podpadł nieszczęściu.

§. 2376. Pod równą karą ani okrętarz, ani fraktarz, niemoże podobnéy zawierać umowy na przedmioty te, które iuż są zaassekurowane w ich zupełnéy pospolitéy wartości.

§. 2377. Jeżeli się to iednak stanie; pożyczaiącemu summa zapisana bez potrącenia musi być powróconą, chociażby przedmiot zastawny zaginął.

§. 2378. Lecz ieśli okręt albo ładunek tylko w części iest zapewnionym, część pozostaiąca w zupełnéy pospolitéy wartości ieszcze oddzielnie w zastaw daną być może.

§. 2379. Kapitan tylko w okręcie od potrzeby podobną czynność zastawną zawierać iest mocen.

§. 2380. W tym iednak razie tak sam okręt, iako też razem okręt i ładunek, lecz nie sam ładunek, może zastawić.

§. 2381. W tym przypadku niezważa się na to: chociażby okręt i ładunek w zupełnéy pospolitéy wartości były zapewnionemi.

§. 2382. Również okoliczność ta: iż kapitan iest uczestnikiem okrętarstwa, żadnego wpływu niema.

§. 2383. W mieyscu wypłynienia, tudzież w mieyscu przeznaczenia, bez szczególnego pełnomocnictwa okrętarzow albo

fraktarzy, czynności takowéy zawierać nie może.

§. 2384. Również w porcie w toku podróży, w którym do pełnomocników okrętarzy albo ładunkarzy został wskazanym, bez wiadomości i zezwolenia tamtych, w czynności wchodzić niemoże.

§. 2385. Co do kapitana należy w przypadku zastawiania okrętu w porcie potrzeby, iest wyżéy ustanowiono. (§. 1499. seq.)

§. 2386. Gdy zastaw takowy zostanie zawartym w porcie kraiowym, pożyczkodawca pod utratą praw z umowy o zastaw służących, przestrzegać tego musi, aby kapitan ściśle ten przepis zachował.

§. 2387. Względem zawierania umów podobnych w portach zagranicznych, ustawy mieysca służą za zasadę.

§. 2388. Kto z własną o tém wiadomością daie pożyczkę kapitanowi do innego celu, iak na dobro okrętu, albo towaru; ten tylko kapitana albo iego części okrętowéy, lub inszych iego ruchomości trzymać się może.

§. 2389. Pożyczkodawca, który się z kapitanem porozumiał na szkodę okrętarzów i fraktarzów; tymtu za wszelką ztąd wynikłą szkodę iako samdłużnik odpowiada, i ma być ukaranym iako oszust.

Forma umowy.

§. 2390. Umowy o pożyczkę zastawną na okręt, z warunkiem przeięcia niebezpieczeństwa morskiego w kraiach państwa, pod karą nieważności, na piśmie zawarte być muszą.

§. 2391. Jeżeli iednak została zawartą przez stręczarza; wyciąg z iego dziennika może zastąpić mieysce piśmienney umowy.

§. 2392. Same tylko umowy ustne są nieważne, chociażby w zamiarze zawarcia onychże, blankiet otwarty był wystawiony i podpisany. (Cz. I. Tyt. 5. §. 155. seq. Tyt. 11. §. 727.)

§. 2393. List bodmeryiny musi w sobie szczególniéy zawierać: nazwisko pożyczkodawcy i biercy, nazwisko okrętu i kapitana, summę zapłacić się maiącą, oświadczenie dawcy względem przeięcia niebezpieczeństwa morskiego, i przeznaczenie zastawionego przedmiotu.

§. 2394. Zapis dłużny, zawieraiący tylko w ogólności: że waluta albo wartość na bodmeryą była wziętą, nie ma być uważane za list bodmeryiny.

§. 2395. Względem gatunku monety toż samo ma mieysce, co w §. 759. seq. względem wexli iest przepisano.

§. 2396. Również względem podpisu, przepis §. 776. o wexlach stanowi.

§. 2397. Jeżeli list bodmeryiny nie zawiera w sobie szczególnych postanowień względem przeiętego przez pożyczkodawcę niebezpieczeństwa morskiego; wszelkie trafiaią go przypadki, za które zapewniacz podług §. 2171. seq. w razie assekuracyi morskiéy iest odpowiedzialnym.

§. 2398. Jeżeli czas zapłaty nie iest ustanowiony; przyimuie się, iż uiszczenie w przeciągu ośmiu dni po przybyciu okrętu powinno nastąpić.

§. 2399. Jeżeli umowa niezostała wyraźnie zawartą na podróż tamdotąd, lub na powrót, albo na obydwie razem; więc w razie zastawienia w ten sposób towarów, wypłata musi nastąpić w mieyscu w karcie podróżnéy albo konnessamencie wyrażoném.

§. 2400. Jeżeli w takowym razie sam tylko okręt iest przedmiotem umowy, taż ściąga się do podróży tam i napowrót.

§. 2401. Wszelakoż pożyczka zastawna zaraz wypłaconą być musi, ieżeli okręt w przeciągu dwóch miesięcy nie dla przeszkód bezwinnych w podróż napowrót niepopłynął.

§. 2402. Gdy okręt i towary razem bez dalszego oznaczenia były przedmiotem umowy; pożyczkodawca towarów ocalonych może się trzymać, chociażby okręt w podróży napowrót zaginął.

§. 2403. Toż samo ma mieysce, gdy towary zaginą, a okręt zostanie ocalonym.

§. 2404. Za bodmeryą przez okrętarzów zawartą, pospolicie okręt tylko odpowiada, albo część okrętowa poiedyńczego okrętarza, który zawarł umowę.

§. 2405. Również za umowę przez iednego z fraktarzy zawartą, udział iego w istotnym ładunku sam tylko odpowiada.

§. 2406. Jednak okręt i ładunek razem odpowiadaią za pożyczkę w sposobie bodmeryi przez kapitana zaciągnioną, ieżeli co innego nie wyrażono w liście bodmeryi.

§. 2407. Pożyczkodawca trzyma się okrętu i ładunku, albo iakiéy części onychże zechce, aż do zaspokoienia listu bodmeryi.

§. 2408. Pożyczka zastawna, którą okrętarz w kraiu zaciąga pod warunkiem prze-

ięcia niebezpieczeństwa morskiego przez pożyczkodawcę, równie iak zastaw; na oryginalnych papierach okrętu, zapisaną być musi. (Cz. I. Tyt. 20. §. 301. seq.)

§. 2409. Również, gdy właściciel towarów lub iego pełnomocnik podobną w kraiu na nie zaciąga pożyczkę, w tym razie przepisy Cz. I. Tyt. 20. §. 376. seq. zachowane być muszą.

§. 2410. Jeżeli to było zaniedbane; wszystkie zastawy bez względu na ich datę, przy których rzeczone zachowano przepisy, maią pierwszeństwo przed wzmiankowaną pożyczką.

§. 2411. Gdy kapitan bądź w kraiu albo za granicą podobną zaciąga pożyczkę; powinien mieć o to staranie, aby taż na papierach okrętowych, a w razie zastawienia towarów, na konnessamencie była należycie zapisaną: w ostatnim też przypadku, winien o tém bezzwłocznie zawiadomić tego, co ma odbierać towary.

§. 2412. Zaniedbuiąc to, każdemu trzeciemu za wszelką ztąd wynikłą szkodę iest odpowiedzialnym.

§. 2413. Przy zawarciu umowy o bodmeryą, strony obiedwie wszystko to muszą zachować, co podług §. 2024. seq. do zapewniacza i zapewnionego należy. Powinności przy zawarciu kontraktu.

§. 2414. We wszystkich przypadkach, gdy dla niezachowania tychże przepisów, assekuracya morska staie się nieważną (§. 2025. 2026. 2030. 2031.) toż samo ściąga się także do umowy o bodmeryą zawartéy.

§. 2415. Jeżeli w tym razie pożyczaiący popełnił omyłkę, tenże dług cały wraz

z wszystkiemi udowodnionemi kosztami musi zapłacić.

§. 2416. Lecz ieżeli uchybienie przez pożyczkodawcę zostało popełnioném; więc tenże za karę straci daną pożyczkę, a dłużnik takową wraz z procentem od dnia odebrania do kassy ubogich, zapłacić iest obowiązanym.

O zwrocie (Ristorno).

§. 2417. We wszelkich przypadkach, gdy przy assekuracyach morskich zwrot (Ristorno) ma mieysce; (§. 2007. 2136. 2139. 2141. 2202. i 2337.) toż także względem bodmeryi iest dozwolone.

§. 2418. Jeżeli dłużnik onymże się popisuie; więc musi powrócić pożyczkę z procentem po sześć od sta, od dnia odebrania, i wydatki zrządzone, do czego też należą wydatki na assekuracyą, którą, być może, wierzyciel względem bodmeryi zawarł.

§. 2419. Gdyby dłużnik udawaiąc tylko podróż lub wysyłanie okrętu i towarów, pożyczkę zaciągnął; tenże prócz tego, umówioną za bodmeryą nagrodę, ile taż zwyczayny przechodzi procent, za karę do kassy ubogich okrętowych musi zapłacić.

§. 2420. Gdy wierzyciel popisuie się prawem zwrotu (Ristorno), tenże pożyczkę tylko bez procentu i kosztów odbierze na powrót.

§. 2421. W obu przypadkach przedmiot zastawny zostaie mu w odpowiedzi, aż do uiszczenia wypłaty, tak właśnie, iak gdyby umowa nie była zerwaną.

Obowiązki dłużnika po zawarciu umowy.

§. 2422. Dłużnik po zawarciu umowy, winien wypełnić to wszystko, do czego §. 2117. seq. zapewnionego obowięzuie.

§. 2423. Jeżeli w téy mierze czego zaniedbał; wierzyciel staie się wolnym od przeiętego niebezpieczeństwa morskiego i zupełny dług bodmeryi zapłaconym mu być musi, choćby przedmiot zastawny całkiem albo w części podpadł nieszczęściu.

§. 2424. Jeżeli w skutek prawa zwrotu (Ristorno) zawarta na ładunek bodmerya tylko w części się zrywa; więc przepisy §. 2418. i 2420. w stósunku pozostałych względem ubyłych towarów przystósowane być maią i wierzyciel aż do nastąpionéy wypłaty, tak pozostałych iako i odeszłych towarów trzymać się może.

§. 2425. Jeżeli listy bodmeryine wyraźnego nie stanowią wyiątku, więc wierzyciel odpowiada za niebezpieczeństwo morskie zastawionego przedmiotu tak, iak zapewniacz i tak co do czasu iako i względem rodzaiu tegoż niebezpieczeństwa, przepisy §. 2180 do 2190. i 2209—2234. zastósowane być maią.

§. 2426. Jeżeli przedmiot zastawiony przez niebezpieczeństwo morskie, krore podług §. 2209. seq. ocenione być winno, zupełnie zaginął; więc pretensya wierzyciela upada.

§. 2427. Lecz ieżeli tylko w części podpadła nieszczęściu; dłużnik ma wybór: albo zapłacić dług zastawny, albo wierzycielowi oddać zastawiony ptzedmiot na iego zaspokoienie.

§. 2428. W razie ostatnim, i ieżeli zastaw był względem okrętu zawartym, tenże wszelkie będące sprzęty, amunicyą, żywność i opłatę za przewóz z ostatniéy podróży, ustąpić wierzycielowi iest obowiązanym.

§. 2429. Również w każdym przypadku musi wierzycielowi ustąpić stratę, iaką ma podług §. 2379. z osobna otrzymaney assekuracyi za rzecz zastawioną.

§. 2430. W to mieysce wierzyciel trzymaiąc się pozostałey wartości zastawionego przedmiotu, musi razem przeiąć składkę do wielkiey hawaryi.

§. 2431. Niewolno co innego postanawiać umową.

§. 2432. Jeżeli nieszczęście stało się przez uchybienie kapitana albo iego czeladzi, wierzyciel względem ładunku może się trzymać kapitana; a w razie ubóstwa, samego okrętu.

§. 2433. Jeżeli okrętarze bezpośrednio albo fraktarze, lub ich pełnomocnicy przez napełnienie okrętu towarami zakazanemi albo w inny sposób przez swą winę, szkodę lub stratę zrządzili; wierzyciel zastawny od nich niedostawaiącey pożyczki całkowitey wraz z procentami i kosztami domagać się może.

§. 2434. Wierzyciel rzeczony w tenże sam sposób może zaskarzyć każdego, przez którego winę okręt został uszkodzony albo zaginął, o wynagrodzenie.

§. 2435. Gdy rzeczy zastawione tylko przez popsucie wewnętrzne albo spadnienie ceny poniosą szkodę i stratę; właściciel ustąpieniem onychże niemoże się uwolnić, lecz owszem winien dług zupełny zapłacić.

Wypełnienie umowy.

§. 2436. Gdy rzecz przedmiotem umowy będąca bez uszkodzenia stanęła w mieyscu swego przeznaczenia, albo gdy dłużnik niechce rzeczy uszkodzoney podług §. 2427. wierzycielowi ustąpić; tenże w czasie wypłaty, iaki iest ustanowionym w liście bod-

meryinym lub podług §. 2398. oznaczonym być musi, wziętą pożyczkę gotowemi natychmiast zapłacić iest obowiązanym.

§. 2437. Również też odtąd procent kupiecki opłacać powinien.

§. 2438. Jeżeli kapitan sam zawarł umowę albo taż została mu oznaymioną; tenże bez zezwolenia wierzyciela musi rzeczy zastawionych nie wydać dopóty, aż pożyczka zapłaconą albo dostateczna za nią pewność nie zostanie zeznaną; w przeciwnym bowiem razie, za wszelką ztąd wynikłą szkodę wierzycielowi iest odpowiedzialnym.

§. 2439. W przydadku nieuiszczenia wypłaty, wierzyciel natychmiast publiczney przedaży rzeczy zastawionych domagać się może.

§. 2440. Jeżeli przepisane w §. 2408. i 2409. ostrożności zachował; natenczas wierzyciel stósownie do przepisu Cz. pierw. Tyt. 20. §. 119. trzeciego nawet posiadacza rzeczy zastawioney trzymać się iest mocen.

§. 2441. Lecz, gdy przepisy takowe zachowanemi nie były; poszukiwanie na posiadaczu trzecim tak dalece tylko ma mieysce, ile tenże przed obięciem w posiadanie wiedział o zastawie (bodmeryi) lub przed zgłoszeniem się wierzyciela, ieszcze zupełnie właściciela nie zaspokoił.

§. 2442. Pożyczkobierca, który rzecz zastawioną przed zaspokoieniem wierzyciela bez iego zezwolenia przedaie, albo go innym sposobem rozmyślnie na szkodę naraża; za zupełne zaspokoienie go odpowiada i ma być ukaranym iako oszust.

Przedawnienie.

§. 2443. Jeżeli wierzyciel w przeciągu roku po nadeyściu czasu wypłaty swéy nie zaskarzył pretensyi; prawo iego rzeczowe do rzeczy zastawionéy, i pierwszeństwo do niéy zgasło.

§. 2444. Prawo iednak do osoby dłużnika zostaie mu aż do upłynienia zwyczaynego czasu przedawnienia.

Pierwszeństwo między kilku pretensyami bodmeryinemi.

§. 2445. Jeżeli względem téyże saméy rzeczy, zastaw z więcéy iak iednym został zawartym; dług zaciągniony przez kapitana w porcie potrzeby, przed wszelkiemi poprzedzaiącemi ma pierwszeństwo.

§. 2446. Z kilku podobnych pożyczek przez kapitana w téyż saméy podróży w porcie potrzeby zaciągnionych, poźnieysza ma pierwszeństwo przed dawnieyszą.

§. 2447. Po téy, następuią podług porządku czasu wierzyciele ci, którzy ostrożności w §. 2408. i 2409. przepisane zachowali.

§. 2448. Wszelkie inne pretensye bodmeryine bez różnicy czasu, równe maią prawo.

§. 2449. W przypadku więc niedostateczności rzeczy zastawionéy, dzielą się pomiędzy sobą w stósunku ich wierzytelności w kapitale, procencie iednorocznym i kosztach.

§. 2450. Jak dalece iednemu lub drugiemu z powodu udowodnionego nakładu na pożytek rzeczy zastawionéy szczególnieysze przynależy pierwszeństwo; to podług przepisu Części pierwszéy Tyt. 20. §. 318. wyrozumiane być ma.

§. 2451. Jeżeli oprócz pretensyi rzeczonych, inni ieszcze wierzyciele się zgłaszaią; pierwszeństwo zostanie oznaczoném podług przepisu Cz. I. Tyt. 20. §. 321. seq.

ODDZIAŁ PIĘTNASTY.

O furmanach.

§. 2452. Właściciele powozów publicznych ustanowieni, lub szczególnie przez Rząd upoważnieni dla przewożenia podróżnych albo rzeczy; uważaią się w równi z okrętarzami; ci zaś, którym powierzyli prowadzenie powozu, tak iak prowadnicy okrętów uważani być maią.

§. 2453. Takowi więc furmani lądowi odpowiadaią za wszelkie towary i rzeczy, które im i ludziom przez nich do tego ustanowionym, do przewożenia i odstawiania w pewném mieyscu zostały oddane.

§. 2454. Od obowiązku tego równie iak okrętarze mogą się uwolnić, przez ustąpienie woza, koni i ich przynależności, tudzież opłaty za przewóz należnéy, ieżeli nie zachodzą okoliczności takie, dla których państwo czeladzi stósownie do przepisu Cz. I. Tyt. 6. §. 61. seq. niepozwolone nawet czyny swych służących musi zastąpić.

§. 2455. Co do odpowiedzialności za kary pieniężne, względem defraudacyi akcyz i celnych przez ich ludzi popełnionych; przepisy §. 515. seq. przystósowane być maią.

§. 2456. Pomiędzy posiedzicielami wozów podróżnych i ustanowionymi przez nich woźnicami albo furmanami, ten sam zachodzi stósunek, iak między okrętarzami i kapitanami.

§. 2457. Względem posiedzicieli takowych powozów, które do przewożenia podróżnych są przeznaczone; maią mieysce również zasady.

§. 2458. Stósunek między furmanami prywatnymi tudzież posłańcami pieszymi i tymi, którzy ich naięli, podług przepisu Cz. pierw. Tyt. 11. Oddz. 8. §. 869—920. wyrozumianym być ma.

§. 2459. Furmani takowi muszą iednak wszelką stratę albo szkodę zastąpić, którą oni albo ludzie przez nich ustanowieni, choćby przez małe tylko uchybienie, zrządzili.

§. 2460. Szczególniéy za naymnieysze nawet uchybienie odpowiadać muszą, gdy szkoda albo strata była skutkiem niedostatecznego urządzenia zaprzęgu.

§. 2461. Tudzież, gdy wiedząc o tém, zabrali towary, których zachowanie i przewóz podług ich szczególnego przyrodzenia i stanu, szczególnieyszego wymaga starania i ostrożności, a przez zaniedbanie onychże szkoda powstanie.

§. 2462. Również wtenczas, gdy oprócz opłaty za przewóz, za dozór nad towarami osobną przyięli nagrodę.

§. 2463. Jak dalece furmani mogą zabierać listy zapieczętowane albo pakiety mniéy czterdzieści funtów ważące, to w czwartym Oddziale Tytułu 15go iest postanowiono.

§. 2464. Co furmani zachować powinni w przeieżdżaniu wąwozami i przy namykaniu się z drogi, przepisano będzie w Oddziale pierwszym Tytułu piętnastego.

BIBLIOTEKA UNIWERSYTECKA POZNAŃ

L. f 1240

Biblioteka Uniwersytecka
w Poznaniu
Le 1240 /2,1